1960'LARDAN GÜNÜMÜZE

TÜRKİYE'DE İSLAMİ HAREKET

(Resmi İslam, cemaatler, tevhidi hareket)

OSMAN TİFTİKÇİ

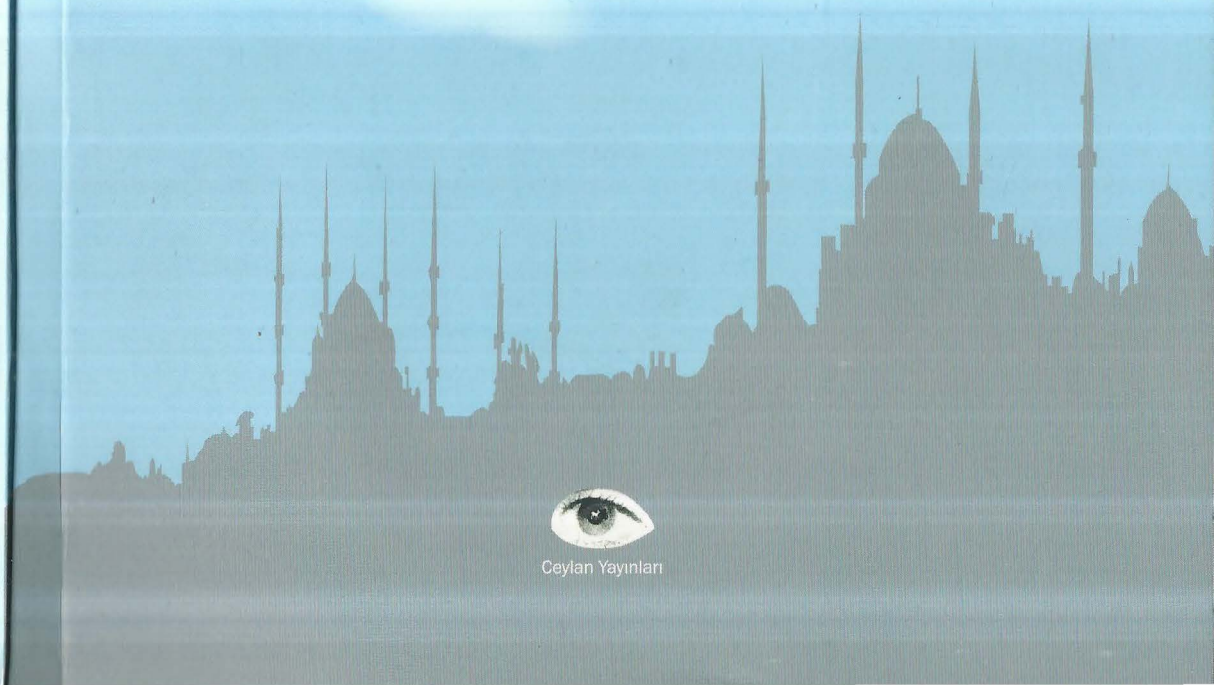
Ceylan Yayınları

1960'lardan günümüze

TÜRKİYE'DE İSLAMİ HAREKET

(Resmi İslam, cemaatler, tevhidi hareket)

Osman TİFTİKÇİ

Ceylan Yayınları

1960'LARDAN GÜNÜMÜZE TÜRKİYE'DE İSLAMİ HAREKET

(Resmi İslam, cemaatler, tevhidi hareket)

OSMAN TİFTİKÇİ

Ceylan Yayınları

1960'LARDAN GÜNÜMÜZE
TÜRKİYE'DE İSLAMİ HAREKET
(Resmi İslam, cemaatler, tevhidi hareket)
Osman TİFTİKÇİ

Yayın Numarası: 250
Birinci Baskı: Eylül 2014-İstanbul
ISBN: 978-605-9038-03-4
Editör: Ceylan Yayınları
Sayfa Düzeni : Ömer Koşmaz
Kapak Tasarım: Ömer Koşmaz

Baskı - Cilt:
Ceylan Matbaa - Ahmet Uçar
Güven İş Merkezi B Blok No: 318 Topkapı / İstanbul
Tel / Faks: 0212 613 10 79
Sertifika: 23352
Ceylan Basım Yayın Ve Dağıtım - Tuncay Mat
Atatürk Bulvarı Ünlü İş Merkezi A-Blok
No: 21 Kat: 2 Unkapanı-Fatih/İSTANBUL
Tel / Faks: 0212 532 0 956
Sertifika: 30042
www. ceylanyayinlari.net
e-mail: ceylanakademi@gmail.com

Ceylan Yayınları

Osman Tiftikçi

1957 yılında Tosya'nın (Kastamonu) Ortalıca Köyü'nde doğdu. İlk ve orta okulu İstanbul'da okudu. 1974 yılında Kuleli Askeri Lisesi'ni, 1978 yılında da Kara Harp Okulu'nu bitirdi. Teğmen rütbesindeyken 12 Eylül cuntası tarafından ordudan atıldı. Yurt içinde ve yurt dışında uzun yıllar kaçak yaşamak zorunda kaldı.1993 yılında yakalandı, 1,5 yıl cezaevinde yattı. Yargılandığı THKP/C Üçüncü Yol davasından ağırlaştırılmış müebbet hapis cezası alınca 2000 yılında tekrar yurt dışına çıktı. Davanın zaman aşımından düşmesi üzerine 2011 yılında tekrar Türkiye'ye döndü.

Odak Dergisi'nde çalıştı. 1994-1998 yılları arasında BTS'de (Birleşik Taşımacılık Çalışanları Sendikası) eğitim uzmanlığı yaptı. Sosyalist Hareket ve Halkçılık (1989), Sendikal Çalışma Üzerine (1992), Türkiye'de Köylülük ve Devrim (1994) başlıklı çalışmaları Osman Devrez adıyla yayınlandı. Yazarın Türkiye'de Ulaşım Sorunu ve Demiryollarımız (1995), Kamu Çalışanları Hareketi ve BTS (1995), Osmanlı'dan Cumhuriyete Burjuvazinin Evrimi (2003), Osmanlı'dan Günümüze Ordunun Evrimi (3. Baskı 2013), İslamcılığın Doğuşu ve Osmanlı'dan Günümüze Türkiye'de Gelişimi (2011) isimli çalışmaları bulunuyor.

İÇİNDEKİLER

GİRİŞ 9
Resmi İslam (Devlet Dini) 9
Cemaat İslamcılığı 10
Tevhidi Hareket 10

BİRİNCİ BÖLÜM

RESMİ İSLAM 13
I) TEK PARTİ DÖNEMİNDE RESMİ İSLAM 13
a) Alevilerin Devlet ve Düzenle Yeni İlişkisi 17
b) Cemaatlerin Ortaya Çıkması 19
c) Tek Parti Döneminin Genel Değerlendirmesi 20
II) İKİNCİ DÜNYA SAVAŞI'NDAN SONRAKİ SÜREÇ 23
Ek 1 24
Amerika Hangi İslam'ı Seviyor ve Destekliyor 24
III) 1960'LARDAN GÜNÜMÜZE RESMİ İSLAM'IN GELİŞİMİ 26
IV) 12 EYLÜL SONRASINDA RESMİ İSLAM'IN GELİŞİMİ 31
Ek 2 32
Sakıp Sabancı 32
Ek 3 46
Rakamlarla Diyanet 46

İKİNCİ BÖLÜM

1960-1980 DÖNEMİNDE TÜRKİYE'DE CEMAATLER 48
I) GENEL OLARAK CEMAATLER 48
II) 1960-1980 DÖNEMİNDE CEMAATLER 51
a) 27 Mayıs 1960 Darbesi ve Cemaatler 51
b) Nurcular 52
Salih Özcan 54
Nurcuların Siyasi Tavırları 55
c) Süleymancılar 59
d) Işıkçılar 61
e) Nakşi Cemaatler ve İskenderpaşa Cemaati 62
Ek 4 64
Mehmet Şevket Eygi ve Bugün Gazetesi 64
1-MNP ve MSP'nin Kuruluşuna Neden Olan Etkenler 67

2-Milli Görüş 69
Ek 5 72
Rejimin İstikrarı İçin MSP Gibi Bir Parti Şart87 72
3-Milli Görüş'ün Siyasi Yapıya İlişkin Görüşleri 75
4-Milli Görüşün Ekonomiye İlişkin Görüşleri 78
III)1960-80 ARASINDA CEMAATLERİN SİYASİ ORTAK YANLARI 82
a) Antiemperyalist Mücadele ve Cemaatler 82
Ek 6 87
İslami Kesimden Bazı Komünist Tanımları 87
b) Cemaatlerin Devlet İşbirlikçiliği ve Demokrasi Düşmanlığı 88
c) İslami Hareketin Azınlık Düşmanlığı 96
d) İslami Hareket İçindeki Çatışmalar 99
e) Ülkücülerin ve Devletin Tevhidi Harekete Saldırıları 103
Milli Türk Talebe Birliği 104
Yeniden Milli Mücadele 105
IV) TEVHİDİ HAREKET 112
a) Tevhidi Hareketi Ortaya Çıkaran Koşullar 112
b) Ercüment Özkan ve Hizbuttahrir 113
Ercüment Özkan'ın Görüşleri 115
Ercüment Özkan'ın Siyasi Sistem Hakkında Görüşü 117
Ercüment Özkan'ın Cemaat İslamcılığına Eleştirileri 118
c) 1970'li Yıllarda Tevhidi Hareket 122
1-Sedat Yenigün (1950-1980) 128
2-Şeyhmus Durgun (1954-1985) 130
Ek 7 135
Şeyhmus Durgun / Bu Böyle Biline 135
d) Tevhidi Hareketin Genel Değerlendirmesi 138
Tevhidi Hareketin Cemaat İslamcılığından Farkları 139

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

12 EYLÜL 1980'DEN GÜNÜMÜZE 142
I) Emperyalizm, 12 Eylül ve Din 142
II) Genel Olarak Cuntaya Karşı Tavırlar 145
III) İslami Kesimin Cuntaya Karşı Tavırları 146
a) Nurcular 149
b) Işıkçılar 155
c) Süleymancılar 156
d) Nakşi Cemaatler 161

1-İskenderpaşa Cemaati 161
Esad Coşan ve İslam Dergisi 163
28 Şubat süreci ve İskenderpaşa Cemaati 174
2-Erbakan ve Milli Görüş 178
28 Şubat 182
3-İsmailağa Cemaati 192
28 Şubat ve İsmailağa Cemaati 196
4-İBDA-C 201
İBDA-C'nin Erimesi 207
e) Erenköy Cemaati 208
f) Menzil Cemaati 210
g) Cunta Sonrasında Tevhidi Hareket 211

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

GÜLEN ÖRGÜTLENMESİ VE AKP 216
I- Gülen Örgütlenmesi 216
a) Gülen Örgütlenmesinin Ayırt Edici Yanları 216
b) 12 Eylül Öncesinde Fethullah Gülen 220
c) 12 Eylül ve Fethullah Gülen 223
Ek 8 227
d) Gülen'in Yükseltilişi 230
EK 9 232
e) 28 Şubat ve Gülen Hareketi 238
EK 10 238
f) Emperyalizm ve Gülen Hareketi: "En İşe Yarar Proje" 242
III) AKP Hakkında Özet Bilgi 250
EK 11 255
NEREDE O ESKİ CEMAATLER? 255

SONUÇ

Resmi İslam 265
Cemaatler 266
Bir lokma, bir hırka, bir de Mercedes! 266
İdeolojik Gelişmeler 267
Tevhidi Hareket 269
İslami Hareket ve Sol 270

KİTABA EK

Hak-İş 276
Tarihi Gelişim 276
12 Eylül ve Hak-İş 278
EK 12 284
12 Eylül'den Önce ve Sonra Hak-İş 284
1990'lı Yıllar: Liberalleşme 287
Hak-İş'in Liberalleşmesinin Nedenleri 289
Hak-İş'in İşçi Tabanından Etkilenmesi 289
Hükümet Desteğinden Yoksun Kalma 290
DİSK'in Açılması 290
Özelleştirme ve Hak-İş 292
Avrupa Birliği, Gümrük Birliği ve Hak-İş 295
Hak-İş'in Sendikal Anlayışı ve Günümüzde Hak-İş 296
AKP ve Hak-İş 300

KAYNAKLAR

Kaynaklar 307
Dergi Arşivleri 310
1960-1980 Dönemi 310
1980 Sonrası Dönem 310
Gazete Arşivleri 311
1960-1980 Dönemi 311
1980 Sonrası 311
DİZİN 312

1960'LARDAN GÜNÜMÜZE

TÜRKİYE'DE İSLAMİ HAREKET

(Resmi İslam, Cemaatler, Tevhidi Hareket)

GİRİŞ

Bu çalışmanın konusu İslam dini değil, Türkiye'deki İslami oluşumlar, İslami akımlardır. Çalışmada İslam dinini değil, bu dinin sınıflar mücadelesinde, değişik sınıflar tarafından nasıl kullanıldığını inceleyeceğiz.

Türkiye'de İslami akımların bilimsel bir sınıflandırmasının yapıldığını, konuyla ilgili kavramlarda bir netliğe kavuşulduğunu söyleyebilmek zor.

Biz bu çalışmada Türkiye'de 1960 sonrası İslami oluşumları, sınıfsal temelde belli başlı üç grupta inceledik. Bu grupların İslam dinini kavrayış, yorumlayış ve kullanım biçimlerini ortaya koymaya çalıştık.

Türkiye'de İslami hareketi oluşturan bu üç akımı kısaca şöyle tanımlayabiliriz:

Resmi İslam (Devlet Dini):

Osmanlı'dan günümüze devletin bir resmi dini hep olagelmiştir. Devletin resmi dini demek, devleti elinde bulunduran egemen sınıfın ya da sınıfların dini anlayışı, dine yaklaşımları demektir. Resmi İslam, tarihi süreç içinde, egemen sınıfların ihtiyaçlarına göre değişiklikler göstermiştir. Örneğin Osmanlı'da II. Abdülhamit döneminin Resmi İslamı kendinden öncekilerden farklıdır. II. Meşrutiyet döneminin resmi dini, ya da iktidarda inisiyatifi ele geçiren burjuvazinin dine yaklaşımı yenilikler içerir. 1924'ten İkinci Dünya Savaşı sonlarına kadar olan dönemde devletin dine, dini kurumlara, din eğitimine karşı tavrı, daha önceki dönemlere göre epey farklıdır. İkinci Dünya Savaşı sonrası ve 12 Eylül cuntası ile birlikte gene devletin dini politikalarında önemli değişmeler görürüz. Devletin dini politikalarında meydana gelen değişikliklerin temelinde, egemen sınıfların döneme göre, sınıf mücadelesinin ihtiyaçlarına göre değişen ihtiyaçları yatar.

Cemaat İslamcılığı:

Cemaatler, tek parti döneminin dini baskılarına, yasaklarına karşı küçük burjuva yığınların, genel olarak söylemek gerekirse esnaf kesiminin tepkilerini, dini biçimlerde dile getiren oluşumlar olarak ortaya çıkmışlardır. Türkiye'de cemaatler belli kişiler etrafında, belli bir programdan, tüzükten yoksun, gevşek çevreler biçiminde ortaya çıkmışlardır. Cemaatler resmi dinle ve sol hareketle mücadele içinde biçimlenip gelişmişlerdir. Cemaatlerin arkalarına aldıkları kitleyi, emperyalizmin, düzenin, devletin peşine takmış olmaları, onları ortaya çıkaran muhalif dini dinamikleri görmeyi engellememelidir. Cemaatler 1950'lerden ama esas olarak 1960'lardan sonra hızla gelişmişler ve devletin resmi dini kurumlarının büyümesinde önemli rol oynamışlardır.

Tevhidi Hareket:

Tevhidi anlayış, Allah'ın bir olduğunu ve bu dünyaya da hükmeden tek güç olduğunu savunmak; siyasi, ekonomik, toplumsal sistemi ve günlük yaşamı buna (şeriata) göre düzenlemek için mücadele etmek anlamına gelir.[1]

Tevhidi hareket, resmi dine ve cemaat İslamcılığına karşı olan bir anlayıştır. İdeolojik ve tarihi kökleri 19. yüzyıl İslamcılığına, Afgani ve Abduhlara dayanır.

Burada bir parantez açıp İslamcılık akımı üzerinde kısaca duralım. Çünkü bu akım Türkiye'de yeterince tartışılmamış, incelenmemiştir.[2]

İslamcılık esas olarak 19. Yüzyılın ikinci yarısından sonra, Batı tarafından tümüyle sömürgeleştirilen İslam dünyasında ortaya çıkan bir ideolojiydi.

İslam ülkelerinde burjuvazi Batı'dan farklı olarak laik istemlerle değil, şeriatçı istemlerle ortaya çıktı. Bu istisnasız bütün İslam ülkelerinde böyle oldu. Ama bu şeriat istemi, sömürgeciliğe karşı çıkan, despot yönetimlere karşı parlamenter sistem için mücadele eden, egemen din anlayışına karşı İslam'a yeni yorumlar getiren bir anlayıştı. Daha doğrusu İslam dininin burjuvazinin çıkarlarına uydurulmuş biçimiydi.

İslamcılık, ulusal mücadelelerin öne çıkmasıyla ve Birinci Dünya Savaşı sonrasında ulusal devletlerin kurulması ile birlikte, birçok özelliğini yitirdi.

---

1 *"Tevhid"* kelimesi *"vahdet"*ten gelen Arapça bir sözcüktür. Vahdet, *"birlik"*, *"bir ve tek olma"* anlamına gelir. Tevhid ise bir araya getirme, teke indirgeme anlamının yanı sıra, kelimei şehadetin tekrarı ve Allah'ın birliğine inanma anlamına gelir. (Bkz. Şemsettin Sami/ Kamus-ı Türki/ Sahhaflar Kitap Sarayı 2008)

2 İslamcılığın doğuşu, Osmanlı'da ve Türkiye'de gelişimi üzerine bilgi ve bu konuda baş vurulabilicek kaynaklar için, Ceylan Yayınları'ndan çıkan *"İslamcılığın Doğuşu, Osmanlı'dan Günümüze Türkiye'de Gelişimi"* isimli çalışmamıza bakılabilir.

Hatta ortadan kalktı bile denilebilir. İslamcılığın birikimleri üzerinde, ondan esinlenen ama İslamcılıkla aynı olmayan yeni akımlar gelişti. Bir yanda resmi devlet dini oluşurken, diğer tarafta esnaf kesimine dayalı cemaatler ortaya çıktı.

İslamcılık sistematik ve kendi içinde tutarlı bir ideoloji olamadı. Onun sömürgeciliğe, despot yönetimlere, dini gericiliğe karşı düşünce ve tavırları pragmatist ve tutarsız oldu. Bu tutarsızlıklar bu ideolojinin dayandığı sınıfın, burjuvazinin özelliklerinin bir yansımasıydı.

Osmanlı'da 1908 İkinci Meşrutiyetle birlikte ortaya çıkan İslamcılık, Kurtuluş Savaşı sürecinde tasfiye oldu. Tek parti döneminde oluşmaya başlayan cemaatler, genel olarak İslamcı anlayıştan ve özel olarak da Osmanlı İslamcılığından önemli farklara sahiptiler. Bunları ilgili bölümde işleyeceğiz.

İslamcılıktan etkilenen tevhidi anlayışın Türkiye'de tekrar ortaya çıkışı, 1960'larda Ercüment Özkan'ın Hizbut Tahrir'i ile gerçekleşebildi. Tevhidi akım; 1975'lerden itibaren MTTB (Milli Türk Talebe Birliği) içinde ve değişik dergi çevrelerinde kendini ifade eden, ideolojik olarak kendini ayırt etmiş bir akım haline geldi. Ama tevhidi anlayış günümüze kadar ciddi bir örgütsel güce dönüşemedi.

Kitabı yayınlanmadan önce bazı arkadaşlarıma okuttum. Onların eleştiri ve önerilerini aldım. Çalışmada, İslami kesimden her hangi bir okuyucuyu biçimsel olarak rahatsız edecek söylemlerden uzak durmaya çalışıldı. Çalışmanın İslami kesim tarafından da okunmasını ve bu kesimdeki samimi çevrelerle bir tartışma ortamının yaratılmasını istedik. Çünkü İslami kesimde böyle çalışmalar yok, onlar kendi tarihlerini, İslami hareketin tarihte oynadığı rolü, kendi içlerindeki sınıfsal farklılaşmayı yeterince bilmiyorlar. Dolayısıyla bütün bunların esas olarak bu kesime anlatılması gerekiyor.

Bu çalışmada, İslami kesim içindeki sınıfsal farkları ortaya koymaya ve bu kesim içindeki muhalif anlayışları öne çıkarmaya çalıştık. Cemaatlerin uzlaşıcı, işbirlikçi, sola, demokrasi güçlerine düşman yanları şu ana kadar daha ağır bastığı halde, biz İslami hareket içindeki muhalif yanlara daha çok vurgu yaptık.

Çalışmayı yaparken çok kişinin yardımlarını gördüm. Beyazıt Devlet Kütüphanesinde Volkan Gökçek, istediğim kaynakları bulabilmek için elinden geleni yaptı. Haluk Gerger hocam çalışma boyunca beni motive etti, bazı bölümlerle ilgili önerilerini bildirdi. Yıldırım Koç, Hak-İş'le ilgili bölümü okudu. Dikkatimden kaçan birçok yanı onun hatırlatmaları ile düzelttim. Hak-İş Genel Merkezinde arşivlerden yararlanmamı sağlayan Genel Sekreter Osman Yıldız'a ve araştırma uzmanı Hacı Üstündal'a teşekkür

ediyorum. Suat Parlar'ın, kitapta katılmadığı noktalar epey fazlaydı. Ama onun eleştirileri, benim bazı bölümlere ihtiyat kaydı koymamı sağladı. Yaşar Ayaşlı, çalışmayı okuyup görüşlerini, eleştirilerini bildirdi. Her çalışmamda olduğu gibi bu çalışmada da Rahmi Yıldırım yanımdaydı. Kitabı dikkatlice okudu ve çok değerli önerilerde, eleştirilerde bulundu. Hepsine teşekkür ediyorum. Tuncay başta olmak üzere Ceylan yayınevi çalışanlarına ve kitabın teknik işlerini yapan Ömer Koşmaz'a ayrıca teşekkür ediyorum.

Kasım 2013

BİRİNCİ BÖLÜM

RESMİ İSLAM

Devletin resmi bir dini hep oldu ve bu resmi din koşullara göre, egemen sınıfların ihtiyaçlarına göre değişiklikler geçirdi. Ne Osmanlı, ne tek parti döneminin Türkiye'si, ne DP'den sonraki Türkiye Cumhuriyeti devleti, dini inançlar karşısında nötr değildi.

I – TEK PARTİ DÖNEMİNDE RESMİ İSLAM

Türkiye Cumhuriyeti'nin İslam dünyasında ilk ve tek laik devlet olduğu, Bunun da M. Kemal tarafından gerçekleştirildiği, Türkiye aydınları içinde yaygın bir görüştür. Türkiye'nin laiklik bakımından günümüzde bile emperyalizme bağımlı İslam ülkelerinden çok farklı olduğu doğrudur. Tümünün anayasasında resmi dinin İslam olduğu yazılan bu ülkelerle kıyaslandığında Türkiye; siyasi, ekonomik, toplumsal ilişkiler, kadın hakları bakımından çok daha ileridedir. Fakat;

Türkiye İslam dünyasının ilk ve tek laik ülkesi, devleti değildi ve değildir. 1917 Sovyet devrimi sonrasında Kafkaslarda, Orta Asya'da Müslüman toplumların kurdukları devletler, özerk bölgeler ilk laik yerlerdi. Buralar Türkiye'ye göre daha laiktiler. Temmuz 1918'de kabul edilen Sovyet Anayasasının 13. Maddesi şöyleydi:

> *"İşçilerin vicdani hürriyetlerini güvence altına almak için kilise devletten ve okul kiliseden ayrılmış ve bütün vatandaşların dini ve din karşıtı fikirlerini yayma hürriyeti de güvence altına alınmıştır."*

Türkiye tarihinde laiklik tek parti dönemiyle, Mustafa Kemal'le başlamadı.

Devlet bürokrasisi, eğitim örgütlenmesi, hukuksal alan daha II. Abdülhamit döneminin sonlarında dini özelliklerini epeyce yitirmiş bulunuyordu. II. Meşrutiyet ve İttihatçılar bu süreci daha da ileri götürdüler. Örneğin Ha-

lifelik ve saltanatı İttihatçıların inisiyatifinde göstermelik kurumlara dönüştü. Şeyhülislamı Diyanet İşleri Başkanına çeviren değişiklikler 1916 yılında yapılmaya başlandı. *"Diyanet"* kelimesi daha o yıllarda Ziya Gökalp tarafından bulundu ve kullanılmaya başlandı. Şeyhülislam hükümetten çıkarıldı. Şeriat mahkemeleri Adalet Bakanlığı'na bağlandı. Vakıf işleri için ayrı bir bakanlık kuruldu. Bütün medreseler Maarif Bakanlığına bağlandı. Medeni hukuk alanında 1917 yılında Hukuk-i Aile Kararnamesi kabul edildi.[3]

Bu süreç, Birinci Dünya Savaşı yenilgisi ile beş yıllık bir kesintiye uğradı. Vahdettin, İttihatçıların iktidardan düşüp dağılmasının yarattığı boşluğu kullanarak, halife padişahın ve dinin, devlet ve toplum üzerindeki etkisini yeniden artıracak işler yaptı. İttihatçıların kanunlarını iptal etti.

Bu arada İngiliz emperyalizmine Halifeliği, şeyhülislamı ve bir kısım İslamcıları Anadolu'daki direnişe karşı örgütleyip kullanmaya çalıştı. Ankara'da oluşan yeni iktidar, İngilizlerin, Vahdettin'in dini biçimlere bürünen saldırılarına, gene dini biçimlerde karşılık verince, İslam'ın önemi belki de o zamana kadar görülmemiş biçimde arttı. M. Kemal yönetiminin laiklik konusunda attığı adımların olağanüstü görünmesinin, bu adımların daha önceki laiklik sürecinden koparılmasının nedenlerinden biri buydu. Yani, bu adımlar dini gericiliğin emperyalizmle işbirliği içinde, siyasi iktidarın imkanlarını da kullanarak o zamana kadar görülmedik biçimde güçlendiği bir sürecin peşinden atılmıştı. İttihatçılar tasfiye edilmiş, süreç tersine çevrilmiş gibiydi. 1924'te Halifeliğin kaldırılmasıyla başlayan süreç yepyeni ve olağanüstü bir süreç olarak görünüyordu.

1922 yılında TBMM saltanatı kaldırdı. Aynı anda şeyhülislam da padişahla beraber yurdu terketti. Böylece şeyhülislamlık kendiliğinden ortadan kalktı. 1924 yılında halifelik kaldırıldı. Ardından da meşhur ve çok bilinen adımlar geldi. Diyanet İşleri Başkanlığı kuruldu, tekke ve zaviyeler kapatıldı, medreseler kapatıldı. 1926 yılında İsviçre Medeni Kanunu olduğu gibi kabul edildi. Daha sonra anayasaya laiklik ilkesi konuldu.

II. Mahmut'la başlayıp Tanzimatla, II. Abdülhamit'le ve Meşrutiyetle devam eden, Kurtuluş Savaşı sürecinde kesintiye uğrayan, yukarıdan aşağı laikleşme süreci tek parti yönetimiyle birlikte yeni bir hız kazandı. Osmanlı'nın son döneminde bile devlet yapılanmasında, günlük yaşamın düzenlenmesinde dini kurallar ile seküler kurallar iç içeydi. Tek parti döneminde bu ikilik kalktı. Devlet örgütlenmesi, hukuki alan, eğitim hemen hemen tümüyle dini kurallardan arındırıldı.

Burada cevaplanması gereken sorulardan biri şudur: Kurtuluş Savaşı sırasında o zamana kadar görülmemiş biçimde dindar davranan burjuvazi

3 Ayrıntılar için bkz: Niyazi Berkes, Türkiye'de Çağdaşlaşma sf. 459; Tarık Zafer Tunaya, İslamcılık Cereyanı sf. 108

neden bu tavrını birden bire 180 derece değiştirdi? TBMM o zamana kadar görülmemiş dini törenlerle açılmıştı. Kurtuluş Savaşı'nın amacı halife padişahı ve vatanı kurtarmak olarak ilan edilmişti. M. Kemal, 1923 yılında bile Halifeye, dine övgüler düzen konuşmalar yapıyordu. Üstelik genel olarak İslami hareket Abdülhamit'in devrilmesinde, meşrutiyetin ilanında, Dünya Savaşı ve Kurtuluş Savaşı sürecinde burjuvazi ile birlikte davranmıştı.

1924 yılının sonlarından itibaren İslami hareketle bağların koparılmasının, halifeliğin ve dini kurumların kaldırılmasının, dini ünvanların yasaklanmasının nedeni, sadece M. Kemal'in kişisel tercihleri değildi. Osmanlı imparatorluğunun tarihe karışmasıyla, onun yerini ulusal bir devletin almasıyla birlikte, Müslüman Türk burjuvazisinin dini politikalarında önemli değişiklikler de kendini dayattı. Bu değişiklikler yeni devletin emperyalizmle kurduğu ve geliştirmeye çalıştığı ilişkilerin ve dinin iç politikada burjuvaziye bir yığın problemler çıkarmış olmasının bir ürünüydü. Kısaca söz edelim.

İmparatorluk döneminde İslam dış politikada önemli bir araçtı. Müslüman topluluklar halifeliğin gücü ve din kardeşliği kullanılarak Osmanlı'ya bağlanmaya çalışılıyordu. Emperyalist devletler de Müslüman sömürgelere yönelik politikalarında halife padişahı ve İslam'ı kullanmaya çalışıyorlardı. İmparatorluğun yıkılıp dağılmasıyla birlikte Osmanlı'nın İslam dünyasıyla ilişkileri de koptu. Örneğin yeni kurulan ulusal devletin Orta Asya, Hindistan, Kuzey Afrika Müslümanlarıyla bir bağı kalmamıştı. Ortadoğu'da ise emperyalizme bağlı devletler kurulmuştu. Kendi içine, ulusal sınırlara kapanmış Türkiye burjuvazisi için halifelik, İslam ülkelerinin liderliğine oynamak, genel olarak İslamcı politikalar lüksten, fazla yükten başka bir şey değildi. Çünkü, birçoğu kendi devletini kurmuş, emperyalizme bağımlı dünya Müslümanlarının böyle bir otoriteyi kabul etmeleri mümkün değildi. Ayrıca İslamcı dış politikalar İngiliz ve Fransız emperyalizmi ile ilişkilerde sorun çıkarabilirdi. İslam dünyasından, onun desteğinden soyutlanmış (örneğin halife padişahın cihad çağrısını Müslüman dünyası dikkate almamıştı), iç politikada TBMM'e problemler çıkarmaya başlamış, güçlü bir toplumsal destekten yoksun halifelik kaldırılıp atıldı. İyi de oldu. Türkiye dışında halifeliği yaşatma doğrultusunda bazı çabalar oldu ama bunlar destek görmediler ve halifelik böylece tarihe karıştı.

Burjuvazinin dini kurumlara ve İslamcı düşünceye karşı olağanüstü sert tavır almasının önemli bir nedeni, bunların özellikle Kurtuluş Savaşı sürecinde bir yığın problemler çıkarmış olmaları ve Kürt ayaklanmalarının liderlerinin aynı zamanda dini liderler olmasıydı. Halife ve Şeyhülislam milli mücadeleye birçok sorun çıkardılar. Milli mücadele aleyhinde fetvalar yayınlandı, birçok iç isyan İslam adına kışkırtıldı. Bu kurumlar İngiliz emperyalizmi ile işbirliği içinde oldular. Kurtuluş Savaşı aynı zamanda halife pa-

dışaha, şeyhülislamlara ve işgalcilerle işbirliği yapan dini çevrelere karşı da bir mücadeleydi. Doğal olarak benzer sorunları tekrar yaşamak istemeyen burjuvazi, dini kurumlardan, kişilerden, ünvanlardan, düşüncelerden toptan kurtulma yolunu seçti. Ayrıca belirttiğimiz gibi dine ve dini kurumlara karşı tavır bir yanıyla Kürt hareketine karşı tavırdı. Özetle dini kurumlar ve düşünceler ulusal devlet kurma sürecinde burjuvaziye çıkardıkları güçlükler nedeniyle astarı yüzünden pahalı hale gelmişlerdi.

Burjuvazinin Osmanlı İslamcılığına karşı tavır değişikliğinin nedenlerine gelince. Osmanlı'da 1908 devrimi ile ortaya çıkan güçlü ve prestijli bir İslamcı akım vardı. Sırat-ı Müstakim, Beyanül Hak ve benzeri İslamcı yayın organları ile temsil edilen bu akım, genelde burjuvazi ile birlikte davrandı. Osmanlı İslamcılığı ilk ortaya çıktığında siyasi, ekonomik istemler olarak burjuva demokratik, din konusunda da reformist eğilimler taşıyordu.[4] Bu akım Birinci Dünya Savaşı sırasında ideolojik ve örgütsel olarak ağır darbeler aldı. Savaş sırasında milliyetçi ve emperyalizm işbirlikçisi eğilimler Müslüman kardeşliğinden daha ağır bastı. Tüm İslam dünyasında yaygın ve 30-40 yıllık birikimi olan Panislamizm düşüncesi pratik olarak ortadan kalktı. Osmanlı İslamcılığı ulusal sınırlara hapsoldu. Buna ek olarak Kurtuluş Savaşı sürecinde İslamcı hareketin İstanbul ve Ankara destekçileri şeklinde, ikiye bölünmesi Osmanlı İslamcılığını daha da zayıflattı. Örneğin Sırat-ı Müstakim dergisi II. Meşrutiyetin başlangıç yıllarında, neredeyse tüm İslam dünyasından yazarların da yazılarına yer veren, 40-50 bin basan ve tüm İslam dünyasına dağıtılan etkin bir yayın organıydı. Kurtuluş Savaşı sürecinde ise bu derginin devamı olan Sebilürreşad, Ankara hükümetinin desteği ile 3000-3500 basıyor ve resmi örgütler tarafından dağıtılıyordu. Dergi sadece Anadolu'ya hitap ediyordu ve eski yazı kadrosuna sahip değildi. Bu zayıflama sürecinde Osmanlı İslamcılığı reformist özelliklerini de yitirdi. Daha önceki süreçte medeni yaşamda, kadın erkek ilişkilerinde, sanatta ileri adım atmak isteyen İttihatçılar, Osmanlı İslamcılarını karşılarında bulmuşlardı. Kurtuluş Savaşı sonunda Osmanlı İslamcılığı genel olarak kadın erkek ilişkileri, cinsellik ve İslamın beş şartı ile kendini sınırlamış, var olan sorunlara ciddi çözümler üretmeyen bir durumdaydı. Osmanlı İslamcılığı ne uluslararası ilişkilerde, ne de iç sorunlarda burjuvazinin, egemen sınıfların işine yarayacak bir müttefik olarak görünmüyordu. Burjuvazi için bu akımın yokluğu artık varlığından daha iyi idi. Bu nedenle II. Meşrutiyetten kalma Osmanlı İslamcılarına ya devletin yeni dini politikasıyla işbirliği ya da sesini çıkarmadan bir kenarda oturma dayatıldı. Osmanlı İslamcılığı tasfiye oldu.

Atılan yeni adımlara rağmen Türkiye Cumhuriyeti gerçekten laik bir devlet olamadı. Devletin resmi dini pratikte gene Sünni İslam olmaya de-

4 Osmanlı İslamcılığı konusunda ayrıntılı bilgi için bkz. İslamcılığın Doğuşu, Osmanlı'dan Günümüze Türkiye'de Gelişimi, Üçüncü Bölüm. - Osman Tiftikçi

vam ediyordu. Tarikatlar yasaklanarak, tekke ve zaviyeler kapatılarak din o zamana kadar görülmemiş biçimde devlet tekeline alınmıştı. Din adamlarının eğitimi, yetiştirilmesi devlet tekelindeydi ve din görevlileri gene devlet memuruydu. Devlet iki kurumunu din işlerine ayırmıştı: Diyanet İşleri Başkanlığı ve Milli Eğitim Bakanlığı. Devlet bu kurumlar aracılığıyla dini eğitimi ve din adamı yetiştirilmesini denetim altında tutmaktaydı. Çizgi dışına çıkmak isteyenler için, devletin kolluk güçleri, mahkemeler, cezaevleri hazır bekliyordu.

Tek parti döneminin resmi İslam politikası, konumuz açısından iki önemli sonuç doğurdu. Bunlardan biri, günümüzdeki cemaatlerin doğması, ikincisi de Alevilerle devlet arasındaki ilişkilerde yeni bir sürecin başlamasıydı.

a) Alevilerin Devlet ve Düzenle Yeni İlişkisi

Osmanlı imparatorluğu, bütün imparatorluklar gibi dini inançlara tahammül gösteren bir devletti. Değişik Müslüman gruplar, Hıristiyanlar, Museviler yan yana, çoğu yerde iç içe yaşıyorlardı. Dini bağnazlık, farklı inançlara yaşam hakkı tanımama eğilimi Osmanlı'da, milliyetçiliğin ve Türk milliyetçiliğinin gelişimi ile birlikte ortaya çıkmıştır.

Osmanlı'da Müslümanlar birinci sınıf vatandaştı ve diğer inanç gruplarına göre ayrıcalıklıydı. Diğer dini gruplara kısıtlamalar getirilmişti. Başında Sünnilerin halifesi bulunan, fetvalarla ülkeyi yöneten, şeyhülislamın padişah ve sadrazamdan sonra üçüncü önemli kişi olduğu, adaletin, eğitimin bu dini kuruma bağlandığı bir devlet, doğal olarak diğer inanç grupları için yabancı bir varlıktı. Benzer durum Aleviler için de geçerliydi. Aleviler de şeriat hükümlerine tabiydiler, Aleviler devletin resmi dini ile uyuşmadıkları gibi, Osmanlı'nın katliamlarına da uğramışlardı. Alevilere yoldan çıkmış Müslüman muamelesi yapılıyordu. Dini haklar bakımından Aleviler, Hıristiyanların, Musevilerin sahip oldukları haklara sahip değildi.

Tek parti dönemi ile birlikte resmi İslam'da, meydana gelen yenilikler, halifeliğin kaldırılması, tekke ve zaviyelerin kapatılması, resmi alandan dinin çıkarılması ve Sünni tarikatlerin de baskı altına alınması, Alevileri devlete yakınlaştırdı.

Devletin *"kılık kıyafet devrimi"* türünden uygulamaları, Batı tarzı yaşamı özendirmesi genel olarak Alevi kültürü ile uyum içindeydi. Devletin tarikatlarla işbirliği de son bulmuştu. Tarikatların toplum, eğitim, devlet üzerindeki etkinliği, hatta dini alandaki fonksiyonları bile büyük darbe yemişti. Tarikatlara, Sünni din adamlarına ve bunların toplum üzerindeki etkisine karşı alınan tedbirler, bu kesimin prestijini de silecek bir ideolojik kampanya ile birlikte yürütülüyordu. Sünni din adamları, hacı, hoca, imam kitlesi, ge-

ricilik timsali yobazlar olarak resmediliyordu. Bunlar, ilerlemenin önündeki en büyük engeller olarak gösteriliyordu.

Bir yandan devletin dini baskılarının ortadan kalkması, bunun yanı sıra Sünni dini örgütlenmelerin baskı altına alınması, yasaklanması ve bu kesimi toplumun gözünden düşürmeye yönelik çabalar, devleti ve Atatürkçülüğü Alevilerin gözünde sempatik hale getirdi. Ama ortada Alevilerle devlet arasında resmi bir ittifak, bir işbirliği yoktu. Tam tersine Alevilik, gene resmi olarak tanınmıyordu, devletin dini Sünni İslamdı, Aleviler ibadetlerini, cemlerini gene gizli olarak yapıyorlardı. Hatta Alevi olmak resmi ve sivil bürokrasinin üst kademelerine getirilmemek için gizli bir sebep de olabiliyordu. 1925 yılında çıkarılan 677 sayılı kanun tekkeleri kapatarak esas darbeyi Alevilere vurmuştu. Kanun, ibadet yeri olarak sadece Sünnilerin cami ve mescitlerini tanıyordu. Aynı durum dini ünvanlar için de geçerliydi. Kanun Alevilerin kullandığı dede, seyit, çelebi, baba gibi ünvanları yasaklıyor, Sünnilerin kullandığı imam, müezzin, müftü sıfatlarını serbest bırakıyordu.

Alevilerin devletle ilişkileri düz bir çizgi izlemedi. Aleviler Kemalizmin laik adımlarını desteklediler, hatta Atatürkçülüğün kitlesel gücü oldular ama kendi dini ve muhalif kişiliklerini de kaybetmediler. Dini geleneklerini gizli de olsa sürdürdüler ve Sünnilik içinde erimediler. Kürt Aleviler ulusal kimlik mücadelesinden de geri durmadılar. Dersim katliamı aynı zamanda bir Alevi kırımı idi. Toplumsal muhalefet yükseldiğinde Aleviler bu muhalefet içinde yer aldılar. Sosyalist hareket için önemli bir kitle tabanı oluşturdular.

Tek parti döneminde, devlet ile Sünni dini çevreler, tarikatlar arasında bozulan ittifak, İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra yeni temellerde ve yeni biçimlerde tekrar kuruldu. Bu sorunsuz bir ittifak değildi. Hem işbirliği hem de mücadele içinde geçen bu süreçte hem resmi İslam, hem de cemaatler daha da büyüyüp geliştiler.

Aleviler doğal olarak devletin Sünni oluşumlarla yeniden ittifak kurmasından ve devletin tekrar dincileşmeye başlamasından hoşlanmadılar. Alevilerde geçmişe, tek parti dönemine bir özlem doğdu. Alevilerin Atatürkçülüğü ve Cumhuriyetçiliği daha da güçlendi. Aleviler dini istismar eden sağ partilere karşı CHP'de toplandılar. 1960'lardan sonra gelişen anti emperyalist, devrimci, sosyalist hareket içinde yer aldılar. Bu tavır, Alevi kitlesini emperyalizmin, devletin ve bunlarla işbirliği içindeki cemaatlerin boy hedefi haline getirdi. Alevilere yönelik baskılar, 1970'li yılların sonunda kitlesel katliamlara dönüştü.

1978 yılında Kahramanmaraş katliamı ile başlayan Alevi kırımı, Malatya, Çorum katliam girişimleri ile devam etti. Sivas Madımak Oteli katliamı, İstanbul Gazi Mahallesi'nde meydana gelen olaylar bu sürecin devamıydı. Bu süreçte Aleviler resmi ideolojiden, Atatürkçülükten kopmaya başladılar.

1990'lı yıllarda Aleviler ilk kez dini örgütlerini, cemevlerini yasal biçimde kurdular ve derneklerde örgütlendiler. Kendi kimliklerine açıkça sahip çıktılar ve istemlerini açık biçimde dile getirdiler. Diyanet İşleri Başkanlığının kaldırılması, Alevi köylerine zorla cami yapılmaması, okullarda zorunlu din dersinin kaldırılması, cemevlerinin ibadethane olarak resmen tanınması bu istemlerin önde gelenleriydi.

b) Cemaatlerin Ortaya Çıkması

Tek parti döneminin dine koyduğu baskı ve yasakların sonuçlarından biri de cemaatlerin ortaya çıkması oldu. Elbette cemaatlerin ardında belli bir tarihi birikim de yatıyordu. Tanzimattan bu yana gelen laikleşme çabaları belli tepkilerle karşılanmıştı. Bu tepkiler toplumda kitlesel alt üst oluşlar yaratacak kadar güçlü olmadı. Fakat hiç eksik de olmadı. Örneğin, Osmanlı İslamcılığı en gözde olduğu, Abdülhamit'e muhalefet ettiği, İttihatçılarla birlik olduğu, 31 Mart ayaklanmasına karşı çıktığı dönemlerde bile kadın haklarına karşı çıktı. Sanata karşı çıktı.[5] Cemaatler, Osmanlı İslamcılığının reformist yanlarını değil, bu tür tutucu yanlarını miras aldılar. Cemaatlerin ortaya çıkmasında tek parti döneminin baskılarının yanı sıra, geçmişten gelen bu tutucu refleks ve birikimler de rol oynadı.

Cemaatler dini ihtiyaçların ürünü olarak ortaya çıktılar ve genelde esnaf kesiminin tepkilerini dini biçimlerde dile getiren çevreler olarak biçimlendiler.

Devletin dini tekelinde tutan resmi kurumları, dini ihtiyaçları karşılamada yetersiz kaldılar. En başta genel bir din adamı açığı ortaya çıktı. Bazı yerlerde cenaze kaldıracak imam bile bulunmuyordu. Halk kendi camisini kendisi yapıyor, hocasını kendi buluyor ve onun geçimini sağlıyordu. Tarikatlar yasaklandıkları ve neredeyse felç edildikleri için, din adamı yetiştirme, dini eğitim verme konusunda etkili olamıyorlardı. Sonuçta ortaya, ekonomik olarak o yörenin zenginlerine, esnafına bağımlı, bu kesimin denetimi altında olan hocalar, imamlar ortaya çıkıyordu.

Tek parti döneminde halk kendi dini inancını çocuklarına öğretebilecek, aktarabilecek imkanlardan yoksun bırakılmıştı. Dini eğitim veren resmi kurum, yani okullar, yetersizlik bir yana tümüyle kaldırılmıştı. Okullarda din dersi de verilmiyordu. Kur'an kursu gibi dini eğitim kurumları açmak da yasaklanmıştı. Arapça öğretmek bile yasaktı. Yani devlet kendi Diyanet'i dışındaki Sünniliği de baskı altına almıştı.

---

5 Örnekler ve ayrıntılar için bkz; O. Tiftikçi, İslamcılığın Doğuşu, Üçüncü Bölüm-Ceylan Yayınları

Dini gerekleri yerine getirebilmek için ihtiyaç duyulan din adamı yokluğu, halkın dini inançlarını çocuklarına aktarmak için duyduğu karşı konulmaz istek, dine ve özel olarak İslama karşı yürütülen ideolojik mücadele, cemaatleri yaratan zemin oldu. Yani tek parti döneminin baskı ve yasaklara dayalı dini politikaları, bugün de yaşamaya devam eden cemaatleri ortaya çıkardı. Çocuklara ve kitleye dini eğitim vermeye çalışan, Cuma namazı, bayram namazı, kurban kesme, zekat ve fitre verme, hacca gitme gibi kitlenin toplu ibadetlerine ön ayak olan, dini meselelerle ilgili sorunlara danışmanlık yapan, sünnet, nikah işleriyle ilgilenen kişiler, zamanla etraflarında cemaatler oluşturdular. Dört büyük cemaatin yani Nurcuların, Nakşilerin (Mehmet Zahit Kotku ve İskenderpaşa Cemaati), Işıkçıların, Süleymancıların temelleri tek parti döneminde atıldı. Nurcular ve Süleymancılar bu dönemde ve 1940'lı yıllarda yaygın çevre olmayı başarabildiler. İskenderpaşa ve Erenköy, Menzil gibi Nakşi cemaatler, Işıkçılar ise 1960'lı yıllardan sonra ciddi güç haline geldiler.

c) Tek Parti Döneminin Genel Değerlendirmesi

1924 yılından itibaren laiklik doğrultusunda atılan adımlar kuşkusuz toplumsal ve tarihi gelişim açısından önemli ve ilericiydi. Bu adımlar Tanzimatla başlayan ve inişli çıkışlı bir süreç izleyen laikleşmenin son adımlarıydı. Halifeliğin kaldırılması, Tevhid-i Tedrisat yasasıyla eğitimin dini ögelerden ayıklanması, 1925 Nisanında şeriat mahkemelerinin kaldırılıp hukuksal alanın din dışı haline getirilmesi önemli tarihi adımlardı. Bu adımlarla 1924 yılına kadar devlet örgütlenmesinde, eğitimde, adalet sisteminde vs. var olan ikili yapıya (örneğin normal mahkemelerin yanında şer'i mahkemeler, modern eğitim kurumlarının yanında dini eğitim kurumları, hükümette yer alan ve mahkemelerin, okulların, vakıfların kendine bağlı olduğu bir şeyhülislam gibi) son verildi. Geçmiş birikimlerin üzerinde yükselen bu tedbirler sayesinde Türkiye diğer İslam ülkelerinden daha farklı bir toplumsal yapıya, daha farklı kadın erkek ilişkilerine sahip oldu. Bu bakımlardan Türkiye herhangi bir Avrupa ülkesinden farklı değildi. Bu adımlar aynı zamanda, Türkiye burjuvazisinin laiklik konusunda söyleyebileceği en son sözler, yapabileceği en son işler anlamına da geliyordu. Daha sonraki süreçte burjuvazi laiklik konusundaki kazanımları geri almaya çalışacaktır.

Laiklik doğrultusunda atılan adımlar M. Kemal'in ve Türkiye burjuvazisinin tarihi bakımdan gerçekleştirdiği önemli işlerdi. Fakat atılan adımlar öyle biçimlerde atıldı ve bazı yasaklarla öyle bir araya getirildi ki, kaş yapayım derken göz de çıkarıldı.

Burjuvazi laiklik konusunda samimi değildi. Anayasaya laiklik ilkesi konulmuştu ama din işleri devletten ayrılmamıştı. Diyanet İşleri Başkanlığı

resmi devlet kurumuydu. Devlet, bu kurum aracılığıyla İslam'ın bir mezhebine din adamı yetiştirmeye çalışıyordu. Milli Eğitim Bakanlığı'na dini eğitim görevi de verilmişti. Bir mezhep için din adamı yetiştirilmesi ve devletin insanlara dini eğitim vermesi laiklikle bağdaşan işler değildi.

Burjuvazi laiklik doğrultusunda adımlar atarken referans olarak bilim ve akıldan çok dini kullanıyordu. Örneğin, halifelik İslam'da böyle bir kurumun bulunmadığı gerekçesiyle kaldırılmıştı. Devletin Diyanet İşleri gerçek Müslümanlığı temsil ediyordu. Gerçek Müslümanlık, gerçek dindarlık iddiası laik olduğunu iddia eden bir devletin işi olamazdı.

Laiklik için mücadele, gerçekten laik güçlerle birlikte ve demokratik örgütlenmeler geliştirilerek yapılırsa başarılı olur. Ama 1924 sonunda laik adımlar atılmaya başlandığında Takrir-i Sükun Kanunu da yürürlüğe girdi. Bütün muhalefet susturuldu, basın ve sol güçler ağır bir baskı altına alındı. Daha sonraki süreçte baskı ve yasaklar daha da arttı. Öğrencilerin, gençlerin, kadınların, işçi sınıfının dernek kurmaları bile yasaktı. Devlet kendi resmi örgütleri dışında kimseye göz açtırmıyordu. Laiklik konusunda ilerici bir konumda bulunan devlet demokratik güçlere, sola ve ulusal hareketlere karşı tümüyle gerici bir durumdaydı. Tek parti vardı ve M. Kemal bu partinin değişmez genel başkanıydı. M. Kemal aynı zamanda Cumhurbaşkanı idi ve başbakanı, bakanları hatta milletvekili adaylarını bile o belirliyordu. Seçimler iki dereceliydi, "*açık oy gizli sayım*" ilkesi uygulanıyordu. Böylesine antidemokratik, kitlelere nefes alacak kapı bırakmayan bir siyasi yapı ile toplumsal dönüşümleri sağlamak imkansızdı. İşçi sınıfının, gençlerin, kadınların, aydınların demokratik örgütlenmesini, sesini çıkarmasını engelleyen böyle bir yapı ile hoşa gitmeyenler susturulabilir ama gerçekten laik siyasi, toplumsal bir sistem inşa edilemez.

Laiklik, zaman zaman burjuvazinin ve egemen sınıfların elinde, muhaliflere karşı kullanılan bir araca dönüştü. Örneğin, Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası dini siyasete alet etmek istiyor diye kapatıldı. Kürt ayaklanmaları halifeliği, şeriatı getirmek istiyorlar diye mahkum edildi. M. Kemal kendi kurdurduğu Serbest Fırka'yı bile irticacı ilan etti. Ve irticaya karşı mücadelede ilk darbe hep sol harekete vuruluyordu. Gerçekte 1920'li ve 30'lu yıllarda Türkiye'de ciddiye alınabilecek bir irtica tehlikesi yoktu. Ama devlete göre muhalif her hareket ya irticacıydı ya da irtica ile işbirliği yapıyordu. Muhalif anlayış ve hareketleri "*mürteci*" ilan edip mahkum etmek, tek parti döneminin bir icadı da değildi. Bu yöntem Kemalistlere, 1909 yılındaki 31 Mart ayaklanmasından sonra İttihatçılardan miras kalmıştı.

Laiklik konusunda en önemli hatalar eğitim ve din adamı yetiştirilmesi alanında yapıldı. Tevhidi Tedrisat yasasıyla bütün dini okullar, medreseler Milli Eğitim Bakanlığı'na devredildi. Milli Eğitim Bakanlığı devraldığı

medreseleri kapattı. Buralarda çalışan İslami aydın kesimi, ulema da işsiz kaldı. Bunların yerine din adamı yetiştirmek için İmam Hatip Okulları açıldı ve okullara da zorunlu din dersi konuldu. 1928 yılında zorunlu din dersleri kaldırıldı, İmam Hatip Okulları da *"ilgi yok"* gerekçesiyle 1930 yılında kapatıldı. 1932 yılında devlete bağlı Kur'an kursları açıldı. 1930'lu yıllarda din eğitimi veren, din adamı yetiştiren bir tane kurum yoktu. Tarikatlar, tekkeler, dini örgütlenmeler kapatılmıştı ve gönüllü kişilerin bu işi yapmalarına da izin verilmiyordu.

Yapılması gereken, devletin dini işlere hiç soyunmamasıydı. Din adamı yetiştirmek, dini eğitim vermek devletin değil dini cemaatlerin, dini örgütlerin işidir. Hıristiyanı, Sünnisi, Alevisi, Ezidisi, Yahudisi bütün dini topluluklar eğitim ve din adamı yetiştirme işini kendileri, kendi imkanlarıyla yapmalıydı. Nitekim Ermeni ve Rumlar sorunlu da olsa yasal olarak bu imkanlara sahiptiler. Bu nedenle sivil bütün dini örgütlenmelerin yasaklanması, dini ünvanların yasaklanması, giyim kuşama bile yasaklar getirilmesi yanlıştı. Sivil dini kurumlar elbette denetlenmeli, gözetim altında tutulmalı ama tümüyle yasaklanmamalıydı. Bu tür yasaklar laiklikle bağdaşmaz.

Eski yazının yasaklanması, Eylül 1929'da Arapça ve Farsça derslerin okullardan kaldırılması, kurs açıp Arapça öğretmenin yasaklanması saçmalıktan başka bir şey değildi. Türbe ziyaretlerinin yasaklanması, hacca gitmenin fiilen engellenmesi de (döviz vermede güçlük çıkartılıyordu) benzer işgüzarlıklardı. Bu tavırlar dindar kitle tarafından İslam düşmanlığı, din düşmanlığı olarak algılandı.

Eski yazının ve Arapça'nın yasaklanması, Türkiye'nin kültür ve bilim hayatına da darbe vurdu. Bir alfabenin ve bir dilin yasaklanmasının ilericilikle, devrimcilikle ilgisi olamaz. Bu yasak genç kuşakları geçmişimizden kopardı. Osmanlı tarihini, İslam tarihini anlaşılmaz hale getirdi. Latin Alfabesine geçmek için eski alfabeyi ve bir dili yasaklamak gerekmiyordu. Bunlar pek ala bir arada bulunabilirdi.

Bu konuyu bitirmeden cemaatlerin tek parti dönemindeki baskılar konusunda demogojiye varan abartmalarına da değinmeliyiz. Cemaatler en başta da Nurcular, tek parti döneminde dünyada eşine benzerine rastlanmayan baskılara, işkencelere uğradıklarını propaganda ederler. Bu doğru değildir. Tek parti döneminde var olan baskı ve yasaklara yukarıda değindik. Ama 1950 ve 1960'larda cemaat lideri haline gelecek kişiler tek parti döneminde nispeten rahattılar. Örneğin Süleymancı cemaatin lideri Süleyman Hilmi Tunahan, 1939 yılında üç gün gözaltına alınıp bırakıldı. Daha sonra 1943 yılında vaizlik yetkisi önce elinden alındı sonra geri verildi. S. Hilmi Tunahan, 1944 yılında sekiz gün süren bir tutukluluk daha yaşadı. Hepsi bu. Işıkçı cemaatin lideri olacak olan Hüseyin Hilmi Işık'a hiç dokunulmadı.

En çok üzerine gidilenler Kürt Nakşi liderler ve Kürt Said Nursi idi. Erbilli Şeyh Esad, Menemen Olayı bahane edilerek idama mahkum edildi. Asılamadan öldü. Şeyh Esad daha sonra Erenköy Cemaati olarak bilinecek olan çevrenin şeyhiydi. Diğer bir Kürt Nakşi şeyhi olan ve Hüseyin Hilmi Işık'ın, Necip Fazıl'ın icazet aldıkları Abdülhakim Arvasi, Menemen olayı sırasında emekli edildi ve fazla dokunulmadı. Said Kürdi ise tutuklandı, yargılandı ve 1935 yılında 11 ay hapis cezasına çarptırıldı. Kürt dini liderlerin diğerlerinden daha çok baskı altına alınmasının nedeni, 1930'lu yıllarda Kürt ayaklanmasının hala devam ediyor oluşuydu. 1930 başlarında Ağrı isyanı vardı. 1930'ların ortalarında da Dersim katliamının hazırlıkları başlamıştı.

Görüldüğü gibi Kürt olanlar bir yana bırakılırsa dini liderler üzerinde öyle çok ciddi bir baskı uygulanmadı. Çünkü buna gerek yoktu. Hem örgütlü, güçlü, siyasi biçim almış bir dini hareket yoktu, hem de İslami kesim yasaklara uslu uslu uyuyordu. Dindar kesim üzerindeki baskılar tek parti döneminde Kürtlere, azınlıklara, işçi sınıfına, komünistlere yapılanlarla kıyaslandığında devede kulak bile değildir. Ama tek parti döneminde, dini topluluklar, kanaat önderleri, halkın dini inançlarının gereklerini özgürce yerine getirebilmesi üzerinde baskıların olduğu bir gerçektir.

II – İKİNCİ DÜNYA SAVAŞI'NDAN SONRAKİ SÜREÇ

Devletin dini politikalarında meydana gelen değişmeler, İkinci Dünya Savaşı sonrası süreç söz konusu olduğunda, emperyalizm hesaba katılmadan anlaşılamaz.

Emperyalizm, İslam dünyasında gelişen antiemperyalist, milliyetçi, sosyalist hareketlere ve Sovyetler Birliği'nin bu ülkelerde giderek artan prestijine karşı dinin mutlaka kullanılmasını dayatıyordu.

ABD, 1946 yılında CHP hükümetine okullara zorunlu din dersi konulması için baskı yapıyordu. Fransa ve bazı Avrupa ülkelerinde okullara zorunlu din dersi konulmuştu. Cemal Kutay'ın *Millet* dergisi, *Sebilürreşad*, bazı yayınevleri emperyalizmin bu dini politikasının açık taşeronluğunu yapıyorlardı.

Örneğin, Cemal Kutay, *Millet Dergisini* 1946 yılında çıkardı. Cemal Kutay bu derginin ilk sayısında ABD'li bir raportörün yazısını yayınladı. Bu yazıda Türkiye, komünizme karşı mücadelede Müslüman ülkelerin önderliğine çağrılıyordu.

1947 yılında *Nebioğlu Yayınevi* ABD'nin eski Moskova büyükelçisinin 1946'da yayınlanan bir kitabını Türkçe'ye çevirmişti. *"Asıl Büyük Dünya"* isimli bu kitap, SSCB'ye karşı dine sarılmayı tek yol olarak gösteriyordu.

Cemal Kutay'ın *Millet* dergisi, 2 Ocak 1947 tarihli sayısında ABD'nin Türkiye'ye dayattığı dini eğitimi övüyordu. Nihayet, 1947 yılı Şubat'ında Türkiye'de de okullara din dersi konuldu.

Türkiye egemen sınıflarının dini politikalarda yaptığı değişiklikler, sadece emperyalizm istediği için yapılmamıştı. Savaş sonunda parlamenter düzene geçmek zorunda kalan egemen sınıflar, yaygın bir toplumsal muhalefetle de karşı karşıya geldiler.

Türkiye'de sol hareket savaş sonrasında aydın, işçi ve gençlik hareketi içinde yeni bir çıkış gerçekleştirmişti. Sol hareketin yanı sıra İslami hareket de yayılma, gelişme eğilimi taşıyordu. Eğer dini kıpırdanmalar kontrol altına alınmazsa, bunları devletin yanına çekecek tedbirlere başvurulmazsa, bu hareket üzerindeki baskılar, yasaklar sürdürülürse, bazı İslam ülkelerinde ortaya çıkan istenmeyen oluşumlar Türkiye'de de meydana gelebilirdi. Çünkü Türkiye'deki dini oluşumlar, hem iktidara muhaliftiler hem de milliyetçi, Osmanlıcı, Batı karşıtı özellikler de taşıyorlardı. Bu anlayış, Osmanli'yı yıkıp parçaladıkları, çökmesine neden oldukları, Arapları Osmanlıdan kopardıkları için Batılılara sempatiyle bakmıyordu. Ama bu İslami eğilimler kendilerine bazı tavizler verilmesi halinde devletle, emperyalizmle uzlaşmaya, birlikte çalışmaya da hazırdılar.

Neticede tek parti döneminde İslami çevrelerle bozulmuş olan ittifak tekrar kuruldu. Bu çevreler emperyalizmin İslam dinini kullanma politikasını Türkiye'ye taşımada gönüllü ve istekli davrandılar.

Ek 1

Amerika Hangi İslamı Seviyor ve Destekliyor [6]

"Amerikalılar ve müttefikleri bugünlerde İslamla çokça ilgileniyorlar. Dokuz yüzyıldan fazla bir süredir savaşmış oldukları İslama, şimdi, Ortadoğu'da kendileri adına komünizme karşı savaşsın diye ihtiyaç duydular. Geçen dünya savaşında yıkıma uğrattıkları Almanlara, Japonlara ve İtalyanlara nasıl ihtiyaç duyuyorlarsa İslama da aynı şekilde ihtiyaç duyuyorlar. Aynı halkı şimdi bütün vasıtalarla destekliyorlar ki, komünizm canavarlarıyla karşı karşıya gelmekte kendilerine yardımcı olsunlar. Amerikalılar bu halkları gelecekte bir kez daha yıkıma uğratabilirler.

6 Başlığı biz koyduk. 1952 Haziran ayında Seyyid Kutub tarafından yazılan bu makale, 1986 yılında Crescent İnternational'in 16-31 Ocak 1986 sayısında tekrar yayınlandı. İktibas dergisi de güncel önemini kaybetmediği gerekçesiyle makaleyi Eylül 1986 sayısında iktibas etti. Biz makaleyi özetleyerek buradan aktarıyoruz.

Amerika ve müttefiklerinin Ortadoğu'da istedikleri İslam, emperyalizme karşı direnen ya da zulme karşı savaşan türden bir İslam değildir. Onların istedikleri İslam sadece komünizme karşı direnen türden bir İslamdır. İslamın hakim duruma gelmesini istemezler. İslamın hükmetmesi gerektiğini kabul etmezler. Çünkü İslam, halka yeni bir hayat bağışlayacaktır. İslam onlara güç ve kuvvet hazırlamanın bir zorunluluk olduğunu; emperyalistleri defetmenin bir zorunluluk olduğunu; komünizmin ancak emperyalizm gibi bir hastalık olduğunu; her ikisinin de düşman olduğunu; her ikisinin de mütecaviz olduğunu öğretecektir.

Evet, Amerika'lılar ve müttefikleri Ortadoğu'da bir 'Amerikan İslam'istiyorlar. Her tarafta bir İslam dalgalanması olduğu bu yüzdendir. (...)

Ancak bu kadar insandan hiç biri, komünizmle savaştığı gibi emperyalizmle de savaşan bir İslam'dan söz etmiyor. Hiç kimse, hükmeden ve hayatı düzenleyen bir İslam'dan söz etmiyor.

Aile planlaması, kadınların parlamentoda temsili, abdesti bozan şeyler gibi konularda İslamın görüşü alınabilir. Ancak sosyal ve ekonomik şartlarla, ekonomik sistemle ilgili konularda kesinlikle fetva aranmaz. Siyasal ve ulusal şartlarımız hakkında ya da emperyalizmle ilişkilerimiz hakkında onun görüşüne başvuramayız.(...)

İslamın bu dostları İslam namına merhamet ve yardım dilenmezler. Onlar, kapsamlı bir sosyal adalet istemektedirler. Onlar İslamı, emperyalizme ve zulme hizmet için vasıta yapmazlar. Onlar İslam ile adaleti, kuvveti ve onuru getirmek istemektedirler. İslam, propaganda için bir örtü, bir maske değil, ancak hakikat için savaşmaya, Allah kelimesini yüceltmeye bir kalkandır. Ortadoğu'da İslam'ın adıyla ticaret yapanlar, hayatlarını İslamla oynayarak kazananlar büyücüler gibidirler. Vakti geldiğinde bunların hepsi selin önünde sürüklenip gideceklerdir. Vakit, yakında gelecektir, çok şeyden daha erken..."

Seyyid Kutub

Emperyalizm 1950'li yıllarda sola, bağımsızlık hareketlerine, Arap milliyetçiliğine karşı İslamı kullanmaya çalışmakla birlikte, daha çok askeri yöntemleri denedi. CENTO bunlardan biriydi. Ama başarılı olamadı.

1962 sonlarında *"Rabıta-tül Alem El İslam"* (Dünya İslam Birliği, kısaca "*Rabıta*") kuruldu. Kuruluşun merkezi Mekke idi. Rabıta'nın tüzüğünde milliyetçilik ve ırkçılıkla mücadele de vardı. Bunlarla kastedilen, başta

Nasır ve Baas partilerinde ifadesini bulan Arap milliyetçiliği olmak üzere, genel olarak ulusal kurtuluş mücadeleleriydi.

Türkiye devleti Rabıta ile doğrudan resmi ilişki içinde olmadı. Ama Suudi sermayesinin de yardımıyla 1958 yılından itibaren Hilal dergisini çıkaran Salih Özcan, Rabıta'nın 19 kurucu üyesi içinde yer aldı. Salih Özcan, uluslararası dini ilişkilerde Türkiye devletinin gayrı resmi temsilcisi görünümündeydi. Salih Özcan, 1962'de bir diğer İslami örgütlenme olan *İslam Kongresi'ne* de katıldı. Salih Özcan bu kongrede Türkiye'yi resmi olarak temsil etti. Örgütün 1965 yılında yapılan kongresine Türkiye, ünlü antikomünist *Fethi Tevetoğlu* başkanlığında bir heyetle katıldı ve heyet içinde Salih Özcan da vardı.[7]

İslam Konferansına başbakan düzeyinde katılım, 12 Eylül'den sonra Bülent Ulusu ile gerçekleşti. 1984 yılında Fas'ta yapılan Dördüncü İslam Zirvesi toplantına da Cumhurbaşkanı Evren katıldı.

Emperyalizmin İslamı kullanma politikası 1977 yılında *"Yeşil Kuşak"* biçimini aldı. Bu konuya 12 Eylül dönemini incelerken değineceğiz.

Türkiye devleti ve cemaatler bütün bu süreç boyunca emperyalizmin değişen politikaları ile genelde uyum içinde oldular.

III. 1960'LARDAN GÜNÜMÜZE RESMİ İSLAM'IN GELİŞİMİ

Resmi İslam, bir yandan sola karşı ama aynı zamanda da cemaatlere ve Tevhidi anlayışa karşı mücadele içinde, esas olarak da 1960'lı yıllardan sonra büyük gelişme gösterdi.

Atatürkçü, Kemalist tarih yazımında İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra devletin dini yanının büyümesi, örneğin, okullara yeniden din dersi konulması, devlete bağlı Kur'an kurslarının, imam hatiplerin açılması, ilahiyat fakültesinin açılışı, Diyanetin güçlendirilmesi vb. irticaya verilen tavizler olarak görülür. Bu tavizler sayesinde dini gericilik *"saklandığı kovuktan"* çıkmış ve çığ gibi büyümüştür. Gerçekte ise *"irticaya verilen tavizler"*, din dersleri, imam hatipler, Diyanetin büyümesi vs. cemaatlerin güçlenmesinin de bir ürünüydü. Devlet böyle davranarak, giderek büyüyen dini oluşumları denetim altına almak, din üzerindeki devlet tekelini kaybetmemek istiyordu. Tabii ki amaçlardan önde geleni, dini, sosyalist bilinçlenmeye karşı bir silah olarak kullanmaktı.

---

7 Hilal Dergisi. 25 Ağustos 1965. c. 5, sayı 54. A. H. Öztürk, *"İslam Kongresi ve Salih Özcan"* Salih Özcan sonradan MSP Urfa milletvekili oldu. Özcan, daha sonra da MSP milletvekili Nurcu Ahmet Tevfik Paksu ile birlikte Faisal Finans Kurumu'nun kurucusu olacaktır.

Devlet cemaatleri kendi inisiyatifi altında tutabilmek için sadece *"taviz"* politikası izlemedi, sıklıkla zora da başvurdu. Tabii bu zorun, sola kullanılan zorla karşılaştırıldığında lafı bile edilmezdi ama netice almaya yetiyordu. Örneğin, DP döneminde de Saidi Nursi'nin, Necip Fazıl'ın arada bir tutuklanması, kısa süreli hapse atılması, İslami yayınlara konulan yasaklar, açılan davalar istenilen sonucun alınmasına yetiyordu. Nurcular da, diğer Cemaatler de, Necip Fazıl da devletin ve ABD'nin resmi dinciliği ile uyum içinde çalıştılar.

Resmi İslam en hızlı gelişimini 1960'lardan sonra yaşadı. Bunun bir nedeni, yükselen antiemperyalist, sosyalist hareket ise, diğer nedeni de hızla gelişen ve uluslararası ilişkiler geliştiren Cemaat İslamcılığı idi.

Resmi İslam 1960 darbesinden sonra şöyle bir seyir izledi:

27 Mayıs darbesini yapanlar, din politikasında yapısal bir değişiklik yapmadılar. Örneğin var olanlar dışında yeni resmi dini kurumlar oluşturulmadı. Elde olan Diyanet yeniden düzenlendi ve güçlendirildi, Milli Eğitim Bakanlığı da resmi dinin yaygınlaştırılıp, etkin hale getirilmesi için seferber edildi. Darbeciler birkaç İslamcının görevine son vermekle yetindiler[8]

27 Mayıs darbecileri görünürde dini gericiliğe karşı savaş açmışlardı. Örneğin Said Nursi mezarından alınıp bilinmeyen bir yere götürülmüştü. Diyanet İşleri Başkanlığı, Nurculuk başta olmak üzere (o zaman en güçlü cemaat Nurculuktu) irticai harekete karşı, broşürler yayınlıyordu. Diyanetin bu çabaları, T. Zafer Tunaya, Çetin Özek gibi ülkenin önde gelen aydın ve akademisyenleri tarafından yapılan çalışmalarla destekleniyordu.[9] İrticaya karşı mücadele için bürokratlar da seferber edilmişti:

> *"60 ihtilalinden sonra bazı mülki amirlerin Cuma günü camilerde vaaz vermeye kalkıştıklarına dair hatıra notlarına ve imamların 27 Mayıs hutbesi okumak için yönlendirildiklerine dair bilgilere sahibiz."* [10]

Ama devlet irticaya karşı mücadelesinde hiç de samimi değildi. Kurulan Komünizmle Mücadele Dernekleri, cemaatlerle ve cemaat gençliği ile iç içeydi. Cemaatlerle, özellikle de Nurcuların değişik kesimleriyle adı konulmamış bir işbirliği vardı. Türkiye, emperyalizmin inisiyatifindeki uluslararası İslami kuruluşlarda gayrı resmi de olsa yer almaya başlamıştı. Cemaatlerin, özellikle yayın faaliyetlerinin Suudiler tarafından desteklenmesine

8 Hamza Türkmen, Türkiye'de İslamcılık ve Özeleştiri s. 43

9 Burada Türkiye'de İslami hareket üzerine ilk ciddi ve kapsamlı çalışmanın bu yıllarda Tarık Zafer Tunaya tarafından yapıldığını da belirtelim. Bu çalışma, *"İslamcılık Cereyanı"* ismiyle 1962 yılında yayınlandı.

10 İsmail Kara, Cumhuriyet Türkiye'sinde Bir Mesele Olarak İslam s. 89.

ses çıkarılmıyordu. Cemaatlerin bütün yayın organları, gazeteleri, dergileri, broşürleri sola karşı mücadelede devletin organik bir parçası durumundaydı.

27 Mayıs cuntasının yaptığı işlerden biri, Diyanet İşleri Başkanlığının güçlendirilmesi oldu. 1960 darbesi öncesinde Diyanet İşleri Başkanlığı durgun bir yapıya sahipti. Devlet tarafından bu göreve getirilen kişiler ölene kadar burada kalıyorlardı. İlk Diyanet İşleri Başkanı Rifat Börekçi, 1924'ten 1941 yılında ölene kadar bu görevde kaldı. Onun yerine geçen Şerafettin Yaltkaya da 1947 yılında ölene kadar bu görevi yerine getirdi. Üçüncü Diyanet İşleri Başkanı Ahmet Hamdi Akseki idi. O da 1947'den 1951 yılında ölene kadar başkanlık yaptı. DP, Diyanet İşleri Başkanını değiştirmeye gerek duymamıştı. Dini alan yasaklarla idare edilmeye çalışıldığı için de Diyanet İşlerine yapacak pek bir iş kalmıyordu. Diyanet işlerinin 1924 yılında kurulmasından 1960 darbesine kadar geçen 36 yıllık sürede, Türkiye dört DİB başkanı görmüştü. H. Akseki'nin yerine getirilen Eyüp Sabri Hayırlıoğlu, DP devrilene kadar 9 yıl (1951-1960) bu görevde kaldı. Fakat 1960 darbesinden sonra Diyanet İşleri başkanları sık sık değişmeye başladı. Ölene kadar görevde kalan hiç kimse çıkmadı. 1924'ten 1960'a kadar geçen 36 yıl içinde Türkiye dört Diyanet İşleri Başkanı görmesine rağmen, 1960 darbesinden 1980 darbesine kadar dokuz Diyanet İşleri Başkanı gördü. Bu durum, 1960 sonrasında Resmi İslam'da meydana gelen hareketlenmenin, gelişmenin göstergelerinden biridir.

Milli Birlik Komitesi'nin Diyanetle de ilgilenen üyesi Yarbay Ahmet Yıldız, mecliste; *"Diyanet Riyaseti Hakkında"* bir konuşma yaptı. Yıldız, konuşmasında;

> *"Diyanet İşleri Başkanlığı'mızın kelimenin tam manasıyla bir orta çağ cami idaresi, medrese idaresi durumunu, manzarasını arz etmektedir"* dedi.[11]

Ahmet Yıldız bu kurumun yeniden örgütlenip etkin ve güçlü hale getirilmesini, bu kurumda çalışanların maaşlarının artırılmasını öneriyordu.

Ahmet Yıldız'ın *"ortaçağ cami idaresi"* diye nitelendirdiği Diyanetle ilgili kanun 1965 yılında, *"Diyanet İşleri Başkanlığı Kuruluş ve Yönetmeliği Hakkındaki Kanun"* adıyla yürürlüğe girdi. Kanuna göre, kadrolu imam olmak isteyenler İmam Hatip Okulunun 4 yıllık birinci devresinden mezun olmak zorundaydılar. Gene 1965 yılından itibaren, Diyanetteki görevlere, cami ve mescitlere, imam hatipleri, ilahiyat fakültesini ve İslam enstitülerini bitirenler atanmaya başladılar.

Diyanetle ilgili yeni kanunun yanı sıra Milli Eğitim Bakanlığı da İmam Hatip Okulları açmak için seferber oldu. İmam Hatip Okullarının sayısı 1965

11 Sebilürreşadc. XIII, Sayı. 318, Mart 1961.

yılında 45 iken, bu sayı 1968'de 84'ü buldu. Bu okullarda okuyan öğrenci sayısı da 13.500'den 29 bine yükseldi.

Bu tedbirlerle devlet, din adamı eğitimini, yetiştirilmesini denetimi altına almak, kendisine bağlı yeni dindar kadrolar yetiştirmek, bütün bu alanlarda cemaatlerin etkinliğini kırmak istiyordu. Devletin bu müdahalesi, Diyanetle özellikle Süleymancı cemaat arasında kıyasıya bir mücadelenin de başlangıcı oldu.

Din eğitimi ve din adamı ihtiyacında, tek parti döneminden itibaren ortaya çıkan boşluk, Süleymancılar tarafından Kur'an kurslarıyla doldurulmuştu. İmam hatiplerin yaygınlaşmadığı yıllarda Süleymancıların Kur'an kurslarından mezun olanlar, Diyanet'in imtihanına giriyor ve resmi Diyanet görevlisi olarak camilerde görev alıyorlardı. Süleymancıların Kur'an kursları, devletin din görevlisi ihtiyacını karşılayan gayrı resmi kurumlar haline gelmişlerdi. 1965 yılına kadar Diyanet işleri kadroları Süleymancı Kur'an kursu mezunları tarafından doldurulmuştu. Kanun değişikliği ile Süleymancı görevliler kadroya alındılar. Böylece cemaat kadroları aynı zamanda devlet kadrosuna dönüştü. Cemaatler devlette kadrolara sahip oldukları, devlet imkanlarından yararlandırıldıkları için devlete ve mevcut parlamenter sisteme daha da bağlandılar. Devletin maaşlı imamı, din görevlisi olarak doğrudan devleti temsil eden kişi haline geldiler.

Burada bir parantez açarak şunu da belirtelim: Atatürkçülerin, gericilik, çağdışılık, cahillik timsali olarak gösterdiği yobaz tipinin ortaya çıkmasında, devletin dini politikalarının da önemli bir payı oldu. Din adamı ihtiyacından doğan boşluk, zorunlu olarak, modern eğitim ve ciddi bir medrese eğitimi almamış, İslam'dan ve İslami ilimlerden habersiz, mahalledeki Kur'an kursundan, kulaktan dolma bilgilerle ve kendisi gibi düşünmeyenlere karşı ön yargılarla, düşmanlıkla yetiştirilmiş, namaz surelerinden ve yarım yamalak Kur'an okumaktan başka bir özelliğe sahip olmayan kişiler tarafından doldurulmuştu. Yani, karikatürlere konu olan yobaz tipi, modern bilimlerde ve İslami ilimlerde son derece yetersiz cemaat eğitiminin yanı sıra devletin dini politikalarının da bir ürünüydü. Bu tip günümüzde tarihe karışmıştır, en azından din adamının tipik temsilcisi olmaktan çıkmıştır.

İmam hatiplerin sayılarının sürekli artması, toplumdaki sosyalist, demokratik bilinçlenmeye karşı köklü ve uzun dönemli bir tedbir olmanın yanı sıra, cemaatlerin din görevlisi yetiştirmedeki tekellerini kırmaya yönelik de bir uygulamaydı.

12 Mart cuntası, 17 Ekim 1971'de Kur'an kursu yönetmeliğine bir madde ekleyerek, Süleymancılar ve Işıkçılar başta olmak üzere cemaatlere bir darbe daha vurdu. Bu maddeye göre var olan ve açılacak olan Kur'an kursu binaları Diyanet İşleri'ne devredilecekti. Yani, Kur'an kursları devletleşti-

riliyordu: Devletin dini yanı daha büyüyordu. Süleymancılar bu saldırıdan kurtulabilmek için, *"Kuran Kursu Yaptırma ve Yaşatma Dernekleri'nin"* adını *"Kurs ve Okul Talebelerine Yardım Dernekleri"* biçiminde değiştirdiler. 1974 yılından sonra tüzüklerinde değişiklik yaparak Kur'an sözünü çıkardılar. *"Kurs ve Okul Talebelerine Yardım", "Tahsil Çağındaki Talebelere Yardım"* isimli derneklere dönüştüler. Merkezi İstanbul'da bulunan *"Kurs ve Okul Talebelerine Yardım Dernekleri Federasyonu"* adında bir üst kurum oluşturdular.

Süleymancılar yurt içinde bu tür saldırılarla karşılaşınca, bomboş bir alana, yurt dışına sıçradılar. 1970'lerde Avrupa'da *İslam Kültür Merkezleri'ni* (İKM) kurdular ve Anadolu isimli bir haftalık gazete çıkardılar. 1970'li yıllarda Diyanet henüz yurt dışında örgütlü değildi. 1970'li yıllarda Süleymancılar yurt dışındaki en örgütlü ve mali bakımdan en güçlü cemaat olarak biliniyordu.

Diyanetin Süleymancılarla ve Işıkçılarla mücadelesi 1970'li yıllar boyunca devam etti. O kadar ki, çelişki; *"Diyanet imamlarının arkasında namaz kılınmaz"* hükmünün verilmesine kadar vardı.

Resmi İslam'la, Diyanetle ile arası iyi olmayanlar sadece Süleymancılar değildi. İskenderpaşa Cemaati de MSP'nin iktidar ortağı olmadığı dönemlerde, devletin Müslümanlık adına yaptığı işlere hiç hoş gözle bakmadı.

Süleymancıların ve Nurcuların Okuyucu kanadının desteklediği AP hükümeti, 1980 yılında, TV'ye haftada bir saatlik dini program koymuştu. Milli Gazete yazarı Ahmet Sağlam, *Gündem* isimli köşesinde, TRT genel müdürünün İslam'a karşı olduğunu, bu programların Müslümanların AP'den kopmasını engellemek için konulduğunu yazıyor ve seyredilmemesini istiyordu:

> *"Fuhuş Gemisi (o yıllarda yayınlanan "Aşk Gemisi" isimli diziyi kastediyor O.T.) filmini oturup seyredin, kızın, öfkelenin veya azgın nefsinizin esiri olup zevk de alın. Bir şey demem ama TRT'nin dini programlarını, mevlidlerini izlemeyin."*[12]

1970'li yıllarda Milli Eğitim Bakanlığı da boş durmadı. 1973 yılında İmam Hatip Okulları, İmam Hatip Liselerine dönüştürüldü. 1975 yılında da İmam Hatip Liseleri genel liselere denk hale getirildiler.

Kişi düzeyinde Tayyar Altıkulaç, Resmi İslam'ın büyümesine, cemaatler üzerinde etkinlik kurmasına en büyük hizmetleri veren Diyanet İşleri Başkanı oldu.

12 Milli Gazete 7 Mayıs 80.

Tayyar Altıkulaç 9 Şubat 1978'de Ecevit tarafından Diyanet İşleri Başkanı yapılmıştı. 12 Eylül cuntası T. Altıkulaç'ı görevden almadı. Hatta T. Altıkulaç, ANAP döneminde de bu görevini 1986 yılına kadar sürdürdü. 1960 sonrasında en uzun süre görevde kalma rekoru Tayyar Altıkulaç'a aittir. Bu süre içinde T. Altıkulaç, cuntanın dinle ilgili politikalarının belirlenmesinde, cemaatlerle ilişkilerin yeniden organize edilmesinde, yurt dışına dönük çalışmalarda, din derslerinin ilk ve ortaokullarda zorunlu hale getirilmesinde etkili oldu[13] T. Altıkulaç daha sonra DYP'den milletvekili seçildi. Sonrasında AKP kurucularından oldu ve AKP'den de milletvekili seçildi. T. Altıkulaç, ikinci Tayyip Erdoğan hükümetinde Diyanetten sorumlu devlet bakanı idi.

IV. 12 EYLÜL SONRASINDA RESMİ İSLAM'IN GELİŞİMİ

12 Eylül cuntası, emperyalizmin dünya genelinde *Yeşil Kuşak* projesini hayata geçirdiği bir döneme denk geldi. 1977 yılında Pakistan'da darbeyle iktidarı ele geçiren Ziya ül Hak, Şubat 1979'dan itibaren şeriat kanunlarının uygulanacağını açıkladı ve buna uygun yasaları yürürlüğe koymaya başladı. Mısır'da Enver Sedat ve onun yerine gelen Hüsnü Mübarek, Müslüman Kardeşler'in ve Selefilerin önünü ardına kadar açtılar. Afganistan direnişi tüm işbirlikçi İslam ülkelerinin desteklediği bir cihada dönüştü. Afganistan'da Sovyet yanlısı yönetime karşı silahlı İslami gruplar oluşturuldu. Özbekistan ve Tacikistan'da gene İslami bir muhalefet örgütlendi.

Türkiye'de ise 12 Eylül cuntası şeriatçı bir cunta olarak gelmedi. Böyle bir girişim ordunun ve toplumun yapısına uygun değildi. Örneğin, Türk ordusu Mübarek'in ve Ziya ül Hak'ın ordusu gibi namaz kılan, oruç tutan komutanlardan oluşmuyordu. Tersine ordu, laikliğin koruyucusu, bekçisi idi!

Emperyalizmin politikalarına uygun olarak, Türkiye'deki işbirlikçi tekelci sermaye de, *Yeşil Kuşak* projesine uygun davranmaktan yanaydı. Bu kesimin teorisyenliğini ve sözcülüğünü yapmak da Sakıp Sabancı'ya düştü.

Sakıp Sabancı, 23 Nisan 1981 tarihli Hürriyet gazetesinde Türkiye'de dinin ihmal edilmişliği üzerine bir yazı yazdı. Sabancı, yazısında Amerika'ya kalp ameliyatı için giderken ve Amerika'da hastanede iken karşılaştıklarını anlatıyor, Hıristiyanların dine verdikleri önemden dersler çıkarıyordu. Şöyle diyordu Sabancı:

> *"Ameliyatımdan önceki gece papazın odamı ziyareti, ameliyat vesilesiyle yurtdışındaki seyahatim sırasında karşılaştığım örnekler bana 'dini vecibelerimiz' konusundaki ihmallerimizi hatırlama imkanı verdi."*

13 İsmail Kara, Cumhuriyet Türkiye'sinde Bir Mesele Olarak İslam, sf. 86.

Sabancı, Batı'da pazar günleri bütün TV istasyonlarının dini yayın verdiğini, her otel odasında çekmecede İncil bulunduğunu, her pazar ailelerin toplu olarak kiliseye gittiklerini, tanrıya şükretmeden yemeğe başlamadıklarını yazıyordu. Sabancı, bu özellikleri istisnasız bütün Batılı ailelere maledi-yor ve yazısını şöyle bitiriyordu:

> *"Ve şuna da inanıyorum ki, dünyanın en iyi en ileri dini olan Müslümanlık, ülkemizde refahın huzurun tesisinde, daha mutlu yarınlara yönelmede bizlere kuvvet verecek, güç verecek engin kaynaklardan biridir. Bu kaynaktan istifadede daha fazla geç kalmamalıyız."*[14]

Sabancı 8 Mayıs 1981 tarihli Hürriyet gazetesine "*Manevi Değerlere Yöneliş*" başlıklı bir makale daha yazdı. Sabancı'ya göre bilimde, teknolojide ilerleme insanlığın saadete ulaşması için yetmiyordu. Bunun için manevi ve ahlaki değerlere yönelmek şarttı. Aya giderken cebine kendi din kitabını da koyan Amerikalı astronotu örnek alan bir modelimiz olmalıydı. Sabancı, şunu öneriyordu:

> *"Okullarımızda (irtica arayışında değil) tersine medeniyete yöneliş yolunda, manevi güç olarak artık din eğitimine önem vermek zorundayız. Daha fazla vakit yitirmeden, ilkokullarda din öğretimine yeterince başlamalıyız."*

Sabancı'nın yazısı Kur'an'dan bir ayetle bitiyordu:

> *"Kur'an'da şöyle buyuruluyor: '...Gevşemeyin, endişe etmeyin. İnancınız sağlamsa, mutlaka başarırsınız."*

Ek 2

Sakıp Sabancı

"Manevi değerlerden, ananeden yoksun insan kütlelerini (...) idare etmek çok zor olacak"

"Manevi değerlere yöneliş"

İlimde, teknolojide gelişmenin sınırlarının olmadığı görülüyor. Fakat görülen bir başka gerçek var ki, ilimde, teknolojide ilerleme, maddi varlığın artması, yaşam koşullarının hergün daha iyiye gitmesi, insanoğlunun saadete erişmesi için yeterli olamıyor. (...)

Belli fiyatı olsa da, belli zorlukları olsa da, teknolojiyi bir ülkeden öbürüne transfer etmek mümkündür.

14 akt. İktibas Dergisi, 1 Haziran 1981.

Fakat disiplinli çalışma, ananeye bağlılık ve maneviyat belli bir bedel ödenerek hiçbir zaman hemen transfer edilemez. Maalesef bunlar ülkemizde büyük ölçüde ihmal edilen, küçümsenen faktörler haline gelmiştir. (...)

Türklerde kuvvetli bir aile yapısı vardır. Aile içinde büyüğün etrafında toplanma vardır. Büyüğe saygı vardır. Büyüğün küçükleri koruması, kollaması sorumluluğu vardır.

Türk, ülkesi uğruna, sancağı uğruna, dini uğruna namusu uğruna savaş verir. Bu savaş onun için kutsal savaştır.

Savaşırken 'Allah'ın adı ile' savaşır. Yeni bir işe atılırken Allah adı ile başlar, sevdiklerini Allah'a emanet eder.(...)

İslam dini ise, dünyanın her köşesine dağılmış milyonlarca Türk'ün uzun yıllar birbirine bağlılığını sağlayan temel manevi değerlerden biri olmuştur.

1981 yılının ikinci yarısına doğru Türkiye'mizin durumunu değerlendirirken, geçmişte sahip olduğumuz, sonra bir ara unutur hale geldiğimiz bu 'manevi değerleri' hatırlamakta yarar vardır.

İçinden çıkmaya çalıştığımız ciddi sosyal ve politik bunalımın suçunu sadece ekonomik nedenlere yükleyemeyiz.(...)

45 milyonu birbirine bağlayacak olan, onlara daha çok ve huzur için çalışma azmi verecek olan 'müşterek manevi değerleri' arayıp, ortaya koymak, 45 milyonun bu değerler etrafında birleşmelerini sağlamak görevimizdir.(...)

Allah'a inanç, Allah korkusu ve Müslüman dini değişik maddi sorunların baskısındaki topluluklarda insanlara ümit, inanç, yaşama ve çalışma azmi verecek unsurlardır.(...)

Fakat burada ciddi bir sınır sorunu vardır. Din ile devlet işleri arasındaki çizgi, din ile politika arasındaki çizgi nasıl korunacaktır? Dinin istismarı nasıl önlenecektir? Bunda başarı sağlanamaz ise tam tersine bir sonucun ortaya çıkması, din maskesi altında irticanın, gericiliğin toplumu geriye götürmesi söz konusudur.

Hatırlayınız, Aya giden astronotun cebinde dinine ait kitabı vardı..."

İŞTE MODELİMİZ BU OLMALI: *"Ay'a gidebilecek bir teknolojiye ve beceriye sahip olabilmek... Fakat bu teknoloji ve beceri gücüne sahip olabilmişken, 'Allah'ın gücünü, desteğini' aramaya devam etmek...*

Yeni nesillerimizi 'manevi değerlere' yöneltme yolunda, Müslüman Dini'nin yüce gücünden yararlanma arayışları içinde olmalıyız. Okullarımızda (irtica arayışında değil) tersine medeniyete yöneliş yolunda, manevi güç olarak artık din eğitimine önem vermek zorundayız. Daha fazla vakit yitirmeden, ilk okullarda din öğretimine yeterince başlamalıyız.

Törelere ananelere bağlılık, düşüncelerimizde ve hareketlerimizde müsamahayı, (bilhassa çok muhtaç olduğumuz) birbirimize sevgi ve saygı duymamızı sağlar. Zıtlaşmaları asgariye indirir, yumuşatır. İç barışın tesisine yardımcı olur. Böylece ortaya daha dengeli ve sağlıklı bir toplum yapısı ortaya çıkar.

Aksi halde, manevi değerlerden, ananeden yoksun insan kütlelerini mesut etmek, idare etmek çok güç olacak, bu topluluklarda sosyal huzur kolaylıkla sağlanamayacaktır.

Kur'an'da şöyle buyuruluyor: '...Gevşemeyin, endişe etmeyin. İnancınız sağlamsa, mutlaka başarırsınız.'"

Hürriyet, 8 Mayıs 1981

Sadece Sabancı değil, Diyanet İşleri Başkanı Tayyar Altıkulaç başta olmak üzere bütün danışmanlar, cunta şeflerine devletin dini yanının geliştirilmesi için akıl veriyorlardı. 1981 yılında cunta şeflerine gizli bir brifing veren T. Altıkulaç:

> *"Bu kurum (DİB O.T.), hizmetlerini yaygınlaştırdığı ve güvenilir olduğu ölçüde zararlı dini akımlar zayıflayacaktır."*[15]
>
> *"Nurculuk, Ticanilik gibi dini sapmaların önlenmesi, din konusunda Diyanet İşleri Başkanlığı'nın etkin ve tutarlı din hizmeti verdirilmesine ve din öğrenimi veren okulların mesleki yeterliliklerinin artırılmasına bağlıdır."*[16] diyordu.

Altıkulaç, Diyanetin ve Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlı dini eğitim kurumlarının daha da güçlendirilmesini öneriyordu. MGK'ya sunulan raporlarda çözüm yolu olarak, *"Genel eğitim içerisinde, her dereceden okullara mecburi din bilgisi dersleri konulma(sı)"* öneriliyordu. Bir başka öneri, devletin yurt dışında çalışmalar yapan cemaatlerin faaliyetlerini engelleye-

15 Mehmet Şevket Eygi'nin 26 Ağustos 1998 tarihli yazısından aktaran İsmail Kara, Cumhuriyet Türkiye'sinde Bir Mesele Olarak İslam, s. 165, 166. Faik Bulut'un Ordu ve Din isimli çalışmasında da, gene 1981 tarihli, Türkiye'de Din Eğitimi ve Din İstismarı isimli bir rapordan bölümler var (s. 133-144). Tahminimiz, bu iki raporu n aynı rapor olduğu doğrultusundadır. Bu nedenle iki parçayı tek bir rapor gibi değerlendirdik.

16 Faik Bulut age s. 134.

bilmek için, Diyanet İşleri Başkanlığı yurt dışı örgütünün kurulmasıydı.[17] Bütün bu önerilerden sonra cunta şefi Kenan Evren, 12 Ekim 1981 tarihli konuşmasında:

> *"Biz, hurafelerle çocuklarımızın beyinleri yıkanmasın diye okullarımıza mecburi din dersi koyma kararı aldık."*[18] diyordu.

1982 Ağustos ayı sonlarında Danışma Meclisi'nin 70 üyesi Anayasaya zorunlu din dersi konulması için önerge verdiler. Önergeyi, 1990'larda Mazlum-Der'i kuracak olan Mehmet Pamak imzaya açmıştı. 2 Eylül tarihli gazeteler maddenin aynen kabul edildiğini ve din eğitiminin mecburi olduğunu yazıyordu[19]

1983 yılında da İmam Hatip Lisesi mezunlarının istedikleri yüksek okula girebilmelerini sağlayan yasa çıktı.

Özetle, Amerika, Türkiye'deki işbirlikçi tekelci sermaye, DİB ve cunta şefleri 12 Eylül ile birlikte, Resmi İslam'ın geliştirilmesi için seferber olmuşlardı. Bu seferberlik sadece zorunlu din eğitimi ile ve DİB'nın çalışma sahasının, örgütlenmesinin geliştirilmesi ile sınırlı değildi. Cemaatler de bu seferberliğe katılmaları için baskı altına alındılar. Onlara eğer cunta ile işbirliği yaparlarsa önlerinin açılacağı, imkanlar sunulacağı vaat edildi. Cemaatler genelde bu işbirliğini mecburen kabul ettiler. Kabul etmeyenler üzerinde baskı kuruldu.

İşçi sendikaları da bu baskı ve işbirliği teklifleri ile karşılaştılar. Bazı sendikalar toplu sözleşmelere dini ibadetlerle ilgili maddeler koydular. MSP'nin işçi örgütü olarak kurulan ve dini yanıyla kendini ayırt etmeye çalışan Hak-İş'in faaliyetleri önce durduruldu ama yapılan pazarlıklar neticesinde, 6 ay sonra serbest bırakıldı. 12 Eylül geldiğinde tabela sendikası olan Hak-İş, birkaç yıl içinde, kağıt üzerinde de olsa 100 bini aşkın üyeye sahip bir konfederasyon haline geldi.

Askeri okullarda bile laik (!) tutumda gevşemeler oldu. Nokta dergisi muhabirleri, ordunun dine bakışı ile ilgili olarak M. Ali Birand'dan şu sözleri aktarıyorlardı:

> *"Mehmet Ali Birand, ordunun da din konusuna 'eskiye oranla' daha yumuşak baktığını söylüyordu. Birand Nokta'ya şunları anlatıyordu: 'Ordudaki 'dini akımlarla ilgili duyarlık' belki bundan 20 yıl öncesine oranla değişmeye yüz tutmuştur.' Birand, askeri okullarda din eğitimi yapıl-*

17 F. Bulut age s. 134, 138
18 Faik Bulut age s. 75
19 Milli Gazete, 23 Ağustos ve 2 Eylül 1982.

madığını ama dini inançlarını yerine getirmek isteyenlerin de eskisi gibi engellenmediğini söylüyor."[20]

Nokta dergisinin aynı sayısında şu haber de vardı:

"Yıllar yılı 'köylerin ezansız, camilerin imamsız kaldığı' feryatlarının yükseldiği Türkiye'de 'Camiler Haftası' düzenlenmeye başlanmıştı bu yıl. Ve bu haftayı yine bir bakan açıyordu."

Devletin valileri de toplumun dindarlaşması için ellerinden geleni yapmaktaydı. Örneğin 1985 yılında Tunceli Valisi Kenan Güven tüm köylere duyuru yollayarak, Kur'an öğrenmek isteyen çocukların kendisine yollanmasını istedi. Vali, gelen çocukları İstanbul'a, İsmailağa Kur'an Kursu'na gönderdi. Toplam 43 çocuk vardı ve kursun başındaki kişi de resmi devlet görevlisiydi. Kursun bir yetkilisi, bu olayı *Nokta*'ya şöyle yorumluyordu:

"Devlet zannımca anarşinin dinsizlikten geldiğini anladı. Bu konuda geç de olsa adımlar atılıyor. Anladığım kadarıyla devlet, Tunceli'de de dinin yaygınlaşması için çalışıyor. Bize gelen çocuklar Alevi Sünni karışık." [21]

Devletin dini alana, özellikle de dini eğitime yaptığı bu müdahaleler, cemaatler ve genelde İslami çevreler tarafından temkinli karşılandı. Örneğin, İskenderpaşa cemaati lideri Esad Coşan, devlet denetiminde bir dine karşı çıkıyor, devletin de İslami kurallara göre biçimlenmesini istiyordu.[22] Ali Bulaç, devletin laik olmadığını söylüyor ve Diyanet İşleri'nin lağvedilmesini istiyordu. A. Bulaç'a göre devlet okullarında dinin okutulması da doğru değildi, İslami okulların kurulmasına izin verilmeliydi. Abdurrahman Dilipak da devlet okullarında hangi dinin öğretildiğini bilmediğini ama okutulanın kendi dini olmadığından emin olduğunu söylüyordu. Ona göre devlet, gerici dinin misyonerliğini yapıyordu.[23]

Ama devlet, hiçbir tepkiye aldırmadan kendi bildiğini okumaya devam etti.

1983'te İHL mezunlarının istedikleri yüksekokula girebilmelerini sağlayan yasa çıkmıştı. 1986 yılının Ocak ayı başında da;

"Allah'a, semavi dinlere veya bu dinlerden birinin peygamberine, ya da kutsal kitabına hakaret edenlere çeşitli

---

20 Nokta, Ruşen Çakır, Ayşenur Arslan, Şule Arasan, "*Din, Nokta araştırması. Müslümanlaşıyoruz*", 19 Ekim 1986

21 Nokta, 19 Ekim 1986, yag. yazı.

22 Nokta, 19 Ekim 1986, yag. yazı.

23 Nokta, "*Din Eğitimi Laiklik ve Ötesi*", 26 Mart 1989

hapis ve para cezası verilmesini" öngören yasa Resmi Gazetede yayınlanarak yürürlüğe girdi.[24]

Devlet, Kürt isyanına karşı verdiği mücadelede de dini sonuna kadar istismar etmekten çekinmedi. Generaller, Kürtlere karşı yürüttükleri kirli savaşı neredeyse *"cihad"* olarak ilan edeceklerdi. Örneğin Kürt halkına havadan atılan ve halkı güvenlik güçleriyle birlikte davranmaya çağıran bildirilerden birinde şu cümleler vardı;

"Vatandaşım;

Bakın yüce İslam dini size ne emrediyor!"

"Sizinle savaşanlara karşı Allah yolunda siz de savaşın. Allah tecavüzkarları sevmez" (Kur'an'ı Kerim Bakara Suresi 190'ncı ayet)"[25]

14 Haziran 1986 tarihinde çıkarılan bir kanunla kurban derisi toplama işini Türk Hava Kurumu'nun tekeline veren ve onun dışında deri toplayanları cezalandıran kanun değiştirilerek, tekel ve ceza kaldırıldı [26] Bu kanun cunta tarafından getirilmişti.

Bu süreçte Diyanet İşleri Başkanlığı'nın Türk Diyanet Vakfı da anonim şirketler kurmaya başladı. Devlet bütçesinden aktarılan kaynaklar devletin dinciliğinin hızına yetişemiyordu. İlk olarak 1983 yılında GİNTAŞ (Gıda İnşaat Neşriyat ve Turizm A.Ş.) kuruldu. Ardından 1989'da TEMSAŞ ortaya çıktı. Bu şirket, camilerin temizliğini yapmak amacıyla kurulmuştu. Fakat resmi kurumlar da bu şirketin müşterisiydi ve şirket, sıvı deterjanlar da üretiyordu. Bu iki şirket 1991'de kurulan KOMAŞ (Kocatepe Modern Mağazacılık İşletmeleri Sanayi ve Ticaret A.Ş.) ile tamamlandı.

Şirketin ortakları arasında Ülker de vardı. Türk Diyanet Vakfı, İhlas Finans ve Faisal Finans'la da birlikte çalışıyordu. Bu şirketler Doğu Blokunun çökmesinden sonra başka ülkelerde yayınevleri kuran, camileri, Kur'an kurslarını binalarıyla birlikte yapan uluslararası şirketlere dönüştüler. 1998 yılında vakfın 14 büyük şirkette ortaklığı vardı.[27]

1990'lardan itibaren, yani Doğu Blokunun çökmesinden sonra DİB uluslararası bazı dini organizasyonları finanse etmeye ve örgütlemeye başladı. Din eğitimi alanında da Türkiye yeni bir merkez haline geldi. Uluslararası dini organizasyonlar daha önce genelde Suudi Arabistan ve Pakistan tarafından yapılıyordu. Rabıta ve İslam Konseyi bunların en bilinenleri idi. Dini

24 İslam Dergisi, *"Mukaddesata saygı kanunlaştı"*, Şubat 1986,
25 İslam Dergisi, Şubat 1986.
26 İslam Dergisi, Ağustos 1986
27 Nokta Dergisi, Neşe Sarıdoğan, *"Vakfın trilyonları mercek altında. Türk Diyanet Vakfında neler oluyor?"*, 13-19 Eylül 1998

eğitim söz konusu olduğunda ise Mısır'da devletin yarı resmi kurumu durumundaki El Ezher ve Pakistan'da da Lahor uleması önde geliyordu. Türkiye 1960'lı yıllardan itibaren bu uluslararası İslami organizasyonlara deyim yerindeyse çaktırmadan katılmıştı. 12 Eylül cuntasından sonra ise Türkiye, bu tür organizasyonlarda bakan, başbakan hatta cumhurbaşkanı düzeyinde yer almaya başladı. Bülent Ecevit, siyaseten yasaklı olduğu 1985 yılında şunları yazıyordu:

> *"Demokrasisi işlerken Türkiye, İslam Ülkeleri Konferansına katılımını, laiklikle bağdaşabilir düzeyde tutmaya özen gösterirdi. Oysa demokrasinin son uğradığı kesintiden beri Türkiye, bu konferansın çalışmalarına en üst düzeyde tam katılır; ve bu konferansın komisyon toplantılarında, laiklikle, Atatürk Devrimiyle, hatta bugünkü anayasayla taban tabana ters düşen karar önerilerine oy verir olmuştur."*[28]

1990'lardan sonra ise Türkiye DİB aracılığıyla bu tür örgütlenmeler oluşturdu. Bunlardan biri Avrupa Birliği Şurası, diğeri de Avrasya İslam Şurası Teşkilatı idi.

DİB, 23-27 Ekim 1995 tarihleri arasında Ankara'da, Türki Cumhuriyetlerden, Balkan ve Kafkas ülkelerinden din adamlarının katıldığı bir Din Şurası gerçekleştirdi. Ertesi yıl da İstanbul'da 21-24 Ekim 1996 tarihleri arasında bir toplantı daha yapıldı ve Avrasya İslam Şurası resmen kuruldu. Şura, 8'inci ve son toplantısını 21 Kasım 2012'de İstanbul'da yaptı. Şuranın katılımcıları Asya'dan Tataristan, Beyaz Rusya, Rusya/Altay Cumhuriyeti, Mordovya/Rusya Federasyonu ve Türkiye; Avrupa'dan da İskeçe ve Gümülcine (Batı Trakya) Müftülükleri, Makedonya, Bulgaristan, Hırvatistan ve Slovenya idi.

Katılımcılara bakıldığında, Türkiye dışında devlet düzeyinde başka katılımcının olmadığı dikkat çekiyordu. Örneğin Azerbaycan, Türkistan, Özbekistan, Kırgızistan, Pakistan, Afganistan gibi bağımsız devletler katılımcılar arasında bulunmuyordu.

Prof. Hasan Kamil Yılmaz'ın 4. Avrasya İslam Şurası'na sunduğu tebliğde, DİB ve Diyanet Vakfı'nın diğer ülkelere İlahiyat Fakülteleri, İmam Hatip Liseleri, diğer okullar ve Kur'an kursları açılması için destek verdiği, bazı ülkelerin Türkiye'ye talebe gönderdiği belirtiliyordu. Tebliğde:

> *"TC Diyanet İşleri Başkanlığının görevlendirdiği din adamları ile diğer gönüllüler hemen hemen bütün*

28 Nokta dergisi, Ecevit, *"Gericilik Osmanlıcılıktan kaynaklanıyor."* 13 Ekim 1985.

ülkelerde yaygın bir din eğitimi ve hizmeti vermektedir"[29] deniyordu.

Türkiye'de din eğitimi yaygınlaştırılır, her iş alanına uygun kadrolar yetiştirilirken, kalifiye İslami kadrolar yetiştirebilmek için El Ezher'e de binlerce öğrenci yollandı. 1994 rakamlarına göre El Ezher'de, Türkiye'den 1600 öğrenci okuyordu.[30]

Diyanet İşleri Başkanlığı tarafından 3-7 Mayıs 2000 tarihleri arasında organize edilen Uluslararası Avrupa Birliği Şurası ise, DİB'nın kendini AB'ye hazırlaması olarak kamuoyuna lanse edilmişti.

Cuntayla birlikte Suudi Arabistan başta olmak üzere gerici İslami rejimlerle Türkiye'nin ilişkilerinin hızla geliştiğine değinmiştik. Bu ilişkiler sadece uluslararası dini organizasyonlara üst düzeyde katılmakla kalmadı. İslami finans kuruluşlarına da Türkiye'nin kapısı açıldı. Hem de dikkate değer ayrıcalıklar tanınarak.

14 Aralık 1983 günü göreve başlayan Özal hükümeti, daha koltuğunu ısıtmadan, iki gün sonra, 16 Aralık'ta Suudi finans kuruluşları ile ilgili bir kararname imzaladı. Kararnameye göre özel finans kurumlarının tasfiye işlemlerinde Türk Ticaret Yasası ile İcra ve İflas Yasası hükümleri uygulanmayacaktı.

5 Ağustos 1984 tarihli Resmi Gazetede Al Baraka Türk Özel Finansman Kurumu'nun kurulduğu bildiriliyordu.[31] Kurucular, Nakşi Korkut Özal ve Erenköy Cemaatinden Eymen Topbaş'tı. Yönetim kurulunda Kemal Unakıtan da vardı. Ardından yeni şirketler kuruldu, var olan şirketler de büyüdü. Özal ve Topbaşlar kısa sürede dolar milyarderi oldular. Korkut Özal, aynı zamanda İslam Kalkınma Bankası'nda da müşavirlik yapıyordu. Hükümet, bu bankaya vergi muafiyeti tanıyan bir kararnameyi de kabul etmişti.

12 Eylül ile birlikte resmi İslam'ın gelişiminin şöyle bir özelliği de vardı: Devlet bütün bu işleri şeriata karşı mücadele kampanyası ile birlikte yürütüyordu. Örneğin, 1986 yılından itibaren cemaat yurtları, özellikle de Süleymancı yurtlar hep haber konusuydu. Bir yandan yukarıda saydığımız işler yapılırken, diğer yandan başörtüsü yasaklanıyor ve bu konuda büyük kıyamet koparılıyordu. YÖK Başkanı İhsan Doğramacı bir yandan üniversitelerde başörtüsünü yasaklıyor ama aynı günlerde;

---

29 Altınoluk Dergisi Eylül 2000.

30 Furkan Dergisi, *"Ezher mezunlarına son oyun"*, Nisan 1996. Devlet, 1992 yılında Ezher mezunlarının öğretmenlik haklarını dondurdu. 1994 yılında da YÖK, o zamana kadar Ezher mezunlarına verdiği denklik belgelerini kaldırdı. Bunların mezun sayılmaları için İzmir ve Ankara İlahiyat Fakültelerinde, kalan kredi saatlerini tamamlamaları gerekiyordu. Bütün bunlara gerekçe olarak da sahte diploma getirildiği iddia ediliyordu. Ezher mezunları, EZDER isimli bir dernek kurarak hakların aradılar.

31 U. Mumcu, Tarikat, Siyaset, Ticaret, s. 144.

"Üniversitelerde mescit ihtiyaç" diyordu.[32]

Devlet, bu yöntemle bir taşla iki kuş vurdu. Bir yandan devletin dini yanının geliştirilmesine karşı yükselen tepkiler bu kampanyalarla nötralize edilmeye çalışıldı. Sadece bununla kalmadı, bu tepkiler basın, bazı Atatürkçü araştırmacılar ve bir sürü işgüzar tarafından sadece cemaatlere değil, doğrudan İslam dinine de yönlendirildi.

Şeriata karşı mücadele kampanyalarının bir diğer amacı da, devlet eliyle sağlanan ortamdan resmi din dışındaki İslami akımların faydalanmasını önlemek, bunun için de başta cemaatler olmak üzere resmi devlet dini dışındaki bütün İslami akımları baskı altında tutmaktı.

Bir başka önemli not daha: *"İrtica hortluyor"* kampanyasının hızlandığı 1986 sonlarında, Kasım ayında Amerikan Missouri Zırhlısı 40 yıl aradan sonra ilk defa İstanbul'a geldi.

Şeriata karşı mücadele kampanyaları 1986 yılıyla birlikte hız kazandı. Baş hedef, hala gücünü korumakta olan Süleymancılar idi. Uğur Mumcu'nun sansasyonel Rabıta (Rabıtat-ül Alem-ül İslami) keşfi de 1987 yılına denk geldi.

28 Nisan 1981 tarihinde altında Evren ve Ulusu'nun da imzaları olan bir kararname ile, devletin yurt dışına gönderdiği imamların maaşı (1100 Dolar idi) Arabistan tarafından ödenmeye başlanmıştı. 1982-1984 yılları arasında imamların maaşı Rabıta örgütü tarafından ödenmişti. Paralar Türkiye büyükelçiliklerine geliyor, elçilikler de imamlara ödüyordu.[33]

Rabıta'yı sol, demokrat kesim bilmiyordu ama devlet çok iyi biliyordu ve İslami kesim içinde de bu örgütü bilmeyen yoktu. Üstelik Rabıta, İslami kesimin tümü tarafından olumlu değerlendirilen bir yapı da değildi. Örneğin, Ercüment Özkan, Rabıta'nın Nasır milliyetçiliğine karşı kurulduğunu, Batı'nın istediği İslam'ı dünyaya yaymaya çalıştığını yazıyordu. E. Özkan, bu örgüt için:

> *"Müslümanları düşünsel açıdan hadımlaştırmaya çalışan, emperyalizme gönüllü hizmetkar yetiştirmek için yatırımlar yapan kuruluşların başında bulunan Rabıta..."* [34]
> diyordu.

İskenderpaşa Cemaatinin çıkardığı İslam dergisi de Rabıta'ya sahiplenmiyor, biz bunun yıllardır ne olduğunu biliyoruz;

---

32 Zaman, *"Prof. Doğramacı; Üniversitelerde mescit ihtiyaç"*, 6 Temmuz 1987

33 Ayrıntı için; Uğur Mumcu, Rabıta

34 İktibas dergisi, E. Özkan, *"Rabıta ve SEİA"*, Nisan 1987

"Sadece 'kurt gazeteci'nin (Uğur Mumcu O.T.) Rabıta ve benzeri teşkilatların mahiyet ve amaçlarını nasıl olup da hala kavrayamadığını merak ediyoruz" [35] diyordu.

Fehmi Koru da 21 Mart 1987 tarihli Zaman gazetesine yazdığı makalesinde (Zaman o zaman Gülen örgütlenmesinin yayın organı değildi) şöyle diyordu:

"Son olarak Rabıta'yı bilmeyen, bilmek istemeyenlere şunları söyleyebiliriz: Rabıta, İslami hareketlere destekçi olmak için değil, bilakis engellemek, bölmek ve zayıflatmak için çalışan bir kuruluştur."

F. Koru, 22 Mart tarihli yazısında bütün bunların yasal, açıkta, normal olduğunu, endişe edilecek bir durumun bulunmadığını yazıyordu.

Bazı valiler de Rabıta'nın davetlisi olarak hacca gittiler. Bu da tartışma yarattı. Davetliler arasında iki de Yargıtay üyesi vardı. O zaman Devlet Bakanı olan Cemil Çiçek, Rabıta'nın yasal bir örgüt, Suudi Arabistan'ın da bir devlet olduğunu belirterek, problem bulunmadığını söylüyordu.[36]

Resmi İslam'ın gelişiminde 12 Eylül sonrası en önemli yenilik, devlet ve emperyalizm güdümünde, yukarıdan aşağı yarı-resmi bir cemaatin, Gülen örgütlenmesinin yaratılması oldu. Bu konu üzerinde ayrıca duracağız.

Başvurduğu tüm yöntemlerle Kürt hareketinin gelişimini engelleyemeyen devlet, 1990'ların başlarında dini başka bir biçimde daha devreye soktu. Hizbullah isimli bir katiller çetesi oluşturdu. Kürt hareketinin gücü karşısında Hizbullah çok çabuk deşifre oldu. İran, Lübnan'daki Hizbullah ve Türkiye'deki cemaatler, İslami çevreler Hizbullah'ın bir kontrgerilla örgütlenmesi olduğu konusunda genelde hemfikirdiler. Hizbullah, sadece PKK'ye sempati duyan Kürtleri yaş, cinsiyet ayrımı gözetmeksizin katletmekle kalmadı, İslami çevrelerden insanları da öldürdü. Devlet, kendine rakip olabilecek dini anlayışları engellemek için de Hizbullah'ı kullandı.[37]

Resmi İslam'ın gelişiminde 28 Şubat 1997 önemli bir nokta oldu. 1986 yılında başlatılan, 1990'lı yıllarda da hız kaybetmeden devam eden *"irtica hortluyor"*, *"şeriat geliyor"*, *"laiklik elden gidiyor"*, *"İran mı oluyoruz"* kampanyası, Susurluk olayı sonrasındaki toplumsal tepkileri de ardına alma-

35 İslam Dergisi, *"Rabıta'yı bilmeyen mi var?"*, Nisan 1987

36 Nokta, *"Rabıta ve Türkiye"*, 29 Temmuz 1990.

37 Hizbullah, yaklaşık on yıl kullanıldıktan sonra, 17 Ocak 2000'de Beykoz'da başlatılan bir operasyonla çökertildi. Lider H. Velioğlu öldürüldü. Cesetlerle dolu evler ortaya çıkarıldı. Tutuklu bulunan Hizbullah üyeleri AKP iktidarı döneminde serbest bırakıldı. Bunların bir kısmı tepkiler üzerine yeniden tutuklandı. Daha sonra Hizbullah yasal parti ve derneklerle tekrar örgütlenmeye başladı. Hizbullahçılar, Nisan 2013'te Dicle Üniversitesi'nde polis gözetiminde bıçak ve satırlarla Kürt öğrencilere saldırdılar..

yı başardı. Erbakan'ın ve Refah Partililerin bazı davranışları fırsat bilinerek, 28 Şubat'taki MGK toplantısında RP-DYP hükümetine bazı kararlar kabul ettirildi.

28 Şubat kararları içinde şunlar da vardı:

> *"2. Tarikatlarla bağlantılı özel yurt, vakıf ve okullar, devletin yetkili organlarınca denetim altına alınarak Tevhid-i Tedrisat Kanunu gereği Milli Eğitim Bakanlığı'na devri sağlanmalıdır. (...)*
>
> *3. (...)*
>
> *a. 8 yıllık kesintisiz eğitim, tüm yurtta uygulanmaya konulmalı.*
>
> *b. (...) Kur'an kurslarının Milli Eğitim Bakanlığı sorumluluğu ve kontrolünde faaliyet göstermeleri için gerekli idari ve yasal düzenlemeler yapılmalıdır.(...)*
>
> *6. Mevcudiyetleri 677 sayılı yasa ile men edilmiş tarikatların ve bu kanunda belirtilen tüm unsurların faaliyetlerine son verilmeli..." (...)*
>
> *13. Kıyafetle ilgili kanuna aykırı olarak ortaya çıkan ve Türkiye'yi çağ dışı bir görünüme yöneltecek uygulamalara mani olunmalı, bu konudaki kanun ve Anayasa Mahkemesi kararları taviz verilmeden öncelikle ve özellikle kamu kurum ve kuruluşlarında titizlikle uygulanmalıdır."*[38]

Hükümetin kararları uygulamada ayak sürümesi üzerine Genelkurmay, Haziran ayında bir muhtıra verdi. Genelkurmay, Cumhuriyeti korumak için gerekirse şiddet kullanabileceğini bildiriyordu.

Sonuçta RP-DYP koalisyonu, Cumhurbaşkanı Demirel'in köylü kurnazlığının da yardımıyla yıkıldı.[39]

12 Eylül generallerinin başını çektiği bu kampanya dürüst değildi. Generallerin Türkiye'yi gerçekten laik bir ülke yapma gibi dertleri yoktu. Eğer böyle bir dertleri olsaydı yapacakları asgari işler apaçık ortadaydı. Örneğin, okullardan zorunlu din dersleri kaldırılmalı, eğitim tamamen dinden arındırılmalıydı, Diyanet İşleri Başkanlığı kapatılmalı, Alevilik, Ezidilik gibi bütün inanç grupları resmi olarak tanınmalıydı.

---

38 Altınoluk dergisi, Nisan 97. Toplam 18 madde olan kararlar 19 Mart 1997 tarihli Sabah gazetesinde yayınlanmıştı. Altınoluk dergisi de kararları oradan aktarmıştı.

39 Erbakan'ın Başbakanlıktan istifa etmesi üzerine normalde hükümet kurma görevini DYP'ye Çiller'e vermesi gereken Demirel, *"Başbakanlık devredilemez"* diyerek, RP'yi de DYP'yi de devre dışı bıraktı ve Anasol-D hükümeti kuruldu..

Gayrımüslim azınlıklar üzerindeki baskılara son verilmeli, bunların gaspedilmiş hakları iade edilmeli, okul kitapları azınlıklara hakaret ve aşağılamalardan temizlenmeliydi. Türk şovenizmine (Müslümanlık bu şovenizmin ayrılmaz bir parçasıdır) son verilmeliydi. Gerçekten laik, demokratik hareketler; yani kadın, gençlik, işçi ve genel olarak sol hareket ve Kürt hareketi baskı ve terör altında tutulmaktan vaz geçilmeliydi. Dini gericiliği devlet gücüyle, zorla topluma dayatan 12 Eylülcülerden hesap sorulmalıydı.

Dini gericilikle, dini kullanan cemaatlerle mücadele baskıyla, başörtüsü yasağı gibi saçmalıklarla değil, bu tür önlemlerle yapılabilir.

Ama generaller bunların hiç birini yapamazdı. Bunlar, 12 Eylül yönetiminin ve generallerin varlık nedeniydi. Generaller bu işlerin hiç birini yapmıyor ama şeriata karşı tek güvencenin kendileri olduğunu iddia ediyorlardı. Generallerin derdi emperyalizmin ve egemen sınıfların istediği *"ılımlı İslam"* işbirlikçi İslam dışında hiçbir dini akıma fırsat vermemekti. En başta Atatürkçü, Kemalist aydınlar, geniş bir Alevi kitle, medyanın bombardımanından etkilenen geniş bir laik kitle generallere inandı. Uğur Mumcu, Turan Dursun gibi Atatürkçü aydınların İslam dinine, cemaatlere yönelik tek yönlü çalışmaları objektif olarak generallerin işine yaradı. Bu tür çalışmalar dindar kitleyi bilinçlendirmek, cemaatlerin gerici dindarlığından koparmak yerine tersine onlara daha çok bağladı, 12 Eylül yöneticilerine, darbeci generallere meşruiyet sağlamaya yaradı.

Generaller sözde şeriata karşı mücadele veriyorlardı ama bu süreçte de her zaman olduğu gibi en büyük darbeleri devrimci harekete ve Kürt hareketine vurdular. Şeriata karşı mücadele eden (!) devletin gizli güçleri Uğur Mumcu, Turan Dursun, Bahriye Üçok gibi Kemalist aydın, gazeteci ve yazarları öldürüyordu. Sivas'ta, Gazi Mahallesinde Aleviler katlediliyordu. Devrimciler evlerde, kafelerde yargısız infazlarla yok ediliyordu. Cezaevlerinde ölüm oruçlarında gene devrimciler katlediliyordu. Binlerce Kürt köyü boşaltılıyor, Kürt işadamları kaçırılıp vuruluyor, Hizbullah çetesi örgütleniyordu. Bunları yapan generaller kitleye cemaatleri, İslami hareketleri hedef olarak gösteriyor, *"Türkiye'yi İran yapacaklar"* diyerek halkı korkutmaya çalışıyordu.

28 Şubat da esas darbeyi sola ve Kürtlere vurdu. F-Tipi cezaevi uygulaması korkunç katliamlar sayesinde gerçekleşebildi. Kürt önderi Abdullah Öcalan uluslararası bir komployla tutuklanıp Türkiye'ye teslim edildi ve Kürtlere karşı bir şantaj aracı olarak kullanılmaya çalışıldı. Yani, sözde irticaya, şeriata karşı müdahalenin ilk hedefi Türkiye'nin gerçekten laik, devrimci, demokrat güçleri oldu.

Cemaatler de bu saldırıdan paylarına düşeni aldılar. Onlar, kitle halinde katledilmediler, diri diri yakılmadılar ama önemli bir tasfiye yaşadılar.

Milli Görüş önemli ölçüde tasfiye edildi. Cemaat örgütlenmeleri geriletildi. Ülker, Kombassan, Süt-İş, Kalebodur, Beğendik, İhlas Holding, Jet Pa, Çetinkaya vs. İslami bazı şirketlere ekonomik ambargo konuldu. TSK bünyesinde bu firmaların ürünlerinin alımı satımı yasaklandı. Mart 1998'den itibaren "*İrtica Yasaları*" gündeme geldi. Bu kanuni düzenlemelere göre, cami ve mescitler Diyanetin izni ile açılabilecekti. İzinsiz açılmış olanlar da üç ay içinde yönetimi Diyanete devredecekti. Bu cami ve mescitlerin kadroları Diyanet tarafından tahsis edilecekti.[40] Camilerde hocalar kendilerine göre vaaz vermeyecekler, DİB'nın hazırladığı vaazları okuyacaklardı.

312 Kur'an kursu kapatıldı, İstanbul'da sarık ve cübbe giyenlerden bazıları karakollarda sorgulandı. Camilerin yaz döneminde açtıkları yaz kurslarının birçoğu kapatıldı. Zorunlu eğitimin kesintisiz 8 yıla çıkarılmasıyla İmam Hatiplerin orta kısımları kapanmak zorunda kaldı. Üniversiteye girişte katsayı uygulaması başlatıldı. Bu uygulama İHL'lere olan ilgiyi epeyce düşürdü. İHL'lerde okuyan öğrenci sayısı 1996-97 öğretim yılında 180 bin 372 iken, 2002-03 döneminde 64 bine düştü.

Bütün bu uygulamaların gerçek laiklikle ilgisi yoktu. Örneğin cemaatler mescit, Kur'an kursu açabilmeliydi ve bunlar Diyanet'e, yani devlete değil cemaatlere bağlı olmalıydı. Cami ve mescitlere din görevlisi sağlamak laik bir devletin asla işi olamaz. Bunları da dini gruplar kendi imkanlarıyla çözmeliydi. Camilerde verilecek vaazların devlet tarafından hazırlanması, devlet görevlisi olmayan din adamlarının aşağılanması, dindar kitlenin de asker yerine konulmasından başka bir şey değildir. Kılık kıyafete müdahalenin de laiklikle ilgisi yoktur.

İmam Hatipler Milli Eğitim Bakanlığı'nın bünyesinden çıkarılmalı, devlet din görevlisi yetiştirmekten vaz geçmeliydi. Din adamı yetiştirme işi tümüyle dini inanç gruplarına bırakılmalıydı. İmam Hatipler dini cemaatlerin bünyesinde olan ve bunların din adamı ihtiyacını karşılayan eğitim kurumları olmalıydı. Ama Türkiye'de İmam Hatipler zaman içinde, özellikle de 12 Eylül'den sonra, sadece din görevlisi yetiştiren değil, bürokrasiye ve her türden mesleğe dini kadrolar yetiştiren, gençliği, kadınları ve genel olarak toplumu dindarlaştıran eğitim kurumlarına dönüştürülmüştür. Bu iş devlet eliyle yapılmıştır. (Türkiye'de din adamı yetiştirilmesi konusunda karmaşık bir durum vardır. Alevilik bir inanç sistemi olarak tanınmamaktadır. Ezidilik de aynı biçimde resmi olarak tanınmayan ve aşağılanan bir inançtır. Hıristiyan ve Yahudilerin kağıt üzerinde dini özgürlükleri tanınmıştır. Ama örneğin Ruhban Okulu kapalıdır, kiliseler terkedilmiş ibadethaneler görünümdedir. Bunların laiklikle uzaktan yakından ilgisi yoktur.)

40 İsmail Kara age s. 68.

Generallerin 28 Şubat kararları olarak dayattığı önlemler laikliği yerleştirmeyi değil, devletin resmi dinini, Diyanetin etkinliğini güçlendirmeyi amaçlıyordu. Bunlar laik değil, dinci adımlardı.

Bütün bunlar yapılırken siyasi olarak Tayyip Erdoğan, dini çevre olarak da Gülen kollandı ve parlatıldı. Yukarıda bazılarına değindiğimiz tedbirler sayesinde Tayyip Erdoğan'ın ve AKP'nin karşısında siyasi rakip, Gülen'in karşısında da güçlü bir cemaat bırakılmadı.

12 Eylül'den sonra giderek büyüyen, şirketleşen, 1990'lardan itibaren uluslararası bir güce dönüşen Diyanet İşleri Başkanlığı, 28 Şubat'la birlikte daha bir gayrete geldi. Diyanet İşleri Başkanı Mehmet Nuri Yılmaz, Papa'yı ziyaret etti. Aynı işi Gülen de yaptı. M. Yılmaz, Tokyo'da cami açtı. İslamı günün gereklerine göre yeniden yorumlayacaklarını, fetva komisyonuna kadın üye atayacaklarını açıkladı. Avrasya İslam Şurası toplantıları devam etti. M. Nuri Yılmaz, İslam dünyasının liderliğine talip olduklarını ilan ediyordu.[41] 1997 yılında 66 trilyon olan DİB bütçesi, 2007 yılında 1.7 katrilyona yükseldi.[42]

Eğitim alanında da Diyanettekine benzer bir gelişme oldu. Üniversitelere girişte uygulanan katsayı AKP tarafından kaldırıldı. 4+4+4 sistemine geçişle İmam Hatiplerin orta kısmı yeniden açıldı ve normal okullar İmam Hatiplere dönüştürülmeye başlandı. Toplam liseler içinde genel liselerin oranı düşerken, İHL'nin ve özel liselerin oranı arttı. 2002-03 ile 2002-12 dönemleri arasındaki 10 yıllık AKP döneminde, toplam liseler içinde genel liselerin oranı % 51.9'dan % 25'e indi. Buna karşın İHL'in oranı % 2.6'dan % 7'e yükseldi. İHL'li öğrenci sayısı da 64 bin 534'ten 268 bin 245'e çıktı.[43]

Diyanet İşleri Başkanlığı, 100 bini aşkın personeli olan, bütçesi birkaç bakanlıktan fazla, köylere, mahallelere eleman gönderebilen, Amerika, Avrupa, Balkanlar ve Kıbrıs'ta, Türki cumhuriyetlerde kurumları ve görevlileri bulunan, Türkiye Diyanet Vakfı sayesinde hayır işleri, akademik faaliyetler ve ticari faaliyetler sürdüren uluslararası devasa bir kurum durumuna gelmiştir. 12 Eylül'den önce yurt dışında örgütlenmesi olmayan DİB'nın şimdi sadece Almanya'da (diğer Avrupa ülkeleri hariç) 896 derneği vardır.[44]

Camiler ve buralarda görev yapan on binlerce imam, müezzin, hatip vs. Diyanete bağlı devlet memurlarıdır. 28 Şubattan beri camilerde merkezden gönderilen hutbeler okunmaktadır. Diyanet İşleri Başkanlığı ayrıca yayınlarıyla, devletin istediği doğrultuda kamuoyu yaratabilmektedir.

---

41 Ruşen Çakır, "*Diyanetin İşi Kolay Değil*", Milliyet gazetesi, 5 Eylül 2000. Aktaran İktibas dergisi, Ekim 2000. Mehmet Nuri Yılmaz 1992 ile 2003 yılları arasında Diyanet İşleri Başkanlığı yaptı.

42 Can Dündar, "*Sayıyla kendine gelmek*" Milliyet Gazetesi, 21 Haziran 2007.

43 Rakamlar için bk. Sedat Ergin, "*İmam Hatiplerin Yükselişi*", Hürriyet Gazetesi, 8 Haziran 2012

44 http://www.ditib.de/default.php?id=5&lang=en

Ek 3

Rakamlarla Diyanet

Can Dündar

Sayıyla kendine gelmek

(...)

"Her 60 bin kişiye 1 hastane düşerken, 350 kişiye 1 cami düşüyor.

Peki kaç kilise var?

270...

Kaç cemevi var?

100.

(...)

Türkiye'de her 900 kişiye bir doktor düşerken, her 780 kişiye bir din görevlisi düşüyor.

Eğitim-Sen'e göre Türkiye'nin 200 bin öğretmen açığı var.

(...)

Türkiye'de 1 opera derneği var; 11 bale, 10 heykel, 18 resim, 18 sinema, 38 tiyatro derneği var.

Peki kaç tane "cami yaptırma derneği" var?

35 bin...

(...)

Sadece Sünnileri temsil eden Diyanet İşleri Başkanlığı'nın bütçesi ne kadar?

1.3 katrilyon...

8 bakanlığın bütçesi kadar...

22 üniversitenin toplam bütçesine denk...

* * *

Diyanet İşleri Başkanlığı bütçesinin yıldan yıla büyümesine bakalım:

1997'de 66 trilyon.

1998'de 119...

1999'da 180...

2000'de 270...

2001'de 302...

2002'de 553...

2003'te 771...

2004'te 1 katrilyon...

2005'te 1 katrilyon...

2006'da 1,3 katrilyon...

2007'de 1.7 katrilyon...

* * *

Bir ülke, Diyanet'e, bütün üniversitelerine ayırdığı bütçe kadar pay ayırıyor ve bunu son bir yılda ikiye katlıyorsa, doktordan, öğretmenden fazla imam yetiştiriyorsa, hastane değil cami yaptırıyor, kütüphaneden çok Kur'an kursu açıyorsa, o ülkenin durup bir daha düşünmesi gerekmez mi?"

Milliyet, 21 Haziran 2007

Günümüzde Türkiye'deki en büyük irticai güç, emperyalizm işbirlikçisi dini gericiliği temsil eden resmi İslam'dır. Cemaatlerin gerici, işbirlikçi, antiemperyalist demokratik mücadeleye, gayrımüslimlere, farklı inanç gruplarına düşman yanlarını besleyen, diri tutan, destekleyen de gene devletin resmi dini politikaları ve dini kurumlarıdır. Yakın zamana kadar resmi İslam, *"Türkiye laik bir cumhuriyettir"* denilerek dayatılıyordu. Günümüzde ise *"ileri demokrasi"*, *"askeri vesayete son verme"* gibi bahanelerle topluma gericilik dayatılıyor.

Türkiye'yi bu hale esas olarak dini cemaatler getirmedi. Elbette bu durumun ortaya çıkmasında onların da önemli payı vardır. Ama mevcut durum esas olarak, 12 Eylül'le birlikte uygulanan, Türkiye'nin gerçek laik, demokratik güçlerini ezme politikalarının, toplumu aptallaştırmanın, dini gericiliği tarihte görülmemiş biçimde resmi politika haline getirmenin ürünüdür. Türkiye'de dini gericiliği ortadan kaldırabilmenin ilk şartı, cemaatleri yok etmek değil, devletin resmi dini politikalarına son vererek, gerçekten laik bir siyasi yapı kurmaktır. Bu yapıldığı takdirde cemaatler, gerçekten halkın dini ihtiyaçlarına cevap veren, siyasi örgütlere, büyük ekonomik çıkar gruplarına dönüşmeyen dini gruplar haline getirilebilirler. Din, öncelikle devleti elinde bulunduran güçlerin siyasi, ideolojik mücadele aracı olmaktan çıkarılmalıdır.

İKİNCİ BÖLÜM

1960-1980 DÖNEMİNDE TÜRKİYE'DE CEMAATLER

1) GENEL OLARAK CEMAATLER

1960'lara gelindiğinde Türkiye'de esas olarak dört cemaat vardı: Nurcular, Süleymancılar, Işıkçılar ve Nakşiler. Nakşiler kendi içinde değişik gruplardan ve Türkiye geneline yayılmış çevrelerden oluşuyordu. Bütün bu Nakşi grup ve çevreler içinde en önemlisi, Mehmet Zahit Kotku'nun liderliğini yaptığı İskenderpaşa Cemaati idi.

Bu cemaatler, Osmanlı'daki lonca sisteminin, tekke ve tarikatların devamı değildi. Tarikatlar, değişen koşullara kendilerini uydurarak varlıklarını sürdürmüşlerdi. Ama cemaatler tarikat değildi. Örneğin, Nakşiler kendi içinden birbiriyle anlaşamayan, kavga eden birçok cemaat çıkarmışlardı. İskenderpaşa, Erenköy, Menzil Cemaati bunların en bilinenleriydi. Ama Işıkçı ve Süleymancı cemaatlerin kurucuları da Nakşiydiler. Özetle tarikatla cemaat özdeş oluşumlar değildir. Cemaatler çağdaş, yani kapitalist Türkiye'nin ürünüydü. Ayrıca bunlar şehirli oluşumlardı. Nurcu hareket Isparta'da oluşurken, diğer üç cemaat İstanbul'da ortaya çıkmıştı. Sözünü ettiğimiz cemaatler tek parti döneminde biçimlenmeye başlamışlardı.

Saydığımız dört cemaat, Osmanlı İslamcılığının da bir devamı değildi.

Osmanlı'da bir İslamcı hareket vardı. Sırat-ı Müstakim, Beyanül Hak gibi dergi çevreleri ve Sait Halim Paşa, Musa Kazım, Şehbenderzade Filibeli Ahmet Hilmi, Babanzade Ahmet Naim, Seyyid Bey, İskilipli Atıf Hoca, Mustafa Sabri, Mehmet Akif, Şemsettin Günaltay, Hamdi Akseki gibi aydınlar tarafından temsil edilen bu akım, Kurtuluş Savaşı sonunda tasfiye oldu. 1908 II. Meşrutiyetle birlikte ortaya çıkan ve istisnalar hariç İttihatçı olan Osmanlı İslamcılığı, burjuva bir hareketti. O dönem İslamcılık, Müslüman burjuvazinin istemlerini dile getiren ideolojilerden biriydi.

1930'lu yıllarda biçimlenmeye başlayan Cemaatlerin Osmanlı İslamcılığından önemli farkları vardı. Bu farkların başlıcaları şöyle sayılabilir:

Osmanlı İslamcılığı ilk ortaya çıktığında milliyetçi değildi. Buna karşın cemaatlerin tümü Türk milliyetçisi olarak doğdular.

Osmanlı İslamcılığı Tanzimat'a ve Meşrutiyet'e sahiplenen bir hareketti. Abdülhamit'i İslamiyete zarar veren bir despot olarak görüyordu ve ona muhalifti. Osmanlı İslamcılığı İttihatçı bir hareketti ve Osmanlı İslamcıları da istisnalar hariç İttihatçıydılar. Cemaatler ise Abdülhamit'i ulu hakan yaptılar ve İttihatçıları da en büyük tarihi düşman olarak bildiler. Cemaatler Tanzimat sürecine, Meşrutiyet'e düşman oluşumlar olarak biçimlendiler ve öyle kaldılar.

Osmanlı İslamcılığı kendisini genel İslamcı hareketin, Afganilerin, Abduhların bir parçası olarak görüyordu. Cemaatler ise bunları dinden sapma olarak değerlendirdiler.

Osmanlı İslamcıları dini var olan toplumsal, ekonomik, siyasal, hukuksal sorunları tahlil etmede ve bunlara çözüm yolları bulmada bir araç, yöntem olarak kullanıyorlardı. Cemaatler ise Müslümanlığı genelde İslam'ın beş şartından ibaret bir inanç, ibadet biçimi olarak kavradılar.

Osmanlı İslamcılığında özel bir Yahudi ve Mason düşmanlığı yoktu. Cemaatler ise toplumsal olayları tahlil etmede, bütün görüşlerinin eksenine Masonluğu ve Yahudileri koydular.[45]

Osmanlı İslamcılığı Osmanlı'nın yarı-sömürge konumuna karşı olan, ulusal ekonomiyi savunan, kapitülasyonların kaldırılmasını, Osmanlı'nın gümrüklerini kendisinin belirleyebilmesini, yerli üretimin ve tüketimin teşvik edilip korunmasını, milli bankaların, şirketlerin kurulup güçlendirilmesini isteyen, bu çerçevede emperyalizme karşı olan bir hareketti. Cemaatler ise emperyalizmle işbirliğine dünden razı hareketler olarak çıktılar ve emperyalizmin dini politikalarına uyum sağlayarak geliştiler.

Sınıfsal bakımdan Osmanlı İslamcılığı genel olarak, iktidara ortak olan Müslüman burjuva kesimlerin yukarıdan aşağı, burjuva demokratik bir hareketiydi. Cemaatler ise esnaf kesiminin, küçük burjuva kesimlerin aşağıdan yukarı, bu kesimin istemlerini ve protestolarını dini biçimlerde dile getiren gevşek örgütlenmeler oldular. Cemaatlerde burjuva demokratik yan ve antiemperyalizm tümüyle körelmiş durumdaydı.

Osmanlı İslamcılığı ile cemaatlerin ortak birçok yanı da vardı. Ama bu ortak yanlar gerici bir temelde birleşiyordu. Örneğin, kadın sorunu, medeni

45 Cemaatler ve Osmanlı İslamcılığı arasındaki farkların ayrıntıları için, *"İslamcılığın Doğuşu, Osmanlı'dan Günümüze Türkiye'de Gelişimi"* başlıklı çalışmamıza bakılabilir.

yaşam, sanata karşı tavır, farklı ulusların istemlerine ve mücadelelerine karşı tavırda her ikisi de ortaktı.

1960'lı yıllardan 1980'li yıllara kadar olan dönem, Türkiye'de İslami hareketin gelişimi bakımından çok karmaşık bir dönem oldu. Bu dönemde İslami harekette meydana gelen değişmeleri maddeler halinde şöyle sıralayabiliriz:

1 - İslami hareket, başta öğrenci gençlik olmak üzere toplumun tüm kesimlerini kapsayacak biçimde yaygınlaştı ve kitleselleşti.

2 - İslami hareketi oluşturan Cemaatler, başta Nurcular olmak üzere parçalandılar, yeni gruplar ortaya çıktı.

3 - İslami hareket, ırkçı milliyetçi anlayıştan ayrıştı. Bu akımlar genelde, emperyalizme, devlete ve düzene karşı, eleştirel ve mesafeli bir tutum almaya başladılar.

4 - İslami hareket yasal partiye dönüştü ve Türkiye'deki siyasi yaşamın önemli bir bileşeni haline geldi.

5 - Osmanlı İslamcılığından sonra Türkiye'de ilk kez Tevhidi hareket ortaya çıktı.

İslami hareketteki bu değişiklikler esas olarak Türkiye'deki sınıflar mücadelesinde meydana gelen gelişmelerin ürünüydü.

1960 sonrasında Türkiye sağı genel olarak dine kaydı. Bu yıllarda dine, İslama kayış sağda genel bir eğilimdi. Örneğin; İlim Yayma Cemiyeti, Aydınlar Ocağı gibi yarı resmi örgütlenmeler, Necip Fazıl, Osman Turan, Nurettin Topçu gibi Türkçü yanları daha önde olan aydınlar, Milli Türk Talebe Birliği, yeni kurulan Komünizmle Mücadele Dernekleri dini yanlarını daha öne çıkardılar. Hatta, Türkeş ve çevresi de daha CKMP içindeyken dine yöneldi. Partinin 1967 yılında örgütlerine gönderdiği bildiride:

> *"Türkçülük Müslümanlıktan ayrı olamaz (...)Türklük ve İslamiyet ayrılmaz bir bütündür"* [46] deniliyordu.

Türkeş, 1969 yılında parti programını değiştirdi ve parti Turancılıktan Türk-İslam sentezine kaydı.

Türkiye'deki sınıflar mücadelesinin yanısıra, İslam dünyasında meydana gelen değişmeler de İslami hareketin yeni biçimler almasında önemli rol oynadı. Bunlar içinde özellikle Mısır ve Pakistan etkisi belirleyici oldu. Mevdudi ve Seyyid Kutub'un görüşleri İslami gençlik üzerinde, Küba, Vietnam devrimlerinin devrimci gençlik üzerinde yaptığı etkiye benzer bir etki yaptı.

---

46 akt. M. Çağatay Okutan, Milli Türk Talebe Birliği (MTTB) 1916-1980, s. 38.

II) 1960-1980 DÖNEMİNDE CEMAATLER

a) 27 Mayıs 1960 Darbesi ve Cemaatler

27 Mayıs darbesi yapıldığında Nurcular dışında etkili, kendisini hissettiren bir cemaat yoktu. Süleymancıların kurucusu Süleyman Hilmi Tunahan 1959'da ölmüş, Işıkçıların lideri Hüseyin Hilmi Işık darbeden sonra emekli edilmiş, İskenderpaşa Cemaati lideri Mehmet Zahid Kotku'ya dokunulmamıştı.

Darbe yapıldığında hiçbir cemaatin düzenli bir yayın organı, gazetesi ya da dergisi yoktu. Sadece Nurcular, Risale-i Nur'ları bir örgütlenme aracı olarak kullanıyorlardı. Vakıflar, okullar, dershaneler, yurtlar, şirketler gibi kurumlar da henüz oluşmamıştı. Yayın alanındaki boşluk doğrudan cemaatlere bağlı olmayan, tersine her biri kendisine göre bir ekol kurmaya çalışan milliyetçi-İslamcı aydınlar tarafından doldurulmaya çalışılıyordu. N. Fazıl ve Büyük Doğu dergisi, Osman Serdengeçti'nin çıkardığı yayın organları, Eşref Edip'in Sebülürreşad'ı, Salih Özcan'ın Hilal dergisi bunlara örnek verilebilir.

27 Mayıs darbesine karşı cemaatler genel olarak soğuk durdular. Bunun da nedeni bellidir. Tek parti döneminin baskılarından sonra, kendilerine dostane davranan, hatta destekleyen Menderes yönetiminin yıkılması cemaatleri korku ve kuşkuya düşürmüştü. Bunlar darbeyi desteklemediler ama açıktan karşı da çıkmadılar. Askerleri kızdırmamak, onlara hedef olmamak için çok özel dikkat gösterdiler. Darbeden hiçbir zarar da görmediler.

Cemaatlerin bu genel tavrının yanında, milliyetçi-muhafazakar bilinen ünlü bazı isimler darbeyi desteklediler. Örneğin A. Fuad Başgil, Peyami Safa, Orhan Seyfi Orhon darbeye övgüler düzdüler.[47] Kendi içinde tutarlı olmak, ilkeli olmak gibi hiçbir değer tanımayan, güçlüye göre kendisini ayarlamada usta olan Eşref Edip de bunlar arasındaydı.

Sebilürreşad dergisinin darbeden sonra çıkan Haziran 1960 tarihli sayısında (Cilt XIII, s. 310) başlık şöyleydi:

> *"İlahi Kanunlar Şaşmıyor"*
>
> *"Faziletli, imanlı, kahraman Türk ordusu için bu müdahale farz olmuştu. Bütün millet bu muazzez ve mukaddes varlığına kalblerini tevcih etmiş, bu vazifeyi ondan bekliyordu.(...) Türk milletinin canu gönülden minnet ve şükranını, bütün dünyanın da takdir ve hayranlığını kazandı. Hiç şüphe yok ki, Allah'ın rızasını da ihraz etmek şerefine mahzar olmuştur."*

47 Hamza Türkmen, İslamcılık ve Özeleştiri s. 43

Derginin bir sonraki 311'inci sayısının kapağında Celal Bayar'ın resmi vardı. Eşref Edip, 27 Mayıs'ı İslam düşmanı, din düşmanı Celal Bayar'a karşı yapılmış bir darbe olarak göstermeye çalışıyor ve destekliyordu. Eşref Edip, darbeyi ve darbecileri bir kenara bırakmış, darbecilerin de hedefinde bulunan Celal Bayar'la uğraşıyordu. Sebilürreşad'ın Eylül 1960 tarihli 312. sayısının başlığı da şöyleydi:

> *"Celal Bayar- Papa ve Patrik. Aralarındaki Esrarengiz Münasebet."*

Hilal dergisinin Temmuz 1960 tarihli sayısının başyazısı da "*Yeni İnkılap*" başlığını taşıyor, ordunun memleketi mutlak bir uçurumdan kurtardığı yazılıyor ve ordu bu başarıdan dolayı tebrik ediliyordu.

Cemaatler 27 Mayıs'a açıktan karşı çıkmadılar ama bu darbeden hoşnut da değillerdi. Özellikle o günlerin en güçlü cemaati olan Nurcuların, Said Nursi'nin cenazesine yapılanlardan sonra darbecilere sempatiyle bakmaları zaten beklenemezdi.

b) Nurcular

1960'lı yıllara gelindiğinde Türkiye'de tartışmasız en yaygın ve en etkili cemaat Nurculardı.

Said Nursi, 27 Mayıs darbesinden hemen önce 23 Mart 1960 günü öldü. Süleyman Hilmi Tunahan için cenaze töreni yaptırmayan, yandaşları Fatih camiinde beklerken onu Karacahmet'te alelacele açılan mezara gömdüren Menderes hükümeti, Said Nursi'ye anlayışlı davrandı. Said Nursi Urfa'da Halil-ur Rahman Dergahı'na defnedildi. Fakat 27 Mayıs darbecileri Said Nursi'yi mezarından çıkardılar ve bilinmeyen bir yere götürdüler. Darbeciler, bazı Nurcuları da gözaltına aldılar. Örneğin, Mehmet Kırkıncı Erzurum'da gözaltına alınıp Sivas'ta bir askeri birliğe hapsedildi. Buraya başka Nur talebeleri de getirildiler. Ama kısa bir süre sonra serbest bırakıldılar.

Said Nursi, ardında örgütlü bir yapı bırakmadı. Nurcular değişik şehirlerde, birbirinden bağımsız olarak çalışan gevşek bir yapıya sahiptiler. Said Nursi'nin ölümünden sonra bu özerk yapıların birçoğu, birbirlerinden iyice kopup, kendi başlarına birer cemaat haline geldiler.

Said Nursi Urfa'da öldükten sonra (23 Mart 1960), önde gelen "*ağabeyler*" bir araya geldiler ve Zübeyir Gündüzalp'i (1920 - 2 Nisan 1971) lider seçtiler. Z. Gündüzalp'in yanında bir *iştişare* meclisi olacaktı. Ama Hüsrev Altınbaşak'ın (1899-1977) bu kararı tanımamasıyla ilk bölünme gerçekleşti.

H. Altınbaşak, Said Nursi'nin ilk talebelerindendi. Said Nursi ile birlikte hep tutuklanmış ve ondan daha fazla, yedi yıl hapis yatmıştı.

Görünürde ayrılık, Risale-i Nurların Latin alfabesiyle basılıp basılamayacağı tartışmasından çıkmıştı. Hüsrev Efendi, Risale-i Nurların Latin alfabesi ile basılmasına karşıydı. Hatta Said Nursi 1956 yılında, risalelerin Latin harfleriyle basılmasına izin verdiğinde de, bunu doğru bulmamış, Osmanlıca yazmaya devam etmişti. Ama Risale-i Nurlar daha önce hem Latin alfabesiyle basılarak, hem de Osmanlıca yazılmaya devam edilerek sorun pratikte çözülmüştü. Ayrılığın altında liderlik mücadelesi de vardı. Altınbaşak, Gündüzalp'in liderliğini kabul etmemişti.

Ağabeyler, Hüsrev Altınbaşak'ı ikna edebilmek için seferber oldular. Nurcuların en saygın isimleri onun ayağına kadar gittiler. Ama Hüsrev Efendi hiç yumuşamadı. Örneğin, en saygın isimlerden Bayram Yüksel'i kapıdan çevirdi. Mehmet Kırkıncı Hoca 16 kişiyle Isparta'ya Hüsrev Efendi'nin yanına gitti. Hüsrev Efendi bu grubu içeri aldı. Fakat Kırkıncı Hoca; daha Said Nursi'nin sağlığında Latin Alfabesine geçildiğini söyleyince, kolundan tutup kapıya kadar götürdü ve; *"Molla Mehmed hoş geldin, sefa geldin"* diyerek onu da kapı dışarı etti.[48] Said Nursi'nin avukatı ve Nurcuların önemli ismi avukat Bekir Berk jest olsun diye Hüsrev Efendi'ye bir düdüklü tencere hediye etti. Ama nasıl kullanılacağı bilinmeyen düdüklü tencerenin ocakta patlaması çok ters sonuçlar yarattı. Hüsrev, kendisine suikast düzenlendiğine inanıyordu. Hüsrev Ağabey 12 Mart döneminde tutuklandığı zaman, ondan vekalet almaya gelen Bekir Berk'i kabul etmemesinin nedenlerinden biri buydu. Neticede Hüsrev Efendi yanında yer almayanları hain, Zübeyir Gündüzalp'i de *"Hain-i Ekber"* (Büyük Hain) ilan etti.[49]

H. Altınbaşak çevresindekilerle birlikte ayrıldı ve bu grup, *"Yazıcılar"* olarak adlandırıldı. Yazıcılar, latin alfabesini *"küfür yazısı"* olarak görüyorlar, Risalelerin Arapça el yazısı ile yazılması gerektiğini, bunun için de Nurcuların Arapça öğrenmeleri gerektiğini savunuyorlardı.

Zübeyir Gündüzalp liderliğindeki grup ise *Okuyucular* olarak adlandırıldı.

Bu bölünmeye rağmen Nurcular, 1960'lı yılların en faal ve etkili cemaati olmaya devam ettiler. Özellikle Okuyucular grubu siyasi alanda ve yayın faaliyetlerinde çok hareketliydi. Sadece Nurcu yayın organları değil, İslami yayınların hemen hemen tümü Nurculuğun, Said Nursi'nin propagandasını ve tanıtımını yapıyorlardı. Örneğin Hilal dergisi, Sebilürreşad, Büyük Doğu dergileri, Mehmet Şevket Eygi'nin çıkardığı gazeteler böyleydi. Mehmet Kutlular'ın anılarında yazdığına göre bu iş karşılıksız da yapılmıyordu. Nurcular, bu propaganda ve tanıtıma karşılık örneğin N. Fazıl'ın Büyük Doğu

48 Mehmet Kırkıncı'nın hayatı ve anıları için şu internet sitesine bakılabilir:. http://www.mehmed-kirkinci.com/index.php?s=cat open&cid=1

49 Hulusi Şentürk, İslamcılık s. 248, 249.

dergisinden, M. Eygi'nin Yeni İstiklal gazetesinden 3-5 bin adet topluca alıyorlardı.[50]

Okuyucular hem yayın alanında, hem de siyasi alanda faal bir grup oldu. Okuyucular, 20 Aralık 1963'te *İhlas* gazetesi ile yayın alanına girdiler. Gazete sıkıyönetim tarafından kapatıldı. Ardından 14 Temmuz 1964'te İzmir'de *Zülfikar* gazetesi çıkarıldı. Bu gazetenin tirajı 30 bine kadar yükseldi ve bu da kapandı. *Uhuvvet* dergisi çıkarıldı.

Okuyucular, 24 Ekim 1967'de, *Hilal* dergisini çıkaran Salih Özcan'la anlaşarak, haftalık İttihat dergisini çıkardılar. *İttihad*'ın tirajı 50 bini buluyordu.

Salih Özcan

Salih Özcan, uluslararası ilişkiler ve devletle ilişkiler açısından Türkiye'deki İslami hareketin kara kutularından biri olarak görünmektedir.

1929'da Urfa'da doğan Salih Özcan lise yıllarında 1949'da Nurcularla tanıştı. Daha Ankara'da öğrenciyken "*Pakistan-Türk Dostluk Derneği*"nin kuruluşuna katıldı. O zaman Ankara'da MTTB'nin de ikinci başkanıydı. Salih Özcan, Pakistan Milli Eğitim Bakan Yardımcısını 1952 yılında Emirdağ'a götürüp Said Nursi ile görüştürdü. 1955 yılında *İslam* dergisini, 1958'de de *Hilal* dergisini çıkarmaya başladı. *İslam* dergisi 1970, *Hilal* ise 1973 yılına kadar yayınlandı. Salih Özcan, kurduğu *Hilal* yayınları ile kitaplar tercüme etti. İngilizce, Arapça, Fransızca olarak da yayınlanan bu kitaplar Endonezya, Afrika, Amerika'da dağıtılıyordu. S. Özcan dünya çapında bir dağıtım ağına sahipti.

1962 yılında hacca giden Salih Özcan, Beyrut'ta Hitler'in işbirlikçisi Kudüs Müftüsü Hacı Emin El Hüseyni ile görüştü, Cidde'de Kral Faysal'la tanıştı ve değişik toplantılara katıldı. Bu sürecin ardından da 1962 yılında ünlü Rabıta kuruldu. Salih Özcan, kuruculardan biriydi. Salih Özcan, daha sonraki süreçte bütün uluslararası örgütlenmelerde yer aldı.

Salih Özcan, 1975'te Urfa'dan MSP milletvekili oldu ve 12 Eylüle kadar sürekli milletvekili seçildi. 12 Eylül Salih Özcan'a hiç dokunmadı. Salih Özcan, 1984 yılında kurulan Faysal Finans Kurumunun Yönetim Kurulu Başkan Yardımcısıydı. Salih Özcan, daha sonraki süreçte Kazakistan ve Özbekistan'da vakıf evleri açtı, buralara talebeler gönderdi. Türkiye Suudi Dostluk ve Kültür Derneği'ni kurdu. S. Özcan, dernekle ilgili olarak;

> *"Yedi bin talebe yetiştirmiştik. Bunların içinde polis ve subaylar vardı"*[51] diyordu.

50 Mehmet Kutlular, İşte Hayatım s. 93, 94

51 Ahmed Özer, Seyyid Salih Özcan Bediüzzaman'ın Hariciye Vekili, s. 289

Salih Özcan, 17 yıl da Suudi Haber Ajansı'nda çalıştı. Bu 17 yılın 8 yılı Türkiye'de, Suudi Haber Ajansı Müdürü olarak, kalanı Riyad'da geçmişti. Salih Özcan'ın Suudlarla arası o kadar iyiydi ki, Suudi Prens Ahmet Bin Abdülaziz, Salih'i Amerika'ya gönderip kalp ameliyatını yaptırmıştı.[52]

Nurcu Okuyucular 1960'larda Salih Özcan'la birlikte İttihad gazetesini çıkardılar. Her ne kadar Salih Özcan'ı tanıtan kitap ona *"Bediüzzaman'ın hariciye vekili"* dese de, Nurcular, Salih'e pek sıcak bakmıyorlardı. Bunun da başlıca iki nedeni vardı. Birincisi ideolojikti. Salih Özcan'ın *Hilal* dergisi İslamcı düşünceleri, Mevdudi ve Seyyid Kutub'un yazılarını çevirerek, kitaplarını basarak, onları tanıtıcı yazılar yayınlayarak Türkiye'ye sokmuştu. Türkiye'deki dindar gençlik İslamcı düşünceleri *Hilal* dergisinden öğrenmişti, hatta Seyyid Kutub'un idamını da gene bu dergiden duymuştu. Ama bu görüşler Nurculara tümüyle yabancıydı. Said Nursi'nin ve Risale-i Nurların karşısına güçlü rakipler, eleştirmenler çıkarmıştı. Bu nedenle Salih Özcan'ın çizgisi Okuyucular'a ters düşüyordu.

İkinci anlaşmazlık noktası, Salih Özcan'ın kişiliği ile ilgiliydi. Zübeyir Gündüzalp, Salih Özcan'la ortak gazete çıkarma teklifi ile geldiğinde Bekir Berk, Mehmet Fırıncı gibi önde gelen isimler buna karşı çıkmışlardı.

> *"Bu arkadaşla bu işi yapmak biraz zordur"* diyorlardı. *"Salih Bey'in cemaati mali ve manevi noktadan istismar edebileceği endişesi"*ni taşıyorlardı."[53]

Okuyucular, İslam dünyasından (başta Suudi Arabistan) Nur talebelerine aktarılsın diye Salih'e verilen kaynakların yerine ulaşmadığını düşünüyorlardı. M. Kutlular, şunları yazıyor:

> *"Zübeyir Ağabey'in şöyle bir endişesi vardı: 'Salih'e alem-i İslamdan bir kısım insanlar, Nur Talebesi bilindiği için yardım yapıyorlar. Salih de bunu hizmete ve cemaate aktarmıyor. Şahsında kalıyor."* [54]

Yani, Nurcular, Salih Özcan'a yolsuzluk yapan biri gözüyle bakıyorlardı. Nihayetinde Okuyucular 21 Şubat 1970'ten itibaren, günlük Yeni Asya gazetesini çıkarmaya başladılar. Kamuoyunda da bu gazetenin ismi ile bilindiler.

Nurcuların Siyasi Tavırları

27 Mayıs darbesinden sonra bütün cemaatler genel olarak DP'nin devamı olarak gördükleri AP'yi desteklediler. Ama Mason olarak bilinen Demirel'in

52 Daha ayrıntılı bilgi için bkz. Ahmet Özer age.
53 Mehmet Kutlular, İşte Hayatım s. 96
54 Mehmet Kutlular age s. 109

ortaya çıkmasıyla cemaatlerin bu partiye karşı tavırları da farklılaştı. AP'nin 1964 yılındaki kongresinde cemaatler, Demirel'e karşı Sadettin Bilgiç'ten yana tavır koydular. Ama kazanan Demirel oldu ve1965 seçimlerinde yaklaşık % 53 oy alarak tek başına iktidara geldi. AP, 1961 seçimlerinde yüzde 34.8 oyla CHP'nin ardından ikinci parti olmuştu. (CHP yüzde 36.3). 1969 seçimlerinde de AP'nin oyu % 46 idi ve gene tek başına iktidar olmuştu.

Turancılıktan İslam'a kayan Alpaslan Türkeş'in ilk gözüne kestirdiği grup Nurcular oldu. Yapılan görüşmeler sonunda Türkeş, Nurcuların *Yazıcılar* kanadının desteğini aldı. Bu durum *Okuyucu* ağabeyleri kızdırdı ve harekete geçirdi. Bunlar çıkardıkları *İttihat* dergisine ek bir broşür yayınlayıp Türkeş'i eleştirdiler, hatta onu dinsizlikle suçladılar. Broşür, Mustafa Polat ve Bekir Berk tarafından hazırlanmıştı. Bunun üzerine MHP'liler saldırıya geçti. Broşürün basıldığı matbaayı basıp 250 bin broşüre el koydular. [55]

12 Mart cuntası, Nurculara da şöyle bir dokundu. Ama buna rağmen Nurcular orduya ve generallere övgüler düzdüler.

Samsun, Fatsa, Trabzon, Uşak, Amasya, Kayseri, Malatya, Bursa gibi bir çok yerde, Batman, Diyarbakır gibi Kürt illerinde Nurcular gözaltına alındı. Ülkücüler de nur dersi verilen yerleri ihbar ederek güvenlik güçlerine yardımcı oldular. Gözaltına alınanlar arasında hem Okuyucu hem de Yazıcı çevreden kişiler vardı.

Okuyucular Faik Türün'le, Yazıcılar ise Baki Tuğ'la görüşmeler yaptılar. İslam Yaşar, İşkenceciliği ile ünlenmiş Faik Türün için, *"Demokratik teamüllere gönülden bağlı olan Faik Türün"* diyor ve Yeni Asya'yı kendine verilen sözlü emre rağmen kapatmadığını yazıyordu. Baki Tuğ ise Nurcuları birkaç celsede bırakacağını söylemişti.[56]

Nurcular, 12 Mart'ın devrimcilere, ilericilere yaptığı zulmü heyecanla desteklediler. Örneğin, Bekir Berk, generalleri kendine siper ederek Yeni Asya'da şunları yazdı:

> *"Anarşistler, komünistler!... Boşuna sevinmeyiniz, burası Müslüman Türkiye... Burada komünizme yönelen her hareket iflasa mahkumdur."*

Nurcular, darbeci, işkenceci generalleri göklere çıkardılar:

> *"Bu ordu düşman üzerine Allah Allah diyerek yürüyen bir ordudur. Bu ordu, Allah'ına, tarihine bağlı olanların ordu-*

55 Ayrıntı için bkz. Hulusi Şentürk age s.250, 251

56 İslam Yaşar, *"Bediüzzaman Beşlemesi. Muhabbet Fedaileri"* başlıklı yazı dizisi. Yeni Asya, 13 Mayıs 1997

sudur. Bu ordu peygamber ocağıdır, bu ordu veliler yuvasıdır, bu ordu şehidler, gaziler kaynağıdır." [57]

İzmir'de yargılanan Nurcular içinde Fethullah Gülen de vardı. İslam Yaşar, F. Gülen'in Nurcu kimliğini gizlediğini, *"hapishaneden dışarıdaki adamlarına haber göndererek dershane olarak kullanılan evlerin satılmasını veya kapanmasını iste(diğini)"* yazıyor. F. Gülen, kendisi savunma da yapmamış. Onu savunan avukat ise şunları söylemiş:

> *"Müvekkilinin İzmir'deki Nurculuk faaliyetlerini idare ettiğini, geniş çapta propaganda ve telkinde bulunduğunu ifade eden iddianın son bölümü dayanaksız ve delilsizdir. Müvekkil kendi halinde, hatta içine kapanık bir insandır. Dini görevi dışında hiçbir kanunsuz eylemi bulunmamaktadır."*

İ. Yaşar, bu ifade ile Gülen'in, *"Nurculuğu kanunsuz bir eylem olarak kabul ettiğini ve bütün Nurcuları suçladığını"* yazıyordu.[58]

1969 yılında Milli Nizam Partisi'nin kuruluşu, cemaatleri AP ve MNP (sonra MSP) arasında siyasi olarak kesin bir ayrışmaya uğrattı.

Yazıcılar MHP'den desteklerini çektiler ve MNP'nin, daha sonra MSP'nin kuruluşunda aktif rol aldılar. Ama *Yazıcılar* 1977 başlarında MSP ile de yollarını ayırdılar, 14 Ocak 1977'de kendi partilerini, Nizam Partisi'ni kurdular. Kurucuların tümü esnaf ve tüccardı, birkaç da emekli vardı.[59]

Yazıcıların MSP'den ayrılmalarında, CHP ile koalisyon yapılmasının, genel af çıkarılmasının yanı sıra Erbakan'ın kendisini İslam dünyasının lideri olarak dayatmasının da önemli rolü oldu. 5 Haziran 1977'de erken seçim kararı alındığında Nurcular, Erbakan'a verdikleri eleştiri metninde şunlar yazılıydı:

> *"Parti işleyişinde istişare yapılmadığı, fikriyata katkı sağlayacak ilmi çalışmalar yerine politik sufli usullere tevessül edildiği, maslahat icabı yalan geleneğinin yaygınlaştırıldığı."* [60]

Ama *Yazıcıların* Nizam Partisi başarılı olamadı. Seçimlere bile katılamadı. Bu durumun ortaya çıkmasında, parti kurulduktan kısa bir süre sonra Ağustos 1977'de Hüsrev Altınbaşak'ın ölmesinin önemli rolü olmalıdır.

---

57 İslam Yaşar, Adı geçen yazı dizisi. Yeni Asya 10, 13, 14 Mayıs 1997
58 İslam Yaşar, age. yazı 16 Mayıs 1997 Yeni Asya
59 H. Şentürk, İslamcılık s. 373
60 H. Türkmen age s. 57

Okuyucu kanat ise istikrarlı bir Demirel destekçisi oldu. Mehmet Kutlular, Demirel'e olan bu sadakatı şöyle ifade etti:

> *"Biz de otuz seneden fazla vatanperverane, samimi ve hasbi olarak (Demirel'i O.T.) destekledik. Birçok tehlikeyi önceden haber verdik. Milliyetçi Cephe Hükümetleri zamanında, muhtıralarda daima yanında olduk."* [61]

Okuyucular, MNP'nin kurulmasına karşı çıktılar ve bu nedenle Nakşilerle araları bozuldu. Nakşiler, artık dindarların kendi partilerinin bulunduğunu, Nurcuların da burada yer aldığını söylüyor ve *Okuyucuları* Masonlarla işbirliği yapmakla suçluyorlardı.[62]

Bütün bu bölünmelere, ayrışmalara rağmen Nurcular, 1960'lı yıllarda en etkili cemaat olmayı sürdürdüler. Ama 1970'li yıllarda durum tamamen değişti:

> *"Esasen, 1970'e kadar Türkiye'de büyük ölçüde bizim hakimiyetimiz vardı, yani Nur Talebelerinin. 1970'den sonra dengeler bozuldu. Bir tarafta MHP, diğer tarafta MSP; biri dindar, biri milliyetçi."*[63]

Okuyucu grubun lideri Z. Gündüzalp, 1971 yılında öldü. Onun ölümünden sonra *Okuyucular* kendi içinde bölünmeye başladı. Mehmet Kutlular, Mehmet Fırıncı ve Bekir Berk isimleri öne çıktı. Ama resmi ayrılığı gerçekleştiren Sıddık Dursun (Şeyhanzade) oldu. Sıddık Dursun, 1973 yılında ayrıldı ve *Med- Zehra* grubunu kurdu. Bu grubun tamamı Kürtlerden oluşuyordu ve Said Nursi'nin Kürtçü yanlarını öne çıkaran bir anlayışa sahipti.

1977 yılında da Mustafa Sungur çevresiyle birlikte *Yeni Asya* grubundan uzaklaştı. *Yeni Asya,* 1977 seçimleri öncesinde *"İşte MSP"* isimli bir broşür yayınladı. Burada MSP eleştiriliyordu ama bir çok tahrifat, çarpıtma da vardı. M. Sungur'un ayrılmasında bu broşürün de etkisi oldu.

Said Nursi'den sonra öne çıkan iki ismin Z. Gündüzalp ve H. Altınbaşak'ın ölümleri, bölünmeler, ayrışmalar sonunda Nurcu hareket 12 Eylül cuntası geldiğinde önemini yitirmiş bir durumdaydı. İrili ufaklı birçok çevreye bölünmüştü. Mehmet Kutlular öncülüğündeki *Yeni Asya*, *Yazıcılar*, *Med-Zehra,* Mustafa Sungur grubu, Kırkıncı Hoca ve Fethullah Gülen çevresi bunların önde görünenleriydi. Ama dediğimiz gibi bunların önemli bir etkinliği kalmamıştı. Öyle ki, 1970'lerin sonlarında *Yeni Asya,* okunan bir gazete olmaktan çıkmıştı. *Yeni Asya* İstanbul'da bayilerde bulunmuyordu.

---

61 M. Kutlular age s. 389
62 M. Kutlular age s. 137, 139
63 M. Kutlular age s. 274

Yeni Asya gazetesi yazarı Veysel Akpınar bu durumu, "*İstanbul'a önem vermiyoruz*" gerekçesiyle normal göstermeye çalışıyordu.[64]

Nurcular, 12 Eylül'den sonra da bölünmeye devam ettiler. *Okuyucu* grup yaklaşık on parçaya bölündü, *Yeni Asya* zayıf biçimde varlığını sürdürdü. F. Gülen çevresi ise özellikle 1990'lı yıllardan itibaren emperyalizmin ve devletin desteğiyle büyük bir yükselişe geçti. Devletin resmi dinine dönüşen Gülen anlayışı süreç içinde uluslararası bir güce dönüştü. Bu sürecin ayrıntılarına yeri geldiğinde değineceğiz.

1970'li yıllarda, o zamana kadar en güçlü cemaat olan Nurcular dağılıp zayıflarken, Nurculardan daha yeni iki cemaat, Nakşi İskenderpaşa Cemaati ve Süleymancılar hızla geliştiler ve Türkiye'deki dindar hareketi belirleyen iki güç haline geldiler.

c) Süleymancılar

Süleyman Hilmi Tunahan'ın tek parti döneminde, 1940'larda ve 50'li yıllarda yaptığı çalışmalar üzerinde birinci kitapta durmuştuk. Tunahan bu dönemde Said Nursi kadar etkili ve yaygın bir çalışma yapamadı. Buna rağmen o da devlet tarafından baskı altında tutuldu. Tunahan üzerindeki baskılar Nurcular kadar ağır olmadı. Süleyman Hilmi, 1939 yılında 3 gün gözaltına alındı. 1943 yılında vaizlik yetkisi elinden alındı ama tekrar geri verildi. 1944 yılında da 8 gün süren ikinci bir tutukluluk yaşadı.

Süleyman Hilmi, İkinci Dünya Savaşı sırasında genel sağ eğilime uygun olarak Almanya taraftarı bir Nazi hayranıydı.

> *"Savaş yıllarında Süleyman Efendi Almanları tutardı, İngilizleri hiç sevmezdi."*[65]

Said Nursi'den farklı olarak Süleyman Hilmi, Demokrat Parti'ye mesafeli durdu. Süleymancılar önce Millet Partisi'ni desteklediler. Bu partinin kapanmasından sonra DP'ye destek vermeye başladılar. Said Nursi'nin gözü kapalı Amerikancılığına ve Menderesçiliğine karşılık Süleyman Hilmi, örneğin DP'nin Cezayir politikasını desteklemedi. 18 Nisan 1956'da Sultanahmet Camiinde Cezayir direnişini destekleyen bir konuşma yaptı. Ardından da polis tarafından karakolda sorguya çekildi.

DP iktidarının sona yaklaştığı, iktidar muhalefet kavgasının iyice kızıştığı günlerde müridleri Süleyman Hilmi'ye ne yapalım diye sordular. Tunahan:

---

64 Veysel Akpınar. Yeni Asya gazetesi. 26 Şubat 79. "*Yolbaşı*"

65 Mustafa Özdamar, Hadim-ül Kur'an –Üstaz- Süleyman Hilmi Tunahan, s. 37.

"Hiç birini tutmayın, biz kendi çuvalımızı doldurmaya bakalım" [66]

diye cevap verdi.

DP hükümeti de bu mesafeli tavra karşılık olarak, hıncını Süleyman Hilmi'nin cenazesinden aldı. Tunahan, Said Nursi'den yaklaşık altı ay önce, 16 Eylül 1959'da öldü. Menderes hükümeti, Tunahan için cenaze töreni yapılmasına izin vermedi. Tunahan'ın cenazesi Üsküdar'daydı, cemaat ise tören için karşıda Fatih Camiinde bekliyordu. DP'li İçişleri Bakanı, İstanbul Valisi'ne cenazenin Fatih'e götürülmemesini ve hemen bir mezar kazılıp Karacaahmet'e gömülmesini emretti. Öyle de yapıldı.

Süleyman Hilmi Tunahan 1950'li yıllarda dini eğitim veren kurumların yetersiz kalmasından doğan boşluğu kendi Kur'an kurslarıyla doldurmuş ve dikkate değer bir çevre oluşturmuştu. Öyle ki, uzun yıllar Süleymancılar Diyanete kadro yetiştiren bir cemaat durumundaydı. Süleymancı kursları bitirenler Diyanetin sınavına giriyor, kazanıp memur oluyor ve dini görevlere atanıyordu. 1956 yılında 70 civarında olan Kur'an kursu sayısı Süleyman Hilmi öldüğü zaman bine yaklaşmıştı. Bu sayı, 1966 yılında 3 bini buluyordu.[67]

1965 yılına kadar Diyanet İşleri kadroları Süleymancı Kuran Kursu mezunları tarafından doldurulmuştu. Devletin din adamı boşluğunu kendi doldurmak için İmam Hatip okulu sayısını artırması, yeni İlahiyat Fakülteleri açması ve Süleymancı kursları tasfiye etmek istemesi, Diyanet ile Süleymancılar arasında sert mücadelelere neden oldu. Devlet, 1965 yılında Diyanet İşleri Başkanlığı kanununu değiştirerek, dışarıdan din adamı istihdam edilmesine sınırlamalar getirdi. İmam Hatip Okullarının sayısı hızla artırıldı. 1971 cuntası Kur'an Kursları Yönetmeliği'ne koyduğu bir madde ile Kur'an kurslarını binalarıyla birlikte devletleştirdi. Bu uygulama, Süleymancılar ve Işıkçılar için önemli bir darbeydi. Süleymancılar bu saldırıya kurs isimlerini değiştirerek ve tüzüklerinde değişiklik yaparak karşı koydular ve büyümeye devam ettiler. Süleymancıların Kur'an kursları üzerinden resmi İslam'a karşı verdiği mücadeleye yukarıda değinmiştik.

Kemal Kaçar, 1989 yılı sonunda Nazlı Ilıcak'ın kendisiyle yaptığı röportajda, DİB ile aralarındaki mücadeleye de değindi. Kaçar, eskiden olaya nasıl baktıklarını anlattı:

"Biz o zamanlar imam hatip mektepleri yoluyla uygun bir dini tedrisat yapılabileceğine kani değildik. Milli Eğitim'in müdahalesi vardı ve 'Bunlar hakiki Müslüman

66 Mustafa Özdamar age s. 89
67 Hulusi Şentürk age s. 276

yetişmesine hiçbir zaman müsaade etmezler' diye düşünüyorduk. Doğru veya yanlış. Bu kanaatimiz doğruymuş ki Tayyar Altıkulaç gibi bir kimse bu okuldan çıktı."[68]

Tayyar Altıkulaç, ilk İmam Hatip okulu mezunlarındandı. Röportaj yapıldığı sırada DİB'da bulunmayan T. Altıkulaç, Kemal Kaçar'ın söylediklerine cevap verdi. Altıkulaç, mücadeleyi başlatanın Diyanet değil Süleymancılar olduğunu ve kendisinden çok önce başladığını, Lütfi Doğan'a, Hakseslere, Elmalılara kadar gittiğini belirtiyordu.[69]

Altıkulaç'a göre çatışma ilk İmam Hatiplerin açıldığı 1950'lere dayanıyordu. Süleymancılar açılan resmi din kurumlarını kendilerine rakip olarak görüyor, buradan mezun olacak din adamlarıyla dinin yıkılacağını söylüyorlardı. İmam Hatip okulları için; *"imam Hatap (odun)"* tabirini kullanıyorlardı. Süleymancı din görevlileri, Cuma hutbelerinde İmam Hatip mezunlarına açıkça hücum ediyorlardı. Altıkulaç, *"Mektepli-alaylı"* ikiliğinin son yıllara kadar devam ettiğini, Süleymancıların din görevlilerini kendilerinden olan ve olmayan diye ikiye ayırdıklarını söylüyor; *"kendilerinden olmayanların arkasında namaz kılmadılar"* diyordu. Süleymancılar, camide ve mescitte cemaate uymayıp kendi cemaatlerini oluşturuyorlardı. Altıkulaç'ın söylediğine göre; *"Süleymancı olmayan din görevlileri, müftüler, hatta Diyanet müfettişleri dövülmüştü."*

Cemaat, Tunahan'ın ölümünden sonra bir heyet tarafından yönetildi. 1970'li yıllarda Tunahan'ın damadı Kemal Kaçar liderliği ele geçirdi. Bu durum Süleymancılarda bir bölünme yarattı. Hüseyin Kaplan ayrı bir grup kurdu ama ana gövde Kaçar'la beraber davrandı.

Süleymancılar 1973 yılında Avrupa'da *İslam Kültür Merkezleri*'ni kurdular. O yıllarda daha Diyanet yurt dışında örgütlü değildi.

Süleymancılar siyasi olarak istikrarlı biçimde Demirel'i desteklediler. Cemaatin yeni lideri Kemal Kaçar önce Millet Partisini destekledi ama 1969 seçimlerinde AP'den milletvekili oldu. 12 Eylül'e kadar da bu durum devam etti. 12 Eylül cuntası geldiğinde Süleymancılar, İskenderpaşa ile birlikte en güçlü cemaat durumundaydı.

d) Işıkçılar

Bu cemaat, Nurculara ve Süleymancılara göre daha geç oluştu. 1911 yılında doğan Hüseyin Hilmi Işık, askeri okullarda kimya öğretmenliği ve müdürlük yapan bir subaydı. Necip Fazıl gibi o da Kürt Nakşi Şeyhi Abdülhakim Arvasi'den icazet aldı.

68 Nazlı Ilıcak'ın Kemal Kaçar'la röportajı no: 5, Tercüman, 4-10 Aralık1989

69 Adı geçen röportaj, 10 Aralık 1989.

1950'li yıllarda da takipçileri oluşmaya başladı. 1956 yılında tek eseri olan Saadet-i Ebediyye kitabını yayınladı ve bu kitaptaki fikirler etrafında çevre oluşturdu. Kitapta geleneksel İslam anlayışı ve tasavvuf savunuluyor, İslam'cı akımlar ve Muhammed Abduh gibi önderler eleştiriliyordu. 1960 yılında Milli Savunma Bakanlığı tetkik kuruluna atanan Hüseyin Hilmi Işık, (8 Mart 1911- 26 Ekim 2001) 27 Mayıs sonrası kıdemli albay olarak emekli edildi. Işık, Yeşilköy'de eczane satın alarak (1962) çalışmaya devam etti.

Işıkçılar, istikrarlı bir Demirel destekçisi oldular. 1970 yılında "*Hakikat*" isimli bir gazete çıkardılar. Demirel ve AP'yi eleştiren MNP ve MSP'ye karşı, özellikle de Necip Fazıl'a karşı gözü kara bir mücadele verdiler. 1976 yılında İhlas Vakfı'nı kurdular. Hakikat gazetesi daha sonra akşamları yayınlanan Türkiye gazetesine dönüştü. Işıkçı Cemaat esas gelişimini 12 Eylül cuntasından sonra sağladı. Akşamları çıkan Türkiye gazetesi, sağın ortak gazetesi Tercüman'ın yerini aldı.

e) Nakşi Cemaatler ve İskenderpaşa Cemaati

Nakşilik, hem Türkiye'de hem de Kürdistan'da yaygın bir tarikattı. Hemen hemen her ilde en az bir tane, bazılarında daha fazla, merkezi bir yapılanmadan yoksun özerk Nakşi oluşumlar vardı. Kürtler içinde Nakşiliğin Halidiye kolu yaygındı.

Bu yaygın Nakşi oluşumlar içinde cemaat haline gelebilenler, İstanbul'daki Nakşiler oldu. Bir istisna Adıyaman'daki Nakşi Menzil Dergahıydı. Bu dergah 60'lı ve 70'li yıllarda bir Cemaat özelliği kazanmamıştı. İstanbul'daki Nakşiler üç cemaat ortaya çıkardılar. Bunlar Erenköy Cemaati, İskenderpaşa cemaati ve cuntadan sonra biçimlenecek olan İsmailağa Cemaati idi. Tüm bu cemaatlerin anası da Gümüşhanevi Dergahı'ydı.

Erenköy Cemaati Mahmut Sami Ramazanoğlu tarafından kuruldu. Ramazanoğlu başta Gümüşhanevi Dergahına bağlıydı. Sonra Kalemi Dergahı şeyhi Erbilli Şeyh Esad Efendiye bağlandı. Erbilli Şeyh Esad Efendi, tek parti döneminde Erenköy'de kendi etrafında bir çevre oluşturdu. Ama Menemen olayı bahanesiyle tutuklandı, yargılandı ve idam cezasına çarptırıldı. Ama Şeyh Esad Efendi asılamadan kendi eceliyle öldü. Oğlu asıldı. M. Sami Ramazanoğlu onun yerine geçti. Erenköy Cemaati genelde zengin kesimleri kendine çeken bir cemaat oldu. Cemaatin bağımsız önemli bir eylemi olmadı. Cemaat, İskenderpaşa ile birlikte davrandı. MNP-MSP sürecinde onun yanında oldu. Sami Ramazanoğlu, 1979'da Suudi Arabistan'a hacca gitti, orada kaldı ve 1984'te orada öldü. Yerine Musa Topbaş geçti. Ahmet Taşgetiren, Tahir Büyükkörükçü, İsmail Lütfi Çakan cemaatin önde gelen isimlerindendi.

İsmailağa ve Menzil cemaatleri esas olarak 12 Eylül'den sonra önem kazandılar. Bu cemaatler üzerinde o dönemi incelerken duracağız. 1970'li yıllara damgasını vuran, Mehmet Zahid Kotku liderliğindeki İskenderpaşa Cemaati oldu.

Cemaatin kurucusu Mehmet Zahit Kotku (1897-1980), Kafkasya göçmeni bir ailenin çocuğu idi. Tek parti dönemini Bursa'da bir köyde cami imamı olarak geçirdi. 1952 yılı sonunda Gümüşhanevi Dergahı Şeyhi Kazanlı Abdülaziz Bekkine [70] ölünce İstanbul'a gelip onun yerine geçti. 1 Ekim 1958'de de Fatih İskenderpaşa Camii'ne imam olarak atandı ve ölene kadar da burada kaldı. Kotku, ömrü boyunca hiçbir kovuşturmaya uğramadı. 1950'li yıllarda Kotku'nun Nurcular gibi yaygın, göze batan çalışmaları olmadı. 1950'li yıllarda ve 60'ların başlarında Kotku bir tür kadro çalışması yaptı. Bu yıllarda Kotku'nun eğitiminden geçen kişiler 1970'li ve 80'li yıllarda, hatta 2000 yılına kadar, İslami siyasi harekete ve örgütlenmelere damgalarını vurdular.

Sabahattin Zaim, 12 Eylül sonrasında cemaatin yayın organı olan İslam dergisi ile yaptığı bir röportajda bu durumu şöyle anlatıyordu:

> *"Şu anda Türkiye'yi yöneten kadroların büyük bir kısmı oralarda yetişmiştir. Cumhuriyet döneminde münevver zümrenin ilk yetiştirildiği yer olmuştur. İkinci kadrolaşma da yine Cumhuriyet döneminin İslami tüccarının odaklaşıp cemaatleştiği yer olmuştur. (...) Orada Türkiye'nin içtimai, siyasi, hukuki yapısının temelleri atılmıştır. O bir oluşumdur. Dünya İslam tarihinde ismi olacak bir merkezdir oraları.(...)*
>
> *Onun için Nazif'in 'Görünmeyen Üniversite'si yerinde bir mefhumdur. Orası bir üniversite olmuştur, fabrika olmuştur, planlama merkezi olmuştur, siyaset merkezi olmuştur; partiler ordan doğmuştur. Bütün fikirlerin merkezi orasıdır.*
>
> *Yani, İslam içtimai hüviyeti ile, siyasi, iktisadi hüviyeti ile, ferdi bir ibadet ile sınırlanmış halinden çıkıp, topluma mal olan bir hüviyet kazanmıştır."* [71]

---

70 Abdülaziz Bekkine 1895 yılında İstanbul'da doğdu. Babası Kazan'dan göç etmiş zengin bir Tatar tüccardı. 1910 yılında aile tekrar Kazan'a göç etti. Orada arsaları ve diğer gayrımenkulleri vardı. Aile aynı zamanda Rus vatandaşıydı. Kazan'da 36 odalı bir evleri vardı ve odalarda öğrenciler kalıyor, ders görüyorlardı. Aile, 1917 devriminden sonra Bakü'ye geldi. Oradan da 1921 yılında (her halde Azerbaycan'da Bolşevik yönetimin kurulmasından sonra) İstanbul'a döndü. Abdülaziz, burada Gümüşhanevi Dergahı'na girdi. Soyadı kanunu çıkınca Bekkine soyadını aldı. 15 Mayıs 1949'da da dergahın irşad makamına geçti. Abdülaziz Bekkine 1952 yılında öldü ve yerine Mehmed Zahid Kotku geçti.

71 Sabahaddin Zaim ile söyleşi. İslam Dergisi Nisan 1997

Burjuva olarak, örneğin Ülkerler, Çavuşoğlu, siyasetçi olarak Erbakan ve çevresi, Özallar İskenderpaşa ve Gümüşhanevi dergahından yetişen kişilerdi.

İskenderpaşa Cemaati Nurculara göre epeyce geç biçimlendi ama kısa sürede Nurcuları ve bütün cemaatleri geride bıraktı.

İskenderpaşa Cemaatinin yaptığı en büyük iş, MSP'nin kurulması oldu. Böylece cemaat İslamcılığı ilk defa partileşti ve Milli Görüş'ün ortaya çıkmasının hem cemaatler üzerinde hem de Türkiye'deki sınıflar mücadelesi üzerinde derin etkileri oldu.

Ek 4

Mehmet Şevket Eygi ve Bugün Gazetesi

1960'lı yılların önde gelen İslami yayınları; Nurcuların İttihad dergisi, M. Şevki Eygi'nin Bugün gazetesi ve Necip Fazil'ın Büyük Doğu dergisiydi.

M. Şevket Eygi kendi anlatımına göre Bugün gazetesini İskenderpaşa'nın desteği ile çıkarmıştı. 1967 yılında İskenderpaşa günlük gazete çıkarmaya karar verince, Eygi bunu yapabileceğini ama 400 bin Liraya ihtiyaç olduğunu söylemişti. Bunun üzerine 95 bin Liraya baskı makinesi alınmış, 120 bin Lira da nakit olarak Eygi'ye verilmiş ve günlük Bugün yayınlanmaya başlamıştı. Bugün gazetesinin tirajı 100 bine kadar çıkmıştı.[72]

O yıllarda İskenderpaşa cemaatinin basın yayın işleriyle uğraşan Hacı Ahmet Kibritçi de aynı şeyleri anlatıyor. Cemaat gazete çıkarmak istediğinde Kibritçi ile Eygi birlikte gazete için para istemek üzere İskenderpaşa'ya gitmişler ve Kotku, "bir yerden gelen para(yı)" kendilerine vermişti.[73]

Gene Hacı Ahmet Kibritçi'nin anlatımlarına göre, M. Zahid Kotku ile sıkı ilişkileri olan, Suudi Arabistan Evkaf ve Hac Bakanı Hasan Kutbi Bey bu işlerle özel olarak ilgileniyordu.

İslami yayınlar arasında çekişme de vardı. Örneğin Şule Yüksel (Şenler) İttihad gazetesinde yazan bir Nurcu iken, ağabeyinin zoruyla Bugün gazetesine transfer edilmişti.[74] *Demirelci Nurcular; Demirel'i eleştiren Necip Fazıl'a çok sıcak değildi.*

Bugün gazetesi Nakşi, Nurcu ve Türkçü-İslamcı çevrelerden önemli yazarları kadrosunda bulunduruyordu. Örneğin Korkut

72 A. Özalp'in Mehmet Şevket Eygi ile röportajı. Zaman, 11 Aralık 1986 Gazetenin tirajının 61 bin olarak verildiği yerler de var.

73 Mustafa Özdamar, Mehmed Zahid Kotku, s. 39-41

74 İslam Yaşar yazı dizisi. "*Bediüzzaman Beşlemesi. Muhabbet Fedaileri.*" Yeni Asya, 1 Mayıs 97

Özal, Eşref Edip, A. Şeref Laç, Necip Fazıl [75], Şule Yüksel Şenler bu yazar kadrosu içinde yer alıyordu.

Şevket Eygi ayrıca Bugün gazetesi üzerinden kumaş ve elbise ticareti yapıyor, "Helal Gıda Anonim Şirketi" kurmayı öneriyordu. [76]

1967 yılının başında yayınlanmaya başlanan Bugün gazetesi başlangıçta iktidarda olan AP'yi ve Demirel'i destekledi. Hatırlanacağı gibi MNP ve MSP kurulmadan önce Cemaatler genel olarak Demirel ve AP yanlısıydı. Demirel de Bugün gazetesini destekledi. Gazete'ye resmi ilanlar veriliyordu. Resmi ilanların yanı sıra Ülker, ÇBS, FAY, Ender, Form Çelik, Efem Mutfak Eşya, Beşler Gıda, İpek Çorap, Mehtap Mutfak Eşya, Nuriş Mutfak, Türk Pirelli ve bunlar kadar ünlü olmayan bir yığın küçük ve orta boy şirket gazeteye reklam vermekteydi.

Gazete Necip Fazıl'ın ve Osman Serdengeçti'nin Demirel'le ilgili suçlamalarına (en belirgin suçlama Demirel'in Masonluğu idi), cevap yetiştiriyordu. Örneğin, Eygi 23 Ocak 1967 tarihli köşesinde, AP'den atılan O. Yüksel Serdengeçti'nin Demirel'le ilgili suçlamalarına şöyle cevap veriyordu:

"Yok yalancıktan oruç tutuyor, yalancıktan namaz kılıyormuş. Yok sözde müslümanmış yok münafıkmış..."

Bütün bunlar boşuna çırpınmalar.

3 Mart 1968 tarihli Bugün gazetesinde de;

"Sola Çarpık Ağızlar AP'ye Leke Süremez" deniliyordu.

Bugün gazetesi o günlerde namaz kılan, oruç tutan bir başbakan Demirel portresi çiziyordu. Ama MNP'nin kurulmasıyla birlikte bu tavır değişti.

1970 yılının başlarında Bugün gazetesinde Demirel ve AP ile ilgili olarak çıkan bazı haberler şöyleydi:

"Hükümet Dine Cephe Aldı – M. Şevket Eygi" (3 Ocak 1970)

"Bu İslamiyete kasıttır!/Kökü dışarıda olan zararlı cemiyetlere her imkan ve para su gibi akıtılırken...AP Hükümeti Camilere Yapılan Para Yardımını Kesti!.." "MTTB'ye tahsisat yok" (4 Ocak 1970)

---

75 N. Fazıl, 1 Şubat 1968'den itibaren Bugün'de yazmaya başladı. Birinci sayfada köşesi vardı. N. Fazıl, Demirel'e Büyük Doğu'da olduğu gibi çatmıyordu. N. Fazıl, 1 Mart 68 tarihli yazısında Bugün'ü, Büyük Doğu'dan sonra *"ilk ve gerçek İslami gazete"* olarak nitelendiriyordu.

76 Bugün 11 Nisan 1968

"Demirel ve Nihat Kürşat rakı ile efkar dağıttılar/ Eski turizm bakanının evinde AP genel başkanı siyasetten hiç bahsetmedi."(15 Şubat 1970)

"Şaraplı Resmi Ziyafetler –M. Şevket Eygi" (16 Şubat 1970)

Mehmet Şevket Eygi, 8 Ocak 1967 tarihli Bugün'de yaptığı; "Bir Açıklama" ile Demirel'i namaz kılıp oruç tutan dini bütün bir kimse olarak göstermeye çalışırken, üç yıl sonra onu içki masasından kalkmayan bir ayyaş yapıp çıkmıştı.

Bugün gazetesi İskenderpaşa Cemaatinin desteğiyle çıkmasına rağmen, cemaatler üstü bir çizgi izlemeye ve İslami kesimin ortak gazetesi olmaya çalıştı ve bunu da genel olarak başardı. Nurcu Yeni Asyacılar, Demirel'i destekledikleri için bu gazeteye mesafeli, hatta tepkili durdular.

Gazete Nurcuları sahipleniyordu. Onların gözaltına alınıp mahkemelere çıkarılmalarına karşı çıkıyor, buna "zulüm" diyordu. Gazete, yılbaşı kutlamalarına karşıydı. İçkiye karşıydı, peçeyi savunuyordu. Ayasofya bir diğer değişmez konuydu. İmam Hatipler, okullarda zorunlu din dersi gazetenin diğer ilgi alanlarıydı. Bugün gazetesi, tarikatların serbest olmasını savunuyordu ve 163. maddeye karşıydı. Gazete, Diyanet'in özerk (muhtar) olmasını istiyordu. Gazete, bu istemlerinin iktidar tarafından yerine getirilmemesini, Müslümanlara yapılan büyük bir zulüm olarak nitelendiriyordu. "Komünistler dururken dindarlar, Müslümanlar eziliyor" söylemi, Bugün gazetesinin de değişmez iddiasıydı. Gazeteye inanılacak olursa, kendileri dışında herkes ahlaksız ve dinsizdi. Onlar, toplumun yüzde 99'unun temsilcisi ve sözcüsüydü!

M. Şevket Eygi daha sonraki yıllarda da, cemaatlerin ve devletin politikalarından hiç şaşmadı.

"O yıllarda (1960'lar bn.) anti-komünist, sağcı, milliyetçi olan Şevket Eygi, gündemin değişmesiyle birlikte 'Vahhabilik', 'mezhepsizlik' ve 'dinde reformculuk' gibi düşmanlar(!) yaratarak onlara saldırmaya başlamış; daha sonraları ise Suudiler'in ve Batı'nın desteğinde 'Şia'ya karşı Ehl-i Sünnet' cephesinde savaşmaya soyunmuştur."[77]

Ahmet Ertürk, devletin ve düzenin Şevket Eygi'yi önce sola karşı, daha sonra da Batı ve Suudilerin de desteği ile Türkiye'de gelişen İslamcı akıma karşı kullandığını anlatıyor.

M. Şevket Eygi, yeri ve zamanını gazetesinden bildirerek toplu sabah namazı gösterileri düzenliyordu. Nurcu Okuyucu grubu;

77 Ahmet Ertürk'ten akt. Hamza Türkmen, Türkiye'de İslamcılık ve Özeleştiri s. 61

"devlete karşı gövde gösterisi özelliği taşıyor ve dinini tam bilmeyen insanları da korkutuyor" gerekçesiyle, toplu namazlara katılmama kararı aldı ve Bugün'ü boykot etti.[78] *İktidarda Demirel'in bulunduğunu ve Nurcuların Demirel'i desteklediklerini tekrar hatırlatalım.*

Gazetenin yazarları arasında yer alan Şule Yüksel Şenler genelde kılık kıyafet üzerine yazıyor ve bol bol konferanslar verip, kadınları örtünmeye çağırıyordu. Şule Yüksel'in yazdıklarına bakılırsa, Türkiye'de kadınların tek sorunu örtünmeden ibaretti, bundan başka sorunları yoktu!

Gazete 12 Mart döneminde kapatıldı. Eygi, hakkında dava açılınca 1969 yılında Beyrut'a gitti ve 1974 yılına kadar orada kaldı.

1-MNP ve MSP'nin Kuruluşuna Neden Olan Etkenler

Solda, Milli Nizam Partisi'nin kurulmasını ve onun kapatılmasının ardından Milli Selamet Partisi'nin gelmesini, emperyalizmin devrimci, antiemperyalist harekete karşı bir komplosu olarak değerlendiren yaygın bir düşünce vardır. Bu yaklaşıma göre, emperyalizm ve egemen sınıflar Erbakan'la, meclisteki bazı sağ partilerin milletvekilleriyle ve dindar çevrelerle anlaşıp, sol harekete karşı İslamı örgütlü biçimde devreye sokmuşlardır.

Bu anlayış, İslami kesim için de de taraftar bulmuştur. Bunlar da MNP ve MSP'nin askerler tarafından ve gerçek İslami hareketin gelişmesini engellemek için kurdurulduğunu iddia ederler. Yani, MSP, birine göre devrimci mücadelenin gelişimini, diğerine göre gerçek İslami hareketin gelişimini engellemek için işbirlikçi askerler tarafından kurdurulmuştur.

E. Özkan, Erbakan İsviçre'ye gittikten sonra MSP'nin kuruluşunu şöyle anlatır:

"İsviçre'de 8 ay adam yatmış, niye? Kalbinden rahatsızmış. Halbuki adam turp gibi. Neresi rahatsız? Bunların hepsi laf. Korkusundan kaçtı ve sığındı oraya. Yani orada yaşadı. Beklediler. Nihayet, Muhsin Batur kendi ifadesiyle, 'biz bu partiyi kapattık ama bunlar başka partiye oy vermez, bu kadar seçmenin de seçime iştirak etmemesi rejim açısından bir zaaf olur, bu bakımdan biz birisini gönderelim de şu hocayı getirtelim, (yani, hoca dediği Erbakan) getirtelim de buna yeni bir parti kurdurtalım' şeklindeki düşüncesini diğer komutanlara da benimsetiyor ve ger-

78 İslam Yaşar. Adı geçen yazı dizisi. Yeni Asya, 2 Mayıs 97

çekten bir deniz albay, bir uçakla İsviçre'ye gönderiliyor, Erbakan'ı almak üzere."[79]

Nurcu Veysel Akpınar da 4 Temmuz 1980 tarihli Yeni Asya gazetesinde, Erbakan için;

"Kendisini İsviçre'den getiren güce verdiği söze uygun bir politika takip ediyor" diyordu.

Bu yaklaşımda gerçeklik payı vardır. Yani MNP ve MSP, egemen sınıfların ve emperyalizmin onay vermesiyle kurulabilmiştir. Bu dini partinin kuruluş amacı, sol hareketle mücadele etmekti.

Ama partiden beklenen bir diğer görev de, istenmeyen İslamcı hareketlerin gelişimini engellemekti. Askerlerle ilişki meselesine gelince. Nurcuların Yazıcılar kesiminden olan Gündüz Sevilgen, partiyi nasıl kurduklarını soran E. Özkan'a; Erbakan başkanlığında ve içinde Korkut Özal'ın, Fehim Adak'ın, Ahmet Tevfik Paksu'nun, Recai Kutan'ın da bulunduğu bir heyetle önce İstanbul, Erzurum ve Konya'da bulunan ordu komutanlarına gittiklerini, sonra Ankara'daki kuvvet komutanlarını ziyaret ettiklerini ve onların bu işe *"olur"* dediklerini anlatıyordu.[80]

Ama bütün bunlar, *"MNP ve MSP tümüyle egemen sınıfların bir tezgahıydı"* biçiminde anlaşılmamalıdır. MNP ve MSP esas olarak Türkiye'deki sınıfsal dinamiklerin bir ürünüydü.

Milli Görüş, cemaatlerin sağladığı gelişimlerin, Türkiye sınıflar mücadelesinde 1960'lı yıllarda meydana gelen değişimlerin ve bunların İslami hareket üzerindeki etkilerinin, yani birçok iç etkenin de ürünüydü. Türkiye içindeki bu yeni olgular, emperyalizmi ve egemen sınıfları cemaatleri yeniden gözden geçirmeye ve siyasi olarak örgütlenmiş bir güç biçiminde kullanmaya sevk etmişti.

1960'lı yıllarda sadece sol hareket değil, İslami hareket de atağa geçti. Bu yıllar İslami hareket açısından da gelişme, kitleselleşme yılları oldu. Birçok yayın organı çıkarıldı, İslamcı düşünürlerin eserleri Türkçe'ye çevrildi, yeni aydın kadrolar yetişti. Bu yıllarda İslami hareket gençlik, özellikle de öğrenci gençlik içinde tabanını genişletti. Örneğin MTTB (Milli Türk Talebe Birliği) 1970'li yıllarda dindar gençlerin denetimine geçti ve derneğin amblemindeki bozkurtun yerini kitap aldı. Cemaatler de bu hareketlilik içinde geliştiler.

Cemaatlerin kitleselleşmesi, bunların etrafında pasif bir kuru kalabalığın toplanması anlamına gelmiyordu. Cemaatlerin dayandığı küçük burjuva yığınlar da bu yıllarda radikal, mücadeleci bir eğilim içindeydiler. Solun

79 Parantezler E. Özkan age s. 356, 357
80 E. Özkan Söyleşi s. 355

etkilediği gençlik ve genel olarak kitlelerde yayılan mücadele eğilimi, anti emperyalist düzen karşıtı eğilimler, cemaatlerin kitlelerine de değişik ölçülerde yayılmıştı. Dayandıkları kitlelerdeki bu değişim cemaat liderliklerini yeni anlayışlar, yeni mücadele ve örgütlenme biçimleri geliştirmeleri konusunda zorluyordu.

Cemaat İslamcılığı bu yıllarda ideolojik olarak da bir yenilenme içine girdi. İslami klasikler Türkçe'ye çevrildi ve bunların gençlik üzerinde önemli etkisi oldu. Ayrıca İslami hareket bu yıllarda dışa da açıldı. Suudi Arabistan, Mısır, Pakistan ve Ortadoğu ile ilişkiler kuruldu. Bu dışa açılım da cemaatlerin dini anlayışlarını gözden geçirip değiştirmelerinde, siyasi mücadeleye eğilim göstermelerinde etkili oldu.

Gelişen sol harekete, sosyalist ideolojiye karşı mücadelede ki bu cemaatlerin en başta gelen varlık nedenlerinden biriydi- artık sadece İslam'ın beş şartını vaaz ederek, komünistleri de dinsizlikle suçlayarak yürütülemiyordu. Var olan sorunlara da alternatif dini çözümler bulmak gerekiyordu.

Bu tür baskı ve ihtiyaçlar altında kalan cemaatler, kendilerini var olan sağcı düzen partileri içinde yeterince ifade edemez hale geldiler. Siyasi olarak da bağımsız bir kişiliğe kavuşmak zorunlu bir ihtiyaç olarak kendini gösterdi. 1960'ların sonlarında Milli Nizam Partisi'nin kurulması bu değişimlerin bir ürünüydü.

1940'lı yıllarda da dini referans gösteren partiler kurulmuştu. Ama bunlar cemaatlere dayanmıyorlardı ve ciddi bir taban bulamadan dağılıp gitmişlerdi. O dönemde cemaatler henüz ciddi bir güç durumunda değillerdi. Milli Görüş, bu partilerin tekrarı ya da devamı değildi. Ama elbette bu deneyimler ve birikimler MNP ve MSP'nin ortaya çıkmasında etkili oldular.

2-Milli Görüş

1969 yılında AP'den milletvekili adayı olma isteği kabul edilmeyen Erbakan, Konya'dan bağımsız aday oldu ve kazandı. Daha sonra YTP'den Süleyman Arif Emre, MP'den Fehmi Cumalıoğlu, AP'den Hasan Aksay partilerinden istifa ettiler ve AP'den transfer edilen vekillerle 26 Ocak 1970'te MNP kuruldu. Gündüz Sevilgen, Ahmet Tevfik Paksu, Hüsamettin Akmumcu, Nurcu Yazıcı milletvekilleriydi. MNP Kuruluş Kongresi, 8 Şubat 1970'de Ankara'da yapıldı.

İskenderpaşa ve Nurcuların Yazıcılar kanadı dışında geniş bir dindar ve milliyetçi kesim de partinin kuruluşuna destek verdi. Örneğin Necip Fazıl ve Eşref Edip partinin kuruluşunda faal görev aldılar. [81]

81 H. Şentürk. İslamcılık s. 335

Milli Gazete, Şule Yüksel, Osman Yüksel Serdengeçti, Necip Fazıl, İlim Yayma Cemiyeti Başkanı Sabahattin Zaim, Prof. Osman Turan gibi ünlü isimlerin de aralarında bulunduğu zengin bir yazar kadrosuyla işe başladı. Bunların yanısıra MTTB, 1970'li yıllarda MSP ile birlikte hareket eden bir örgüte dönüştü. MSP'nin Akıncılar derneğine katılanların büyük çoğunluğu MTTB'den gelmeydi.

MNP ve MSP yüzlerce küçük İslami grup tarafından da desteklendi. Bu destek en az cemaatlerin desteği kadar önemliydi. Bu gruplardan bazıları tarikatlardan kopma idi.[82] MNP, 20 Mayıs 1971'de 12 Mart cuntası tarafından kapatıldı.

11 Ekim 1972'de MSP kuruldu. MSP 1973 genel seçimlerinde yüzde 11.8 oy aldı ve 48 milletvekili çıkardı.[83]

Milli Görüş, 1974 yılından itibaren Avrupa'da da örgütlenmeye başladı. 15 Haziran 1974 tarihinde Batı Berlin'de Milli Görüş Teşkilatı kuruldu. Daha sonra bu örgütler Avrupa Mili Görüş Teşkilatı adı altında birleştiler. Avrupa Mili Görüş Teşkilatı Genel Sekreteri Hasan Damar, 1978 yılında kendisiyle yapılan röportajda, Almanya'da resmi olarak onaylanmış 200 derneklerinin bulunduğunu söylüyordu.[84]

Nurcu Yazıcılar ve diğer dindar kesimlerle çıkan sorunlar nedeniyle 1977 seçimlerinde MSP'nin oy oranı yüzde 8,5'e, milletvekili sayısı da 24'e düştü. 1979 yılında yapılan milletvekili ara seçimlerinde MSP'nin oy oranı yüzde 7.4 idi.[85]

Burada önemli bir özellik olarak MSP'nin oylarının ağırlıklı olarak köylerden değil, büyük şehirlerden geldiğini de belirtelim. Erbakan:

> *"MSP'nin 5 Haziran 1977 seçimlerinde oyları daha ziyade büyük şehirlerde artmıştır. Köylerde beklenen artış elde edilememiştir."*

82 H. Şentürk age s. 336

83 N. Fazıl bu seçimde AP, CHP, DP ve MGP'yi eleştirip MSP'ye oy verilmesini istedi. (5 Ekim 73 Milli gzt. *"Rapor"*) Necip Fazıl seçimden sonra 17 Ekim 1973 tarihli Milli Gazetede, *"Çerçeve"* köşesinde, *"Halk konuştu"* başlığıyla yazdığı yazıda, CHP'nin gördüğü alakaya üzülüp, şaşırdığını yazıyordu. N. Fazıl; "MSP ise, ağacını beklediğimiz ilk ümit tohumu" diyordu. N. Fazıl, 21 Ekim tarihli yazısında da MSP'ye verilen oyların İslam'a verilen oylar olduğunu yazıyordu. Seçimde MSP yüzde 11, CHP yüzde 33, AP yüzde 29 civarında oy almışlar, sonrasında da CHP-MSP koalisyonu kurulmuştu.

84 Milli Gazete, 18 Aralık 1978

85 14 Ekim 1979'da Konya, Edirne, Manisa, Aydın ve Muğla'da, boşalan milletvekillikleri için seçim yapıldı. Bu seçimde AP yüzde 54, CHP yüzde 29,3 oy aldı.

dedikten sonra, buna sebep olarak, köylerde MSP propagandasının zayıf olmasını gösteriyordu. Erbakan'a göre, 72 karşıt görüş TRT aracılığıyla köylüye seslenip onu kandırıyordu.[86]

MSP, 1970'li yıllarda mecliste bulunan bütün sol ve sağ partilerle koalisyon yaptı. Bu koalisyonlarda emperyalizmin ve yerli egemen sınıfların dayattığı siyasi, ekonomik çizginin dışına çıkacak hiçbir girişimde bulunmadı. Erbakan, bu koalisyonların *"iyi"* denilebilecek işlerinin tümünü kendine mal etmeye çalışırken, bütün başarısızlıkları da diğer ortaklara yıkmaya çalıştı.

MSP'nin *"Milli Görüş"* olarak bilinen siyasi çizgisine gelince.

MNP kurulduğunda Erbakan, çizgisini *"Milliyetçi ve Mukaddesatçı"* olarak niteliyordu. Erbakan, Fatih Sultan Mehmet ve Abdülhamit'i partinin kurucuları arasında sayıyordu.

24 Ocak 1970 tarihli Bugün gazetesinde çıkan habere göre;

> *"Erbakan: Programı en ziyade askerler beğenecek"* diyordu.

Milli Görüş'ün 1970'lerde ortaya çıkmasının en önemli nedeni, siyasi alanda var olan boşluktu. İki büyük düzen partisi CHP ve AP kitleyi denetim altında tutamıyor, gençlik, aydınlar ve işçi sınıfı hızla sola kayıyordu. AP ve CHP'den ayrılanların kurduğu partiler ise güdük kalıyor, gelişemiyor ve eriyip gidiyorlardı. Egemen sınıfların bu gidişata karşı buldukları en etkili çarelerden biri, 50 yıllık devlet partisi CHP'nin *"ortanın soluna"* kaydırılması oldu. İşçi sınıfı ve gençlik hareketini, sosyalist hareketi düzen sınırları içinde tutabilmek için Avrupa'daki gibi komünist partilerden bozma bir sosyal demokrat partiye sahip olmayan egemen sınıflar, bu görevi devlet partisine ve Ecevit'e yüklediler. Ama sağda, kitlelerin emperyalizme ve mevcut düzene karşı tepkilerini kontrol altında tutabilecek yeni bir ruha, anlayışa ihtiyaç vardı. Cemaatlerin o zamana kadar sağladığı birikimler, bu ihtiyaca cevap verebilecek, var olan siyasi boşluğu doldurabilecek düzeydeydi.

Milli Görüş, kendisini esas olarak var olan partilere (başta CHP ve AP olmak üzere) karşı olma biçiminde ifade etti. Milli Görüş liberal AP'ye ve solculaşan CHP'ye karşı üçüncü bir yol öneriyordu. Bu yol düzene ve mevcut siyasi rejime karşı değildi. Tam tersine mevcut düzenin ve siyasi rejimin bu yolla emniyet altına alınabileceğini iddia ediyordu. MSP'nin ve Milli Görüş'ün siyasi alanda hangi boşluğu doldurmaya çalıştığını görebilmek için, bu partinin ilk Genel Başkanı Süleyman Arif Emre'nin o yıllarda yaptığı konuşmalara ve *Milli Gazete*'ye yazdığı yazılara bakmak yeter. Biz bu yazılardan birini, bu bölüme ek olarak aynen koyuyoruz.

---

86 Milli Gazete, 23 Ekim 78

Ek 5

Rejimin İstikrarı İçin MSP Gibi Bir Parti Şart[87]

REJİMİN KADERİ

Süleyman Arif Emre

"Ülkemizde demokratik rejim bu güne kadar kitle partilerine dayanıyordu. Kitle partileri birbirine karşı siyasi mücadele vermekte idi. Buna rağmen siyasi partilerin birbirinden farkı daha ziyade parti yöneticilerinin şahıslarına bakılarak tayin ediliyordu.

Kitle partileri şahıs planında karşı karşıya olmakla beraber, ana karakterleri itibarıyla birbirlerine çok yakın, hatta bazı görüşlerde birbirinin tamamen aynı idiler. Bu yakınlık ve ayniyet ise şahsi iltifatlar dışında rejimi muvakkat da olsa dar bir kaideye oturtmuş bulunuyordu.

İçerisinde bulunduğumuz devrede ise kitle partileri çözülmeye ve yerini fikir sistemlerine göre şekillenen partilere bırakmaya başlamıştır. Bu intikal devresinin getirdiği yeni şartlar, bazı çevrelerde rejimin kaderi üzerinde endişe uyandırmaya başlamıştır. Bu endişe, rejime taban teşkil eden partilerin erimesi veya kuvvet ve iktidardan düşmesi sebebiyle rejimin dayanaktan mahrum kalacağı ihtimalinin belirmesinden doğmaktadır. Öte yandan rejimin daha sağlam bir kaideye kavuşması intikal devresinde cereyan eden gelişmelerin normal müddeti geçmemiş olduğundan tereddüt ve endişeler ve bunların doğurduğu nisbi huzursuzluk devam etmektedir.

Ezcümle, şimdiye kadar Cumhuriyet Halk Partisi siyasi alanda bir ağırlık teşkil ediyordu.

İktidarda olmasa bile iktidarda olan partilere kendi yörüngesine muvazi bir istikamet vermeye çalışıyor, A.P. ile aralarında mevcut temel görüşlerdeki mutakabat sebebiyle, milli iradeye rağmen ve ister istemez bir dengenin doğmasına amil oluyordu. Şimdi ise bu bir nevi fiziki ağırlık parçalanmıştır. M.G.P. müstakiller, C.P. doğmuş, mevcut C.H.P. ise hüviyet ve karakterinde köklü değişiklikler yaptığından, kitle partisi, eski C.H.P'nin fonksiyonunu yitirmiştir. Sol cenahta artık rejime istikrar verebilecek bir siyasi teşekkül kalmamıştır.

C.H.P. deki tahavülat aynen A.P'de vaki olmuştur. Eskiden kitle partisi olduğunu bildiren A.P'yi de zaruri şartlar zorla parça-

87 Bu başlığı biz ekledik

lamış ve A.P'de şimdi artık tek bir fikrin, liberal, yani, renksiz fikrin partisi haline gelmiştir.

Böylece A.P'nin de rejim için bir istikrar unsuru olmayacağı veya olamadığı fiilen sabit olmuştur. Çünkü iktisadi alandaki dengesiz liberal, fahiş faizci ve aşırı karcı, istismarlara çok müsait politikası, komünizm propagandasına ne kadar yaramışsa, milli mefkuremize ve manevi değerlerimize sahip çıkmak hususlarında takındığı menfi tavır ve ters zihniyet ideolojik bakımdan yıkıcı cereyanların karşısında tam manasıyla hezimete uğramasına sebep olmuştur.

Hadiseler bundan sonra da A.P. karakterinde olan partilerin yeniden denenmesinden aynı mahzurların doğacağını göstermiş bulunmaktadır. İçerisinde bulunduğumuz intikal devresi ilerledikçe bu mahiyetteki partilerin de erimeye ve küçük bir azınlığa inhisar etmeye mahkum olacağı kanaatindeyiz. Nitekim demokrasi yolunda inkişaf etmiş batı ülkelerinde de liberal fikirleri temsil eden A.P. gibi partiler, küçük parti olmaya mahkum kalmışlardır. Şimdi Türkiye'de netice ne olacaktır? Demokratik rejim hangi taban üzerine oturacaktır ve istikrara kavuşacaktır? Bu sualin cevabını isabetli olarak verebilmek için bizden önce siyasi hayatlarında bu safhalardan geçen demokratik ülkelerin bugünkü durumlarına bakmak gerekir.

Bugün istikrara kavuşmuş bulunan demokratik ülkelerin, siyasi yapıları incelendiği takdirde karşımıza üç temel görüş ve bu üç görüşün üç ayrı fikriyatta siyasi teşekkülleri çıkmaktadır:

Milli görüş,

Liberal görüş,

Sol görüş. Batı demokrasisinin çoğunda rejimin istikrar ve dengesini sağlayan Milli Görüşe tekabül eden partilerdir. Gerek liberal görüşe ve gerekse sol görüşe tekabül eden partiler ise pek az istisnası ile ancak ufak birer azınlık teşkil etmektedir.

Bu durumdan çıkarılacak netice, ülkemizde de Milli Görüş mihrakı etrafında teşekkül edecek bir siyasi partinin, intikal devresi sonunda demokratik rejimin sağlam ve sarsılmaz kaidesi olacağıdır. Aziz milletimizin milli ve manevi değerler bakımından çok sağlam olan bünyesi, rejime destek olacak potansiyelin ne derece kuvvetli olduğunu ve bundan doğacak istikrarın ne derece sürekli olacağını göstermektedir.

İntikal devresinin geçici tezahürlerine bakarak endişeye kapılmaya mahal yoktur. Bütün mesele milletimizin sağlam bünyesinin taşıdığı bu potansiyelin tam manasıyla emevi ülkelerde olduğu gibi değerlendirilmesine çalışmaktır. Milletimizi kendi görüşüne uygun, dengeci, siyasi kuvveti teşkil etme yolunda ge-

reken imkanlar sağlandığı takdirde asırlarca payidar olabilecek bir iç huzur devresi başlayacaktır. Bu ise fikir ve düşünce sahasında ve bilhassa siyasi mücadele bakımından bu gelişmelere müsait bir hürriyet vasatının teessüsü ile mümkün olacaktır.

Bu hayati ve tarihi ihtiyaç ve zaruretlere cevap vermek üzere kurulmuş olan Milli Selamet Partisi'nin az zamanda mazhar olduğu teveccüh ve hızlı gelişmenin sebebi milli karaktere uygun oluşudur. Biz, Milli Selamet Partisi'nin her türlü ekonomik istismarı red eden, sanayide milli hamle getirmeye kararlı politikası ile ve Hukuk Nizamını, ahlak ve Fazilet Nizamı ile tamamlamak isteyen eğitimci ve maneviyatçı görüşü ile rejimi istikrara kavuşturacak ana parti olma istidadı taşıdığı görüşündeyiz."

Milli Gazete, 5 Mart 1973

CHP'nin eski fonksiyonunu yitirdiğini yazan S. A. Emre;

"Sol cenahta artık rejime istikrar verebilecek bir siyasi teşekkül kalmamıştır."

tespitini yapıyor. AP için de aynı durumun geçerli olduğunu söyleyen Emre, bu partinin fikir partisi olma özelliğini yitirdiğini, *"renksiz, liberal"* bir partiye dönüştüğünü yazıyor.

"Böylece A.P. nin de rejim için bir istikrar unsuru olmayacağı veya olamadığı fiilen sabit olmuştur."

diyen Emre, AP'nin ekonomik politikasının (faizci, liberal, aşırı karcı istismarlara çok uygun vs.) komünist propagandasının işine yaradığını, bu partinin milli ve manevi değerlerimize sahip çıkmadığını söylüyor.

Bir geçiş döneminin yaşandığını, *"bazı çevrelerde rejimin kaderi üzerinde endişe uyan(maya)"* başladığını söyleyen Emre:

"Şimdi Türkiye'de netice ne olacaktır? Demokratik rejim hangi taban üzerine oturacaktır ve istikrara kavuşacaktır?"

sorusuna cevap arıyor. Emre, bu sorunun cevabı için Batı ülkelerine bakmak gerekir diyor. Yani Emre, sözde karşı olduğu Batı'yı örnek almaktan çekinmiyor, Batı'ya da mesaj vermeyi ihmal etmiyor. Emre, mevcut ekonomik düzeni, hukuk düzenini Fazilet Nizamı ile tamamlarsak, rejim daha istikrarlı olur diyor.

MSP'nin ve Milli Görüş'ün Türkiye'de mevcut düzene karşı olmadığı, tersine esas dertlerinin bu rejimi istikrara kavuşturmak olduğu farklı kişiler tarafından defalarca ifade edildi. Birkaç örnek verelim:

> *"Genel Başkan Emre: 'MSP rejimin teminatıdır'."* [88]
>
> *"MSP Genel Başkanı Prof. Dr. Necmettin Erbakan'ın Cumhuriyetin 50. yıl mesajı: Cumhuriyetimizin yaşaması şaşmaz hedefimizdir..."* [89]
>
> *"Asiltürk Tunç'a cevap verdi: MSP cumhuriyetin sadece taraftarı değil, aynı zamanda teminatıdır."* [90]

Bu aktardıklarımızı, devleti kandırmak için söylenen ikiyüzlüce sözler biçiminde görmemek gerekir. MSP lider kadrosu bu görüşlerinde samimi olduklarını daha sonraki siyasi pratikleriyle yeterince göstermişlerdir. Gerçi MSP'nin cemaatlere, İslami kesime dönük yüzünde farklı bir propaganda vardı. Bu propagandaya göre devlet kadroları içten fethedilerek İslami bir düzen kurulmaya çalışılıyordu. Hatta, parlamenter yollarla İslami bir düzenin kurulup kurulamayacağı, o dönem İslami kesim içinde önemli tartışmalardan biriydi. MTTB yönetimi partili çalışmaya karşı çıktığı için Akıncı Gençlik örgütünün kurulduğunu söyleyenler de vardı.

Emperyalizmle dolaylı (Suudi Arabistan) ve dolaysız ilişkiler içinde bulunan, sürekli devletin gözetimi ve denetimi altında olan, düzen dışı hiçbir perspektife sahip olmayan, devletle işbirliği içinde bulunan cemaatlere dayanan MSP'nin, var olana alternatif İslami bir düzen kurma vaadi, başka bir işe yarıyordu. Bu vaatle MSP, 1970'li yıllarda militanlaşmaya başlayan İslamcı küçük burjuva yığınları ve gençliği kontrol altında tutmak istiyordu. Ecevit ve CHP'nin devrimci harekete karşı gördüğü işleve benzer şekilde MSP, İslami hareketin militanlaşmasına karşı bir işlev görüyordu.

3-Milli Görüş'ün Siyasi Yapıya İlişkin Görüşleri

Milli Görüş, var olan siyasi sisteme, başta ordu ve polis olmak üzere onun baskı ve zor kurumlarına tek söz etmedi. Milli Görüş, yönetici kademelere dindarları getirerek var olan siyasi sistemin olduğu gibi korunmasından yanaydı. Milli Görüş, var olan siyasi sisteme dini bir kılıf geçirmeyi ve devletin baskıcı yanının daha da artırılmasını öneriyordu. MSP, o günkü sistemden daha antidemokratik, despot bir yönetim öneriyordu.

---

88 Milli Gazete, 9 Ekim 73
89 Milli Gazete, 28 Ekim 73
90 Milli Gazete, 12 Aralık 73

MNP programı basına verildiği şekliyle, 28 Ocak 1970 gününden itibaren Bugün gazetesinde olduğu gibi yayınlandı. Programdaki en somut öneriler devlet yönetimi konusundaydı. MNP, mevcut devlet yapısının daha merkezi, daha güçlü, sola ve demokratik haklara daha kapalı olmasını öneriyordu.

Bu öneriler arasında, Cumhuriyet Senatosu'nun kaldırılması, Cumhurbaşkanının tek dereceli olarak halk tarafından seçilmesi ve başkanlık sistemine geçilmesi vardı. Cumhurbaşkanına referanduma gitme hakkı verilmeliydi. Ayrıca iktidar değişikliği halinde yeni hükümetin üst düzey bürokratları (müsteşarlar, müdürler, umum müdürler vs.) değiştirme hakkı olmalıydı. Bunların yanı sıra, solcuların meclise ve devlet kurumlarına girmemesi için daha kesin hükümler konulmalıydı.[91]

MNP, güçlü bir ordu ve askerliğin kısalmasını da istiyordu.

Bütün bu istemlerin mevcut siyasi düzene karşı olmak bir yana, onu daha otoriter daha anti-demokratik bir hale getireceği açıktır. Erbakan, *"programı en çok askerler beğenecek"* derken kastettiği de herhalde buydu. Nitekim, programın *"Demokrasi Anlayışımız"* başlıklı bölümünde demokratik bir tek istem yoktu.

İşçi haklarından, basın, yayın, örgütlenme, gösteri özgürlüğünün önündeki engellerden hiç söz etmeyen MNP, dini bütün kişiler göreve getirilir, hak ve hakikat otoritesine serbest imkanlar sağlanırsa, demokrasi sorununun çözüleceğini iddia ediyordu. Bunun anlamı, demokratik hak isteyenlerin ya dindarların emirlerine boyun eğmeleri, ya da sopa zoruyla susturulmalarıdır.

MNP'nin 1. Büyük Kongresi 1971'in Ocak ayında, 12 Mart darbesinin arifesinde toplandı. Erbakan, Kongrede yaptığı konuşmada:

> *"Milli Nizam iktidara gelince: Mason ve Kızıllar devlet işinden atılacak."*
>
> *"Devletçilik bırakılacak, özel sektör yaygın hale getirilecektir."*
>
> *"Reisi cumhur ve başbakan tek şahısta birleşecek, başkanlık sistemi getirilecektir."*

dedikten sonra konuşmasını:

> *"Sizleri, Sultan Osman'ın, Sultan Fatih'in, Sultan Yavuz'un, 40 milyon şehidimizin temsilcileri olarak yürekten selamlıyorum."* cümlesiyle bitiriyordu.[92]

15 Ekim 1978'de MSP'nin 4. Büyük Kongresi toplandı. Erbakan'ın Kongrede yaptığı konuşma, Milli Gazete'de 16 Ekim 78 tarihinden itibaren

91 Bugün Gazetesi, 30 Ocak 70, MNP programı madde. 7
92 Bugün Gazetesi, 25 Ocak 1971

9 gün boyunca dizi halinde yayınlandı. Erbakan bu konuşmasında da siyasi düzene ve Batıcılığa çatıyor görünerek, düzeni ve emperyalizmle işbirliğini savundu.

Milli Görüş görünürde Atatürkçülüğe, M. Kemal'e karşıydı ama savunduğu ideoloji; *"Bir Türk Dünyaya bedeldir"* ya da *"Ne mutlu Türküm diyene"* anlayışının, değişik bir versiyonuydu. Kürt düşmanlığı, azınlık düşmanlığı resmi ideolojideki haliyle Milli Görüş'te de vardı.

Erbakan, konuşmasında MSP'nin tarihini Malazgirt zaferi ile başlatıyordu. Fatih, Yavuz, Kanuni ve Abdülhamid'e sahip çıkıyordu. Oradan Çanakkale savunmasına ve Sütçü İmam'a atlıyordu. Bu tarih anlayışında ayırt edici olan, Milli Görüş'ün kendisinin İslamcı bir anlayışa sahip olduğunu iddia etmesine rağmen, geçmişini örneğin Asrı-Saadete, İslam uygarlığına vs. değil de Türk aşiret liderlerine ve Osmanlı padişahlarına bağlamasıdır. *"Eşsiz millet"*, *"aziz millet"* Erbakan'ın ağzından düşmeyen nitelendirmelerdi. Siyasi, ideolojik çizginin *"Milli"* Görüş, çıkarılan gazetenin isminin *"Milli"* Gazete olduğuna da dikkat edilmelidir. Yani, İslamcı terminolojiden alınma ya da esinlenme isimler kullanılmamıştı.

Milli Görüş, Osmanlı İmparatorluğu'nun geçiciliğini, yani tarihselliğini anlamayan ve Osmanlı'nın sadece fetihlerini gören, kendisini Osmanlı hanedanlarıyla özdeşleştiren, yüzyıllar boyu isyan etmiş halkın durumuyla, değişik dinlere ve uluslara mensup olanların dertleriyle ilgilenmeyen bir anlayıştı.

Erbakan, bu konuşmasında da tıpkı Kemalistler gibi orduyu kutsadı. Milli harp sanayinin kurulmasını, *"Kahraman ordumuzun"* dışa bağımlılıktan kurtulmasını önerdi.

Erbakan, tıpkı Said Nursi gibi emperyalizm ve emperyalizmin işbirlikçisi rejimler tarafından kurulan örgütlenmeleri, İslam'a hizmet gibi göstermeye çalıştı. Erbakan bu konuşmasında, *"7. İslam Konferansını"* İstanbul'da topladıklarını, İslam Konferansına tam üye olduklarını söyleyip övünüyordu. İslam Konferansını sanki Batı'ya karşı, İslama hizmet eden bir kurum gibi göstermeye çalışıyordu. Halbuki NATO ne kadar emperyalist bir kurum ise, İslam Konferansı da onun kadar emperyalist bir kurumdu. Erbakan, CHP ve AP'ye Batı kulüpçüler diye çatarken, İslam Konferansını oluşturan Müslüman ülke liderlerinin, şeyhlerin, kralların Batı'ya bağımlı, onun sözünden çıkmayan yöneticiler olduğunu hiç konu etmiyordu. Yani, eleştiriyor görünerek emperyalizm savunuluyordu.

Erbakan, 1978'de toplanan MSP Kongresinde yaptığı konuşmada, manevi alanda yaptıklarıyla da övünüyordu.

"*Manevi Kalkınma*" başlıklı bölümde; İstanbul'da çıplak kadın heykelini söktüklerini, 1973'te kapalı olan İmam Hatiplerin orta okul kısımlarını açtıklarını, ilk ve orta okullara din dersinin yanına bir de ahlak dersi koyduklarını anlatıyordu. Gene MSP dönemlerinde cami, Kur'an kursu ve İHO'na yardımların artırıldığı, millet tarafından yaptırılan cami ve Kur'an kursları için düşük fiyatlı demir, çimento, kereste sağlandığı, 4 yılda 350 yeni İHO açıldığı belirtiliyordu. Bu dönemlerde dini vakıfların gelirleri 4 yılda 10 misli artmıştı. Erbakan;

> *"Son hükümetimiz zamanında valilerimizin yarısı beş vakit namazını kılıyordu."*

diyordu. Daha önce namaz kılanlar "*maiyet memuru*" bile yapılmıyormuş.

Erbakan, özetle, resmi İslamı nasıl geliştirdiklerini anlatıyordu. Erbakan'ın saydığı tüm bu gelişmelerin emperyalizme ve Türkiye'deki ekonomik-siyasi düzene hiçbir zararının olmadığını anlatmaya gerek yok.

4-Milli Görüşün Ekonomiye İlişkin Görüşleri

Ekonomik olarak Milli Görüş sadece fabrikatörleri, tüccarları, patronları düşünen, onlar için çare üretmeye çalışan bir anlayıştı. İşçi sınıfı, yoksul köylüler, işsizler için Milli Görüş'ün ciddi ve köklü hiçbir önerisi yoktu.

Erbakan, 1978 yılında MSP Kongresinde yaptığı konuşmanın "*Çalışma Hayatı: Kardeşlik, Hakkaniyet*" başlıklı bölümünde şöyle diyordu:

> *"Bu yeni tesisleri; içinde kanunsuz grevden, dinamitten, sabotajdan çalışılmasın diye kurmamıştır. Bilakis içinde daha fazla istihsali ibadet sayan bir zihniyetle çalışılsın diye kurmaya başlamıştı."*
>
> *"Bunun için çalışma hayatımızın sağlam esaslara dayanması şarttır. Sınıf mücadelesine dayanan bir sendikacılıktan hayır gelmez. Bu batıdan gelen bir hastalıktır. Milli ananelerimizle bağdaşmaz. Bizim ananelerimizde çalışma hayatı kardeşlik ve hakkaniyete dayanır. "*
>
> *"Bugün milletimizin temel prensiplerine göre:"*
>
> *"Çalışan Allah'ın sevgilisidir."*
>
> *"Çalışanın Hakkı alnının teri kurumadan verilmelidir."*

"İşçi işveren kardeştir. Kıymetli olan görevini ihlasla yapan, görevini daha iyi yapmaya daha fazla gayret gösterendir." [93]

Sendikacılık *"Batıdan gelen bir hastalık"*, *"milli geleneklerimize aykırı"*, *"işçi işveren kardeş"*! Hiçbir yorum yapmaya gerek yok.

Türkiye'deki siyasi, ekonomik sisteme hiç dokunmayan Milli Görüş, bu sistem içinde kalarak küçük ve orta esnafı geliştirecek tedbirler de öneriyordu. Bu tür öneriler Milli Görüş'ün dayandığı cemaatlerin eğilimleri ile uyum içindeydi. Örneğin, MNP ve MSP'nin esas dayanağı İskenderpaşa Cemaati tüccar ve esnaflıktan sanayiciliğe evrilmek için büyük bir istek içindeydi. Örneğin, daha 1956 yılında Mehmet Zahid Kotku'nun teşvikiyle Konya'da Erbakan tarafından 200 ortakla *"Gümüş Motor Fabrikası"* kurulmuştu ama başarılı olamamıştı. 1960'lı yıllardan itibaren Anadol (Ford), Murat (Fiat) ve Renault ile başlayan otomobil montajı, bu tür girişimlere darbe vurmuştu. Erbakan'ın ve Milli Görüş'ün montaj sanayiine karşı duydukları alerjide, *"ağır sanayi hamlesi"* söyleminde, bu başarısız Gümüş Motor deneyiminin payı olmalıdır. Milli Görüş'ün İslam ülke yönetimlerine düşkünlüğü de, cemaat sermayesinin büyüyebilmek için, bu ülkelerin desteğini almayı istemek biçiminde değerlendirilebilir.

Küçük ve orta burjuvazinin, esnafın siyasi temsilcileri sadece cemaatler değildi. Cemaatler bu kesimin işbirlikçi, devletçi, gerici, anti demokratik eğilimlerini temsil ediyorlardı. Aynı burjuva kesimlerin demokratik, antiemperyalist, sola açık eğilimleri, Türkiye'deki irili ufaklı devrimci örgütlerde ve adı sosyal demokrata çıkmış CHP'de dile getiriliyordu. Birçok devrimci örgütün savunduğu, *"demokratik devrim"*, *"milli demokratik devrim"*, *"demokratik halk devrimi"* gibi isimlendirmelerle ifade edilen program, esas olarak küçük mülk sahiplerinin devrimci istemlerini dile getiriyordu.

Milli Görüşçüler ekonomik önerilerini dile getirdikleri zaman, mülkiyet hakkına hürmetkar olduklarını özellikle vurguluyorlardı. S. Arif Emre, 6 Ekim 1973 tarihli Milli gazetede yayınlanan röportajında:

"Partimiz mülkiyet hakkına hürmetkardır. Meşru kazanç ve faaliyetlerin yardımcısıdır" diyordu.

Tabii burada hürmetkar olunan mülkiyet hakkı, kapitalist özel mülkiyettir. Yoksa MNP de MSP de örneğin toplumsal mülkiyete, tarımda kolektif mülkiyete, hatta tarımda kapitalist devlet mülkiyetine bile hiç de hürmetkar değillerdi.[94] Örneğin, toprak reformu önerisinde Milli Görüş önce devlet çiftliklerini dağıtıp, yağmalatmayı düşünüyordu. S. Arif Emre:

93 Milli Gazete, MSP Kongresinde Erbakan'ın yaptığı sunum, 18 Ekim 78

94 İslamcıların mülkiyetle ilgili kafa karışıklığını ve bu konuda Marksizmi çarpıtmalarını görebilmek için, İslamcılığın Doğuşu, Osmanlı'dan Günümüze Türkiye'de Gelişimi başlıklı çalışma-

"Topraksız köylüye önce devlet çiftlikleri, daha sonra da rantabl olarak değerlendirilmeyen sahipli topraklar dağıtılabilecek."

diyor ve mülkiyete saygılarını tekrar vurguluyordu.[95]

Gene aynı röportajda Süleyman Arif Emre kapitalist mülk sahiplerini ne kadar düşündüklerini şu öneri ile ifade ediyordu:

"Devlet vatandaşın kalkınması için bütün gücüyle çalışacak, her türlü imkan ve şartları hazırlayacak ve fakat tesislerin sahibi olmayacak, kazancını talep etmeyecektir."

Milli Görüş, bir küçük burjuvalar ülkesi olan Türkiye'de çok yaygın olan zenginleşme eğilimini körüklüyor ve kendi ardına takmak istiyordu.

Milli Görüş, işçileri de, zengin olma hayaline kaptırarak ardına takmaya çalışıyordu. MSP Genel Başkanı S. Arif Emre, 1973 seçimleri öncesinde işçilere, yatırım ve tesislerde hisse sahibi olarak kazançtan pay alacaklarını ve zenginleşeceklerini vaat ediyordu.[96] 1973 seçimi sonrasında Genel Sekreter olan Oğuzhan Asiltürk;

"MSP, işçi kardeşlerimizi fabrika sahibi yaparak kalkınmayı tabandan başlatmayı prensip edinen tek partidir" diye övünüyordu.[97]

Özetle Milli Görüş, gözü kara bir kapitalist özel mülkiyet hırsıyla ortaya çıkmıştı. Milli Görüş'ün ekonomik sorun olarak kavradığı şeyler, mülk sahibi kesimin sorunlarıydı. Milli Görüş, esas olarak bu büyüklü küçüklü kapitalist mülk sahiplerinin dertlerine çare bulmaya çalışıyor, işçilere, yoksul köylülere, ezilenlere de İslam'ın beş şartını yerine getirip, şükretmeyi, uysal durmayı öneriyordu.

Milli Görüş, sosyal ve kültürel konularda, dinden başka yatırım alanı tanımıyordu:

"Turizm gibi memleketin manevi değerlerini yok eden işlerle, tiyatro, spor gibi sahalara israfa varan yatırım yapılmayacak."[98]

O dönem bütün cemaatler gibi Milli Görüş de Ortak Pazar'a karşıydı. Erbakan 1978 yılında, yukarıda adı geçen konuşmasında hükümetleri *"Onları ortak bizi pazar yaptılar"* diye eleştiriyordu.

---

mızın, Musa Carullah ile ilgili bölümüne bakılmasını öneririz.

95 Milli Gazete, S. Arif Emre ile röportaj, 7 Ekim.

96 Milli Gazete, 6 Ekim 1973/ S. Arif Emre ile röportaj (*"Tek yol"* başlıklı köşe)

97 Milli Gazete, 12 Aralık 73

98 S. Arif Emre, age. gazete.

Daha 1970'lerde ekonomide devletçi politikalara bile karşı çıkan, özelleştirmeyi, yani emperyalizmin Türkiye'ye 1946'lardan beri dayattığı ekonomik politikayı çizgi olarak belirleyen, sol düşüncenin bırakalım örgütlenmesini, solcuların kamu görevinde çalışmasına bile tahammül edemeyen, sendikal mücadeleye karşı çıkan, bütün derdi rejimi istikrara kavuşturmak, bağımlı kapitalist düzenin sorunlarını çözmek olan, emperyalizm işbirlikçisi İslam Konferansı türü örgütlerin en heyecanlı taraftarı olan Erbakan'ın rakiplerine yönelttiği şu suçlamalar hiç de inandırıcı değildi:

"Sizi gidi renksizler siziii...

Batı kulüpçüler siziii...

IMF kulları siziii...

Montajcılar, taklitçiler siziii..

Erbakan'ın kendisi de en az onlar kadar Batı kulüpçü, emperyalizm işbirlikçisiydi.

Milli Görüş, özgün değildi, eklektikti. Döneminin var olan fikirlerinden işine gelenleri birbiriyle çelişip çelişmediğine bakmadan, bunların hiçbir ciddi eleştirisini yapmadan alıp torbasına atmıştı.

Milli Görüş'ün büyük bölümü, Ortak Pazar karşıtlığı dahil, cemaatlerden gelme görüşlerden oluşuyordu. Bunların yanı sıra Milli Görüş resmi ideolojiden, Atatürkçülükten de kendisini kurtaramamış, oradan da epey yük almıştı.

Rum, Ermeni ve Yahudi düşmanlığı, Kürtleri görmezden gelme, solu en baş düşman belleme, orduya ve askere düşkünlük, yani militarizm, Türk milliyetçiliği gibi özellikler, Milli Görüş'ün resmi ideolojiden, yani Atatürkçülükten de bağımsız bir görüş olmadığını göstermektedir.

Milli Görüş'te önemli yer tutan; İslam Birliği ya da İslam Ortak Pazarı, Batı'ya ve kapitalizme karşı söylemler, ekonomik kalkınma projeleri o dönemin İslamcılığından ve sol hareketten esinlenmiş görüşlerdi.

Sonuç olarak ideolojik olarak Milli Görüş, cemaat anlayışının, resmi ideolojinin ve o dönemin İslamcı görüşlerinin yan yana getirilmesinden ibaret bir yamalı bohça görünümündeydi.[99]

99 *"MNP tarihi hamaseti öne çıkaran, İslami duyarlılığı yüksek ama çözümü sistem içinde arayan eklektik bir söylemin taşıyıcısıydı"* (H. Türkmen age. S. 52)

III) 1960-80 ARASINDA CEMAATLERİN SİYASİ ORTAK YANLARI

İstisnasız bütün cemaatler, 1960'lı ve 70'li yıllardaki toplumsal mücadelede halkın, ezilenlerin yanında değil, emperyalizmin, işbirlikçi sınıfların ve partilerin yanında yer aldılar. Düzen güçleriyle birlikte antiemperyalist, devrimci, demokratik harekete karşı mücadele ettiler. Üstelik bunu hiç de dürüstçe yapmadılar. Yalanlar, provokasyonlar gırla gitti.

Cemaatler içinden meseleleri ciddiye alan ve kendine göre İslami çözüm yolları bulmaya çalışan bir Tevhidi hareket çıktı. Ama bu hareket de cemaatler tarafından hemen aforoz edildi ve ona karşı da sola karşı kullanılan yöntemler devreye sokuldu.

1960-1980 döneminde cemaatler emperyalizm yanlısı, devrimci demokratik harekete düşman, azınlıklara düşman, Osmanlı hayalleri gören, Türk milliyetçisi, var olandan daha despot siyasi rejim özlemi çeken, militarizmi (orduyu) kutsallaştıran bir siyasi, ideolojik çizgi içinde oldular.

a) Antiemperyalist Mücadele ve Cemaatler

Amerikan emperyalizmine karşı gösteri yapan gençler, devletin güvenlik güçlerinden önce cemaatleri ve İslamcı gençliği karşılarında buldular.

Mehmet Şevket Eygi, bu kitleyi antiemperyalist mücadeleye karşı kışkırtan en büyük provokatör olarak tarihe geçti.

Eygi'nin Bugün gazetesi hakkında daha önce bilgi vermiştik. Dönemin Genelkurmay Başkanı Cemal Tural'ın başını çektiği anti komünist kampanyaların baş destekçilerinden biri *Bugün* gazetesiydi. "*Kızıl hainler Atatürkçü maskesiyle zehir akıtırlar*", "*Sinsi bir canavar olan komünizm, milletimizin kanını son damlasına kadar emmek için çalışmaktadır*" cümleleri, Tural'ın tamimlerinden Bugün gazetesine yansıyan başlıklardan bir kaçı idi.[100]

Mehmet Şevket Eygi, 29 Ocak 1968 günü yazdığı; "*Rus Casusları NATO'yu İstemez*" başlıklı yazısında, NATO'ya karşı çıkanları Rus casusu olmakla suçluyordu. Eygi, bu yazıda NATO'dan çıkmak isteyenlere madde madde cevap veriyor ve "*Vietnam diye bağıracağınıza biraz da zavallı Türkistan'ın Rus ve Çin çizmeleri altında...*" diye başlayan demogojiler yapıyordu.

NATO'cu ve Amerikancı olan sadece Eygi değildi.

---

100 Bugün gzt, Ocak 1967

1969 yılının Ocak ayı başlarında Orta Doğu Teknik Üniversitesi'nin devrimci öğrencileri Amerikan Konsolosu'nun arabasını yaktılar. Necip Fazıl Kısakürek bu eyleme çok kızdı. N. Fazıl, 9 Ocak 1969 tarihli *Bugün* gazetesindeki günlük köşesinde:

> *"Orta Doğu Üniversitesine yemeğe davet edilen Amerikan sefirine karşı bu muamele, Ankara kalesine orak çekiçli bayrağı çekmekten farksızdır"* diye yazıyordu.

N. Fazıl, 10 Ocak 1969 tarihli köşesinde de (Bugün gazetesi) Amerika'yı sevmediğini ama *"Moskof dehşetine karşı Amerikayı tutmanın bir mecburiyet olduğunu"* yazdı.

9 Ocak 1969 tarihli *Bugün* gazetesinin diğer manşetleri de bu araba yakma olayına ayrılmıştı. Manşetler şöyleydi:

> *"Bunlar talebe değil çapulcu.*
>
> *"Hadise yurtta teessür uyandırdı.*
>
> *"Müslüman Türk milletinin şerefiyle oynayan hainlere ders verme zamanı artık gelmiştir!"*
>
> *"Türk an'aneleri, misafirperverliği ve haysiyeti ile bağdaşmayan hareketi milliyetçi gençler protesto ediyorlar."*

Cemaat İslamcılığının yüz kızartıcı Amerikancılığı, Türkiye'de antiemperyalist mücadelenin doruk noktası olan Amerikan 6. Filosunun protesto eylemine karşı tavırda sınır tanımaz bir hal aldı.

Amerikan 6. Filosunun protesto edileceği anlaşıldığında bütün sağ cenah, cemaatler, gençlik örgütleri, Filo'yu sahiplenmek ve ona karşı çıkanlara Amerika adına müdahale etmek için seferber oldu. Bu iş için kitleyi kışkırtmak ve saldırganlaştırmak görevini de M. Şevket Eygi ve *Bugün* gazetesi üstlendi. M. Şevket Eygi, bu tür olaylara müdahale için alt yapıyı daha önceden hazırlamıştı. Eygi, epey zamandır, gazete aracılığıyla toplu sabah namazları düzenleyip gösteriler yapıyordu. Örneğin, pazar günü Sultanahmet Camii'nde sabah namazında buluşulacağı söyleniyor, binlerce insan namaza geliyor, ardından topluca çıkılıp dağılınıyordu. Eygi, 6. Filo olayları sırasında devrimci gençlere karşı elde hazır bu imkanı da devreye soktu. Kışkırtma hazırlıkları günler öncesinden başladı.

Bugün gazetesinin 12 Şubat 1969 tarihli manşeti; *"Hainler Beyazıt Kulesine Kızıl Bir Bayrak Çektiler"* şeklindeydi. Beyazıt kulesinin siyah beyaz bir resmi konulmuştu. Kulenin tepesinde bir bayrak vardı ama ne rengi ne de üstündekiler belliydi.

14 Şubat 1969'da, yani 6. Filo'nun gelmesinden iki gün önce, MTTB ve Komünizmle Mücadele Derneği *"Bayrağa Saygı"* mitingi düzenlediler. 14 Şubat 1969 tarihli *Bugün* gazetesinin manşeti, insanları bu mitinge çağırıyordu:

> *"Kızıl Bayrak Asanlara Son İhtar/ Müslüman İstanbul Halkı! Kızıllara Gereken Cevabı Vermek için Bugün Saat 14'te Beyazıt Meydanı'na Gel!"*

Ertesi günün Bugün Gazetesi bu mitingle ilgili haber ve yorumlara ayrılmıştı.

15 Şubat 1969 Cumartesi Bugün:

> *"Müslüman-Türk'ün 500 Yıllık Şehrine Kızıl Bayrak Çeken Moskof Uşaklarına İstanbul Halkının Muhteşem Cevabı"*
>
> *"Kızıl Emperyalizmin Para ile Tutulmuş Uşaklarını En Ufak Kıpırdanışta Gebertmek İçin Ant İçildi"*
>
> *"HALK BEYAZIT KULESİNE BAYRAK ÇEKTİ"*
>
> *"Beyazıt Kulesine Kızıl Bayrak Çeken 'İT'lerin Mahkemesi Yakında Başlıyor"*

Yukarıdaki manşetlerin altında yazı şöyle devam ediyordu:

> *"Milli Türk Talebe Birliği'nin tertip ettiği 'Türk Bayrağına saygı- Kızıl Bayrak asanlara son ihtar" mitingine dün 20 binden fazla İstanbul'lu katılmıştır."*

Katılanlar arasında 7 sendika, 14 Türkiye Komünizmle Mücadele Derneği şubesi de sayılıyordu. Mitingde, iki gün sonra 6. Filo'yu protesto edenlerle mücadele etmek için buluşma kararı alındı. M. Şevket Eygi'nin *Bugün* Gazetesi, gençlere; *"Kızıl Emperyalizmin uşaklarını gebertmek için"* and içtiriyor, protestocu gençleri *"itler"* olarak nitelendiriyor, yani provokasyon için elinden geleni yapıyordu.

Mehmet Şevket Eygi'nin çağrısı üzerine 16 Şubat sabahı Beyazıt Camiinde toplu sabah namazı kılındı, ardından da Taksim'e doğru cihad için yürüyüşe geçildi.

Bugün Gazetesi gösteriden bir gün sonra, 17 Şubat 1969 günü şu manşetlerle yayınlandı:

> *"Onbeş bin Müslüman, Beyazıt Camiinde sabah namazı kıldı"*

"Kızıllar Kan Akmasına Sebep Oldu/ Silahlarla saldıran komünistler artık cana da kastetmeye başladılar/

TAKSİM'DE KAN GÖVDEYİ GÖTÜRDÜ İKİ ÖLÜ 50 YARALI"

Bugün Gazetesinin 6. Filo'yu protesto edenlere karşı kışkırtıcı ve aslı astarı olmayan uydurma haberlerle süslenmiş yayınları daha sonra da devam etti. Örneğin 30 Mart 1969 Bugün Gazetesinin manşetinde şu haber(!) vardı:

"Beyazıt Kulesine çekilen kızıl bayrak Rusya'dan gelmiş!"

"Bulgar 'Vasil Kolorof' gemisi ile İstanbul'a gönderilen bayrağı halen mevkuf bulunan komünist Mihri Belli teslim almış"

Muhalif olduğu herkesi *"ahlaksızlıkla"* suçlayan M. Şevket Eygi, hiçbir ahlaki değer tanımıyordu.

Rabıta kurucularından Salih Özcan'ın *Hilal* Dergisi de, *Bugün* Gazetesinden aşağı kalmıyor, İslamcı gençlerin eylemine sahip çıkarken, tarihimizin yüz karası bu gerici eylemi eleştiren herkesi komünistlikle suçluyordu:

Hilal Dergisinin 91'inci sayısında (Cilt 8, 5/3/ 1969) *"Hadiselerin Ardından"* başlıklı yazıda, 6. Filo eylemleri ve çıkan olaylar şöyle değerlendiriliyordu.

"Aynı olaylar İzmir'de, Trabzon'da ve Adana'da da cereyan etmiştir. Aslında komünist genç liderlerin düzenlediği bu miting, Altıncı Filoyu protesto perdesi altında anarşist bir yürüyüş ve daima nizamı sarsıcı bir hareketti. Komünist eylemli (eğilimli olmalı O.T.) basının asıl maksadı gizlemesi ve asil Türk milletinin bu şiddetli şamarını, bir irtica hareketi gibi göstermesi, her zamanki ihanetinin yeni bir örneğidir."

Cemaatler sadece Türkiye'deki antiemperyalist harekete değil, Filistin'deki El Fetih örgütüne ve Arap ülkelerindeki demokratik hareketlere de iyi gözle bakmıyordu. Örneğin, *Hilal* Dergisinde şunlar yazıyordu:

"Orta Doğu Teknik Üniversitesi talebelerinden bir grup genç El Fetih teşkilatında eğitim gördükten sonra ellerini kollarını sallayarak sınırı geçip sabotaj teşebbüslerine girişirken yakalanmışlardır. El Fetih sanki savaş halinde olduğu İsrail tehlikesini bertaraf etmiş gibi, Türkiye'yi de ihmal etmiyor. Bu şu demektir ki, El Fetih istilaya maruz kalan vatanını savunmaktan ziyade, komünist gayeler

için çalışan bir teşkilattır. Nitekim Rusya'da yetişmiş bir isyancı olan Barzani'ye de yardım eden yine Rusya'dır. Bu politika ile Irak'ı İsrail'e karşı zaafa uğratanlar yine komünistlerdir.(...) Gerek Amerika'nın ve gerekse Rus emperyalizmi, İslam alemini çok ciddi olarak tehdit etmektedir." (Hilal C. 9, sayı 100, Şubat 1970 sf. 30)

29 Mart 1970 tarihli *Yeni Asya* Gazetesi de, *"Tahlil"* köşesinde yer alan, *"İslam Konferansları ve Türkiye"* başlıklı yazıda, Türkiye'nin Irak, Suriye, Mısır gibi sosyalist ve Sovyetler'le ilişkide olan devletlere karşı mücadele etmesini istiyor, bunun için İslam Konferansı'na önem vermesini ve inisiyatifi ele almasını öneriyordu.

Cemaatlerin emperyalizme karşı tavrını bitirmeden şunu da belirtmeliyiz. Amerikan emperyalizmini ve NATO'yu kendi ülkesinden daha çok sahiplenen cemaatler, o dönemin isimlendirmesiyle *"Ortak Pazar"*a, yani günümüzün Avrupa Birliği'ne hiç de sıcak bakmıyorlardı. Ortak Pazar karşıtlığı, sadece solun değil, İslami hareketin de ortak paydasıydı.

5 Ocak 1970 tarihli *Bugün* Gazetesi;

"Ortak Pazar TÜRK-İSLAM Medeniyetini Temelinden Sarsacaktır" diyordu.

6 Ocak 1971 tarihli *Büyük Doğu*'da Ortak Pazar'la ilgili olarak; *"Ortak pazarın İktisadi Yönü"* başlıklı, Prof. Sabahattin Zaim imzalı bir yazı vardı. Yazıda, bu haliyle Ortak Pazar'a girmenin Türkiye için zararlı olacağı, bazı sanayi dallarının tasfiye edileceği, ticaret açığının artacağı, yeni sınai yatırımların azalacağı, vasıflı insan gücünün kaçacağı iddia ediliyordu. 13 Ocak tarihli bir başka yazıda da S. Zaim, imzalanan geçiş antlaşmasıyla Ortak Pazar bize değil, biz ortak pazara yardım yapıyoruz diye yazıyordu.

16 Mart 1970 tarihli Nurcu Yeni Asya Gazetesi de; *"Ortak Pazar ve Türkiye/ Mehmed Yolcu"* başlıklı yazıda şunları talının ediyordu:

"Ortak Pazara girişimiz ziraatımıza faydadan ziyade zarar verecektir. Garb, mahsullerimiz için Pazar olamayacaktır.. İhracatımızı orta şark ve Afrika'ya tevcih etmeye mecburuz."

Yazının ertesi gün (17 Mart 1970) devam eden bölümünde de:

"Teessüs edilecek Gümrük Birliği ile iktisadi gücü kuvvetli olan memleketler, iktisadi gücü zayıf olan memleketlerin iktisadi inkişaflarını sekteye uğratacakları muhakkaktır. Bu bir iktisadi kaidedir." deniliyordu.

MTTB başkanı B. Kayhan da, 1970 yılında Ortak Pazar'a karşı çıkıp Türkiye liderliğinde "*İslam Memleketleri Ortak Pazarı*" öneriyordu.[101]

Cemaatlerin bu tavrı, Türkiye'de henüz emperyalizmle işbirliği yapacak boyutlara ulaşamamış olan küçük ve orta sermayenin tavrına uygundu. Cemaatler, Ortak Pazar'a karşı bu olumsuz tavrı, 1970'li ve 80'li yıllar boyunca sürdüreceklerdir.

Ek 6

İslami Kesimden Bazı Komünist Tanımları

O yıllarda antiemperyalist devrimci harekete karşı mücadeleyi birinci görev bilen İslami hareket, komünizmi ve komünistleri gözden düşürebilmek için olmadık çarpıtmalara ve yalanlara başvurmaktan çekinmiyordu.

Necip Fazıl'ın çıkardığı Büyük Doğu dergisinin 25 Ekim 1967 tarihli sayısının 15. sayfasında Che'nin öldürülmesi ile ilgili bir haber vardı. Haberde:

Che "Rus ajanlarının tesirinde kalarak komünist olmuştur. Rusya'da tıpkı Nazım Hikmetler gibi ajanlık ve tahrik eğitimi gören (Guevara) Küba ihtilalinde büyük rol oynamıştı. Tam bir Moskova ajanı idi." (Parantez Büyük Doğu) diye yazıyordu.

M. Ş. Eygi devrimciler için;

"Moskoflardan çuvalla para alıyorlar, Moskova ihtilal üniversitesinde bedava tahsil görüyorlar."[102] *diyordu.*

Deniz Gezmiş'in cezaevinde olduğu günlerde Bugün gazetesinde Selahaddin Sadıkoğlu imzalı bir haber yayınlandı. Haberde, Deniz Gezmiş'in Sağmalcılar Cezaevi'nde şişlendiği yazıyordu:

"Cezaevine gönderildiği günden beri kaldığı koğuştaki mahkumları rahatsız etmesi ve onlara cani propaganda yapması, kendisine gönderilen müstehcen gazete ve mecmualardaki boy boy resimleri satması üzerine bir kısım mahkum kendisini ağır şekilde dövmüşler..."

Günlük gazetelerde yayınlanmış kadın resimlerini kesip mahkumlara para ile satmaya kalkan bir Deniz Gezmiş!

Bugün gazetesinden bir Deniz Gezmiş tanımı daha:

"Baş şehirde güpegündüz banka soyan kızıl çeteci Deniz Gezmiş adındaki Ermeni komitacısı..."[103]

101 akt. M. Çağatay Okutan, Age sf. 184
102 Bugün Gazetesi, 4 Haziran 1968
103 Bugün Gazetesi, 24 Ocak 1971

"Devrimcilerin, komünistlerin siyasi, ekonomik, toplumsal hiçbir görüşüyle ilgilenmeyen, bu görüşleri yok sayan Eygi ve Bugün gazetesi, okuyucularına kendi kafalarından uydurdukları bir komünist tipini, gerçek diye kabul ettirmeye çalışıyordu. Örneğin Eygi, komünistlerin para için kendilerini ve karılarını sattıklarını, bunların Rusya, Polonya, Doğu Almanya tarafından yönlendirildiklerini iddia ediyor, içki içmekten, paradan başka bir şey düşünmeyen düşkün bir tip çiziyordu.

3 Nisan 1968 tarihli Bugün gazetesinde de, Fatsa TİP ilçe kongresi ile ilgili şöyle bir haber vardı:

"Nazım Hikmet Allahınızdır' şeklindeki Bildiri Olaylara yol açtı. TİP'liler Bir Genci Arabayla Çiğnediler"

Sadık Albayrak da Marksizmi ve Marksistleri şöyle tarif ediyordu:

"Marksizme göre insan bu alemde bir robot gibidir. Yer içer ve çalışır. Marks'ın yolundan giden önderlere hizmet eder.

Onlara göre insanı insan yapan iş ve çalışmadır.

Yani yer içer ve def-i hacet eder. Yine aynı şeyi tekrar eder."

"Bilinmeli ki bunlar dinsiz kafirlerdir. Yani açıkca ifade etmeli ki, nerede olursa olsun, komünistler deccalın askerleridir..."[104]

Hekimoğlu İsmail de, diğerlerinden aşağı kalmıyordu:

"Maddiyata önem vermek: Yani, evdeki kedinin hayatına denk bir hayat. Mesela kedi karnını doyurup, rahat bir yer bulunca ayaklarını uzatır yatar ya... Dışarı çıkınca da bir sürü eş bulur ya... İşte bu hayat komünistler için idealdir.(...)

Okuyucularımdan bazıları yazdıklarımı çok ağır bulabilirler. Onlar düşünmeliler ki, solcuların temel görüşlerinin adı: Materyalizmdir. Yani maddecilik! Maddeyi her şeyin üstünde bilen, maddeyi putlaştıran insanların hakkında ne yazsak, kendi kendilerini alçalttıkları kadar biz onları alçaltamayız."[105]

b) Cemaatlerin Devlet İşbirlikçiliği ve Demokrasi Düşmanlığı

Amerikan emperyalizmini ve NATO'yu sahiplenmeyi neredeyse İslamın birinci şartı olarak gören cemaatçi anlayış, doğal olarak Türkiye'deki emperyalizme bağımlı kapitalist düzene ve bu düzeni koruyan devlete, devletin ordusuna, güvenlik güçlerine karşı olmayı aklının ucundan bile geçirmedi.

104 Sadık Albayrak, *"Deccalın Askerleri"*, Milli Gazete, 20 Ağustos 80

105 Hekimoğlu İsmail, *"Tefekkür/ Solcular ve Maddiyat"*, Yeni Asya, 14 Ağustos 1974

Tersine, cemaat liderleri kendi kitlelerini uslu durmaya, düzene ve devlete itaat etmeye çağırdılar.

Adalet Partisi'ni destekleyen ama MHP'ye de yakın duran Işıkçı Cemaatin lideri Hüseyin Hilmi Işık *Saadet-i Ebediye* isimli kitabında şunları yazıyordu:

> *"Zalim sultanlara, hatta kafir hükümetlere karşı bile ayaklanmayı dinimiz yasak etmektedir. Böyle ayaklanmak cihat değil, ahmaklıktır. Böyle zamanlarda yapılacak cihat, İslam birliğini yaymak, imanlı gençlik yetişmesine çalışmaktır."* [106]

Nurcu Yeni Asya grubu lideri Mehmet Kutlular da aynı kanıdaydı. Kutlular'a göre, Ehli Sünnette radikalizm yoktur, *"İsyan meşru sayılmamıştır."* Ne Osmanlı'da ne de diğer İslam devletlerinde;

> *"Zalim idareciye karşı ayaklanma, onun zulmü dolayısıyla ortaya çıkan durumdan daha kötü sonuçlara, daha büyük zulümlere sebep olacağı değerlendirmesi ile sıcak karşılanmamıştır"* [107]

Kutlular emperyalizme karşı laf söyleyen kim varsa eleştiriyordu. Kaddafi, Baasçı ve Arap sosyalistiydi. İran devrimi yanlıştı. İran devrimine ve bir zamanlar Kaddafi'ye sempati duyan Nakşiler radikalizme sapıyorlardı.

Nurculuğun kurucusu Said Nursi de hiçbir zaman emperyalizme ve devlete, düzene karşı isyankar olmamış, tersine, Nurcuları güvenlik güçlerinin yapmaya çalıştığı işleri manevi cepheden tamamlamaya çalışan yardımcılar olarak görmüştü.

Nakşi İskenderpaşa Cemaati lideri M. Zahid Kotku, hacca gittiği bir seferde, kalacak yer konusunda sorunlar çıkması üzerine müridlerine şöyle çıkışmıştı:

> *"Ben senelerce size 'itirazı terk' etmeyi öğretmeye çalıştım olmadı. Evlerinize mektuplar yazdım. Anlatamadım. Ben bizzat itiraz etmeyerek sizlere itirazı terketmeyi öğretmek istiyorum."* [108]

Nurcu-Okuyucu *Yeni Asya* Gazetesi yazarı Kasım Baydemir bu tavrı, devlete ispiyonculuk yapmayı *"en büyük şeref"* ilan etmeye kadar vardırdı. K. Baydemir, kendisinin muhbirlik yaptığını, vatandaşın da yapması gerektiğini savunuyor, başbakan ve bakanlardan, önce muhbir vatandaşın can güvenliğini sağlamalarını istiyordu:

106 akt. Hulusi Şentürk age s. 303
107 Mehmet Kutlular, İşte Hayatım, s. 141-143
108 akt. M. Özdamar age s. 96)

"O takdirde aşırı sol kesim tarafından yayılan 'ihbar şerefsizliktir' kanaati iflas edecek, geniş halk kitleleri vatan hainlerini ihbar etmenin en büyük şeref olduğu fikrini benimseyecektir. Yeni Asya bu konuda şimdiye kadar yaptığı yayınla Babıali'de müstesna bir yeri işgal etmektedir. Bundan sonra da aynı çizgide yayına devam edecektir"[109]

İslamcı gençlerin eline geçen ve amblemini bozkurttan kitaba dönüştüren MTTB de, devlete ve düzene itaatkar gençler yetiştirilmesi için dinin kullanılması gerektiğini öneriyordu. MTTB Genel Başkanı Cemalettin Tayla, derneğin yayın organlarından *Çatı* Dergisi ile yaptığı bir söyleşide; devrimci öğrenci eylemlerinin, bazı mihraklar tarafından kışkırtılan ve *"vatanın hürriyet ve istikbaline kasteden"* hareketler olduğunu iddia ediyor, bunlara karşı sadece polisiye tedbirlerin yetmeyeceğini belirterek şunu öneriyordu:

"Genç adam maanen mücehhez duruma getirilmelidir. Allah (CC) dan korkan bir insan meşru düzene, kanuna ve hocasına itaatkar olur".[110]

Cemaatçi anlayış başta işçi sınıfının grev ve sendika hakkı olmak üzere demokratik haklara, demokratik gösteri ve eylemlere karşıydı.

22 Şubat 1970 tarihli *Yeni Asya* Gazetesinde *"Zenginler ve Fakirler"* başlıklı yazıda işçilerin grev hakkına karşı çıkılıyordu:

"Esasen grev ve lokavtın yaraya merhem olmadığı da, bu güne kadar devam edegelen tatbikatı ile bilfiil anlaşılmıştır."

"Grevler ve lokavtlarla netice elde etmek mümkün değildir."

1960'ta gelen grev ve lokavt kanunlarının memleketi buhranlara sürüklediği iddia ediliyordu. Çözüm için *"Zekat müessesesinin tam ve normal olarak işletilmesi"* gerekirdi. Tefecilik ve riba kapıları kapatılmalıydı.

"Böylece zenginden fakire merhamet şefkat, fakirden zengine de hürmet ve itaat duyguları geliştirilmelidir ki, içtimai zelzelelerin önüne geçilebilsin, memleketimiz maddeten ve manen inkişaf etsin, yurdumuzda hakiki medeniyet ve fazilet çiçekleri açsın."

Yeni Asya'ya göre zenginler merhametli, işçiler ise hürmetkar ve itaatkar olurlarsa memleket güllük gülistan olurdu.

---

109 Yeni Asya/ 12 Mart 1979/ Kasım Baydemir/ *"Dünya Gözü İle"*

110 Çatı Dergisi, 1 Aralık 1976, sayı 16

Necip Fazıl, bu konuda *Yeni Asya* Nurcularından daha keskindi. *Büyük Doğu* dergisinde şöyle yazıyordu:

> *"Bizim işçimiz, demokrasilerin, bir taraftan patronu şişirirken, öbür taraftan işçiye cemiyetini tehdit etme hakkını tanıyan tezatlı sistemine zıt olarak, grev, boykot, (lokavt) ve her türlü direnme ve ayaklanma kuvvet ve selahiyetinden arınmıştır."*
>
> *"Bütün dava malın ve mutlak mülkiyetin Allaha ait olduğunu bilen bir cemaatte, en adaletli bir kıymet takdiri ölçüsüyle emekleri değerlendirmek; ve komünizma ütopyasının dışarıya doğru şımartıp içerde esir gibi kullandığı işçiye, mutlak bir askeri nizam içinde, patron-emekçi muvazenesinin sadece İslamiyette bulunduğunu göstermektir."* [111]

Görüldüğü gibi N. Fazıl'ın gönlünde yatan sistemde grev, boykot, direniş gibi haklara kesinlikle yer yok. İşçileri de *"mutlak bir askeri nizam içinde"* çalıştırarak, patron-işçi dengesini sağlayacak. N. Fazıl, aynı yazı dizisinin 5. bölümünde:

> *"Patronu işçi hakları mevzuunda zorlama selahiyeti işçi ve emekçide değil, idari ve içtimai murakabe mihrakındadır"*[112] diyordu.

N. Fazıl, işçilere, patronları zorlayacak her hangi bir hakkın verilmesine karşıydı.

N. Fazıl, 24 Şubat 1971 tarihli *Büyük Doğu*'da çıkan *"İsviçre'de Kadın Hakları"* başlıklı yazıda da, kadınlara seçme ve seçilme hakkı verilmesine tepki gösteriyordu.

Hilal Dergisinin işçi hakları ve eylemleri karşısındaki tavrı da diğerlerinden farklı değildi. Örneğin *Hilal* Dergisi 15-16 Haziran'ı şöyle yorumluyordu:

> *"16 Haziran olayları vatan sathı için yalnız ateş değil, aslında tasarlanarak tatbik sahasına konmuş kıpkızıl bir yangındır."* [113]

Hilal, basını, radyoyu ve üniversiteyi gerekli biçimde mücadele vermemekle suçluyor, ordunun olaya el koyup sıkıyönetim ilan etmesinden ve bazı kişileri tutuklamasından son derece memnunluk duyuyordu. Fakat, *Hilal* Dergisine göre tutuklamalar yeterli değildi. DİSK, TİP, Dev Genç sorumlu-

111 *"Pratikte Büyük Doğu Davası: 4, İşçi"* 27 Ocak 1971

112 Pratikte Büyük Doğu davası: 5 Sermaye ve Patron" 3 Şubat 1971

113 Hilal c.9 sayı 105, 4.6.1970

larının, radyodaki bazı idarecilerin, üniversite hocalarının da tutuklanması gerekirdi:

> *"Bu adamlar adaletin huzuruna çıkarılmadan ve müessir bir tedbire gidilmiş olmaz"*dı.

Cemaat İslamcılığı halk üzerinde daha baskıcı bir devlet yönetiminden yanaydı. Konuya ilişkin olarak Milli Görüş'ün anlayışına yukarıda değinmiştik. Milli Görüş'ü oluşturanların da daha önce desteklediği, içinde yer aldığı *Bugün* Gazetesi, daha pervasızdı. Gazete, açıkça Hitler propagandası yapıyordu.

12 Ocak 1969 tarihli *Bugün'de*:

> *"Hitler Müslümanların Vefalı Bir Dostuydu"* manşeti yer alıyordu.

4 Mart 1969 tarihli *Bugün* Gazetesinin baş sayfasında da kocaman bir yazı dizisi ilanı vardı. Değişik puntolarla, göze çarpacak biçimde mizanpajı yapılan duyuru şöyleydi:

> *"Şair... Ressam... Müzisyen... Politikacı... Hatip... Kumandan ve... Komünizmin En Büyük Düşmanı*
>
> **HİTLER**
>
> *Dünya ile boğuşan tek kişinin macerası*
>
> *Cuma'dan itibaren Bugün'de"*

İslami hareket ordunun yaptığı her işte bir keramet arayan, militarist anlayışa sahipti. *Bugün* gazetesinin kadın yazarı Şule Yüksel, 11 Şubat 1969 tarihli *Bugün'de* yayınlanan, *"Düşmanın Türk Ordusuna hazırladığı Tuzak"* başlıklı yazıda şunları söylüyordu:

> *"Ordu, bir milletin gözbebeği, canı, ruhu hükmündedir.*
> *(...)*
> *Türk milleti daima asker ocağını PEYGAMBER OCAĞI gözüyle bakmış ve halen de öyle nazar etmektedir."* (büyük harfler Ş. Yüksel)

Nurcuların önemli isimlerinden Bekir Berk de Ş. Yüksel'den aşağı kalmadı. 12 Mart muhtırasından önce Şubat ayı başlarında Genelkurmay Başkanı Memduh Tağmaç, sol hareketi tehdit eden ve orduyu eleştirenlere gözdağı veren bir demeç verdi. Bu demeç, Bekir Berk'i çok heyecanlandırdı:

> *"Bu ses peygamberler ocağı, veliler yurdu, şehid ve gaziler kaynağı ve beşiği şerefli ordumuzun sesidir."* [114]

114 Av. Bekir Berk, *"Ordumuzun Sesi"*, Yeni Asya, 10 Şubat 1971

Cemaatler 12 Mart darbesi karşısında bocaladılar, şaşırdılar ama karşı çıkmadılar. Hatta bir çoğu bu darbeyi destekledi. Destekleyenlerin başında Necip Fazıl geliyordu.

N. Fazıl, 12 Mart muhtırasını kendi öngörülerinin gerçekleşmesi olarak görüyordu.[115]

> *"Bu memleketi ancak kılıç ve cerrahi mücadele kurtarır"* diyordu.[116]

Allah'a ettiği dua da şöyleydi:

> *"Bizim biricik dileğimiz, milliyetçi ideolocyaya sahip bir askeri (otorite) görmeyi Allahın bize nasip etmesinden ibarettir."* [117]

N. Fazıl'ın 12 Mart darbesine değil ama uygulamasına itirazları vardı. Örneğin, Başbakanlığa *"Kandıralı Nihat Bey"*in, yani CHP'li Nihat Erim'in getirilmesi hayal kırıcıydı.[118]

Demirel yandaşı Nurcu *Yeni Asya* çevresi bile darbeyi destekledi. *Yeni Asya,* muhtıra verilince Demirel'in ve hükümetin istifa etmesini hükümetin şahsına yakışan bir davranış olarak görüyordu ama başbakanlığa partiler üstü adıyla Nihat Erim'in getirilmesini, N. Fazıl gibi o da eleştiriyordu. Gazeteye göre Erim, tarafsız değil ezelden beri CHP'liydi, onun başbakan yapılması, Anayasaya, İnsan Hakları Evrensel beyannamesine, hukuka aykırıydı.[119]

---

115 Büyük Doğu *"Nasıl?"* 17 Mart 1971

116 Büyük Doğu, 24 Mart 1971

117 Büyük Doğu, agd. sf. 9

118 Necip Fazıl 10 Şubat 1971 tarihli Büyük Doğu dergisinde Şeyhülislam Mustafa Sabri Efendi'yi tanıtan bir yazı yazdı. Bu yazı, N. Fazıl'ın tanıttığı kişi ve tarih hakkındaki cahilliğini göstermesi bakımından ibret vericiydi. N. Fazıl'ın anlatımına göre 1945'lerde M. Sabri, N. Fazıl'a resmini göndermiş. Resmin arkasına da Necip Fazıl'ı göklere çıkaran, o kadar ki N. Fazıl'ın bile yazmayı uygun bulmadığı övgüler yazmış. N. Fazıl, M. Sabri efendiyi; *"İslamın bütün inceliklerini görmüş, dost ve düşman kutuplarını yakından tanımış, Allah için sevme ve Allah için buğzetme sırrına ermiş muazzam bir şahsiyetti.(...) son devirlerin en derin, faziletli ve mücadeleci din adamlarından biri..."* olarak tanıtıyor. Mustafa Sabri, Kurtuluş Savaşı sırasında tam bir İngiliz işbirlikçisi, Anadolu direnişine düşman biriydi. M. Sabri, Kurtuluş Savaşı konusunda hiç de N. Fazıl gibi düşünmüyordu. N. Fazıl 24 Mart 1971 tarihli Büyük Doğu'da Kurtuluş Savaşı için; *"İstiklal Savaşı gibi destanlık bir hamle"* (*"Fikir Ordusu sf. 3) derken, Mustafa Sabri Efendi bu mücadele için "Üstad Ferid Vecdi'nin kahramanlık mucizesi diye kabul ettiği bu acaip harp, ittifakla İslam'a karşı planlanmış olup muharip taraflar arasında bir danışıklı döğüşten ibarettir"* diyordu.N. Fazıl, ırkçı düzeyinde bir Türkçü idi. M. Sabri ise Türkçülüğe, Türklüğe açıktan hakaret ediyordu. N. Fazıl'ın kendisiyle önemli ideolojik ayrılıklara sahip, İngiliz işbirlikçisi birini, bu farklara hiç değinmeden; *"son devirlerin en derin, faziletli ve mücadeleci din adamlarından biri"* olarak tanıtması ilginç.

119 Tahlil, *"Partilerüstü Başbakan"*, Yeni Asya, 21 Mart 1971

Hilal Dergisi ise, CHP'nin 12 Mart'a karşı eleştirel bir tutum almasını, bu darbenin haklılığının kanıtı olarak göstermeye çalışıyordu:

> *"On İki Mart muhtırası ile başlayan yeni durumdan memnun olmayan bir parti varsa o da Halk Partisidir. İnönü'nün askeri savcıları ağır bir dille yermesi, örfi idarenin kalkmasını istemesi ve idamlara karşı çıkması, bu siyasi teşekkülün Kahraman Ordumuz tarafından komünizme karşı yönetilen icraatın tasvip edilmediğini göstermektedir."* [120]

İslami hareket, devlet eliyle düzenlenen büyük katliamlarda da devlet yanlısı, solu suçlayan bir tutum takındı. Örneğin, MTTB'nin yayın organlarından olan *Çatı* Dergisi, 1 Mayıs 1977 katliamından solcuları ve anarşiye bilerek göz yuman devleti sorumlu tutuyor, sendikalara ve sendikacılara çatıyor, DİSK'in tamamen kapatılmasını istiyordu.[121]

Siyasi parti olarak gerek AP'yi, gerekse MSP'yi destekleyen cemaatler, bu tür büyük provokasyonlarda benzer tavırlar sergiliyorlardı. Örneğin, 24 Aralık 1978 günü Kahramanmaraş'ta yapılan katliama karşı *Milli Gazete*'ye ve *Yeni Asya* Gazetesine yansıyan cemaat tavırları hemen hemen aynıydı.

25 Aralık 78 tarihli *Milli Gazete* katliamı, dış ve iç kışkırtmaların ürünü olarak görüyordu. Gazete, Doğu Perinçek'in olayların sorumlusu olarak MHPyi ve onun devlet içindeki gizli ortaklarını gösteren açıklamasına da yer vermişti. Sadık Albayrak köşesinde yaptığı değerlendirmede, katliamı komünistlerle ırkçılar arasındaki çatışma olarak gösteriyor ve asıl suçu komünistlere yıkıyordu:

> *"Fakat gerçek şudur ki, Kahramanmaraş'ta büyük bir arbede, büyük kargaşa olmuş ve bunun müsebbibi komünistler ve solculardır."*[122]

Gazete, olaylara karşı tepkileri CHP'ye ve Ecevit'e yöneltmeye çalışıyor, hükümetin istifasını istiyordu. MSP'nin tavrı da farklı değildi. Şener Battal, MSP grup toplantısından sonra yaptığı açıklamada:

> *"Olaylar dış güçlerin tahrikleri ile ortaya çıkmış bir vahşettir, bu vahşeti nefretle kınıyoruz"* demişti.[123]

---

120 *"Halk Partisi"*, Hilal C.11, 10.5.1972

121 Çatı Dergisi, 30 Nisan 1977, MTTB son yıllarında önemini kaybetti, geleneksel Osmanlıcı, Hamitci, milli mukaddesatçı bir çizgiye çekildi. Dernek, son genel kurulunu 30 Ağustos 1980'de yaptı ve 12 Eylül cuntası tarafından bir daha açılmamak üzere kapatıldı. MTTB'nin günümüze devrettiği önemli isimler arasında, Abdullah Gül, Bülent Arınç, Devlet Bahçeli, Fehmi Koru, Taha Akyol, Tayyip Erdoğan sayılabilir.

122 S. Albayrak, *"Artık Yeter"*, Milli Gazete, 25 Aralık 1978.

123 Milli Gazete ags.

Sadık Albayrak, 29 Aralık tarihli *"Kızıl Tahrikçiler"* başlıklı yazısında gene olayların tüm suçunu komünistlere yıkmaya çalışıyordu. Hatta *"kızıl tahrikçilerin"* bu yaptıklarını yarın başka illerde de yapmaya çalışacaklarını yazıyordu.

> *"TRT'nin ve sol basının milletten gizlediği gerçek şudur: 'Kahramanmaraş olaylarının çıkmasına sebeb olan kızıl tahrikçiler' bir an evvel yakalanmalıdır."*

MSP'li S. Albayrak, o günlerde sanki bir kontrgerilla elemanı gibiydi.[124]

Milli Gazete'ye ve MSP'ye düşman Nurcu *Yeni Asya* gazetesinin Maraş katliamı karşısındaki tavrı farklı değildi.

Yeni Asya yazarı Suad Aklan, 1979 Ocak ayı başlarında başlayıp günler süren bir yazı dizisinde Maraş katliamını tahlil ediyordu. *"Kahramanmaraş'ta Neler Olup Bitti?"* başlıklı bu yazı dizisinde katliamın suçu devrimcilere yıkılmaya çalışılıyordu. Suad Aklan'a göre sinemayı bombalayanlar Maocular idi. İlk kurşunu sıkan da DİSK'in bölge temsilcisi eski bir solcu olan Mehmet Taşkesen'di. *Yeni Asya* Gazetesi de, *Milli Gazete* gibi okuyucularını genel olarak devrimcilere, CHP'ye ve bölgedeki CHP'li bürokratlara karşı kışkırtıyordu.

Başka bir Yeni Asya yazarı Ebu Hureyre Özdemir de şunları yazıyordu:

> *"Geçtiğimiz haftalarda vatanımızın asil parçası şerefli Müslüman halkın bulunduğu Maraş'ta kızıl komünistlerin sahte entrika ve oyunlarıyla kan –gövdenin götürüldüğüne büyük bir üzüntü ile hepimiz şahit olduk."*
>
> *"Hakikaten bu olay, yüce milletimizin kalbine kızıl sosyalistler tarafından indirilen korkunç bir darbedir."*[125]

Yeni Asya, sadece Maraş katliamını değil, Abdi İpekçi cinayetini bile, solcuların üstüne yıkmaya çalıştı. 3 Şubat 1979 tarihli *Yeni Asya*'nın baş manşeti şöyleydi:

> *"Cinayetin Baş Zanlısı Komünistler."*

Cemaatlerin bu tavrına karşılık, Akıncı gençlerin tepkileri, bazı ortak yanlara rağmen, cemaatlerin tavrından farklar da içeriyordu. 25 Aralık 1978 tarihli *Milli Gazete,* Akıncı derneklerin tepkilerine de yer vermişti. Kendileri de ülkücülerin saldırılarına uğrayan, emniyet müdürlerinin, valilerin ülkücülerle birlikte davrandığını yaşayarak gören, hatta eski genel başkanları

---

124 Bunun için ayrıca S. Albayrak'ın Milli Gazetede çıkan, 31 Aralık tarihli *"Gafiller"* başlıklı yazısına bakılabilir.

125 Ebu Hureyre Özdemir, *"Dini, Milli ve İçtimai Açıdan Maraş Olayları"*, Yeni Asya, 31 Ocak 79

Metin Yüksel'i iki ay sonra, 23 Şubat 1979'da faili meçhul bir cinayete kurban verecek olan Akıncılar, olaylara daha farklı bakıyorlardı.

Akıncı Dernekleri Genel Merkezi yaptığı açıklamada:

> *"Kahramanmaraş olayları mevcut düzenin bir oyunudur."*
> *"Kahramanmaraş hadisesi bir provokasyondur"*

diyor, katliamın Türkiye'yi bölmek isteyen kapitalist ve komünist dış güçler tarafından yapıldığını iddia ediyordu. Onlara göre katliam İslam dışı güçlerin yerli provokatörleri tarafından yapılmıştı. Akıncı Dernekleri Genel Merkezi; *"Müslümanların birliği her türlü küfrün sonu olacaktır"* diyerek, Müslümanları birliğe çağırıyordu.

İstanbul Akıncı Liseliler Birliği ise:

> *"K.Maraş hadiseleri iktidarın acziyle ırkçılık kisvesi altında Milletimizin Manevi değerlerini istismar eden Milliyetçi bozuntularının hain tavırlarının birleşmesiyle meydana gelmiştir."* diyor, *"hain milliyetçi bozuntularını"* da işin içine katıyordu.

1980 yazında Çorum'da meydana gelen olayları da *Yeni Asya* Gazetesi yazarı Veysel Akpınar hiç tereddüt etmeden solcuların üzerine yıktı. Ona göre olaylar, Ecevit'in iddia ettiği gibi sağ kışkırtmanın değil, sol tahriklerin eseri idi. Bunun kanıtı da, TKP/ML'nin İstanbul'da duvarlara yazdığı yazılarda Çorum direnişine sahip çıkmasıydı![126]

Ama aynı gazetede (*Yeni Asya*) Mustafa Kaplan olayları ülkücülerin çıkardığını, fırsat bekleyen komünistlerin de buna ortak olduğunu yazıyordu:

> *"Kargaşa vasatını başlatan grup ülkücülerdir. İçlerine sızmasını önleyemedikleri ajanların kıvılcımı atmaları neticesi, hazır bekleyen komünistlerin ekmeğine yağ sürmüşlerdir."*[127]

c) İslami Hareketin Azınlık Düşmanlığı

Resmi tarihin en önemli özelliklerinden biri, Rum ve Ermeni düşmanlığıdır. Cemaatler, resmi tarihin bu yanına belki de devletten daha çok sahiplendiler. Her şeye muktedir, her taşın altından çıkan soyut bir Mason düşmanlığı zaten cemaatlerin, Türk ırkçılığından devraldıkları önemli bir argümandı. 1960'lı yıllarda bu soyut Mason düşmanlığı Türkiyeli Yahudilere karşı somut düşmanlığa dönüştü. Yahudilerin Türkiye ekonomisini ellerinde bulunduran güç olduğu iddia ediliyordu.

126 Yeni Asya, 11 Temmuz 1980
127 Mustafa Kaplan, *"Çorum hadiseleri üzerine"* Yeni Asya, 11 Temmuz 1980

M. Şevket Eygi'nin, İskenderpaşa Cemaatinin de desteğiyle çıkardığı Bugün Gazetesinde "*Yahudiler ve Türk Ekonomisi*" başlıklı bir yazı dizisi haftalarca sürdü. Bu yazı dizisinde Yahudi işadamları ve şirketler teşhir ediliyor, bunlar Türkiye'yi sömüren asalaklar olarak gösteriliyordu. Yazı dizisinde yer alan bazı başlıklar şöyleydi:

> *"Mason ve Yahudi tüccarlar, ekonomimizin üstüne oturmuşlardır."*
>
> *"Yahudiler iç ve dış ticaretimize hakimler."*
>
> *"Mensucat sanayimiz Yahudi elinde."*
>
> *"Dış ticaretimiz de Yahudi'nin elinde!"*[128]

M. Şahap Tan da, 27 Ocak 1968 tarihli Bugün'de yayınlanan "*Müslüman Anadolu Tüccarı*" başlıklı yazısında;

> *"Asırlarca bu mübarek toprakların nimetlerinden hep Yahudiler istifade etti, sütümüzün kaymağını hep bunlar yedi.(...) Biz asıl vatanın sahipleri, bir hırka, bir lokma ile yaşayıp gece kondulardan farksız evlerde otururken, bizim sırtımızdan kazananlar lüks ve refah içinde bir ömür sürüyorlar."*

dedikten sonra, Anadolu'daki tüccar kardeşlerine;

> *"Aradığınız mal bir yerde yoksa, Müslümanda bulana kadar yorulsanız da dolaşacaksınız"* diyordu.

7 Mayıs 1968 tarihli *Bugün* Gazetesinde de "*Anadol*" otomobil, Yahudi-Koç ortaklığı diye eleştiriliyordu.

MTTB de bu kampanyada yerini almıştı. MTTB, Türkiye'yi Yahudi sömürüsüne, vurguncu kapitaliste karşı uyarıyor ve sermayenin Türkleştirilmesini istiyordu.[129]

Yahudi düşmanlığı konusunda en gayretlilerden biri *Yeniden Milli Mücadele* (YMM) dergisiydi. 1967 yılında Konya'da kurulan Milli Mücadele örgütü Yeniden Milli Mücadele adını almış ve 1970 yılında YMM ismiyle dergi çıkarmaya başlamıştı. Hareketin önde gelen ismi Aykut Edipali idi. Aykut Edipali daha sonraki süreçte İslami hareketin kendine özgü simalarından biri olacak, 12 Eylül cuntasından sonra Islahatçı Demokrasi Partisi'ni (IDP) kuracak, bu parti 1991'de RP ve MHP ile ittifak halinde seçimlere girecektir. YMM'nin başyazarı Aykut Edipali, önemli yazarlarından biri de

128 Sırasıyla 1, 6, 13, 14 Şubat 1968 tarihli Bugün gazeteleri

129 M. Çağatay Okutan Milli Türk Talebe Birliği (MTTB) 1916-1980 s. 183

Nakşi cemaatten Ahmet Taşgetiren idi. Hüseyin Gülerce de derginin sürekli yazarlarından biriydi.[130]

YMM dergisinin 3 Şubat 1970 tarihinde çıkan ilk sayısında Aykut Edipali'nin "*Neden Çıkıyoruz?*" başlıklı "*Başyazı*"sı vardı. Bu yazı, Yahudi düşmanlığı üzerine kurulmuştu. Edipali'ye göre, beynelmilel Yahudilik Türkiye ekonomisini ele geçirmiş, faizle birlikte sömürüyordu.

> *"Bugün Türkiye'de milli ekonomi; beynelmilel Yahudiliğin tezgahladığı kapitalist sistem vasıtasıyla tahrip edilmektedir."*
>
> *"İşte 'Yeniden Milli Mücadele' milletin muhteşem mazisine uygun bir hayat kurmak isteyen, bütün vatanseverlerin, gerçek müminlerin mecmuası olarak çıkıyor."*

Edipali, 10 Şubat 1970 tarihli 2. sayıda, "*Yeniden Milli Mücadele*" isimli "*Başyazı*"da da aynı şeyleri tekrarladı:

> *"Türkiye'deki bütün sıkıntıların sebebi, Judeo-Grek menşeli Kapitalist sistemdir.(...)*
>
> *Şu halde, Türkiye'mizde buhrandan kurtuluş mücadelemiz, Türkiye'ye çöreklenen istismarcı, beynelmilel Yahudilik ve Yahudiliğin içimize kadar sokulabilen hain artıklarıyla kıyasıya bir savaştır, demektir."*

YMM o hızla Kaddafi'yi bile Yahudilerin içine kattı. 2. sayıda (10 Şubat 1970) Kaddafi'nin resminin altında;

> *"Libya'da kraliyeti deviren beynelmilel Yahudiliğin kuklası KADDAFİ"* yazıyordu.

YMM dergisine göre işçi grevleri bile Yahudi tezgahıydı. YMM dergisinin 2. Sayısında;

> *"Milli ekonomiye sabotaj. Milli ekonomimizi nasıl tahrip ediyorlar?"*

başlıklı yazıda, Ereğli demir çelik fabrikalarındaki grev konu ediliyordu.

> *"Bahsi geçen grev hareketi basit bir sendikal hadise olamazdı. Grev neticesinde milli sanayinin kalbi durmuştu. (...)*
>
> *Türkiye'de beynelmilel yahudi sermayesinin menfaatlerinin bekçisi masonların ve komünist tahrikçilerin hazırla-*

130 H. Gülerce 5 Aralık 2012 tarihli Zaman gazetesinde, derginin çıkışından 1976 yılına kadar yazar kadrosunda yer aldığını yazıyor.

dıkları bu ihanet hareketi, daha sonra işçi-işveren anlaşmazlığı şeklinde kamufle edilmek istendi."

Dergiye göre bu gizli bir iktisadi harp ve ideolojik bir savaştı. Bu yöntemlerle Yahudiler milli ekonomiyi çökertip, köleleri haline getirmeye çalışıyordu. Grev nedeniyle Yahudi tüccarlar demir ithal ediyor, daha önce istifledikleri malları karaborsa satıyorlardı. Bunlar içinde sözde *"Müslüman Türk"* tüccarlar da vardı. Edipali;

"Karaborsa Yahudi sermayesinin müessir bir soygun yoludur" diye yazıyordu.

Bu yazılanların üzerinden yıllar geçtikten sonra 8 Eylül 1980 tarihli Milli Gazetede (MSP'nin yayın organı) baş sayfada büyük bir pankart fotoğrafı vardı. Pankartta:

"Müslümanlar Yahudi ve Hıristiyanları dost edinmeyin" yazıyordu.

Gazete, pankartın Düzce Akıncıları tarafından hazırlandığını belirtiyordu.

d) İslami Hareket İçindeki Çatışmalar

İslami hareket kendi içinde birçok çatışma da yaşadı. Ama bu çatışmalar fiili saldırılara dönüşmedi, gazete ve dergi sayfalarında, bazan eğlenceli polemikler olarak kaldılar. Bu çatışmalar genelde siyasi partiler üzerinden yapılan tartışmalar, karalamalar, bazen de karşılıklı hakaretler biçimindeydi. İskenderpaşa ve genelde Nakşi çevreler Erbakan'ı ve MSP'yi destekliyorlardı. Işıkçılar, Süleymancılar ve Nurcuların Yeni Asya kanadı ise Demirelci ve AP'liydiler. Bu polemiklerin en renkli kişisi olan Necip Fazıl ise duruma göre oradan oraya geçiyordu. 1960'lı yıllarda Nurculara ve genel olarak cemaatlere yakın durdu, MNP kurulunca oraya geçti, en son MHP'li oldu. Ama N. Fazıl hiç AP'li olmadı, Demirel'in sürekli eleştirmeni ve muhalifiydi.

N. Fazıl, 1960 darbesiyle birlikte gözaltına alınıp yargılandı ve bu nedenle *Büyük Doğu* Dergisini çıkaramadı. *Büyük Doğu* uzun bir aradan sonra 1964 tarihinde yeniden yayınlanmaya başlandı.[131] O sırada AP içinde Sadettin Bilgiç ile S. Demirel arasında liderlik mücadelesi yaşanıyordu.

131 Büyük Doğu Dergisinin bu yayını da (15. Devre) 28 Nisan 1971 günü son buldu. Bu arada N. Fazıl, Bugün, Milli Gazete gibi değişik gazetelerde yazılar yazdı. Büyük Doğu'nun bu dönemdeki bazı sayıları bulvar gazetelerinden alınma mayolu, açık saçık kadın fotoğraflarıyla doluydu (örn. 6 Ocak 1971). N. Fazıl bunu yapmakla basının ahlaksızlığını gösterdiğini iddia ediyordu ama resme düşkün okuyucularını da, beş altı bulvar gazetesi alma masrafından kurtarıyordu. Büyük Doğu Dergisi, 8 Mayıs 1978'de tekrar çıkmaya başladı (16. Devre).

Demirel'e *"Mason"* diyen N. Fazıl, cemaatlerle birlikte S. Bilgiç'i destekliyordu. N. Fazıl bu sırada Türkeş'in CKMP'sine de yakın durdu. *Büyük Doğu*'nun Temmuz 1967 tarihli sayısında N. Fazıl'la Türkeş'in anlaştığı, N. Fazıl'ın CKMP'sini desteklediği yazılıydı. Hatırlanacağı gibi Türkeş de bu sırada Turancılıktan İslamcılığa kaymış, Nurcu cemaati yanına çekmeye çalışıyordu.

13 Ocak 1971 tarihli *Büyük Doğu*'nun 2. sayfasında MNP'nin kuruluş haberi vardı. N. Fazıl partinin ismini çok güzel bulmuş, özellikle *"Milli"* sıfatını çok beğenmişti. Partinin ambleminin işaret parmağı (şahadet parmağı) olması da mükemmeldi. Partinin açılışında N. Fazıl da bir konuşma yaptı ve partiyi destekleyeceğini söyledi.

Necip Fazıl'ın Demirel düşmanlığı ve MNP'yi desteklemesi, Işıkçı cemaati fena halde kızdırdı. Işıkçılar, Demirel'e Mason diyen N. Fazıl'ı *"Demirel Masondur diyen kafirdir"* fetvasıyla aforoz ettiler. Işıkçıların *Hakikat* Gazetesinde bir karikatür yayınlandı. Karikatürde N. Fazıl ile Erbakan karşılıklı bir içki masasına oturmuşlardı. Bir Suudi şeyhi ve gözü maskeli bir Batılı N. Fazıl'ın cebine paralar koyuyordu. Geri planda ise N. Fazıl'a laf atan fahişeler vardı.[132] Karikatürde N. Fazıl ve Erbakan'ın Batılıların, Suudilerin adamı oldukları, içki masalarında fahişelerle vakit geçirdikleri anlatılıyordu.

N. Fazıl bu karikatüre çok kızdı. 20 Ocak 1971 tarihli Büyük Doğu'nun makalelerinden biri; *"'Hakikat' İsimli Hıyanet Gazetesi"* başlığını taşıyordu.

N. Fazıl 3 Şubat 1971 tarihli Büyük Doğu'da çıkan, *"Müstehak Oldukları Cevap. 'Hakikat' Katili Hakikat Gazetesi ve Başındakinin Tam Teşrih ve Teşhiri"* başlıklı yazıda, H. Işık'ı ağır sözlerle eleştirdi. Kullanılan ifadelerden bazıları şöyleydi:

> *"Bazı devlet dairelerinde bedava dağıtılmaktan öteye hiçbir satış ve sesi olmayan, fuhş gazetelerinden daha iğrenç ve küfür organlarından daha zararlı, bu kağıt parçasını..."*
>
> *"Bu gazetenin başındaki, sonradan 'İbn-i Sebe'den daha alçak olduğunu gördüğümüz bu şahsın.."*
>
> *"Malum Şahıs (H. Işık, O.T.) (...) durup dururken, 'şeriat istenemez, teokratik idare özlenemez!' sloganıyla din düşmanlığını ilandan kaçınmayan bir Başbakana sadece iman vesikası vermekle kalmıyor, ona mason diyenlerin kafir ve yardımcı olmayanların dinsiz olduğunu iddiaya kadar varıyor, onu desteklemeyi ibadet derecesine çıkarıyordu."*

132 Bu karikatür Hakikat Gazetesinin 3 Şubat 1971 tarihli nüshasında da yer aldı.

"Bu gazetenin rolü, kendisini din fetvacısı yerine koyan bir sahtekar marifetiyle, her an dine taarruz eden bir başbakana iman ve İslam vesikası vermek, yani iman ve İslamı para karşılığında satmaktır!!!"

Necip Fazıl; "*Bazı asabi gençlik teşekkülleri bu gazeteyi basmak, yakmak, yıkmak ve bu alçakları eşşek sudan gelinceyedek dövmek teklifinde bulundukları halde...*" bunu yapmadığını yazıyordu.

Hakikat Gazetesi, N. Fazıl'ın bu hakaretlerine cevap olarak cami duvarına işeyen bir köpek karikatürü yayınladı. Köpeğin kafası N. Fazıl olarak çizilmişti.

1973 seçimlerinde N. Fazıl MSP'yi destekledi. Bu sıralarda N. Fazıl, MSP'nin *Milli Gazete*'sinde köşe yazarıydı.

N. Fazıl yedi yıl sonra tekrar çıkarmaya başladığı *Büyük Doğu*'nun ilk sayısında ise, partilerin aradan geçen sürede değerlendirmesini yapıyor, MSP ve Erbakan'ı da kıyasıya eleştiriyordu.

N. Fazıl'a göre, MSP adına layık olamamıştı. Adı "*Zeki*" olan herkes zeki olmuyordu. MSP, İslam için hükümet olmaya çalışmamış, hükümet olmak için İslam'ı kullanmıştı. Bu parti başta Erbakan olmak üzere kendi benliğini öne çıkaranlardan kurtulmadıkça bir şey yapamazdı.

"Bu parti de adına layık olamamış ve millette uyandırdığı inkisardan ötürü 'milli melanet' ocağı olmuştur. Bu parti güdücülerinin işlediği günahları ve aziz davayı ayağa düşürmekte ve harcamakta gösterdiği veballeri dile getirmekten, dizgi makineleri bile yorulur.(...)

İslam için hükümet olmak değil, hükümet için İslamı kullanmak... (...)

Tabanı tamamıyla masum ve mazur müminlerden oluşan bu partiyi, tavanındaki balmumu benlik heykelinden ve yine balmumu biblolardan temizlemedikçe hiçbir ümide yer yoktur." [133]

N. Fazıl daha önce İslam'ın temsilcisi olarak gördüğü partiye şimdi "*milli melanet ocağı*" diyordu. Erbakan'ı da lastik topa benzetiyor;

"*Bastığın zaman çökerdi, bıraktığın zaman eski halini alırdı, hiç bir değişiklik olmazdı*" [134] diyordu.

---

133 "*Hadiselerin Muhasebesi*", Büyük Doğu, sayı: 1/ 8 Mayıs 1978

134 Akt. E. Özkan ile Söyleşi s. 362

MSP ve AP arasında siyasi olarak bölünen cemaatler birbirlerini kıyasıya eleştiriyorlardı. Bu eleştiriler cinsellik ve içki meselesi üzerinde odaklanıyordu. Cemaatler solu eleştirirken içine düştükleri darlığı, sığlığı birbirlerini eleştirirken de sergilediler. Milli Görüşçüler AP'yi Diyanet, İmam Hatipler, içki kumar, Gençlik Bayramında kıyafetler konularında eleştiriyorlar, AP'yi destekleyenler de bu konularda Demirel ve AP'yi savunuyorlardı.[135] Bunu yaparken de tutarlı olmak gibi bir kaygı taşımıyorlardı. Elin gözündeki çöpü görüyor ama kendi gözlerindeki merteği fark etmiyorlardı. Örneğin, MSP'liler Demirel'i Nazmiye Hanım başını örtmüyor diye eleştiriyorlardı ama listelerinden aday gösterdikleri bazı kişiler barlarda olay çıkarıp gazetelere haber oluyorlardı.[136]

Yeni Asya gazetesi, Korkut Özal'ın ayran içerken çekilmiş bir fotoğrafını, *"rakı içiyor"* diye yayınlayabiliyordu.

Gene 7 Nisan 1979 tarihli *Yeni Asya* gazetesinde;

> *"MSP mitinginde Filistinli diye tanıtılan kişi Yunan uyruklu çıktı"*

başlıklı bir haber vardı. Devrimcileri, Ermeni ilan ederek onları küçültüp, alçaltabileceğini uman cemaatçi anlayış, aynı silahı kendi cephesindeki rakiplerine karşı da kullanıyordu.

Milli Gazete AP'lileri içki içmekle, kadınlarını açık saçık giyindirmekle suçlamakla birlikte zaman zaman tartışmayı program sorununa çekmeye de çalışıyordu. Örneğin, *Milli Gazete* yazarı Süleyman Karagülle, AP'nin batıl olduğunu, faizi reddetmediğini, özel sektörcü olduğunu, merkezi ve keyfi sistemi benimsediğini yazıyor ve Yeni Asyacılara; *"Gelin programı tartışalım"* diyordu.[137]

MSP'ye yönelik eleştiriler daha çok Erbakan üzerinde yoğunlaşıyordu. MSP'nin devlet güçlerinin icazetiyle ve onlarla işbirliği içinde kurulduğu, Erbakan'ın paraya, mala mülke düşkünlüğü başta gelen eleştirilerdi.

Veysel Akpınar 4 Temmuz 1980 tarihli *Yeni Asya* Gazetesinde, Erbakan için:

> *"Kendisini İsviçre'den getiren güce verdiği söze uygun bir politika takip ediyor"* dedikten sonra MSP'lilere;
>
> *"Sizi kullanıyor bu adam, sizi kullanıyor, sizi kullanıyor!..."* diye sesleniyordu.

135 Bk. Albayrak Sadık age s. 150
136 S. Albayrak age s. 148
137 Süleyman Karagülle, *"Yeni Asyacılara ikinci mektup"*, *Milli* Gazete 4, 5 Ekim 1973

29 Ağustos 1980 tarihli *Yeni Asya* Gazetesinin baş sayfa manşetinde, Erbakan'ın eroin kaçakçılığıyla suçlandığı yer alıyordu. Yeni Asya, o zamanlar Erbakan'ın birden bire *"tüylenmesi"*nin ve özel *"Sarı Mersedes"*in konuşulduğunu yazıyor, sanki olay kesinleşmiş gibi yorumlar yapıyordu.[138]

Erbakan'ı, paraya düşkün olmakla, yolsuzluk ve dolandırıcılıkla suçlayanlardan biri de Ercüment Özkan'dı:

> *"Suudilerin Müslümanlığı ile Erbakan'ın Müslümanlığı arasında birisinin entari giymesi, başına bez bağlaması, öbürünün de kravat takıp elbise giymesinin dışında fazla anlayış farkı yok."*

diyen E Özkan, Erbakan için:

> *"Peşinden kuru kalabalıkları sürüklemek, ondan sonra bol para sahibi olmak (...) Erbakan için her şeydir. Böyle olunca Kuveyt para veriyor alıyor, Suudiler para veriyor alıyor, Almanya'dan, Hollanda'dan, Avrupa'daki işçilerden alıyor. (...) Müthiş bir şekilde, çevresinde beslediği insanları, Milli Gençlik Vakıfları'nda, partilerde, yüzlerce şirket kurdurarak batırdı. Batırdı da ne yaptı, parasını patiye harcayarak bitirdi onları. Şirketlerin borçlu olduğu insanlar da avucunu yaladı. Hepsi bu kadar."*[139]

e) Ülkücülerin ve Devletin Tevhidi Harekete Saldırıları

Cemaatlere karşı resmi İslam'ı güçlendirerek, cemaatlerin faaliyet alanlarını daraltarak uzlaşıcı bir mücadele veren devlet, Tevhidi anlayışa hiç tolerans göstermedi. Tevhidi hareket olarak isimlendirilen bu anlayış üzerinde biraz ileride duracağız.

---

138 Alman makamları 1979 yılında Türkiye'den Almanya'ya eroin kaçırıldığını tespit etmiş, bazı siyasi kişilerin de bu işin içinde olduğunu saptayıp, Türkiye'den bunların soruşturulmasını istemişti. Yeni Asya'nın yazdığına göre Haziran 79'da meclise gelen dosyayı, iktidarda bulunan azınlık CHP hükümeti hasıraltı etmişti. Ama seçimlerden sonra birileri Hürriyet Gazetesi aracılığıyla dosyayı basına sızdırmıştı. Dosyada eski Diyarbakır MSP milletvekili Halit Kahraman'ın samimi itirafları vardı. Halit Kahraman, eroini Erbakan'dan aldığını söylüyordu. H. Kahraman, kaçakçılığı sabit görülüp yedi yıla mahkum olmuştu. Mahkeme Fehim Adak'la Erbakan'ın da dokunulmazlıklarının kaldırılmasını istiyordu. Erbakan'ın bizzat eroin kuryeliği yapması gerçekçi görünmüyor. 12 Eylül darbesinin arifesinde bulunulması ve haberi yayanın Hürriyet Gazetesi olması, bu işin içinde başka hesapların bulunduğunu düşündürmektedir. Yani Yeni Asya Gazetesi bu konuda fırsatçı bir tutum almıştı.

139 E. Özkan ile Söyleşi s. 365, 366.

Tevhidi hareket, bir yandan cemaatlerin karalama ve hakaretleriyle, bir yandan da devletin ülkücüleri kullanarak yaptığı saldırılarla sindirilmeye ve engellenmeye çalışıldı.

İlk önemli çatışma 1970 yılında Yeniden Milli Mücadele (YMM) gençlerinin MTTB'ye saldırmalarıyla gerçekleşti. Bu saldırıya geçmeden önce MTTB ve YMM hakkında kısa bilgiler verelim.

Milli Türk Talebe Birliği

MTTB, 1916 yılında İttihatçılar tarafından kuruldu. Ama MTTB, tek parti döneminde Atatürkçü ve Hitler, Mussolini hayranı bir örgüt oldu. 1936 yılında izinsiz Hatay mitingi yaptı diye kapatıldı. 1946 yılında tekrar resmi olarak açıldı, fiiliyatta zaten vardı. MTTB, 12 Eylül cuntası tarafından kapatılana kadar varlığını sürdürdü.

MTTB, 1960'larda yarı-resmi bir örgüttü ve milliyetçi, militarist bir yapıya sahipti. 18 Mart 1965'te Rasim Cinisli MTTB başkanlığına seçildi. R. Cinisli dönemi, MTTB'nin muhafazakarlığa geçiş sürecinin başlangıcı oldu. 29 Mayıs 1965'te MTTB Fetih Mitingi düzenlemeye başladı. 8 Ekim 1966'da laiklik konusunda bir açık oturum yaptı. Çağrılı konuşmacılar Türkiye'nin laik olmadığını söyleyip, Diyanet İşleri Başkanlığı'nın özerk olmasını istediler. R. Cinisli, bunların yanı sıra milli bayramları ve Atatürk'ün ölüm yıldönümünü de unutmuyordu. Ayrıca Birlik Tiyatrosu oyunlar sergiliyor, basın yayın, folklor, turizm, kütüphane ve fotoğrafçılık kolları da faaliyetlerini sürdürüyorlardı. Yani, Cinisli dönemi tam bir muhafazakarlık dönemi değildi.

11 Mart 1967'de yapılan Kongrede Cinisli'nin yerine İsmail Kahraman başkan seçildi. İsmail Kahraman'ın ilk işi, kültürel birimlerde çalışan kadınların işine son vermek oldu. İ. Kahraman, 4 Nisan 1967'de yaptığı basın toplantısında:

> *"MTTB gençliğin Türklük gururu ve şuuru ile İslamiyetin ahlak ve faziletini bir araya getirecek olan bir fikriyatla hazırlanması yolunda elinden gelen gayreti gösterecektir"* diyordu.[140]

MTTB, 12 Kasım 1967'de 60'a yakın milliyetçi kurumla birlikte Erzurum'da *"Anadolu Şahlanış Mitingi"* düzenledi. Amaç, TİP'in düzenlediği Doğu Mitingleri'ni protesto etmekti. Şahlanış mitingleri daha sonra Ankara, İzmir ve İstanbul'da da düzenlendi.

---

140 Osman Burak, *"Tarihi Boyunca Milli Türk Talebe Birliği"*, Milli Gençlik Dergisi, Aralık 1968

MTTB, 11 Kasım 1968'de Kıbrıs için de miting düzenledi. Konuşmacılardan İsmail Kahraman ve İlhan Darendelioğlu, *"Yurtta sulh cihanda sulh parolasıyla oyalanmanın zamanı olmadığını"* belirttiler. *"Patrikhane, Ruhban okulu ve Rumların yurt dışına atılmasını, Ayasofya'nın cami olarak açılmasını"* istediler.

Muhafazakar gençler MTTB'nin 1969 kongresinde MHP'li gençleri tasfiye edip yönetimi ele geçirdiler. 6. Filo eyleminin önemli provokatörlerinden biri de MTTB idi.

MTTB, 1970'li yıllarda, özellikle de 1974-1975'ten itibaren tümüyle İslami bir çizgiye kaydı. 1975 yılında örgütün ambleminden bozkurt çıkartılıp, yerine kitap kondu. *"Millici"* kimlik terkedildi. *"Milli"* yerine *"Müslüman gençlik"* tabiri kullanılmaya başlandı. Bunun nedenlerinden biri, İslamcı hareketin milliyetçi değil, ümmetçi bir hareket olmasıydı, yani ilkesel bir nedendi. Diğer bir neden ise *"Güneydoğu"*da faaliyet gösteren MTTB'li gençlerin rahatsızlıklarının dikkate alınmasıydı. Yani, gençler İslamcılığa kayarken aynı zamanda Kürt meselesinde de geleneksel devlet ve cemaat tavrından kopuyorlardı.

1970'lerin sonlarına gelindiğinde MTTB tüm fonksiyonlarını yitirdi. Dil kursu, ehliyet kursu, üniversiteye hazırlık kursları, şiir okuma yarışmaları, kültürel faaliyetlerle ilgilenen bir kurum haline dönüştü. Cunta gelince de kapatıldı.[141]

Yeniden Milli Mücadele

1967 Kasım'ında Konya'da Milli Mücadele Derneği kuruldu. Hareketin adı Yeniden Milli Mücadele (YMM) olarak konulmuştu ve 1970 yılında bu isimle bir dergi çıkarıldı. YMM, devletten bağımsız bir örgütlenme olarak görünmüyordu. YMM, *Bizim Anadolu* isimli gazeteyi devralmıştı. Bu gazete devletin adamı olarak bilinen Mehmet Emin Alpkan'a aitti. M. E. Alpkan, *Bizim Anadolu* isimli gazetesini önce ülkücülere açmış, sonra YMM'ye devretmişti. Alpkan:

> *"Zaman zaman gençleri 'Türkiye'de İhvan-ı Müslimin'in, Hizbu't Tahrir'in, Cemaat-i İslami'nin ve Rabıtatu'l Alem'in uzantılarının Müslümanları sapık fikirleriyle*

141 MTTB ile ilgili olarak şu iki kaynağa bakılabilir:Doğan Duman-Serkan Yorgancılar, Türkçülükten İslamcılığa Milli Türk Talebe Birliği ve M. Çağatay Okutan, Bozkurt'tan Kur'an'a Milli Türk Talebe Birliği (MTTB) 1916-1980. Milli Gençlik dergisi ile ilgili olarak da, H. Türkmen'in, Haksöz Dergisinin Ekim 94 tarihli 43. sayısında yayınlanan *"Milli Gençlik Dergisi 1965-1977"* başlıklı yazısına bakılabilir.

alattıklarını' söylüyor, bunları karşılayacak yerli/ İslami hareketlere ihtiyaç duyulduğunu dile getiriyordu."[142]

Görüldüğü gibi Mehmet Emin Alpkan, tevhidi düşüncelerin gençler arasında yaygınlaşmasından rahatsızdı. Kendisi de bir dönem YMM içinde yer almış olan Hamza Türkmen, bu hareketin çizgisini şöyle özetliyor:

"Temel Şiarları 'Milli değerlere bağlı, İslam'a saygılı, anti-komünist, anti-kapitalist, anti-siyonist' cümlesi ile özetlenebilirdi. Hareketin adı 'Yeniden Milli Mücadele' idi" [143]

Bütün bunlardan anlaşıldığına göre YMM, İslama kayan gençleri, dini değerleri, argümanları kullanarak milliyetçi, Türkçü harekete, resmi ideolojiye çekmek için kurulmuştu.

YMM Dergisinin 2. sayısında (10 Şubat 1970) YMM ile ilgili bilgi de veriliyordu:

"Mücadele Birliği bundan 4 sene evvel milletin mücadelesini sağlam esaslara dayamak isteyen milliyetçi ve vatansever münevverler tarafından Konya'da kuruldu.(...) Mücadele Birliği tüzüğünde gayesini milletin kültürünü korumak ve yükseltme hedefi olarak açıklamıştır."

H. Türkmen, YMM dergisinin Cemaat-i İslami, Müslüman Kardeşler ve Hizbu't-Tahrir'den aldığı tespitlerle 1960 Müslüman kuşağını manipüle ettiğini, sonra bunları millileştirerek İslami potansiyeli saptırdığını yazıyordu.[144]

Hareketin ilk kadrolarından İrfan Küçükköy de;

"Biz hep devlete, devlet kurumlarına, Emniyet'e ve Ordu'ya güveni artırmaya çalışıyorduk" diyordu.[145]

YMM, Ercüment Özkan'ı da baş düşman olarak görüyor ve ona Marksist diyordu.[146] E. Özkan da YMM'nin 12 Mart'ta cuntacılarla birlikte çalıştığını söylüyordu:

"Mesela dedim: '12 Mart 1971'de, fi sebil'ur-rejim, Türkiye'de ne kadar solcu varsa (Çayan'ından Çıyan'ına) hepsinin yakalanmasında, ele verilmesinde, devletin ma-

142 YMM'nin kadrolarından olan Yavuz Aslan Argun'dan akt. H. Türkmen age s. 48
143 Hamza Türkmen, *Türkiye'de İslamcılık*.. s. 47
144 Hamza Türkmen, *"Milli Gençlik Dergisi 1965- 1977"*, Haksöz Dergisi sayı. 43, Ekim 1994
145 Akt H. Türkmen age s. 48
146 E. Özkan/ Söyleşi s. 381, 383

aşlı, kadrolu polislerinden daha gönüllü çalıştınız; tıpkı 12 Eylül öncesi ülkücülerin yaptığı gibi."[147]

Yukarıda genel hatlarını çizmeye çalıştığımız YMM örgütü, 1970 yılı "*Fetih Kutlaması*" öncesinde MTTB'lilere saldırdı.

MTTB, İstanbul'un Fethi Kutlamalarını 1965'ten beri gelenek haline getirmişti. 1970 yılındaki kutlama öncesinde Mücadele Birliği (YMM) MTTB'nin kutlama yaptığı Sultanahmet ve Beyazıt meydanlarını, daha önceden başvurarak ellerinden aldı. MTTB kutlamayı Saraçhane'de yapmaya karar verdi. Ama Mücadele Birliği sataşmayı sürdürdü, 29 Mayıs gecesi MTTB'nin afişlerinin üzerine kendi afişlerini yapıştırdılar. Mücadele Birliği bu işi MTTB binası üzerindeki afişlere de yapmıştı. Sabah binaya gelen üç MTTB'li tekrar afiş asmaya başladı. Bunun üzerine 30 kişilik, sopalı, bıçaklı Mücadele Birliği taraftarı bir grup, bu üç kişiye saldırdılar. Saldırganlar içinde kimliği tesbit edilebilen 6 kişi arasında Cemil Çiçek isimli bir genç de vardı: Değişik hükümetlerin demirbaş bakanı Cemil Çiçek.

MTTB Başkanı Burhan Kayhan, olayla ilgili bir bildiri yayınladı. Kayhan, bildiride Mücadele Birliği'ne ağır eleştiriler yöneltiyordu:

"Mücadele Birliği komünistlerle değil de Müslümanlarla mücadele etmektedir.

Mücadele Birliği ile hiçbir fikri bağlantımız yoktur.

Teşkilatımız mensuplarına, Yeşil Komünistler, Mason uşakları, satılmışlar diyecek kadar ihanet içindedirler.

Sağ görünüp sağcıları hedef alanlar ancak ajan ve milli cephe bozguncuları olabilir." [148]

B. Kayhan, Mücadele Birliği elemanlarını kandırılmış Müslüman çocukları olarak nitelendiriyordu.

MTTB'nin açıklamasına Yeniden Milli Mücadele'den cevap gecikmedi. 2 Haziran 1970 tarihli YMM Dergisinde "*MTTB Hakkında Bir Açıklama*" yayınlandı. Açıklama, MTTB ve MTTB'liler hakkında ağır hakaretlerle doluydu. YMM, MTTB yöneticileri hakkında:

"Üç-beş hayatları şaibeli ve danslı-enstrümanlı geceler tertiplemekten kaçınmayan idarecilerinin.."

"Komünistlerle mücadeleyi bırakan bu şahıslar Müslüman tüccarları hangi yolla kandıracaklarının planlarıyla meşguldürler."

147 E. Özkan age s. 386, 387

148 Milli Mücadele Dergisi Özel Sayı 1970. B. Kayhan'ın basın açıklaması 31 Mayıs 1970 tarihli gazetelerde yayınlandı. (Örn.bkz. Yeni Asya)

"Bunları yaptıkları ahlaksız geceleriyle beraber fotoğraflarla neşredebiliriz. Hepsi elimizdedir."

denilirken, MTTB örgütü hakkında da:

"Üç beş fısıltıcı münafığın çay ve gazoz içmek için uğradıkları 'yol geçen hanı'na dönen koca teşkilat" deniyordu.

4 Haziran 1970 tarihli *Yeni Asya* Gazetesinde; *"Mücadele Birliği MTTB'yi Ağır Bir Dille İtham Etti"* başlıklı bir haber vardı. *"Mücadele Birliği İstanbul Sancağı İdare Heyeti"* adına Yılmaz Karaoğlu bir basın açıklaması yapmış ve B. Kayhan ve arkadaşlarına *"bozguncu münafık, hain ve namussuz, korkak ve seviyesiz"* demişti. Mücadele Birliği, ayrıca 30 kişi ile saldırmadıklarını ve *"yeşil komünist"* demediklerini belirtiyor, kendi Fetih mitinglerine yüz bin, MTTB'ninkine ise üç bin kişinin katıldığını, kendi afişlerinin MTTB tarafından kapatıldığını, 10 Ocak 1970'te Ankara'da üç arkadaşlarının MTTB'liler tarafından dövüldüğünü iddia ediyordu. Mücadele Birliği, MTTB'nin basın açıklamasını veren gazeteleri de; *"Gayrı milli basın"*, *"Bozguncu, seviyesiz, şirret gazete"* olarak nitelendiriyordu.

Yeniden Milli Mücadelecilerin saldırısına uğrayan MTTB'li İslamcı gençler, daha sonra ülkücülerin saldırılarına maruz kaldılar.

Ülkücüler 1976 sonlarında İstanbul Edebiyat Fakültesinde dağıttıkları bir bildiride MTTB'yi ve İslamcı gençleri hedef göstererek, şunları yazıyorlardı:

"Çağımızın kavgası ne sınıfların kavgası ne de dinlerin kavgasıdır. Tersine bütün çelişki ve kavgaların milletler mücadelesi üzerinde kurulduğunu görüyoruz. (...)

Sağ olarak gösterilen ve siyasi alandaki ümmetçiliği kendine yol edinen gurup gerçekte uşaklık ettikleri güçlerin emrinde milli olan her şeye düşman sapık bir görüşü temsil eder. İslamiyetle ve Türklükle uzaktan yakından ilgisi bulunmayan siyasi ümmetçilik sonuç olarak yine bir takım enternasyonal güçlerin hizmetindedir. Onları besleyen kaynak yurt dışındadır ve ülkemizin birlik ve bütünlüğüne düşmandır. Milliyetin ve dinin de düşmanları olan siyasi ümmetçiler her görüldüğü yerde ezilmelidir." [149]

Ülkücüler, daha önce Konya'da, MTTB'li gençlere, *"rozeti atıp yerine kitap koydunuz"* diye hakaret etmişler, zorla dergi satmaya çalışmışlar ve almayanları dövmüşlerdi.[150]

149 Akt. Çatı Dergisi, 1 Aralık 76

150 'Siz MTTB rozeti atıp yerine kitap koydunuz' diye yaptıkları hakaretlerden vazgeçmelidirler. Zorla dergi satmaya çalışmak, almayan genci dövmek,(....) görmemezlikten gelinemez."Çatı

MTTB Genel Başkanı Kasım Yapıcı, İl Teşkilatları Başkanları Toplantısında yaptığı konuşmada MTTB için;

> *"Bir zamanlar sokak hadiselerinde, (söylenilen şekliyle) gençlik hadiselerinde en önde yer almış, yürümüş, yürütmüş fakat işin bir oyun olduğunu anladığı günden beri de hadiselerin dışında kalmıştır."* [151] diyordu.

Gerçekten de MTTB ve Akıncı Gençler, devrimcilerle ülkücüler arasındaki kanlı çatışmaların dışında kalmaya özen gösteriyorlardı.

1977 yılı, saldırıların daha yoğunlaştığı bir yıl oldu. Polis bu saldırılarda MHP'li saldırgan gençlerle birlikte davranıyor, Valiler ve Emniyet Müdürleri de İslamcı gençleri peşin suçlu ilan edip, bunlar hakkında yasal işlemler başlatıyorlardı.

Bu durumu gösteren örneklerden biri, 17-19 Nisan 1977 tarihleri arasında Erzurum'da yaşandı. Çatı Dergisinin anlatımına göre olayların bazı ayrıntıları şöyleydi:

> *"Zavallı mahluklar son çare olarak yurtlarda kalan kardeşlerimizi yalnız yakaladıkları yerlerde dövmeye başladılar. Bu arada hiç de iddia ettikleri gibi mert(!)liklerine uymayacak bir biçimde bazı kardeşlerimizi arkadan bıçakladılar.(...) Daha sonra polis desteğinde yapılan saldırı da netice vermeyince arkadaşlarımızı polise tevkif ettirme yolunu seçtiler. Ve kendilerini korumaktan başka hiçbir suçu olmayan 130'dan fazla kardeşimizi tutuklattılar.*
>
> *Hadiselere nezaret eden ve hangi zihniyette bulundukları bilinen Vali ve Emniyet Müdürünün gayretleri sonucu tutuklanan kardeşlerimiz (...)*
>
> *Bu arada dövülen ve galiz küfürlere muhatap olan kardeşlerimize yapılanlar yetmiyormuş gibi hiçbir hukuki kaideye istinad etmeden MTTB'yi de kapattılar. (...)*
>
> *Bu arada olay çıkan yurdun tamamı kapanması gerekirken, yalnız kardeşlerimizin oturduğu kısmın kapatılması, kötü niyetleri bir kere daha açığa çıkarmıştır."*[152]

MTTB Genel Başkanı C. Tayla, olaylardan sonra yaptığı basın açıklamasında olanları, MTTB'li gençleri çatışma ortamına çekemeyenlerin, bunu başarabilmek için yaptıkları provokasyon olarak değerlendiriyordu.

Dergisi, MTTB Konya İl Başkanının açıklamaları, 2 Mart 76

151 Milli Gençlik Dergisi Mart-Nisan 78

152 Çatı Dergisi, 30 Nisan 77

Olaylardan sonra, *"MHP Erzurum İl Gençlik Teşkilatı"* imzasıyla bir bildiri yayınlandı. *Çatı* Dergisi bu bildiriyi *"gerçeklerin tahrifatı"* başlığıyla sayfasına koydu.

MHP'lilerin bildirisine göre, Erzurum Atatürk Üniversitesinde MTTB'li Akıncı gençler, 10 kadar Ülkücüyü tabanca ve bıçakla yaralamışlardı. 17 Nisan'da saldıran MSP'li gençler (bildiride MSP de hedef gösteriliyordu) 19 Nisanda da yurdu işgal etmişlerdi. Bunlar, Emniyet güçlerinin *"Türk polisine güvenin, yurdu boşaltın"* çağrısına da *"Biz Türk değiliz"* diye cevap vermişler ve polise dinamit atmışlardı.

Görüldüğü gibi, her cümlesiyle uydurma olduğunu haykıran bir bildiriydi bu.

Çatı dergisinin aynı sayısında, MTTB Mersin teşkilatının bombalandığı haberi de vardı. Mersin teşkilat başkanı yaptığı açıklamada:

> *"Hiç kimse bizi, zora kaba kuvvete ve silaha başvurmaya mecbur etmesin"* diyordu.

Erdoğan Tuna isimli İslamcı genç, 26 Aralık 1977 günü Edirne'de ülkücüler tarafından öldürüldü. *Milli Gençlik* Dergisinin Şubat 78 tarihli başyazısı, Erdoğan Tuna'ya ayrılmıştı.

2 Haziran 77'de Yaşar Gültepe MHP'liler tarafından öldürüldü.[153]

2 Şubat 79'da Abdi İpekçi'nin öldürülmesinin ardından İslamcı hareket ilk büyük kaybını verdi. Eski Akıncılar Derneği Başkanı Metin Yüksel, 23 Şubat'ta, Fatih Camii'nde Cuma namazından çıkarken ülkücüler tarafından öldürüldü.

Bir yıl sonra İslamcı hareket, bir büyük kayıp daha verdi. Hareketin önemli teorisyeni ve örgütçüsü öğretmen Sedat Yenigün, 5 Temmuz 1980'de Fatih'te öldürüldü. Sedat Yenigün'ün katledilmesi faili meçhul olarak kaldı.

Sedat Yenigün'ün katledilmesinden önce 1979 yılında, Türkiye'de İslamcı hareketin belki de en parlak siması Şeyhmus Durgun, Çatı Dergisinde yazdığı bir yazı nedeniyle tutuklandı. Şeyhmus Durgun da 1985 yılında Çanakkale Cezaevi'nde işkenceyle öldürülecektir.

İslamcı gençlerden öldürülenler listesine, devrimciler tarafından öldürülen gençleri de eklememiz gerekir. O yıllarda devrimci örgütler, bırakalım İslamcı kesim içindeki farklı anlayışları ayırt etmeyi, genel olarak İslami hareketi neredeyse MHP ve Ülkücü hareketin bir parçası olarak, onlarla aynı şey olarak görüyordu. Gerçekte ise Ülkücü gençlik ile İslami hareketin gençliği farklıydı.

153 *"MHP'lilerin şehit ettiği Yaşar Gültepe için mevlid okutuldu"*, Yeni Asya, 3 Haziran 79.

Ülkücü gençliğin kadroları genelde lümpen ve dejenere kesimlerden gelen, topluma tepkili, suç işlemeye eğilimli kişilerden oluşuyordu. Ama İslamcı gençlik genel olarak böyle değildi. Bunlar genelde yoksul ailelerden gelen, son derece mütevazi, yarı aç, yarı tok bir hayat yaşayan, paraya pula önem vermeyen, dürüst idealist gençlerdi. Suudilerle, devletle, siyasi iktidarla çıkar ilişkileri içine giren, sermayesini büyütmek isteyen, gazeteyi bile ticaret için kullanan, *"helal gıda"*, *"tesettür"*, *"Yahudi malı değil Müslüman malı"* diyerek kendi işyerlerinden alışveriş yapılmasını Müslümanlığın zorunlu şartı olarak dayatan cemaat yöneticileriyle, onların çevreleriyle bu gençleri bir tutmamak gerekiyordu. Onlar, devrimcilere fiili olarak saldırmadığı, tarafsız kalmaya çalıştığı sürece; *"bunlar da faşist"* diye vurulmamaları gerekiyordu. İslami gençliğin özellikle tevhidi düşünceden etkilenen önemli bir kesiminin devlete ve devrimci harekete tavrı, 1970'li yılların sonlarında, 1960'lardaki tavrından farklıydı. 1960'larda devrimci hareketin karşısına ilk çıkarılanlar, emperyalizmin pis işlerini gördürülenler yukarıda incelediğimiz gibi İslami gençlik olmuştu. Ama özelikle 1975'ten sonra İslami gençlik içinde devletten, Türkçü şoven anlayıştan, birinci ve tek düşman olarak solu bilen yaklaşımdan önemli bir kopuş yaşanmıştı. Devrimci hareket, İslami gençlik hareketi içindeki bu değişimi, farklılaşmayı göremedi; 1960'lı yıllarda bu kesime karşı takınılan tavrı aynen sürdürdü.

İslamcı gençler bir yandan devletin ve Ülkücülerin, bir yandan cemaatlerin, bir yandan da solun saldırıları ile yüzyüze kaldılar. Aslında onlar *"sağ-sol çatışmasında"* taraf olmak istemiyorlar, kendi işlerine bakmak istiyorlardı. Bu tavır aslında önemli ve bir çok bakımdan Türkiye'deki İslamcı harekete özgü bir tavırdı. Örneğin, Pakistan'daki Cemaat-i İslami ya da Mısır'ın Müslüman Kardeşleri böyle değildi. Türkiye'de İslamcı gençliği böyle bir tavır almaya zorlayan neden, onların yeni biçimlenmeye başlayan siyasi çizgileriydi.

İslamcı gençlik, 1970'lerin ortalarında artık milliyetçi hareketten tümüyle kopmuştu. Bu Türkçü, ırkçı çizgiyi kendi geleceği açısından tehlikeli buluyordu. Bu nedenle MHP ve ülkücülerle eylem birliği yapmaktan, onlarla birlikte davranmaktan uzak durmak istiyordu. Bunun yanı sıra İslamcı gençlik sola karşı kendi başına saldırgan bir güç olmak da istemedi. Çünkü sola karşı saldırganlık, eninde sonunda devlet ve MHP ile iç içe geçmek demekti. Ayrıca İslamcı gençler artık sola cemaatler gibi bakmıyorlardı. Sol, gene baş düşmandı ama düşmanlara mevcut düzen ve emperyalizm de eklenmişti. Hatta emperyalizmi soldan da önce gelen birinci düşman ilan edenler de vardı. Örneğin o günlerin Ali Bulaç'ı, ilk düşmanın komünizm değil, Batılı kapitalist düzen olduğunu yazıyordu.[154] İslamcı gençlerin teorisi de artık İslam'ın beş şartından ibaret değildi, Marksizmi anlayarak ve ciddi biçimde

154 Milli Gençlik Dergisi, Kasım-Aralık 1975

eleştirmeye çalışıyor, kendi alternatif ekonomik, siyasi, toplumsal görüşlerini oluşturmaya çalışıyorlardı. Özetle İslamcı gençlerde, örneğin cemaatlerde ve MHP'de olduğu gibi artık gözü kara bir sol düşmanlığı yoktu. Hatta, Sedat Yenigün, gerçek anti emperyalistlerin İslamcılar olduğunu iddia ederek, kendilerine saldıran solcuların yanlış yaptığını söylüyor ve onlara şöyle sesleniyordu:

"Bugün de emperyalizmin gerçek düşmanına düşman diye saldırarak devam ettiriyorsun bu hatayı."[155]

IV) TEVHİDİ HAREKET

a) Tevhidi Hareketi Ortaya Çıkaran Koşullar

İlk bakışta Tevhidi hareket, dış etkenlerin Türkiye'ye yansıması gibi görünür. Örneğin, Hizbuttahrir'den etkilenen Ercüment Özkan, Türkiye'de de bu hareketi başlatmıştır. Daha sonra, Mevdudi'den, Seyid Kutub'tan ve dönemin diğer İslamcı düşünür ve eylem adamlarından etkilenen gençler bu hareketi büyütmüşlerdir.

Bu dış etkenler Tevhidi hareketin ortaya çıkmasında özellikle ideolojik bakımdan önemli rol oynamışlardır. Ama Tevhidi hareket esas olarak Türkiye'nin değişen koşullarının, Türkiye sınıflar mücadelesinin bir ürünüydü.

1960'lı yıllar Türkiye'de sol hareketin, antiemperyalist bir hareket olarak kitleselleştiği ve sürece damgasını vurduğu yıllar oldu. Bu yıllarda İslami hareketin de geliştiğini, kitleselleştiğini yukarıda görmüştük. İslami hareketteki gelişme bir yandan cemaatlerin bir kısmının siyasi örgütlenmesini (MSP), kalan kısmının da siyasi örgüte dönüşmeden siyasallaşmasını (AP destekçiliği) getirirken, diğer yandan da cemaatlerin İslami anlayışını aşan akımlar ortaya çıkardı.

1960'lı yıllarda Türkiye'de toplumsal muhalefet bir patlama yaşadı. Gençlik, işçi sınıfı, küçük üretici köylüler antiemperyalist, demokratik bir hareket yarattılar. Cemaatler ve bu anlayışın etkisi altında bulunan gençlik başlangıçta bu harekete karşı emperyalizm ve devletle birlikte davrandılar. Ama kısa sürede antiemperyalist, demokratik hareket , İslami kesimi, dindar kitleyi de etkiledi. Bu kitle içinde de başta gençlik olmak üzere, antiemperyalist, devlet ve düzene karşı eğilimler ortaya çıktı. MSP, göstermelik Batı ve düzen karşıtı söylemlerle ve gizli bir ajandası olduğu havalarıyla bu eğilimleri denetimi altına almaya, parlamenter sınırlar içinde tutmaya çalışıyordu. AP'yi destekleyen cemaatler ise daha kötü durumdaydılar. Bunlar

155 Mehmet Mengüç (S. Yenigün'ün takma ismi O.T.) *"Emperyalizmin Gerçek Düşman Kimler?"*, Çatı Dergisi, sayı 13, 15 Haziran 1976 /

emperyalizm ve mevcut düzen konusunda eleştiri getirmiyorlar, söyledikleri ahlaki söylemlerin ötesine gitmiyor, bir alternatif öneremiyorlardı. Ve Türkiye'de bütün ezilen kitleler sola kayıyordu. Cemaat İslamcılığı ideolojik olarak sola karşı varlık gösteremiyordu.

Tevhidi anlayış, cemaatçi anlayışın sınıflar mücadelesi karşısında sergilediği yetersizliklerin, ortaya çıkan yeni ihtiyaçlara cevap verememesinin bir ürünü olarak ortaya çıktı.

Hem sol ideolojiye karşı bir şeyler söylemek, hem de emperyalizme ve Türkiye'deki düzene karşı daha kararlı, tutarlı bir tavır almak gerekiyordu. Tevhidi hareket bu ihtiyaçların ürünüydü. Sınıfsal olarak da cemaat kitlesi içinde yer alan yoksul, küçük burjuva kesimlerin tavrını yansıtıyordu.

Ercüment Özkan'ın 1960'lı yıllarda Hizbuttahrir ile irtibatlı olarak yaptığı çalışmalar, Türkiye'de Tevhidi hareketin başlangıcı olarak kabul edilir.

b) Ercüment Özkan ve Hizbuttahrir

E. Özkan, 1938 yılında Kırşehir'in Mucur ilçesinde doğdu. Babası PTT'de çalışıyordu. E. Özkan, Türk Ocakları'na gidip gelen bir gençti. 1960'lı yılların başlarında Hizbuttahrir ile tanıştı. E. Özkan'ın anlatımına göre bu tanışma tesadüfen oldu. E. Özkan, Ankara Hacı Bayram'da Basın Haber Ajansı'nı kurmuştu. Dükkan sahibi Mehmet Müftüoğlu'na Osman isimli bir parti görevlisi gidip geliyordu. Osman, Beyrut Amerikan Üniversitesinden mezundu, Ankara'da Dil Tarih'te doktora yapıyordu. E. Özkan da bu okulda okumuştu. Arap Osman, 3-4 yıl sonra E.Özkan'ı örgütledi ve 1965 yılında da Türkiye sorumlusu yaptı.[156]

Hizbu't-Tahrir (Kurtuluş Partisi) Ürdün kökenli bir hareketti. Takiyüddin en-Nebhani tarafından kurulmuştu. Nebhani, gençlik yıllarında İhvan içinde yer almış ve 1952'de ayrılıp Hizbuttahrir'i kurmuştu. Nebhani'nin hiçbir zaman Müslüman Kardeşler içinde yer almadığını iddia edenler de vardır. Nebhani, 1952 yılında örgütünü yasal bir partiye çevirmek için Ürdün makamlarına iki kez dilekçe verdi ve iki kez reddedildi. Daha sonra Ürdün devletinin takibatına uğradı ve Lübnan'a gitti. Lübnan'ın da karışması üzerine Nebhani Beyrut'tan ayrılıp Riyad'a yerleşti. Hizbuttahrir, 1966 sonlarına doğru Suriye, Ürdün ve Irak'ta güçlendi. Örgütün hedefi, bu üç ülkede iktidarı ele geçirip tek devlet kurmak ve hilafeti ilan etmekti.

Nebhani, İran devrimine de karşı çıktı. İran devriminden 6 ay sonra da öldü. E. Özkan'ın anlatımına göre, Nebhani ve örgütü İran devrimine karşı olmayı adeta kendilerine iş haline getirdiler. İran devrimini Amerikancı diye suçlamaya başladılar. Nebhani öldükten sonra 1980'li yılların ortala-

156 E. Özkan. Söyleşi s. 138, 141

rına doğru Tahrir'in görüşleri devrimi tekfir edecek, yani kafir ilan edecek boyutlara vardı.[157]

Türkiye, Hizbu't-Tahrir'in adını, gazetecilere, yazarlara, devlet adamlarına posta yoluyla gönderilen bildiriler aracılığıyla duydu. Bildirilerde işlenen ana tema; Türkiye'nin Batı'nın bir maşası haline getirildiği, Batı'nın amacının İslam'ı yok etmek olduğuydu. Çözüm ise hilafete dayalı bir İslam devletinin kurulmasıydı. 10 Nisan 1967'de evler basılıp gözaltına alınmalar başladı.

E. Özkan, 10 Nisan'dan 4 Ağustos'a kadar, dört ay firarda yaşadı. E. Özkan aranır durumdayken N. Fazıl'ı kaldığı yere çağırdı. Ona İslami devletin kurulmak üzere olduğunu ve N. Fazıl'ı da radyonun başına geçireceklerini vaat etti. N. Fazıl da bundan çok memnun oldu. E. Özkan, hareketin ileri gelenlerini, samimiyetinden emin olduklarını çağırıp konuşuyordu.

Mesela, Mehmet Şevket Eygi'yi çağırmadılar. Çünkü ona hiç güvenleri yoktu.[158]

E. Özkan 4 Ağustos 1967'de tutuklandı ve 4 Nisan 1970'e kadar cezaevinde kaldı. Kendi anlatımına göre hapiste iken 1969 yılında "*müteaahitlik işini*" bitirdi yani Hizbuttahrir'den ayrıldı[159]

E. Özkan, poliste işkence görmediğini söylüyor ve:

> *"30-32 senelik mücadele hayatımda hiçbir gün polisten bir ulan sesi bile işitmedim"* diyordu.

Özkan'a göre polisler onun kişiliğine saygı göstermişlerdi. Polis ifadesiyle ilgili olarak da;

> *"Onların istediği şu kadarsa ben onlara fazlasıyla verdim."* [160] diye yazdı.

E. Özkan mahkemede davasını savundu. 163. Maddeden yargılanan E. Özkan'ın tavrına ilişkin olarak T.C. Ankara I. Ağır Ceza Mahkemesi Kararı'nda (1968) şöyle deniyordu:

> *"Sanık Ercümend Özkan savunmasında İslam devletinin, kurulacak İslam rejiminin faydalı olacağına inandığını, bu uğurda mücadeleye katılacağını, yüz seneye mahkum olsa dahi çıkınca yine çalışacağını... mevcut anayasa ni-*

157 E. Özkan age s. 169, 170
158 Alev Erkilet Başer, Orta Doğu'da Modernleşme ve İslami Hareketler, s.150, 151
159 E. Özkan, age s. 153
160 E. Özkan, age s. 153, 154, 156

zamını ve T.C.K.'nın hükümlerini, bu İslam partisi karşısında batıl saydığını... açıkça bildirmiştir. [161]

Özkan, 1970-80 arası dönemi İllegal İslam Partisi çalışmalarıyla ve kurduğu çalışma gruplarıyla geçirdi. Hizbuttahrir'in kendisiyle tekrar çalışma isteklerini geri çevirdi. Bu çalışmalar ciddi bir örgütlenmeye ve harekete dönüşmedi. Ama Özkan, bu dönemde birçok genci ideolojik olarak etkiledi.

E. Özkan, Ocak 1981'de İktibas dergisini çıkardı. E. Özkan dergi yazıları nedeniyle 1982 ve 1985'te sorgulandı, DGM'de yargılandı. 1985'te 6 yıl 3 ay hapis cezası verildi ama bu ceza para cezasına çevrildi. 1991 yılında İslam Partisi'ni legal partiye dönüştürmek için girişimleri oldu. Ama bir yandan tepkiler, diğer yandan da yetersizlikler nedeniyle bu girişimini erteledi. E. Özkan, 24 Ocak 1995'te öldü.

Ercüment Özkan'ın Görüşleri

E. Özkan'ın devletle ve düzenle ciddi bir çatışması olmadı. Hizbut-Tahrir davası nedeniyle yattığı süre dışında Özkan, faaliyetlerinden dolayı bir daha ceza almadı. E. Özkan, daha ilk karşılaştığı güçlükten sonra radikalizmini bıraktı. Dış ilişkilerini kesti, devletin çizdiği sınırlar içine çekildi.

Özkan da cemaatler gibi devlete karşı zora, şiddete başvurulmasına karşıydı. Özkan'a göre:

> *"Ülkenin işgal altında olduğu durumlar dışında, Müslümanların girişeceği suikast ve sabotaj türü eylemler terördür ve İslam'da yeri yoktur."*[162]

> *"Peygamberin metodunda bu gibilerin öldürülmeleri (bazı silahlı İslamcı örgütlerin Mısır'da bazı kimseleri öldürmelerini kastediyor O.T.) şeklinde bir boyut yok. Tamamen fikri ve siyasi bir çalışmayla, devlet olana kadar maddi mücadeleye girmeden, hareket olmanın adı İslami Harekettir."*[163]

Özkan, devlet olma yolunda, *"Rabbani yöntem"*in kullanılmasını öneriyordu. Bu, Hz. Muhammed'in kullandığı yöntemdi. Önce tebliğin doğruluğuna iman etme, kamuoyu oluşturma ve devlet olma yolu izlenmeliydi.

E. Özkan'a göre İslami parti mevcut düzende illegal bir parti olmalıydı:

161 Akt. Alev Erkilet Başer, age s. 182
162 Alev Erkilet Başer age s. 212
163 E. Özkan, age s. 260

İslami bir partinin *"mevcut düzende kanuni bir yeri olamaz. Yani olsa olsa illegal olarak olabilirler"* diyordu.[164]

Özkan, MSP'yi, diğer partilerle koalisyon kurarak hükümete katıldığı için de eleştiriyordu. Özkan, iktidara katılmayı, mevcut düzenin işlemesine çalışmak olarak değerlendiriyordu. Bu nedenle 1961 yılında kendisine teklif edilen milletvekilliğini de reddetmişti. Özkan, bu tavrına örnek olarak Ebu Hanife'nin Halife Mutaassım'a karşı tavrını gösteriyordu. Mutaassım'ın kendisini zalim politikalarının bir aracı olarak kullanmak istediğini anlayan Ebu Hanife, başkadılık teklifini reddetmiş ve Bağdat hapishanesinde işkenceyle öldürülmüştü.[165]

Ercüment Özkan, bu fikirlerine uygun olarak gizli kapaklı bazı işler yapmaya çalıştı. Ama bunlar ciddi illegal örgütlenme faaliyetleri sayılamazdı. Ercüment Özkan, 1990'larda yani ölümüne yakın legal bir parti kurmaya çalıştı.

E. Özkan, 12 Eylül sonrası dönemde Özal'ın politikalarına övgüler düzdü.

> *"Yani Türkiye'de bu rekabet olmasaydı, Özal'ın şu sanayide yaptığı uygulama olmasaydı, ülke bu duruma gelir miydi? Ne yaptı başbakanken. İthalatı açtı, ağzına kadar. Niye? Kendi aklı çerçevesinde değerlendirmek lazım. Arkadaş, yerli sanayi araba üretenler milleti mal yerine koydu. Nerede döküntü varsa onu yapıp, yapıp veriyor. Adam ithalatı açınca rekabet etmek için bak şimdi yerli arabalar Avrupa arabalarıyla yarış ediyor. Memleket böyle düşünülür."*[166]

Kavrayış bu kadar sığ. İthalata, yabancı sermayeye engellerin kaldırılması, millet kaliteli araba alsın, yerli üreticiler insanları mal yerine koymasın diyeymiş! Bunlar aslında hem devlete hem de emperyalizme verilen mesajlardı ve ilgililer bu mesajları aldı. Özkan'ı fazla rahatsız etmediler.

Söylemeye gerek yok ki E. Özkan, bir antikomünistti ve bu konuda, cemaatlerin bütün demagojilerini tekrar ediyordu. Ona göre de komünistler, örneğin N. Hikmet, Aziz Nesin Rus casusuydular. Türkiye'de komünizm, İslam'a yönelişi engellemek için çıkarılmıştı. Orta Doğu Teknik Üniversitesi'nde yetişen Deniz Gezmişler Amerikan ajanıydılar. Amerikan sefirinin arabasının yakılması, komünistlerle Amerika'nın danışıklı dövüşüydü.[167]

---

164 Alev Erkilet Başer, age s. 208
165 Bkz. Alev Erkilet Başer, age s. 171, 185
166 E. Özkan, age s. 201
167 E. Özkan, age s. 322

Alevilere tavır konusunda da E. Özkan'ın Cemaatlerden fazlası var, eksiği yoktu. E. Özkan, Alevilere şöyle sesleniyordu:

> *"Fakat sen müslümanım dediğin halde, ne içkiyi haram bilirsin, ne de namazı farz bilirsin; ne Ramazan orucunu farz bilirsin, ne bilmem neyi, vs. (...) Bundan dolayı niye bize kötü davranıyorsun? Sen gavurdan beter olmuşsun. Gavur hiç değilse ben gavurum diyor.(...) Ne yapayım sana? Her haltı karıştırıyorsun. Din, iman tümden bomboş.(...) Bir de bana 'Kardeş gözüyle bakmıyorsun?" diyorsun. Nerede bakayım?"* [168]

Ercüment Özkan 12 Eylül'le birlikte devlet tarafından geliştirilen ılımlı İslam'a karşı çıktı. Özkan:

> *"İslamizasyon politikaları batının empoze ettiği son çarelerdir."*
>
> *"İslamizasyon, İslam'ı İslamla engelleme politikasının adıdır. Bu, son alternatifleridir."*

diye yazıyordu.[169] Fakat bu sadece E. Özkan'a özgü bir tavır değildi. Bütün İslami çevreler kendilerine dayatılan resmi İslam'a karşı çıkıyorlardı.

E. Özkan, ilk körfez savaşında Amerikan'ın yanında yer alınmasını, Müslüman görünen Arap liderlerinin Batılıları topraklarına çağırmalarını, 1991 yılında yazdığı basın bildirisinde sert biçimde eleştirmişti. Bu da İslami çevrelerin o zamanki genel tavrına uygundu.

Ercüment Özkan'ın Siyasi Sistem Hakkında Görüşü

E. Özkan demokrasiye, yani burjuva parlamenter sisteme karşıydı. Bunu İslam'la bağdaşmayan, ona karşı olan bir siyasi sistem olarak görüyordu. Çünkü, İslam, insanların yaptıkları kanunlarla değil, Allah'ın kanunlarıyla yönetmeyi emrediyordu. Çoğunluğun değil, Allah'ın dediği olmalıydı. Özkan *"Cumhuriyet"* kelimesini de doğru bulmuyor ve ismini böyle koyduğu için İran'ı eleştiriyordu.[170]

Özkan'a göre insanlar, halkın seçtiği bir halife tarafından yönetilmeliydi. *"Başsız beden olmaz"* diyen Özkan, saltanatın İslam'da var olduğunu söylüyor ama bunun miras gibi devredilmesini yanlış buluyordu.[171] Halifenin danışacağı bir meclis de (Şura) olmalıydı. Ama Halife meclise rağmen,

168 E. Özkan, age s. 327
169 Akt. Alev Erkilet Başer, yage s. 196, 197
170 E. Özkan, age s. 172, 173
171 E. Özkan, age s. 70, 73

ya da ona danışmadan da kendi kararlarını uygulama yetkisine sahip olmalıydı. Özkan, siyasi sistemle ilgili olarak, bu genel önermenin dışında bir şey söylemedi. Örneğin, halifenin nasıl seçileceği, nasıl denetleneceği, meclisin işlevinin ne olacağı gibi konuların ayrıntısına girmedi.[172] Ama E. Özkan, halk eğitilmeden, aydınlatılmadan seçim yapılmasından ve devlet kurulmasından da yana değildi. Çünkü halk şu ortamda ya Erbakan'a gidiyor, ya da Esat Coşan'a oy veriyordu. Çünkü insanlar İslam diye onları görüyordu.[173] Görüldüğü gibi Ercüment Özkan'ın siyasi önerileri Necip Fazıl'dan, Milli Görüş'ün önerdiklerinden çok da farklı değildi.

Özetle Özkan. burjuva parlamentarizminden de beter, astığı astık, kestiği kestik bir kişi diktatörlüğü öneriyordu.

E. Özkan'ın Cemaat İslamcılığına Eleştirileri

Ercüment Özkan'ın en dikkat çeken yanı, onun devlete ve düzene eleştirilerinden çok cemaatlere getirdiği eleştirilerdi. Cemaatler ilk kez E. Özkan tarafından eleştirildi ve bu eleştiriler, Mevdudi ve Seyyid Kutub'u da okuyan gençler üzerinde sarsıcı etkiler yarattı. E. Özkan, cemaatleri, *"milliyetçi, muhafazakar-mukaddesatçı"* diye adlandırıyordu[174] E. Özkan, cemaatleri Müslümanlığı İslam'ın beş şartına indirgemekle eleştiriyordu:

> *"Bugün Türkiye'de, içinde yaşadığımız bu halkın durumuna bakalım. İslam'ın şartı beşe indirgenmiş asırlardan beri.(...) Eski yazı okuyor musun? Hocaların önüne oturup vaazları dinliyor musun? Namazları kılıyor musun? Bilmem rakı içmiyor, şarap içmiyor musun? Senden ala Müslüman yok. Zekatını veriyor musun? Bayramdan evvel sadakayı fitirini veriyor musun, Ramazan geliyor, orucunu tutuyor musun? Ezanlar da okunuyor."* [175]

Özkan, cemaatleri doğrudan isim vererek eleştiriyordu. Örneğin Süleymancılar için:

> *"Süleyman Hilmi Tunahan, (...) Bu adam ne yapmış? (...) hükümetin denetiminin dışında, hükümete rağmen yapıyormuş görünümü ile, özel olarak Arapça öğrenmeyi, Kur'an kursları açmayı –Süleymancılar Kur'an kurslarıyla malum- meslek edindiler ve dal budak saldılar. (...)*

172 Alev Erkilet Başer, age s. 201-203

173 E. Özkan, age s. 87, 88

174 *"Bugünkü Refah, dünkü MSP ve evvelki günkü MNP doğuşu itibarıyla milliyetçi, muhafazakar-mukaddesatçı bir kafa yapısının ürünüdür."* Akt. Alev Erkilet Başer, age s. 185

175 E. Özkan, age s. 245

şartı beşe indirgenmiş bir İslam yeterli oldu. Namazı var adamın, orucu var, haccı var; imkan bulursa zekatı var."

"Zaten kendisi de rejimin kontrolü altında yaşıyordu. Rejime karşı gizli gizli yaptığını söylese de. Ne yapıyordun ki gizli yapacak. Ne öğretiyordu ki? Mızraklı ilmihal okuyordu millete. Yani, Mızraklı İlmihalin nesi var rejime dokunacak?"[176]

Nurcular içinse;

"Türkiye'deki laik demokratik rejime destek vererek onu ayakta tutan güçlerin en önemlileri, 'Şeytan'dan ve siyasetten Allah'a sığınırım' mantığını yürüten Nurculuk gibi hareketlerle, tarikatlerdir."[177] *diyordu.*

Nakşi İskenderpaşa Cemaati lideri M. Zahid Kotku'yu da şöyle değerlendiriyordu:

"Düşünceden siyasi basiretten eser yok. Çok basit, kendi halinde bir adam. Rejim de bunu biliyor ve al gülüm ver gülüm işi götürüyorlar. Bunların, Erbakan'la ilişkileri de diğerlerinden pek farklı değil. Erbakan da, (bunların oy potansiyelini) bildiği için, güya ona intisap ediyor ve işi kotarıyor. Ama sonra ne oldu, biliyorsunuz. Esat Coşan'la arası açılınca, karşılıklı ne ithamlarda bulundular, bir duysanız. (...) Erbakan için oy önemli. Öteki zaten sanki bu dünyada yaşamıyor. Gerçekten Zahid Kotku'nun hayatına bakın, ciddi anlamda İslami hiçbir varlık göremezsiniz. Sadece oy deposu olarak görülen bir tarikat şeyhidir, hepsi o kadar."[178]

Özkan, cemaatlerin İslamcılığını rejimin varlığını sürdüren bir anlayış olarak görüyordu:

"Gerçekten rejim varlığını devam ettirmeyi, geleneksel kültüre (şartı beşe indirgenmiş İslam'a) bağladı."

"Fakat bizim gibi düşünenlerin en büyük handikabı da, bizim tavizcilerimiz. Yani Özallar, Fethullahlar gibi; Erbakan, Esat Coşan gibiler. En büyük engeli bunlardır."[179]

Özkan, İslami kesimin sağ partileri desteklemesinin bir hata olduğunu, bu partilerin ilkelerini Kur'an ve sünnetten almadıklarını yazıyordu.

176 E. Özkan, Söyleşi s. 282, 283 s. 297
177 Alev Erkilet Başer, age s. 193
178 E. Özkan, age s. 381
179 E. Özkan, Söyleşi s. 313, 314 Parantez E. Özkan

Özkan'a göre halk, "*kurucusu ve liderleri namaz kılıp oruç tuttuğu için o partileri İslami partiler*" sanıyordu.[180]

Özkan, yaygın olan bazı yasaklara, ritüellere, sünnet diye yapılagelen birçok uygulamaya da karşı çıkıyordu. Örneğin, Özkan, Kur'an'ın Türkçe okunmasını istiyor, Kur'an'ı Arapça okumak sevap diye öğretenlere; "*Peki anadili Türkçe olan insanlar nasıl anlayacaklar?*" diye soruyordu. Kur'an'ın kitap olarak kutsanmasını, yükseğe asılmasını, diz kırarak okunmasını paganlık olarak niteliyordu. Özkan'a göre, Kur'an her yerde ve her halde yatarken bile okunabilirdi.

Gene Özkan'a göre Kur'an'da, Peygamberin doğum ve ölüm yıldönümü, Kadir Gecesi, Berat Gecesi vs. yoktu.[181]

Özkan'a göre, sakal bırakma, sarık sarma, takke takma, entari giyme gibi davranışlar sünnet değildi. Bunlar mesajın evrensel anlamının anlaşılmamasından, Peygamberi körü körüne taklitten kaynaklanıyordu.[182]

Cemaatlerin en başta gelen sorunlarından olan, Ayasofya'nın cami yapılması ve ibadete açılması konusunda da Özkan şöyle diyordu:

> *"Ha açılsın, ne olacak yani? Şimdi partiler birleşmiş, teklif veriyorlarmış. Bir bakan talimat vermiş partililere. Vay be ne büyük cihad! İstanbul'u yeniden fethediyorlar.! Yani bütün noksanımız o. Şeriat olacağız da bir Ayasofya kaldı, onu da yaparsak tamam! Bu anlayış rejime dokunmuyor tabii ki. (...) Onun için ses çıkarmıyorlar."*[183]

E. Özkan, daha ilk ortaya çıktığı anda geleneksel İslami çevrelerden büyük tepki gördü. Aralarında Ahmet Kabaklı, İsmet Giritli ve Fehmi Anlaroğlu gibi yazarların bulunduğu bir grup, Hizbu't-Tahrir'i kökü dışarıda komünist bir grup olarak nitelendirdiler. Bunlara göre hilafet arzusunun arkasında Rus ajanları vardı.

İsmet Giritli, 1960'lı yıllarda Hizbu't-Tahrir adına dağıtılan bildirilerde, Batı'nın ekonomik sistemine saldırıldığını, bu saldırıda uluslararası komünizmin, Marksist tahlilin sözcüklerinin kullanıldığını yazarken, Ahmet Kabaklı şöyle yazıyordu:

> *"Hizbu't-Tahrir adlı şebeke apaçık Moskova (veya Pekin) emrinde çalışan bir komünist yuvasıdır... Polisimiz erken davransın ki ayağa dolaşan ve muhterem Türk halkının imanını ezmeye kalkan bu suçlular derhal yakalansınlar."*

180 Akt. Alev Erkilet Başer, age s. 214
181 E. Özkan, age s. 93, 96, 97
182 Akt Alev Erkilet Başer, age s. 188
183 E.Özkan, age s. 128

Kemal Yaman, bu suçlamalara kendisine göre ekler yapıyordu:

> *"Arap ırkçısı, komünist ve Siyonist teşkilattır. Müslüman maskeli komünistler;... Bu(nlar)... Türk düşmanıdırlar. Yavuz Sultan Selim'e ve diğer Müslüman-Türk büyüklerine hakaret ederler."*[184]

Bu suçlamalar, cemaatçi anlayışın o günlerde emperyalizmle ve Türkiye'deki egemen sınıflarla kendilerini nasıl özdeşleştirdiklerini, bunlar uğruna –kendi deyimlerini kullanırsak- ne kadar *"ahlaksızca"* mücadele verdiklerini gösteren çarpıcı örneklerdir.

Elbette kambersiz düğün olmaz. Düzenin ve emperyalizmin o günlerdeki keskin kalemşörü ve provokatörü Mehmet Şevket Eygi de Bugün Gazetesinde E. Özkan'a karşı elinden geleni yaptı, bu çevreyi ajan ilan etti.[185] İsmail Nacar ise E. Özkan'ın illegal çalışmalarını İslam Partisi olarak ifşa etti.

Özkan. cemaatleri eleştirmekle birlikte, kendisi de onların anlayışından tam kopabilmiş değildi.

Örneğin, ufak tefek eleştirilerine rağmen Özkan, Osmanlıcı idi. E. Özkan, Osmanlı'nın düşünce hayatını, yapısını tasvip etmiyordu ama bir dünya gücü olarak Müslümanlara verdiği siyasi havayı destekliyordu. Özkan; *"Ben hiçbir zaman, kimseye Osmanlı'yı model göstermedim"* diyordu.[186] Bununla birlikte Özkan, Sokullu'yu övüyor, Avrupalı Hıristiyanların Osmanlı yönetiminden hiç şikayeti olmadığını, kendi idarelerinden görmedikleri adaleti Osmanlı'dan gördüklerini yazıyordu.[187]

Özkan da cemaatler ve Atatürkçüler gibi, Arapları Osmanlı'yı arkadan vurmakla suçluyordu:

> *"Dolayısıyla, Arab'ın yüzünü görmek isteyen bir tek Türk kalmamıştı. Niye, neden görsün ki? Arkadan vuran bir yüzü kim görmek ister?"*[188]

Özkan, cemaatlerin Abdülhamit'i yüceltmelerine karşı çıkıyor ama onları İslamcı bilince Abdülhamit kadar sahip olmamakla eleştiriyordu.[189] Özkan'a göre, Abdülhamit ileri görüşlü, basiretli biriydi, yanında kendi gibi 3-5 kişi daha bulunmadığı için bir şey yapamamıştı.[190] Özkan, Abdülhamit'i,

---

184 Noktalar ve parantezler Alev Erkilet Başer, age s. 177, 178
185 Hamza Türkmen, age s. 77
186 E. Özkan, age s. 422, 423
187 E. Özkan, age s. 108
188 E. Özkan, age s. 326
189 E. Özkan ,s. 103
190 E. Özkan ,s. 79

aile yaşantısı İslam'a göre olmadığı, kızlarına Alman erkek hocalar tutarak piyano öğrettiği için eleştiriyordu.[191]

Türk milliyetçiliği konusunda da Özkan, cemaatleri milliyetçi olmakla eleştiriyordu ama kendisinin de onlardan aşağı kalır tarafı yoktu. Özkan, Türkleri seçkin, üstün bir millet olarak görüyor; *"şu millet istese neler yapmaz"* diyordu. Türkleri Araplarla ve İranlılarla karşılaştırıyor, onların tembel, hiç çalışmadan doğal gaz ve petrol parası yiyen milletler olduğunu iddia ediyordu. Almanlar bile Türklerin çok çalışkan bir millet olduğunu itiraf ediyorlardı. Almanlar, kalkınmışlıklarını vasıfsız, çoban Türk işçilere borçluydular. E. Özkan, Türklerin verilen emre, emri veren Alman bile olsa kayıtsız şartsız uymalarını övünülecek bir şey olarak anlatıyordu:

> *"Yani verilen emri çok iyi yerine getirirler. Mehmetçiğin 'yasak' dediğini babası da olsa sokmaz ya, aynen öyle. Başka ülkelerden gelen işçiler de var orada ama, birinci derecede Türkiye'den gidenlerden memnunlar"*[192]

E. Özkan, Türk işçisinin patrona komutan gözü ile bakmasını (ki gerçek böyle değildir), diğer milletlerden işçilere göre bir üstünlük zannediyordu.

c) 1970'li Yıllarda Tevhidi Hareket

1976 yılından itibaren Tevhidi görüşlerin dile getirildiği birçok dergi yayınlanmaya başladı. Nisan 1976'da *Düşünce* dergisi, Mayıs 1976'da *Kriter* dergisi, 1976 sonlarında *Talebe* dergisi, 1977 yılında *Yeni Ölçü* dergisi, 1977 Kasım'ında *Şura* dergisi, İslami *Hareket*, *Tevhid*, *Hicret* dergileri, *Aylık Dergi* (Aralık 1978) yayınlandı.

Bu dergiler MTTB gençliği, Akıncı gençlik ve genel olarak cemaat gençliği üzerinde etkili oldular ama uzun ömürlü ve kalıcı olamadılar. Bunun nedeni, cemaatlerden, MSP'den ve devletten gelen baskılar ve Tevhidi hareketin bu baskılara karşı direnecek gücü kendisinde bulamaması, uzlaşmacı davranmasıydı. Örneğin, Kasım 1977'de yayınlanmaya başlanan Şura Dergisi MSP'ye karşı da tavır almıştı. Bunun üzerine başta Oğuzhan Asiltürk olmak üzere, iftira düzeyinde karalamalar başladı ve dergi, Akıncılar derneklerinde sattırılmadı. Dergi, 30 Ekim 1978'de bu baskıları gerekçe göstererek yayına son verdi.[193] Benzer şekilde, cemaatlerin İslamcılığın neresinde olduklarını sorgulayan, MSP'nin, N. Fazıl, Karakoç, Topçu, Kabaklı, M. Ş. Eygi gibilerin İslami kimliğini tartışmaya açan Düşünce Dergisi, Vahhabi-

191 E. Özkan, s. 102, 103
192 E. Özkan, age s. 106,107
193 H.Türkmen, age s. 59

likle, mezhepsizlikle, kökü dışarıda olmakla suçlandı. Dergi, bu baskılara dayanamayarak Kasım 1979'da yayınına son verdi.

Ali Bulaç gibi tevhidi uyanış süreci içinde yer alan ve Fatih akıncılarının desteğine de sahip olan çevre, *Tevhid* isimli bir dergi çıkarmak istedi. Bunun için MSP kurmaylarıyla görüştüler. MSP kurmayları derginin Şura Dergisi gibi MSP'yi rahatsız edici olmamasını istediler ve bu istek kabul edildi. 18 Aralık 1978'de *Tevhid* Dergisi çıktı.

Bu dergilerin yanı sıra yeni anlayışın öncüleri, MTTB'nin *Çatı* ve *Milli Gençlik* isimli dergilerinde de kendi görüşlerini ifade edebildiler.

Milli Gençlik Dergisi'nde Necip Fazıl, Peyami Safa, Sezai Karakoç, Said Nursi, Kadir Mısıroğlu gibi Türkçü muhafazakarların yazılarının yanı sıra Mevdudi, Malik Bin Nebi, Muhammed Hamidullah, Seyyid Kutup gibi İslamcıların yazıları da yayınlanıyordu. 1974-75 yıllarında dergide Ali Bulaç, Beşir Eryarsoy, Adil Doğru gibi Tevhidçi gençler de yazıyordu. Şeyhmus Durgun'un bir çok önemli yazısı, bu arada onun tutuklanmasına neden olan *"Bu Böyle Biline"* başlıklı yazı, MTTB'nin *Çatı* Dergisinde yayınlanmıştı.

Yukarıda saydığımız dergiler içinde en etkili görüneni *Düşünce* Dergisidir. İslami hareketin genelde sağcı, orducu, parlamentocu olduğu, Müslümanlığın namaz kılmaya indirgendiği bir ortamda dergi, ekonomik, sosyal, siyasal, kültürel konuları işledi. İslam Devleti, İslami Devlet, Darü'l Harp, Darü'l İslam kavramları dergide kullanıldı. Dergi aylık olarak yayınlanıyor ve genel olarak elden dağıtılıyordu. Tirajı beş bin idi. Yazı kadrosunda Ali Bulaç, M. Beşir Eryarsoy, Ali Kemal Temizer, Ahmet Ağırakça, Ahmet Kuru, Hüseyin Belsi, Ömer Özbay, Mehmet Bekaroğlu gibi kişiler vardı.[194]

Ali Bulaç, Ahmet Ağırakça, Beşir Eryarsoy Mardin'liydiler ve Araptılar. Bu bölge insanlarının Suriye'de akrabaları vardı ve gelip gidiyorlardı. Bu sayede bunlar, Suriye'deki İhvan'ın (Müslüman Kardeşler) görüşlerinden de etkilendiler.[195]

Derginin ilk yazarlarından Ahmet Ağırakça, derginin, İslami gelişimin öncüsü sayılabileceğini belirtir. H. Türkmen de derginin İslami kimliği ifade eden ilk yayın organı olduğunu yazar.[196]

Dergi, ilk defa İslamcıları diğerlerinden ayrı bir ideolojik grup olarak nitelendirdi:

194 H. Türkmen,Türkiye'de İslamcılık ve Özeleştiri s. 78

195 Ercüment Özkan, age s. 373, 374

196 H. Türkmen, *"Türkiye'deki Tevhidi Uyanışa Verilen Hizmet: Düşünce Dergisi"* başlıklı yazıda dergiyi tanıtıyor. Haksöz, sayı 106, Ocak 2000

"Türkiye'de farklı ideolojik yapıya sahip üç ana grup vardır. Marksistler, milliyetçi-sağcılar ve İslamcılardır."[197]

Düşünce Dergisi, teorik olarak yeni şeyler söyledi ama pratik faaliyetten, ya da pratik faaliyete yol göstermekten bilinçli olarak uzak durdu. Hatta, böyle bir faaliyete karşı oldu. Dergide şöyle deniyordu:

"İslami hareketi her bakımdan yüklenecek öncü bir kadro oluşturmak tamamen izlediğimiz yöntem dışında ve hatta karşısında bir tutumdur." [198]

Düşünce Dergisinin ve genel olarak Tevhidi hareketin 1970'li yıllarda en göze çarpan isimlerinden biri Ali Bulaç'tı. Ama Ali Bulaç ne cemaatlere net tavır alabildi, ne de net olarak Tevhidçi görüşlerden yana olabildi. Ali Bulaç hep çekingen, ürkek davrandı, örgütlü çalışmadan uzak durdu. Cemaatlerle ve devletle çatışmaya girmek istemedi, eleştirdiği her görüşle hemen ardından uzlaşmaya çalıştı.

Tevhidi hareketin en önemli özelliklerinden biri, sol hareketten ve Marksizmden de etkilenmiş olmasıydı. Cemaatlerin bilimdışı, aydın ve öğrenci kesimini ikna etmede tümüyle yetersiz hamasi tarih yaklaşımıyla sola karşı mücadele verilemeyeceği ortadaydı. Tevhidi hareketçiler bu nedenle tarihi ve toplumsal olayları açıklamada sol literatürü kullanmaya başladılar.

Ali Bulaç, tarihe yaklaşımda millici anlayışa karşı çıktı. Ona göre *"bizim tarihimiz"* M.Ö. 3000 yıllarından itibaren Orta Asya'dan başlayan tarih değildi. Gene *"bizim tarihimiz"* Milli Görüş'ün, Erbakan'ın iddia ettiği gibi 1071'den itibaren başlayan Müslüman-Türkmen tarihi de değildi. *"Bizim tarihimiz"* İslam tarihi idi. Ama İslam tarihi Muhammed'le başlayan bir tarih değildi. *"İslam tarihi, insanlık tarihi demekti."* Ali Bulaç'a göre peygamberlerin mücadelesi (örn. Musa'nın firavuna, İbrahim'in Nemrud'a, Muhammed'in Araplara) egemen, mülk sahibi zengin kişilere karşı ezilenlerin sınıf mücadelesi idi. Fakat, A. Bulaç'a göre;

"Tarihi salt sınıf kavgalarıyla açıklamağa kalkışmak elbette yanlış bir tutumdur. Tarih, peygamberler kavgasıdır."

Ali Bulaç, tarihin diyalektik yöntem kullanılarak tahlil edilmesini öneriyordu:

"Tarihe diyalektik uygulanabilir; hatta en yakışır olanı da bu metod. (...) Doğrusu ben idealist değilim; tarihi süreci

197 Ahmet Kuru, Düşünce Dergisi 1978/1-3'den akt. H. Türkmen, *"Türkiye'deki Tevhidi Uyanışa Verilen Hizmet: Düşünce Dergisi"*, Haksöz, sayı 106.

198 Düşünce Dergisi 1978/ XII-6'dan Aktaran H. Türkmen, yukarıda adı geçen yazı.

maddi gerçeklerden soyutlayamam. Çünkü bu da namussuzluktur"[199] *diyordu.*

Ali Bulaç, vahiyden başka gerçeklik kabul etmediğini de özellikle ekliyordu.

Ali Bulaç, cemaatlerin tersine ilk düşman olarak komünizmi değil, Batılı kapitalist düzeni gösteriyordu:

> *"Biz her şeyden evvel kapitalist bir toplumdayız. İlk hesaplaşmamız komünizmle değil, bugün laiklik ilkesini ileri sürerek, bizim bütün fikri ve inanç hürriyetlerimizi kısıtlayan, 150 – 200 seneden beri belimizi kıran ve bugünkü sefaleti, zulmü ve komünizmi doğuran batıcı kapitalist düzenle hesaplaşmak zorundayız."* [200]

Ali Bulaç; "*Sınıfsal yapının doğurduğu gerçekliğe İslamcı düşüncenin yaklaşma vakti çoktan geçmiştir*" [201] diyor, Türkiye'yi kapitalist ve sınıflı bir toplum olarak görüyordu. Ali Bulaç, kapitalistlerin, fabrikatörlerin isteseler de İslam ahlakını yaşayamayacaklarını iddia ediyordu:

> *"Kapitalistin kendisi İslam ahlakını yaşayamaz, istese de istemese de..."*

Ali Bulaç, fabrikatörlerin kaçınılmaz biçimde lüks ve israf içinde yaşayacaklarını belirtip, Müslüman gözükseler bile bu sınıfa karşı olunması gerektiğini yazıyordu:

> *"Ve bu adam kalkıp ben Müslümanım dese, din elden gitmesin diye çırpınsa, komünistlere ölüm dese ve bizim gibi zavallı Müslümanları kandırsa, hele hele Ramazanda İmam -Hatip Okulunda bir iftar yemeği veriyorsa biz onun hakkında nasıl bir hüküm verelim? Elbette herkes gibi İslam ferdin mülkiyetine saygılıdır, herkes dilediği gibi kazanır ve dindar olur diyeceğiz. İşte çelişkinin kendisi burdadır."* [202]

Ali Bulaç yazısının "*Sonuç*" kısmında tespitlerini şöyle özetliyordu:

> *"Bugün Türkiye'de kapitalist ekonomik ilişkiler, ferdiyetçi anlayışlar ve sınıflı üretim biçimi vardır.*

---

199 Ali Bulaç, "*Tarihte Sınıf Kavgalarına İslamcı Bir Yaklaşım*", Milli Gençlik dergisi, Nisan 1975

200 Milli Gençlik Dergisi Kasım Aralık 75'ten akt H. Türkmen, Haksöz Dergisi, sayı 43, Ekim 94

201 Ali Bulaç, "*Sınıflaşan Toplumumuzda Ahlak Tartışmaları*", Düşünce Dergisi'nin ilk sayısı, 1 Nisan 1976

202 Ali Bulaç, "*Sınıflaşan Toplumumuzda Ahlak Tartışmaları*", age.

Sosyal yaşayış da buna uygundur, ortada kapitalist ahlak vardır. Yani fakiri yoksullaştıran, zengini azıtan, israfı teşvik eden, kar hırsını körükleyen, rekabetçi, faizci, istismarcı, tefeci ve sömürücü bir laik ahlak. Fabrikatör de tefeci aracı da, dindarı da bu ahlakın içindedir."

Ali Bulaç, İslam ülkelerinin sanayileşemediklerini ama çözümün Batı tipi sanayileşmede değil, İslam'da olduğunu savunuyordu. Çünkü, Ali Bulaç'a göre:

"İslam sınıflaşmayı reddeder.(...) Ümmetin tabii kaynaklarını, Müslümanların temel ihtiyaçlarını üreten büyük ve dev araçları kimse İslam adına özel fertlere devredemez. Buna fıkhi dayanağı yoktur.

Ormanlar, deniz ürünleri, yer altı maden ve kömür yatakları, uçak fabrikaları, kanallar, otlaklar, enerji kaynakları bir avuç kapitalistin eline ve insafına terk edilemez." [203]

Görüldüğü gibi o yıllarda Ali Bulaç, büyük özel mülkiyeti, fabrikaların, doğal kaynakların özel mülk olmasını İslam'a aykırı buluyordu. Bunun İslam hukukunda yeri olmadığını söylüyordu.

Ali Bulaç bir başka yazısında, dünyanın hiçbir yerinde İslami düzenle yönetilen ülkenin olmadığını yazıyor ve İslam ülkelerini kapitalist, sosyalist, Marksist ülkeler olarak sınıflandırıyordu. Onlarca İslam ülkesinin olamayacağını, bir tane İslam ülkesinin olabileceğini, onun da Dar-ül İslam olduğunu iddia ediyordu. Ali Bulaç'a göre dünyada tek bir *"küfür milleti"* ve tek bir *"Müslüman milleti"* vardı. [204]

Ali Bulaç, Türkiye'nin yakın tarihine yaklaşım konusunda da cemaatlerden ayrılıyordu. Örneğin, Ali Bulaç cemaatler tarafından neredeyse kutsallaştırılan Abdülhamit'e eleştirel yaklaşıyordu.

Ali Bulaç, Düşünce Dergisinin 6 Eylül 1976 tarihli saysında yayınlanan, *"II. Abdülhamit Dönemi Osmanlı İslam Toplumu"* başlıklı yazısında Abdülhamit'in yanlışlarını sıralıyordu.

Abdülhamit'in Düyunu Umumiye'yi kurup eski borçlanmayı devam ettirmesi bir hataydı.

1858'de kurulan ve padişahın 1863'te onay verdiği Osmanlı Bankası devlet içinde devletti. Bu banka devletin resmi bankası gibiydi ama bütün hisseleri İngiliz ve Fransızlara aitti. Bu bankanın Abdülhamit döneminde de

203 Ali Bulaç, *"İslam ve Sanayileşme Meselesi"*, Düşünce sayı 12, Mart 1977
204 Ali Bulaç, *"Hangi Ülkelerin İslam Konferansı"*, Düşünce sayı 3, Haziran 1976

faaliyetlerine devam etmesi yanlıştı. Banka, işlemleri faizle dönüyordu ama İslamda faiz kesin olarak yasaktı.

Üçüncü olarak Ali Bulaç'a göre Abdülhamit, verdiği demiryolu ve maden imtiyazları ile İmparatorluğu Batılılara peşkeş çekmişti. A. Bulaç'a göre imparatorluk, 19. yüzyılın ikinci yarısından itibaren yarı sömürge, 20. yüzyıl başında da tam sömürge olmuştu.

Abdülhamit'in orduyu Alman generallerin komutasına vermesi de hataydı. Ali Bulaç'a göre, Müslüman olmayanlar hiçbir şekilde Müslüman askerlerin başına getirilemezlerdi.

Ali Bulaç, Abdülhamit'in din adamları üzerindeki baskılarına, kitap yasaklarına da eleştirel yaklaşıyor, onun en büyük başarısını Siyonistlere yurt vermemesi olarak görüyordu.

Ali Bulaç, Abdülhamit'i eleştirirken orta bir yol bulmaya da çalışıyordu. Örneğin, Ali Bulaç da cemaatlerin yaptığı gibi, III. Selim'den sonra başlayan süreci Osmanlı'nın yıkılışını hazırlayan olumsuz bir süreç olarak görüyordu. A. Bulaç, Abdülhamit için de; *"Bizim için 300 milyon Müslümanın bağlı olduğu yüce Halifedir"* diyordu.

Ali Bulaç, DP dönemine de eleştirel yaklaşıyordu. Türkiye'nin 1950'ye kadar Batı emperyalizmine bağımlı olduğunu, 1950'den sonra DP ile birlikte Amerikan emperyalizmine bağımlı hale getirildiğini yazıyordu.[205]

Anti emperyalist görünen, Amerika'yı eleştiren Ali Bulaç, aynı yazısında, Amerikan emperyalizminin ve işbirlikçi Arap rejimlerinin hedef tahtasına koydukları Kaddafi'ye de veryansın ediyordu. Ali Bulaç, Kaddafi'yi, Nasır'ın talebesi olmakla, kavmiyetçi olmakla, Müslümanlarla Hıristiyanları kardeş ilan etmekle, İspanyol sahrasında Marksist Polisario gerillalarını desteklemekle suçluyordu. Kaddafi'nin Osmanlı'yı *"Kara Emperyalizm"* olarak nitelendirmesine çok kızıyor ve Libya'nın İslam değil, Alman tipi Nasyonal sosyalist, yani faşist olduğunu yazıyordu.

Ali Bulaç'tan yukarıda aktardığımız örnekler, Tevhidi hareketin cemaatçi anlayıştan ideolojik olarak nasıl bir kopuş süreci olduğunu göstermeye yeter sanıyoruz. Ali Bulaç, yukarıda da değindiğimiz gibi bu kopuşu siyasi ve örgütsel bir biçime dönüştürmede ürkek davrandı, bundan uzak durdu. Ali Bulaç: *"Ben bu dememle Müslümanlara hareket stratejisi çizecek değilim. Elbette bu bizim gücümüzü aşan bir şeydir"* diyordu.[206]

---

205 Ali Bulaç, *"Amerikan Emperyalizminin Casus Üsleri ve Türk Sosyal Demokrasisi İle Libya Nasyonal Sosyalizminin Flörtü "*, Düşünce, sayı 2, Mayıs 1976

206 Ali Bulaç, Düşünce IX – 10, 1977'den Aktaran H. Türkmen, *"Türkiye'deki Tevhidi Uyanışa Verilen Hizmet: Düşünce Dergisi"*, Haksöz, sayı 106, Oc ak 2000.

Ali Bulaç hep neyin yapılmaması gerektiğini yazıyor ve sonra da uzlaşmacı planlar sunuyordu. Ama Tevhidi hareketi siyasi olarak da örgütlemeye çalışan ve bunu hayatlarıyla ödeyen iki isim vardı: Sedat Yenigün ve Şeyhmus Durgun.

1- Sedat Yenigün (1950-1980)

Sedat Yenigün, 1950'de Erzurum'da doğdu. 1969 yılında kurulan MTTB "*Orta Öğrenim Komitesi*"nde, ilk başkan olan Mustafa Bilgi ile birlikte çalıştı. Mustafa Bilgi, MTTB binasında kaldığı bir gün odası bombalanarak öldürüldü. Bu olay faili meçhul olarak kaldı.

S. Yenigün ihtiyaca cevap vermeyen MTTB yönetimini değiştirmeye çalıştı. "*Orta Öğrenim Komitesi*"nde 17 kişilik bir gizli birim oluşturdu. Fakat bu birimin bir çok üyesi Mücadele Birliği'ne gitti. Hatırlanacağı gibi Mücadele Birliği, Türkçü yanları önde olan, 12 Mart'tan sonra ordu ve MİT ile ilişkileri açığa çıkan bir örgüttü.

S. Yenigün, 1973-74'te MTTB adına *Milli Gençlik* dergisini çıkardı ve bu dergide Mehmet Mengüç adıyla yazılar yazdı. S. Yenigün 1977 yılında MTTB'den ayrılan gençlerle Fatih'te İlim Kültür Ocağı'nı (İKO) kurdu. *Milli Gazete*'de de yazıları yayınlandı. Sedat Yenigün, gazete MSP'nin parti bültenine dönüşünce yazılarını kesti.

İKO, 1978'de İslami Hareket dergisini çıkardı. S. Yenigün, İskenderpaşa Cemaati lideri Kotku'yu ve onun etrafındaki Mahmut Efendi'yi etkilemeye çalıştı. İKO eğitimlerinde, Mevdudi'nin Dört Terim ve Kutub'un Yoldaki İşaretler kitapları kullanılıyordu.

İKO'cu gençler ve İslami Hareket dergisini satanlar saldırılara uğradılar, Fatih'teki yerleri bombalandı. [207]

Sedat Yenigün'ün fikirleri İran devriminden sonra iyice netleşti. Tevhidçi gençlerin önemli ortak yanlarından, özelliklerinden biri de İran devrimine hayranlık duyup sahiplenmeleriydi. Metin Yüksel, Akıncılar Derneği başkanlığından istifa ettikten sonra, İran devrim sürecinde Türkiye'deki İranlı öğrencilerle birlikte davranmaya başladı. Metin Yüksel, öldürülmeden bir gün önce 22 Şubat'ta İranlılarla birlikte İzmir'deydi ve orada onlarla birlikte elçiliği Şah'ın adamlarından teslim almıştı.[208] S. Yenigün, İran devrimini ve Humeyni'yi sahiplenmekle kalmadı, İhvan-ı Müslimin yapısında bir örgüt-

207 H. Türkmen, age. s. 93

208 Edip Yüksel, "*Şehit kardeşim Metin Yüksel'in son günleri*" Yordam Dergisi, sayı: 10 Temmuz-Ağustos 2011

lenmeyi de tartışmaya açtı. S. Yenigün, 5 Temmuz 1980'de bir ülkücü tarafından berberde öldürüldü. [209]

İKO, bir cemaate ve partiye bağlı değildi, Türkçülükten kurtulmaya çalışıyor, diğer ülkelerdeki İslami hareketlerle ilişki kurmak istiyor, kendisini evrensel İslami hareketin parçası kabul ediyordu. Ama Sedat Yenigün de cemaatçi anlayışın etkilerini üzerinden atamamıştı.

Sedat Yenigün, örneğin kadın erkek ilişkileri konusunda kompleksli denilecek ölçüde tutucuydu. S. Yenigün, flört eden kızları kandırılmış, öpülüp terk edilecek zavallılar, yanlarındaki erkekleri ise kızlara kötülükten başka bir şey düşünmeyen haydutlar olarak görüyordu. Kadınların kıyafeti ve işe girip çalışmaları onu rahatsız ediyordu. Çalışmanın kadını ana olmaktan alıkoyduğuna, yıprattığına, nezaketini, zerafetini kaybettirdiğine inanıyordu.[210]

Cemaatler gibi Sedat Yenigün de Osmanlı'yı idealize ediyordu. O da Abdülhamitçiydi. Ama Batı'yı düşman olarak görüyor ve *"Onunla 'CİHAD' (savaş) etmek 'FARZ'dır"* diyordu.Emperyalizmin gerçek düşmanının İslam olduğunu iddia ediyor ve solcuları emperyalizmin bu gerçek düşmanına saldırmakla itham ediyordu. Solculara:

> *"Bugün de emperyalizmin gerçek düşmanına düşman diye saldırarak devam ettiriyorsun bu hatayı."* [211]

diye sesleniyordu. Yani, *"sol"* denilince Sedat Yenigün'ün aklına örneğin M. Şevket Eygi gibi belden aşağı hakaretler gelmiyordu.

S. Yenigün o dönemin tüm İslamcıları gibi Avrupa Birliği'ne girilmesine karşıydı:

> *"Vatanımızı topyekün Avrupa'ya silahsız teslim etmek istiyorlar"* [212] diyordu.

S. Yenigün diğer Tevhidçiler gibi *"ümmetçi"* olmayı, Kürt hareketine karşı olmak biçiminde kavrıyordu. *"Halkların kurtuluşu"*, *"Kürdistan'a özgürlük"* sloganlarını, *"Doğulu vatandaşların kafasına sokulan korkunç fitne"* olarak niteliyor, bunları, Rusya'nın geleneksel parçalama politikasının

---

209 Sedat Yenigün'le ilgili bilgileri, H. Türkmen'in *"Türkiye'de İslamcılık ve Özeleştiri"* kitabının, *"1980'e Doğru Cemaatleşme Arayışı ve Sedat Yenigün'ün Öldürülüşü"* başlıklı bölümünden ve Haksöz dergisinin 28 Temmuz 1993 tarihli 93. Sayısında yer alan *"Biyografiler H. Türkmen"*, *"Sedat Yenigün Niçin Şehit Edildi? –Beşir Eryarsoy"* yazılarından aldık.

210 Mehmet Mengüç, *"Ben roman yazmak istemiyorum"*, Milli Gençlik, Nisan 75 Mehmet Mengüç, *"Kadın üzerine düşünceler"*, Milli Gençlik, Ocak 1975 S. Yenigün Düşünce dergisinin Ocak 1977 sayısında *"Sonyalar... Asiyeler"* başlıklı yazısında da, Yılmaz Güney'i ve Arkadaş filmini isim vermeden sırf belden aşağı eleştiriyordu.

211 Mehmet Mengüç, *"Emperyalizmin Gerçek Düşmanı Kimler?"* Çatı, sayı 13, 15 Hz. 1976

212 S. Yenigün, *"Batılılaşma İhaneti ve AET"*, Düşünce s. 9, Aralık 1976

devamı, dün Ermenilere yaptırılmak istenen işin bugün Kürtlere yaptırılması olarak görüyordu.[213]

Sedat Yenigün'ü diğer Tevhidçilerden ayıran en önemli özellik onun görüşlerinden çok, bu görüşleri devletten, cemaatlerden bağımsız, örgütlü bir harekete dönüştürmek istemesiydi.

2-Şeyhmus Durgun [214] (1954-1985)

Şeyhmus Durgun, 1954 yılında Diyarbakır'da doğdu. İlk ve orta öğrenimini burada yaptı. İTÜ Genel Makine Bölümünü bitirdi. MTTB'de, Milli Gençlik ve Çatı dergilerinde görevlerde bulundu. Nisan 1978'de Çatı dergisinde yayınlanan *"Bu Böyle Biline"* başlıklı yazıdan dolayı tutuklandı. 23 Ekim 1985'te Çanakkale cezaevinde öldürüldü.

Ş. Durgun'un yola çıkarken işe felsefeden başladığını görüyoruz. Durgun, Seyyid Kutub'dan okuduklarının da yardımıyla Marks'ı, Hegel'i anlamaya çalışmıştı. Materyalizmi; paraya, içkiye, kadına kıza düşkünlük, manevi değerlerin inkarı vs. olarak kavramadı. Marksizmin görüşlerini, genel olarak bu görüşleri çarpıtmadan kendine göre çürütmeye çalıştı. Ş. Durgun'un bu tartışmalar sırasında verdiği tarihi bilgiler de genel olarak doğruydu. Cemaatçi anlayışın tarih konusundaki cahilliği ve uydurmaları (Necip Fazıl örneğinde bolca görüldüğü gibi) onda yoktu.

Ş. Durgun'un bu anlattığımız özellikleri, onun Milli Gençlik dergisinde Aralık 1976'da yayınlanmaya başlanan ve Ocak 1977 sayısında da devam eden; *"Asr'ı kargaşalığa iten mevhumlardan akıl ve zeka"* yazısında görülebilir. Ş. Durgun felsefi anlayış olarak, Kantçı bilinemezciliğe yakın durmaktadır. Ş. Durgun, yazısının Ocak 77 sayısındaki kısmında; aklın sınırlı olduğunu, bilgilerimizin gördüklerimizle, hissettiklerimizle sınırlı bulunduğunu yazıyor, aklın yaratıldığını bu nedenle Allah'ı ve özelliklerini anlayamayacağını, Gazali ve İbni Haldun'dan alıntılarla kanıtlamaya çalışıyordu. Ama Ş. Durgun, aklın eşyaya, çevreye göre biçimlendiğini de kabul ediyordu.

Ş. Durgun, 1977 yılının başlarında Müslümanları açıkça örgütlenmeye ve *"küfür nizamına"* karşı savaşmaya çağırdı. Durgun'un yazısı, elinde silahlı bir genç resmi ile süslenmişti[215] Durgun öğrenci kavgaları içinde takılıp kalınmamasını, esas hedefe yönelik çalışmaların yapılmasını öneriyordu.

"Hareketimizin asli maksadı İSLAM NİZAMINA KAVUŞMAKTIR." "Stratejinin yönü KÜFÜR NİZAMINA yönelik

213 Sedat Yenigün, *"Bir Bunalım Çağı Felsefesi Sokorin, Yok Canım!"*, Düşünce sayı.11, Şubat 1977

214 İsmi, *"Şehmuz"*, *"Şeyhmuz"* *"Şehmus"* olarak da geçiyor.

215 Şeyhmus Durgun, *"Talebe Hareketleri ve Stratejimiz"*, Çatı Dergisi, 1 Mart 77

olmalıdır. Bu istikamette hareket edip hedefimize, İslam nizamının tahakkuku hedefine gitmezsek, hareketimiz hayat bulmaz, hedefinden sapmış demektir" diyordu.

Durgun'un stratejisine göre evvela öncü kadrolar yetiştirilecek, sonra cemaat kurulacak ve savaş gelişecek, şu slogan haykırılacaktı: *"YA KURTULUŞ YA ÖLÜM."*

Bu strateji Seyyid Kutub'dan alınmadır. Ama Tevhidi harekete doğrudan iktidar mücadelesini öneren, devlete tavır alan ilk kişidir Ş. Durgun. Bu özellik ne Sedat Yenigün'de, ne Ali Bulaç'ta, ne de başkalarında vardır.

Ş. Durgun, Çatı Dergisinin bir sonraki sayısında yayınlanan yazısında, İslam ülkeleri içinde İslami devrime en yakın ülke olarak Türkiye'yi görüyordu:

"Siyasi sahada bir partimizin, sendikal sahada yeni yeni filizlenen bir konfederasyonumuz ve gençlik kesiminde faaliyeti icra eden teşkilatımızın (MTTB'yi kastediyor O.T.) son 2- 3 senede dikkati çekecek derecede ilerlemesi, Türkiye'nin istikbali için şimdiden umut vericidir."

diyor ve devlet kademelerindeki Müslümanlar'a şöyle sesleniyordu:

"Elinize geçen mali, siyasi, askeri bütün imkanların zerresini bile; nefsaniyetiniz, enaniyetiniz için değil, çağlar üstü mutlak nizam: İSLAM'IN MÜESSES NİZAM HALİNE GELEBİLMESİ İÇİN İSTİSMAR EDİN, HARCAYIN."[216]

Ş. Durgun, Çatı Dergisinde bunları yazdığı günlerde, Milli Gençlik Dergisinde de *"İslam İnkılabının Esasları"* başlıklı bir yazı dizisi başlattı. Ş. Durgun'un bu yazı dizisi dört sayı boyunca, derginin Şubat-Mart 1977 sayısından başlayarak Ağustos 1977 sayısına kadar sürdü.

Ş. Durgun, bu yazı dizisinde mevcut devletin gerekirse zor kullanılarak yıkılmasını, bu amaç için hemen örgütlenmeye ve mücadeleye başlanması gerektiğini savunuyordu.

"Müslümanlar mutlaka bulundukları yerde hakimiyeti İslama vermeli, idari merkezlere, yani devlete hakim olmalıdır"[217] diyordu.

Durgun, İslam inkılabının üç esasını şöyle sıralamıştı: 1) Mutlak-ilahi ideoloji İslam 2) İslam'dan kaynaklanıp ona göre oluşturulmuş Teşkilat, 3) Nihai amaca kadar verilecek olan topyekün savaş.

---

216 Şeyhmus Durgun, *"Dünya İslam Hareketi ve Biz"*, Çatı, 25 Mart 77

217 Şeyhmus Durgun, *"İslam İnkılabının Esasları"*, Milli Gençlik, sayfa 92, Şubat Mart 1977

Durgun, ideolojileri İslam ve Batılı ideolojiler olmak üzere ikiye ayırıyordu. İslam'ın başka ideolojilerle sentez edilmesine de karşıydı:

> *"Türk-islam sentezi, Arap-İslam sentezi, vs. gibi palavralar, noksansız, mutlak olan bir ideolojinin (yani İslamın bn.) noksan veya birleşme kabul eder olduğu neticesini çıkarır ki, bu durum küfür yolunun üstüne çıkıştır." "TEK VE MUTLAK KAYNAK: İSLAM"*[218]

Durgun, yazı dizisinin ikinci bölümünde *"teşkilat"* üzerinde duruyordu. Çürümüş ağacın tümden sökülüp yerine yeni bir filizin dikilmesine benzettiği düzen değişikliğini sağlayacak örgütün hangi özelliklere sahip olması gerektiğini tartışıyordu.

Lideri cemaat (örgüt,)[219] seçmeliydi. Örgüt camianın en bilinçli kesiminden oluşmalıydı. *"Tenkid hürriyeti"* teşkilat hayatının zorunlu bir kuralı olmalıydı. Örgüt, somut koşullara göre taktikler geliştirmeli, esnek olmalıydı.

İktidarın ele geçirileceği son aşamada teşkilat askerileştirilmeliydi.

> *"Bu noktada aşırı bir merkeziyetçilik, en katı ve sert disiplin ve bütün emirlere – İslami sınırlar çerçevesinde olmak üzere, hoşlanılsa da, hoşlanılmasa da- istisnasız 'Mutlak itaat' şarttır."*

Durgun, *"Nizam ve Disiplin"* başlığı altında, merkezden gelen emirlere kayıtsız şartsız uyulması gerektiğinden söz ediyordu. Yoksa, örgütün bir münazara kulübünden farkı kalmazdı.

Bu bölüm büyük harflerle yazılmış şu sloganlarla bitiyordu:

"YOL; CİHAD, ÖLÜM VE ÖLDÜRÜLÜŞ YOLU

NETİCE; YA KURTULUŞ YA ÖLÜM. "[220]

Ş. Durgun'un üslubuna, kullandığı sloganlara ve kavramlara bakıldığında onun Mahir Çayan'dan da bir hayli etkilendiği sonucunu çıkarabiliriz. Örneğin, Durgun, *"Oligarşik düzen"*in inkılap hareketiyle yıkılması gerek-

---

218 Ş. Durgun, age dergi s. 96

219 Yukarıda belirttiğimiz gibi Ş. Durgun teorisini geliştirirken Seyyid Kutub'dan, Mevdudi'den fazlasıyla etkilenmiştir. Kutub ve Mevdudi'de cemaat kavramı bizdeki anlamından farklıydı. Bizde cemaat belli bir dini lidere gevşek bağlarla bağlı, sempatizan topluluğudur. Kutub'un cemaati ise birbirlerine organik olarak bağlı, bulundukları sistem içinde İslamı yaşayan, devleti İslami hale getirmek için de her yola başvurarak örgütlü mücadele veren Müslümanlar topluluğudur. Ş. Durgun, cemaat kavramını bu anlamda kullanmaktadır.

220 Şeyhmus Durgun, *"İslam İnkılabının Esasları II"*, Milli Gençlik, sayfa 40, 41, Mayıs 1977

tiğini yazıyor[221] "*Oligarşik düzene hayır, vahye müstenid nizama evet*" diyor.[222]

Genel olarak Marksizmden ve Mahir Çayan, Deniz Gezmiş, İbrahim Kaypakkaya gibi 12 Mart cuntasına karşı silahlı mücadele veren, bunun teorisini üreten devrimci liderlerden etkilenme, sadece Ş. Durgun'a özgü değildi. Bu durum, Tevhidi hareket için genel bir özellikti.

Örneğin, Kasım 1977'de, yani Ş. Durgun "*İslam İnkılabının Esasları*"nı yazdıktan hemen sonra yayınlanmaya başlanan *Şura* Dergisinin kapak manşetlerinden biri şöyleydi:

"Katil Oligarşi, Seni Biz... Biz Şeriatçılar Yıkacağız!"

Ş. Durgun'un III.Bölümün girişine (Milli Gençlik Dergisi, Temmuz 1977) yazdıklarına bakıldığında, bu yazı dizisinin cemaatçi çevrelerde epey tepkiye neden olduğu anlaşılıyor. Eleştiriler, Ş. Durgun'un kanun dışı yollara başvurmayı önerdiği, bunun yanlış olduğu, demokratik yolların dışına çıkılmaması gerektiği noktasında yoğunlaşıyordu. Şeyhmus Durgun, kitleyi silahlı mücadeleye teşvik etmekle suçlanıyordu. Durgun, bu eleştirileri şöyle özetlemişti:

> *"Kimisi metod hakkında konuşurken, istemediği halde küfür düzeninin şartlandırdığı bir biçimde düşünerek, küfür düzeninin kendi kanunları çerçevesinde –sadece- 'demokratik bir yolla, metodla hareket yürütülmeli' derken, kimisi de beşeri ilkelerle oluşturulmuş bir sürü program vazediyor."* [223]

Ş. Durgun, kitleyi silahlı mücadeleye teşvik suçlamasına, yazının fikir planında bir yazı olduğu cevabını veriyordu.

> *"Yazımıza Batıcı-Laik Devletin kanun adamlarının kitleyi silahlı mücadeleye teşvik ve bu yolda telkinci gözüyle bakması (...) abesle iştigaldir"* diyordu.

Ş. Durgun yazısının "*Dayanak Sınıfı, Ümmet, Cemaat ve Teşkilat Arasındaki İrtibat*" başlıklı dördüncü ve son bölümünde, hareketin içtimai (toplumsal) bir sınıfa dayanması zorunluluğundan söz ediyordu. Fransız inkılabının burjuva sınıfına, Rus inkılabının ise işçi köylü sınıflarına dayandığını belirtiyordu. Fakat, Durgun'un sınıf kavramı epeyce farklıydı. Durgun'a göre Marksizmin ekonomik temelde yaptığı sınıf tanımı yanlıştı. Ona göre bütün Müslümanlar, yani "*ümmet*" bir sınıf oluşturuyordu.

---

221 age dergi Temmuz 1977 sf. 39
222 age dergi Ağustos-Eylül 1977 sf. 75
223 age dergi Temmuz 1977 sf. 36

"Biz, 'iman edenler sınıfı' ve 'iman etmeyenler sınıfı' diye iki sınıf kabul ederiz."

"Hasılı, İslama göre şahadet getiren herkes, iman edenler sınıfına, yani ümmete dahildir."

"İslam inkılabının dayanak sınıfı; Hz. Muhammed (S.A.V)'nin asrımızdaki ümmetidir."[224]

Şeyhmuz Durgun, Milli Gençlik Dergisinde yazı dizisini sürdürürken, aynı süreçte Çatı Dergisinde de aynı konuları işledi. Durgun'un Çatı Dergisinde yayınlanan yazıları şunlardı:

10 Nisan 1977. *"İdeolojik Mücadele"*

"Yapılacak bir İslami- kitlevi – silahlı (veya) İslami – askeri – silahlı bir harekete halkın katılması, teşkilat tarafından yapılan ideolojik çalışmayla doğru orantılıdır ve hareketin mikyası, mihenk taşı, mihrak noktasıdır."

10 Haziran 77. *"İslam İnkılabının Bileşenleri"*

"Bazıları için (...) bu inkılap(...) anarşi, barikat, kanlı olaylar, karışıklıklar, toptan öldürmeler kısaca içtimai kaos anlamına geliyor. Gerçi zafere giderken yapabildiğimiz nisbette az kan dökülmesine çalışacağız, eğer olabilecekse hiç kan dökmemeye de çalışırız."

30 Temmuz 77. *"Bir Savaş ki...*

30 Ekim 77. *"Diktatörlüklerin Kuruluş Ortamı"*

"Oligarşik düzene hayır, Hakka müstenid nizama evet."

Getirmeye çalıştığı yeniliklere ve mücadeleci ruha karşın Ş. Durgun da cemaatçi anlayışın bir çok önyargısından kendisini kurtaramamıştı. Onca *"sınıf"*, *"ideoloji"* sözü etmesine, felsefi yöntem tartışmalarına girmesine rağmen, Türkiye tarihine bakışı cemaatlerle aynıydı. Kötüye gidiş kapitülasyonlarla başlamış, Tanzimatla devam etmişti. Başımıza gelenler *"Batılılaşma"* yüzündendi. 27 yıllık CHP yönetimi eğitimi Marksist hale getirmişti. 27 Mayıs sola bütün kapıları açmıştı. 1967 yılında başlayan öğrenci olayları da bütün bu gelişmelerin ürünüydü. Özetle tarihe devlet ve egemen sınıflar açısından bakan, kendisini bunların yerine/içine koyan bakış açısı, devlete ve düzene savaş açan Ş. Durgun'da da vardı.[225]

---

224 Ş. Durgun, *"İslam İnkılabının Esasları IV/ Dayanak Sınıfı, Ümmet, Cemaat ve Teşkilat Arasındaki İrtibat"* Milli Gençlik Ağustos-Eylül 77 sf. 73, 74

225 Şeyhmus Durgun, *"Buhran ve Anarşi"*, Çatı, 15 Mart 78

Ş. Durgun, İslami kesimin ülkücü-devrimci çatışmasından uzak durmasını geçici bir durum olarak görüyor, ülkücüleri de düzenin temsilcileri olarak değerlendiriyordu:

> *"Düzen tarafından Marksist harekete tepki olarak doğurtulan 'ülkücü hareket', tümüyle 'Montaj ideoloji' diyebileceğimiz 9 ışık doktrininin tatbikatı arzusuyla önceleri düzen yanlısı, sonraları da düzene karşı olduğunu ilanla, o da okullarda sesini duyurmaya başladı. Bunun yanında daha düne kadar batıl kutuplar tarafından mevcudiyeti kabul edilmeyen cephemiz, şimdilik talebe hareketlerine girmiyor ve günübirlik çatışma ve çarpışmalardan uzak duruyorsa bunun savaşamayacağımıza bağlanması cahillikten başka bir şey değil."*[226]

Ş. Durgun, Milli Gençlik Dergisinin Mart-Nisan 78 sayısına, "*Sen Müslüman*" başlıklı bir yazı yazdı. Bu yazı, Müslümanlara örgütlenmeleri, başkaldırmaları için yapılan bir mücadele çağrısıydı. Ş. Durgun, Müslüman kitleye, komünistlerin, şu ya da bu partinin, falanca cemaatin peşinden gitmemeleri, bunlardan bağımsız olarak kendi sorunlarına kendilerinin sahip çıkıp mücadele etmeleri çağrısı yapıyordu. Çağrı yazısı şöyle bitiyordu:

> *"Anla artık!.. Öğren artık!.. Araştır artık! Göster artık! Bil artık!Kavuş artık!.. Yap artık!..*
>
> *Sen anlamadıkça, öğrenmedikçe, araştırmadıkça, göstermedikçe, bilmedikçe, kavuşmadıkça, kurtuluşu bekleme!..*
>
> *Uyan Müslüman, uyan!..*

Müslüman uyan, uyan."

Ş. Durgun, 15 Nisan 1978 tarihli *Çatı* dergisinde son yazısını yazdı. Bu yazıyı bu bölüme ek olarak olduğu gibi koyuyoruz.

Ek 7

Şeyhmus Durgun

Bu Böyle Biline

"Bu memleket içine düştüğü buhrandan kurtulamaz.

Ne zamana kadar?

Her şeyden evvel her yerde, her yere ve olanca her şekliyle, 'egemenlik halkın değil Hakkındır' düsturu yazılıncaya, nakşedilinceye, zerkedilinceye kadar...

226 Ş. Durgun, Çatı 15 Mart 78 age. yazı

Küller altındaki muhteşem vahiy kaynaklı kültürümüzü çağa sunacak; İslami ülkelerdeki özünden kopmuş, manasından uzaklaşmış veya uzaklaştırılmış çeyrek ve sahte aydınlar kadrosunun elindeki bütün kültür müesseselerini alacak, gerçek mütefekkirler ve münevverler kadrosu yetişip, tarihi görevini yükleninceye kadar...

Tarih boyunca 'neydik?', 'ne olduk?', 'nasıldık?', 'ne olacağız?' suallerini vahyin ışığında cevaplandıracak muazzam bir fikir hamlesine, tebliğ ve davet aksiyonu başlayıncaya kadar...

Fert ve cemiyet planında bütün beşeriyeti ihata edici tek ve biricik sistemin 'eskimez yeni' olduğunu bütün beyinlere zerkedip, ruhlara ve kalplere nakşedinceye kadar...

Doğu'dan Batı'ya Vahiy medeniyetinin önce taarruz, sonra duruş ve daha sonra da her sahada tümüyle ric'atının, böylelikle kendi medeniyetini tarihte kurulup, kalıntısı devam eden medeniyetler çağına düşürmenin en ince ve gizli sırlarına topyekün vakıf oluncaya kadar...

Tanzimat denilen Masonik-inkılapla başlayıp sahte köksüzleriyle devam ettirilen 'devrim' etiketli özünde devrilişlerin, öz inancının müesseselerini devirişlerin envanterini çıkarıp, hesabını 'devrimbaz' uşaklar soruncaya kadar...

Öz inancından uzaklaşıp Batı'ya karşı, önce şaşkınlık, sonra hayranlık ve daha sonra da taklitçilikle adapte oluşun, böylelikle başlayan çöküşün, en müphem ve en mahrem noktalarına kadar foyasını ortaya dökünceye kadar...

'İlkeci, ülkücü, ilerici' denen herkesin gerçekte, 'taklitçi, dolandırıcı ve gerçek gerici' olduğunu yine onların alınlarına yaftalayıncaya kadar...

Yığınları şirin maskeler takarak aldatan, yerli ve yabancı bütün güçlerin maskelerini indirerek gerçek ve iğrenç yüzlerini gösterinceye kadar...

Mazide bir tek yumruk durumundaki Müslümanları; şimdi ki, birbirinden kopmuş, ezgin, bezgin, kırgın, ölgün, üzgün, dargın, kızgın, yılgın hallerinden kurtarıp 'kurşunla kenetlenmişcesine' bir bünye oluşturarak İslam cemaatini abideleştirinceye kadar...

Her yerde, her zaman ve her şekilde, tarihte menendi ve misli görülmemiş 'tenakuzlar manzumesi' ve gayr-ı İslamiliğin kaldırılıp, pratik hayata yavaş yavaş da olsa tatbikiyle cemiyeti lif lif, hücre hücre bir değişme, dönüşüme tabi tutarak yeni bir toplum örünceye ve örgütleyinceye kadar...

Son yarım asırda yapılmış ne kadar devirmek fiilinden türetilmiş 'devrim' varsa, hepsinin ve tek tek hedefinin sadece İslam ahlak ve mukaddesatı nam-ı hesabına ne varsa tümünün imhası ve kıtali olduğunu cümle aleme teşhir edinceye kadar...

Bütün vatan sathında milyonlarca tonluk 'tağut'u tümüyle kaldırıp, anısını tarihin karanlık müzesinde küflenmeye bırakıncaya kadar...

İnananların bildiğini zannettiği, aslında bilmediği öz medeniyetlerini öğretip, hepsiyle birlikte öğreninceye kadar...

Gerçek vecd, derin aşk, sarsılmaz inanç taviz vermeyecek ahlak, fertlerimizde tek tek pırıldayıp, her müspet ve mukaddes mefhumun layık olduğu mevki ve mekanına dönüşene kadar...

Saf ilim, doğru tarih, üstün edebiyat öğretmenlerce öğrencilere öğretilip, öğrenilinceye kadar...

Kitle haberleşme araçlarınca Hakk ve hakikatin her saat, her dakika, her saniye evrensel bildirisini ilan edip, basının her 'şey'inin, her satırında 'öz'ün dışında hiçbir şeyin yazılmamasını temine kadar...

İstiyen ve ne istediğini bilen; istiyen, ama, ne istediğini bilmeyen herkesin ne isteyip ve beklediğini, belirtip bildiren bir neslin oluşunu ve her sahada 'kurmaylaşması' bitinceye kadar...

Kısaca ve tek cümleyle: 'Eskimez Yeni', eskiden olduğu gibi yeniden, yeni çağda hayata her yönüyle ve her hükmüyle hakim oluncaya kadar...

Bu memleket içine düştüğü buhrandan kurtulamaz...

Bu böyle biline ve bildirile!...

Şeyhmus Durgun

1975 Şubatından itibaren MTTB'nin yayın organı olarak çıkmaya başlayan *Çatı* Dergisi, Ş. Durgun'un yazısından bir ay sonra kapandı. Derginin son sayısı 31 Mayıs 78'de yayınlandı.

Şeyhmus Durgun'un Müslümanlardan savaşçı bir örgüt kurma ve Müslüman kitleyi devlete, düzene karşı mücadeleye sokma girişimi başarısız oldu. Durgun'un; *"Anla artık!.. Yap artık!.."*, *"Uyan Müslüman, uyan!.."* diye yaptığı çağrılar, Müslüman kitlede yankı bulmadı. Bu da sebepsiz değildi. Daha önce gösterdiğimiz gibi Ş. Durgun'un içinde bulunduğu cemaat çevreleri düzene muhalif olmak bir yana, devletçiliği, ordu yandaşlığını kimseye bırakmayan, emperyalizmle işbirliğini türlü bahanelerle haklı göstermeye çalışan ve düzene, devlete karşı yükselen sol muhalefete karşı mücadeleyi

birinci görev bilen bir haldeydi. Bu çevre doğal olarak Ş. Durgun'un çağrılarına sempati ile bakmak şöyle dursun, onu kendisine düşman olarak gördü. Cemaatlerin tarihinde, Mısır'daki Müslüman Kardeşler örneğinde olduğu gibi, örgütlü militan mücadele geleneği, bu uğurda verilmiş şehitler, ödenmiş ağır bedeller yoktu. Bu nedenle Durgun'un kurmak istediği örgüt için zorunlu olan deneyim ve kadro birikimi, en önemlisi bu iş için kitlede olması gereken manevi hava, duygusal birikimler yaratılamamıştı. Cemaatler dışında gelişen Hizbu't-Tahrir deneyimi ise çok kısır kalmış, verimli bir deneyim olamamıştı.

29 Ekim 1985 tarihli Milli Gazete'de; *"Şeyhmuz Durgun, Cezaevinde Öldü"* başlıklı bir haber vardı. Haberde;

"Çok sıkıntıya maruz kaldığı anlaşılan Şehmuz Durgun'un ölüm sebebi kesin olarak bilinemiyor" deniyordu. Gazeteye göre Şeymuz Durgun, *Milli Gençlik* Dergisi'nde yayınlanan;

> *"İnkılapçı Gençliğin Stratejisi" başlıklı yazısından dolayı, Devletin Temel Nizamını İslama Uydurmak veya Türkiye'de İslam Devleti Kurmak istediği için yargılanıp 5 yıl hapis cezasına çarptırıl(mıştı)."*

Milli Gazete'de ertesi gün (30 Ekim 85) *"Şeyhmuz Durgun'un ardından..."* başlığıyla anma yazıları yayınladı. Gazete, Şeyhmus'un *"Sen Müslüman"* başlıklı ve *"Müslüman, uyan, uyan"* cümlesiyle biten yazısını da olduğu gibi sayfaya koymuştu.

1 Kasım 1985 tarihli Milli Gazete'de İbrahim Sadri'nin *"Şeyhmus Abi, gidiyor musun?"* başlıklı yazısı yayınlandı. İbrahim Sadri; *"Sıradan bir Müslümandı Şeyhmuz Abi..."* diye yazıyordu!

Aynı gazetede 4 Kasım 85 günü yayınlanan Atilla Özdür imzalı ve *"İşkence"* başlıklı yazıda, Şeyhmuz'un işkenceyle öldürüldüğü ima ediliyordu. Hepsi bu kadar.

Şeyhmus Durgun, Diyarbakır'da gömüldü.

d) Tevhidi Hareketin Genel Değerlendirmesi

Tevhidi hareket, sınıfsal olarak cemaatlerle aynı kitleye dayanıyordu. Bu kitle genel olarak küçük ve orta burjuva tabakalardan oluşuyordu. Küçük üretici köylüler, özellikle de ilçe ve şehirlerde sayısı hayli kalabalık esnaf kesimi, serbest meslek sahipleri (avukat, doktor, mühendis gibi) bu kitle-

yi oluşturuyordu. Cemaatler bir köylü hareketi, kırsal bir hareket değildi.[227] Tevhidi hareket de Ankara ve İstanbul'da ortaya çıktı.

Tevhidi hareket güçlü bir kitle tabanına oturamadı, öncü öğrenci gençlik hareketi düzeyinde kaldı. Ama dayanmaya, ulaşmaya çalıştığı kitle Türkiyeli ve Kürt yoksul kesimdi.

Bu hareket, yoksul kesimlerin düzene tepki ve nefretlerini dini biçimlerde dile getirme eğilimindeydi. Ama özel olarak yoksullara değil, genel olarak tüm Müslümanlara yaslanmaya çalıştı. Müslümanlar içindeki sınıfsal farklılaşmayı göremedi, görmek istemedi. Tevhidi anlayışıyla cemaatçi anlayış, resmi İslam arasındaki görüş farklılıklarının, sınıfsal farklardan kaynaklandığını anlayamadı, anlamak istemedi.

Tevhidi hareketin antiemperyalizmi, antikapitalizmi ve isyancılığı, sınıfsal karakter olarak küçük burjuvazinin damgasını taşıyordu ve sistematikten, iç tutarlılıktan, kararlılıktan yoksundu. İşçi sınıfı ideolojisinin tutarlılığı ve kararlılığı tevhidi harekette yoktu.

Tevhidi Hareketin Cemaat İslamcılığından Farkları

Cemaatlerde Türkçü-milliyetçi yanlar baskın olmasına karşılık, tevhidi hareket ümmetçiydi. Ümmetçilik, tevhidi hareketi Kürt sorununda cemaatlere göre daha esnek hale getirdi. Örneğin gençler, Kürt Müslümanların tepkisini çeken Türkçü, milliyetçi kimlik yerine kendilerine *"Müslüman gençler"* demeye başladılar.

Cemaatler kendilerini gayet doğal ve tartışmasız biçimde *"sağ"* olarak görüyorlardı. Tevhidi hareket bu *"sağ"* kimliği de tartışmaya açtı. Sağdan ve soldan ayrı bir *"Müslüman"* kimliğini öne çıkardı.

Cemaatler emperyalizm yanlısı tavırlarını hiç bırakmadılar. Tabanlarında yükselen anti emperyalist tepkileri türlü gerekçelerle, örneğin *"NATO'dan çıkarsak, ABD ile bozuşursak Rusya'nın kucağına otururuz"* gibi bahanelerle pasifize etmeye çalıştılar. Tevhidi hareket pratikte olmasa da teorik olarak emperyalizme ve ABD'ye tavır aldı.

Cemaatlerin devletçiliği de tevhidi harekette yoktu. Tersine, Ş. Durgun örneğinde gördüğümüz gibi Müslümanlar devletin yıkılması için mücadeleye çağırılıyordu.

Cemaatler, düzen partileri arasında bölünmüşlerdi ve verdikleri siyasi mücadele düzen partileri arasındaki kısır çekişmelere taraf olmaktan ibaretti.

---

227 Hatırlanacağı gibi Erbakan, 1970'li yıllarda bile partisinin kırsal kesimden yeterli oy alamadığından yakınıyordu.

Tevhidçiler, Müslüman kitlenin dikkatini yüzeydeki bu parti çekişmelerinden; AP, MSP, CHP'den daha derindeki ekonomik, politik sorunlara çekmeye çalıştılar.

Tevhidçiler genel olarak kapitalist özel mülkiyete değil ama kapitalist özel mülkiyetin tekelci biçimine, büyük toprak sahipliğine tavır aldılar.[228]

Kapitalist özel mülkiyete karşı takınılan bu orta yolcu tavır, Tevhidi hareketin hangi toplumsal sınıfı temsil ettiğine de işaret eder. Kendisini sınıflar üstü gören, bütün sınıflara hakkaniyetli, eşit davranacağını iddia eden anlayış, bilindiği gibi küçük burjuvaziye özgüdür.

Cemaatler, kendi tarihlerini cemaatin kurucularıyla başlatıyor, kurucuların ya da kurulan yerin ismiyle anılıyorlardı. Nurcu, Süleymancı, Işıkçı, İskenderpaşa Cemaati gibi. Cemaatler tarihi olarak köksüz, Türkiye ve dünya tarihinden tecrit edilmiş yapılanmalar görünümündeydiler. Tevhidi hareket ise kendi tarihini de bilince çıkardı. Kendisiyle 19. yüzyıl İslamcılığı, Afgani ve Abduh arasında, yakın dönem için de Mevdudi, Seyyid Kutub ve diğer İslamcılar arasında bağ kurdu. Kendisini bu genel İslamcı hareketin bir parçası olarak gördü. Ama tevhidi hareket aynı bağı Türkiye ve Osmanlı İslamcılığı ile kuramadı. Tevhidi hareket Türkiye ve Osmanlı tarihi, Osmanlı İslamcılığı konularında derinleşemedi, cemaatçi önyargıları ve cahilliği devam ettirdi.

Saydığımız bütün bu farklara karşın Tevhidi hareket gene de cemaatlerden ideolojik olarak tam bir kopuş sağlayamadı. Örneğin, ırkçılık reddediliyordu ama Osmanlıcılık, büyük Türkiye, lider Türkiye hayali olduğu gibi duruyor, Kürt hareketine karşı nefret devam ediyordu. Örneğin Kasım 1977'de yayımlanmaya başlanan ve kapağına;

"Katil Oligarşi, Seni Biz... Biz Şeriatçılar Yıkacağız!"

diye manşet atan "*Şura Dergisi*"nin, bir başka kapağında da şu manşet vardı:

"Türkçülük, Arapçılık Belasından Sonra Kürtçülük Belası!" [229]

Gene ümmetçiliğin yanı sıra milliyetçi-mukaddesatçı-devletçi söylemler de Tevhidi harekette devam ediyordu.

Tevhidi hareket 1970'li yıllarda cemaatçi anlayışın ideolojik saldırılarına uğradı. N. Fazıl da bu saldırılarda cemaatçi anlayışla birlikteydi. Necip Fazıl, 1977 yılında *Doğru Yolun Sapık Kolları* ismiyle bir de kitap yazdı. N. Fazıl kitabında, İslamcı ve Tevhidi hareketin ideolojik kaynağını oluşturan

228 Örnek için bkz. Ali Bulaç. "*Sınıflaşan Toplumumuzda Ahlak Tartışmaları.*" Düşünce sayı 1 Nisan 1976 M. Sait Şimşek. "*İslam'da Toprak Mülkiyeti.*" Düşünce Dergisi sayı 5 Ağustos 1976

229 Hamza Türkmen, Türkiye'de İslamcılık ve Özeleştiri s.59

kişilere bol bol hakaret ediyordu. İbn-i Teymiyye'ye *"sapık"*, *"imansız"* diyordu.[230], Sünnilik dışındaki mezhep ve inanışların tümünü, hakaretler ederek eleştiriyordu. N. Fazıl, Cemalettin Afgani'yi Mason olmakla eleştiriyor, İstanbul'da verdiği konferansta Allah'ı reddettiğini yazıyordu. Mevdudi'ye *"Merdudi"*[231] lakabını takıyor, onu Afgani'ye, Abduh'a hayran *"İbn-i Teymiyye'ye ise kara sevdalı"* olmakla suçluyor, sünnet ehli alimlerini kötülemekten başka bir iş yapmadığını yazıyordu. Seyyid Kutub için ise:

> *"Bu zatı 'Sahte Kahramanlar" konferansımda gerçek kahraman olarak göstermiştim. Fakat sonradan gördüm ki, Seyyid Kutub bir İbn-i Teymiyye meddahıdır ve kellesini kaptırdığı sosyalizma yularının zoruyla Hazret-i Osman'a adaletsizlik isnat eden ve dil uzatan bir bedbahttır"*[232] diyordu.

Cemaatçi anlayış bu ideolojik saldırıyla ve tevhidi anlayışı fiilen engelleyerek, örneğin dergilerini sattırmayarak, dergilerini kapatmaları için baskı yaparak, kendi kitlesini tevhidi anlayışa kapattı. Tevhidi hareketin cemaatlerin kitlesi dışındaki muhalif kesimlere, örneğin işçi sınıfına, küçük üretici köylüye, kadınlara, Kürt hareketine, Alevilere açılabilecek bir perspektifi yoktu. 1970'li yıllarda Türkiye'de muhalif hareketin bütününü oluşturan bu saydığımız kesimler laik eğilimliydi. Bunlar, işbirlikçi cemaatlere ve onların güdümündeki harekete de sıcak bakmıyorlardı. Şeriatçı bir hareketin Türkiye'deki tabanı o yıllarda, örneğin bir İran, Pakistan, Mısır ve Orta Doğu ülkeleriyle karşılaştırıldığında çok daha dardı.

Ne cemaatlerin dindar kitlesine, ne de diğer muhalif kesimlere açılamayan Tevhidi hareket, istediği çıkışı yapamadı.

Tevhidi anlayış devletin ve cemaatlerin baskılarına karşı koyamadı, cemaatlerin kitlesi dışına da taşamadı. Bu nedenle güdük kaldı. Ama 1980'li yıllardan itibaren Türkiye'deki bütün İslami hareketi, cemaat önderlikleri de içinde olmak üzere ideolojik olarak etkileyecek, İslam'ı beş şarttan ibaret gören cemaatçi anlayışı tümüyle dönüştürecektir.

---

230 N. Fazıl, Doğru Yolun Sapık Kolları s. 62

231 Merdud: Reddolunmuş, kovulmuş

232 N. Fazıl, Doğru Yolun Sapık Kolları s. 154,157

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM
12 EYLÜL 1980'DEN GÜNÜMÜZE

I- Emperyalizm, 12 Eylül ve Din

Daha önce değindiğimiz gibi, 12 Eylül cuntası, emperyalizmin dünya genelinde "*Yeşil Kuşak*" projesini hayata geçirdiği bir döneme denk geldi.

Emperyalizmin antiemperyalist hareketlere ve emperyalizmle işbirliği içindeki rejimlere muhalefete karşı İslam dinini kullanması yeni bir olgu değildi. İngiltere, Fransa ve Almanya, Osmanlı'nın başındaki Halife padişahları (Adülmecid, Abdülaziz, Abdülhamid ve son olarak da Vahdettin) kendi çıkarları için, değişik projeler üreterek kullanmıştı.[233] İkinci Dünya Savaşı'ndan sonraki Bağdat Paktı, Rabıta, İslam Konferansı gibi uluslararası örgütlenmeler de gene emperyalist projelerdi.

J. Carter'ın ulusal güvenlik danışmanı Zbigniev Brzezinski tarafından ifade edilen Yeşil Kuşak stratejisi de aynı hedeflere yönelikti: Sovyetler ve İslam ülkelerindeki antiemperyalist hareketler.

Yeşil Kuşak projesini daha öncekilerden ayırt eden yan, emperyalizmin sadece işbirlikçi devlet yönetimlerini değil, muhalif olarak ortaya çıkan değişik İslami oluşumları da işin içine katması, bunları örgütlendirip silahlandırmasıydı.

Bu strateji İslam Birliği, İslam Konferansı gibi genelde devlet düzeyinde kalan girişimlere göre çok daha başarılı oldu. Yeşil Kuşak projesinin en başarılı olduğu alanlar Afganistan, Pakistan ve Orta Asya'da Özbekistan, Tacikistan idi. Pakistan'da gerici Ziya ül Hak darbesi, Türkiye'de 12 Eylül 1980 cuntası, bu projenin uygulanmasını daha da kolaylaştırdı.

Afganistan'da mevcut yönetime karşı Mücahidin örgütlendi ve Pakistan'da kamplar kuruldu. Silahlı direnişin finansmanı da eroin ticaretiyle sağlandı. Afganistan'da Gülbettin Hikmetyar ve diğer aşiret liderleri tarafından ekilen afyon haşhaşı, Pakistan imalathanelerinde eroine çevrilip dünya pazarına sürülüyordu. CIA ve Pakistan gizli istihbarat örgütü ISI birlikte ya-

233 Bu konularda ayrıntılı bilgi için, "*İslamcılığın Doğuşu, Osmanlı'dan Günümüze Türkiye'de Gelişimi*" isimli çalışmamıza bakılabilir.

pıyordu bu işi. Özbekistan ve Tacikistan'daki gruplar da bu parayla finanse ediliyordu.

Yeşil Kuşak projesinden sonra ortaya çıkan İslami bankacılığın, *"faizsiz"* finans kurumlarının, Amerikancı İslamın finansmanında ve kara para aklama işlerinde kullanılmış olması muhtemeldir. Pakistan 1981 yılında, Türkiye ise 1984 yılından itibaren İslami bankacılığa geçti. *"Faizsiz"* finans kurumlarının arkasında, yıllardır emperyalizmin her türlü kirli işlerini gören, finanse eden Suudi Arabistan vardı. Bu kurumlara örneğin Türkiye'de özel ayrıcalıklar da sağlanmıştı. Üstelik, başka ülkelerde *"faizsiz"* finans kurumları açan Suudi Arabistan kendi ülkesinde buna izin vermiyor, bu ülkede normal bankacılık yapılıyordu.[234]

Yeşil Kuşak stratejisi aynı zamanda riskliydi. Çünkü genelde yoksul kesimlerden gelen gençlerin örgütlenmesine ve silahlandırılmasına dayanan, kendi finansman kaynaklarını yaratabilen örgütlenmeler, her an inisiyatif dışına çıkma, her zaman söz dinlememe eğilimi taşıyorlardı. Nitekim, İran devrimi bu tür örgütlenmeler üzerinde etkili olmaya başlayınca, Afganistan'da Mücahidin yerine Taliban örgütlenip geliştirildi. 1990-91'de Hikmetyar Irak'ı destekleyince tasfiye edildi ve yerine Usame Bin Ladin getirildi. Uyuşturucu ticaretinin başına o geçti. Taliban'la ortaya çıkan çelişkiler ise Usame Bin Ladin'in öldürülmesine kadar vardı.

Yeşil Kuşak projesinin mimarı olarak kabul edilen Brzezinsky bu anlayışı;

> *"Dost ülkelerde bastırılmış İslam, düşman ülkelerde kışkırtılmış İslam"*

olarak formüle ediyordu.

İslami liberalizm projesinin akıl hocalarından Leonard Binder:

> *"Dinin, rakip bir toplumsal kuvvet tarafından kullanılmasına imkan verilmeden, burjuva ideolojisinin bir parçası haline getirilmeli; İslam, liberal kapitalizmin yörüngesine sokulmalıdır"*[235] diyordu.

Ali Bulaç 1987 yılında yazdığı bir makalede, emperyalizmin Türkiye ve Ortadoğu'da istediği Türk-İslam modelinin özelliklerini şöyle sıralıyordu: Devrimci, antisömürgeci, Batı karşıtı İslam'a karşı çıkması ve bu gelenekten uzak durması. Fransa'nın cinayetlerine, ABD'nin bölgedeki varlığına ve yaptıklarına karşı çıkmaması. Sovyetleri içerden çökertmeye yarayacak bir araç olarak iş görmesi,

---

234 Konuyla ilgili olarak Dördüncü Bölümde yer alan; *"Gülen Örgütlenmesinin Finansal Kaynakları"* başlıklı alt bölüme bakılabilir.

235 İsmail Kara. *"Cumhuriyet Türkiye'sinde Bir...."* S. 319

"Yani Brezinski'nin formüle ettiği 'dost ülkelerde bastırılmış İslam, düşman ülkelerde kışkırtılmış İslam.' Bu iş için de 'Türk-İslam' çok ideal bir formül olarak karşımıza çıkar." [236]

1990'lı yıllarda Doğu Bloku'nun çökmesiyle Amerikancı İslam projesi daha önem kazandı ve projede bazı revizyonlar yapılması zorunluluğu doğdu. Bunun en önemli nedenlerinden biri, Amerikan emperyalizmine karşı da, silahlı silahsız, örgütlü İslami bir muhalefetin güç kazanması ve hızla yayılma eğilimi göstermesiydi.

Amerikan think tankleri *"radikal İslam"* dedikleri bu anlayışın, gerektiği ölçüde fark edilemediğini ama *"ABD'nin uzun dönemdeki güvenliği açısından büyük bir tehdit oluşturduğunu"* belirtiyorlardı.

"Fas'tan Afganistan ve Pakistan'a kadar yayılan 'Kuşak' içindeki İslami hareketin bu bölgede patlak verebilecek dini ve ulusal çatışmalarda kendini gösterebileceğine dikkat çekiliyor"du.[237]

Yani Yeşil Kuşak şimdi tehlikeli, riskli bir bölge olarak değerlendiriliyordu. Amerikalı bir araştırma kuruluşunun çalışmasında:

"Bölgedeki Amerikan çıkarları, İslami temelciliğin yayılmacı eğilimlerine karşı Mısır, İsrail, Suudi Arabistan ve Türkiye gibi ılımlı, Batıcı ülkelerin bir set olarak korunması da vardır"[238] deniyordu. (Cümle metinde düşük. O.T.)

S. Ergin'in yazdığına göre Amerika, Diyanet İşleri Başkanlığına ait kitabevlerinde Seyyid Kutub'un kitaplarının satılmasına tepki gösteriyordu. Bu kitaplarda Amerika ve İsrail karşıtı görüşler vardı.

6 Şubat 1990 tarihli Cumhuriyet gazetesinde Ufuk Güldemir'in; *"Rand Corporation, ABD yönetimi için 'Türkiye'de İslam' üzerine rapor hazırladı"* başlıklı yazısı vardı. Rapor Sovyetleri güneyden çeviren ülkelerdeki İslami hareketleri inceliyordu. Raporda; Amerikan yönetimine önerilen şuydu:

"Yönetim (ABD yönetimi, O.T.) konuya dönük politikalarını formüle ederken hem Türkiye'de laik modeli destekleyen, hem de İslami güçlerle açık bir çatışmadan kaçınan nazik bir denge yakalamak durumundadır.(...) Türkiye'ye NATO çerçevesinde daha fazla yükümlülükler verilmeli..

236 Ali Bulaç, *"Her Dolmuşa Binmeyelim"* Zaman gazetesi. 27 Ağustos 1987

237 Sedat Ergin, *"ABD'de 'İslami Temelciliğe' yeni Bakış"* Hürriyet, 18.9.1990. Aktaran . İktibas Dergisi Ekim 1990

238 Sedat Ergin, yag. yazı.

(...) İkincisi, ABD laik devlet şeklini desteklerken Türkiye'deki Amerikan menfaatlerine daha iyi hizmet edecek politikalar geliştirme olanağı güçtür. Buna ek olarak İslami hareketin ılımlı üyeleri ile ihtiyatlı ve gayrı resmi temaslar kurulması öğrenme süreci için yararlı olabilir."[239]

Amerikancı İslam Türkiye'de en başarılı örneğini, 1990'larda yükseltilen Gülen hareketiyle verdi. Gülen hareketiyle sağlanan ilişkiler, birikimler de kullanılarak kısa sürede iktidara getirilen AKP ve bu partiyle başlayan dönem, Amerikancı İslam'ın altın dönemi oldu.

II) Genel Olarak Cuntaya Karşı Tavırlar

12 Eylül cuntasına devrimci örgütler dışında, sağ ya da sol hemen hemen hiçbir kesim tarafından açıkça karşı çıkılmadı. 12 Eylül cuntasına karşı çıkma, ona karşı dışarıda, cezaevlerinde, işkencelerde direnme onuru sadece Türkiyeli devrimci örgütlere, komünistlere ve az sayıda onurlu sol aydına aittir.

Sovyetler Birliği'nin Türkiye'deki bürosu gibi çalışan o zamanın TKP'si, MHP'lilerin, MSP'lilerin de gözaltına alınmasına bakarak; *"cunta sağa da vuruyor, sola da"* tespiti yapıp, kendine göre tarafsız bir tutum almıştı. Ama Sovyetlerin bir başka hık deyicisi Bulgaristan Devlet Başkanı Todor Jivkov, Evren'e nişan takmıştı.

Sosyal demokrat, hatta Marksist geçinen Cumhuriyet yazarları, sol gazete olarak bilinen Milliyet'in ünlü kalemleri de cuntaya karşı çıkmadılar. Örneğin Oktay Akbal, Cumhuriyet'te generallerin *"bu darbeyi yapmaya mecbur kaldıklarını"* anlatıyordu. Hatta O. Akbal, bu darbeden 27 Mayıs'a benzer olumlu işler yapmasını bekliyordu.

"Şimdi yeni bir yaprak açılmıştır. Bu yeni yaprağın Atatürk'ün özlediği devrimci demokrasi çizgisinde ileri aşamalar yaratması beklenir"[240]

diye yazıyordu.

Uğur Mumcu da darbeyi *"yağmurun yağması kadar doğal bir olay"* olarak görüyordu. Mumcu'ya göre, ordunun geleneğinde sürekli iktidarda kalmak yoktu ve *"bu tutum, değeri çok sonra anlaşılacak bir büyük güvencedir"*[241] diyordu.

239 Cumhuriyet. 6.2.1990. akt. İktibas Dergisi Mart 1990
240 Cumhuriyet,13 Eylül 1980
241 Cumhuriyet, 14 Eylül 80

Gene aynı gazetede yazan Mehmet Kemal de; *"Generallere zorluk çıkartılmamasını"* istiyordu. [242]

Bir başka Cumhuriyet yazarı Müşerref Hekimoğlu şöyle yazmıştı:

> *"Evren'in demokrasi severliğine her zaman güven duydum. 'Kolay gelsin' diyerek bitirmek istiyorum bu yazımı."*

İlhan Selçuk'a göre; *"Eski rejimin suyu öyle bir ısınmıştı ki, 12 Eylül olmasa bile bir başka günde kaynaması doğaldı."*[243]

Milliyet gazetesi başyazısında; *"Ülkesini seven herkese yeni yönetimin hedeflerine başarı ile ulaşmasına yardımcı olmak düşüyor"* diyerek, insanları cuntayla işbirliğine çağırıyordu.

O dönemde muhafazakar kesimin sözcüsü olan Tercüman'ın başyazısının başlığı; *"Allah yardımcıları olsun"* şeklindeydi. Yazıda darbenin, demokrasinin çökertilmesi olarak yorumlanmaması gerektiği yolunda da akıl veriliyordu.

III) İslami Kesimin Cuntaya Karşı Tavırları

Bu kesimden hiçbir parti, grup, aydın, köşe yazarı cuntaya açıkça karşı çıkmadı. Tersine, bu kesimin büyük çoğunluğu cuntayı açıkça destekledi.

En hararetli cunta destekçisi herhalde Necip Fazıl'dı. Daha önce 12 Mart cuntasını destekleyen N. Fazıl, şimdi daha da heyecanlıydı. 12 Mart cuntası için:

"Bizim biricik dileğimiz, milliyetçi ideolocyaya sahip bir askeri (otorite) görmeyi Allahın bize nasip etmesinden ibarettir."

diyen Necip Fazıl'ın duaları gerçek olmuştu.

N. Fazıl, o günlerde çıkardığı *"Rapor"* isimli dergide, cuntaya karşı tavrını şu cümlelerle ifade ediyordu:

> *"Tam da 'Rapor 12'nin hazırlanıp mücellide verildiği ve yalnız kapağının basılmak üzere bulunduğu anda olanlar oldu ve ordu idareye el koydu.*
>
> *'Rapor 10 ve 11'i okuyanlar, biricik dilek ve çareyi bu el atışta gösterdiğimizi ve onu adeta teşvik ettiğimizi bilirler.*

242 Cumhuriyet, 19 Eylül 1980

243 Alıntıları; Yeni Şafak 12.9.96. *"Darbenin kıvrak kalemleri"* başlıklı imzasız yazıdan yaptık (İktibas. Ekim 96)

Kapak baskısını durdurduğumuz ve bu yazıyı kaleme aldığımız demde (12 Eylül saat 11) henüz hareketin renk ve çizgileri tam bir açıklığa kavuşmamış bulunuyor. Fakat komünistlere ve anarşistlere şiddetle zıt ve mübarek İslam aksiyonunu bozucu ve böyle bir tepkiyi davet edici yobazlara da aykırı bir davranış karşısında olduğumuz muhakkak...

Din bayrağını açarak dini uçuruma sürenler başlarına toprak saçsın!..

(...)

Bu hareket olmasaydı devlet olmayacak, millet yerinde kalmayacaktı.

Allah hayırlı eylesin!.."[244]

12 Eylül'ü destekleyip doğru ve haklı bulup destekleyenler arasında, dindar çevrenin ünlü ismi şair Sezai Karakoç da vardı. S. Karakoç çıkardığı *Diriliş Dergisinde* şunları yazdı:

"12 Eylül hareketi, sokağa çıkamaz hale gelmiş halk için, son derece beklenen, adeta bir kurtuluş gibi idrak edilen bir hareketti."

"27 Mayıs ve 12 Mart hareketleri gibi değildi 12 Eylül hareketi. Bir zaruretti."[245]

12 Eylül cuntasına karşı cemaatlerin tavırlarına gelince.

Cunta cemaatlere özel olarak bir şiddet uygulamadı. Cemaatleri baskı altına aldı ve kendisiyle işbirliği yapmalarını dayattı. Cunta, kendisiyle işbirliği yapacak cemaatin önünü açacağını, imkanlar sağlanacağını, bunu kabul etmeyenlerin ise dağıtılacağını söylüyordu. Nurcu *Yeni Asya* grubunun lideri Mehmet Kutlular anılarında, ilki 1981 Şubatında olmak üzere, MİT'den subayların iki kez kendisine geldiklerini, beraber çalışmak istediklerini ve:

"Bizimle çalışırsanız, biz de bütün devlet imkanlarını emrinize tahsis ederiz ve size her hususta yardımcı oluruz" dediklerini anlatıyor.[246]

---

244 Akt. Hamza Türkmen, İslamcılık ve Özeleştiri s.62, 63 H. Türkmen bu yazı için; *"Bu kapakta yer alan yazı, sistemin, demokrasi oyunu içinde Müslümanları ne kadar ulusçu ve devletçi bir anlayışla kuşattığını gösteren bir utanç levhasıdır"* diyor ve bu yazıyı M. Ş. Eygi'nin 16 Şubat 1969 Kanlı Pazarı'nı alkışlayan, yazısına benzetiyordu.

245 Diriliş, Dönem,7, Sayı 12 ve sayı 10'dan akt. İktibas Mart 1990

246 Mehmet Kutlular, İşte Hayatım, Cilt 1 Yeni Asya neşriyat 7. baskı 2009 s. 300

İşbirliği teklifinin ve tehditlerin bütün cemaatlere yapıldığını kabul etmemek için hiçbir sebep yok. Örneğin, M. Kutlular, bu teklifin bütün Nurcu çevrelere yapıldığını ve kendileri dışındakilerin bunu kabul ettiklerini yazıyor.

Cemaatlerin cuntaya karşı tavırlarını genel olarak şöyle özetleyebiliriz:

İskenderpaşa açıktan cunta şakşakçılığı yapmadı ama açıktan karşı da çıkmadı. Bu cemaat ve MSP cuntayla uzlaşmaya çalıştı. Cuntadan sonra ölen cemaat lideri Mehmet Zahid Kotku, generallerin özel izniyle Süleymaniye Camiine gömüldü.

Nurcu çevreler içinde *Yeni Asya* grubu müteredditd davrandı. Diğerleri ise, örneğin Gülen çevresi, Mehmet Kırkıncı Hoca, Mustafa Sungur gönüllü işbirlikçiler ve cunta propagandacıları oldular.

Işıkçı cemaat cuntayla işbirliği sayesinde, özellikle ekonomik güç olarak yeniden doğuş yaşadı. *Türkiye* Gazetesi cuntanın ve sağın gazetesi haline geldi.

Süleymancılar en çok baskı altında tutulan grup oldular. Bunlar gönüllü olarak değil ama zorla cuntayla, devletle işbirliği yaptılar.

Demokrat, sol kamuoyunda 12 Eylül sonrasının cemaatler için bir altın devir olduğu kanısı yaygındır. Bu kanı tümüyle doğru değildir.12 Eylül, aynı zamanda cemaatleri asimile etmeye, onların emperyalizme ve Türkiye'deki düzene karşı cılız da olsa[247] muhalif niteliklerini yok etmeye çalıştı. Emperyalizmin, 12 Eylül cuntasının hayata geçirdiği ılımlı İslam projesinin yarattığı ortamı cemaatlerin kullanmasına engel olmaya çalıştı. Devlet, cemaatlere karşı verdiği bu mücadeleyi; *"şeriata karşı mücadele"* olarak kamuoyuna sunabilmeyi ve resmi İslam'ın tekel durumunu korumayı başardı.

Bu süreçte 28 Şubat, geleneksel cemaatlere karşı işkenceci rolünü, AKP de papaz rolünü oynadı. 2001 yılında AKP kurulduğunda geleneksel cemaatler darmadağınık bir durumdaydı. 1970'lere kadar Türkiye'nin en yaygın ve etkili cemaati olan Nurculardan, 1970-1997 arasına damgasını vuran, Milli Görüş'ü yaratan İskenderpaşa Cemaatinden, 12 Eylül cuntasına kadar, yurt içinde ve yurt dışında fiilen Diyanet İşlerinin fonksiyonunu üslenmiş olan Süleymancılardan, Işıkçılardan geriye pek bir şey kalmamıştı.

Erbakan ve Milli Görüş'ten geriye kalan Saadet Partisi marjinal bir haldeydi. İskenderpaşa Cemaati Esad Coşan'ın ölümünden sonra gerilemiş ve kamuoyunda adı bile pek bilinmeyen Sağduyu Partisi'ni kurmuştu. Ce-

247 MSP'yi kuran İskenderpaşa Cemaati dışındaki cemaatlerin tümü genelde AP ve Demirel destekçisiydi. İskenderpaşa lideri Kotku'nun da düzene, devlete muhalif bir yanı yoktu. Ama tüm bu cemaatler geneli itibarıyla 1970'li yıllarda esnaf kesimine dayanan, bu kesimin istemlerini dini biçimlerde dile getiren çevreler durumundaydılar.

maatin başına gelen Nurettin Coşan etkin ve saygın bir lider olamamıştı. İskenderpaşa daha sonraki seçimlerde MHP destekçiliğine kadar geriledi. İskenderpaşa cemaatinin örgütsel, tarihsel ve ideolojik olarak MHP ile ilgisi yoktu.

Işıkçılar, dini niteliklerini neredeyse tümüyle yitirerek bildik bir sermaye şirketine dönüştü.

Nurculardan geriye iyice zayıflamış *Yeni Asya* çevresi kaldı.

Süleymancılar, devletin 1960'lardan beri süren ve 12 Eylül'le birlikte daha da artan saldırıları karşısında pes ettiler. Bunlar da *Yeni Asya'cılarla* birlikte Mehmet Ağar'lı DYP destekçiliğine kadar gerilediler.

Bu süreçte Gülen hareketi polis teşkilatı, yargı ve genel olarak devlet bürokrasisinde önemli bir güç haline geldi. Bu sürecin ayrıntısına ileride değineceğiz.

2000'li yılların başlarındaki bu durum AKP'nin özellikle ikinci iktidar döneminden sonra değişti. AKP yönetimi kendisine ve Gülen hareketine tepkili hatta düşman olan cemaatleri ve genel olarak İslami çevreleri tekrar etrafında toplamayı başardı. Devletin ve belediyelerin siyasi, ekonomik imkanlarını cemaatlere de sundu. Cemaatlere, AKP politikalarını desteklemeleri şartıyla sınırsız bir çalışma imkanı tanıdı. Cemaatler, tarihlerinin hiçbir döneminde bu derece rahat bir çalışma ortamı bulamamışlardı, bu derece devletin imkanlarından yararlanamamışlardı. Sonuçta başlangıçta AKP'ye tepkili olan, MHP, DYP gibi partilerde kendilerine alternatif arayan, ya da kendi partilerini kurmaya çalışan cemaatler, bir bütün halinde AKP ve Tayyip Erdoğan etrafında kenetlendiler.

Cemaatler tarihin hiçbir döneminde bir siyasi parti etrafında hiç bu kadar kenetlenmemişler, kendilerini bir parti ile bu kadar özdeşleştirmemişlerdi. Örneğin 1950'li yıllarda Demokrat Parti ve Menderes, 1980'li yıllarda ANAP ve Özal etrafında sağlanan birlik, AKP ve Erdoğan ile kıyaslandığında gevşek ve geçici idi. Geçmişteki birlikler parti ve lider gittiğinde cemaatlerin bundan çok zarar görmeyeceği biçimde ayarlanmıştı, bir özdeşleştirme yoktu. Cemaatlerin bu kitlesel, ideolojik desteği AKP'yi neredeyse İslami sermayenin bir partisine dönüştürdü. Erdoğan ve AKP emperyalizmle ve geleneksel tekelci sermaye ile ters düşmeye başladı.

a) Nurcular

Yukarıda belirttiğimiz gibi Nurcular, 12 Eylül cuntası geldiğinde darmadağınık ve etkisiz cemaat durumundaydılar. DİB'nın MGK'ya sunduğu raporda da bu durum tespit ediliyor ve:

"Nurculuk faaliyetlerinin önemli bir etkinliği olduğu söylenemez"[248] deniliyordu.

Nurcular, Mehmet Kutlular'ın önderlik ettiği Yeni Asya grubu dışında cuntacı ve devletçi bir tutum aldılar.

Cunta, Yeni Asya Gazetesine başlangıçta dokunmadı. Nurcu Okuyucu kanadı temsil eden Yeni Asya çevresi de cuntaya karşı çıkmadı. Tersine, köşe yazarları, cuntayı mazur göstermeye ve ona yol göstermeye çalışan yazılar yazdılar. Örneğin, Sefa Mürsel, 14 Eylül 1980 Yeni Asya Gazetesinde *"Hürriyet ve Otorite İstismarı"* başlıklı yazıda ordunun darbe yapmasını haklı gösterecek nedenler öne sürüyordu. Yusuf Demir, aynı gün, kendi köşesinde orduya yapması gerekenler hakkında akıl veriyordu. Yusuf Demir, cuntadan; önce komünistleri ezmesini, 1961 Anayasası'nı değiştirmesini, 1960 ihtilalinin açtığı yaraları sarmasını ve yeni seçilecek isimleri saptarken dış tesirler etkisinde kalmamasını istiyordu.

Kasım Baydemir ise 16 Eylül 1980 tarihli Yeni Asya'da, cuntayı meşru ve sorunların çözümü için gerekli görüyordu. *"Miletin bağrından çıkan bir kuvvete hiçbir Müslüman-Türk karşı çıkamaz"* diyordu. O da 1961 Anayasasının değiştirilmesini şart görüyordu. Kasım Baydemir, bunlara ek olarak, emperyalist ülkelerin cuntaya destek açıklamalarını da son derece olumlu buluyordu:

> *"ABD askeri yardıma devam edeceğini açıklamaktadır, Federal Almanya da ekonomik yardıma devam edecektir.*
> *(...)*
> *Başlangıç, ilerisi için oldukça ümit vericidir."*

Yeni Asya'nın bir diğer yazarı Bünyamin Ateş de, aynı tarihli gazetede darbenin suçunu, çok iyi çalışan AP hükümetine iş yaptırmayan muhalefete yıkıyordu. Bünyamin Ateş'in cuntadan yapmasını istediği bir iş vardı:

> *"Bu arada yapacakları en caydırıcı iş ise haklarında idam cezası verilen ve hükümleri kesinleşen üç anarşistin, Milli Güvenlik Konseyi'nin tasdiki ile asılmalarıdır."*

Veysel Akpınar da, cuntadan solcuları asıp kesmesini, sonra da gerekli kanunları çıkarıp seçimlere gitmesini istiyordu. V. Akpınar, Almanya'da cuntayı protesto eden devrimcilere de fena halde kızıyordu:

> *"Harekatı 'faşist cunta' diye adlandırıyorlar ve halkı direnişe çağırıyorlar.*
> *Fakat sonları hüsran olacaktır."*[249]

---

248 Akt. Faik Bulut, Ordu ve Din. s. 134

249 Veysel Akpınar, Yeni Asya 19 Eylül 1980

Burada bir hatırlatma yapalım. Yukarıda alıntılar yaptığımız, cuntayı destekleyen, ona akıl veren yazıların yazarları, o güne kadar gözü kara birer Demirel destekçisiydiler. Bunlar Demirel'in hatalarını bile meziyet diye onun siyasi rakiplerine karşı savunmuşlardı. Akıl verdikleri cunta ise Demirel'i zorla devirmiş, gözaltına almıştı.

Ama gene de *Yeni Asya* grubunun cuntaya tavrı, diğer Nurcu gruplarla karşılaştırıldığında kötünün iyisiydi.

Erzurum'da yaşayan Mehmet Kırkıncı en hararetli cunta destekçilerinden ve durumdan vazife çıkaranlardan biriydi. Kırkıncı[250] anılarında şunları yazıyor:

> *"O günlerde Osman Demirci Hoca'ya:*
>
> *'Hocam, şimdi bu millet ihtilâlden dolayı korku içerisindedirler. Bir Türkiye turuna çıkıp bu ihtilâlin bize zarar vermeyeceğini, aksine faydamıza olacağını anlatalım' dedim. Osman Hoca da teklifimi kabul etti. Erzurum'dan çıkıp Karadeniz yolunu takip ederek İstanbul'a kadar gittik. Gittiğimiz yerlerde bu ihtilâlin diğer ihtilâllere benzemediğini, memleketimiz için faydalı olacağını anlattık."*[251]

Kırkıncı Hoca, Tercüman Gazetesinde yayınlanan bir yazısında da:

> *"Bu 12 Eylül Harekatı Malazgirt'ten, Niğbolu'dan, Mohaç'tan, Çanakkale'den de daha ileridir"* diyordu.[252]

1982 Anayasa referandumu öncesinde Ağabeyler Isparta'da bir toplantı yapıp tavırlarının ne olacağını tartıştılar. Kırkıncı *"Evet"* diyeceğini söylüyor ve bu kararını şöyle gerekçelendiriyordu:

> *"Evet diyeceğim çünkü 'Evet' demezsek yine eski durumumuza döneceğiz. (...)*
>
> *Eğer bu ihtilâli askerler yapmasalardı, komünistler zaten başka bir ihtilâl yapacaktı. Benim fikrim bu, artık gerisini siz bilirsiniz."*[253]

Okuyucular grubu içinde bir diğer ateşli cunta destekçisi Mustafa Sungur çevresiydi. Mustafa Sungur, 12 Eylül olduktan sonra İstanbul'da *Yeni Asya* gazetesinin binasına gidip oradakilere:

---

250 Mehmet Kırkıncı Hoca (1928 Erzurum doğumlu) 1956 yılında Erzurum'da medresede karşılaştığı Fethullah Gülen'i Nurcu yapan kişiydi. Kırkıncı,Gülen 1964 yılında Edirne'ye gidene kadar onu eğitmişti. Kırkıncı Hoca öğrenci evleri kurarak Adana, Erzurum ve Ankara ağırlıklı bir çalışma yaptı. Rusya Federasyonu'nda Risalei Nur eğitimi veren yerler açtı.

251 http://www.mehmedkirkinci.com/index.php?s=article&aid=82

252 M. Kutlular age s. 290

253 http://www.mehmedkirkinci.com/index.php?s=article&aid=82

"Kardeşim, ben bekliyordum ki, bu 12 Eylül hadisesini gazetenizde büyük manşetle 'Şu kopan fırtına Türk ordusudur ya Rabbi' diye duyurasınız (...) ama siz bunu yapmadınız. Bir de karşı tavır içine girdiniz" [254] demişti.

Bir diğer ünlü Ağabey, Bayram Yüksel de cunta destekçiliğinde Kırkıncı ve Sungur ile beraberdi. Cuntayı destekleyenler, Nurcu Cemaat içinde *"Konseyciler"* olarak isimlendirildiler.[255] Bunlar sadece cuntayı desteklemekle kalmadı, cuntayı övmeyen *Yeni Asya* grubunu da düşman ilan ettiler. Isparta'da yapılan bir toplantıda *Yeni Asya* ve Kutlular ile ilişkileri kesme kararı aldılar.[256] Mustafa Sungur, Bayram Yüksel ve Kırkıncı Hoca tavırlarını; *"Tercüman'ı alın ama bu gazeteyi almayın"* deme noktasına kadar götürdüler. Bunlar, Anayasaya karşı çıkan *Yeni Asya'yı* komünistlerle birlikte davranmakla suçladılar. Bu cuntacı Nurcu çevreler o zamana kadar destekledikleri, bazılarının listelerinden milletvekili seçildikleri Demirel'e karşı da tavır aldılar. İlk seçimde *Sunalp*'i yani cuntanın partisini MDP'yi (Milli Demokrasi Partisi) desteklediler. *Kırkıncı Hoca,* MDP kendiliğinden silinene kadar bu desteği sürdürdü. Diğerleri ANAP'çı oldu. 1991 seçiminde de gene Demirel'i desteklemediler, RP-IDP-MHP ittifakına oy verdiler.

Yeni Asya grubu cuntaya açık destek vermedi, M. Kutlular'ın anlatımlarına göre, MİT'in işbirliği tekliflerini kabul etmedi. *Yeni Asya* Gazetesi cunta tarafından kapatıldı. Onun yerine *Yeni Nesil* Gazetesi çıkarıldı. Bu grup 1982 Anayasasına da *"Hayır"* dedi. *Yeni Nesil* Gazetesi oylama günü mavi başlıkla çıkmıştı ve manşeti; *"Hayırlı olsun"* idi. Bilindiği gibi mavi renk hayır oyu idi. *Yeni Nesil* Gazetesi de bir müddet bu nedenle kapatıldı.[257] 1982 Anayasa oylaması sırasında *Yeni Asya* grubunun çıkardığı *Köprü Dergisi* de kapatıldı.

1990 yılında başını Bekir Berk'in çektiği cemaat içinden bir grup, gazeteye, matbaaya el koydu. Bunun üzerine Mehmet Kutlular grubu tekrar *Yeni Asya* Gazetesini çıkarmaya başladılar. Böylece Nurcular içindeki bölünmelere *Yeni Nesil*, *Yeni Asır* bölünmesi de eklenmiş oldu. Mehmet Kutlular türlü gerekçelerle defalarca tutuklandı, yargılandı.

Yeni Asya, Yeni Nesil'den ayrılıp yeniden çıkmaya başladıktan sonra Ankara'da Kocatepe Camii'nde Said Nursi için bir mevlit okuttu. Bu mevlit bir yanıyla da *"Ayaktayız"* mesajı vermek için yapılmıştı. Mevlit başarılı oldu ve ardından Kutlular gözaltına alındı. İktidarda ANAP vardı, Özal Cumhurbaşkanı, Akbulut Başbakandı. Demirel ve İslami kesim mevlide sahip çıktı.

254 M. Kutlular age s. 294
255 Hulusi Şentürk age s. 268
256 Mehmet Kutlular, İşte Hayatım s. 289
257 H. Şentürk, İslamcılık sf. 257

Yeni Asya çevresi genel havaya uygun olarak Amerika'nın Irak'a müdahalesine karşı çıktı. Ekim 1991 genel seçiminden sonra kurulan SHP-DYP koalisyonunu destekledi. 2 Aralık 1991 tarihli *Yeni Asya'nın* manşeti; "*Başbakan Demirel herkesin ümidi oldu*" şeklindeydi.

Yeni Asya hükümetin Kürt sorununa yaklaşımını da doğru buluyordu:

> "*Yeni hükümetin 'Kürt gerçeği' noktasında realist yaklaşmasını takdirle karşılıyoruz (...) Mazinin yanlışlarından uzaklaşıldığı, Güneydoğu'daki tepelere yazılmış 'Ne mutlu Türküm diyene' sözleri kaldırıldığı, ırkçılık yerine 'vatandaş ve kardeş' imajıyla yaklaşıldığı zaman problemin büyük ölçüde hafifleyeceği görülecektir.*"[258]

Yeni Asır, 28 Şubat sürecinde, desteklemekte olduğu DYP'den yana tavır aldı. Genelkurmay'ın Haziran ayında silahlı müdahaleden söz etmesi üzerine *Yeni Asya,* "*Halkla savaşılmaz*" manşeti attı.[259] 18 Haziran 1997 tarihli *Yeni Asya'nın* manşeti de, "*Asker gölgesi kalksın*" biçimindeydi.

Yeni Asya, DYP ve Çiller ne yaptıysa gözü kapalı destekledi. 1970'li yıllarda Avrupa Birliği'ne karşı olan *Yeni Asya* şimdi Avrupa Birliği'ne girmemize engel oluyorlar diye büyük holdingleri, Atatürkçüleri, askerleri suçluyordu:

> "*Bize göre Kemalist sistem, millet ile bütünleşememiş üniversite ve aydınlar, Koç gibi holdingler ve dahi 'zinde güçler' AB'ye girişe en birinci engeldir.*"[260]

Yazara göre AB'ye girilince, MGK, ilke ve inkılaplar, Atatürkçü milliyetçilik vs . olmayacaktı.

Mehmet Kutlular 1999'da meydana gelen Adapazarı-Gölcük depremi için "*İlahi ikaz*" dediği gerekçesiyle tutuklanıp cezaevine konuldu. Kutlular cezaevindeyken Adalet ve Kalkınma Partisi kuruldu. AKP'nin kuruluşu, *Yeni Asya* grubu tarafından hoş karşılanmadı. Ali Ferşadoğlu, "*MNP-RP-FP'nin ikiz kardeşini boyatıp yeni parti diye çıktılar*" diyordu ve fena halde yanılıyordu. DYP Genel başkan yardımcısı Hacı Filiz de yeniliğin Milli Görüş'ü ilk defa bölmekten ibaret olduğunu söylüyordu. Mustafa Özcan ise "*Mihenk*" isimli köşesinde AKP adının Fas'tan alındığını iddia ediyordu. AKP için;

> "*Abdülkerim Hatip'in Genelsekreteri olduğu Hizbu'l Adaleti Vet'Tenmiye (Adalet ve Kalkınma) Partisi'nin Türkiye'ye uyarlanmış hali*" diyordu.[261]

---

258 İmzasız başyazı. "*Kürt Gerçeği*" Yeni Asya, 9 Aralık 1991

259 Yeni Asya, 13 Haziran 1997

260 Ali Ferşadoğlu, " *'Kuşatıldık'; AB'ye giremiyoruz*" Yeni Asya, 17 Haziran 1997.

261 Adı geçen yazarların değerlendirmeleri için; Yeni Asya, 16 Ağustos 2001

16 Ağustos 2001 tarihli *Yeni Asya* gazetesinde başlayan, *"FP'den AKP'ye Yeni oluşumun macerası"* (Cevher İlhan) başlıklı yazı dizisinde AKP ve T. Erdoğan eleştiriliyordu.

Yeni Asya grubu, şaşmaz biçimde DYP çizgisinin savunucusu olarak kaldı. 2002 Kasımında yapılan seçimlerde Çiller liderliğindeki DYP'yi destekledi. Seçim sonunda sadece CHP ve AKP meclise girebildi. Diğer partiler barajın altında kaldılar. İki partinin oy oranı yüzde 55 idi. AKP yüzde 35, CHP yüzde 20 oy almıştı. Seçmenlerin yüzde 45'i mecliste temsil edilmiyordu.

Yeni Asya grubu 2007 seçimlerinde de AKP karşıtı tavrını sürdürdü. Kazım Güleçyüz *"Tahlil"* köşesinde; daha önce RP'nin ABD tarafından kullanılıp işi bitince atıldığını, bundan *"kaderini partiye endekslemiş cemaatleri"*in de ağır darbe yediğini, bu tuzağın şimdi AKP için de söz konusu olduğunu yazıyordu.[262]

Gazete, 10 Temmuz'da seçime katılan partileri tanıtan, *"22 Temmuzda tuzakları bozalım"* başlıklı bir ek verdi. Ek'te AKP için;

"28 Şubat olmasaydı AKP olmazdı. Bu parti 28 Şubat ürünüdür. 28 Şubat'ın ömrünü uzattı" deniyordu.

Yeni Asya grubu seçimlerde DP'yi destekledi.[263] Sonuç hüsrandı. 2002 seçiminde yüzde 9.6 olan oy oranı yüzde 5.4'e gerilemişti. Mehmet Ağar Genel Başkanlıktan istifa etti. *"Mihenk"* köşesinde yazan Mustafa Özcan sonucu; Sorosçuların, Batı'nın başarısı olarak değerlendiriyordu.[264]

29 Mart 2009 yerel seçimlerinde de *Yeni Asya* gene DP'yi destekledi. Bu arada AKP ve T. Erdoğan eleştirileri devam ediyordu. O sırada 30 Ocak'ta Davos'ta *"One minute"* olayı yaşanmıştı. *Yeni Asya* Erdoğanı; İsrail'le ekonomik işbirliği anlaşmalarını, askeri ve savunma işbirliği anlaşmalarını iptal etmediği için, silah alımı ihalelerini rafa kaldırmadığı için eleştiriyordu. AKP'nin İsrail'le ilişkileri daha da derinleştirdiğini ileri sürüyordu.[265]

Kazım Güleçyüz, AKP için şu tespiti yapıyordu:

> *"Aslında AKP, şimdiye kadar siyasallaşma, ticarileşme ve dünyevileşme tuzaklarına düşürülemeyen bir cemaati bu alanlara çekerek uhrevi amaçlı imani hizmetlerinden alıkoymak, dolaylı yollarla da olsa resmi ideolojiyle uzlaştırmak ve ayrıca Türkiye'nin kapitalist sisteme eklenmesini*

262 Yeni Asya, 5 Temmuz 2007

263 DYP, Mehmet Ağar'ın Genel Başkanlığında 27 Mayıs 2007'de yapılan Olağanüstü kongrede adını ve logosunu değiştirerek Demokrat Parti adını aldı.

264 Yeni Asya, 25 Temmuz 2007

265 Yeni Asya, 7 Mart 2009.

kolaylaştırmak için üretilmiş bir küresel toplum mühendisliği projesinin en son ürünü."[266]

Yeni Asyacılar Anayasa referandumunda evet oyu verdiler. Bütün cemaatler gibi *Yeni Asyacılar* da birtakım eleştirilerine rağmen AKP ile adı konulmamış bir işbirliği içindeydi.[267]

1970'li yıllarda Demirel'siz iktidarlara yöneltilen eleştirilerle karşılaştırıldığında, AKP'ye yönelik eleştiriler fiske bile sayılmaz. AKP'nin bir yandan cemaatlere talandan pay vermesi, bir yandan da AKP eliyle yapılan toplumu dincileştirme girişimlerini cemaatlerin kendi amaçlarının gerçekleşmesi olarak görmeleri ve desteklemeleri sayesinde uyumlu bir işbirliği sürmekte.

Nurcu Cemaat 12 Eylül'den sonra da bölünmeye devam etti. Örneğin 1985 yılında Müslüm Gündüz Elazığ'da Acz-i Mendi grubunu kurdu. 1990 yılında Sıddık Dursun'un Med-Zehra grubundan Zehra grubu ayrıldı.

Günümüzde Nurcu cemaat 1950'li, 60'lı yıllardaki etkinliğinden çok uzaktır ve Gülen aracılığıyla bu cemaatin büyük bölümü, bir devlet cemaatine, emperyalizmin dünya genelinde işlerini yapan bir örgütlenmeye dönüşmüş durumdadır.

b) Işıkçılar

12 Eylül cuntasıyla ve Amerika'nın İslam projeleriyle en uyumlu çalışan cemaat Işıkçılar oldu. Süleymancılar, Yeni Asyacı Nurcular, İskenderpaşa Cemaati, Milli Görüşçüler, bazı uygulamalara direnir, hükümetlerle aralarına mesafe koyarken, Işıkçılar pervasız bir işbirliğine girdiler. Düne kadar toz kondurmadıkları Demirel'i devirenlerle iyi bir işbirliği içinde oldular.

Enver Ören, Türkiye Gazetesinin kendisiyle yaptığı bir röportajda muhabirin; *"Sayın Ören gazetenizin siyasi iktidarlara karşı tavrı nedir?"* sorusuna şöyle cevap vermişti:

"Bizim siyasi iktidar sorunu diye bir sorunumuz yoktur. Kim iktidara gelirse bizim iktidarımızdır ve onu destekleriz."[268]

Süleymancıların, İskenderpaşa ve Nurcuların kendilerine göre bir siyasi, dini çizgileri vardı. Devletle, emperyalizmle genelde uyuşan bu çizgiye göre

266 Kazım Güleçyüz, *"Nurcular ve AKP (2)"*, Yeni Asya, 18 Mart 2009.

267 Yeni Asya grubu, parlamenter sistemi açıkça savunan bir cemaatti. Mehmet Kutlular 11 Kasım 1990 tarihli Nokta Dergisinde şöyle diyordu: *"Hürriyetçi parlamenter sistemde, Avrupa tipi laiklikte birleşilsin. Bakın hürriyetçi parlamenter sistemi İslami gruplar içinde yalnızca Nur talebeleri savunur." Söyleşi/ Mehmet Kutlular: "Meclis Hilafeti temsil edebilir."*

268 *"İktibas'ın Açıklaması"* İktibas Dergisi. Şubat 1992.

kendi tavırlarını belirliyorlardı. Hüseyin Hilmi Işık ve Işıkçılar ise böyle, göreli de olsa bağımsız bir çizgi oluşturamadılar. Hep yönetenlerin, iktidarların ağzına, istemlerine bakarak tutumlarını belirlediler. Hüseyin Hilmi Işık'ın *"Zalim sultanlara, hatta kafir hükümetlere karşı bile ayaklanmayı dinimiz yasak etmektedir"* sözü, bu anlayışın ifadesiydi. Devletin düşmanları Işıkçıların da düşmanı, devletin istemleri Işıkçıların da istemleriydi. Hüseyin Hilmi Işık'ın 1970'lerde İslamcı anlayışa, Vahhabilere ve Suudilere çatarken, İran devriminden sonra birden bunlardan vazgeçip Suudilere tek söz etmemesi, Şia'nın küfür olduğunu anlatmaya başlaması bu anlayışın bir yansımasıydı.[269]

Cuntayla işbirliği sayesinde *Türkiye* Gazetesi sağın ortak gazetesi *Tercüman'ın* yerini aldı. 1981 yılında 4.200 satan *Türkiye* Gazetesi, 1992 yılında 400 bin basıyordu.[270]

Büyüyen sadece Türkiye Gazetesi değildi. Cemaatin yöneticisi Damat Enver Ören iş dünyasında da hızla gelişti. 1985'te İhlas Finans, 1993'te de İhlas Holding kuruldu. TGRT kuruldu.

82 Anayasası'na evet diyen Işıkçılar önce ANAP'ı, sonra da DYP'yi desteklediler. 1990'larda RP'ye yanaştılar. 28 Şubatın hedefi oldular. 2001 yılında İhlas Finans'ın faaliyetleri durduruldu. Daha sonraki yıllarda TGRT Amerikalılara satıldı. Cemaat, AKP'yi destekleyen bir sermaye grubuna dönüştü.

c) Süleymancılar

12 Eylül geldiğinde Milli Görüş (İskenderpaşa) ile birlikte yurt içinde ve yurt dışında en güçlü olan cemaat Süleymancılardı. Zaten 1960'lardan beri devletle, DİB ve MEB ile Süleymancılar arasında, din adamı yetiştirme konusunda bir mücadele vardı. Bu mücadele 12 Eylül'den sonra Süleymancılar için örgütsel anlamda ölümcül biçimler aldı. MGK'ya sunulan raporda Süleymancılar düşman ilan ediliyor, Süleymancıların, biçki dikiş, muhasebecilik, halıcılık gibi çeşitli adlar altında çalışan Kur'an kurslarının devlete devredilmesi ve Süleymancıların mal varlıklarına el konulması öneriliyordu.[271] Yurtların tapularıyla birlikte devletleştirilmeleri için bir yasa teklifi de hazırlandı. Ama Süleymancıların uzlaşıcı, işbirlikçi tavırları üzerine bundan vazgeçildi. [272]

---

269 İktibas dergisi yukarıda adı geçen sayı ve yazı.Ercüment Özkan Hüseyin Hilmi Işık'ın Suudilere eleştirilerinden dolayı vize alamadığını ve hacca gidemediğini yazıyor.

270 *"İktibasın Açıklaması"*, İktibas Dergisi. Şubat 1992, Enver Ören 13-19 Şubat 1994 tarihli Nokta Dergisinde yayınlanan röportajında gazete tirajının 7 binden 420 bine çıktığını söylüyordu.

271 Rapor için bkz. İsmail Kara, Cumhuriyet Türkiye'si'nde Bir Mesele Olarak İslam. EK 10 s. 165, 166

272 Ayrıntılar için Nokta Dergisi.."*Devlet Atağa Kalktı. Hedef Süleymancılar"*, 14 Aralık 1986

Bu arada cemaatin lideri Kemal Kaçar darbeden sonra tutuklandı ve 9 ay ceza evinde kaldı. Kemal Kaçar ve arkadaşları aleyhine 17 Haziran 1983 tarihinde Antalya'da dava açıldı. Kemal Kaçar ve arkadaşlarına ikişer yıl hapis cezası verildi ve derneklerin mal varlıklarının hazineye devredilmesi kararı alındı. Ama Yargıtay 9. Dairesi 21 Mart 1984 tarihinde bu kararı bozdu ve Süleymancılar yargılanma sonunda aklandılar.

Cunta, Süleymancıları, kendisiyle işbirliği yapmaları için ağır bir baskı altına aldı. Varlık yokluk ikilemiyle karşı karşıya kalan Süleymancılar bu baskılara boyun eğdiler ve kendilerinden ne isteniyorsa yaptılar. Anayasaya evet dediler.

Süleymancıların diğer cemaatlerden önemli bir farkı da yayın organı çıkarmamalarıydı. Süleymancılar dışında bütün cemaatlerin yayın organları, gazete ya da dergileri vardı. 12 Eylül'den önce yayın organı çıkarmayan cemaatler de 1980'li yıllardan itibaren dergi çıkarmaya başlamışlardı. Örneğin, Erenköy Cemaati Altınoluk dergisini, İskenderpaşa İslam Dergisini, İsmailağa Cemaati Furkan Dergisini çıkardı.

Cuntanın baskılarına boyun eğmelerine rağmen 1986 yılında devletin başlattığı, *"irtica hortluyor"* kampanyasının ilk hedefinde gene Süleymancıların eğitim kurumları vardı. Süleymancılar işbirlikçi tavırları sayesinde hala bu kurumlarını korumaktaydılar. *Nokta* dergisine göre 1985 yılında Süleymancıların 450 yurdunda 100 bin öğrenci vardı. Buna karşılık devletin Kredi ve Yurtlar Kurumu'nun 60 yurdu ve 62 bin öğrencisi bulunuyordu.[273]

Süleymancı kurslar bazı ünlü işadamları ve firmalar tarafından finanse ediliyordu. Örneğin, İSO yönetim kurulu üyesi İsmail Amasyalı, Süleymancı yurtların *"hami"*lerinden biriydi ve bu yurtları savunuyordu. Amasyalı, bu işlerin 35-40 yıl önce Süleyman Efendi ile birlikte, Abdullah Bey, Nuh Kuşçulu, İbrahim Bodur'un babaları tarafından Kuran kursları olarak başlatıldığını, bugün yurtların, pansiyonlar biçiminde sürdüğünü belirtiyordu.

Nokta muhabirlerinin aktardıklarına göre orta, lise ve üniversite öğrencilerinin yatılı kaldığı pansiyonlardı bunlar. Yurtlarda televizyon yoktu ve buralar askeri kışla gibiydi. Tek tip yatak, tek tip kıyafet ve tek tip saç ve bıyık vardı. Öğrencilerden para alınmıyor, masraflar bağışlarla karşılanıyordu. Örneğin, Beymen, defolu giysilerini, Kalebodur satamadığı seramiklerini bağışlıyor, mobilyalar Selviler ve Tuna Çelik'ten geliyordu. Servis arabası da MAN firmasının bağışıydı.[274]

İki ay sonraki *Nokta* dergisinin kapağında; *"Devlet atağa kalktı. Hedef Süleymancılar"* manşeti vardı. *Nokta* muhabirleri Süleymancı yurtlardaki

273 *"Süleyman Efendi'nin Yurtları"*, Nokta, 20 Ekim 1985
274 *"Süleyman Efendi'nin Yurtları"* ,Nokta, 20 Ekim 1985

feci durumları aktarıyorlardı. Yurtlarda dayak ve falaka vardı, 14 yaşındaki Bekir İkiz baskılara dayanamayıp intihar etmişti.[275]

Süleymancı yurtlarda eğitimin, öğrenciler arası ilişkilerin, öğrenci-öğretmen ilişkilerinin bilimsel esaslara göre düzenlenmediği, bunların bilimsel açıdan sağlıklı kurumlar olmadıkları, öğrenciler üzerinde psikolojik sorunlara yol açtıkları tahmin edilebilecek bir durumdur. Ama devletin resmi okullarındaki eğitim ve ilişkilerin de bu bakımlardan sıhhatli olduğunu kimse savunamazdı. Yani burada meselenin üzüm yemek değil, bağcıyı dövmek olduğu açıktı.

Cemaat, saldırılara karşı koyabilmek ve gücünü koruyabilmek için zaten var olan pragmatizmini daha da artırdı. Kurslarına Atatürk resimleri astı. Bu pragmatizm, Kemal Kaçar'ın Nazlı Ilıcak'la 1989 yılında yaptığı söyleşide kendini tüm açıklığıyla ortaya koydu.

Kemal Kaçar, devleti şer'i esaslara göre düzenlemek istedikleri suçlamasına karşı çıktı. "*Kişisel yaşantımızı düzenlemek istiyoruz, devlet düzenini değil*" diyordu. Mevcut yasalar dışında hiçbir faaliyet düşünmemişlerdi. K. Kaçar bunu daha 1976 yılında bir gazetede çıkan yazısında söylemişti. Şöyle demişti:

> *"Süleyman Hilmi Tunahan'ın fiilen irşada başladığı tarih olarak bilinen (1936) dan beri 40 sene geçtiği halde ve bu müddet zarfında da sözde Müslüman olan ve olmayan bir çok muarızların düşmanlarının türlü tertip, iftira, isnat ve ihbarlarına rağmen 'Süleymancılar'ın devlete ve hükümete ve kanunlara karşı hiçbir hareketi tesbit edilememiş, adli makamlardan hiçbir mahkumiyet kararı çıkmamıştır"*[276]

K. Kaçar'a göre, aradan geçen 53 yılda Süleymancılar;

> *"Devlet ve millet aleyhine, gizli veya aşikar bir faaliyetleri olmak şöyle dursun, bilakis her türlü devlet ve millet aleyhine olan davranışlara karşı bir denge, bir muvazene unsuru olmuşlardır."*

---

275 "*Devlet atağa kalktı. Hedef Süleymancılar:*" Nokta, Kapak, 14 Aralık 1986 Yazılar, aralarında Ruşen Çakır ve Ayşenur Arslan'ın da bulunduğu bir ekip tarafından hazırlanmıştı. "*Süleymancılık Nedir?*" başlıklı kutuda; Süleymancıların Türkiye'de en büyük dini kol olmadığı, Nakşilerden ve Nurculardan sonra geldikleri, yayın organlarının bulunmadığı ama öğrenci yurtları ve pansiyonlar aracılığıyla güçlü bir örgütlenmeye sahip oldukları yazılıydı.

276 Tercüman Gazetesi. Nazlı Ilıcak'ın Kemal Kaçar'la röportajı: 4-10 Aralık 1989. Aşağıda kaynak belirtilmeyen alıntılar bu röportajdan yapılmıştır.

Devletle, düzenle uzlaşma isteğini bu sözlerle ortaya koyan Kemal Kaçar, para kazanabilmek, ekonomik olarak büyüyebilmek için hiçbir kural tanımayacaklarını da bu söyleşide açığa vurdu. İslamcı anlayıştan aldığı Darülharp, Darülislam kavramlarını Kemal Kaçar kendisine göre bir yoruma tabi tutmuştu. Kaçar'a göre Türkiye Darülislam değildi. Kemal Kaçar:

> *"Türkiye, İslam ahlakının nafiz olduğu, şeriatın hakim olduğu bir devlet değildir. Bu yüzden Türkiye'ye darul İslam diyemeyiz"*

deyip, esas meseleye geliyordu:

> *"Bir Müslüman tüccar, Türkiye 'darülharp' olduğuna göre, faizle kredi alabilir ve faiz karşılığında para verebilir. Lakin, iki Müslüman arasında hangi ortamda yaşarsanız yaşayın, isterseniz, İngiltere'de yaşayın, faizle para alıp verilmez."*

> *"Darül İslam'da kumar yasak. Ama Darül Harpte kumar oynayabilirsiniz. Tabii kazanmak şartıyla."*

K. Kaçar, Darülharp'te Cuma namazının da farz olmadığını ama kendilerinin kıldığını söylüyordu. K. Kaçar, bütün bunları söyledikten sonra, Türkiye'de Müslümanların örgütlenip mücadele ederek Darülharbi Darülislam'a çevirmeye çalışmak gibi bir görevlerinin bulunmadığını da belirtiyordu. Yani, bu kavramları İslamcılar gibi anlamıyordu, devletle ve düzenle bir problemleri yoktu.

Kemal Kaçar, emperyalizmin ve Türkiye devletinin İran karşıtlığına paralel olarak, Humeyni'nin Müslüman olmadığını, İran'lı Şiilerin de kafir olduklarını söylüyordu.

Kemal Kaçar'ın kendisine yönelik suçlamalarına ve Türkiye tahlillerine cevap veren eski Diyanet İşleri Başkanı Tayyar Altıkulaç; Türkiye'nin Darül İslam olduğunu çünkü Müslümanların yönetiminde bulunduğunu, Müslümanların can ve mallarının güvenlikte olduğunu söylüyordu. Altıkulaç, Humeyni'ye, Şiilere kafir denmesini ise hem dini ve ilmi bir hata hem de milli birliğimiz açısından tehlikeli buluyor, Süleymancıların en kolay işlettikleri mekanizmanın tekfir olduğunu (kafir ilan etme) belirtiyordu.

O zamanın Diyanet İşleri Başkanı Sait Yazıcıoğlu da 13 Aralık 89 tarihli Tercüman'a yaptığı açıklamada Türkiye'nin Darülharp olmadığını, bir İslam ülkesi olduğunu, faiz ve kumarın haram olduğunu, Cuma'nın farz olduğunu, imamların ardında namaz kılınması gerektiğini söylüyordu. Haram olanlar ise sadece İslam ülkelerinde değil, her yerde haramdı.

Tayyar Altıkulaç, mevcut durumda Diyanet'le Süleymancıların sorunlu olmamalarını, sorunların süreç içinde kendiliğinden çözülmüş olmasına bağlıyordu. Süleymancılar, Kur'an kursu alanını terketmişlerdi ve MEB'ın şemsiyesi altında pansiyonculuğa başlamışlardı. Diyanet içindeki adamları da zamanla emeklilik ve diğer sebeplerle kadrolarını boşaltmışlardı. Altıkulaç, böylece *"Diyanet'le iş ve görev ilişkileri kalmadı. Çekişme de gündemden çıkmış oldu"* diyordu.

Cuntanın Diyanet İşleri Başkanı Altıkulaç bu söyledikleriyle önemli bir tespit yapıyordu. Bu sözler 1990'lı yıllara gelindiğinde resmi dinin tüm boşlukları nasıl doldurduğunu, Süleymancılar da içinde olmak üzere cemaatlerin hareket alanını nasıl daralttığını gösteriyordu.

Altıkulaç, mevcut durumda Süleymancı kitleden çok Kemal Kaçar'ın kişiliğini problem olarak görüyordu. Altıkulaç, Kemal Kaçar yaşadığı sürece bu ikiliğin süreceğini iddia ediyor, şöyle soruyordu:

> *"Türkiye Daru'l-harp'tir diyerek yola çıkan ve bu ülkenin moral değerlerini alt üst eden bir zihniyetle nereye varabilirsiniz? Cemaatleri ve camileri bölen, onbinlerce imamı arkalarında namaz kılmanın caiz olmadığı töhmeti ile karalayarak milyonlarca Müslüman'ın kafasını karıştıran, önüne geleni ve kendisinden olmayanları kolayca tekfir eden, 'harp hiledir' deyip size karşı her çeşit yalan ve iftirayı mubah sayan, daha doğrusu sizi Müslüman kabul etmeyen bir düşünceden ne bekleyebilirsiniz?"*[277]

Süleymancılar cuntadan sonra, önce ANAP'ı sonra eski göz ağrıları olan Demirel'in DYP'sini desteklediler. 1995 genel seçimlerinde desteklerini hiç sevmedikleri Erbakan'a ve RP'ye kaydırdılar. Bu durum sadece cemaatin pragmatik yanının dışa vurumu değildi. Aynı zamanda cemaatin yaşamakta olduğu krizin ağırlığını da gösteriyordu. Ama Süleymancılar RP kapatılınca FP'ye geçmediler. Milletvekilleri bağımsız kaldı.[278]

28 Şubat'la birlikte ağırlaşan baskılar, öğrencilerin gruplar halinde ayrılmalarına neden oldu ve Kaçar bunlara engel olamadı. Cemaat iyice kendi kabuğuna çekildi. Bu süreçte patron destekleri de cemaatten başka alanlara, örneğin Gülen örgütlenmesine kaydı.[279]

Cemaatin lideri Kemal Kaçar 2000 yılında öldü ve o öldükten sonra cemaat daha da etkisizleşti.

---

277 Tercüman, 11 Aralık 89

278 Nokta, 9-15 Ağustos 1998

279 Ruşen Çakır. *"Cemaatin Geleceği Parlak Değil", Nokta Dergisi age. sayı.*

Cemaatlerde liderlik, Nurcular dışında aile içi saltanat biçimini almıştı. Işık'ın yerine damadı Enver Ören, Tunahan'ın yerine damadı Kemal Kaçar, Kotku'nun yerine damadı Esad Coşan cemaat lideri olmuşlardı. Kaçar'ın çocuğu yoktu. Bu nedenle damadı da olmadı. Cemaat liderliği için Tunahan'ın kızının çocukları arasında çekişme başladı.

Kemal Kaçar'ın yeri için mücadele eden Denizolgun kardeşlerden Arif Ahmet Denizolgun 1991'de RP'den milletvekili seçilmiş, daha sonra ANAP hükümetinde Ulaştırma Bakanlığı yapmıştı. 2007 seçimlerine kadar da ANAP'ı destekledi. Arif Ahmet Denizolgun 2007'de Mehmet Ağar'lı DP'den Antalya milletvekili adayı oldu.Büyük Kardeş Mehmet Beyazıt Denizolgun ise AKP'nin kuruluşuna katıldı. 2002 seçimlerinde AKP'den İstanbul milletvekili seçildi. Mehmet Beyazıt, 2007 seçimlerinde de AKP'den milletvekili oldu.

Nurcu *Yeni Asyacıların* ve Süleymancı Cemaatin liderinin de desteklediği M. Ağar'ın DP'si 2007 seçimlerinde sadece yüzde 5.4 oy alabilmişti. Bu durum, bir zamanların güçlü cemaatlerinin kitle bağlarının zayıfladığının da bir göstergesiydi.

Nokta Dergisi, 1991 erken genel seçimlerinden önce çıkan ve seçimlerde cemaatlerin tavırlarının incelendiği 2 Eylül 1991 tarihli sayısında bazı tahminlerde bulunuyordu. *Nokta'nın* tahminlerine göre en geniş potansiyel Süleymancılarındı. Süleymancıların 1.5 milyon, İskenderpaşa'nın 1 milyon, *Yeni Asya* Nurcularının yarım milyona yakın, Adıyaman Menzil cemaatinin yüzbinlerce, Kadirilerin 200 bin, Işıkçıların yüz bin oy potansiyeli vardı. Fethullahçılar ise o dönemde 100-150 binlik bir oy potansiyeline sahiptiler ve esas olarak İzmir'de örgütlü nispeten küçük bir grup durumundaydılar. Bu tahmine göre sadece Süleymancıların ve *Yeni Asya* çevresinin oy toplamı 2 milyonu buluyordu.

Süleymancıların, Saadet Partisi ve gene İslamcılara yakın duran BBP gibi partiler dururken milliyetçi kimliği, Susurluk olayında ortaya çıkan kirli ilişkileri ile tanınan M. Ağar'ı desteklemesi, Süleymancıların nereden nereye savrulduklarının da bir göstergesidir.

d) Nakşi Cemaatler

1) İskenderpaşa Cemaati

1970'li yıllara damgasını vuran İskenderpaşa Cemaati'nin siyasi örgütü MSP'nin bazı eylemleri ve söylemleri, 12 Eylül faşizminin bahaneleri arasında bulunuyordu. Örneğin, Konya Mitingi bunların en bilineni idi. Bu nedenle cuntanın ilk yaptığı işlerden biri İskenderpaşa Cemaati'ne müda-

hale oldu. Cunta partiyi (MSP) kapatıp siyasi kadroları tutukladı. Böylesine güçlüklerle başlayan dönemde cemaatin lideri Mehmet Zahid Kotku, 12 Eylül'den kısa bir süre sonra 13 Kasım 1980'de öldü. Generaller Kotku'ya, Menderes hükümetinin Süleyman Hilmi Tunahan'a, 27 Mayısçıların Said Nursi'ye yaptığını yapmadılar. Kotku'nun cenazesi MGK'nın özel izniyle Süleymaniye Camii avlusundaki Gümüşhanevi Dergahı şeyhlerinin mezarlarının bulunduğu yere gömüldü.

İskenderpaşa Cemaati bu döneme yeni bir önderle başlamak zorunda kaldı. Ama güçlük sadece bundan ibaret değildi. Cemaat, 12 Eylül'den sonra hem dini hem de siyasi olarak bölündü.

Cemaat içinde kendi başına bir çevre olarak bulunan Mahmut Ustaosmanoğlu, Kotku'nun cenaze namazını kıldırdı, daha sonraki süreçte de İsmailağa Cemaati adıyla ayrıldı.

Siyasi olarak da cemaatin yeni lideri Esad Coşan'la, Erbakan arasında uyuşmazlıklar ortaya çıktı. Aslında Erbakan'la dini otorite arasındaki uyumsuzluk daha önce M. Zahit Kotku döneminde uç vermişti. Erbakan Esad Coşan'ı dikkate almayan, hatta karşısına alan davranışlar içine girdi. 1990 yılı başında da ipler koptu. Dini lider Esad Coşan ayrılığı açıkça ilan etti ve Refah Partisi'nden ayrı bir siyasi örgütlenme arayışı içine girdi.

Cemaati siyasi olarak bölen bir diğer olgu ANAP'ın kuruluşu oldu. Turgut ve Korkut Özal kardeşler cemaatin yetiştirmeleriydi. Cemaatin bir çok kadrosunu ve mali imkanlarını kendisine çeken ANAP, uluslararası ve yerli sermayenin, 12 Eylül'ün bir partisiydi. Bu nedenle ANAP, cemaatin emrinde değil, cemaatin üstünde bir durumundaydı. Cemaatin kurduğu Refah Partisi'ne rakip durumdaydı.

12 Eylül'den önce cuntanın ayak seslerini duyan Kotku, kendine göre tedbirler almaya çalışmıştı. Bunlar mücadeleye, direnmeye dönük tedbirler değildi. Kotku, generallerin hışmını üzerine çekmemeye çalışıyordu. Bunun için MSP'nin ve gençlik örgütlenmesinin sivri, provokatif yanlarını törpülemeye uğraşmıştı. Örneğin, MSP içinde İran devrimine bir sempati ortaya çıktığında MSP yöneticilerini uyarmış, onları İran devriminden uzak tutmaya çalışmıştı. E. Coşan'ın söylediğine göre Kotku, MSP'den gençlik kollarını kapatmasını bile istemişti.[280]

Cemaatin kurucu lideri Mehmet Zahid Kotku, müridlerinin anlatımına göre 12 Eylül için şunları söylemişti:

280 E. Coşan'ın 26 Mayıs 1990'da İstanbul'da yaptığı konuşmadan Akt. R. Çakır . Ayet ve Slogan, s.48

"Biliniz ki bu ihtilali yapmasaydılar, bu memleket bir felakete gidecekti. Ama gene biliniz ki, bunlar din dostu da değildirler."[281]

12 Eylül MSP'ye, İskenderpaşa'ya karşı sert davranmadı. Erbakan ve arkadaşlarını bir an evvel bırakmak için mahkemeler gayret gösterdiler. Bunların ayrıntılarına değineceğiz.

Kotku'nun cenazesine ve genel olarak cemaate karşı cuntanın gösterdiği bu anlayışlı tavra karşılık, cemaat de cuntaya açıktan karşı çıkmadı. *Milli Gazete,* cuntaya N. Fazıl ya da bazı Nurcu çevreler gibi övgüler düzmüyordu ama açıktan karşı da çıkmıyordu.

20 Eylül 1980 tarihli *Milli* Gazete'nin *"Başyazı"*sı *"Milli Bütünlük ve Müşavere"* başlığını taşıyordu. Yazıda Milli Güvenlik Konseyi'nin vatanı uçurumun kenarında kavrayıp kurtardığı anlatılıyor ve generallere *"misafir"* liderlerle görüşmeleri, işbirliği yapmaları tavsiye ediliyordu.

21 Eylül 1980 tarihli *Milli* Gazete'de Ahmet Miroğlu imzalı ve *"Sayın Evren'in 'Basın Toplantısı'nın Düşündürdükleri"* başlıklı bir makale vardı. Makale şöyle bitiyordu:

"Bizim inancımız odur ki, milletimizin artık çok yakından tanıdığı bazı malum çevreler, ne kadar çırpınırsa çırpınsın, 12 Eylül harekatı, birlik, beraberlik ve kardeşliği tesis etmek, sevgi ve müsamahayı hakim kılmak ana hedefinden saptırılamayacaktır. Bunun teminatı şerefli ordumuzun inançlı ve vatanperver mensuplarıdır."

Anayasa kabul edildikten sonra, 12 Kasım 1982 tarihli *Milli* Gazete'de çıkan Zeki Ceyhan imzalı *"Anayasa kabul edildi"* başlıklı köşe yazısında Evren'e başarılar dileniyor ve *"Anarşi konusunda gösterdiği başarıyı ekonomik konularda da göstermesi"* isteniyordu.

Esad Coşan ve İslam Dergisi

19 Temmuz 1983'te Refah Partisi kuruldu. Ardından da Eylül ayında *İslam* Dergisi yayınlanmaya başladı. *İslam* Dergisinde daha sonra Esad Coşan'ı terkedecek ve ünlenecek birçok isim vardı. Örneğin, derginin önce idari müdürü, sonra yazı işleri müdürü olan kişi; Deniz Feneri davası ile ünlenen, sonra RTÜK Başkanlığı da yapan Zahid Akman'dı. Hasan Hüseyin Ceylan bir dönem derginin genel yayın yönetmeniydi. Sonradan Kanal 7'nin başına getirilecek olan Zekeriya Karaman da derginin İdari Müdürlerindendi. Fehmi Koru derginin dış haberler sorumlusuydu. Derginin kadrolarından

281 Kuyumcu Naci Çevik'ten aktaran M. Özdamar, age s. 12

birçoğu RP yükselişe geçince Erbakancı oldular, oradan da AKP'ye ve Gülen örgütüne katıldılar.

Esad Coşan, periyodu aylık olan dergiyi, ilgili çevrelenin görüşlerini ve desteğini alarak çıkarmıştı. Hasan Hüseyin Ceylan'ın anlatımına göre *İslam* Dergisi, ilahiyat fakültelerinin, ilim çevrelerinin ve geniş bir kitlenin görüşleri alındıktan sonra çıkarılmıştı.[282]

1987 yılında altı dinci gazete ve 30'dan fazla dergi vardı. Bunlar içinde tirajı en yüksek olan *İslam* Dergisiydi. Derginin tirajı 100 bini geçiyordu.

İslam Dergisi Aralık 1987 sayısında, Temmuz ayında başlattığı Okuyucu Anketi'nin sonuçlarını yayınladı. Ankete göre okurlarının yüzde 80'i 30 yaşın altında ve yüzde 90'ı en az ortaokul mezunuydu. Bunlar içinde lise ve üzeri eğitim görenlerin oranı yüzde 77'yi buluyordu. Okurların yüzde 48'i öğrenci ve öğretmendi. Büyük çoğunluğu günde en az bir gazete alıyordu. Okuyucuların yüzde 95'i erkek, yüzde 5'i kadındı. Yani, *İslam,* erkeklerin okuduğu bir dergiydi.

Okuyucu anketinin sonuçlarını şöyle özetleyebiliriz: Tirajı 100 bini geçen *İslam* Dergisi, yarısı öğretmen ve öğrencilerden oluşan, yüksek eğitim görmüş genç erkeklerin okuduğu bir dergiydi. Dergi okurlarının klasik yobaz tipiyle bir alakası yoktu.

Dergi okurlarının en çok okudukları gazete *Milli* Gazete idi. Bu da normaldi. Çünkü *Milli* Gazete de bu cemaate hitap eden bir yayın organıydı. Dergi okurlarının okudukları ikinci gazete *Zaman'dı. Zaman* Gazetesi o zaman henüz Gülen örgütünün yayın organı değildi.

İslam dergisi o dönem çok reklam alan yayın organıydı. Öyle ki, reklamlar bazan 20 sayfayı dolduruyordu. Al Baraka düzenli olarak tam sayfa, bazan iki tam sayfa reklam veriyordu. Reklam verenler arasında çok sayıda küçük ve orta boy ticari-sınai işletmeler vardı.

Dergide zaman zaman Haluk Gerger, Fikret Başkaya gibi sol çevreden bilim adamlarının görüşlerine de yer veriliyordu.

İslam dergisi 1986 yılına kadar, sadece dini konularla ve İslam dünyasındaki gelişmelerle ilgilendi. İç politikadan uzak durdu. Ama Batı'ya ve emperyalizme eleştiriler sürekli olarak dergide yer aldı. Emperyalizme yönelik eleştirilerin neredeyse tümü, Batı'nın İslam ülkelerine yaptıklarıyla ilgiliydi. Müslüman olmayan ülke ve halklara emperyalizmin yaptıklarını dergi zulümden saymıyor, dikkate almıyordu.

İslam dergisinin Kasım 1986 sayısında Kemal Kahraman imzalı, *"NATO'nun üvey evladı Türkiye"* başlıklı bir dosya vardı. Dosya'da NATO ve

282 Akt. R. Çakır, Ayet ve Slogan s. 26

Türkiye'nin NATO üyeliği eleştiriliyordu. 1960 ve 70'li yıllarda İslami kesim içinde egemen olan, *"NATO olmazsa Rusya'nın kucağına otururuz"* yaklaşımına göre ileri bir adımdı bu.

Aynı dosya'da Hasan Hüseyin Ceylan'ın, *"NATO uğruna kaybedilenler"* başlıklı bir yazısı vardı. Ceylan;

> *"NATO'ya ve dolayısıyla askeri bağımlılığa girişin asıl nedenini 1950 sonrası iktidarının ABD'ye ve dolayısıyla batıya olan hayranlığına bağlamak gerekir"*

diyordu. H. Ceylan, NATO'ya girebilmek uğruna Kore'ye asker yollandığını yazıyor, gene Batı'ya güvence verebilmek için İsrail'i tanıyan ilk Müslüman ülkenin Türkiye olduğunu hatırlatıyordu. Türkiye, Cezayir ve Tunus'un bağımsızlık mücadelesinde olumsuz tavır takınmıştı. BM'de Cezayir'in bağımsızlığı için yapılan oylamada oylar eşit çıkmış ve Türkiye Batılılar lehine oy kullanmıştı. 1954 yılında Kıbrıs'ın bağımsızlığı konusu Birleşmiş Milletler'e getirilmiş ama Türkiye; *"Kıbrıs'ın İngiltere'ye ait olduğu"*nu ileri sürerek konunun görüşülmesine karşı çıkmıştı. Zamanın büyükelçisi Suat Bilge bu tavrı; *"Türkiye'nin batılı müttefikleriyle dayanışma duygusu"* olarak açıklamıştı. Ceylan, bunları anlatırken, Haluk Gerger'in *Arayış* dergisinde çıkmış olan makalelerinden bol bol alıntılar yapmıştı.

İskenderpaşa, Kasım 1987 erken genel seçimlerinde, o zaman hala cemaatin partisi olan RP'yi destekledi. Ama RP barajı bile aşamadı. E. Coşan, bu durumdan, RP'ye oy vermeyen diğer cemaatleri sorumlu tuttu.

> *"Bu sonuçta bazı dini grup liderlerinin basiretten, çağın gerektirdiği performanstan mahrum olması, sosyal ve siyasi meselelerden ilgisiz ve bihaber bulunması önemli rol oynadı."*[283]

Cemaat o dönem Avrupa Birliği'ne karşıtlığı sürdürüyordu. E. Coşan'a göre Ortak Pazar'a girersek; ülkemizin en güzel yerlerini yabancılar alacak, yeşil çayırlarda domuz sürüleri gezecek, Yahudi ve Ermeniler, art niyetli misyonerler ülkemizi işgal edecekti.

Cemaatler, o zaman genelde ANAP yanlısıydı.

Dergide yer alan konulardan biri de özelleştirme idi. Henüz özelleştirme furyası başlamamıştı ama konu tartışmaya açılıp kamuoyu oluşturma çabalarına girişilmişti.

Doğal olarak cemaat özelleştirmeye karşı çıkamıyordu. Çünkü, özel mülkiyet (pratikte kapitalist özel mülkiyet) denildiği zaman cemaatler için akan sular duruyordu. Cemaatler büyük bir hırsla sermayelerini, özel mül-

283 Halil Necatioğlu. *"Seçim Sonrası"* İslam dergisi Ocak 1988..Esad Coşan, İslam Dergisindeki başmakalelerinden bazılarını babasının ismini kullanarak Halil Necatioğlu adıyla yazdı.

kiyetlerini büyütmeye çalışan küçük sermaye gruplarının temsilcileriydiler. Bu nedenle özelleştirmenin nasıl kendi hayırlarına olabileceği üzerinde kafa yoruyorlardı.

Kamil Erdem, *"Özelleştirme"* başlıklı yazısında, özelleştirme ile mülkiyetin tabana yayılacağı iddiasını şüpheyle karşılıyordu. Erdem:

> *"Mülkiyetin tabana yayılması neden özel sektörden başlatılmıyor veya başlatılamıyor? Kamu şirketleri bir bakıma zaten halkın değil midir?"*[284] diye soruyordu.

Erdem, bu işin büyük sermaye sahipleri tarafından suiistimal edileceğinden korkuyordu. Ayrıca özelleştirme planlarının hazırlanmasında yabancı firmaların söz sahibi olmalarına da tepkiliydi.

İslam Dergisinin Temmuz 1989 tarihli sayısında Mustafa Özel; *"Özelleştirme yahut çağdaş kapitülasyonlar"* başlıklı bir yazı yazdı. Diyordu ki:

> *"Önce bir uyarı: Dışa açılma ve özelleştirme dahil olmak üzere hiçbir olguya peşinen karşı değiliz."*

Mustafa Özel, İngiltere'yi olumlu örnek olarak veriyordu. Orada son on yılda 8 milyon vatandaş hisse, yani mülk sahibi olmuştu. M. Özel devlet kurumlarının, yabancılara ve yerli büyük sermayedarlara satılmasına karşıydı. Ama açık açık; *"Cemaaetlere verin"* demeye de dili varmıyordu.

İslam Dergisinin Mayıs 1988 sayısı da Türkiye'deki holdingleri, işbirlikçi tekelci sermayeyi kapak konusu yapmıştı. Hüseyin Kahraman ve K. Taner Ümit; *"Holdingler. Liberalizmin şımarık çocukları"* başlığı altında, Koç, Sabancı, Türkiye İş Bankası, ENKA, Çukurova, STFA gibi büyük şirketleri inceliyorlardı. Dosyada, Başbakan Özal'ın zamanında Sabancı Holdingin Genel Koordinatörlüğünü yaptığı, gene aynı holdinge ait Akbank'ta yönetim kurulu başkan yardımcısı olduğu, murahhas aza görevinde bulunduğu belirtilerek, hükümete de gönderme yapılmaktaydı.

Dosyada, *"TÜSİAD. Muvazaalı liberalistler klübü"* başlıklı bir yazı da vardı. Burada da TÜSİAD ve TİSK'in geçmişi anlatılıyordu. TÜSİAD'ın 1984 yılında Bakanlar Kurulu kararıyla *"Kamu yararına çalışan dernek"* statüsü kazandığı, yabancı ülke heyetlerinin ziyaret etmeyi gelenek haline getirdikleri bir kurum haline geldiği vurgulanıyordu. Dosyadaki bir başka yazıda; *"Holdinglerin tarihi. Devlet eliyle büyüyen bebeklerin soy kütüğü"* başlığı altında, Türkiye'de holdinglerin kuruluşunun, Koç'un, Eczacıbaşı'nın, ENKA'nın tarihi anlatılıyordu. ENKA patronu Şarık Tara'nın ortaklarından Vural Arıkan'ın ANAP kurucusu ve Maliye ve Gümrük Bakanı olduğu, gene ENKA ortağı Melih Halefoğlu'nun babası Vahit Halefoğlu'nun

284 İslam dergisi Aralık 1987

Dışişleri Bakanı bulunduğu belirtiliyordu. Bu dosyada da sol çevreden Mustafa Sönmez'le yapılmış uzun bir söyleşi vardı.

İskenderpaşa'nın emperyalizme, Avrupa Birliği'ne (o zamanlar Ortak Pazar), özelleştirmeye ve işbirlikçi tekellere karşı tavırlarına bakıldığında, 1980'li yıllarda hala küçük ve orta sermaye gruplarının sözcülüğünü yaptığı görülür. İskenderpaşa ve genel olarak cemaatler o yıllarda henüz holding haline gelmemişlerdi. İskenderpaşa Cemaati, var olanlara yeni şirketler ekledikten sonra, 1995 yılında bu şirketleri Server Holding adı altında birleştirecektir.

Cemaatlerin muhalefetinin temelinde bu sınıfsal nitelikleri yatıyordu. Fakat kitleleri hareket geçirmede, onlara ulaşmada kullanılan argümanlar daha farklıydı. *İslam* Dergisinin Aralık 1987 sayısında, yani RP'nin baraj altında kaldığı seçimlerden hemen sonra Recai Kutan'la Kasım ayında yapılmış bir röportaj vardı. Kutan, kamu kurumlarındaki ve üniversitelerdeki başörtü yasağını ve Müslümanların ezilmesini öne çıkarıyordu. Kutan'a göre anayasada din ve vicdan hürriyeti vardı; Rum, Ermeni, Yahudi vatandaşlar bu hürriyeti kullanıyor, ayinlerini serbestçe yapabiliyorlardı. Ama Müslümanlar baskı altında tutuluyordu.[285]

Başörtüsü yasağına karşı 1980'lerin ikinci yarısından itibaren toptan, yani bütün İslami çevrelerin katıldığı etkili bir hareket gelişti. Ama bu hareket devletin ve düzenin de epey işine yaradı.

Başörtünün yasak ya da serbest olmasının düzene, emperyalizme bir zararı yoktu. Ayrıca o dönemde böyle bir hareket cuntacı generallerin ve patronların işine geliyordu. Çünkü aynı dönemde işçi hareketi, öğrenci hareketi yeniden yükselmeye başlamıştı, devrimci örgütlenmeler de kendilerini toparlamışlardı. Kürt hareketi sadece dağda gerilla hareketi olmaktan çıkmış, büyük şehirleri de kapsayan kitlesel bir harekete dönüşmüştü. İslami hareket bilerek ya da bilmeyerek, emperyalizme, düzene, 12 Eylül'ün getirdiği rejime karşı yükselen bu hareketi böldü. Dindar kitleyi bu muhalefetin dışına çekti. İslami kesimin öne sürdüğü bazı taleplerin haklılığını, demokratik niteliğini anlayamayan Alevi ve demokrat bazı kesimler, şeriata karşı mücadele ediyoruz diye cuntacı generallerin peşine takıldılar. Bu bölünme bir yanda cuntacıların Atatürkçülüğüne taze kan verirken, diğer yanda genel olarak İslami hareketin yanı sıra İslami gericiliği de güçlendirdi. Bu bölünmenin devrimci harekete ve Kürt hareketine bir faydası olmadı.

1990 yılına gelindiğinde Erbakan'la cemaatin dini liderliği arasındaki çelişkiler kopma noktasına geldi ve koptu.Erbakan'ın iktidar hırsı, liderlik

285 Recai Kutan, RP'deki görevinin yanısıra cemaate ait Hakyol Vakfı'nın, Ankara Şube Başkanıydı. (bk. İslam Dergisi Mart 1990. Hakyol Vakfı şubelerinin 5. toplantısı.)

sevdası ve paraya düşkünlüğü eskiden beri biliniyordu.[286] Hatta İslami çevreden bazılarının anlatımına göre, MNP ve MSP'de sağlanan Nakşi-Nurcu ittifakının sona ermesinde Erbakan'ın liderlik hırsı önemli rol oynamıştı. Erbakan, kendisini İslam dünyasının halifesi olarak dayatmıştı.

Erbakan'ın hırsları Kotku'nun sağlığında frenlenebilmişti. Ama, Kotku öldükten sonra;

> *"Erbakan, Kotku döneminde cesaret edemediği, tekkenin dinsel otoritesine saldırı politikasını temkinli bir şekilde de olsa Prof. Coşan zamanında uygulamaya koydu."*[287]

Erbakan şeyhe itaati reddetti, tasavvufu eleştirdi. Esad Coşan, İstanbul'da bir cemaat toplantısında 26 Mayıs 1990 günü yaptığı ve daha sonra basına sızdırılan konuşmasında, Erbakan'ın tavırlarını örnekleriyle anlattı.[288] Yurt dışında cemaatin Hakyol Vakfı için para toplayan gençler Milli Görüşçüler tarafından geri çevrilmişti. Erbakan, 1988'de Konya'ya geldiğinde insanlara; "*Hakyol'a değil Milli Gençliğe yardım edeceksiniz"* demişti. Erbakan, *İslam* Dergisine, Coşan'ın şahsına ve kitaplarına da tavır almıştı.

Erbakan tasavvufa, tarikata ve şeyhlere de karşı çıkmaya başlamıştı. Erbakan'daki bu değişiklik üzerine E. Coşan, konuşmasında ona şu soruyu soruyordu:

> *"Sen bu tekkenin mensubu değil miydin? Sen 'bizim yolumuz tekke adabıdır' demiyor muydun? Sen 'herkesin intisabı olması lazım' demiyor muydun?"*[289]

---

286 Erbakan, 1969 yılında Konya'dan bağımsız milletvekili seçildiği zaman verdiği mal beyanında şunları bildirmişti: İstanbul Fatih'te bir apartman dairesi, bir araba, Gümüş Motor'da küçük bir hisse ve 3 bin 200 lira milletvekili maaşı. Erbakan gibi, yurt içinde ve dışında büyük firmalarda çalışmış bir makine mühendisi için normal ve mütevazi bir varlıktı bu. Ama aradan 25 yıl geçtikten sonra Erbakan TBMM Mal Varlıklarını Araştırma Komisyonu'na verdiği mal beyanında şunları sayıyordu: İstanbul ve Balıkesir'de toplam 17 bin 673 metrekare büyüklüğünde 7 arsa. Ankara, İstanbul ve İzmit'de 6 daire. Balıkesir Altınoluk'ta 40 bin metrekare arazi ve bunun üzerinde 216 metrekarelik villa. Üç yazlık ev. 421 bin Dolar, 532 bin İsviçre Frangı, 611 bin Alman Markı ve 148 kilo külçe altın.Erbakan ölünce (27 Şubat 2011) çocukları miras için birbirine girdiler ve mahkemelik oldular. Erbakan'ın büyük kızı Zeynep'in savcılığa yaptığı duyuru üzerine, Necmettin Erbakan'ın bazı mallarını beyan etmediği de ortaya çıktı. Bunlar arasında Kanlıca'da değeri 12 milyon doları bulan yalı ve Ankara Demetevler'de 11 katlı bina vardı."- *Rehberimiz Kur'an Hedefimiz Turan"* diyen Alpaslan Türkeş'in durumu da Erbakan'dan farklı değildi. Albay emeklisi ve milletvekili Türkeş öldüğünde onun çocukları da miras yüzünden birbirine girdiler. Savcının hazırladığı iddianamede, Türkeş'in sadece banka hesabında bulunan paralar şöyle kayda geçti:575 bin Mark, 845 bin 475 Dolar, 367 bin 549 Sterlin.

287 Ruşen Çakır, "*Ayet ve Slogan"* s. 38

288 Esad Coşan İslam Dergisinin Temmuz 1990 sayısında, Halil Necatioğlu adıyla yazdığı, "*Bir parti ve biz"* başlıklı yazıda, konuşmasını haftalık Tempo dergisine iletenlere beddua ediyordu. "*Konuşmalar meclisteki emanetlerdir, onlar emanete hıyanet ettiler"* diyordu.

289 Ruşen Çakır age s. 52

Esad Coşan, aynı konuşmasında, para pul konusunda da Erbakan için şunları söylüyordu:

> *"40 yıldır tanışırız (...) kardeşlerimizin parasıyla bütçesi kabarmış, şişmiş insan, Almanya'dan valizlerle gelen paralarla zenginleşmiş insan, Suud'dan, Kuveyt'den gelen paralarla şey yapmış insan."*

Esad Coşan, konuşmasında 1990 yılına kadar desteklediği bu partiyi artık desteklemeyeceğini ilan etti.Coşan, sadece bunu ilan etmekle kalmadı, kendisi ayrı bir siyasi oluşum yaratmak için harekete geçti. Ama onun yapmak istediği, cemaat adına yeni bir parti kurmak değil, Nurcu, Süleymancı, Işıkçıların yanı sıra Erenköy ve Adıyaman cemaatlerinin de içinde yer alacağı geniş bir siyasi çatı oluşturmaktı. Coşan'a göre yüzde 99'u Müslüman olan bir ülkede alınan yüzde 7.3'lük oy büyük bir başarısızlıktı.

İslam Dergisinin Temmuz 1990 sayısında yer alan Esad Coşan'a ait yazılar bu konuya ayrılmıştı. "*Prof. Dr. M. Esad Coşan: 'Müslümanlar fikir farklarına rağmen işbirliği yapmasını öğrenmek zorundadırlar.'* " başlıklı yazıda Türkiye'deki cemaat çevrelerinin aradaki farkları koruyarak müştereklerde birleşmesi ve ortak hareket etmesi gerektiği vurgulanıyordu. Bu konuda öncelikle de, Nurcu, Süleymancı, Işıkçı, Erenköy, Adıyaman cemaatlerine çağrı yapılıyordu.

Esad Coşan sadece diğer cemaatlere değil, var olan diğer siyasi partilere de açılım yapmayı düşünüyordu. Coşan, duruma göre her siyasi parti ile işbirliği yapılabileceğini düşünüyordu. Esad Coşan, 9 Haziran 1990 günü Adapazarı'nda yaptığı konuşmada bu anlayışını şöyle ifade etmişti:

> *"Herkesten azami derecede faydalanmak zorundayız. 'Efendim, şu partiden falanca olduğu için ona küsmek... filan' gibi bir şeyi de, biraz mahalle çocuklarının dargınlığı gibi görüyorum, iptidai bir şey olarak görüyorum.*
>
> *İcabında MÇP'yi desteklemek, icabında IDP'yi desteklemek, icabında SHP'yi desteklemek bilimsel bir şey olarak gerekebilir.(...)*
>
> *Ne yapacağını bilmeyen insanlar, alışmış oldukları şeylerle, klasik şeylerle mücadele verirler ve bir şey elde edemezler."*[290]

Ama bu çağrılar ve girişimler cemaatlerde yankı bulmadı ve başarıya ulaşmadı.

---

290 Akt. Hüsamettin Meral, "*Ve artık bir kez olsun susun ve hikmeti anlayın*" http://www.trtsporizle.com/iskenderpasa-secim-aciklamasi-ile-ilgili-tum-yazilar.html

İslam Dergisinin Erbakan eleştirileri daha sonraki yıllarda da devam etti. Bu süreçte eleştiriler, Erbakan'ın şahsına yönelik eleştirilerin yanı sıra, RP'nin siyasi, ideolojik anlayışına yönelik eleştirilere dönüştü. 1970'li yıllarda MSP anlayışı genel ifade olarak *Milli Görüş* başlığı altında toplanıyordu. 1990'lı yıllarda ise *Milli Görüş* yerini "*Adil Düzen*"e bırakmıştı. *İslam* Dergisi Adil Düzen'i eleştiriyordu. Dergi yazarlarından Yusuf Saray'a göre, Adil Düzen model olarak Asr-ı Saadet'i almıyordu. Adil Düzen, laik bir düzendi. Yazar:

> *"Sonuç olarak, 'adil düzen' ilahi düzen şeriatten çok laikliğe yakın, sosyalizmden etkilenmiş bir beşeri ideolojidir"*[291] diyordu.

Görüldüğü gibi yazar, Adil Düzen'i, tevhidi bir mantıkla eleştiriyordu. 1960'lı ve 70'li yıllardaki sığlıklarından, tevhidi anlayışa doğru yaklaşma, cemaatlerin 12 Eylül sonrası kazandıkları önemli özelliklerinden biriydi. Örneğin, *İslam* Dergisi İslam Zirve'lerini samimiyetsiz, iplerin emperyalistlerin elinde olduğu organizasyonlar olarak eleştiriyordu. Derginin Mart 87 sayısında Beşinci İslam Zirvesi hakkında şu satırlar vardı:

> *"Zirvenin adı 'İslam Zirvesi' idi. Fakat zirveye katılanların kendi ülkelerinde en büyük problemleri İslam'ın dirilişi ve İslami hareketin gelişmesi idi. İslam adına toplanılıyor ama katılanların çoğu İslami anlayıştan uzak ve kendilerini hareket ettiren ipler başkalarının elinde."* [292]

Esad Coşan da 1990 yılında İslam dünyası hakkında şu tespiti yapıyordu:

> *"Bugün maalesef tüm İslam alemi emperyalist güçlerin cuntası altındadır.(...) Her ülkenin başına bir hain getirilmiştir. İslam ülkeleri onların hakimiyeti altına sokulmuşlardır. Müslümanlar birbirleriyle çarpıştırılmaktadırlar."*[293]

Bu eleştiriler aslında isim verilmeden Erbakan'a da yönelik eleştirilerdi. Çünkü, Erbakan bir yandan keskin Batı kulübü karşıtı görünüp, İslam dünyasıyla işbirliği yapmaya çalışıyor havası veriyordu. Ama işbirliği yapmaya çalıştıkları emperyalizmin kuklalarıydı.

Adil Düzen'e yönelik ideolojik eleştirilerin yanında, Erbakan eleştirileri de devam ediyordu. Mustafa Yazgan, İslamı ve Müslümanları tek kişiye (Erbakan'a) temsil ettirmek isteyenlerin bulunduğunu, bunun eski bir oyunun devamı olduğunu yazıyordu. M. Yazgan:

---

291 Yusuf Saray, " *'Adil Düzen' beşeri ideoloji mi?"* İslam Dergisi Nisan 93.

292 Ahmed Varol, *"Beşinci İslam Zirvesi'nin ardından. İpler başkalarının elinde olursa"* İslam, Mart 1987

293 *"Prof. Dr. M. Esad Coşan. 'Nakıstan mücahid olmaz' "*, İslam Dergisi, Haziran 1990.

"Bu çok eski bir oyun. 1971 Muhtırası ve Muhsin Batur ile İsviçre'ye kadar uzandığı sık sık tekrar edilen, lakin üzerine gidilmeyen bir oyun"

dedikten sonra, cemaate şöyle sesleniyordu:

"Müslümanlar belirli bir ekolün sistematik baskı, kölelik, dışlama, tehdit, ademe mahkum etme, hatta ihbar ve tecziye metodları ve propaganda kesafeti ile kontrol altına alınmaktadır. Müslümanlar uyanmalıdırlar...

Onbinlerce kalb kırılmıştır. Onbinlerce insan dışlanmıştır. En güzel, en samimi, en ihlaslı ve etkili teklifler hasır altı edilmiştir. Bir hareket, yükselen gazete tirajı ile daha geniş kitlelere mal olacak noktada iken, tek kişinin emriyle tiraj yükselmesine set çekilmiştir.

Oralarda vefa duygusu arayanlar, boşlukta kalırlar. 'Politikacı vefasızlığı'nın tipik örneklerini yaşadık azizler... Yoksa kimseyle kavga etmek niyetimiz yok."[294] (Noktalar yazara ait)

1990 yılındaki körfez krizi sırasında cemaat emperyalizme karşı net bir tavır almadı. İslam Dergisinin aynı sayısında hem Amerika ile işbirliğini eleştiren, hem de bunu dinen haklı göstermeye çalışan yazılar bir arada yayınlanabildi. Örneğin, Halil Gönenç Irak Devlet Başkanı Saddam Hüseyin'i, Kuveyt'i işgal etmesi nedeniyle İslam düşmanı bir zalim olarak tanımlıyor, Irak halkını bundan ayırt etmek gerekir diyordu. Hoca, Türkiye'nin Amerika'nın yanında yer almasını ise;

"Mazluma yardım etmek ve zalimin zulmünü önlemek için Müslüman bir devletin gayrı müslim bir devletle beraber hareket etmesinde dini bir sakınca yoktur"[295]

şeklinde yorumluyordu.

Ama derginin aynı sayısında, *"Mukaddes belgeler istilaya uğramıştır"* başlıklı yazısında Hüsnü Aktaş, Amerikan askerlerini yardıma çağıran ve onların Hicaz'a yerleşmelerini sağlayan Suudi yönetimini eleştiriyordu.

Cemaat, Ekim 1991'de yapılan erken genel seçimde IDP-MHP-RP ittifakını destekledi. Bu öyle açıktan açığa bir destek değildi. Sorumluluk sahibi, *"danışarak, istişare ve şura ile hareket eden"* adaylara oy verilmesi isteniyordu. Seçimden sonra dergide yapılan değerlendirmelerde alınan yüzde

294 Mustafa Yazgan. *"Erbakan'ı seyrederken"* İslam Dergisi, Nisan 1993
295 İslam Dergisi Ekim 1990

17'lik oyun abartılmaması gerektiği, üç partinin daha önceki oy toplamının zaten yüzde 15 olduğu belirtiliyordu.[296]

Esad Coşan, tek partiye bağlanıp kalma yerine farklı partilerle birlikte çalışma anlayışını 1995 seçimlerinde de hayata geçirdi. Cemaat, RP'nin yanısıra, ANAP ve BBP ile de ilişki içindeydi. Hakyol Vakfı'nın Genel Müdürü İsmail Durak Ünlü, ANAP'tan milletvekili oldu. RP'liler bu tavrı sert biçimde eleştirdiler. Ünlü, daha sonra BBP'ye geçti.

İskenderpaşa Cemaati Kürt sorununda devletten ve hükümetlerden bağımsız bir tavır geliştirmedi. İslam Dergisinin Nisan 93 sayısında Seyfi Say imzalı *"Türkiye'de kutuplaşmalar ve toplumsal bütünlük"* başlıklı yazıda, Türkiye'nin önündeki en büyük sorunun Kürt meselesi olduğu, durumun esas sorumlusunun da devletin *"basiretsiz ve kaba politikalar"*ı olduğu yazılmıştı. Derginin Temmuz 93 sayısında yer alan bir master tezinde, İsmail Beşikçi, Fikret Başkaya ve Faik Bulut, Kürtleri dinsizleştirmeye çalışmakla suçlanıyorlardı.[297]

Cemaat, Kürt meselesinde sonraki yıllarda daha da geriye gitti. Esad Coşan, 1996 yılında Kürt hareketini bir Ermeni hareketi ve İsrail'in planları için kullanılan bir örgüt olarak gösteriyordu:

> *"Bir Türk-Kürt çatışması alevlendirmek için uzun yıllardır çalışmaktalar. Burada asıl maksat kukla ve paravan bir devlet ortaya çıkarıp petrolleri sömürmek, bir Ermeni devletini kurmak ve genişletmek, İsrail'in de oralara kadar yayılmasını sağlamak. Bu oyuna karşı çok uyanık olmalıyız."*[298]

Cemaat, orduya toz kondurmamaya devam ediyor ve siyasi sistem üzerindeki ordu vesayetini, bize özgü normal bir durum olarak karşılıyordu. Derginin Ağustos 1996 sayısının başyazısı *"Ordu yıpratılmamalıdır"* başlığını taşıyordu. Aynı sayıda Davut Dursun, *"Ordu Siyaset İlişkisine Bakarken"* başlıklı incelemesinde şunları yazıyordu:

> *"Ordunun bu rolü ve konumu batı demokrasilerine uymamaktadır; ne yapalım ki uyması da mümkün değildir ve kendi şartlarımızın, tarih ve sosyal tecrübelerimizin ortaya koyduğu bir siyasi-idari sistem içinde yaşamak zorundayız."*

İskenderpaşa ve genel olarak cemaatler 12 Eylül sonrası geçirdikleri değişimlere rağmen Alevilere duydukları kinden hiçbir şey kaybetmediler.

296 F. Behlül Cemelli, *"Seçim sonuçları neyi ifade ediyor"* İslam Dergisi, Kasım 1991
297 Müfit Yüksel, *"Güneydoğu, Kürt meselesi ve Nakşilik üzerine"* İslam Dergisi Temmuz 93
298 Halil Necatioğlu, *"Tehlikeli Toplum çatışmaları ve alınacak önlemler"* İslam dergisi Nisan 96.

İslam Dergisinin Eylül 1991 sayısında, daha sonraki sayılarda da uzun süre çıkacak olan yarım sayfayı kaplayan, iri puntolarla yazılmış bir kitap ilanı vardı. *Tarih Boyunca Alevilik* isimli kitap, Tarım Mümtaz Sözengil tarafından yazılmıştı. Kitabın tanıtımında yer alan bazı konu başlıkları şöyleydi:

> *Bektaşilikte içki ve gizli ayinler." "-Kutsallaştırılan taş ve kayalar." "-Kutsallaştırılan su kaynakları ve kutsal Ateş inancı." "-Belgelerle Alevi inançlarında Yahudiliğin etkisi." "-Masonluk ve Bektaşilik arasındaki benzerlikler." "-Masonluğun 33. derecesine yükselmiş Bektaşi şeyhleri."*

Kitap hakkında ayrıca şu bilgi de veriliyordu:

> *"Kitap, bir bölümü gizli kamera ile çekilmiş 147 renkli resimden ve yüzlerce belgeden oluşmaktadır. Bütün seçkin kitapçılarda arayınız."*

Görüldüğü gibi *İslam* Dergisi, kitap tanıtımı adı altında Sünnileri Alevilere karşı kışkırtıyordu.

İslam Dergisi bu Alevi düşmanlığına uygun biçimde, 1993 yılındaki Sivas Katliamının suçunu, diğer İslami çevreler gibi, Aziz Nesinlerin üzerine yıkmaya çalıştı. Esad Coşan da Sivas katliamını, *"tahrik edenlere karşı halkın tepkisi"* olarak görüyordu.

> *"Demek ki olay kesinlikle Sünnilerle Aleviler arasında bir mezhep çarpışması değil, halkın inanç ve hissiyatını sorumsuzca tahrik ve rencide edenlere karşı bir reaksiyon..."* [299]

Aynı dergide yer alan, *"Hedef Kim?"* başlıklı imzasız başyazıda, Sivas katliamından sonra Başbağlar köyünde yapılan Sünni katliamının suçu Alevilere ve solculara yıkılıyordu:

> *"Bizler ne kadar birlik ve beraberliğimiz bozulmasın diye çırpınırsak çırpınalım, birtakım solcular ve Aleviler, başkalarına uluorta hakaret etme, hatta onları öldürme hakkını kendilerinde buluyorlar."*

Cemaat, 1995 yılında şirketlerini Server Holding A.Ş. adı altında birleştirdi. Holdingin başlıca faaliyet alanları eğitim, sağlık, basın-yayın, inşaat, iç ve dış ticaretti. Cemaat, o yıllar AB'nin tek alternatif olarak gösterilmesine ve bu uğurda hükümetin çabalarına karşı çıkıyordu. Türki Cumhuriyetlere, Uzak Doğu'ya, İslam ülkelerine, Rusya'ya açılmayı ve bunlarla birlikler düşünmeyi öneriyordu.[300]

---

299 Halil Necatioğlu, *"Neredesin ey gerçek adalet!"* İslam dergisi Ağustos 93

300 Celaleddin Horasan . *"Alternatif çok birlik yok"* İslam , Aralık 95

28 Şubat süreci ve İskenderpaşa Cemaati

28 Şubat süreci ve arkasından gelen AKP-Gülen dalgasından en büyük darbeyi yiyenlerden biri, Erbakan'ın Milli Görüş ve Adil Düzen örgütlenmesi ile İskenderpaşa Cemaati oldu. AKP, Erbakan hareketinden koparılan kadrolarla oluşturuldu. Cemaat de ciddi biçimde tasfiyeye uğradı.

Esad Coşan, tehlikeyi önceden sezdi ve bu nedenle 28 Şubat sürecine en sert tavır alanlardan biri oldu. 1996 yazına doğru Refahyol hükümeti kurulur kurulmaz, hükümete karşı kampanya başladı. Esad Coşan, bu kampanyaya karşı hiç haz etmediği RP'ye sahip çıktı.[301] 28 Şubat toplantısından sonra, "*Darbe tahrikçilerine dikkat*" başyazısıyla etrafını uyardı.[302]

E. Coşan derginin Nisan 97 sayısında "*Oyuna Gelmeyin, Gafil olmayın, Tedbir Alın!*" başlıklı yazıda, RP'yi ve hükümeti direnmeye, gereken tedbirleri almaya çağırdı. Coşan; "*Tüm mesele RP'nin iktidardan uzaklaştırılmasıdır, ülkenin bu iktidardan 'kurtarılması'dır*" diyordu:

> *"İşin şakası, beklemeğe, sallamağa, savsaklamağa tahammülü yok. Yoksa bu cahiller memleketi batırıp parçalayacak, milleti mahvu perişan edecekler.*
>
> *Şirret ve edepsizden, imansız ve insafsızdan adalet beklenmez, şu garip ve acaip ortamda hak verilmez alınır, haklar titizlikle korunmazsa, maalesef çiğnenir ve gaspedilir."*

Bir yandan bu çağrılar yapılırken bir yandan da Erbakan'ın koltuk hırsı uğruna, saldırıyı savuşturmak adına verdiği tavizler de eleştiriliyordu. İsrail'le yakınlaşma gösterileri ve imzalanan ikili anlaşmalar eleştiri konularının başında geliyordu. Örneğin, İsrail Dışişleri Bakanı David Levy'nin İsrail büyükelçiliğinde verdiği davete RP'lilerin de katılması, Taha Kıvanç'ın (Fehmi Koru) Zaman Gazetesindeki yazısından iktibasla şöyle eleştiriliyordu:

> *"MSP 1980'de, İsrail'le yakınlaşıyor diye Dışişleri Bakanı Hayrettin Erkmen'i Meclis'e verdiği bir gensoru ile düşürmüştü. Şimdi ise RP Lideri Erbakan Levy'i kabul ediyor, RP'liler İsrail Büyükelçiliği'ndeki davete icabet ediyorlar. Ne diyelim, devir değişiyor."*[303]

Esad Coşan daha hükümet düşmeden, 7 Mayıs 1997'de yurt dışına çıktı. Avukatının açıkladığına göre Coşan, hakkında resmi olarak açılmış hiçbir

---

301 "*Refahyol ve basın*", İslam, Ağustos 96

302 Prof. Dr. Halil Necatioğlu. "*Darbe tahrikçilerine dikkat*", İslam, Mart 1997.

303 İslam, Mayıs 97, T. Kıvanç'ın yazısı 10.4.97 tarihli Zaman Gazetisinde yayınlanmıştı.

dava yoktu ve aranmıyordu.[304] Yurt dışında olmasına rağmen Coşan'ın yazıları dergide çıkmaya devam etti.

Erbakan'ın Başbakanlıktan istifa etmesinden sonra çıkan İslam Dergisinde yayınlanan *"Zorlu, muhataralı, önemli, ciddi günler"* başlıklı yazısında Esad Coşan şunları söylüyordu:

> *"Çok para harcamamız, çok araç gereç tedarik etmemiz lazım. Dostu, düşmanı iyi teşhis ve tesbit etmek gerekiyor. (...)*
>
> *Zorlu, muhataralı, önemli, ciddi bir dönemden geçiyoruz; kritik günlerde yaşıyoruz; herkes aklını başına toplasın, görevini yapsın ki sahil-i selamete çıkabilelim."*[305]

Esad Coşan, derginin Ağustos 97 sayısında da, hükümeti düşürenleri, Türkiye Müslümanlarına savaş açmakla, Ermenilerin, İsrailin, Yunanlıların aleti olmakla suçluyordu:

> *"Kim bunlar? Bu ne cür'et? Bu ne pervasızca sataşma! Bunlar bu milleti ne sanıyorlar? Bu cesareti nereden alıyorlar? Kime dayanıp kime güveniyorlar? Çok garip, çok acaip bir iş!"*
>
> *"Perdenin arkasında Kıbrıs'ın elden kaçırılması, Güneydoğu'nun nümbit ovalarının İsrail'e kaptırılması, Doğu Anadolu'nun Ermenilere, Batı Anadolu, Trakya ve İstanbul'un Yunanlılara peşkeş çekilmesi var."*

Aynı yazıda E. Coşan, kendini, yıllardır demediklerini bırakmadıkları cumhuriyeti ve demokrasiyi savunur durumda buluyordu:

> *"Devleti millete düşman etme, milleti devlete karşı durumuna gelme durumuna itmemeli; nice emeklerle kurulan cumhuriyet ve demokrasiyi rafa kaldırmağa, dikta ve baskı rejimi kurmağa heveslenmemeli! Bu çok yanlış, çok tehlikeli ve çok kötü olur. Bundan kimse kar etmez, dünya karışır, Ortadoğu kan gölüne döner, kıyamet kopar."*[306]

Esad Coşan, İslam Dergisinin Şubat 98 sayısında da dindar kitleyi direnmeye, mücadeleye, umutsuzluğa kapılmamaya çağırdıktan sonra yazısını şöyle bitiriyordu:

> *"Sonuç zafer, sonuç başarı, sonuç mutlaka kar, sonuç gazilik veya şehitlik, sonuç cennet, sonuç ebedi saadet!*

304 Zaman Gazetesi, 6 Şubat 97

305 Prof. Dr. Halil Necatioğlu, *"Zorlu, muhataralı, önemli, ciddi günler "* İslam, Temmuz 97

306 Prof. Dr. Halil Necatioğlu, *"Akl-ı Selime ve İnsafa Davet "*, İslam , Ağustos 97.

Ne mutlu Müslümanlara."

Esad Coşan'ın Mayıs 98 tarihli İslam Dergisinin 177. sayısında çıkan *"İyi niyetli, tarihi bir uyarı"* başlıklı başyazısında isim vermeden generallere verip veriştiriliyor, bütün ilgililer aklı selime, kanunlara uymaya, meclise saygı duymaya çağrılıyordu:

> *"Bu İslam düşmanları, bu başörtü zalimleri, bu İmam-Hatip, Kur'an Kursu ve cami engelleyicileri; bu milleti devrimci ve gerici diye bölücü; dindarların kurduğu şirketleri, vakıfları, dernekleri, radyoları, televizyonları kapatıcı, her türlü meşru ve yasal çalışmalarına saldırıcı(...) çağdışı, gaddar, kindar, hunhar, cebbar, barbar zihniyet nereden çıktı, ne yapmak istiyor? Kim bu, cumhuriyet, demokrasi, hürriyet, anayasa, meclis, kanun, nizam, hak adalet, insaf, iz'an, iman, irfan düşmanları? Arkalarında, yanlarında kimler var? Sayıları, güçleri ne?"*
>
> *"Bütün ilgilileri, akl-ıselime, insafa, adalete, insan haklarına riayete, Anayasaya ve kanunlara uymaya, meclise saygı duymaya, sevgi ve saygıya, sabır ve sükuna, sulh u salaha, ahde vefaya, güzel ahlak ve adaba, itidal ve fazilete davet ediyoruz."*

İslam Dergisi ve cemaatin bir başka yayın organı olan *Kadın ve Aile* Dergisi, 1998 yılının Haziran ayından sonra yayınlarına son verdiler. Bu arada Esad Coşan'ın *Sağduyu* isimli bir gazete çıkarma girişimi oldu. Ama 3 Mayıs 1998'de yayına başlayan gazetesinin yayını da 11 Temmuz 99'da son buldu.

Esad Coşan, 2001 yılında Avustralya'da bir trafik kazasında öldü. Hem cemaat üyeleri hem de Avustralya polisi suikast iddialarını yalanladılar. Kazaya uyuyan TIR şoförü sebep olmuştu.[307] Coşan'ın cenazesi Türkiye'ye getirildi ve Fatih Camiinde kılınan namazdan sonra Eyüp Sultan mezarlığına gömüldü. Coşan'ın Süleymaniye'ye, Nakşi liderlerin, Kotku'nun yanına gömülmesi için Bakanlar Kurulu karar almıştı. Ama Cumhurbaşkanı Ahmet Necdet Sezer bu kararı imzalamadı.

Esad Coşan öldükten sonra yerine, Ahmet Hakan'ın deyimiyle; *"Esad Coşan'ın ray-ban gözlüklü oğlu Nureddin Coşan"* geçti.[308] Öyle bir makam için yetersiz olmasına rağmen saltanat usulü bu yöntem cemaat içinde rahatsızlıklara neden oldu. Ahmet Hakan'ın yazdığına göre Nureddin Coşan sadece cemaatin şirketlerini yöneten bir şirket yöneticisi konumuna düştü.

307 Milli gzt. 5 Şubat 2001

308 Ahmet Hakan, Hürriyet , 3 Haziran 2011

Ahmet Hakan;

> *"Nureddin Coşan'ın toplumsal etkisi, Can Kıraç'ın etkisinden bile daha azdır."*

diye yazıyordu. Ahmet Hakan, 2011 yılında cemaatin olumsuz durumuna bakarak işi; *"artık böyle bir cemaat kalmamıştır"* demeye kadar vardırdı.

Cemaat önce AKP'ye tavır aldı. Nureddin Coşan 27 Ağustos 2001'de yaptığı basın açıklamasında:

> *"Şahsım ile; yeni siyasi oluşum içinde yer alan hiç kimse arasında hiçbir iletişim söz konusu olmamıştır"* diyordu.

Cemaat 4 Eylül 2002'de Sağduyu Partisi'ni (SADP) kurdu. Bu parti hiçbir seçime girmedi ya da giremedi. 2002 seçimlerinde şartlı olarak AKP'yi destekledi. Meclise birçok milletvekili soktu. Cemaat ve meclisteki milletvekilleri 1 Mart tezkeresinin geçmemesi için açık tavır aldılar. 25 Şubat 2003'te bir basın açıklaması yaparak, AKP milletvekillerini de tezkereye *"Hayır"* oyu vermeye çağırdılar.

2007 seçimlerinde AKP, cemaatin adaylarını, iddialara göre 2003 yılında tezkereye hayır oyu veren milletvekillerini liste dışı bıraktı. Bunun üzerine Sağduyu Partisi'nin resmi web sitesinde 17 Temmuz 2007 tarihli bir açıklama yapıldı. Açıklamada, 2007 seçimlerinde AKP'nin desteklenmeyeceği ilan edildi:

> *"22 Temmuz 2007 Genel Seçimlerinde Adalet ve Kalkınma Partisini desteklemiyoruz. 2002 yılında, AKP'ye, inanç özgürlüğü ile ilgili hedefleri itibari ile şartlı destek vermiştik. Ancak, bu şartlı desteği geri çekiyoruz."*

Fakat, AKP, İskenderpaşa cemaatinin bu olumsuz tavrına rağmen seçimlerden oyunu artırarak çıktı. Bu da cemaat önderliğinin kitlesi üzerinde pek otorite sahibi olamadığını ve cemaatin kitlesinde önemli bir erime yaşandığının göstergesiydi.

Cemaat, 12 Eylül 2010'daki Anayasa referandumunda *"Evet"* oyu kullandı. Cemaat liderliği 2011 seçimlerinde de AKP'ye karşı tavrını sürdürdü. Yapılan basın açıklamasında bu sefer oyların MHP'ye verilmesi, bu partinin baraj altında bırakılmaması isteniyordu. Sonuç malum; AKP oylarını bir kere daha artırarak yüzde 50'ye varırken, MHP'nin oy oranı yüzde 14'ten yüzde 12.9'a düştü.

İskenderpaşa Cemaatinin 2011 yılındaki durumu gerçekten de Ahmet Hakan'a hak verdirecek cinstendi.

Cemaatlerin siyasi etkinliğinin nereden nereye geldiğini görebilmek için, 2011 seçimleri sonunda ortaya çıkan manzara bir fikir verebilir:

Süleymancıların bir yarısı ve Nurcu *Yeni Asya* Cemaati Demokrat Parti'yi destekliyorlardı. İskenderpaşa ise MHP'ye oy verin diye çağrı yapıyordu. Işıkçılar ise epey zamandır dini bir cemaat olmaktan çıkmışlardı. 1960'lı 70'li yıllarının güçlü cemaatlerinin desteği olmamasına, hatta aleyhte tavırlarına rağmen dindar kesime oynayan AKP yüzde 50 oy almıştı.

Karşılaştırma yapabilmek için 1991 erken genel seçimler öncesinde Nokta Dergisinin verdiği tahmini oy potansiyeli rakamları hatırlayalım: Süleymancıların 1.5 milyon, İskenderpaşa'nın 1 milyon, Yeni Asya Nurcularının yarım milyona yakın, Adıyaman Menzil cemaatinin yüzbinlerce, Kadirilerin 200 bin, Işıkçıların yüz bin, Fethullahçıların 100-150 bin.

Bu durum cemaatlerle etkiledikleri kitle arasındaki ilişkilerin gevşekliğini, bu ilişkinin sıkı bir siyasi, ideolojik ilişkiye dönüşmediğini de gösterir. Cemaatlerin kitlesi devletin, egemen sınıfların baskılarından etkilenmeye, estirilen genel havaya göre yönlendirilmeye, motive olmaya açık bir kitledir. Devlete, düzene ideolojik olarak bağımlı, milliyetçi, militarist, Osmanlı zaferleriyle, Rum ve Ermenileri perişan etmeyle gurur duyan, Araplar başta olmak üzere diğer Müslüman halkları küçümseyen bir anlayışa sahiptir.

2) Erbakan ve Milli Görüş

Cuntanın kendini haklı göstermek için kullandığı, başta gelen argümanlardan biri de MSP'in başını çektiği İslami hareketti. Örneğin, cuntacılara göre MSP'nin Konya'da yaptığı miting, şeriatın azdığını, rejimi tehdit ettiğini gösteriyordu. Ama cunta, MSP'lilere karşı anlayışlı ve tavizkar davrandı. 12 Eylül cuntasına hiçbir itirazı olmayan, hatta bunu fikirlerinin iktidar olması olarak gören MHP'liler ve ülkücüler bile cuntanın hışmına uğradılar. Ülkücüler içinde idam edilenler, uzun hapis cezası alanlar oldu. Türkeş, 9 Nisan 1985'e kadar 4.5 yıl cezaevinde kaldı. Erbakan ise 24 Temmuz 1981'de bırakıldı. Elbet bir sebebi olmalı.

Generaller Erbakan'a neleri dayattılar? Bu dayatmalardan biri, onun cemaate karşı tavır alması olabilir mi? Nurculara yapılan teklifleri ve baskıları, Süleymancılara dayatılanları yukarıda gördük. İskenderpaşa, partisiyle (MSP), cemaatiyle, gençlik örgütüyle (Akıncılar), kadın örgütüyle, sendikasıyla (Hak-İş), yurt dışı örgütlenmesiyle (Milli Görüş) en örgütlü ve etkili cemaatti. Cuntacı generaller için bu örgütlülüğün dağıtılması şarttı. Bunun için de cemaat ve örgütler içinde işbirlikçiler bulmak gerekiyordu. İlk önce Hak-İş'le anlaşıldı. 12 Eylül'den 6 ay sonra faaliyetleri serbest bırakılan Hak-İş, sadece cemaatten ve partiden kopmakla kalmadı, Milli Görüş'e uygun eski sendikal anlayışını da terk etti. İlgili bölümde bunun ayrıntıları-

na değineceğiz. Bu aşamada Erbakan'a da cemaate tavır alması dayatılmış olabilir. Bu baskı Erbakan'ın eğilimlerine de uygundu ve Erbakan, Esad Coşan'ı dikkate almadı, hatta ona açıktan tavır aldı. Sonuçta Esad Coşan ipleri koparmak zorunda kaldı. Siyasi kadroların ve imkanların ANAP'la RP arasında bölünmesi, cemaat içinden İsmailağa'nın ayrı bir baş çekmesiyle, 1970'lerin İskenderpaşa Cemaati parçalandı.

Generaller MSP'yi kapattılar ve Erbakan ile 22 kişi hakkında Ankara Sıkıyönetim Komutanlığı Askeri Mahkemesinde dava açıldı. Davaya bakan Hakim Albay Hamdi Sevinç jet gibiydi. Hamdi Sevinç, MSP'lilerin sorgularını bir günde tamamladı. Burada, DİSK'lilerin sorgularının sekiz yıl sürdüğünü hatırlatalım. Hakim Albay, sorguların tamamlanmasının ardından da ilk duruşmada, Erbakan, Temel Karamollaoğlu ve Tahir Büyükkörükçü'yü serbest bıraktı. Daha sonra diğer MSP'liler de serbest bırakılmaya başlandı. Ama bu tahliyeler tepkiyle karşılanınca bırakılanlar tekrar tutuklandılar, mahkeme başkanı da değişti.

Sonraki Mahkeme Başkanı Niyazi Çağın daha gözü kara çıktı. O, tek tek sanıklarla uğraşmak yerine MSP'lileri toptan tahliye etmek istedi. Fakat mahkeme heyetinin diğer üyeleri bunu kabul etmediler ve N. Çağın Diyarbakır'a tayin edildi.

MSP davasına bakan hakimlerden Hamdi Sevinç ve Hikmet Şahin, 10 Ekim 1993 tarihinde RP'ye üye oldular. Davanın bir başka hakimi Niyazi Çağın ise emekli olduktan sonra yüklü bir maaşla Suudi Arabistan'a çalışmaya gitti.[309]

Dava 24 Şubat 1983'te karara bağlandı. Erbakan ve arkadaşları 2-4 yıl arasında hapis cezası aldılar. Ama bu karar Askeri Yargıtay 4. Dairesi tarafından esastan bozuldu. Erbakan, hakkında açılan davalardan beraat etti. 24 Ekim 1985'te beraat kararı kesinleşti.[310]

Akıncılar davası da benzer hızla 30 Temmuz 1982'de sonuçlandı. Sanıklara 6 ay ile 6.5 yıl arasında değişen hafif cezalar verildi.[311]

MSP'lilerin de cuntaya açıktan tavır almadıklarını, tersine işbirliğine hazırız mesajı verdiklerini, daha önce Milli Gazeteden yaptığımız aktardığımız örneklerle görmüştük.

Milli Görüşçülerin 1983 yılında kurdukları Refah Partisi seçimlere sokulmadı. 1987 seçimlerinde ise parti barajın altında kaldı. Partinin ve Erbakan'ın yükselişi 1990'lı yıllarda gerçekleşti. Geçen süre içinde de eski-

309 Nokta Dergisi, 4-10 Eylül 1994.

310 Nokta Dergisi, 14-20 Mayıs 84

311 74 sanıktan sadece ikisine 6 yıl verilmişti. Milli gzt. "*Akıncılar davası sonuçlandı*", 1 Ağustos 1982

ye göre önemli değişmeler oldu. Milli Görüş söyleminin yerini Adil Düzen söylemi aldı.

12 Eylül sonrasında İslami hareketin ideolojik olarak kendisini yenilemesi, eski cemaat İslamcılığının dar sınırlarını aşması, eğitimli genç ve dinamik bir tabana da oturması, özellikle kadınlar içinde yayılıp gelişmesi, eski Milli Görüş örgütlenmesinde de etkilerini gösterdi. Ama İskenderpaşa'daki en önemli değişiklik bize göre siyasi örgütlenmenin dini otoriteden, cemaatten kopması bağımsızlaşması oldu. Bağımsızlaşma, Erbakan ve partisini lehte olduğu kadar aleyhte etkiledi. Lehte etkisi şöyle oldu:

Erbakan ve RP, cemaat önderliğinin neden olduğu sınırlamalardan, dayatmalardan kurtuldular. Daha geniş bir hareket alanına sahip oldular, diğer cemaatlerle, çevrelerle, emperyalizmle, ilişkilerde ve ittifaklarda daha inisiyatifli hale geldiler.

Olumsuzluklar ise bu inisiyatif ve imkanların, Erbakan'ın ve temsil ettiği anlayışın siyasi ömrüne son verecek biçimde gelişmesiyle ortaya çıktı. Cemaat yönetiminden kopan parti cemaatler üstü bir harekete dönüştü. Erbakan'ın pragmatizminin ve hırsının da etkisiyle emperyalizme ve düzen güçlerine daha çok yaslandı. Emperyalizm ve tekelci sermaye desteğini çekince Erbakan ve RP arkasında cemaatlerin ve İslami kesimin yeterli desteğini bulamadı. Bu da Erbakan ve RP'nin siyasi sonu oldu.

RP-IDP-MÇP ittifakı 1991 erken genel seçimlerinden yüzde 17 oyla, DYP, ANAP ve SHP'nin ardından dördüncü parti olarak çıktı. Parlementoya giren Erbakan pragmatist siyasetini devam ettirdi. Örneğin, Körfez krizi sırasında bir yandan keskin Amerikan karşıtı mesajlar veriyor, bir yandan da Suudi kralına destek mesajı yolluyordu. Erbakan, mesajında Saddam'ı zalim olarak nitelendiriyor, ittifak kuvvetleriyle birlikte fitneyi ortadan kaldırmak için yapılan cihadı destekliyordu.

Erbakan, 11-16 Mart 1992 tarihleri arasında ABD'ye "*geziye*" gitti. Erbakan yaptığı icazet turuna, BM kapsamında bir gezi görüntüsü vermişti.[312] Erbakan, önce İngiltere'ye oradan da ABD'ye gitmişti.

Amerika'da icazet arayan Erbakan, 1992 Kasımında yapılan yerel seçimlerden başarıyla çıktıktan sonra Amerika'ya çattı:

> *"Biz Bush ve Clinton'un yaveri değiliz. Madden ve manen kalkınmış yeni Türkiye kurulacaktır. Bütün dünyada İslam Birliği kurulacaktır ve yeni bir dünya kurulacaktır. Türkiye dünyanın kutbu olacaktır, Amerika değil."*[313]

312 "*Erbakan'ın ABD Gezisi*" ,İslam Dergisi, Nisan 1992.
313 Nokta, 8-14 Kasım 1992.

Erbakan, 1994 yılı Ekim'inde ABD'ye bir gezi daha yaptı. Hakan Yavuz, Amerika'nın Erbakan hakkındaki izlenimlerini şu cümlelerle ifade ediyordu:

> *"ABD'den RP'ye övgü de yok, yergi de yok. Fakat bir sempati var."*
>
> *"ABD, Erbakan Hoca'yı anti-Amerikancı ve anti-Batıcı olarak görmüyor. Bir Müslüman lider olarak değerlendiriyor."*
>
> *"ABD, Refah'ın iktidara gelmesini hoş görebilir ve destekleyebilir. Bu hareket diğer Müslüman ülkelere de örnek teşkil edebilir."*[314]

Buna karşılık Erbakan da gazetecilere RP'nin Batı için *"iyi bir ortak"* olacağını söylüyordu. Erbakan'a göre Türk ordusu Refah'tan yanaydı. İsrail'e yönelik katliamı şiddetle kınıyordu. Erbakan'a göre Türkiye'de Kürt sorunu diye bir şey yoktu. [315]

Erbakan, iktidara gelebilmek için emperyalizmin ve askerlerin gönlünü almaya çalışıyordu.

10-16 Temmuz 1994 tarihli Nokta dergisinin başlığı; *"Amerika da Tamam İnşallah"* şeklindeydi. Graham Fuller ve RAND Corporation, RP hakkında olumlu referans vermişti. Kurum, raporunda; *"ABD artık Türkiye'deki İslam'a ilişkin paranoyasından kurtulmalıdır"* yazıyor ve:

> *"Türkiye'deki İslamcılar NATO'dan çıkmak, ya da Türkiye ile ABD'nin ilişkilerini temellendiren bazı kurumları ortadan kaldırmak gibi radikal bir kopuşu savunmuyorlar"* diyordu.

Bu arada Erbakan, *"Gerekirse IMF ile de masaya otururuz"* diyerek, kürekleri iyice emperyalizmden yana çekiyordu.

Rahmi Koç da RP'den duyulan endişeleri yatıştırmaya çalışıyordu:

> *"Refah'ı köktendincilikten ayırın.", "Türkiye'de seçimi Refah Partisi kazanırsa, Cezayir'deki gibi askeri darbe olmaz. Mevcut hükümet, iktidarı devreder. Anayasaya uydukları sürece de iktidarda kalırlar"* diyordu.[316]

Rahmi Koç bu sözleriyle, iktidarda kimin kalacağına, kimin gideceğine karar veren merkezleri de isim vermeden belirtmiş oluyordu.

---

314 2.11.94 tarihli Günaydın gzt.den aktaran İktibas Dergisi. Kasım- Aralık 1994.

315 21.10.94 tarihli Milliyet'ten aktaran İktibas Dergisi. Kasım -Aralık 1994.

316 Rahmi Koç'un Londra'da verdiği demeçten akt. İktibas dergisi. Mayıs 1995

İskenderpaşa ile bütün köprüleri atan, hiçbir cemaatle organik bağı olmayan, cemaatler üstü ama onlarla iyi ilişkilere sahip bir konumda bulunan, Suudiler başta olmak üzere Amerikan işbirlikçisi rejimlerle sıkı fıkı olan RP ve Erbakan, 1990'lı yılların ortalarında emperyalizm ve işbirlikçi sermaye için amaca uygun (ılımlı İslam) bir araç olarak görünüyordu.

24 Aralık 1995 erken genel seçiminde RP, yüzde 21 oyla birinci parti oldu. Bu sayede Erbakan'ın yıllardır gördüğü rüya da gerçekleşti. Erbakan, ömründe ilk ve son kez Başbakan oldu. Kendini iktidar yapanlara minnettar kalan Erbakan daha da coştu. Erbakan Gümrük Birliğine karşı olmadıklarını,[317] NATO ve IMF ile ilişkilerin kendi iktidarları döneminde de devam edeceğini açıklıyordu. Erbakan, laiklik konusunda, *"Batı tipi laikliği savunan tek parti biziz"* iddiasında bulunuyordu.[318]

Erbakan, RP'nin Meclis Grubu toplantısında yaptığı ilk konuşmasında başka bir iddia daha öne sürdü. Erbakan'a göre *"Ülke sorunlarının çözüm yollarında Atatürk ile RP aynı görüşü paylaşıyor"*du.[319]

Erbakan'ın bu tavırları genel olarak cemaatler ve İslami çevreler tarafından hiç de hoş karşılanmadı. Erbakan'ın Çiller'i aklama gayretlerinin yanı sıra, Avrupa Birliği ile işbirliğine, Atatürkçülük övgülerine sert eleştiriler yöneltildi. Esad Coşan ve İskenderpaşa, Adil Düzen'i ve Erbakan'ı eleştirmeye çoktan başlamıştı. E. Özkan'ın *İktibas* Dergisi zaten Erbakan'ı gerçek İslamın gelişmesine karşı kullanılan bir araç görüyordu. Var olan bu eleştirilere, yenileri eklendi. Eleştiren çevre genişledi. Erbakan ve RP'nin cemaatlerden, İslami çevrelerden bağımsız başına buyruk tavırları 28 Şubat süreci ile daha uç noktalara vardı ve RP'ye yönelik eleştiriler daha da arttı. Sonuçta cemaatler ve İslami çevreler ile RP arasındaki mesafe iyice açıldı.

28 Şubat

Erbakan Başbakan olduktan sonra hem ortağı DYP'nin, hem işbirlikçi tekelci sermayenin, hem de Amerika'nın suratını ekşiten davranışlar içine de girdi. Ortada kesin bir karşı koyuş, yolları ayırış yoktu, tersine Erbakan iktidarı borçlu olduğu güçlere gülücükler dağıtmaya devam ediyordu, tekerlerine çomak sokmuyordu ama...

317 Halbuki daha bir yıl önce Çiller hükümeti 6 Mart 1995'te Brüksel'de bu anlaşmayı imzaladığında RP sözcüsü Ş. Kazan; *"Atatürk'ün bize en büyük emaneti olan devletin istiklali, Avrupa'ya peşkeş çekilmektedir"* diyordu.

318 RP iktidardan düşürüldükten, FP kapatılıp Saadet Partisi kurulduktan sonra, SP Başkanı Recai Kutan, Tayyip Erdoğan'ı ABD'ye icazet almaya gitti diye eleştirmeye başladı. Abdullah Gül konuyla ilgili bir soruya: *"Geçen sene de Recai Beyle gittik oraya"* diye cevap verdi. (Nokta. 15-28 Şubat 2002)

319 Haberler için İktibas Dergisi Şubat 1996. (6.01. 1996 tarihli Hürriyet ve 9.01.1996 tarihli Zaman gazeteleri.)

Erbakan, ilk yurt dışı gezisini İran'a yapmıştı. Üstelik DYP'li İçişleri Bakanı Mehmet Ağar'ın bu gezinin kararnamesini imzalamamasına rağmen.[320] Üstelik Erbakan, bu gezide, Amerikan ambargosuna rağmen İran'la bir de doğal gaz antlaşması imzalamıştı. Erbakan, ardından Mısır ve Libya'ya gitti. Sırada diğer İslam ülkeleri vardı. Erbakan daha sonra D-8 adıyla İslam ülkeleri birliği kurmaya kalktı. Bu arada RP'li bazı milletvekilleri emperyalizme, İsrail'e ve laikliğe karşı son derece sert çıkışlar yapıyorlardı. Örneğin, Sincan Belediyesi, 31 Aralık 1996 günü, İran Büyükelçisinin de davetli olduğu "*Kudüs Gecesi*" düzenliyor, gençler İsrail'e ve emperyalizme karşı savaşa çağrılıyordu. Erbakan, cemaatleri kendine yakınlaştırabilmek için Taksim'e cami sözü veriyor, hatta Çankaya'ya da bir cami vaadediyor, 11 Ocak 1997 günü Başbakanlık konutunda şeyhleri iftarda ağırlıyordu.

Erbakan'ın emperyalizmin ve egemen sınıfların şüphelerini çeken davranışları bunlardan ibaret değildi. Erbakan devlet içinde kadrolaşmaya ve devletin bazı mali imkanlarını da kendi denetimine geçirmeye çalışıyordu. Örneğin, Erbakan'ın danışmanı Sedat Çelikdoğan, Savunma Sanayii Müsteşarlığı'nı devre dışı bırakacak bazı çalışmalar içindeydi. Gelişmeleri haber yapan Fatih Çekirge'ye göre:

> *"Hükümetin Refah kanadı, Savunma Sanayii'nin, Savunma konseptleri ve ihale olanaklarını, Savunma Bakanlığı'ndan almaya çalışıyor"*du.[321]

Silahlı kuvvetlerin modernizasyonu için, Savunma Sanayii Destekleme Fonu tarafından 5 milyar dolarlık bir fon oluşturulmuştu. Gelecek 11 yıl içinde de bu amaçla 13 Milyar dolarlık 48 projenin gerçekleştirilmesi düşünülüyordu.[322]

Bu arada Refah Partisi, TÜBİTAK'a da kendi yandaşlarını yerleştirmek için bir yasa tasarısı hazırladı. Ama bu yasa tasarısı, Genelkurmay'ın itirazı üzerine DYP'li Milli Savunma Bakanı Turhan Tayan tarafından imzalanmadı.[323]

Erbakan ve RP ne yapmaya çalışıyordu?

İslami kesim içinde daha MNP kurulduğu andan itibaren bir tartışma başlamıştı; İslami rejim parlamenter yoldan kurulabilir mi, kurulamaz mı? Bu çalışmanın, "*Milli Görüş*" başlıklı bölümünde buna değinmiştik.

Erbakan, 13 Şubat 1994 tarihinde yaptığı konuşmada şunları söylüyordu:

---

320 Zaman, 2 Tem 97.

321 Fatih Çekirge, "*Ankara'da Tarikat Rahatsızlığı*", Sabah Gzt, 18 Ocak 1997.

322 "*Orduya 5 milyar dolar*", Zaman, 7 Şubat 97.

323 Fatih Çekirge yag. haber

"Refah Partisi iktidara gelecek, adil düzen kurulacak. Geçiş dönemi sert mi olacak, yumuşak mı olacak, kanlı mı olacak, kansız mı olacak, tatlı mı olacak, altmış milyon buna karar verecek."

Erbakan, dünya genelinde İslami bir havanın estiği, İslami akımların Türkiye'de ve her yerde güçlendiği o dönemin havası içinde, parlamenter yoldan iktidara gelip adım adım devleti ele geçirerek *"Adil Düzen"*in kurulabileceğini düşünüyor, kendisini de bu mücadelenin lideri olarak görüyordu. Hem de sadece Türkiye'de değil, İslam dünyasında lider. Şu an İslam ülkeleri içinde en gelişmiş, en güçlü görünen Türkiye, böyle bir İslami rejim kurulduğunda da doğal olarak İslam dünyasının lideri, onun başındaki kişi de hem siyasi hem dini lider olacaktı.

Erbakan'ın başbakan olduktan sonra dış politikada yapmaya çalıştıkları ve devlet bürokrasisine yönelik girişimleri, onun bu amacını gerçekleştirmeye yönelik işler olarak yorumlanabilir.

Fakat başta ordu olmak üzere devlet kurumlarının, bürokrasinin, istihbarat örgütlenmesinin bin bir çeşit yoldan emperyalizme bağımlı olduğu, ekonominin emperyalizme bağımlı tekellerin egemenliğinde bulunduğu bir ülkede, sadece hükümet olmanın avantajlarını kullanarak, var olandan farklı bir düzen kurmak mümkün değildi. Zaten, Erbakan da bunun bilincinde olarak Adil Düzen'i ABD'nin icazetiyle, emperyalizmin bir dediğini iki etmemeye çalışarak kurmaya çalışıyordu. Sonuçta Adil Düzen'in kanlı mı, kansız mı olacağı efelenmesi kof bir söylem olarak kaldı.

Erbakan, koalisyon bozulmasın diye ortağı Çiller'in bütün yolsuzluklarına da göz yumdu. DYP-RP koalisyonu kurulduktan sonra Kasım 1996'da Susurluk Olayı patlak verdi. Devletle, orduyla, polisle, jandarmayla, MİT'le, JİTEM'le yani devlet içindeki kirli ittifaklarla çatışmaya girmek istemeyen Erbakan, bu olayla ortaya saçılan kirli ilişkileri de örtbas etmek istedi. Devletin kirli işlerine karşı oluşan kitle tepkilerini aşağıladı ve görmezden gelmeye çalıştı. Erbakan tepkiler için *"Faso fiso"*, *"Glu glu dansı yapıyorlar"* derken, Şevket Kazan; *"Mum söndü oynuyorlar"* diyordu.

Erbakan daha bir yıl önce, Gümrük Birliği'ne girmek isteyen partileri Kurtuluş Savaşı'nda Amerikan mandası isteyenlere benzetiyordu.[324] Avrupa Parlamentosu'nun 14 Aralık 1995'te onayladığı Gümrük Birliği, 1 Ocak 96'dan itibaren uygulanmaya başlandı ve Erbakan, Başbakan olduğunda buna karşı da bir şey yapmadı.

324 Zaman, 11 Aralık 95.

Sincan'daki Kudüs Gecesi'den sonra önce tanklar yürütüldü, ardından da 28 Şubat 1997'de yapılan MGK toplantısında hükümete, yapması gereken işler dikte ettirildi. Erbakan, adeti olduğu üzere bu baskılara direnmedi.

28 Şubat'a ve alınan kararlara; *"12 Eylül Sonrasında Resmi İslam'ın Gelişimi"* başlıklı bölümde değinmiştik.

Erbakan, kamuoyuna, *"hiçbir sorun yok, her şey güllük gülistanlık"* havası vermeye çalışıyordu. Örneğin, 28 Şubat kararlarının MGK'da krize neden olduğu söylentilerine karşılık Erbakan, şu açıklamayı yaptı:

> *"MGK kararları gizlidir. İmzaladık mı imzalamadık mı, hangi mürekkeple imzaladık bunlar kimseyi ilgilendirmez. Biz işimize bakalım. Bundan sonra ülkemizin boş şeylerle uğraşacak vakti yoktur."*[325]

Erbakan, yaptığı basın toplantısında yaptıkları özelleştirmelerle övünüyordu:

> *"Özelleştirmede ta 1985'ten bu yana en büyük adımı biz attık"* deyip, madalyayı hak ettiklerini belirtiyordu.[326]

Koalisyonun bozulacağı söylentileri üzerine Çiller, basına şunları söylüyordu:

> *"Bu hükümeti neden bozacağız? Ne dersek yaptılar. Özelleştirmeden tutun da İsrail'le anlaşmaya kadar daha önce karşı çıktıkları her şeyi kabul ettiler. Erbakan, MGK'ya 8 yılı kabul ettiğini de açıklayacak.*[327]

Genelkurmay Başkanı İsmail Hakkı Karadayı ile görüşen Erbakan'ın sözleri şöyleydi:

> *"Erbakan: Ordunun hizmetindeyiz."*
>
> *"Hükümet olarak her zaman ordumuzun tam desteğindeyiz ve hizmetindeyiz."*[328]

Erbakan, ordudan atılmalarla ilgili Yüksek Askeri Şura (YAŞ) kararlarını da imzaladı. Erbakan, konuyla ilgili olarak basına, *"İmzalamazsak rest çekmiş olurduk, uzlaşmayı seçtik"* anlamına gelen açıklamalar yapıyordu. Erbakan'a göre:

---

325 Zaman , 6 Mart 1997

326 *"Şer güçlerin kaos diye çırpınmalarının tek sebebi. Vanaları kapatıldı", Milli gzt , 9 Mart 1997.*

327 Zaman, 27 Nisan 97.

328 Zaman, 25 Mayıs 1997.

"Devletin üst kademeleri tam bir uyum içinde; cumhurbaşkanı, başbakanı, ordusu birlik ve beraberlik içinde" idi.[329]

Erbakan böyle çabalarken, İslami kesime ait bazı şirketler de çeşitli tavizkar yöntemlerle, ordunun koyduğu ambargodan kurtulmaya çalışıyorlardı. Örneğin, Ülker, Mehmetçik Vakfı'na 20 milyar bağışladı. Beğendik firması gazetelere tam sayfa düzene bağlılık ilanları vererek kara listeden çıkarıldı.[330] Kombassan benzer davranışlar içine girdi.

Erbakan, istenen her tür tavizi vererek tepkileri savuşturmaya çalışıyordu ama karşı tarafın uzlaşmaya hiç niyeti yoktu. Ordu ile birlikte TÜSİAD, TİSK gibi patron kurumları, DİSK ve Türk-İş gibi işçi sendikaları, birçok demokratik kurum, İslam'ı, Yeşil Sermayeyi araştıran aydınlar, köşe yazarları ve emperyalizm harekete geçmişti bir kere.

Türk-İş, DİSK ve TESK başkanları ortak deklarasyon yayınlayarak rejimin tehlikede olduğunu ilan ettiler. Yaptıkları ortak basın açıklaması sırasında, arkalarında duran pankartta:

"Demokrasiye, cumhuriyete, laikliğe, hukukun üstünlüğüne, Atatürk ilke ve inkılaplarına karasevdalıyız" yazıyordu.[331]

İşçi sendikalarının ve bazı demokratik kişi ve çevrelerin, araya hiçbir mesafe koymadan, patronların ve generallerin sözde laikliğini deşifre etmeden, gerçekten laik bir siyasi yapı, toplumsal yapı için yapılması gerekenleri açıklamadan, generallerle ve geleneksel sermaye ile birlikte tavır almaları yanlıştı. Demokratik ve gerçekten laik bir tavır sadece cemaatlerin dini gericiliğine değil, devletin, emperyalizmin, sermayenin dini gericiliğine karşı da tavır almayı gerektiriyordu. Biz 28 Şubat koşullarında gerçek laiklik için atılması gereken adımları, yapılması gereken işleri *"12 Eylül Sonrasında Resmi İslam'ın Gelişimi"* başlıklı alt bölümde belirtmiştik.

İşçi ve patron örgütlerinin yaptığı bu ortak açıklamalar daha sonra da devam etti. Hatta kısa süreli iş bırakma dahil, ortak eylem kararları bile aldılar.[332] Patronlar sadece RP ile değil, Çiller'le de köprüleri attılar. Buna sinirlenen Çiller, medya patronlarına verdikleri teşvikleri açıkladı. Hem TÜSİAD hem de tekelci medya bu açıklamaya sert tepki gösterdi, TÜSİAD yaptığı açıklamada Çiller'i kışkırtıcılıkla suçluyordu:

329 *"Erbakan 'YAŞ'landı"* Zaman, 27, 28 Mayıs 97

330 *"Ülker'den Mehmetçik Vakfı'na bağış"*, Zaman, 7 Şubat 1997. 18 *"Beğendik; Türkiyemizin Ülkesi ve Ulusuyla bölünmez bütünlüğüne; Cumhuriyetimizin Ulusal, Sosyal, Demokratik, Laik ve Hukuk Devleti niteliklerine bağlıdır"*, Zaman, Haziran 1997

331 Milli gzt. 16 Mart 1997

332 *"İşçi-İşverenden eylem kararı"*, Zaman, 29 Mayıs 97

"Tansu Çiller vatandaşı birbirine karşı kışkırtıyor. Çiller, bugüne dek siyaset sahnesinde sıkıştığı her anda, ya işçiye, ya işadamına, ya basına saldırmıştır. İşadamlarına (vatan haini), işçiye (kan emici), basına (darbeci), demiştir."[333]

Taha Kıvanç (Fehmi Koru), 21 Mayıs 1997 tarihli Zaman Gazetesindeki köşesinde, Çiller'in ABD'ye gidemediğini, çünkü istenmediğini yazıyordu.

Amerika ve Avrupa emperyalizmi de artık bu koalisyonu istemiyordu. Erbakan'ın ne yapacağı belli değildi, Çiller'in de ipliği pazara çıkmış, bütün prestijini yitirmişti.

12 Mart 1997 tarihli *Yeni Yüzyıl* Gazetesinde Amerika'nın Türkiye'deki hükümete tavrını özetleyen bir haber başlığı vardı:

"Asker darbe yaparsa anlayışla karşılanmalı"

Gazetenin haberine göre *Washington Post'ta* çıkan Türkiyle ile ilgili makalelerde; Erbakan'ın İran'a yaklaşma politikasının, Türkiye'deki laik düzen ve uluslararası ilişkiler bakımından tehlikeli bulunduğu, askerler darbe yapmaya kalkarlarsa bunun anlayışla karşılanması gerektiği yazılmıştı.[334]

Esen Ünür'ün 17 Haziran 1997 tarihli *Hürriyet* Gazetesinde çıkan haberi de; *"ABD yönetimi devreye girdi"* başlığını taşıyordu.

Hükümete karşı oluşan bu tepkilere karşılık, RP'yi, Erbakan'ı direnmeye çağıranlar da vardı. İskenderpaşa Cemaati lideri Esad Coşan'ın bu konuda nasıl çırpındığını daha önce görmüştük. İslami kesimin patron kuruluşu MÜSİAD ve işçi sendikası Hak-İş, hükümeti yıkmaya çalışanlara karşı mücadele içindeydiler. 16 Mart 1997 tarihli *Milli* Gazetede; *"Hak-İş halkın yanında" başlığı vardı.*

Hak-İş Genel Başkanı, işçi-patron örgütlerinin hükümete karşı aldıkları ortak eylem kararlarına da sert tepki gösterdi.[335] 107 örgüt MÜSİAD'ta düzenledikleri basın toplantısında, Erbakan ve bakanlardan kesintisiz 8 yıl eğitimi yasasını imzalamamasını istediler.[336] Büyük Birlik Partisi Genel Başkan Yardımcısı Recep Kırış, RP'den kararları uygulamamasını, Kur'an kursları, imam hatipler, vakıflar ile ile ilgili kısıtlamalar için; *"Bunları yapacağız"* demekten vazgeçmesini istedi. Kırış, RP'nin iktidara mecbur ve mahkum olmadığını, *"Böyle bir iktidar olmaktansa şerefli bir muhalefet oluruz"* demesini bilmesi gerektiğini söyledi.[337]

---

333 Zaman,13 Mayıs 1997
334 Akt. İktibas Dergisi Nisan 1997
335 Zaman,29 Mayıs 97
336 *"MÜSİAD'dan RP'ye uyarı"*, Zaman, 7 Mayıs 97
337 *"Kırış: RP bindiği dalı kesiyor"*, Zaman, 23 Mart 97

İstanbul ve Ankara'da çok kitlesel olmasa da kararlara karşı çıkan mitingler de yapıldı. Ama bunların hiç biri Erbakan'ın duyduğu korkuyu yenebilmesine yardımcı olmadı. Erbakan'ın gözü koltuktaydı, tek amacı Başbakan olarak kalabilmekti. Çiller, Erbakan'a, Başbakanlığı kendine devretmesini ve BBP'yi de yanlarına alarak devam etmeyi önerdi. Erbakan ise her şeyin iyi olduğunu, şikayet edecek bir şey bulunmadığını söyleyerek bu öneriyi reddetti.[338]

Erbakan'ı güzellikle(!) koltuk sevdasından vaz geçiremeyen Genelkurmay, 11 Haziran 1997 günü basına verdiği brifingde, cumhuriyeti yıkmaya çalışan irticaya karşı silahla müdahale edebileceğini açıkladı. RP, 18 Haziran'da Başbakanlığı şartsız olarak Çiller'e devretmek üzere DYP ile anlaştıklarını açıkladı.

Erbakan, Cumhurbaşkanı Demirel'e istifasını sundu. Demirel, ufak bir ayak oyunu ile RP, DYP ve liderlerini saf dışı bıraktı. Demirel'in hükümet kurma görevini, TBMM'de ikinci parti durumunda olan DYP'ye ve Çiller'e vermesi gerekiyordu. Ama Demirel; *"Başbakanlığın devri olmaz"* diyerek, hükümet kurma görevini ANAP lideri Mesut Yılmaz'a verdi. Erbakan, bu köylü kurnazlığı karşısında; *"Demokratik teamüllere aykırı bir davranış"* diyerek tepki gösterirken, Çiller çok daha kızgındı. Çiller; *"Bu bir Çankaya darbesidir"* diyordu.[339] Ama, atı alan Üsküdar'ı geçmişti.

Haziran ayı sonunda M. Yılmaz hükümeti Demirel'den onay alarak göreve başladı. Hükümete ANAP 21, DSP 11, DTP de 5 milletvekili vermiş, ANASOL-D hükümeti böyle kurulmuştu.

Erbakan, Anayasa Mahkemesi'nde yaptığı savunmada, görünürde sınıfsal tahlillerle olanı biteni açıklıyordu. Erbakan:

> *"Büyük sermaye ile Anadolu sermayesi arasındaki çatışma laik anti-laik çatışması diye sunuluyor"* diyordu.[340]

Erbakan'a göre, büyük sermaye ile anlaşmadıkları, avantaları kabul etmedikleri için sorunlar çıkmıştı. Erbakan'ın bu sözlerinde doğruluk payı vardı. Ama mesele bu kadar basit değildi. Örneğin, Erbakan, *"büyük sermaye"*nin, Amerika'nın bir dediğini iki etmemişti. Ayrıca, artık birlikte yürümek istemeyen Erbakan değil, *"büyük sermaye"* idi.

"Yeşil sermaye" denilen İslamı burjuvazi ile *"beyaz sermaye"* denilen geleneksel işbirlikçi sermaye arasındaki çelişki günümüzde de tartışılan bir konudur. 28 Şubat'a gelindiğinde ortada böyle bir çelişki vardı. İslami ser-

338 Zaman, 29 Mayıs 97
339 Zaman, 21 Haziran 97
340 *"Laik anti-laik değil, sermaye çatışması"*, Ülkede Gündem, 21.11.97, Akt. İktibas Dergisi Aralık 1997

maye holdingleşmiş, kendi içinde örgütlenmiş bir durumdaydı. Bunlar kadar önemli bir diğer yenilik; İslami sermayenin, devletin muhafazakarlaşmasının da yardımıyla, toplum üzerinde kendi ideolojik havasını da estirmeye başlamasıydı. İslami burjuvazi ekonomik olarak daha hızlı gelişmek, bunun için de siyasi iktidarda daha çok söz sahibi olmak istiyordu. Dış politikada da, Ortadoğu ve İslam dünyasına yönelik değişikliklerden yanaydı. RP ve Erbakan'a da bunları sağlayacak araçlar gözüyle bakıyordu. Bu nedenle Hak-İş, MÜSİAD ve bütün cemaat yönetimleri, Erbakan'a direnmesi için baskı yaptılar.

Fakat İslami sermaye ile geleneksel egemen sermaye arasındaki bu çelişkiyi çok fazla abartmamak, hele de TÜSİAD'da temsil edilen işbirlikçi burjuvaziyi tamamen geri plana itip, neredeyse onu demokrasi mücadelesinin dostu saflarına katmaya çalışmak, dini gericiliğe karşı tepkileri tümüyle İslami burjuvaziye yöneltmek yanlıştır. Çünkü, Türkiye'de ılımlı İslamı geliştiren, cemaatleri zorla kendisiyle işbirliği yapmaya zorlayan, RP-DYP koalisyonunun arkasında bulunan sınıfsal güç, esas olarak geleneksel sermayeydi.

Amerika Erbakan için *"Okey"* demiş, Rahmi Koç korkulacak bir durumun olmadığını, ordunun hazır ve nazır bulunduğunu, asayişin berkemal olduğunu beyan etmişti. İktidara ortak olan RP, işbirlikçi tekelci sermayenin her isteğini yerine getiriyordu. Örneğin AB, özelleştirme, Amerika'yla, İsrail ile işbirliği gibi temel politikalarda hiçbir sorun yoktu. Ayrıca Anadolu sermayesi diye adlandırılan kesim, örneğin MÜSİAD da bu temel politikalarda büyük sermaye ile görüş birliği içindeydi. Onlar da özelleştirme yanlısıydı, emperyalizmle, AB ile daha çok bütünleşme yanlısıydı. İslami sermayenin itirazı toplumun, devletin dincileştirmesi çabalarının sekteye uğratılmasına, örneğin sekiz yıllık sürekli eğitime geçilmesi gibi, emperyalizme, Türkiye'deki ekonomik düzene dokunmayan şeylere idi. Bu tedbirler İslami burjuvazinin toplum üzerindeki ideolojik etkisini büyütecek, siyasi iktidardaki ağırlığını artıracak, böylece ekonomik olarak da onun çok işine yarayacaktı. Ama bu tedbirler emperyalizme bağımlı kapitalist sistemde hiçbir yapısal değişiklik meydana getirmeyecekti. Bu konuya AKP'yi incelediğimiz bölümde tekrar döneceğiz.

Erbakan, emperyalizmle ve tekelci sermayeyle tekrar uzlaşabilmek için ideolojik olarak geri adımlar attı. Milli Görüş yerine ikame ettiği Adil Düzen'i de terketmeye hazırdı.[341] RP devrildikten sonra RP'li akademisyenler, Erbakan'ın talimatı üzerine Adil Düzen yerine yeni bir siyaset modeli oluşturmuşlardı. 7-13 Kasım 1999 tarihli *Nokta* dergisinde, FP Başkanı Recai

341 Sedat Bozkurt, *"Refah Adil Düzen'i çöpe attı, Blair'i örnek aldı. RP şimdi liberal ve sosyal demokrat"*, Yeni Yüzyıl, 20. 10. 97. Aktaran İktibas, Kasım 97

Kutan'ın, Yahudi lobisinin desteğini almak için ABD gezisine gittiği haberi vardı. Erbakan'ın bu girişimleri başarılı olamadı.

RP hakkında 1997 yılında kapatma davası açıldı. Bunun üzerine 17 Aralık 1997'de Fazilet Partisi (FP) kuruldu. RP, 16 Ocak 1998'de kapatıldı. RP'liler AİHM'e itiraz ettiler ama Avrupalılar kapatma kararını haklı buldular. RP'nin ardında cemaatlerin desteği de kalmamıştı.

Örneğin, istikrarlı biçimde RP'yi, Erbakan'ı destekleyen İsmailağa Cemaati sinirinden köpürüyordu. Cemaat, FP'ye açıkça tavır aldı. Sadettin Ustaosmanoğlu'nun Temmuz 97'de *Furkan* Dergisinde çıkan yazısı; *"Yazık Yazık Yazık"* başlığını taşıyordu. Cemaatin yayın organı olan bu dergide, RP'nin cemaate yapılan saldırılara karşı sessiz kaldığı, Sadeddin Ustaosmanoğlu'nun tutuklanmasına karşı çıkmadığı, partinin gazetesinde Sadeddin Bey ve Mirzabeyoğlu hakkında *"Terörist"*, *"İrticacı"* diye yazıldığı, bunların unutulmadığı belirtiliyor, partinin kapatılıp kapatılmayacağını umursamayan bir tavır takınılıyordu.

Tevhidi hareketin temsilcilerinden *Haksöz* Dergisinde de, FP'nin hem devlet ve düzeni hem de İslami kesimi idare etme politikasının yürümeyeceği yazılmıştı.[342]

Fazilet Partisi, Nisan 1999'da yapılan genel seçimlerde gene de yüzde 15 oy aldı. Parti'de Yenilikçiler adıyla, Abdullah Gül ve T. Erdoğan liderliğinde bir muhalefet ortaya çıktı. Muhalefet, 14 Mayıs 2000 tarihinde yapılan kongrede seçimi kaybetti ve partiden ayrılarak AKP'yi kurdu. 22 Haziran 2001'de FP de kapatıldı. Onun ardından 20 Temmuz 2001'de Saadet Partisi kuruldu. Saadet Partisi 2002 seçimlerinde yüzde 2.5, daha sonraki 2007 seçimlerinde yüzde 2.3 oy aldı. 2011 seçimlerinde Saadet Partisi'nin oyu yüzde 1.2'ye geriledi.

Saadet Partisi Gezi olayları sırasında orta bir yol bulmaya çalıştı. Saadet Partisi, Taksim'de bulunan İslamcı grupların içinde yoktu ama AKP'yi de eleştiriyordu:

> *"10 yıllık iktidarında faiz lobilerine 600 milyar dolar ödeme yapıp da, bu gün faiz lobisinden şikâyet edenlere, yazıklar olsun. IMF'ye borcumuz bitti diyerek ülkenin borcunun bittiği havasını oluşturarak milleti yanıltıp, 10 yıllık iktidarında ülkenin borcunu 217 milyar dolardan 600 milyar dolara çıkaranlara, yazıklar olsun. Irkçı emperyalizmin istek ve arzularına uygun olarak, Türkiye'nin hava ve deniz limanlarını Amerikan ve diğer işgal askerlerine kullandırtanlara, Irak'ta milyonlarca Müslümanın katline*

342 Nokta Dergisi,. 2-8 Mayıs 1999

sebebiyet vermek suretiyle ortak olanlara, yazıklar olsun. Yine Irak'ta Müslüman kadınların namusunu iffetini kirleten alçaklara sözüm ona cesur ve yürekli sıfatı atfederek dua edenlere, yazıklar olsun. Yazıklar olsun İsrail ve Amerika'nın isteği ve arzusu doğrultusunda hareket edip, Suriye'de uzun yıllar sürecek kardeş kavgasına sebebiyet verenlere. Yazıklar olsun, sırf İsrail istemiyor diye toplanan yardımları, çaresiz, mağdur yardıma muhtaç Gazze halkına ve temsilcilerine gerektiği şekilde ulaştırmayıp, bu paraları bankada faize yatıranlara. Yazıklar olsun, Avrupa'nın peşine takılıp, hatta Avrupa Birliği Bakanlığı kurup, sonra Avrupa'dan şikâyet edenlere..."[343]

SP Yüksek İstişare Kurulu Başkanı Oğuzhan Asiltürk, 6 Haziran günü Milli Gazetede çıkan yazısında, olayların haklı bir görüntüyle başladığını ama "*arkasından anarşist, ahlâki ve manevi değerlerden yoksun birtakım gençler piyasaya sürülerek başlangıç hareketi tam anlamıyla farklı bir boyuta, vurup kırmaya, yakıp yıkmaya dönüştürüldü*" günü yazıyordu. Ana muhalefet partisini bu anarşik olayı kınanamamakla, tersine olaylara katılmakla suçluyordu. Asiltürk'e göre olayların ardında emperyalizm ve Siyonizm vardı. İktidar ise yangına körükle giderek hata yapmıştı.[344]

Saadet Partisi'nin yayın organı Milli Gazete'nin önde gelen yazarı Mehmet Şevket Eygi, gösteri yapanlara açıkça hakaret ediyordu. 8 Haziran günü "*Daha ne istiyorlar*" başlıklı makalesinde şunları yazdı:

"1924'ten bu yana Türkiye'de bugünkü kadar demokrasi, çoğulculuk, serbestlik olmamıştır."

"Evet tekrar açık açık soruyorum: Bu memlekette içki, fuhuş, zina, dinsizlik, densizlik, heykel, resmî ideoloji, açık saçıklık, bikini mayo, dans, bale, nikahsız karı koca hayatı, her şey varken, bunca hürriyet ve serbestlik içinde daha istiyorlar, niçin ortalığı velveleye veriyorlar?

Türkiye diktatörlüğe kayıyormuş... Kuyruklu yalan!.. Bendeniz çocukluğumda yaşadım, bizde diktatörlük İsmet zamanında vardı. Hani şu nâm-ı diğer Millî Şef. 1946'ya kadar tek parti vardı. Seçimlerde oylar açıkta verilirdi, gizli sayılırdı ve yüzde 99,9 tek parti kazanırdı. Bunu tenkit edeni ne yaparlardı? Anasını ağlatırlardı.

343 MuhammetÇelikhttp://parksesleri.wordpress.com/2013/06/19/gezideki-muslumanlar)'dan iktibas eden: http://www.emekveadalet.org/arsivler/9881

344 http://www.milligazete.com.tr/koseyazisi/Taksim_olaylarinin_arkasindaki_gercekler/15257#.UbMzj9iVqf0

Fazla arpa merkepleri azdırırmış. Fazla demokrasi ve hürriyet de birilerini azdırıyor."[345]

Erbakan'ın kurdurduğu ASKON (Anadolu Aslanları İşadamları Derneği), 14 Haziran günü hükümeti destekleyen tam sayfa gazete ilanı verdi. Burada dikkati çeken nokta, ASKON'un İslami sermayenin diğer örgütlerinin yaptıkları ortak açıklamalarda yer almamasıydı. Bu açıklamalara AKP ile ilgili bölümde değineceğiz.

ASKON ilanında Tayyip Erdoğan'ın *"dirilişin temsilcisi"* olduğu belirtiliyor ve Türk milletinin Başbakana sahip çıkacağı söyleniyordu. İlanda şu ifadeler yer alıyordu:

"Ne hikmetse bu tesadüfler, hep ülkemizin kendine gelme, başını kaldırma zamanlarına denk gelmektedir. Biz faiz lobilerini iyi tanıyoruz. Tatlı karlarından oluyorlar; onu da biliyoruz. Zira Türkiye bütçesinin 2'de 1'inin faize gittiği ve vergi gelirlerinin tamamının faizlere yetmediği 2001'leri unutmadık. Hala faiz ödüyoruz ama 8'de 1 seviyesine düştü. Hazmedemedikleri bu. IMF'ye olan borç gibi bir gün bitmesinden korkuyorlar. Biz bu eylemleri de tanıyoruz. Menderes zamanından, Özal zamanından, Erbakan zamanından tanıyoruz. Organizatörler de tanıyor ve tehdit amaçlı olarak onların sonlarını Sayın Başbakan'a hatırlatıyorlar. Bu liderler arasında ülkenin bağımlılıklardan kurtulması ve millete hizmet için seferber olunması konusundaki benzerlik olduğu doğrudur. Ama bilin ki millet de eski millet değildir. Millet bu oyunu artık çözmüştür. Artık kendi değerlerini, birikimlerini ve liderlerini faiz lobilerine, küresel güçlere, küresel tezgahlara kaptırmayacaktır."[346]

3) İsmailağa Cemaati

12 Eylül sonrasında biçimlenen bu cemaatin adı, aynı isimli camiden geliyordu. 1931 yılında Of'da doğan Mahmut Ustaosmanoğlu, 1954 yılında Fatih'te İsmailağa Camii'ne imam oldu ve 1996 yılında emekli olana kadar burada kaldı. Cemaat, kurulduğu mahallenin adıyla, *"Çarşamba Cemaati"* olarak da bilinmektedir. Ali Bulaç'ın yazdığına göre cemaat, 1980 sonrasında Tahtakale ve Mahmutpaşa esnafı içinde gelişti.[347]

345 http://www.milligazete.com.tr/koseyazisi/Daha_ne_Istiyorlar/15281#.UbPJndiVqf0

346 http://www.sabah.com.tr/Ekonomi/2013/06/14/askondan-gezi-parki-ilani

347 Ali Bulaç'la İsmailağa Cemaati üzerine söyleşi, *Nokta* dergisi, 11 Şubat 1990

Mahmut Ustaosmanoğlu, İskenderpaşa Cemaati lideri Kotku öldükten sonra kendi çevresini ayrı bir cemaat haline getirmeye başladı.

Mahmut Ustaosmanoğlu cemaat lideriydi ama genelde geri planda kalmayı tercih etti. Örneğin, bir Kemal Kaçar ya da Esad Coşan gibi siyasi, toplumsal çalkantıların içinde doğrudan yer almadı. Mahmut Hoca iki eser verdi, ikisi de dini konularla ilgiliydi. Cemaatin içinde yer alan Cübbeli Ahmet, Sadettin Ustaosmanoğlu (Hoca'nın yeğeni), Salih Mirzabeyoğlu gibi isimler daha popüler ve önde oldular.

Cemaat, kendini diğer cemaatlerdan önce biçimsel olarak, kılık kıyafet konusundaki tavrıyla ayırt etti. Cemaatte kadınların kara çarşaf giymesi, erkeklerin sakal bırakıp sarık, şalvar ve cübbe giymeleri zorunlu idi. Cemaat, kamuoyu gündemine, cemaat içindeki bazı kişilerin öldürülmesi ile de geldi. Bunlardan ilki, Temmuz 1982'de Üsküdar Müftüsü Hasan Ünal'ın öldürülmesiydi. Müftü, cemaatlerin Üsküdar'da çalışmalarına izin vermiyordu. Mahmut Hoca, Ünal'ın öldürülmesine fetva vermekten İstanbul Sıkıyönetim Mahkemesinde yargılandı ama delil yetersizliğinden beraat etti. Ünlü'nün katledilmesi tam olarak aydınlatılmayan bir cinayet olarak kaldı.

Mahmut Hoca, bazı vaazlarından dolayı DGM'lerde yargılandı ama beraat etti.

İsmailağa Cemaati, diğer cemaatlere göre daha geç bir tarihte, 1995 yılında yayın organı çıkarmaya başladı. Bu nedenle cemaatin 12 Eylül cuntasına ve sonraki gelişmelere karşı tavrını, kendi yayın oganlarından, yazılı belgelerinden izleme imkanımız olmadı. Ama generallerin, İskenderpaşa Cemaatini bölen bir gelişimi memnunlukla karşıladıkları tahmin edilebilir. Mahmut Ustaosmanoğlu da genel olarak daha önceki MSP çizgisinden sapmadı. Yani, Erbakan'ın ve Esad Coşan'ın cuntaya ve sonraki siyasi gelişmelere aldıkları tavırları, İsmailağa Cemaatinin de aldığı kabul edilebilir. Esad Coşan 1983 yılında *İslam* Dergisini çıkarmaya başlamasına rağmen, 1986, 1987 yıllarına kadar iç siyasi gelişmelere dergide yer vermemişti. Bu tavır, uygulanan devlet politikalarına sessiz destek anlamına da geliyordu.

Furkan Dergisinin ilk sayısı, Ağustos 1995 tarihliydi. Cübbeli Ahmet, Sadettin Ustaosmanoğlu, Salih Mirzabeyoğlu yazarlar arasındaydı. Dergide Mahmut Hoca'nın sohbetleri de yayınlanıyor, onun "*Ruhu'l-Furkan Tefsiri*" isimli kitap çalışmasından bölümler konuluyordu.

Her ne kadar *Furkan* Dergisi cemaatin ilk yayın organı gibi görünüyorsa da, daha önce İBDA'cılar tarafından çıkarılan *Ak Zuhur* ve *Taraf* Dergilerini, cemaatle ilişkili yayın organları sayabiliriz. *Furkan* Dergisi de genelde cemaatin dini liderliğinden çok, İBDA çizgisindeki kişilerin etkisini taşıyordu. Bu etki 28 Şubat süreciyle birlikte daha da arttı. Yani *Furkan* Dergisini,

örneğin, bir *İslam* Dergisi, Erenköy'ün çıkardığı *Altınoluk* Dergisi, Gülen'in *Sızıntı* Dergisi gibi doğrudan cemaat yayın organı saymak pek doğru gözükmemektedir. İBDA'cılar her ne kadar kendilerini cemaate bağlı ilan edip, Mahmut Hoca'yı dini lider kabul etseler de, arada bir mesafenin olduğu açıktır. Nitekim bu mesafe giderek açılacak ve kopuşlar yaşanacaktır.

Furkan, kelime olarak, ayırmak, ayırt etmek anlamına geliyordu. Burada Hak ile batılı, doğru ile yanlışı ayırt eden anlamında kullanılıyordu.

İsmailağa Cemaati bu yıllarda açıkça RP'yi destekledi. Dergide; "*Tek seçeneğin RP'nin iktidar olması ve Adil Düzeni uygulamaya koyması*" olduğu yazıldı.[348]

RP'nin DYP ile birlikte hükümet olması, cemaatte büyük heyecan yarattı:

> *"Batı kulüpçü partilerin ve bu batı düzeninin iflası ve Milli Görüş'çü mücahitlerin 27 yıllık cihadı sonunda, Allah'ın nusretiyle Refah'ın iktidarı gerçekleşti. Ve zaten bunu hiçbir güç engelleyemezdi."*
>
> *"Erbakan hükümeti sadece Türkiye'nin değil, yeryüzündeki tüm ezilenlerin son şansıdır."*[349]

Dergide, Suudi Arabistan türü dindar anlayışa karşı çıkılıyordu ve Amerikan karşıtı bir hava egemendi. Suudi Arabistan'daki şeriat düzeni değildi. "*Suudi Arabistan kadısı 'Amerika'yı protesto eden mürteddir' (dinden çıkmış, kafirdir. O.T.) fetvasını vermiştir.*"[350]

Furkan Dergisi 1996'larda, RP'nin iktidar olduğu dönemde solculara,

Kürtlere ve kadın haklarına düşmandı. Kürt hareketi için;

> *"PKK adı altında faaliyet gösteren Ermeni ve bir avuç dinsiz Kürt."*

deniliyor, Ermenistan, Çekiç Güç (Amerika) ve Avrupa, PKK'nin arkasındaki güçler olarak sayılıyordu.[351]

Derginin Mart 96 sayısında yer alan, "*Kadın-Erkek Eşit midir?*" başlıklı imzasız yazıda, eşitlik isteyen kadınlara şunlar söyleniyordu:

> *"Bir kadın, 'Öyle şey olmaz bu ne adaletsizlik, bu ne eşitsizlik, İslam dini kadınları ikinci plana atıyor' dese o kişi dinden çıkar, kafir olur. İslam dini kadını koruyup gözeti-*

348 Furkan, Ocak 96

349 Hasan Talu, "Refah Partisi", Furkan, Ağustos 96

350 Nuh Altunay, "*Amerikan Uşağı Fahd Kafa Kesiyor, İslam Düşmanı Medya Bağırıyor: Kahrolsun Şeriat*" Furkan, Eylül 1995

351 Abdullah Altay, "*Terörü dindirmenin çaresi İslam'ı yargılamak mı?*", Furkan, Ekim 95

yor kadınların bundan haberi yok. Onu eşitsin diye kandırıyorlar."

1996 yılında cezaevlerinde ölüm oruçları vardı. Adalet Bakanı da RP'li Şevket Kazan'dı. Şevket Kazan, ölüm orucundaki devrimcileri, *"gizlice yiyorlar"* diye karalamaya çalışıyor, devrimcilere karşı emperyalizmin, generallerin, işbirlikçi sermayenin temsilcisi olarak kahramanca (!) mücadele veriyordu. Cemaat de onu bu mücadelede yalnız bırakmadı. Selim Al, Ağustos 96 tarihli Furkan Dergisinde çıkan başyazıda Ş. Kazan'ı övüp şunları yazıyordu:

"Cezaevlerinde kontrol Devlet'ten çıkmış tamamen Devlet'i yıkıp yerine dinsizliğin hüküm süreceği, komünistlerin at koşturacağı, ne olduğu belirsiz ideolojileri sistemleştirmek isteyen örgüt elemanlarının eline geçmiştir."

Devrimcilere, Kürtlere ve kadınlara duyulan düşmanlığı doğal olarak Alevilere duyulan kin tamamlıyordu. *Furkan*, Sivas katliamı davasında 33 sanığa idam verilmesine, yeni katliam tehditleri ile tepki gösterdi:

"33 masum insandan bahsediyoruz.. İdam'a çarptırılan 33 Sivaslı arslan...Yargılandılar, karar; cıfıt bir ateist'in kışkırtması sonucu meydana geldiğinden 15 sene hüküm giydiler... Fakat, başka cıfıtlar girdi devreye... Aleviler adına konuştuğunu iddia eden çetelerle, bir takım bakiye Marksistler... Ve dengelerin alt üst edildiği, irtica naralarının ortalığı sardığı bir hengamede kısas'a kısas yaptılar..."

Yazar, Cuma Dergisinden de şu alıntıyı yaptı:

"'Geçmişte olduğu gibi günümüzde de milyonlarca Hızır Paşa'lar tarihin kendilerine yükleyeceği görevi hazır beklemektedirler.'

Evet, işin hulasası bu ve bu kadar..."[352]

352 Sadettin Ustaosmanoğlu, *"Malumu İ'lam 33 idam"* Furkan, Ocak 1998 (Noktalamalar ve imla bozuklukları yazarın)

28 Şubat ve İsmailağa Cemaati

28 Şubat sürecinde direnenlerden biri de İsmailağa Cemaati idi. Hatta; "*Dönen Dönsün biz dönmeyiz yolumuzdan*" başlıklı yazıda 28 Şubat'a karşı kendilerinden başka kimsenin direnmediğini iddia ediyorlardı.

Sadettin Ustaosmanoğlu, "*Yazık yazık yazık*" başlıklı yazısında RP'yi her ne pahasına olursa olsun direnmeye çağırıyordu. "*Refah kehdi silahıyla vuruldu*" diyen Sadettin Ustaosmanoğlu, Siyonistlere karşı cihad diyerek iktidar olan RP döneminde İsrail'le 5 antlaşmanın imzalandığını, doğru dürüst İmam Hatip Lisesi açılmadığı gibi, bunların orta kısmının kapatılmasına imza atıldığını, Kur'an kurslarının mühürletildiğini, ordudan mütedeyyin subay atımında rekor kırıldığını, irticanın bir numaralı tehdit olduğu kararının yine Erbakan'ın Başbakanlığı döneminde alındığını yazıyor:

> *"Refah muhalefette olsa hiçbir sağ iktidarın cesaret edip yapamayacağı icraatı, sistem, Erbakan'a yaptırdı."*
>
> *"Koltuktan olmamak için kendi varlığına, tabanına, söylemine, vaatlerine ihanet etti."*
>
> *"Anlıyor musunuz.... İrtica sizsiniz ve yok edileceksiniz!..."*
>
> *"Şartlar onu gerektiriyor ki 'Ya olacaksın ya öleceksin.*
>
> *Başka yol kalmamıştır..."*[353]

Selim Al, derginin bir sonraki sayısında gene 28 Şubat'a karşı direnme çağrısı yapıyor ve diğer cemaatlerin tavırlarını eleştiriyordu:

> *"Kendilerine sıranın gelmeyeceğini zanneden "İhlas" ve "Asya"lılar ne kadar şirin gözükmeye çalışırlarsa çalışsınlar, istenilen dine tabi olmadıkları müddetçe kimseye yaranamayacaklardır."*[354]

Dergi, o süreçte, "*irtica ile mücadele*" adı altında bütün cemaatlere saldırılırken, Gülen'in kayırılmasına da tepkiliydi. Sadettin Ustaosmanoğlu "*Bir başkadır benim Memleketim (Kaos'un hissettirdikleri)*" başlıklı yazısında bu konuyu işliyor ve "*Bize göre bu işin içinde bir iş var...*" diyordu.[355]

Dergide, bu süreçte saf değiştiren bazı ünlü İslami yazarlar da eleştirildi. Örneğin Ahmet Taşgetiren için;

> *"Yeni Fethullah'ımızdır, duyurulur"* deniyordu.[356]

353 Sadettin Ustaosmanoğlu, "*Yazık yazık yazık*", Furkan, Temmuz 97.
354 Selim Al, "*Es-Selamü Aleyküm*", Furkan, Ağustos 97.
355 Furkan, Mayıs 1998
356 Furkan, Kasım 98

Ocak 98 Furkan. "*Nereden Nereye? Ali Bulaç'ın Seyr-i Süluku!*" başlıklı yazıda da Ali Bulaç'taki dönüşüm işleniyordu.

> *"Bunlar sırtımızdan geçinen asalaklar sürüsüdür"*

denilen imzasız yazıda, onları danışman olarak alanlar da şöyle uyarılıyordu:

> *"Bunlar dinlerini satıyorlar, seni de satarlar, dikkatli ol; tabii sen de onun gibi değilsen..."*[357]

O sürecin önemli aktörlerinden biri olan Kanal 7 de *Furkan'ın* sert eleştirilerinden nasibini aldı:

> *"Kanal 7 isimli televizyon kanalı hepinizin malumu... İşbirlikçilerin, uzlaşmacıların, reformistlerin ve bilimum edepsizin ve arsızın çöreklendiği bir mekan. (...) –Refah-Fazilet Partisi'nin yılmaz ve dalkavuk müdafisi, inkılapçı İslamcıların yılmaz ama korkak düşmanı... Merkezlerinin bulunduğu iki adet villada kimin elinin kimin cebinde bulunduğu, spiker ve muhabir olarak kullanılan 'muasır avratların' kimler tarafından nasıl kullanıldığının cihan tarafından bilindiği 'kırmızı lambalı' bir televizyon. Kanal 7 işte bu.*
>
> *Avrupa'dan toplanan paralarla kurulan ve MÜSİAD ile diğer kapitalist Müslümanların desteği ile ayakta duran bu televizyon."*[358]

Furkan dergisi, Yeni Şafak Gazetesini, *Kanal 7'yi ve MÜSİAD'ı* Tayyib'in kurumları olarak sayıyordu[359]

Furkan Dergisi bu dönemde Kürt meselesinde de, 1990'ların başlarında *Taraf* Dergisinde savunulan bir çizgiye geldi. PKK, 1995 yılında olduğu gibi; "*Bir avuç Ermeni ve dinsiz Kürt*" olarak görülmek şöyle dursun, Türkiye'nin bölünmemesi için işbirliği yapılması gereken, antiemperyalist bir güç olarak değerlendiriliyordu.

---

357 Ali Bulaç, Fethullahçı Aksiyon Dergisi ile yaptığı söyleşide; İslamcılıktan sonra İslami hareketin de miadını tamamladığını söylüyordu. Ali Bulaç'a göre; "*Yeni dönemde demokrasi dindarlar için tevhid ideallerine en uygun siyasal rejim olarak görülmeye başlan(mış)dı.*" Ali Bulaç'ın Mayıs 77'de Akıncı dergisinin 6. sayısında yayınlanan bir yazısı da sayfaya konulmuştu. A. Bulaç, bu yazısında, İslamı kapitalizm ya da sosyalizm zannedenlere çatıyor, onları Batı normlarıyla düşünüyorlar diye eleştiriyordu. Anlaşılacağı üzere "*demokrasi*" de bir Batı normu idi. A. Bulaç 1977 yılında yapılması gereken iş olarak; "*Vazifemiz tebliğ ve cihaddır*" diye yazıyordu.

358 Oğuz Derviş, "*Tarihsellik*" ve "*Liberal İslam*"ın Neticesi. Binlerce İslam/ "*Protestan İslam*"- Furkan, Ekim 98

359 Furkan, Şubat 99. Furkan'a göre Erbakan, MÜSİAD'a karşılık ASKON'u (Anadolu Arslanları) kurmuş ve ona MÜSİAD'ı tasfiye görevi vermişti.

Şubat 99 tarihli *Furkan'da* yer alan; "*Bu vatanı böldürtmeyiz; emperyalizm yenilecek*" başlıklı yazıda, Salih Demirci ve Dr. Latif Denizci tarafından, Apo'nun yakalanıp teslim edilmesi de değerlendiriliyordu. Yazarlar, Apo yakalandı diye sevinenleri eleştiriyor, hatta Apo'yu "*bebek katili*" diye eleştirenlere de cevap yetiştiriyorlardı. Apo'nun teslimi ABD ve İsrail'in işiydi. Amaç, bölgede İsrail ve ABD işbirlikçisi bir Kürdistan kurmaktı. Bunun için Suriye'nin de hakkından gelinmesi gerekiyordu. ABD ve İsrail, bunun için Talabani ve Barzani ile anlaşmışlardı ama PKK'nin Suriye yanlısı, emperyalizm karşıtı tavırları nedeniyle bu amaç gerçekleşemiyordu. Bu engelin kalkması için Apo yakalanmış ve Türkiye'ye verilmişti. Eğer Türkiye PKK ile anlaşmış olsaydı ülke bölünmeyecekti ama şimdi ülke gerçekten bölünmeye doğru gidiyordu. Yazarlar, Apo yakalandı diye sevinenlere şöyle sesleniyorlardı:

> *"Gönülleri rahat olsun!!! Apolarını aldılar!!! Ve yeni uydu ve İsrail kuklası Kürdistanları hayırlı olsun!!!"*

Furkan, yaklaşan yeni Irak savaşında Saddam'ın yanında olacaklarını da şimdiden ilan ediyordu.

Cemaat, daha doğrusu *Furkan* Dergi çevresi bu tavırlarına karşılık olarak devletten beklenen tepkiyi de gördü. Mahmut Hoca'ya dokunulmadı ama cemaatin önde gelen iki ismi Sadettin Ustaosmanoğlu ve Cübbeli Ahmet 1997 Ekim ayında Terörle Mücadele Ekipleri tarafından gözaltına alınıp sorgulandılar. Derginin Kasım 97 sayısı toplatıldı. 17 Mayıs 1998'de Mahmut Hoca'nın damadı Hızır Ali Muradoğlu, İsmailağa Camisi'nde vurularak öldürüldü. Cemaatin kurs hocaları gözaltına alındı. Hızır Ali, cemaatin en saygın isimlerinden biriydi ve Mahmut Hoca'nın yerine geçme durumu vardı. Damatların cemaatin başına getirilmesi, cemaatlerde genel bir eğilimdi. Hızır Ali'nin öldürülmesi de faili meçhul bir cinayet olarak kaldı. S. Ustaosmanoğlu, *Furkan* Dergisinin Temmuz 98 sayısında çıkan; "*Hızır Hoca (RH.A.) (Kim Vurdu diye sormak neye yarar)*" başlıklı yazıda:

> *"Hızır Ali Muradoğlu Hocamız'ı kim vurdu?..(...)*
>
> *'Kapatın gitsin' denilmiştir ve iş kapatılmış, rafa kaldırılmıştır...Her şey bu kadar basit(!)...*" diyordu.[360]

29 Aralık 1998 günü S. Ustaosmanoğlu ve Salih Mirzabeyoğlu gözaltına alındılar, sonra da tutuklandılar. Fethullahçı *Zaman* Gazetesinin bu tutuklamalara tavrı ilginçti. Zaman'da;

---

360 Ergenekon sanıklarından, İstanbul Emniyet Müdürlüğü Organize Suçlar Şubesi eski müdürü Adil Serdar Saçan, ifadesinde, Muradoğlu'nun Sedat Peker tarafından öldürtüldüğünü söylemişti. http://www.ismailagacemaati.com/hizir-ali-muratoglu/hizir-efendiyi-sehid-eden-kisi.html

"Salih Mirzabeyoğlu ve gözaltına alınanların oruç tutmadıkları, Mirzabeyoğlu'nun üç paket sigara içtiği.." yazılmıştı.[361]

İkisi de tutuklandılar. Mirzabeyoğlu, 2014 Ağustos'una kadar hapiste kaldı. Sadettin Ustaosmanoğlu ise 2005 yılında hapisten çıktı.

Furkan, 99 seçimleri öncesinde cezaevindeki Salih Mirzabeyoğlu ile bir röportaj yaptı. Mirzabeyoğlu; *"Fazilet Partisi bizim için en kötü partidir"* diyor ve Hasan Celal Güzel'e oy verilmesini istiyordu.[362]

Cemaat, 1999 seçimlerini boykot etti. *Furkan* Dergisinin Nisan 1999 tarihli kapağında kocaman bir ayak tabanı vardı ve üzerinde de *"Alın size oy!"* yazıyordu. Ama tüm bu olumsuzluklara rağmen FP seçimlerde yüzde 15 oy alarak DSP ve MHP'nin ardından üçüncü parti oldu.

Cemaat içinde var olan, Mahmut Hoca'nın yeğeni Sadeddin Ustaosmanoğlu ile Cübbeli Ahmet (Ahmet Mahmut Ünlü) çelişkisi, 28 Şubat sürecinden sonra iyice derinleşti. S. Ustaosmanoğlu, 2001'de kurulan AKP'yi destekledi ve Gülen'le birlikte davranmaya başladı. Cübbeli ise bu çizgiye karşı çıktı. Cübbeli, 17 Ocak 2002 tarihinde İstanbul'da gözaltına alındı, sonra da tutuklanarak İstanbul Bayrampaşa Özel Tip Cezaevi'ne gönderildi.

Cemaat içi bölünme Cübbeli Ahmet'in 2007 yılında Kasr-ı Arifan Dergisini çıkarmasıyla daha ileri bir boyuta sıçradı. Bir tarafta Cübbeli Ahmet, karşısında da *Furkan* Dergisini çıkarmaya devam eden (sonradan adı Yeni Furkan oldu) Sadettin Ustaosmanoğlu. Böylece İsmailağa Cemaati pratikte üç parçaya bölünmüş oldu. Cemaatin başında Mahmut Hoca vardı. Ne Cübbeli ne de S. Ustaosmanoğlu onun otoritesine karşı çıkmıyordu. Ama her biri bir baş olmuştu. Bu arada cemaat kitlesi AKP'nin peşine takılmıştı. Cemaat hocayı dinliyordu ama genel havaya, genel eğilime göre davranıyordu.

Cübbeli Ahmet, Fethullah Gülen'e ve AKP'ye yaptığı eleştirilerle, orduya daha önce yaptığı eleştirileri durdurmasıyla, dergi bürosuna astığı Atatürk resmi ve Türk bayrağı ile, Saadet Partisi'ne yakın duruşuyla, AKP ve Gülen karşıtı ulusalcı çevrelerin de sempatisini topladı. Örneğin, Barış Terkoğlu Oda TV'de Gülen'in cemaati ele geçirmeye çalıştığını, Cübbeli'nin buna engel olduğunu yazıyordu. S. Ustaosmanoğlu da bunun üzerine Cübbeli'ye karşı saldırıya geçmişti.[363]

361 Furkan, Ocak 99
362 Furkan, Nisan 99
363 http://www.odatv.com/n.php?n=-ismailagada-sicak-savas-basladi--0802101200

Cübbeli, AKP gecelerinde görünmedi ama Saadet Partisi'nin toplantılarına gitti ve konuşmalar yaptı. Cübbeli, milli kimliğe vurgu yapıyor Gülen'i eleştiriyordu. Seçimlerde AKP'yi desteklemedi.[364]

Sadettin Ustaosmanoğlu ise görünürde AKP ve Gülen karşıtlığını koruyordu. Örneğin, 16 Şubat 2010'da t24'te Selin Ongun'la yaptığı röportajda:

> *"Şu anda yönlendirilmek istenen hadise bellidir; ılımlı İslam. Bu politika İslam'ın dalga dalga gelişini gören emperyalistlerin çıkarlarını koruma taktiğidir. Bu politikanın desteklenmesi için kendilerine rol verilenler bellidir; Tayyip Erdoğan ve Fethullah Gülen"* diyordu.[365]

S. Ustaosmanoğlu, Cübbeli'yi zekat paralarını yemekle, paraya ve kadına düşkünlükle, Ergenekoncu olmakla itham ediyordu. Sadettin Ustaosmanoğlu cemaatin 2006 yılında, AKP kullanılarak Gülen çatısı altına alınmak istendiğini, kendilerinin buna engel olduğunu da söyledi. Sadettin Ustaosmanoğlu, *Taraf* gazetesinde yayınlanan röportajında da Cübbeli'yi cemaati ele geçirmeye çalışmakla suçluyordu. S. Ustaosmanoğlu, Cübbeli'nin Gülen eleştirilerini de ciddi bulmuyordu:

> *"Komik. Cübbeli vaazlarında Fethullah Gülen'i övmüştür. Bir över, bir söver sonra da çıkıp Moral FM'de özür diler"* diyordu.[366]

Cübbeli, 9 Aralık 2011 tarihinde Karagümrük çetesine yapılan operasyonda tutuklandı. Cübbeli cezaevinde açıkça F. Gülen'den yana geçti ve serbest bırakıldı. *Furkan* Dergisi ise Gülen-AKP çelişkisinde AKP'nin yanındaydı.[367]

Sadettin Ustaosmanoğlu, İsmailağa kitlesinin ılımlı İslam'a karşı olduğunu, AKP'den memnun olmadığını ama kerhen, *"Bizden"* diyerek bu partiye oy verdiğini söylüyordu. Ona göre taban önce Saadet Partisi'ne yakındı ama sonradan AKP'ye kaymıştı.

Sadettin Ustaosmanoğlu'nun *Taraf* Gazetesi ve t24'e yaptığı bu açıklamalar üzerine Cemaat lideri Mahmut Hoca yazılı bir açıklama yaptı. Açıklama, Saadet Partisi'nin yayın organı *Milli* Gazeteye yollanmıştı. M. Ustaosmanoğlu açıklamasında isim vermeden Sadettin Ustaosmanoğlu'nu eleştirdi. Siyasetle, legal illegal hiçbir kuruluşla alakaları olmadığını bildirdi. Bundan böyle kendi izni olmadan sohbetlerini gazete ve dergilerinde kullananlar hakkında hukuki yollara başvuracağını açıkladı. Açıklama şöyle bitiyordu:

364 Ayrıntılar için, Nokta Dergisi, 2-8 Mayıs 1999

365 http://t24.com.tr/haber/cubbeli-ahmete-zekat-paralarini-yiyor-suclamasi/70487

366 t24. Selin Ongun, adı geçen röportaj.

367 http://ismailagacamii.wordpress.com/2012/09/18/hocam-sana-da-artik -inanmiyoruz-2/

"Ustaosmanoğlu olan soyadımızı kullanarak, hatta akrabalıklar ihdas ederek menfaat temin etmeye çalışanları her şeyden evvel Allah'a havale ediyorum."[368]

Bütün bunlar olurken cezaevindeki Salih Mirzabeyoğlu suskunluğa büründü. Onunla en son Vatan gazetesinden Ruşen Çakır, 2012 yılının sonunda cezaevinde bir röportaj yaptı. Bu röportaj, 17.12.2012 tarihli *Vatan'da* yayınlandı. Röportajda R. Çakır eskilerden bahsediyor, Mirzabeyoğlu'na yapılan telegram işkencesinden söz ediyordu. Ama Mirzabeyoğlu'nun mevcut siyasi durum, gelişmeler, AKP, Gülen ve İsmailağa Cemaati içinde olup bitenler hakkında hiçbir görüşü bu röportajda yer almıyordu. Mirzabeyoğlu dışarı çıkmak isteğini dile getirirken, Ruşen Çakır da, ona haksızlık yapıldığını, dosyanın tekrar gözden geçirilmesi gerektiğini yazıyordu.

4) İBDA-C

İBDA-C elbette bir cemaat değil. Ama 1990'lı yılların başlarında yaptığı sansasyonel çıkışlarla hem İslami çevrelerin, devletin ve Türkiye solunun dikkatlerini üzerine çekti. İBDA-C özellikle Türkiye sol kamuoyunda, TH-KP-C'den aldığı bazı söylemlerle, düzene, devlete, emperyalizme karşı yaptığı çıkışlarla, orduya, polise karşı takındığı tavırlarla, poliste işkence gören militanları ile İslami hareket içinde ayırt edildi ve merak konusu oldu.

İBDA-C, İslami siyasi bir hareket olarak ortaya çıktı. İsmailağa Cemaati ile İBDA-C arasında, görünürde İskenderpaşa ile MNP-MSP arasındaki ilişkiye benzer bir ilişki vardı. İBDA-C, İsmailağa cemaatinin siyasi çıkışı gibi görünüyordu. Ama İskenderpaşa-MSP ilişkisiyle karşılaştırıldığında hem önemli farklar, hem de gariplikler vardı

MNP-MSP ortak bir iradeyle, bütün cemaatlerle tartışılarak, M. Zahid Kotku'nun tam desteği alınarak, bu arada askerlerle, emperyalizmin temsilcileriyle görüşülerek ve ciddi denilebilecek bir ideolojik hazırlıktan sonra kurulmuştu. İBDA-C ise ilişkide olduğu cemaatin bile tam desteğini almış görünmüyordu. İsmailağa ve lideri Mahmut Ustaosmanoğlu siyasi olarak, ait olduğu ana cemaatin, İskenderpaşa'nın eğilimini destekliyordu. Yani cemaat, MSP-RP çizgisinin arkasındaydı. Mahmut Ustaosmanoğlu İBDA-C çizgisini hiçbir zaman açıkça sahiplenmedi. İBDA'cılar da kendilerini cemaate bağlı, Mahmut Hoca'nın müridi olan kişiler olarak ilan ettiler.[369]

368 http://www.haber7.com/guncel/haber/483416-mahmud-efendiden-furkan-uyarisi

369 Furkan Dergisinin Şubat 99 sayısında, Salih Demirci-Dr. Latif Denizci imzalı; *"Bu vatanı böldürtmeyiz; Emperyalizm yenilecek"* başlıklı yazıda şöyle deniyordu:*"BİZ, İSMAİLAĞA TEKKESİNE BAĞLI, MAHMUD HOCAEFENDİ HAZRETLERİNİN MÜRİDİ OLMA SEVDALISI İBDACILARIZ"* (Büyük harfler yazarların). Gene aynı yerde:*"Tarikatte şeyhimiz, mürşidimiz –lütuflarıyla kabul buyururlarsa- Mahmut Ustaosmanoğlu hazretleri; fikirde ise liderimiz Kumandan Mirzabeyoğlu'dur."*

Ama ideolojik önder, Mahmut Hoca değil, kumandan Salih Mirzabeyoğlu (Salih İzzet Erdiş) idi. Özetle İBDA-C'nin ardında MSP gibi sağlam bir cemaat, ya da cemaatler desteği yoktu. İBDA-C'nin pratiğine bakıldığında onun ciddi bir siyasi, ideolojik hazırlığının da olmadığı görülmektedir.

İBDA kelimesi, İbdacılar tarafından iki anlamda kullanılıyordu. Birincisi bilinen "*İslami Büyük Doğu Akıncılar Cephesi*"nin kısaltılmışı olarak. İkincisi ise; emsali olmayan güzel bir iş meydana getiren anlamında Allah'ın sıfatlarından biri olarak. İbda, Bed'an kökünden türetilmiş bir kelimedir.[370]

1950 Erzincan doğumlu olan Salih Mirzabeyoğlu, gençliğinde tanıştığı Necip Fazıl'ın etkisinde kaldı. Akıncılar derneğinde çalıştı ama MSP'den ayrıldı. Bilindiği gibi N. Fazıl da 1970'lerin sonlarında MSP'ye verip veriştirmeye, MHP'yi desteklemeye başlamıştı. Mirzabeyoğlu, 1979-1980 yıllarında N. Fazıl'ın *Rapor* Dergisinde yazılar yazdı. Hatırlanacağı gibi *Rapor* Dergisi 12 Eylül faşizminin ateşli destekleyicilerindendi. Mirzabeyoğlu, daha sonra İBDA-C'yi kurdu.

İBDA'daki "*Büyük Doğu*" ve "*Akıncılar*", Mirzabeyoğlu'nun siyasi geçmişi ile bağlarını gösteren vurgular olarak görülebilir. Mirzabeyoğlu'nun hem Büyük Doğulu hem de Akıncı bir geçmişi vardı. Fakat isim ve kelime benzerlikleri dışında İBDA'nın N. Fazıl'la pek bir ilgisi yoktu. MNP-MSP çizgisiyle, İsmailağa anlayışıyla da önemli farkları vardı.

İsmailağa ile İbdacıların uyuşmazlık noktaları olarak şunlar söylenebilir: İBDA'cılar Mahmut Hoca'yı tarikat şeyhi olarak kabul ediyorlar ama fikri önder ve örgütün yöneticisi olarak görmüyorlardı.

İBDA'cılar cemaatle birlikte RP'yi destekliyorlardı ama kendilerinin ayrı bir siyasi örgütü de vardı ve esas olarak onu güçlendirmeye çalışıyorlardı.

İbdacıların devlete, Türkiye soluna, Kürt hareketine bakışı da MSP-RP anlayışından, dolayısıyla İsmailağa Cemaatinden epeyce farklıydı. Zaten bu nedenle fikri önder ve kumandan olarak Mirzabeyoğlu'nu kabul ediyorlardı.

İsmailağa Cemaatinin en belirgin özelliği kılık kıyafet konusunda tutuculuğu, kadınlara çarşafı, erkeklere sarık ve cübbe giymeyi şart koşmasıydı. İbdacılar ise kadın örtünmeli diyorlardı ama çarşafa, sakal ve sarığa, şalvara karşıydılar. Mirzabeyoğlu, Mahmut Hoca'yı içe kapanmakla ve hareketsiz kalmakla eleştiriyordu. [371]

---

370 Taraf Dergisi'nin Ekim 1991 tarihli 8. Sayısında kelimenin anlamını açıklayan "*Kök*" başlıklı bir yazı yayınlanmıştı.
Taraf dergisi o yıllarda 10 bin basıyor, 7.500 satıyordu.

371 "*İslam/Eylemci Müslümanlar. Provokasyonlar bile bize yarıyor*" Ak-Doğuş Kumandanı Salih Mirzabeyoğlu ile görüşme, Nokta, 1 Nisan 1990

İBDA'cıların Necip Fazıl'la uzlaşabildikleri yanlar da çok sınırlıydı.

İBDA'cılar, İsmailağa ile birlikte MSP-RP çizgisini desteklediler. N. Fazıl ise MSP'ye en son *"Milli Melanet Ocağı"* demişti.

İBDA'cılar, Türkiye devrimci hareketine, hatta Che'ye belli ölçülerde sempati duyuyorlardı. N. Fazıl ise solun en başta gelen düşmanlarından biriydi ve Che'ye Rus ajanı diyordu.

İBDA'cılar, TC'yi baş düşman ilan etmişlerdi, 12 Eylül'e karşıydılar. N. Fazıl ise 12 Mart'tan beri ordunun iktidara el koyması için dua ediyordu.

İbdacılar 1990'lı yılların başlarında Kürt hareketine, hatta Apo'ya sempati duyuyorlar, ordunun operasyonlarına karşı çıkıyorlar, *Taraf* Dergisinde ordunun çürümüşlüğünü, haksızlığını gösteren süreli sayfalar yayınlıyorlardı.[372] Mirzabeyoğlu, 1990 yılında Kürt sorununun çözümü için şunları söylüyordu:

> *"Kürt hadisesi de bir nevi eyalet sistemidir. Var olan İslami devlete bağlılığı kabul ederlerse, her türlü özelliklerinde özgür kalırlar. Tabii bu dış politikada farklı olur. Ancak kültürel alanda ve uygulamada hiçbir baskı olmaz. Bu sorun ancak böyle çözülür."*[373]

Taraf Dergisinin Ocak 92 sayısında yer alan *"Önsöz"* yazısında, Kürt meselesi ile ilgili olarak Müslümanlara şu uyarı yapılıyordu:

> *"Şu unutulmamalıdır: Yıllarca zulme uğramış Kürt halkının meselesi devletledir; Türk halkı ile değildir. Bütün Müslümanları bu mevzuda uyarırız."*

Taraf'ta Abdullah Öcalan'dan söz ederken saygılı bir dil kullanılıyor, PKK'lilere *"Gerilla"* deniyordu. Hatta, Salih Mirzabeyoğlu bir röportajında:

> *"Ben aslında Öcalan'ın Ateist olduğunu sanmıyorum"* diyordu.[374]

İBDA'cılar, o tarihte Kürtler için *Yekitiya Dindaren Kürdistan* (YDK) (Kürdistan Dindarlar Birliği) isimli bir örgüt kurduklarından da söz ettiler. *Taraf'ın*; *"Kürdistan'da yeni cephe: YDK"* başlıklı haberinde:

---

372 Taraf Dergisinin Aralık 91 sayısının *"önsöz"* yazısında, bu sayıdan itibaren *"Polis radyosu"* ve *"askeri yedeki kokuşmuşluğu ve bozukluğu"* anlatan sayfaların bulunacağı duyuruluyordu.

373 "İslam/Eylemci Müslümanlar. Provokasyonlar bile bize yarıyor" Ak-Doğuş Kumandanı Salih Mirzabeyoğlu ile görüşme, Nokta, 1 Nisan 1990

374 *"Röportaj: Kürdistan meselesi üzerine Salih Mirzabeyoğlu ile..."* Taraf, Temmuz 1992 sf. 20

"PKK'nin açtığı bağımsızlık bayrağı, yekpare ve hiyerarşik eylemlilikten kurtulup, İBDA tezini doğrular bir mahiyette yeni cephelere sıçradı" deniyordu.[375]

Taraf'ın Eylül 92 sayısında da; *"Büyük Doğu/Kürdistan Federe Devleti"* imzalı, *"Kürtçülerin İslamla dayatan randevusu"* başlıklı bir yazı vardı.

Aynı dergide (Eylül 92) Musa Anter'le yapılan bir söyleşiye de yer verilmişti. İslamcılıkla ilgisi bulunmayan, laik bir Kürt olan, hatta İslam'ı Ortadoğu'nun geri kalma sebeplerinden biri olarak gören [376] Musa Anter, nedendir bilinmez bu söyleşi sırasında tam bir İslamcı, Müslüman havasındaydı. M. Anter diyordu ki:

"Sünnilik bizi birleştirecek. Rafizilik, Alevilik, Haricilik, Şiilik; bunların hepsi ticarethane. Samimi söylüyorum."

Röportajı yapan İbdacılar da, Musa Anter'in Sünnilik konusundaki bu samimiyetini pek inandırıcı bulmadıkları için olsa gerek, şu notu düştüler:

"NOT: Musa Anter röportajda her ne kadar İslamcı kesildiyse de basında çıkan yazılarında taban tabana zıt ifadeler görmekteyiz."

Gene İBDA'cılar, polisin Devrimci Sol başta olmak üzere derimcilere yaptığı yargısız infazlara tepki gösteriyorlar, *Taraf* Dergisinde yer alan *"Polis Radyosu"* sayfalarında, polisi teşhir ediyorlardı.[377] Bu dönemde İbdacıların kendileri de polis operasyonlarına maruz kaldılar ve işkence gördüler.

İBDA'cılar da Irak'ın işgaline karşı çıktılar. Cuma eylemlerinde yer aldılar. 1991 seçimlerinde de RP-MÇP-IDP ittifakını desteklediler. İbdacılara göre bu partiler sorunları çözemeyecekti, sorunları İBDA çözebilirdi ama halkın dostu olan bazı insanlar bu partide olduğu için ittifak destekleniyordu.[378] Yani, siyaseten değil, hatır için destek gibi bir şey. Bu tavır, İBDA'cıların kendi ideolojik ilkelerine bağlılığının gevşekliğini de göstermektedir.

Özetlersek, devlete karşı, ordu ve polise karşı tavır, Kürt hareketine karşı tavır, Türkiye devrimci hareketine karşı tavır, resmi İslam'a özellikle Gülen hareketine, RP'ye karşı tavır konularında cemaatden, N. Fazıl'dan epeyce farklı bir yerde duruyordu İBDA'cılar.

---

375 Taraf, Temmuz 92

376 Musa Anter, Hatıralarım, Doz yayınları 1990 s. 41

377 Örneğin, 12 Temmuz 1991 günü, İstanbul'da polisin 11 Devrimci Sol üyesini katletmesi üzerine, Taraf Dergisinde polisi ve Terörle Mücadele Yasası'nı eleştiren yazılar çıktı. Dergide, katliamın ABD başkanı Bush'un Türkiye ziyaretinden önce gerçekleşmesine de dikkati çekiliyordu. (Şiar Karataş, *"Polise kim dur diyecek?"* Taraf, 1 Ağustos 1991.)

378 1 Ekim 1991 Taraf Dergisinin kapağı şöyleydi: *"Batıcı ve inkarcı zihniyete karşı RP-MÇP-İDP İttifakı"* *"RP-MÇP-İDP ittifakını destekliyoruz"*

Normal olarak düşünüldüğünde böyle bir tavrın ve eylemin aslında tevhidi hareketten gelen bir anlayıştan çıkması beklenirdi. Ama ne Ercüment Özkan, ne ondan sonra gelen tevhidi dergi ve dernek çevreleri böyle bir çıkış gerçekleştirebildiler. İbdacılar ise tevhidi anlayışı ve bu anlayışa yakın duran İslami aydın çevreleri kendilerine düşman bildiler. Üstelik bunlara sadece ideolojik olarak değil, fiili saldırılarda da bulundular.

Örneğin, Ercüment Özkan'a, Necip Fazıl'ı eleştiriyor diye önce hakaretler ettiler:

> *"Ercü'ye ne battı!"*
>
> *"Bir sokak köpeği: Ercüment Özkan", "Maymun kıçı suratlı sana batan ne?"*[379]

Sonra da, 1993'te Kurban bayramı arifesinde İktibas bürosunu bombaladılar. E. Özkan, bunun üzerine İbdacılar için:

> *"(Bunlar) başında bulunan şahıs önde gelmek üzere 'tedavilik' vakalardır. Bir akıl hastanesinden başka müstehak oldukları bir yer yoktur"* diyordu.

1991 yılında da İslami kesimin önemli aydın isimlerinden İsmail Kara, Necip Fazıl aleyhine konuşmalar yaptı diye İbdacılar tarafından dövüldü.[380] İbdacıların saldırdıklarından biri de Mehmet Metiner'di.

İBDA'cılar, 12.5.1991 günü Çemberlitaş kitap fuarında *Tevhid* Dergisi taraftarlarına bıçak ve sopalarla saldırdılar. *Taraf* Dergisi *"Şii Tevhid Dergisi"*nin özür dilemesini istiyor ve; *"Yavuz'dan kalma topraklarda Şah İsmailcilik oynamaya kalkan Şii saldırganlara"* karşı bu tepkiyi meşru görüyordu.[381]

İslami kesimin en çok okunan dergilerinden olan *Mektup* Dergisini çıkaran Emine Şenlikoğlu, *Taraf* Dergisinde Mustafa Reyhan imzalı açık mektupla tehdit edildi:

> *"Haddinizi aşmayın, lafıma dikkat edin. 'Şöhrette afet vardır.'"*[382]

İbdacıların en başta gelen ideolojik düşmanı Şiilik oldu. Türkiye'de İran devrimine sempati besleyen dergi çevreleri, İbdacıların sürekli saldırılarına uğradılar. *Taraf* Dergisinde Şiilere ve İran devrimine sempati duyanlara açıkça küfür ediliyordu.

---

379 *"Hadiselerin Muhasebesi"* Taraf, Mart 1992

380 *"İsmail Kara da dövüldü"*, Taraf, 1 Ağustos 1991 sayı 6

381 *"Çemberlitaş'ta Sünni-Şii Çatışması (Küçük Çaldıran)"* Taraf, 1 Haz. 1991 sayı 4.

382 Günaydın Gazetesi, 15.12.1994, aktaran İktibas. Ocak 1995

"T.C.'nin himayesine mazhar olan İrancı piçleri unutmadık." "Şiilerin imamı sapık Humeyni."[383]

"Cumhuriyet Yurdu'ndaki muta piçlerine baskın."[384]

"İrancı Şiilerin lokaline silahlı baskın."[385]

İbdacılar Ali Şeriati'nin yazdıklarını küfür olarak görüyorlardı.[386]

Fethullah Gülen çevresi de İbdacıların hem hakaretlerinden hem de saldırılarından paylarını aldılar. Ankara'da Fethullahçılara ait Kitap Sarayı'na baskın yaptılar, kitap ve dergileri yerlere saçtılar.[387] İBDA'cılar aleyhinde konuşan Fehmi Koru'yu tartakladılar.

Taraf Dergisi Fethullah'ın Irak savaşı sırasındaki tavrını şöyle değerlendirdi:

> *"Ajan Fethullah yükseklere tünemiş, zavallı Yahudilere füze atan Saddam Hüseyin'e lanetler okuyordu."*[388]

Taraf Dergisi Yazı İşleri Müdürü Abdullah Kiracı, Fethullah Gülen hakkında şunları söyledi:

> *"Mesela Fethullah Gülen Irak bombalanırken Saddam'a cephe aldı. Anti-laik cephe içerisinde Zaman gazetesi ve Türkiye gazetesi yoktur, bunlar laik cephe içerisindedir. Rejimin devamı için RP en büyük garantidir.(...)Taban anti-laiktir ama Gülen, laik cephenin gönüllü bir ajanıdır."*[389]

İbdacılar Kürt hareketine ve Türkiye devrimci hareketine saldırmadılar. Hatta Türkiye solunu ittifak yapılabilecek bir güç olarak gördüler. Örneğin, *Taraf* Dergisi Yazı İşleri Müdürü Abdullah Kiracı şöyle diyordu:

> *"Biz herkesin önüne şart olarak şunu koyuyoruz: Anti-emperyalist olmak ve Türkiye'nin bağımsızlığını istemek. Bu ön şartı kabul ettikten sonra ister solcu, isterse ülkücü olsun cemaatimiz içinde yer alabilir."*[390]

---

383 *"TC ve sapık kollara tavrımız!..."* Taraf, Ekim 92

384 Taraf, Kasım 92. Muta, fuhuşu meşrulaştırmak için yapılan geçici nikah yönteminin adıdır ve İran'da uygulanan bir yöntemdir.

385 Taraf, 1 Eylül 91.4. Levent Sanayi mahallesinde Akabe kitabevini silahla basıp kitapları dağıtmışlar.

386 *"Ali Şeriati'den küfür sözler"*, Taraf, Ekim 91. Yazının altında Ebussuud Efendi'nin Şiilik aleyhindeki fetvalarından biri yer alıyordu.

387 Taraf, Kasım 92

388 Murat Doğu, *"Vesilelerle Muhasebe"*, Taraf, Ağustos 92.

389 Metin Sever, Baran Dural, *"İslam'ın Dev-Sol'u: İBDA-C"* Nokta, 12-18 Haziran 1994

390 Yag yazı, Nokta,12-18 Haziran 1994

İBDA'cılar antiemperyalist olmayı, müttefik olmanın, birlikte mücadele verebilmenin esas şartı olarak görüyorlardı ama antiemperyalist bir tane eylemleri olmadı.Yani, İBDA'cılar, antiemperyalist tutum konusunda samimi değillerdi. Nitekim İbdacıların bütün eylemlerinin hedefi, ya İslami hareketten seçtikleri savunmasız kişiler, ya da gene savunmasız küçük esnaftı. 1992 yılının *Taraf* Dergisinde üstlenilen ve epeyce bol olan eylemlerden bazıları şöyleydi:

Fuhuşa karşı mücadele için Fatih Camii'nin bahçesindeki banklar tahrip edildi.

Miraç gecesi açık olan işyerlerine molotof atıldı.

Ramazanda birahanelere silahlı ve molotoflu saldırılar düzenlendi. Atatürk heykelleri parçalandı.

Şile'de oynanan, *"Resimli Osmanlı Tarihi"* isimli müzikal, İslam ve Osmanlı aleyhtarı diye ses bombası atıldı. Ama bu eylemin üslenildiği aynı sayıda (Taraf, Eylül 1992) bombalı saldırıya uğrayan *Özgür Gündem* gazetesine yolladıkları başsağlığı mesajı da yer alıyordu.

Sola ve Kürt hareketine karşı anlayışlı, özentili tavrına karşılık İBDA-C, fanatik bir Alevi düşmanıydı. Taraf'ta 1950'ye kadar olan dönem Alevilerin yönetimi olarak görülüyordu. Asker ve sivil bürokraside Aleviler egemendi. Diyanet ve zorunlu din dersleri gerçek İslamı saptırmak için kullanılmıştı. Taraf yazarına göre:

> *"70 yıl boyunca aleviler fikirlerini serbestçe beyan etmişler, serbestçe örgütlenebilmişler ve ibadetlerini yine serbestçe yapmışlardır. 70 yıl boyunca ezilen, horlanan ve parya muamelesi gören ise Sünni Müslümanlardır."*[391]

İBDA-C, Sivas katliamını; *"Şanlı Sivas kıyamı"* olarak sahiplendi. İbdacılar, *"Daha fazla Sivas"* sloganı atıyor ve katliamda yer alamadıkları için büyük bir üzüntü duyuyorlardı.[392]

İBDA-C'nin Erimesi

Emperyalizm ve devlet İbdacılara çok sert tepki gösterdi. Anti Amerikancı, Gülen hareketine karşı, Türkiye devrimci hareketine düşman olmayan, Kürt hareketiyle çatışma içinde bulunmayan, tersine ona yakın durmaya çalışan, orduyu, polisi fiilen değilse de ideolojik olarak karşısına almış, TC'yi baş düşman ilan etmiş, gözü silahlı mücadelede bir İslami eğilim, emperyalizm ve devlet açısından hiç hayra alamet değildi. İBDA'cılar, elbette

391 Murad Salih, *"Diyanet Sünni mi/ TC'de ezilenler Aleviler mi?"* Taraf, Ocak 92
392 Age yazı, Nokta, 12-18 Haziran 1994

bu saydığımız özelliklere henüz tam sahip olmamışlardı; eklektik, oturmamış, ne yaptığını da pek bilmeyen bir oluşum düzeyindeydiler. Ama bu saydığımız özelliklerin nüvesi vardı. Ve ortam, bu nüvelerin gelişebilmesi için gayet uygundu. Şöyle ki;

En başta uluslararası alanda anti Amerikancı, isyankar İslami bir hava egemendi. Türkiye'de örgütlü silahlı bir İslami hareket ortada yoktu ama Afganistan'da, Çeçenistan'da, Boşnaklar içinde savaşan, şehit olan Türkiyeli militanlar vardı. Yani, Türkiye'deki potansiyel gözardı edilemezdi. Bu nedenle devlet, İBDA'cıların üzerine sert gitti.

Mirzabeyoğlu muhtemelen; formel bir örgütlenmeden uzak durarak, kendini, İbdacı çevrelerin üzerinde sadece ideolojik bir önder olarak tutmaya çalışarak, bu saldırıları atlatabileceğini zannetti. Örneğin, yukarıda saydığımız eylemlerin ve bunları üslenen değişik isimlerdeki İBDA örgütlerinin Mirzabeyoğlu'yla doğrudan bir ilişkisi yoktu. Ama geçici tutuklama ve hapislerin ardından 28 Aralık 1998 günü tekrar gözaltına alındı. 2 Nisan 2001 tarihinde idama mahkum edildi, idam cezasının kaldırılmasıyla birlikte cezası ağırlaştırılmış müebbet hapse çevrildi.

Mirzabeyoğlu uzun yıllar cezaevinde kaldı. Dışarıda ise İBDA-C adına bir faaliyet görünmüyor. Devletin saldırılarının yanısıra, cemaatler ve İslami çevreler de kendilerine karşı hem ideolojik hem de fiili saldırılarda bulunan İbdacıları sahiplenmediler.

e) Erenköy Cemaati

Erenköy Cemaati de esas olarak 1950'li yıllardan itibaren oluştu. Cemaat, 1951 yılında İstanbul'a gelen Nakşi Şeyhi Mahmut Sami Ramazanoğlu (1892-1984) tarafından kuruldu. Ramazanoğlu da Kotku gibi Gümüşhanevi dergahından gelmeydi. Ama Ramazanoğlu işe sıfırdan başlamadı. Onu İstanbul'da daha önceden bir araya gelmiş, bazı badireler atlatmış bir çevre bekliyordu. Bu çevre Erbilli Şeyh Esad tarafından hazırlanmıştı. Erbilli Şeyh İstanbul'da Erenköy'e yerleşmiş ve kendisine bir çevre oluşturmuştu. 1931 Menemen olayı çıktığında üzerine gelinince Bursa'ya gitmişti. Demek ki Şeyhin başka illerdeki Nakşi çevreler üzerinde de bir etkinliği vardı. İdam cezası verilen Şeyh Esad asılamadan eceliyle ölmüş, oğlu idam edilmişti.

Adana doğumlu olan Ramazanoğlu, Gümüşhanevi dergahındandı ve Şeyh Esad'a bağlanmıştı. 1924 yılında tekkeler kapatılınca tekrar Adana'ya dönen Ramazanoğlu, 1951 yılında İstanbul'a geldi. Ramazanoğlu, Nurcular, Süleymancılar gibi yaygın bir kitle çalışması yapmadı. Diğer Nakşi Şeyh Kotku gibi o da başlangıçta belli elit bir kesimle ilgilendi. Ama Kotku'dan farklı olarak Ramazanoğlu daha sonraki süreçte de, yani 60'lı ve 70'li yıl-

larda da kitleye açılmadı. Ramazanoğlu belki de Şeyhinin ve oğlunun başına gelenlerin etkisiyle, ürkek, yılgın, göze batmak istemeyen bir tavır içinde oldu. Onun etrafında oluşan Erenköy Cemaati bir zenginler kulübü gibiydi. Siyasete, bürokrasiye de önemli elemanlar verdi ve devletle hiç çatışması olmadı.

Erenköy Cemaati, 12 Eylül'e kadar MSP'yi destekledi, yani diğer Nakşilerle ortak davrandı. Cemaatin bu dönemde yayın organı ve kendine has bir siyasi örgütlenmesi olmadı. Erenköy Cemaati, dar, pek bilinmeyen, Nurcuların, İskenderpaşa'nın, Süleymancıların, Işıkçıların çok gerisinde bir cemaat olarak kaldı.

Mahmut Ramazanoğlu, cuntadan önce 1979 yılında Arabistan'a göç etti ve 1984 yılında Arabistan'da öldü.

Ramazanoğlu Arabistan'a gidince, Topbaş ailesi cemaatin başına geçti. Ramazanoğlu ölünce de Musa Topbaş cemaatin lideri oldu. Cemaat cuntayı destekledi. Eymen Topbaş, ANAP'ın kurucularındandı ve bu partinin İstanbul İl Başkanıydı. Eymen Topbaş daha sonra Al Baraka'nın kurucuları arasında da yer aldı. Özetle, cemaatin devletle ve düzenle bir sorunu yoktu. Erenköy, diğer cemaatlerden farklı olarak, muhalif bir cemaat olmadı. Devletle, düzen güçleriyle hep işbirliği içinde oldu ve bu sayede gelişti. ANAP yıpranıp RP güçlendiğinde, Erenköy de RP'ye döndü. Örneğin, 1996 yılında kurulan RP-DYP koalisyonu, *Altınoluk* Dergisinde; "*Bir tabu yıkıldı*" başlığıyla verildi.[393]

Cemaat, 1986 Mart ayından itibaren ilk kez kendi yayın organını, Altınoluk Dergisini çıkarmaya başladı. Derginin Yazı İşleri Müdürü ve Başyazar Ahmed Taşgetiren'di. Dergi, bir iki pürüz dışında ANAP'ı destekliyordu. Altınoluk Dergisi de, diğer İslami dergiler gibi 1990'lara kadar iç politikayla pek ilgilenmedi.

Dergi, cemaatin İstanbul kanadı tarafından çıkarılıyordu ve diğer şehirlerle farklı tavırlar olabiliyordu. Örneğin, cemaatin önde gelenlerinden Tahir Büyükkörükçü (eski Konya MSP milletvekili) 29 Kasım 1987 genel seçiminde açıkça RP'den yana tavır koymuştu.

1990'lı yıllarda bütün cemaatlerde var olan (geliştirilmekte olan Gülen örgütlenmesi hariç) anti Amerikancı hava, *Altınoluk* Dergisinde de vardı. Örneğin, Ahmet Taşgetiren o yıllarda şöyle yazıyordu:

> *"İslam coğrafyası üzerinde bir 'Amerikan imparatorluğu' çok çirkin bir cürettir. Böyle bir cürete kapı aralamanın adı ise ümmet için zillettir... Ne yazık ki bu zilleti paylaşıyoruz. Belki de kimileri, Amerika'nın çok değer verdiği bir*

393 Altınoluk, Ağustos 96

ülke konumunda gözükmekten dolayı mutludurlar. Oysa verilen o değer, sömürge zincirinin merkez halkası olmak itibarıyladır. Amerika bir ayağını Türkiye'ye basıp, diğer ayağı ve kolları ile de Balkanları, Ortadoğu'yu ve Asya'yı kontrol etmek istemektedir."[394]

Derginin aynı sayısında Gümrük Birliği'ne giriş, olumsuz yorumlanıyordu. Bu konuda Erol Manisalı ile yapılmış bir de röportaj vardı. Altınoluk AB'ye (o zaman Avrupa Topluluğu) girmeye de karşı çıkıyor, İslam Birliği'ni savunuyordu.[395] Dergi, diğer İslami çevreler, cemaatler gibi özelleştirmeye karşı değildi. Biçime ilişkin itirazları vardı.

Altınoluk, Alevilere karşı tavır konusunda diğer cemaatlerle aynı, yani düşmanca tavır aldı. Kürt meselesinde de devletin belirlediği genel havanın dışına çıkmadı.

Erenköy Cemaati de diğer cemaatler gibi 28 Şubat kararlarına karşı çıktı. Ama bu karşı çıkış, örneğin Esad Coşan'da, İsmailağa'da olduğu gibi sert değildi.

Cemaat, 1999 seçimlerinde FP'yi destekledi. Ama seçime DYP ile birlikte giren DP'ye ve Hasan Celal Güzel'in YDP'sine de soğuk değildi[396]

16 Temmuz 1999 tarihinde Musa Topbaş öldü ve onun yerine, oğlu Osman Nuri Topbaş geçti.

Ağustos 2000'den itibaren *Altınoluk* Dergisi İngilizce olarak da yayınlanmaya başladı. Bu yayın daha çok Amerika'ya yönelikti. Dergide verilen büro adresleri Amerika'dandı. Daha sonra bunlara Avustralya da eklendi.

f) Menzil Cemaati

Nakşi cemaatlerden biri de Adıyaman'ın Menzil Köyünü kendine merkez edinmiş olan ve bu köyün adıyla anılan Menzil Dergahıdır. Dergah, Siirt'li Şeyh Muhammed Reşit Erol tarafından kuruldu. Bu dergah Kürdistan'da kurulu olmasına rağmen buraya yönelik özel bir örgütlenme çabası içinde olmadı. Dergah, adını, kötü alışkanlıklardan kurtulmak için Türkiye'nin dört bir yanından buraya gelenlerle duyurdu. Dergah, 12 Eylül öncesinde devlete yakın durdu. Hatta dergahın MHP'yi desteklediği söylendi.

Dergaha gidenler gerçekten de kötü alışkanlıklarını bırakıyorlardı. Ama o kadar yolu, masrafı göze alıp, bunun değişik zorluklarına da katlanmayı göze alan biri, zaten bu kötü alışkanlıktan kurtulmayı kafaya koymuş, so-

394 Altınoluk, Ocak 96
395 Altınoluk, Aralık 1988 sayı: 34
396 *"Seçime Doğru... Hangi Parti Nerede Duruyor?"* Altınoluk, Mart 99.

runu kafasında halletmiş demektir. Yani, keramet Menzil Şeyhinde değil, kişinin kendisindeydi.

Menzil Dergahı, 12 Eylül cuntasını açıkça destekledi ve anayasayı da savundu. Ama cuntacılar her ihtimale, Kürtlerden gelebilecek tepkilere karşı Menzil Şeyhini de bir müddet Batı'da gözaltında tuttular. Menzil Şeyhinin hizmetlerine karşılık devlet ve emekli subaylar da Menzil dergahının güçlenmesi için yardımcı oldular.[397]

Menzil Şeyhi Reşit Erol 1993 yılı Kasımında öldü ve yerine kardeşi Abdülbaki Erol geçti.

28 Şubat süreci büyük cemaatlere önemli darbeler vururken, Menzil Dergahı daha bir canlandı ve büyüdü. Menzil, 2002'de açıkça AKP'yi destekledi.

Dergah, 2001 yılında Türkiye genelinde eğitim ve ticaretle uğraşmaya başladı. 2000 yılında Semerkand Dergisi çıkmaya başladı. 2002 yılında Semerkand Radyosu kuruldu ve Dergah, çalışmalarını yurt dışına yayma kararı aldı.

g) Cunta Sonrasında Tevhidi Hareket

12 Eylül geldiğinde tevhidi hareket dağınık bir durumdaydı. 12 Eylül öncesinde yayınlanmaya başlanan *Aylık Dergi* ve *Mavera* gibi dergiler canlılıklarını kaybedip kapandılar.[398] Ercüment Özkan, 1981 yılı başından itibaren İktibas Dergisini çıkarmaya başladı.

1985'den sonra İslami hareketteki genel hareketlenmeye paralel olarak tevhidi harekette de bir canlanma yaşandı. H. Türkmen;

> *"1985-1994 yılları, Türkiye'deki İslami uyanış ve tevhidi bilinçlenme sürecinin en güçlü olduğu dönem oldu"*[399] diye yazıyordu.

Birbirinden bağımsız birçok dergi çıktı ve yayınevleri, kitabevleri etrafında yeni çevreler oluştu. Hareketin en önemli başarısı ise 1991 yılında Irak savaşı sırasında *"Türkiyeli Müslümanlar Platformu"*nu oluşturmak ve ortak eylemler yapmak oldu.

Türkiyeli Müslümanlar Platformu, Körfez savaşı öncesinde yedi İslami yapı; *Yöneliş, Tevhid, Rahmet, Malatyalılar, Yeryüzü, Tohum, Dünya* tarafından oluşturuldu. 1991-1998 arasında varlığını sürdürdü. İstanbul'da değişik meydanlarda gösteri ve yürüyüşler yaptı. 2000'lerde de etkinliğini yitirdi.

---

397 Hamza Türkmen, age sf. 64, 65
398 Hamza Türkmen, age sf. 98
399 Hamza Türkmen, age sf. 103

1990'lı yıllarda başka platformlar da kuruldu. Bunlar arasında Mazlumder (1991), Müslüman Gençlik Platformu (1980'li yılların sonları), Filistin Dayanışma ve Dostluk Derneği (1995), Özgürlük Girişimi Platformu (Özgür-Der. 1999), Filistin Dostları Girişimi (2002), Savaşa ve İşgale Hayır Platformu (2003) da vardı.

Savaşa ve İşgale Hayır Platformu, devrimci örgütlerle de ortak eylemler yaptı. Örneğin, 26 Ocak 2003'te Beyazıt Meydanında, 1 Mart'ta Ankara Sıhhıye'de, 15 Mart'ta Sabiha Gökçen Havalanında ortak eylemler düzenlendi.

Özgür-Der, 27 Mart 2003 günü sol güçlerin oluşturduğu *Irak'ta Savaşa Hayır Platformu'nun* Dolmabahçe'de düzenlediği *Kanlı Pazar'ın 35. yıl protestosuna* da katıldı.

Gülen hareketi dışındaki bütün İslami çevreler 28 Şubat kararlarına karşı durdular. Cemaatlerin tavırlarını yukarıda incelemiştik. Tevhidi hareket de 28 Şubat kararlarına direndi ve genel olarak cemaatlerle ortak tavır aldı. Haksöz Dergisi ve Özgür-Der'in yanısıra, daha sonra popüler olacak olan Antikapitalist Müslümanlar da bu muhalefetin içindeydiler. İhsan Eliaçık, bir röportajında tavırlarını şöyle anlatıyor:

> *"28 Şubat döneminde yine Gezi Parkı sürecindeki gibi bir mücadele vardı; başörtüsü hakkı, İmam Hatipler, Kur'an kursları için sokaklarda, parklarda eylemler yapıyorduk. O zaman da gaz ve su sıkıyorlar, gözaltı yapıyorlardı. Aynı şimdiki gibiydi anlayacağınız. Bakıyorum da şimdi tek fark Twitter'mış gibi geliyor. Mücadele süreçleri birbirine o kadar benziyor ki, o dönemde de camiye ayakkabılarla girilmişti. Kayseri'de, camide sabah namazını kılıp dışarıya çıkmış, caminin önünde slogan atmaya başlamıştık. Polis gaza davranınca tekrar caminin içine kaçtık. Sonradan içeriyi temizledik ama o zaman da gazeteler, 'Radikal İslamcılar ayakkabılarıyla camiye girdiler!' diye başlık atmışlardı. 28 Şubat'ta devletin farklı farklı şiddet biçimlerini gördüm ve çıktığım mahkeme sayısı 30'u buldu. O dönemde Kayseri'de hem gazetede yazı yazıyordum, hem de radyoda her sabah program yapıyordum. Yazılardaki ifadeler ve radyodaki konuşmalar 'Kışkırtma, halkı sokağa dökme, rektörlere hakaret etme, orduya karşı halkı soğutma, paşalara hakaret etme' gibi farklı farklı 30 davaya konu oldu. 1998'ten 2003'e dek bu davalarla uğraştım ve birçoğundan beraat ettim."*[400]

400 BirGün Gazetesi.21 Haziran 2013.http://www.kurdistan-post.eu/tr/guncel/erdogan-muslumanlarin-gezi-direnisinde-olusunu-sindiremiyor

Tevhidi anlayış ortak bir harekete ve örgütlenmeye dönüşemediği gibi, bir çok tevhidi yapı, kendi kendine ve AKP iktidarları tarafından eritildi. Bir çoğu da muhalif özelliğini yitirdi. Örneğin, tevhidi hareket içinde ön planda görünen Haksöz çevresi, Özgür-Der tam bir AKP işbirlikçisine dönüştü. Bir zamanlar Irak işgaline karşı gösteriler düzenleyen bu çevre, Suriye konusunda kraldan çok kralcı bir tavır aldı.

Son dönemde Antikapitalist Müslümanlar, Emek ve Adalet Platformu, Devrimci Müslümanlar gibi yeni İslami gruplar ortaya çıktı. Bu anlayışların ortak özelliği, İslamı açık biçimde ezilenlerden, yoksullardan yana yorumlamaya çalışmaları, AKP ile siyasi iktidarda temsil edilen cemaatçi anlayışa karşı net tavır koymalarıydı. Bu özellikleriyle bu anlayışlar Türkiye'deki İslami harekette bir ilki temsil ediyorlardı. Tevhidi hareket dini cemaatlere eleştiri temelinde ortaya çıkmıştı ama onun İslamı yorumu ezilenlere pek yakın değildi. Tevhidi hareket genel olarak Alevilere, Kürt hareketine, devrimci demokratik güçlere hasmane bir tavır içindeydi. Bu konularda resmi ideolojiye ve cemaatçi anlayışa yakın duruyordu. Zaten bu özellikleri nedeniyle AKP iktidarlarıyla birlikte muhalif bir anlayış olmaktan çıkarılıp, düzenle bütünleştirilebildiler.

Alternatif iftar sofralarıyla, 1 Mayıslara katılarak, Gezi Parkı eylemleri sırasında muhalif güçlerle birlikte çadır kurarak kamuoyunun gündemine gelen bu İslami gruplar aslında, dini görünümlü muhalefet alanında, AKP iktidarlarıyla birlikte ortaya çıkan boşluğun da ürünüydüler.

1990'ların ortalarından itibaren holdingleşen cemaatler, esnaf özelliklerini yitirdiler. AKP ile birlikte ise siyasi iktidarda söz sahibi bir güce dönüştüler. Böylece siyasi iktidarlara, var olan düzene, emperyalizme, Avrupa Birliği'ne muhalif özellikleri de tarihe karıştı. Tersine, cemaatler, var olan düzenin, uygulanmakta olan iç ve dış politikaların savunucuları haline geldiler. Benzeri gelişme tevhidi hareketi temsil eden tek tek kadrolarda, dergi çevrelerinde de yaşandı. Sonuçta ortada İslami görünümlü bir muhalefet kalmadı. Sözünü ettiğimiz İslami oluşumlar, İslamın yorumunda bir yenilenme ile bu boşluğu doldurmaya çalışmaktadırlar. [401]

Sözünü ettiğimiz tevhidi hareket günümüzde küçük gruplardan ve İslamcı bazı aydınlardan oluşan karmaşık bir çevre durumundadır. Bu grup ve çevreler, Taksim Gezi eylemleri sırasında takındıkları tavırlarla popüler oldular ve tüm Türkiye'ye seslerini duyurdular. İslami bir hareketle sol hareketin bu düzeyde ve bu biçimde bir ittifakına tarihimizde ilk defa rastlanıyordu.

---

401 İ. Eliaçık, aynı röportajda, yeni geliştirdiği düşüncelerini anlatan Devrimci İslam kitabını 1993'te yazdığını belirttikten sonra şunu yazıyor: "*Ama bunun karşılığını uzun zaman bulamadık; ifadelerimizin karşılığı ancak AK Parti iktidarıyla birlikte tam olarak ortaya çıktı.*"

Antikapitalist Müslümanlar, Emek ve Adalet Platformu, Devrimci Müslümanlar, Yordam Dergisi, Mazlumder, Devrimci İslami Gençlik İnisiyatifi, Sakarya Adalet Girişimi Platformu gibi birçok tevhidi yapı Taksim'de yer aldılar. Bazıları Gezi Parkı'na çadırını da kurdu. Aralarında Mehmet Bekaroğlu, Ali Bulaç, Ayhan Bilgen, Kadrican Mendi gibi isimlerin bulunduğu İslami aydınlar direnişi destekleyen ortak bildiri yayınladılar.[402] Bu anlayışlar, Türkiye'de İslam'ın yoksullardan, ezilip horlananlardan yana yorumlanabileceğini sadece düşünceleriyle değil, eylemleriyle gösterdiler. Hükümetin ve cemaat yayın organlarının iğrenç yalanlarını boşa çıkaran somut olguları sağlayanlar bunlardı. Bizzat başbakanın ağzından, başörtülü bebekli bir kadının dövüldüğü, camide içki içilip cinsel ilişkiye girildiği gibi yalan haber ve iddialar ortaya atılıyordu. Amaç, eyleme katılanları, dindar kesime ve dine düşman kişiler olarak gösterip kitleyi kışkırtmaktı. Ama insanlar, Taksim'de Miraç Kandili kutlandığını, Cuma namazı kılındığını, tesettürlülerle mini şortluların polis terörüne birlikte direndiklerini bizzat gördüler.

Genelde tevhidi hareket içinden çıkan bu yeni grupların sorunları kavrayışı ve çözüm bulmada kullandığı yöntemler, tevhidi anlayış ile aynıdır.

Bu anlayışlar da sorunlara çözümleri Kur'an ve sünnette aramaktadır. Sorunların çözümü için kutsal kitabın yazdıklarını ve Peygamberin yaptıklarını hareket noktası olarak almaktadır.

Bu anlayış mevcut sorunların, dağıtım alanındaki eşitsizliklerin giderilmesiyle çözüleceğine inanmaktadır. Örneğin, zenginlerden fazla mallarını alıp fakirlere vererek, aşırı zenginleşmeyi engelleyerek, İslam dini sayesinde sermayedarlar ahlaklı hale getirilerek meseleler halledilebilir. Bu yaklaşımının temel hatası şudur: Tevhidi anlayış, kapitalist sistemi, bu sistemi daha önceki toplumsal-ekonomik sistemlerden ayıran özellikleri, tek kelimeyle sermayenin ne olduğunu anlayamamaktadır.

Tevhidi anlayışta Peygamber döneminin feodal, köleci sistemi ile bugünün kapitalizmi aynılaştırılmaktadır. O zamanın kölesi, kul durumundaki toprağa bağlı köylüsü ile günümüzün işçi sınıfı arasında bir fark görülmemektedir. Hepsi yoksuldur, fakirdir, ezilmektedir. Aynı biçimde geçmişin köle sahipleri, feodalleri ile günümüz finans kapitalistleri arasında da fark yoktur. Tümü zengindir, ahlaksızdır, para ve zenginlik için yapmayacakları yoktur.

Çözüm; zenginden alıp fakire vermek, kötülükleri de yasaklamaktır. Zenginler ya adına layık Müslümanlar haline gelip bu verme işini gönüllü yapacaklar, ya da zorla, onların fazla mallarına el konularak bu iş yapılacaktır.

402 Sözünü ettiğimiz açıklama 13 Haziran 2013 günü yapıldı. Bildiri ve isimler için bkz. http://www.emekveadalet.org/arsivler/9716

Günümüzün zenginleri kapitalistler, yani sermaye sahipleridir. Ama sermaye sadece zenginlik, mal mülk demek değildir. Zengin olmayan, hatta fakir olan, geçim durumu işçi sınıfının bazı kesimlerinden daha kötü olan sermaye sahipleri de vardır. Örneğin küçük esnaf, dükkan sahipleri, küçük toprak sahibi bir çok köylü, sendikalı, örgütlü işçilerden daha az gelire, daha kötü çalışma ve yaşam koşullarına sahiptir. Ama bu göreli kötü durum onların sermayedar olmadıkları anlamına gelmez.

Zenginin malını fakirlere dağıtmak da, kapitalizmi ortadan kaldıran değil, tersine yeniden üreten bir uygulamadır. Bunun en açık örneği, tarihteki toprak devrimleridir. Bu devrimleri esas olarak burjuva yapmış, feodallerin topraklarına, mülklerine köylülerin zorla el koymasına önderlik etmiştir. Emperyalizm çağında bu görevi devrimci, sosyalist güçler üslenmiştir. Ağaların topraklarının köylülere dağıtımı kapitalizmi kaldırmak şöyle dursun, tersine, geliştiren, burjuva anlamda devrimci uygulamalar olmuşlardır.

Sermaye para, pul, mal, mülk, fabrika vb. değildir. Sermaye kapitalizme özgü bir üretim ilişkisidir. Bu saydıklarımız ücretli emeği sömürmeye başladığında, artı değer yarattığında sermaye haline gelirler. Yani, ücretli-emekle sermaye aynı ilişkinin iki yanıdır. Sermayeyi kaldırmanın yolu, ücretli-emek düzenine, emekçilerin, köle ya da serf değil de sözde özgür olduğu bu düzene son vermektir. Fabrikalar, toprak, genel olarak üretim araçları kapitalist özel mülk olmaktan çıktığında, yani artı değer üreten, ücretli emeği, işçi sınıfını sömüren araçlar olmaktan çıktığında, bunlar toplumsallaştırıldığında, işçi sınıfının toplumsal mülkiyetine geçtiğinde sermaye olmaktan çıkarlar. Üretim araçları sermaye olmaktan çıktığı zaman da işsizlik, ekonomik krizler, küçüklerin iflası gibi bu düzene özgü ekonomik kötülükler ve devleti elinde bulunduran bir avuç sermayedarın düzeni sürdürebilmek için başvurduğu baskılar da ortadan kalkacaktır.[403]

Bu söylediklerimiz elbette işin en genel çerçevesidir. Sorunlara somut olarak nasıl çözümler bulunacağı, o günün somut koşullarında bilime başvurarak yapılabilecek bir iştir. Ekonomi bilimi, tarih bilimi, toplumbilim yaşanan deneylerin de ışığında bu görevi yerine getirmelidir. Tevhidi hareket bu noktada bilimin yerine kalkış noktası ve başvuru kaynağı olarak kutsal kitabı, Peygamberin davranışlarını koyarak büyük bir yanlış yapmaktadır. Bunların hiç biri bilimin yerini dolduramaz.

403 Sermayenin ne olduğuyla ilgili olarak Marks'ın Ücretli Emek ve Sermaye broşürü asgari bilgileri vermektedir. Bu konuda etraflı bilgi için elbette Kapital'in okunması gerekir.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

GÜLEN ÖRGÜTLENMESİ VE AKP

I) Gülen Örgütlenmesi

a) Gülen Örgütlenmesinin Ayırt Edici Yanları

Gülen örgütünü, ya da hareketini veya kendi deyimleriyle "*hizmeti*"ni anlayabilmek için, cemaatlerin bazı özelliklerini tekrar hatırlamakta yarar var.

Cemaatler, tek parti döneminin dine koyduğu yasaklara ve uyguladığı baskılara karşı biçimlenmeye başladılar. Bunlar kitlelerin dini ihtiyaçlarının, örneğin cami ve ibadet yerleri yapma, çocuklarına kendi dini inançlarını öğretme, toplu ibadetlerini (Cuma, ramazan ve bayram namazları gibi) yerine getirme, hac, zekat, fitre gibi kutsal emirleri yerine getirme, dini konularda danışmanlık vb. ihtiyaçların ürünü olarak ortaya çıktılar.

Gülen örgütlenmesi ise halkın bu tür ihtiyaçlarına cevap veren bir örgütlenme olarak çıkmadı, devletin ve emperyalizmin ihtiyaçlarına cevap veren dini bir yapılanma olarak oluşturuldu.

Cemaatler sınıfsal olarak aşağıdan yukarı, küçük burjuva kesimlerin muhalif bir hareketi olarak biçimlendi. Gülen örgütlenmesi ise, resmi İslam'ın ve emperyalizmin projelerinin bir ürünüydü. Yani, Gülen örgütlenmesi sınıfsal olarak emperyalizmin ve işbirlikçi burjuvazinin damgasını taşımaktadır.

Cemaatler sıradan halk çocuklarıyla ve halkın dini ihtiyaçlarıyla uğraşan örgütlenmelerdi. Gülen örgütlenmesi ise bir seçkinler hareketidir. Eğitilecek çocuklar özel olarak seçilir, sonra yeteneklerine göre sınıflandırılır ve özel olarak eğitilir. Gülen örgütlenmesinin önemli fonksiyonlarından biri, emperyalizme ve işbirlikçi düzenlere, siyasetçi, hukukçu, öğretmen, doktor, asker, din adamı, şirketlere nitelikli, yabancı dil bilen kadrolar vb. yetiştirmektir.

Cemaatler halkın işsizlik, yoksulluk gibi sorunlarıyla, ülkenin emperyalizme bağımlılığından kaynaklanan sorunlarla, diğer İslam ülkelerinin dertleriyle de ilgilenen, bunun için kitleleri harekete geçirmeye çalışan örgüt-

lenmelerdi. Gülen örgütlenmesi ise toplumsal hiçbir sorunla ilgilenmeyen, bunlara ilişkin hiçbir proje üretmeyen, uygulanmakta olan emperyalist dış ve iç politikaları olduğu gibi destekleyen bir harekettir. Örneğin, Gülen hareketinin 1990'lardan beri (bu hareketin popülerleştirildiği, tüm imkanlarla desteklenmeye başladığı dönem) Filistinliler için, diğer ezilen İslam ülke halkları için, Türkiye'de baskılara, hayat pahalılığına, hükümetlerin emperyalizm işbirlikçisi politikalarına karşı hiçbir eylemine rastlanmaz. Ama F. Gülen, başörtü yasağına karşı eylem yapanlara karşı askerlerle beraber davrandı, Körfez savaşı sırasında Iraklılara değil de İsraillilere acıyıp göz yaşı döktü. Gülen hareketinin geleneksel cemaatlerden farkı, onun pratik tavırlarıyla da açık olarak ortadadır.

Cemaatler esas olarak 1960'lı ve 70'li yıllarda güçlendiler, kitleselleştiler, siyasi bir güç haline geldiler. Bütün bunlar olurken ortada Gülen hareketi diye bir şey yoktu. 12 Eylül cuntasından sonra resmi İslam, Amerikancı İslam güçlendirilerek, cemaatlerin faaliyet sahası daraltılmak istendi. Tüm dini ihtiyaçlar devlet tekeline, Diyanetin ve Milli Eğitimin, YÖK'ün tekeline alınmaya çalışıldı. 28 Şubat süreciyle cemaatlere önemli darbeler vuruldu.

Cemaatlerin başına bunlar gelirken, Gülen örgütlenmesine; *"yürü ya kulum"* denildi. 1991 seçimleri öncesinde bile en etkisiz dini gruplardan biri olan Gülen örgütlenmesi, özellikle 1990'ların ortalarından itibaren, bütün burjuva medyanın katıldığı, emperyalizmin de bizzat işe el attığı kampanyalarla hızla büyüdü.

Gülen hareketinin diğer cemaatlerin aleyhine süratle büyümesi, zor durumda bulunan ve durumları gittikçe daha da kötüleşen cemaatlerin, değişik İslami çevrelerin de dikkatini çekti. Bunlar, her fırsatta Gülen örgütlenmesine kızgınlıklarını dışa vurmaktan da çekinmediler.

1990'lı yıllar Doğu Blokunun çöktüğü ve emperyalizmin *"Yeni Dünya Düzeni"* adı altında, tüm dünya halklarına yeni bir saldırı dalgası başlattığı yıllardı. Gülen örgütlenmesinin gelişimi de bu döneme denk geldi. Yani, Gülen hareketi aynı zamanda Yeni Dünya Düzeni'nin bir ürünüydü.

Gülen hareketi, bir yandan genel olarak dini hareketin geçmişine, bir yandan da özel olarak Nurcu harekete, Said Nursi'ye sahiplenmeye çalışmaktadır. Gerçekte ise Gülen örgütlenmesi cemaatlerin ve İslami kesimin geçmişteki mücadele birikimlerinin ürünü değil, 12 Eylül cuntasının ve Yeni Dünya Düzeninin ürünüdür. Elbette geçmiş birikimin Gülen hareketinin ortaya çıkmasında rolü olmadığını söylemek doğru değildir. Fakat Gülen örgütlenmesi, esas olarak Türkiye'deki İslami mücadele birikimlerine değil, resmi İslam'a, Türk İslam sentezine, Aydınlar Ocağı gibi oluşumlara dayanılarak kurulmuştur. Burjuva liberal, emperyalizm işbirlikçisi aydınlar, diğer cemaatlerden devşirilen kadrolar, burjuva basın, Ecevit de dahil olmak

üzere bütün siyasetçiler (Erbakan hariç), Gülen örgütlenmesi için seferber edilmiştir. Eski ülkücüler, istihbarat teşkilatları, devlet bürokrasisi de bu oluşum için devreye sokulmuşlardır. Özetle bildik cemaatlerden farklı bir oluşumdur Gülen hareketi. Nurcu hareketin geçmişini temsil eden Yeni Asya grubu, Kürt Nurcuları gibi oluşumlar, Gülen'i haklı olarak kendilerinden saymazlar.

Şu soruyu cevaplandırmamız gerekir: Emperyalizm ve egemen sınıflar, neden bir başka cemaati, örneğin İskenderpaşayı, Süleymancıları, Erenköy'ü vs. değil de Nurcu bilinen bir çevreyi ve dini lider olarak da Said Nursi'yi tercih etti?

Bunun birden fazla nedeni vardır. Öncelikle Süleymancılar ve İskenderpaşa gibi iki büyük cemaat, emperyalistlerin kullanımına tümüyle uygun yapılar değildi. Süleymancılar Demokrat Parti'ye bile mesafeli durmuşlardı. İskenderpaşa ise Milli Görüşçüydü. Yukarıda gördüğümüz gibi emperyalizm önce RP'yi denedi ama sonuç istediği gibi olmadı.

Erenköy, Menzil, Kadiriler, Rıfailer gibi küçük cemaatler ise kısa sürede yaygınlaşıp güç olabilecek ilişkilerden yoksun oldukları gibi, prestijli bir önderlikten de yoksundular.

İdeolojik yani İslam'ı yorumlayış olarak da, İskenderpaşa ve Süleymancılar emperyalizm ve resmi İslam için pek tercih edilmeyecek bir gelişim gösteriyorlardı. Bunlar, tevhidi çizgiye doğru kayıyorlardı. Eski milliyetçilikleri ise 1990'lı yıllara gelindiğinde epey törpülenmişti. Terminolojileri tevhidi akımdan alınmaydı, Ortadoğu'ya ve genel olarak dünyaya bakışlarında, Amerika karşıtı bir çizgi gelişiyordu. Cemaatler içinde anti-Amerikancı ve anti Batıcı çizgi 1990'ların başlarında çok belirgin hale geldi.

Özetle mevcut büyük cemaatler ihtiyaç duyulan işbirlikçi Amerikancı İslam için uygun durmuyorlardı. Nurculara gelince.

Nurcuların, tüm İslami çevrelerin saygı duyduğu bir önderleri, Said Nursileri vardı. Said Nursi'nin bu prestijinden yararlanılabilirdi. Üstelik bunun emperyalizm ve egemen sınıflar açısından riskli hiçbir yanı da yoktu.

Cemaat kurucuları içinde Said Nursi, en gözü kara emperyalizm ve devlet işbirlikçisiydi.

Ayrıca Said Nursi siyasetle uğraşma konusunda, her yana çekilebilecek oportünist bir tavır sergilemişti. Isparta'ya sürgün edilene kadar doğrudan siyasetin içinde bulunan, İttihatçıların bir üyesi olarak davranan Said Kürdi, baskıların yoğun olduğu tek parti döneminde siyasete tövbe etmiş, adını da Kürdi'den Nursi'ye çevirmişti. Said Nursi siyasetten, şeytandan sakınır gibi sakınıyordu. Yıllarca radyo bile dinlememiş, gazete bile okumamıştı. Ama

Menderes iktidara gelince Said tekrar siyasetle ilgilenmeye, DP'yi açıkça desteklemeye başlamıştı.

Sonuç olarak Said Nursi, hem emperyalizme tavır, hem devlete ve düzene tavır bakımından en uygun cemaat lideriydi.

Burada bir hatırlatma yapalım. Rabıta kurucuları arasında yer alan, uluslararası İslami kuruluşlarda gayrıresmi olarak Türkiye'yi temsil eden, bir devlet adamı muamelesi gören Salih Özcan da Nurcu çevreden gelmeydi. Salih Özcan'la Gülen'in şöyle bir ortak yanları vardır: İkisi de Nurcularla ilişki içindedirler ama ikisi de hiçbir Nurcu çevrenin içinde ve inisiyatifinde olmamışlardır. Bu nedenle Nurcuların bir kısmı geçmişte Salih Özcan'ı, daha sonra da Gülen'i kendilerinden saymamışlar, mesafeli durmuşlardır. Salih Özcan ve Gülen'in pratik faaliyetlerini, Nurcularla olan ilişkileri değil, devletle olan ilişkileri belirlemiştir. Örneğin, Salih Özcan uluslar arası alanda devleti gayrıresmi temsil ederken, Gülen 70'li yıllarda Komünizmle Mücadele dernekleriyle uğraşmış, MHP'ye yakın bir anlayışın takipçisi olmuştur.

Buna ek olarak Said Nursi'nin yazdırdığı Risale-i Nurların, yani bir tür Kur'an tefsirlerinin ne emperyalizme, ne işbirlikçi sermayeye hiçbir zararı yoktu. Örneğin, Mevdudi'nin *"Kur'an'da Dört Terim"* veya Seyyid Kutub'un *"Fi zilal-il Kur'an"* ya da *"Yoldaki İşaretler"* tefsirleriyle karşılaştırıldığında, bu açıkça görülür. Said Nursi İslamı, güvenlik güçlerinin, zabıtanın yanı sıra *"vicdanlara bekçilik edecek"* bir güç olarak kavrıyordu. Tek parti döneminde, hatta zaman zaman Menderes döneminde Risale-i Nurlar ve Said Nursi için davalar açılmış olması, o dönemlerin koşullarının bir ürünüydü.

Böyle prestijli bir öndere sahip olmalarının yanı sıra Nurcular örgütlü olmayan, dağınık ama çok yaygın bir çevre durumundaydılar. 12 Eylül geldiğinde en etkisiz gruptu Nurcular. Ama en az 40 yıllık (1930'ların ikinci yarılarından 1960'lara, 1970'lere kadar) çalışmanın birikimine sahiptiler. Bu birikimin gücü her biri bir yana çeken 10'dan fazla Nurcu grubun, çevrenin ortaya çıkmış olmasına bakarak anlaşılabilir. Bütün bu Nurcu çevre ve gruplar, *Yeni Asyacıların* göreli tepkisel tavırları bir yana bırakılırsa 12 Eylül'e bir problem çıkarmadıkları gibi, gönülden destekçileri olmuşlardı. Dolayısıyla 12 Eylül geldiğinde dağınık ve etkisiz ama yaygın gruplar durumunda olan Nurcular, yönlendirilip inisiyatif altına alınabilecek en uygun çevre durumundaydılar.

Emperyalizm ve egemen sınıflar, Nurcu gruplar içinde en milliyetçi, orduya ve askere en hayran, sadece diğer cemaatlere değil, Nurcu büyük gruplara da mesafeli ve devletten yana duran, geçmişte Komünizmle Mücadele

Dernekleri kurup içinde çalışmış, nereye sürülürse itirazsız oraya giden Gülen'i baş tercih yaptılar. Gülen de onların yüzünü kara çıkarmadı.

b) 12 Eylül Öncesinde Fethullah Gülen

1990'lı yılların başlarına kadar Fethullah Gülen ismi pek tanınmıyordu. Örneğin, Hüseyin Alan, *İktibas* Dergisinin Ocak 2001 sayısında şöyle yazıyordu:

> *"80 öncesi yıllarda 'modern nurculuk' diye bilinen Fethullah Hoca'nın öncülüğündeki akım henüz çok küçüktür, mahallidir ve de meşhur değildir. Birkaç yerde yurtları olan, etkinliği yok denecek düzeyde bir oluşum."*[404]

Nurcuların Okuyucular kanadının lideri ve 1970'li yılların ve sonrasının önemli Nurcu ismi Mehmet Kutlular da Gülen'in esas olarak 1990 yılından sonra parlatıldığını yazıyor. M. Kutlular, Gülen'in parlatılmasını, *Yeni Asya* grubuna bir saldırı olarak da değerlendiriyordu.

> *"Bana sorarsanız, Fethullah Hoca'nın medya vasıtası ile dikkate sunulmasının bir sebebi de, Yeni Asya'yı Nurculuk açısından tek merci olmaktan çıkarmak idi.*
>
> *'Yeni Asya yine büyük bir güç haline geliyor' diye; bunu gördüklerinden Fethullah Hoca'yı medyaya aktardılar. O güne kadar Hoca medyada yoktu; camilerde vaaz veriyordu."*[405]

Gülen'in öne çıkarılmasının, *Yeni Asya* grubuna rakip yaratmaktan çok daha başka ve çok daha önemli nedenleri vardı şüphesiz.

Mehmet Kutlular, anılarında Gülen hakkında daha ayrıntılı bilgiler veriyor. Kutlular'ın anlatımına göre Gülen, 1980 öncesinde kendisini çevresine olağanüstü bir kişilik olarak kabul ettirmeye çalışan, camilerde vaaz veren biriydi. Nitekim daha 1973 yılında Gülen'e Hz. İsa, Mehdi diyenler de çıkmış. Edremit ve Çanakkale'de onun namına dersaneler açılmış. Nurcu Ağabeyler bu kendi başına buyruk Gülen'i denetim altına alabilmek için girişimlerde bulunmuşlar. Fethullah'ı İstanbul'a çağırıp bu olumsuzlukları konuşmuşlar. Parçalanmaya gidildiğini anlatmışlar. Ama bu girişimlerden bir sonuç alınamamış.[406]

Gülen 1941 yılında Erzurum'da doğdu. İlkokula başladı ama bitirmeden ayrıldı. Medreseye devam etti, oradan da ayrıldı. Erzurum'da iken tanıştığı

404 Hüseyin Alan, *"Değerlendirme, Bir delikten kaç kere ısırılır "* İktibas, Ocak 2001
405 M. Kutlular, age s. 367
406 M. Kutlular, age s. 247-249

Kırkıncı Hoca (Mehmet Kırkıncı), onda Nurculuğa ilgi yarattı. Ama, Gülen, hiçbir zaman disiplinli bir Nurcu olmadı.[407] Hamza Türkmen de, Fethullah'ın 1970'lerde Nurcu, Milli Görüşçü çevrelere değil, MHP çizgisindeki ülkücü gruplara daha yakın olduğunu yazıyor.[408] Yeni Asya grubu lideri M. Kutlular, Fethullah'ı kendilerinden saymadığı gibi, onun, gerçek Nurculuğun güçlenmesini engellemek için çıkartıldığına inanıyordu.

Gülen, 12 Mart'ta diğer Nurcularla birlikte 2 Mayıs 1971 günü tutuklandı. Mahkemeye çıktı. *Yeni* Asyacılara göre Gülen, mahkemede davasını savunmadı, Nurcu olduğunu bile söylemedi. Gülen, 9 Kasım 1971'de tahliye edildi. 12 Mart, Gülen'in askere, orduya bakışında hiçbir değişiklik meydana getirmedi.

Kendi anlatımına göre Fethullah'ın cezaevinde ziyaretçisi yoktu. Talebeleri bile gelmiyordu. Tahliye olduğunda da onu karşılamaya gelen olmadı. Hatta, gidecek yeri yoktu. Sonrasını F. Gülen kendisi şöyle anlatıyor:

> *"Derken küçük bir istirahatten sonra (...) elimde valizim bir tuhaf hislerle, 'ana gibi yar olmaz' deyip Erzurum'a doğru yola koyuldum."*

Nurcuların güçlü olduğu bir dönemde, cezaevinde ziyaretçisi olmayan, İzmir'de kalacak yer bulamayan Fethullah Gülen'in Nurculuğunun derecesini de az çok tahmin edebiliriz. İzmir'de tutuklanıp yargılananlar içinde *Yazıcı* kanadın lideri Hüsrev Efendi, Okuyucu kanadın önde gelen isimlerinden Bekir Berk gibi kişiler de vardı.

Gülen, anılarında Salih Özcan'la dostluklarından da söz ediyor. Gülen, 1959 yılında Edirne'ye idamlıkların imamı olarak atandığında, Salih Özcan onu birkaç kez ziyaret etmiş. Ankara'ya askerlik yapmak için geldiğinde de Salih Özcan'ın yanında kalmış ve *"cenabı Hakk'ın inayetiyle"* askerde korunmaya alınmış. Yani, torpilli bir askerlik yapmış.[409]

F. Gülen 1970'li yılların sonlarında Türkiye Öğretmenler Vakfı'nı kurdu. Bu vakıf, 1 Şubat 1979'dan itibaren *Sızıntı* Dergisini çıkarmaya başladı.

Sızıntı Dergisi, doğa bilimlerine savaş açmıştı. Fiziğin, kimyanın, biyolojinin, astronominin, akla gelebilen her tür doğa biliminin bilimsel, objektif yasaları yerine tanrı iradesini koymaya çalışıyordu. *Sızıntı, Bilim ve Teknik* türü dergilerin rakibi durumundaydı. Formatı ve mizanpajı da bunlara çok benziyordu.

İnsanların mutsuzluğu *Sızıntı'nın* ana konularından biriydi. *Sızıntı'ya* göre bu mutsuzluğun, içinde yaşanılan kapitalist üretim ilişkileriyle ve bu-

407 http://tr.fgulen.com/content/category/25/27/157/ *"Hayatından Kesitler, Talebelik"*
408 Türkmen, age s. 184
409 Ags. *"Hayatından Kesitler, Askerlik"*

nun neden olduğu kötülüklerle bir ilgisi yoktu.[410] Dergide bunlardan hiç söz edilmiyordu.

Sızıntı Dergisi, cinnet geçiren, çıldırmak üzere olan tuhaf insan resimleri, ağlayan çocuk resimleri yayınlıyor ve okuyucularını, bütün bunların kaynağının tanrıya inanmamak, dindar olmamak olduğuna ikna etmeye çalışıyordu. Ama burada *Sızıntı'nın* diğer İslami yayın organlarına göre dikkati çeken özelliği, Müslümanlığa özel bir vurgu yapmaması, genel olarak dindarlık ve genel olarak tanrıya inanma üzerinde yoğunlaşmasıydı.

Sızıntı, kendini siyasetler üstü gösteriyordu. Gerçekten de her gün çatışmaların, toplu katliamların, kahve taramalarının olduğu, insanların öldüğü, siyasi partilerin birbirine girdiği, herkesin siyaset konuştuğu 1979, 1980 yıllarında *Sızıntı*, hükümetlere, devlete, partilere ilişkin yazı yazmadı. F. Gülen de tavırlarının siyasetler üstü olduğunu iddia ediyordu.[411]

Dergi, Nurcular da dahil olmak üzere cemaatlerden tümüyle uzaktı. *Sızıntı* Dergisinin toplumsal durumla ilgili olarak en çok üzerinde durduğu konu, maarif (eğitim) ve öğretmenlerdi. *Sızıntı'ya* göre mevcut insan tipi kötüydü ve yeni insanlara ihtiyaç vardı.

Görünürdeki siyasetler üstü tavra rağmen Fethullah Gülen; 1977'de yurt çapında yapılan Yüksek İslam Enstitüleri boykotunu İzmir'de; *"İslam'da boykot yoktur"* fetvasıyla kırdı. Fethullah, vaazlarında; *"Var mı Resulullah'ın yürüyüş yaptığı, var mı slogan attığı"* diye soruyordu[412]

Fethullah Gülen ve Sızıntı Dergisi militarist kafa yapısına sahipti. Hükümetlerden, partilerden söz edilmeyen dergide orduya, askeriyeye methiyeler düzülüyor, ordu kutsallaştırılıyordu. Derginin Haziran 1979 tarihli, yani daha cunta gelmeden yayınlanan 5. sayısında *"Asker"* başlıklı bir yazı vardı. Yazıda genel olarak bütün milletlerin askeri övülüyor, özel olarak da Türklerin asker millet olduğu üzerinde duruluyordu. Yazı şu cümleyle bitirilmişti:

> *"Tuğa selam, sancağa selam ve ölçülerimiz içinde onu tutan yüce başa binlerce selam..!"*

Fethullah Gülen, 1980 Şubat'ında verdiği bir vaazda da, anarşist ve teröristleri devletin asker ve polisine ihbar etmeyenlerin Allah katında sorumlu olacaklarını söylüyordu.[413]

---

410 Kapitalist sistemin işleyişinin insanların duygu dünyasına, manevi yaşantısına nasıl yansıdığını görebilmek için Marx'ın yabancılaşma ile ilgili yazdıklarına bakılmalıdır. Bu konuda daha özet bir çalışma olarak; Ester Biton Ruben, Kapitalizmin Unuttuğu İnsan, Bağlam Yayınları Ocak 2011.

411 Ag site *"Hayatından Kesitler"*

412 Ruşen Çakır, Ayet ve Slogan s. 111

413 Ruşen Çakır, age s. 111

"polise, askere kurşun sıkanları, ihbar etmeyenler Allah katında sorumludur"[414] diyordu.

Hatırlanacağı gibi, Nurcu *Yeni Asya* yazarları da insanları açıkça muhbirliğe çağırıyorlardı o yıllarda.

c) 12 Eylül ve Fethullah Gülen

Tuğa, sancağa ve genelkurmay başkanına daha cunta gelmeden önce selam çakan Fethullah Gülen, doğal olarak cuntayı tanrıya şükrederek karşıladı. Fethullah, cuntanın gelmesine en az Necip Fazıl kadar sevindi.

Sızıntı Dergisinin cunta geldikten sonra çıkan ilk sayısının *"Başyazı"*sı *"Son Karakol"* başlığını taşıyordu. Son karakol, Osmanlı'dan arta kalan Türkiye devletiydi. Darbe yapan Amerikancı ordu ise; *"son karakolun kahraman bekçisi"* idi. Fethullah bu yazıda, daha önce orduya çaktığı selamı da hatırlatıyordu:

> *"Böyle bir ilk tefahhüs (meselenin derinden kavranışı diyebiliriz, O.T.) ve sezişe, bir evvelki sene selam durulmuş ve gaziler ocağının yiğit eri Mehmetçiğe teşekkürler sunulmuştu."*

Yazı, doğal olarak sıkı bir esas duruş ve tekrar çakı gibi bir selamla bitiyordu:

> *"Ve şimdi, binbir ümit ve sevinç içinde, asırlık bekleyişin tuluu saydığımız, bu son dirilişi, son karakolun varlık ve bekasına alamet sayıyor; ümidimizin tükendiği, yerde Hızır gibi imdadımıza yetişen Mehmetçiğe bir kere daha selam duruyoruz. SIZINTI."*[415]

Siyasetler üstü (!) *Sızıntı* Dergisinde, 12 Eylül ve ordu övgüleri daha sonraki sayılarda da devam etti. Örneğin, derginin Aralık 1980 tarihli 23. sayısında, *Ümit* başlığını taşıyan *"Başyazı"*da şunlar yazıldı:

> *"Bir de, herşeyin bittiği; milletin kaddinin büküldüğü, gururunun kırıldığı devrede, Mehmetçiğin iman ve ümidini dasitani bir hüviyet alması görülür ki, ancak ebediyetlerin istiab edebileceği o devre için söylenecek tek şey varsa o da şudur: 'Gel seni tarihe gömelim desem sığmazsın.' (M.A)."*

---

414 Nuriye Akman. F. Gülen'le söyleşi. Sabah gzt. 24-30 Ocak 1995. Akt. İktibas Dergisi. Şubat-Mart 1995

415 Sızıntı, Ekim 1980 sayı: 21, yıl: 2

Görüldüğü gibi Fethullah, Pentagon'un; *"Bizim çocuklar"* dediği cuntacıları, Çanakkale'de savaşanlarla aynı yere koyuyordu.

Derginin Ağustos 1981 sayısında da (sayı 31), tepesinde Türk bayrağı, omuzunda tüfek, başında miğfer, gölgelenerek çizilmiş bir Türk askeri ve onun yanında;

> *"Asker amca! Rahat ve huzur içinde okula gidip okumamızı temin ettiğiniz için size çok teşekkür ederim"* diyen bir çocuğun resmi vardı.

Fethullah Gülen, daha sonraki yıllarda da militarist kafa yapısını korudu. Askere methiyeler düzmeye devam etti:

> *"Türk milleti asker bir millettir. (...)Kim ne derse desin asker millet askerini sever, bağrına basar ve o asker ocağına peygamber ocağı nazarıyla bakar. Kimsenin hiç endişesi olmasın."*[416]

Fethullah Gülen, 2004 yılında da şöyle diyordu:

> *"Demiştim 'Şimdi askere çağrılsam seve seve giderim' diye. Yine de diyorum: Altmışaltı yaşıma basıyorum (2004), bugün çağırsalar koşa koşa giderim asker ocağına..."*[417]

Cuntacı generaller asker Gülen'in kendilerine yaranma gayretlerini karşılıksız bırakmadı. *Sızıntı* Dergisinin Mayıs 1981 sayısında (sayı: 28), derginin kimlik bilgilerinin yer aldığı 30. sayfada şu not vardı:

> *"T.C. Milli Eğitim Bakanlığınca 2 Mart 1981 günü ve 2081 Sayılı Tebliğler Dergisi ile öğrencilere ve ilgililere tavsiyesi uygun görülmüştür."*

Mehmet Kutlular'ın anlatımına göre, 12 Eylül cuntacıları Turgut Sunalp aracılığıyla Gülen'e işbirliği teklif ettiler ve Gülen de kabul etti. Buna inanmamak için hiçbir sebep yok.

Gülen, yüksek öğrenim gençliğini örgütlemek için dersaneler açmaya başladı. İzmir'de *Akyazılı Orta ve Yüksek Öğretim Vakfı* kuruldu. Bu vakfa bağlı olarak İzmir'de *Akyazılı OYEV Dersanesi*, İstanbul'da *Fırat Eğitim Merkezi Dersanesi* (FEM) açıldı.

> *"Fethullahçıların amacı tek cümleyle özetlenebilirdi: Devletin kilit mekanizmalarında etkin olacak kadrolar yetiştirmek. Dolayısıyla en büyük önem eğitim kurumlarına*

416 Samanyolu TV'de yaptığı konuşma, Zaman,. 6 Nisan 1997.
417 Akt. Hamza Türkmen, age s. 179

veriliyordu. Özellikle de ayrıcalıklı kurumlara. Yani Fen Liselerine, Anadolu Liselerine, yabancı dille eğitim yapan üniversitelere ve askeri okullara."[418]

Gülen çevresi orduya girebilmek için de çalışmalar yaptı. Askeri liselere öğrenciler yerleştirildi. Zeki ve çalışkan ortaokul öğrencileri seçilip, özel evlerde öğretmenler tarafından askeri okullara hazırlanmıştı. Yoksul öğrencilerin ailelerine de yardım yapılıyordu. Gülenci öğretmenler, askeri liselere hazırladıkları çocuklara sınav öncesi 36 tane edebiyat sorusu vermişlerdi. Bu soruların Kara Kuvvetleri soru bankasından çalındığı iddia ediliyordu.

1986 yılında başlayan ve esas olarak Süleymancıları hedef alan irticayla mücadele kampanyası Fethullahçıları da etkiledi. Kuleli Askeri Lisesi, Bursa Işıklar ve Maltepe askeri liselerinden onlarca öğrenci Gülenci oldukları gerekçesiyle atıldılar.[419]

Temmuz 1987 tarihli *Nokta* dergisinde de Ankara Elektronik Astsubay Hazırlama Okulu'ndan, Fethullahçı oldukları gerekçesiyle 13 öğrencinin atıldığı haberi vardı. Ama habere göre atılan öğrencilerin *"elebaşı"* olarak verdiği kişiler görevlerinde kalmışlardı. Buna karşılık olayı ortaya çıkaran yarbay ile din dersi öğretmeni albayın tayinleri çıkmıştı.[420]

Bu arada Fethullahçılar 3 Kasım 1986'da çıkmaya başlayan *Zaman* Gazetesini de 1987 yılında çeşitli operasyonlarla kendi gazeteleri haline getirdiler.[421]

Ama bütün bunlara rağmen Gülen örgütlenmesi 1990'lı yıllara gelindiğinde hala diğer cemaatlerin çok gerisindeydi. Esas olarak İzmir çevresinde bir örgütlenme, tirajları pek de yüksek olmayan *Sızıntı* Dergisi ve *Zaman* Gazetesi vardı. Cemaatin Avrupa'da ve başka bir ülkede derneği, camisi yoktu. Gülen çevresi örgütsel olarak diğer cemaatlerin gerisindeydi ama devlet ve düzen için kendini ortaya koymada en önde olan, en pervasız olan oydu.

Fethullah Gülen, 12 Eylül'den sonra ilk kez, 26 Kasım 1989 günü İzmir Hisar Camii'nde alenen bir vaaz verdi. Kalabalık sokaklara taşıyordu ve vaaz aynı anda 35 camide birden yayınlanıyordu. O zamanlar, öğrenci ve işçi eylemlerinin yükseldiği, bu arada İslami oluşumların da başörtüsü yasağına karşı ortak bir cephe oluşturdukları günlerdi. Yani devlet hem sol, hem

418 Ruşen Çakır-Can San, *"Orduya sızan dinci grup: Fethullahçılar"*, Nokta dergisi, 28 Aralık 1986.

419 Ayrıntılar için Nokta dergisi yukarıdaki sayı.

420 Nokta,12 Temmuz 1987

421 Gazetenin İstanbul Temsilcisi Ali Bulaç, *"Fehmi Koru'nun kendilerini pazarlayıp sattığını"* iddia ediyordu*"Fehmi Koru'nun yaptığı, her şey bir yana ahlaki bakımdan doğru değildir. Bu kadar insan birden bire işsiz kalırken kenara çekilip seyretmenin hiçbir gerekçesi olamaz"* diyordu. Ali Bulaç'ın söylediğine göre ayrıca, Uğur Öztaş'ın yönetime geçmesiyle *"ANAP aleyhinde bir şeyler yazmayın"* telkinleri başlamıştı. *"Zaman'da ANAP Fırtınası"* Nokta, 13 Aralık 1987

de sağ muhalefet tarafından sıkıştırılıyordu. F. Gülen bu vaazında türban için gösteri yapanlara açıkça ve cüretkar bir biçimde saldırdı. Şöyle diyordu:

> *"Bugünlerde yine şom ağızlar tertemiz ruhları, tertemiz idrakleri sokaklara çekmek istiyorlar. Müminler basiretli olsun (...) Çarşıda pazarda anarşiye karışmasınlar. Zira çok yakın arkadaşlarımız fotoğraflarıyla tesbit ettiler. Sultanahmet'te olan hadisenin arkasında da esas din düşmanları var. Başka yerde olan hadiselerin arkasında da bilgi düşmanları var. Sözde türban adına yürüyorum diyenler. İstihbarat örgütlerince derdest edilince bu başörtülü, mantolu veya çarşaflı kadınların çoğu erkek olarak çıktı ortaya. Ve bunların çoğu bir kostüm dükkanından nasılsa İslami kıyafetler almış kendini sokağa atmış açık saçık kadınlar olduğu tebeyyün etti."* [422]

Türban eylemlerine katılanların çoğunun çarşaf giymiş erkekler ve türban takmış açık saçık kadınlar olduğunu iddia eden Fethullah, vaazının sonlarında cemaati protesto gösterilerine katılmaması için ikaz ediyordu:

> *"Bugün sokaklarda bağırıp çağıranlar olabilir. Biz emniyetin temsilcileriyiz. Biz huzur cemaatiyiz. Talibiz şuna. Yeryüzünde emniyeti temsil etmek istiyen bir cemaat aranınca biz bunu temsil edeceğiz diyoruz.(...) Memleketin asayişine huzuruna dokunmak, huzursuzluğa sebebiyet vermek bizden fersah fersah uzaktır:(...) Ve anarşi oyununa gelmeyin. Kim tarafından olursa olsun sokak bağırması, çığırtkanlığı anarşidir."*[423]

Görüldüğü gibi mesaj sadece cemaate verilmiyordu. *"Yeryüzünde emniyeti temsil eden bir cemaat"* arayanlara, yani emperyalistlere de, *"biz hazırız"* deniyordu. Ercüment Özkan da hem Gülen'in bu tavrını eleştiriyor hem de bunun, RAND Corporation raporunda önerilen ılımlı İslamla uzlaşma planının parçası olduğunu yazıyordu.[424]

Doğu Blokunun yıkılmasıyla birlikte Amerika imkanlarını Gülen cemaatine kaydırdı. Türkiye hükümetleri de aynı doğrultuda davrandılar. İmkanlar denilince sadece para pul akla gelmemeli. Başta polis teşkilatı olmak üzere bürokrasi Gülenci kadrolarla doldurulmaya başlandı. Hükümet ve parti başkanları neredeyse birer Gülen müridi gibi davranmaya başladılar. Burjuva basın ve bunun etkili kalemleri Gülen tefrikaları yazdılar. Uluslararası paneller, sempozyumlar düzenlendi. Örneğin, İstanbul İlim ve Kültür Vakfı

422 İmza dergisinden akt. R. Çakır age s.120
423 Ruşen Çakır, yage s.120
424 E. Özkan, *"Yorum"*, İktibas, Nisan 1990.

tarafından, 27-29 Eylül 92 tarihleri arasında "*İslam Düşüncesinin 20. Asırda Yeniden Yapılanması ve Bediüzzaman Said Nursi*" konulu milletlerarası bir sempozyum yapıldı. Sempozyumda Almanya, İtalya, İngiltere üniversitelerinden, Mısır, Irak, Katar'dan konuşmacılar da vardı. Türkiye'den Şerif Mardin, Mim Kemal Öke, Suat Yıldırım, Sefa Mürsel, Ahmet Akgündüz, Necmettin Şahiner konuşmacılar arasındaydı. O sıralar iktidarda Demirel'in Başbakan olduğu DYP-SHP koalisyonu bulunuyordu.[425]

EK - 8

Zaman gazetesinde F. Gülen'i yücelten, onu olağanüstü özelliklere sahip, Allah tarafından korunan, kendisine rüya aracılığıyla yapacağı işler bildirilen bir kutsal kişilik haline sokmaya çalışan, "Küçük Dünyam" başlıklı bir yazı dizisi yayınlandı. Bu dizi İslami kesimlerin de tepkisini çekti. Tepki gösterenlerden biri de Sükuti Memioğlu'ydu. Onun konuyla ilgili bir yazısından önemli gördüğümüz bölümleri aktarıyoruz.

"Mistik hezeyanlar ve yeni bir kutbu azam

"Gazete, eski hoca efendilerden birini, hoca efendiler içinde bir hoca efendi olmaktan çıkarıp, kutbu azam konumuna yükseltmeye yönelik bir dizi başlatmış bulunuyor. Anlaşılıyor ki, rejim, Türki cumhuriyetler için ABD'nin taşeronluğunu üstlendiği şu dönemde, şahsında İslami politik arzuları için istismar edebileceği bir kutbu azama ihtiyaç duymaktadır.

Kitleleri Amerikancı İslam'ın hurafelerle örülü atmosferi içinde, laik kurumlarla uzlaştırmak, devleti, orduyu, ulusçuluğu, tarihselciliği ve gelenekleri kutsar hale getirmek, hayatlarına kitap ve sünnetin değil, mistik hezeyanların, rüyaların ve metafizik imaların yön verdiği ufunetli ve ağlamaklı bir topluluk haline getirmek için önlerine bütün bu nitelikleri taşıyan parlak bir sinek kağıdı koymak gerekir.

Ağlamaktan başka etkinliği bulunmayan, istikbarın istikrarı uğruna her türlü kitlesel eylemi 'sokağa dökülmek' diye kınayarak Müslümana yasaklayan, yüce devletimiz, kahraman ordumuz, şanlı tarihimiz, necip milletimiz gibi sağ ve şoven bir terminolojiyi İslam adına tekrarlayıp duran eski bir diyanet memurunu 'seçilmiş' ve 'özel' bir din ulusu olarak pazarlayabilmek için sürdürülen çabalara, önce hoca efendi için, her ferdi bir veli olan parlak bir soy kütüğü çıkarılarak başlanıyor. (...)

425 "*Bediüzzaman için ilmi toplantı*", Altınoluk, Kasım 92

Elbette, böyle her bir ferdinden kerametler dökülen bir aileden gelmiş olmak, hoca efendinin kendi kerametlerinin ve yüceliklerinin dayandırılabileceği uygun ve açıklayıcı bir zemin olarak anlaşılmalıdır. Şahsın şeceresini yüceltmek, kendisini yüceltmek için iyi düşünülmüş bir yöntemdir.

Tarihe maledilmek istenen kişiye, önce uygun bir tarih yazmak gerekir.(...)

Hoca efendiyi ululamak ve kerametlerini anlaşılır kılmak için soy ağacına menkıbevi bir nitelik yüklenmesi bir noktaya kadar hoş görülebilir belki, ama bu reklam ve pazarlama programına peygamberin ve onun pak soyunun da alet edilmesinin katlanılabilir bir yanı bulunmamaktadır.(...)

Sanki yeryüzündeki bütün nesneler hoca efendiye hemen her konuda bir takım ilahi mesajlar, ilham ve işaretlerle rehberlik etmek için seferber olmuşlardır. Böylelikle hoca efendinin akıl, irade ve duyum gibi beşeri niteliklerini kullanmasına gerek kalmamaktadır. Adresini kimsenin bilmediği yerlerde, kimsenin getirmediği mektuplar, postacıya gerek kalmadan yastığının üstüne konmakta, koğuştaki kelebekler kimin tahliye edilip kimin edilmeyeceğini haber vermekte, kara köpekler, gittiği yerde kendisini bir aksiliğin beklediğini haber vermek için, kendilerini defalarca arabasının altına atmakta, Ailesinin kızlarını döven adamın tarlasına başka hiçbir yere yağmadığı halde dolu yağmakta, dua ederken bulunduğu yeri ışıklar sarmakta, işaretül i'caz okurken duvarlar 'of, of' diye inlemekte, sinekler üzerine konmamakta, bütün bunların yetmediği yerde Peygamber devreye girmekte ve rüya yolu ile kendisini yönlendirmektedir.(...)

Halüsinasyon, yani gaipten sesler duyma, olmayan kokular algılama hatta kinetik halüsinasyonlar efendinin hayatında sıkça yaşadığı olaylar. Dua ederken etrafını ışıkların sarması, duvarların inleyişini duyması, lokantada kimsenin duymadığı pis kokuları algılaması hep birer halüsinasyon örneği. Şizofrenik tabiatlarda sık görülen bu halüsinasyon olgusunun en aşırı şekli ise yaşanan gerçek dışılığın beş duyunun sınırlarını aşıp bedenin bütününü içine alan bir kas duyumu halinde yaşanmasıdır. Buna psikiyatride kinetik halüsinasyon deniliyor. Hoca efendinin Hacc'da ayaklarının yerden kesildiğini hissetmesi, bütün bedeniyle bir uçuş duygusunu yaşaması tipik bir kinetik halüsinasyon olarak anlaşılabilecek bir durumdur.(...)

Son yıllarda rejim tam bir kriz halini yaşamaktadır. Kuruluşundan bu yana gerek bürokrat aydınların ulusalcı söylemleriyle, gerek diyanet adamlarının marifetiyle rejime giydirilmek istenen kutsallık zırhı ağır yaralar almış ve üzerinde derin çatlaklar

olmuştur. Şimdi kitlelerde rejimi ve onun 'zinde' güçlerini kutsamaya yönelik eğilimler oluşturmaya ihtiyaç vardır. Özellikle 'zinde' güçlerin 'ölü ele geçirme' operasyonlarının hızlandığı ve halk yığınlarını da içine alacak şekilde yaygınlaştırıldığı şu son zamanlarda, kamuoyu desteğinin 'zinde güçler'den yana çekilmesi çok büyük bir önem taşımaktadır.

Bunun sağlanabilmesi için rejimi ve kurumlarını aklamayı kendisi için kutsal bir görev sayan, 'zinde güçler'e karşı kalbi iştiyak ve hürmetle dolu, kitle eylemlerini 'Bizim sokağa dökülmekle işimiz yok', 'katiyyen idareyi zor duruma düşürecek kitle hareketlerine gidilmemeli' diyerek yasaklayan, uzlaşmacı bir dini otorite bulunması ve halk üzerinde etkisini arttırabilmek için de kendisine olağanüstü nitelikler ve gaybi güçler yüklenerek yüksek bir manevi statü kazandırılması gerekmektedir. Hoca efendi rejimin ihtiyaç duyduğu bu nitelikleri fazlasıyla üzerinde taşıyan, düzen ve istikrar yanlısı, rejimin kurumları karşısında boynu kıldan ince ve her fırsatta bu kurumları yüceltip kutsamaya hazır tam bir 'devlet dini' alimi olarak ortaya çıkmaktadır:(...)

Hoca efendi, Kürt kökenli olduğu için önceleri Bediüzzaman'a bile soğuk bakmış, onun Anadolu'nun bağrından çıkmamış oluşundan rahatsızlık duyarak, onunla görüşmekte istekli bulunmamıştır. 'Bediüzzaman'ın Anadolu'dan çıkmış olmamasını da kendimce mesele yaptım ve içimde bu düşünceye bir ukde olarak taşıdım. Ben Bediüzzaman Anadolu'nun bağrında boy atmalı ve gelişmeli değil miydi demekteydim.' İşte bu cahili düşüncelerle Hoca efendi Bediüzzaman'la görüşmekten kaçınmış, ancak rüya ile uyarıldıktan sonra kendisini kabul edebilmiştir. (...)

Hoca efendinin gözünde darbeci askerler 'zinde güçlerdir' tarihe bir 'işkencehane' olarak geçen 'Ziverbey Köşkü' ise, hakikatlerin ortaya çıkarılma mahallidir.(...) Çünkü burada yapılan işkencelerin bahanesi devleti korumaktır. Hoca efendinin gözünde de bundan daha kutsal ve yüce bir amaç bulunamaz. Hele bu amaç komünizme karşı ileri sürülüyorsa işkenceyi meşrulaştırması kaçınılmazdır. Çünkü onun en büyük ideali komünizme karşı mücadele etmektir.(...) Komünizme karşı 'milliyetçi ve maneviyatçı' bir mücadele ona göre 'İşte İslam'. "

F. Gülen, avukatı aracılığıyla bu yazıya tekzip gönderdi. Bir avukat üslubuyla değil de bir mürid edasıyla yazılmış olan (bu özelliği Sükuti Memioğlu da vurguluyor) bu tekzipte, "Allah'ın dilediği zaman, dilediği kullarına ilhamla yol göstereceğine, kendi yolunda mücadele eden kullarını gaybi yardımlarla destekleyeceğine inanmıyor musunuz?" diye soruluyordu. S. Me-

mioğlu ise, Hoca Efendi'nin davranışlarından, Allah'ın bu tür yardımlarına pek güvenmediği, devletin yardımlarına daha çok bel bağladığı sonucunu çıkarıyordu.

"Hoca Efendi, küfür sistemi ile olan ilişkilerinde, Allah'ın yardım ve inayetinden ümidini kesmişçesine laik rejimin imkanlarından medet ummakta, uzlaşmacı bir tavırla taviz üstüne tavizler vererek, rejimin imkanlarını, Allah'ın gaybi yardımına tercih eder bir tutum içine girmektedir. Günlük, kişisel hayatında sürekli üzerinde hissettiği lütuf ve ilhamların, rejimle ilişkilerinde de kendisini destekleyeceğine inansaydı 'aman ha idareyi taciz etmeyelim' diyecek kadar rejimden çekinir miydi? Bu yüzden sayın avukatın 'Allah'ın dilediği bir mü'mine lütufları bulunabileceğini bilmiyor musunuz? Sorusuna bizden önce Hocaefendi'nin muhatap olması gerekmektedir."

"Körfez savaşı sırasında Amerika'nın işini daha rahat görebileceği bir istikrar ortamının oluşması için vaazlar veren, tesettürünü korumak için mücadele veren Müslüman kızların eylemlerini kınayarak 'Bunlar aslında çarşaf giymiş erkeklerdir' diyerek iftiralar atıp, rejime jurnaller ileten 'Bunların amacı Müslümanları devletle karşı karşıya getirmektir' diyerek TC devletini karşı gelinmesi haram, kutsal bir kurum gibi lanse eden bir 'ta'ın kendisinde vehmettiği olağanüstü halleri tasdik etmemiz iç:n hiçbir sebep göremiyoruz."

Sükuti Memioğlu, Tevhid Dergisi, Mayıs 1992. (akt. İktibas, Ağustos 1992)

d) Gülen'in Yükseltilişi

1990'ların ikinci yarısından sonra Fethullah sadece Türkiye'de değil, dünya çapında da önemli bir figür haline getirildi. 1993 yılı başında Samanyolu TV yayına başladı. Temmuz 1994'te önceki *Akyazılılar Vakfi'na* ek olarak *Türkiye Gazeteciler ve Yazarlar Vakfi* kuruldu. Vakıf kurucuları arasında Hüseyin Gülerce, Latif Erdoğan, Fethullah Gülen, Ahmet Taşgetiren, Ömer Okçu (Hekimoğlu İsmail), Kudret Ünal, Mustafa Özcan vardı. 1994 Aralığında *Aksiyon* Dergisi çıkmaya başladı.

1995 yılından itibaren burjuva basında F. Gülen'i övgü yarışması başladı. Ali Bayramoğlu bu havayı:

"Bir süredir Türk siyasi hayatında bir Fethullah Hoca rüzgarı esiyor" [426]

diyerek özetliyordu. *Nokta* dergisi bu yeni durumu:

426 Yeni Yüzyıl, 26 Ağustos 1995. Akt. F. Bulut, Kim Bu Fethullah Gülen?

"Fethullah Gülen son dönemin gözde ismi"[427] başlığıyla vurguluyordu.

Aralarında Çetin Altan, İsmet Berkan, Toktamış Ateş, Mehmet Barlas, Mehmet Y. Yılmaz gibi burjuva basının önde gelen kalemlerinin de bulunduğu yarışmacılar, Gülen için söylenebilecek en okkalı sözü bulma arayışı içindeydiler.

> *"Şahin Alpay, Ali Bayramoğlu, Nevval Sevindi, Cengiz Çandar, Rıza Zelyut, Hulusi Turgut, Nazlı Ilıcak, Gülay Göktürk, Hilmi Yavuz gibi yazar-çizerler Fethullah Okulları'nı öve öve bitiremediler; konuya ilişkin diziler, 'pehlivan tefrikalarına' döndü."*[428]

Alevi çevresinden Rıza Zelyut ve İzzettin Doğan da yarışmacılar arasındaydı. Alevi Dedesi Prof. İzzettin Doğan, Gülen'in Orta Asya'daki çalışmalarını, *"Türk Müslümanlığının dirilişi"* olarak görüp yüreğini ferahlatırken, Rıza Zelyut, bardağın boş olan kısmına bakıp kahroluyordu. Rıza Zelyut; *"Hoca'nın okullarına bir tuğla koyamamanın acısını yüreğinde hisseden, onun acısıyla kıvranan"* bir çaresiz durumundaydı.[429]

Cengiz Çandar, Gülen'i övmek için bile onun affına sığınmayı isteyecek bir haldeydi:

> *"Onun affına sığınarak, kendisi için 21. yüzyıl Türk Rönesansı ve Anadolu Müslümanlığının yükselişine sahne olacak bu hareketin ruh ve fikir mimarları arasında en önemli isimlerden birisi Fethullah Gülen'dir diye başlayan tanıtmayla adını zikretmiş olayım."*[430]

F. Gülen adı bile C. Çandar'ın dilinin dolaşmasına yetiyordu. Ç. Altan ise;

> *"Hocanın evrensel bir bakış ve evrensel değer ortaya koyan düşüncelerini tüm insanlığa aktarmayı planlayan geniş perspektifli bir insan olduğunu gösteriyor"* buyurdu.[431]

Ali Bulaç ise Esad Coşan'ın ölümü üzerine yazdığı yazıda:

> *"Tarikatın son şeyhi Esad Coşan Hoca'nın vefatı, gök kubbemizde bir yıldızın kayması gibidir. Ancak Esad Co-*

427 Nokta, 27 Ağustos-2 Eylül 1995

428 Faik Bulut, Kim Bu Fethullah Gülen, s. 133. Adı geçen yazarların Fethullah övgülerine örnekler için aynı kitapta sf. 12, 13, 16

429 F. Bulut, age s. 84, 85

430 İktibas, Nisan 98. NTV'de Cengiz Çandar ve Taha Akyol'un F. Gülen'le yaptığı konuşmanın özeti

431 İktibas Dergisi

şan Hoca, Fethullah Hoca, Mahmut Efendi ve diğerleri sıradan yıldızlar değil. Her gün çok sayıda yıldız kayar. Bunlar ise 'kutup yıldızı' gibidirler" diyordu.[432]

Görüldüğü gibi Ali Bulaç Gülen'i daha yaşarken *"kutup yıldızı"* yaptı çıktı. Ali Bulaç, Gülen'i sivil İslam içinde olan ıslahatçı bir din adamı, Gülen kolejlerini ve okullarını da, küreselleşmeye karşı Türkiye'nin cevabı olarak değerlendiriyordu. Ali Bulaç'ı 1970'lerden beri bilen Hamza Türkmen, bu tespitleri hayretle karşıladı:

> *"Örfi Osmanlı devlet yapısını; ayrıca modern olan vatancılığı, 'millet'ciliği, milli bayrağı kutsayan ve 'ulema geleneği'nden kabul edilen Fethullah Gülen'i, Bulaç gibi analiz gücü yüksek bir entelektüelin karşı olduğu 'saray uleması' paralelinde değerlendirmeyip, 'ıslahatçı' kategorisine sokması hayret verici bir yaklaşım."*[433]

Yukarıda sözünü ettiğimiz yarışmanın galibi bizce Hekimoğlu İsmail takma ismini kullanan Ömer Okçu'ydu. *Türkiye Gazeteciler* ve *Yazarlar Vakfı'nın* kurucuları arasında da bulunan Hekimoğlu İsmail, Gülen övgülerinin başlamasından 6 yıl sonra şöyle döktürdü:

> *"İslamiyetle beraber kainat nizamını devam ettiren Allah, bahçıvanlar gönderdi. Hiç şüphe yok ki bunlardan biri de Fethullah Hocaefendi'dir."*
>
> *"Yanına gittim, bir okyanusun sahilinde oturur gibiydim."*[434]

EK -9

İBDA-C F. Gülen'in Körfez Savaşı sırasındaki tavırlarını ağır bir dille eleştirmişti. Taraf Dergisinin Ağustos 92 sayısında yer alan, Kazım Albayrak imzalı *"Körfez savaşı devam ediyor"* başlıklı yazıda; *"Tedavi olduğu Amerika'dan yurda dönen işbirlikçi hain Fethullah'ın Amerika ve Batı ile harbeden Irak'ı 'Lawrence'in dostları' diye vasıflandırması ve Yahudilere atılan scut füzeleri için 'Yahudi çocuklarını görünce gözlerim tüllendi' demesini de unutmadık"* deniliyordu.

---

432 Ali Bulaç, *"Hicret yurdunda vuslat"*, Zaman gzt. 8 Şubat 2001
433 H. Türkmen, age. sf. 175, 176
434 Hekimoğlu İsmail, *"M. Fethullah Gülen Hoca"*, Zaman, 6 Eylül 2001

F. Gülen bu eleştirilere avukatı aracılığıyla tekzip yolladı. Taraf Dergisi bu tekzibi yayınladı ve aşağıdaki cevabı verdi.

"FETHULLAH GÜLEN'E CEVAP

İBDA-C TARAF'a laf söyleyebilmen için önce şunların hesabını ver: Sultanahmet çıkışında türban yasağı için yapılan gösteriye katılan arkadaşlarımız için sen nasıl 'çarşaf giymiş ajanlar' iftirasında bulunabildin?

Amerika ve batının haçlı sürüleri halinde Irak'a saldırdıkları an, sen nasıl Iraklıları 'Lawrence'in dostları' diye itham ettin ve İsrail'e atılan scut füzelerinden tüm Müslümanlar bayram ederken yine sen, 'İsrail'e atılan füzeler dolayısıyla Yahudi çocuklar aklıma geldi, gözlerim tüllendi' diyebildin?

İBDA lideri ve mensuplarına siyasi şubede 'Fethullah Hocamıza nasıl laf söylüyorsunuz?" diye işkence edilirken sen de devlet müsaadesiyle camilerde muhabbet fedaisi işkenceci polisleri nasıl müdafaa edebiliyordun?

Gözbağcılık ve sahte gözyaşlarıyla Müslümanları kandırırken yaptığın edepsiz ve hayasızlıklara ne demeli? İkide bir Allah Resulü'nü rüyanda gördüğünü söyleyecek kadar İslami haya ve edepten yoksun birisi olmana ne demeli?

Kemalist devletin kucağında senin bu kadar ileriye giden çanak yalayıcı tavrın nerede; Said Nursi Hz.'nin laik (dinsiz) devletle uzlaşmayan, zindanlara göğüs geren tavrı nerede? Senin, Said Nursi'yle ne ilgin var? O 'Zalimler için yaşasın cehennem' derken sen T.C.'den yana böyle işbirlikçi vaazlarda nasıl bulunabiliyorsun?

Bu kadar iftira ve hainliklerine rağmen hangi yüzle ortada gezinebiliyorsun ki bir de kalkmış bizi iftira ve gıybetle suçluyorsun?

Kendine dikkat et sahte Hocaefendi! İslam inkılabının önüne çıkma!"

Taraf Dergisi, Eylül 92

F. Gülen de gazetecilerin bu gayretlerini karşılıksız bırakmadı. Örneğin, içlerinde Ali Bulaç, Cengiz Çandar, Hilmi Yavuz, Şahin Alpay, Ali Bayramoğlu gibi ünlülerin de bulunduğu değişik görüşe sahip gazetecilerle yemek ve geziler düzenledi.[435]

435 Nokta, 9-15 Mart 1997

1995 genel seçimleri öncesinde Erbakan Amerika'da iktidar için izin ararken, Türkiye'de de siyasi parti liderleri F. Gülen'le görüşebilmek için kuyruğa girmişlerdi.

1995 yılı içinde Çiller, Ecevit, o zamanın CHP Başkanı Hikmet Çetin, Mesut Yılmaz, Yeni Demokrasi Hareketi lideri Cem Boyner Fethullah'la görüştüler. Bu görüşmeler, F. Gülen'i iyice gündeme taşıdı. Çiller, aynı yıl Fethullah'ı yurt dışı gezisine davet etti. Hoca, Temmuz 95 başlarında devletin televizyonunda 2 saat boyunca görüşlerini anlattı. Hoca Kırkpınar güreşlerine de gitti. Güreşçiler önce Cumhurbaşkanı Demirel'in, sonra Gülen'in elini öptüler. Özetle Gülen, 1995 yılında, partilerüstü bir siyasi kişilik, devlet bürokrasisinde üst düzey bir insan konumuna getirildi. *İktibas* dergisinde yer alan "*Fethullah Hoca Devlet Başkanı Gibi*" başlıklı yazıda Hoca için:

> *"Zaman zaman siyasetin de üstünde olduğunu vurgulayan tavırları ile İslami, manevi 'devlet başkanı' gibi davranıyor"*[436] deniliyordu.

Fethullah Gülen'in adı Susurluk olayına karıştırıldığında da, siyasiler onu savundular. Savunanların içinde DSP ve CHP liderleri de vardı. O zaman Kanal D Haber Müdürü olan Tuncay Özkan, Susurluk olayı ile ilgili olarak MİT'in hazırladığı listede F. Gülen'in adının geçtiğini, Gülen'in Çiller Özel Örgütünde, Abdullah Çatlı'nın yerine getirilen Haluk Kırcı ile ilişki içinde olduğunu açıkladı.[437] İktidardaki RP, Cumhurbaşkanı Demirel, MÜSİAD, Kanal 7, Akit Gazetesi dahil geniş bir cephe Gülen'e toz kondurmamak için seferber oldu. Ecevit;

> *"Böyle bir iddiadan dolayı Hocaefendinin üzülmesine üzülüyorum. Türkiye'de aklı başında hiç kimse bu iddiayı ciddiye almayacaktır"*

derken, CHP'li Hikmet Çetin:

> *"Böyle bir şey mümkün değil",*

CHP'li Ali Dinçer de;

> *"Fethullah Hocaefendi ne söylüyorsa doğrudur"* diyordu.[438]

Aslında Ecevit'in ve CHP'nin bu tavırlarında şaşılacak bir şey yoktu. Onlar Gülen'i sahiplenirken kendi din anlayışları doğrultusunda tutarlı

436 İktibas, Ağustos 95

437 Aynı konu Fırat Haber Ajansı tarafından, 28.02.2013 günü tekrar; "*MİT: Haluk Kırcı Gülen'den para aldı*" başlığıyla gündeme getirildi. http://www.firatnews.org/news/guncel/mit-haluk-kirci-gulen-den-para-aldi.htm

438 Aksiyon, 4-10 Ocak 1997

davranıyorlardı. Çünkü Ecevit ve CHP hiçbir zaman gerçekten laik bir anlayışa sahip olmadılar. Onlar, M. Kemal tipi laikliği, resmi İslamı savunuyorlardı. Gülen de militarist, milliyetçi görüşleriyle, resmi İslamı savunarak, demokrasiden hoşgörüden söz ederek, dinler arasında diyalog kurmaya uğraşarak, Alevilere bile sözde hoşgörülü yaklaşarak, cemaatlerin tepkilerine karşı koyup, *"başörtü teferruattır"* türü sözler ederek, Atatürk'ü överek, şaşmaz ve istikrarlı bir biçimde devletten yana tavır almıştı. Gülen, resmi İslamın yeni bir figürü idi. Ecevit ve CHP, F. Gülen şahsında belki de yeni bir Rıfat Börekçi görüyorlardı.

Fethullah, *"laiklik dinsizliktir"* diyen ve M. Kemal'e, Cumhuriyete ağzına geleni söyleyen bir çok İslami çevrenin aksine bunlara sahip çıkıyordu. Hoca, üstü kapalı biçimde Kur'an'da laikliğin bulunduğunu söylüyordu. Osmanlı'ya gönderme yaparak eğer laik olunmasaydı *"11 milyonluk safkan Türk"*ün, 200 küsur milyonluk kitleyi idare edemeyeceğinden söz ediyordu ve;

> *"Ben laikliğin tehlike olduğuna ve olacağına zannetmiyorum"* diyordu.[439]

Kanal D'deki programdan sonra başlayan tartışmalar üzerine Gülen'in avukatları;

> *"Hocaefendi'nin şu ana kadar cumuhuriyet ve demokrasi karşıtı tek bir sözü veya fiili mevcut değildir"* açıklamasını yaptılar.[440]

Ve bu doğruydu. Osmanlı'da laik yanların bulunduğunu iddia eden Gülen, İslamın demokrasiye ve cumhuriyete karşıt olmadığını söylüyordu. Tabii kıvırtma payı bırakarak: Demokrasiye karşı denilemezdi ama bütünüyle de demokrasi ile özdeşleştirilemezdi.[441] Hocaefendi, Türkiye'deki demokrasiyi, ahiret hayatının sorunlarını sahiplenmediği için eksik buluyordu.[442]

> *"Cumhuriyet de demokrasi de bu milletin istikbali için önemlidir."*[443]

F. Gülen, cemaatlerin bir kaşık suda boğmak istedikleri, nefret ettikleri Atatürk için; *"Askeri ve idari bir deha"* diyordu.[444] Fethullah başka bir konuşmasında da Atatürk'ün yanlış bilindiğini, yanlış anlatıldığını belirterek şöyle diyordu:

---

439 Zaman, 18 Nisan 1997. Kanal D'de Yalçın Doğan'ın *"Güncel"* isimli proğramından .

440 *"Sözlerim çarpıtılmasın"*, Zaman, 3 Mayıs 1997

441 Nevval Sevindi, *"Fethullah Hoca ile Newyork sohbeti"*, Yeni Yüzyıl, 21 Temmuz 1997.

442 Nevval Sevindi, Yeni Yüzyıl, 28 Temmuz 97

443 Nevval Sevindi röportajı, Yeni Yüzyıl 22 Temmuz 1997

444 İktibas, Ağustos 1995. TRT-1 Ateş Hattı programından aktarma.

"Aslında o (Atatürk), akılla dini meczeden çok ender yetişmiş insanlardan biridir, enderdir. Bu insan kendi toplumunca yanlış biliniyor zannediyorum, yanlış takdim ediliyor, hem de çok manasız bir yanlış. Milliyetçiliği de o ölçüde derindir onun, müsbet manada milliyetçilik."[445]

Hocaefendi, evrim teorisine bile açıkça karşı çıkmıyordu:

"Darwin'in evrim teorisi ne kadar doğru bilemeyeceğim ama ruhta, insanların düşüncelerinde evrim yaşandığına şüphe yok." [446]

Hocaefendi'ye göre, Müslümanlıkta kadın erkek birlikte namaz kılabilirdi. Ona göre; "*4 kadınla evlenmek dini emir ve sünnet değildir.*" [447]

Hocaefendi daha önce de kılık kıyafet konusundaki tavrını ortaya koymuştu:

"Kadınların başlarını örtmesi iman meselesi ölçüsünde önem arzetmez... Allah'a karşılık kulluk, umumi manada kulluk ölçüsünde önem arzetmez bunlar. Teferruata ait meselelerdir... Temel meseleler varken, teferruatla uğraşılmamalı."[448]

Hocaefendiye göre, camiler kadınlara ve yaşama açılmalıydı. Böylece İslam dünyasında büyük bir reform yaşanacaktı. Camilerde konserler verilebilir, nikah kıyılabilirdi. Bütün bunlar peygamber döneminde olmuştu. Fakat bunların yapılabilmesi sadece Türk-İslam sentezi ile mümkündü. Çünkü Arap ve İran kültürü İslamı şiddetle özdeşleştirmişti. Osmanlı sentezini reddetmemek ama onu aşıp yeni bir kimliğe kavuşmak gerekiyordu.[449] Hocaefendi, New York'ta "*Yobaz*" başlıklı eleştirel bir de şiir yazmıştı. N. Sevindi bu şiiri de gazeteye koydu.

Hocaefendi, Alevilere de göz kırpıyordu. Cemaatlerin, genel olarak da tüm İslami çevrelerin, Alevilere karşı yukarıda örneklerini gördüğümüz kini ve nefreti onda görünmüyor gibiydi. Hocaefendi, N. Sevindi'ye şu sözleri etmişti:

"Hakikaten Alevilik ayrı bir zenginlik kaynağı oluşturuyor. Bence o kültür Sünnilik mülahazasıyla kaldırılıp bir kenara atılmamalı, değerlendirilmeli."

445 NTV Cengiz Çandar-Taha Akyol, Akt. İktibas, Nisan 1998, "*Fethullah Gülen'in Püf Noktaları*" 27.3.1998

446 Nevval Sevindi, Yeni Yüzyıl, 28 Temmuz 97.

447 Nevval Sevindi, Yeni Yüzyıl, 20 Temmuz 97.

448 Zaman Gzt. 1.10.96

449 Nevval Sevindi, Yeni Yüzyıl, 27 Temmuz 97.

Gülen, bu konuda kendi yaptıklarını da örnek veriyordu. Örneğin, Tunceli'deki tanıdıklarına cemevlerine yardımcı ve destek olmaları için ricada bulunmuştu. İzmir Narlıdere'de ortak okul projesi ve cami yanına cemevi yapımı düşünülmüştü. Hocaefendi bu konuda da Osmanlı hoşgörüsünden, caminin yanında kiliseden, havradan söz ediyordu.[450] Ama Hocaefendi, Yavuz ve Kanuni dönemindeki Alevi kırımlarından, Ebussuud Efendi'nin fetvalarından, II. Mahmut'un Aleviliği, Bektaşiliği yasaklamasından, II. Abdülhamit'in açtığı özel okullarda Şii çocuklarını zorla Sünnileştirme girişimlerinden, özetle Osmanlı'nın Alevi düşmanı yüzünden hiç söz etmiyordu.

F. Gülen, Alevilere karşı samimiyetsiz tavrını daha önce, 1995 yılında Gazi Mahallesi katliamı üzerine yaptığı açıklamalarla ortaya koymuştu. Kendi anlatımlarına göre, olaylardan önce Hocaefendiye istihbarat gelmişti. İstihbaratta; *"Olayın arkasında PKK ve Abdullah Öcalan'ın bulunduğu bildiriliyordu."* F. Gülen'e göre olayın aslı şöyleydi:

> *"Alevi olmadıkları halde Alevilik iddia eden bir takım ateistler, temelde din ve Atatürk düşmanı, dolayısıyla din ve vicdan hürriyetini garantiye alması gereken laikliğin düşmanı çevreler, Kemalizmin arkasına sığınarak, ateizm adına olaylara destek verdiler."*[451]

Ama, polis bu oyuna gelmemişti!

F. Gülen, N. Sevindi ile yaptığı röportajda, liberal, sosyal demokrat, Atatürkçü kesimlerin hoşuna gidecek entel bir kişilik resmetmeye de çalışıyordu. Örneğin, Hocaefendi Picasso'yu seviyordu. Shakespeare'e, Dostoyevski'ye, Puşkin'e hayrandı. Orhan Veli de favorisiydi. Nazım Hikmet'in fikirlerini beğenmezdi ama şiirleri hoşuna giderdi. Hatta Hocaefendi, cemaatlerin, İslami çevrelerin hiç hoşlanmadıkları Namık Kemal ve Şinasi'yi bile seviyordu. Tabii ki İslami çevreyi de gücendirmemek gerekirdi. Dolayısıyla Hocaefendi, Yahya Kemal'e de hayrandı ve onu Necip Fazıl'dan daha derin buluyordu. M. Akif, Yahya Kemal, N. Fazıl Türk şiirinde bir sacayak oluşturuyorlardı. Hocaefendi yenilerden Sezai Karakoç'u, fikir alanında da Rasim Özdenören'i beğeniyordu.[452]

F. Gülen'in İslami anlayışı konusunda genel olarak şunları söyleyebiliriz: F. Gülen istikrarlı, kendine özgü, bütünsel, sistemli bir İslami anlayışa sahip olmadı. 12 Eylül öncesinde ülkücü kesime yakın, Komünizmle Mücadele Dernekleri çerçevesinde bir dini anlayışa sahipti. Darbeden sonra Türk-İslam sentezinde bir çizgi izledi. 1990'larda parlatılmaya başlandığında da

450 N. Sevindi, Yeni Yüzyıl, 28 Temmuz 97.

451 *"Fethullah Gülen Hoca'dan müthiş açıklama: 'Gazi olaylarını 1.5 ay önceden ihbar ettim' ", Akşam Gazetesi. 24.7.1995. Akt. İktibas, Ağustos 1995.*

452 N. Sevindi, Yeni Yüzyıl, 29 Temmuz 1997.

aynı çizgideydi. Bu sayede Fethullah, eski ülkücüleri kendi kitlesi yapabildi. Türk-İslam sentezi ile senelerdir uğraşan aydın kesimi ile bütünleşebildi.[453]

Gülen'in İslam anlayışı emperyalizmin ve egemen sınıfların çıkarlarına göre biçimlenen bir anlayıştır. Gülen'i ayırt eden en önemli özelliklerden biri, köşeli laflar etmemesi, her zaman birkaç yöne çekilebilecek cümlelerle, sürekli ihtiyat kaydı koyarak konuşmasıdır.

e) 28 Şubat ve Gülen Hareketi

Gülen örgütlenmesi, başlangıçta ANAP yanlısı bir tavır aldı. Ama 1990'larda Doğu Bloku yıkıldıktan sonra partiler üstü bir konumu benimsedi. Diğer cemaatlerden ve RP'den hep uzak durdu. 1991 seçimleri öncesinde Gülen örgütlenmesini esas olarak İzmir'le sınırlı bir çevre olarak tanımlayan *Nokta* Dergisi 1995 seçimleri öncesinde;

> *"Nur cemaatleri arasında bugün en yaygın ve güçlü konumda olanı, Fethullah Gülen'in liderliğini yaptığı grup"* tespitini yapıyordu.[454]

Fethullah Gülen, Çiller'le başlayıp Ecevit, CHP ve diğerleriyle devam eden görüşmeler sayesinde *Nokta* muhabirlerinin deyimiyle; *"kamuoyunda, neredeyse Hülya Avşar kadar yakından tanınır"* olmuştu. 1987 yılında 15 bin olan Zaman Gazetesinin tirajı, şimdi 430 bine yükselmişti. Gazetenin yurt dışında 12 merkezde baskısı yapılıyordu ve Türki cumhuriyetlerde satılıyordu.[455]

EK 10

"Bize göre bu işin içinde bir iş var...

"Bir Başkadır Benim Memleketim (Kaos'un hissettirdikleri)"

Sömürgecilerin "Suud'daki gibi bir şeriat(!) devletine burada da razı olmamaları için hiçbir sebep yok... Son oyunlar hep bunun üzerine.

---

453 M.Akif Beki, *"Said-i Nursi'den Fethullah Hoca'ya Nurcular 3, Eski ülkücüler Nurcu oldu"*, Akt. İktibas, Şubat-Mart 95

454 Barış Doster-Reşat Yazıcı, *"Hangi tarikat hangi partinin yanında?" "Hangisi hangi partiye yakın?"*, Nokta 27 Ağustos-2 Eylül 1995

455 Zaman Gazetesinin 10. yılı nedeniyle Fehmi Koru ve Genel Müdür Hüseyin Gülerce ile röportaj, Aksiyon, 4-10 Kasım 1995. 4 Aralık 1995 tarihli Zaman Gazetesinde Hüseyin Gülerce'nin verdiği rakamlara göre ise, Zaman Gazetesi 312.716 satışla 9. Sıradaydı. En çok satan Sabah Gazetesiydi (813. 319). Diğer İslami yayın organlarından Milli Gazete 27.746, Yeni Şafak 21.772, Yeni Asya 3.569 satıyordu. Nurcu Yeni Asya marjinal bir gruba dönüşmüştü.

Ortalıkta arz-ı endam eden Hoca'ların, irtica tehlikesinin boyutları bu kadar yükselmişken destekleniyor oluşları aklınıza ne getiriyor acaba?..

Mesela Fethullah Gülen...

Mesut Yılmaz'ın Müslüman halkın bunca direnişine rağmen İmam-Hatip Okullarını, Kur'an'ı Kerim Kurslarını kapatmasına rağmen, Fethullah Hoca'nın okullarıyla bir alıp veremediğinin olmaması ne anlama geliyor...

İrtica kelimesi ağzından çıktığında hop oturup hop kalkan Ecevit'in Fethullah Hoca'nın hamiliğine soyunmasını neye yoruyorsunuz?

Ya Demirel'in bunca irtica curcunası ortasında Fethullah Hoca'dan plaket almasını?

Bize göre bu işin içinde bir iş var...

Sadettin Ustaosmanoğlu, Furkan, Mayıs 98

Hüseyin Gülerce, 4 Aralık 1995 tarihli Zaman Gazetesinde, "*Seçimlerde tavrımız*" başlıklı makalesinde, "*Partilerimize olan mesafeli tutumunu, partilerüstü kalma kararlılığını sürdürecektir*" diyordu.

Partiler üstü, siyaset Gülen hareketi için emperyalizmin ve egemen sınıfların uyguladıkları politikaları tavizsiz savunma anlamına geliyordu. Örneğin, İslami çevreler Gümrük Birliği anlaşmasına en azından mesafeli dururken Zaman Gazetesi; Avrupa Parlamentosunun anlaşmaya onay vermesini sürmanşetten; "*Haydi hayırlısı!..*" başlığıyla veriyordu. Hüseyin Gülerce, "*Bize Göre*" köşesinde;

> "*Görünen zararlarına rağmen Türkiye'nin Gümrük Birliği üyeliği, darbe dönemlerini kapatacak, sivilleşmenin ve demokratikleşmenin (önünü açacak)*" diye yazıyordu.[456]

Zaman Gazetesi, "*Sürekli aydınlık için bir dakika karanlık*" eylemini karalayıp gözden düşürmeye çalıştı. "*Eylemin tadı kaçtı*" sürmanşeti altında:

> "*Susurluk'un aydınlatılması için başlatılan '1 dakika karanlık' eylemi giderek amacından sapıyor.*
>
> *Halkın demoratik tepkisi, illegal gövde gösterilerine paravan yapılmak isteniyor*" deniyordu.[457]

456 Zaman, 14 Aralık 1995
457 Zaman, 21 Şubat 1997

İllegal örgütlerin hangi eylemleri planladıklarına dair polis raporlarına yer veriliyordu. Zaten eyleme katılım da yüzde 1'di!

Fethullah Gülen, Samanyolu TV'de yaptığı konuşmada Susurluk olayına medyanın yaklaşım biçimini de eleştiriyordu. Bu kadar didiklemenin bir gereği yoktu. Susurluk örtbas edilmemeliydi ama;

> *"Bunun temelinde bizim milli birliğimize, milli bütünlüğümüze, devlet telakkimize eğer dokunacak bazı şeyler varsa, bu kapı aralanmamalıydı. O kapıdan girilince şayet askere olan güvenimiz sarsılacaksa, güvenlik kuvvetlerine olan güven sarsılacaksa, meclise olan güven sarsılacaksa bunun üzerine biraz daha farklı yöntemle gidilmeli ve mesele çözülmeliydi."*[458]

"Yarası olan gocunur" sözü bu noktada tam da Gülen'e uyuyor.

Cemaatler 95 seçimlerinde RP üzerinde ittifak yaptılar. Geçmişte Demirel'in şaşmaz savunucusu Süleymancılar listelerde yer aldılar. Işıkçılar da RP'yi destekledi, tabii ki İskenderpaşa ve İsmailağa da. *Yeni Asya* DYP'den şaşmadı. DP'li Menderes de RP'ye geçti.[459]

Cemaatler ilk defa tek parti üzerinde böyle bir birlik oluşturmuşlardı. Bu birlik bir başarıydı ama aynı zamanda cemaatlerin içinde bulundukları zor durumun da bir sonucuydu. Devletin saldırıları ve Gülen örgütlenmesinin alabildiğine desteklenip geliştirilmesi karşısında cemaatlerin önünde başka bir seçenek de kalmamıştı.

ABD ve askerler RP ile arayı bozunca, Gülen de Çiller'e ve Mesut Yılmaz'a birlik olmalarını, böylece RP'yi safdışı bırakmalarını önerdi.[460] 28 Şubat kararları sonrasında Erbakan'a karşı şiddetli bir muhalefete başladı. Gülen, askerin muhtıra verdiğini bile kabul etmiyor, *"Buna muhtıra denmez"* diyordu. Çünkü askerler, bakanlarla, başbakanla birlikte ortak karar almışlardı. *"Ordu tahrik edilmemeli(ydi)"*

> *"Niçin (...) Askeriye muhtıra verdi diye suçlanıyor? Ben bunu yanlış buluyorum. (...) Yani demokratik yollardan problemler çözülsün istediler. Antidemokratik muacelere başvurmayı düşünmediler. Ben bunu böyle algılıyorum."*[461]

Gülen, 16 Nisan 1997'de Kanal D'de Yalçın Doğan'la yaptığı söyleşide de şunları söyledi:

---

458 Zaman, 6 Nisan 1997

459 Zaman, 4 Aralık 1995. Fehmi Koru makalesi.

460 http://www.odatv.com/n.php?n=erdogandan-gulene-28-subat-potporisi-2802131200

461 Samanyolu TV'de yaptığı konuşma, Zaman, 6 Nisan 1997.

"Ama onlar konumlarının gereğini, anayasanın kendilerine verdiği şeyleri yerine getiriyorlar. Hatta dahası, ben zannediyorum, onlar, bazı sivil kesimlerden daha demokrat."[462]

F. Gülen, Erbakan'a açıkça *"çek git"* diyor ve bu sözler o günlerin gazetelerine manşet oluyordu.

F. Gülen, 28 Şubat kararları içinde en çok tepki çeken 8 yıllık kesintisiz eğitimi bile hoşgörüyle karşıladı:

"Ben başkalarının gördüğü gibi kesintisiz 8 senelik eğitimi çok da tehlikeli görmedim. Öyle bir kaynağın kurutulması şeklinde almadım, algılamadım."[463]

Bunları söyleyen F. Gülen, bir yandan da her zaman olduğu gibi ihtiyatı elden bırakmıyordu. Örneğin, 2 Nisan 1997 tarihli *Zaman* Gazetesinde; *"Hocaefendi: İHL iyi tahlil edilmeli"* başlıklı haberde Gülen, kesintisiz eğitim üzerinde düşünülmesini istiyordu. Ama burada da generallerin eleştirilmesine karşı çıkıyor, askerin dinsiz olmadığını savunuyordu.

İHL'lerin orta kısımları kapatıldı ama Gülen'in okullarına dokunulmadı.

Nisan 98 tarihli *İktibas* Dergisi, *"28 Şubat süreci ve konjonktürel gelişmeler"* başlıklı *"Yorum"* yazısında şaşkınlığını şöyle dışa vuruyordu:

"Acaba bu cemaat (Gülen, O.T.), CIA'nın 'ılımlı İslam' projesinin bir sonucu mu? Orta Asya ve dünyaya yayılmış 'Türk kolejleri' zinciriyle bunlar, Türkiye'nin kendi çapında bir 'emperyal vizyonu'nu mu temsil ediyorlar? Yoksa bunlar, Avrupa'da yüzyıllık gelenek üzerinde yükseltilen St. Joseph, St. Michel, Dome De Sion eğitim vd. konularda faaliyette bulunan kurumların Türkiye'de gecikmiş versiyonu mu?"

Hüseyin Gülerce de *Zaman* Gazetesine yazdığı makalelerde bütün suçu Erbakan'a yıkıyor, hükümetin bir yolunu bulup çekilmesini istiyordu.[464]

28 Şubat sürecinde Gülen, Amerika'ya da bir sefer yapıp geldi. Yüksek tansiyonu ve kalp rahatsızlığı bulunan Gülen'e doktorlar yurtdışında tedaviyi sürdürmesini önerdiler ve Gülen Amerika'ya gitti.[465] Gülen'in bu kararında tabiplerden çok, *"siyasi doktorların"* önerilerinin rolü daha büyük olsa gerek. RP-DYP hükümetinin düşmesinden sonra tekrar Başbakan olan

462 Odatv. ag site.
463 Odatv. ag site.
464 Örnekler için, 17 ve 21 Nisan 1997 tarihli makalelere bakılabilir.
465 *"Fethullah Gülen Hocaefendi sağlık kontrolünde"*, Zaman, 13 Haziran 97.

Mesut Yılmaz, Hoca'yı arayıp geçmiş olsun dedi ve hayır dualarını eksik etmemesini istedi.[466]

Gülen hakkında 28 Şubat sürecinde hiçbir takibat yapılmadı. Tersine, Gülen örgütlenmesi yurt içinde, yurt dışında yeni açılımlar yaptı. Gülen'in Papa ile görüşmesinin ardından *Türkiye Gazeteciler ve Yazarlar Vakfı* 1998 yılında *Hoşgörü Ödülü* dağıttı. Cumhurbaşkanı Süleyman Demirel, ANAP lideri Mesut yılmaz, Bülent Ecevit, Genelkurmay Başkanı İ. Hakkı Karadayı ödüle layık görülenler arasındaydı.

Karadayı ödülü reddetti, diğerleri aldı. Aynı vakıf Temmuz ayı içinde (1998) sonradan ünlenecek olan *Abant Toplantıları'nı* başlattı. İlk konu *Laiklik ve İslam* idi. 20 Temmuz 98 tarihli Hürriyet Gazetesi Abant'ın sonuç bildirgesini; *"devrim niteliğinde kararlar"* diye duyuruyordu. Kararlarda İslami devlet istenmediği, İslamın demokrasi ile bağdaştığı vurgulanıyordu.

F. Gülen, Mart 1999'da tekrar Amerika'ya gitti. Nisan 1999'da yapılan seçimlerden sonra kurulan MHP-DSP koalisyonu döneminde Gülen, bazı operasyonların hedefi olmaya başladı. 1999'un Haziran ayında ATV'de Gülen'in bir konuşma bandı yayınlandı: *"Ve şimdiye kadar irtica tartışmalarında adı sık geçen ama herhangi bir takibata uğramayan Fethullah Gülen Hocaefendiye yönelik operasyon start aldı"*;[467] Ardından soruşturmalar başlatıldı. Onun hakkında hazırlanan resmi raporlar basına sızdırıldı. Böyle bir rapor hazırlayan Ankara Emniyet Müdürü Cevdet Saral, Mesut Yılmaz tarafından görevinden alındı. Emniyet Genel Müdürü Necati Bilican da zorunlu izne ayrıldı.[468] Gülen hakkında açılan davalar daha sonra beraatle sonuçlandı. Ama Gülen, Türkiye'ye dönmedi.

f) Emperyalizm ve Gülen Hareketi: "En işe yarar proje"

F. Gülen'in 1990'lı yıllarda, başörtü eylemlerinin yükseldiği günlerde;

> *"Yeryüzünde emniyeti temsil etmek isteyen bir cemaat aranınca biz bunu temsil edeceğiz diyoruz."*

dediğini yukarıda aktarmıştık. Doğu Blokunun yıkılma sürecinde ve sonrasında Gülen örgütlenmesinin emperyalizmle işbirliği son derece açıktır. Bu işbirliğinin hangi tarihte nasıl kurulduğunu bilmiyoruz ama, bu işbirliği sayesinde Gülen hareketinin birkaç yıl içinde imkanlara boğulup nasıl çığ gibi büyüdüğünü yukarıda gördük.

---

466 Sabah, 17.8.97. Akt. İktibas, Eylül 97. Haberde Gülen'in 8 yıllık eğitimi desteklediği de bildiriliyordu.

467 *"Gündem yorgunu Türkiye"*, Altınoluk, Temmuz 99.

468 Ankara Kulisi, *"Saral Niçin kurban seçildi?"*, Nokta, 27 Haziran-3 Temmuz 1999

1991 Körfez krizi sırasında bütün İslamcı kesimler Amerikan işgaline karşı Irak halkını destekliyordu. Bu destek sadece lafta kalmıyor, gösteriler, mitingler yapılıyordu. Bütün bunlar olurken Fethullah Hoca'nın her zaman olduğu gibi gene gözleri yaşarıyordu. Ama bu gözyaşları, acımasızca, emperyalist tekellerin çıkarları için katledilen ve katledilecek olan milyonlarca Iraklı için değildi. Hocaefendi, katledilen, emperyalist işgale karşı savaşan Irak halkını; "*Lawrence'in dostları*" diye itham ediyordu. Hocaefendi, İsrail'e atılan bombaların yaptığı tahribata ağlıyordu.

Fethullah Gülen, televizyon konuşmalarında Amerika'ya toz kondurmadı. Hoca, hep Amerika ile işbirliğinin zorunlu olduğunu anlattı. 1995 yılında, TRT-1'de yayınlanan Ateş Hattı programında;

> *"Küreselleşen bir dünyada ABD'lilerle sırt sırta verip oturacağımız bir binada, bir binada onlar bir binada biz, böyle bir dünyada kavganın yeri yoktur"* diyordu[469]

Nevval Sevindi'nin yaptığı röportajda Hocaefendi, Amerikan işbirlikçiliği konusunda çok daha açık konuştu:

> *"Hatta denilebilir ki, şöyle veya böyle Amerika ile dost geçinmeden, destek almak değil, dostça geçinmeden, Amerikalılar istemezlerse kimseye dünyanın değişik yerlerinde hiçbir iş yaptırmazlar. Şimdi bazı gönüllü kuruluşlar dünya ile entegrasyon adına gidip dünyanın değişik yerlerinde okul açıyorlarsa, bu itibarla, mesela Amerika ile çatıştığınız sürece bu projelerin gerçekleştirilmesi mümkün olmaz. Amerika, hala bu dünya gemisinin dümeninde oturan bir milletin adıdır.(...) Bu realite kabul edilmeli. Amerika gözardı edilerek şurada burada bir iş yapılmaya kalkılmamalı. Rusya destekleyebilir bir işi fakat Amerika ile iyi geçinmezseniz, işinizi bozarlar. Çünkü Amerika kendi işlerinin ahenk içinde gitmesini ister, Amerika düzeninin bozulmamasını ister."*[470]

Hocaefendi; "*Amerika'nın planlarına karşı çıkmayalım, birlikte davranalım yoksa sonumuz kötü olur. Dünyanın hiçbir yerinde iş yapamayız, bir tane okul açamayız*" diyor. Böylece başka ülkelerde açılan Gülen okullarının ardında kimin olduğunu da itiraf ediyordu. Gülen, "*Altın Nesil*"i Batı ve Amerika ile işbirliği içinde yaratmaya çalışıyordu:

> *"Batı ile şu veya bu şekilde bir birleşme çok önemlidir. Batı ile entegrasyonun ayrı kazançları olacak. Amerika'yı yakın hissedeceğimiz yanlarıyla, yakın takibe alma ve de-*

469 Akt. İktibas. Ağustos 1995

470 Nevval Sevindi, "*Amerika dünyanın dümeninde*", Yeni Yüzyıl, 22 Temmuz 97

ğerlendirme; önemli şeyler bunlar. Bunlarla 'Altın nesil' yetiştirebilir, dünyada ilmi teknolojiyi temsil eden bir genç nesil."[471]

Fethullah Gülen, RP'nin ve cemaatlerin yüzlerini İslam dünyasına dönmelerine karşı çıkıyordu. Amerikan politikasına uygun olarak, Asya'ya yönelinmeliydi. Hoca'ya göre İslam ülkeleri kendilerini daha iyi Müslüman görüp bize tepeden bakıyorlardı.[472] Bu tabii ki işin bahanesiydi. Gerçek nedeni tahmin etmek de zor değil. Emperyalizm için İslam ülkeleri zaten çantada keklikti. Sorun, Sovyetlerden kopan Türk ve Müslüman bölgelerin yeniden sömürgeleştirilmesiydi ve Amerika'nın bu iş için Müslüman işbirlikçilere ihtiyacı vardı.

Fethullah Gülen, Erbakan'ın D-8 projesi için de; "*D-8 tabana ucuz bir mesaj*" diyordu. Bu proje gerçekçi değildi. Çünkü:

> *"İslam ülkeleri olarak her biri bir Batılının elindedir. Suudi Arabistan da böyledir, İran da böyledir. Dümendeki insanların izni olmadan sizle böyle bir anlaşmanın gerçekleşmesine kimse izin vermez."*[473]

Görüldüğü gibi Hocaefendi, emperyalizmin arka çıkmadığı hiçbir işi gerçekçi bulmuyordu.

Hoca, Amerika ve Batı ile birlikte tam bir İran düşmanı idi. İran için şu tespiti yapıyordu:

> *"İran hep fitneler tarihi olmuştur. İran, İslamı zorla kabul etmiş, mukavemeti entrikada bulmuştur."*

Hocaefendi'nin İran'a kızgınlığının özel nedenleri de vardı. İran, okul açılmasına izin vermemişti. Bunun üzerine, hiç değilse Türklük adına Azerbaycan'da bir tane açalım teklifi yapılmıştı. Ama İranlılar, Türklük adına yapılacak bir tane okulu bile kabul etmemişler, üstelik; "*Paranız çoksa bize verin biz açarız*" diye dalga geçmişlerdi. Hoca, İran'ı Orta Asya'dan kovmakla, Tacikistan dışında tutunacak yer bırakmamakla övünüyordu.[474]

Fethullah Gülen, 1997 baharında Amerika'ya sözde tedavi için gittikten sonra boş durmadı. Gülen, Amerika'ya gitmeden önce Fener Rum Ortodoks Kilisesi Patriği ile ve Hıristiyan ve Yahudi cemaat liderleriyle görüşmüştü. Gülen 1997 yılının Eylül ayında da Amerika'da Papa'nın sağ kolu Kardinal John O'Connor ile buluştu. Kardinal Gülen'e övgüler yağdırmış ve:

---

471 Nevval Sevindi, Yeni Yüzyıl 28 Temmuz 97.
472 Nevval Sevindi, Yeni Yüzyıl, 20 Temmuz 97.
473 Nevval Sevindi, Yeni Yüzyıl, 22 Temmuz 97.
474 Nevval Sevindi, Yeni Yüzyıl, 23 Temmuz 97.

"Siz, Batı dünyasına umut taşıyorsunuz" demişti.[475]

Hoca, ardından New York'a giderek, *"dünyanın en önemli Musevi örgütü olan ADL (Anti-Defamation League) Başkanı ile görüştü."* Bu örgüt kısa bir süre önce Mesut Yılmaz'a ödül vermişti.[476] Bu örgütün *"Kahramanlık Ödülü"*nü almak da, daha sonraki yıllarda Tayyip Erdoğan'a nasip olacaktır.

Gülen, hiçbir resmi sıfatı olmamasına karşın sanki bir devlet adamı, büyük bir dini lider muamelesi görüyordu. Gülen, 1998 yılı Şubat'ında Papa ile görüştü. Fethullah, Vatikan'da devlet protokolü ile karşılandı ve uğurlandı. Bunun nasıl olduğunu soranlara da şu cevabı verdi:

> *"Ben de uzun zaman severek devletime hizmet ettim...*
>
> *Emekli oldum. Bir vatandaş olarak burada diyalog adına, hoşgörü adına teşebbüslerde bulunduğum gibi (Bartholemeus'la, Ermeni patriğiyle görüştüğüm gibi). Fakat, bütün bunları hep devletime sorarak yaptığımı söyleyebilirim."*[477]

Olayın daha ayrıntılı anlatımı *Zaman'dan* Alaattin Kaya'dan:

> *"Zamanın Jandarma Genel Komutanı Teoman Koman'a gidip, 'Paşam var mı bir rahatsızlık' dedik. 'Enteresan bulduğum faaliyettir. Daha enteresan gelen de solun, aydınların size karşı sıcak bakmış olmasıdır.' dedi. Arkasından MİT'e gittik. Orada yetkililer ve biz anlattık.(...)*
>
> *Bizim yıllardır izlediğimiz politikalar nedeniyle gerek Genelkurmay'ı, gerekse MİT'i zaafa uğratacak hiçbir beyanımız olmamıştır. Çok aleyhimizde oldukları, bize çok problem çıkarttıkları devrede dahi."*[478]

Gülen'in Papa ile buluşmasının öncesinde TÜSİAD, yayın organı Görüş Dergisinde bir Fethullah Gülen değerlendirmesi yaptı. Değerlendirmede Gülen hareketi *"En işe yarar proje"* olarak nitelendiriliyordu:

> *"Fethullah Hoca olayı, devletin resmi modernleştirme programı ile toplumun geleneksel değerlerini yeniden canlandırma işlevi görmüştür. Veya yaşama ihtiyacı veya arzusu arasında sıkışmış gibi görünen belli bir halk kitlesi için en barışçı ve uzlaştırıcı bir uyum ve entegrasyon pro-*

475 *"Büyük randevuya doğru"* Sabah . 22.09. 97. Akt. İktibas, Ekim 97.

476 *"Fethullah Gülen Yahudi Örgütü ADL ile anlaştı"*, Hürriyet, 24.12.1997Akt. İktibas, Ocak 98

477 NTV'de Cengiz Çandar ve Taha Akyol'un F. Gülen'le yaptığı konuşmadan aktaran İktibas, Nisan 98

478 Haşim Akman, *"Fethullah Gülen'i Alaattin Kaya anlatıyor"* Aktüel Dergisi sayı: 345 1998. Akt. İktibas, Nisan 98

jesi olarak görünmektedir. Bir yandan modernliğin getirdiği değerleri yok saymak istemeyen, ancak öbür yandan binlerce yıllık bir gelenek ve duyarlığın ürünlerine sırt çevirmek istemeyen bu kitle için Fethullah Hoca'nın temsil ettiği tez veya daha doğrusu sentez, en işe yarar proje olarak görünmektedir."[479]

Gülen'in Asya'da açtığı okullar daha sonraki yıllarda, ilgili devlet yönetimlerinin dikkatini ve tepkisini çekmeye başladı. Bu okullarda Latin harflerine geçilmişti ve eğitim dili İngilizce'ydi. Gönderilen öğretmenler okullarda dini eğitim vermiyorlardı ama bu iş evlerde ve başka yöntemlerle yapılmaya çalışılıyordu. Örneğin, öğretmenler yaşantıları ile İslami kurallara uyarak, dinin gereklerini yerine getirerek ve öğrencileri de kendilerine özendirerek örnek oluyorlardı. Gülen okullarının amacı bürokrasiye ve bu ülkelerde iş yapacak emperyalist şirketlere nitelikli kadrolar yetiştirmekti. Ama İngilizce'nin ve Türkçe'nin bu ülkelerde yaygınlaştırılmasının bir diğer amacı da, medya ve sözde sivil toplum kuruluşları ile yapılan Batı yanlısı propagandaları anlayıp etkilenebilecek, kısacası Batı tarafından yönlendirilebilecek bir kitle yaratmaktı. Kimse anlamadıktan sonra, örneğin, TRT'nin, Gülen'in TV kanallarının uluslararası Türkçe yayın yapmalarının bir anlamı kalmazdı.

Özellikle 2000 yılından sonra Asya ülkeleri, Gülen hareketinin faaliyetlerini denetim altına alacak kısıtlamalara gitmeye başladılar. Bazı okullar kapatılıyor, bazıları devlet yönetimine alınıyor, Risale-i Nurlar yasaklanıyordu. Yöneticiler, cemaatin görünmek istediği kadar masum ve kendini eğitime adamış, her türlü siyasi ihtirastan uzak bir dindar örgüt olmadığına kanaat getirmişlerdi. Özbekistan, bütün cemaat okullarını ve Türkiye Cumhuriyeti'nin açtığı resmi okulları kapattı.[480] Rusya önce, çok sayıda öğretmeni Türk istihbaratına (CIA'ya da denilebilir) ajanlık yaptıkları iddiasıyla sınır dışı etti. Aynı şekilde 2002-2004 yılları arasında 20'den fazla cemaat taraftarı sınır dışı edildi. Gülen okullarının bazıları kapatıldı, bazıları da Rus yönetiminin denetimine geçirildi. Ama bütün bu tedbirleri yetersiz gören Rusya, 2008 baharında Gülen Cemaatinin bütün faaliyetlerini yasakladı. Cemaat aşırı dinci bulunuyor ve terör grupları ile ilişki içinde olmakla suçlanıyordu. Kafkaslar'ı Rusya'ya karşı kışkırtmak, Çeçenlere destek vermek de suçlamalar arasındaydı.

Hareketin merkezi ise Amerika'daydı. Cemaat kurumlarının çoğunun merkezi Washington'daydı.[481]

---

479 Aktaran Ertuğrul Özkök, *"Fethullah Gülen-Papa buluşması"*, Hürriyet, 7 Şubat 1998. http://hurarsiv.hurriyet.com.tr/goster/haber.aspx?id= 5400

480 Kıvanç Koçak, *"Gülen mutlakiyetçiliği: Otoritarizm, askeri nizam ve kışla disiplini"*, Birikim Dergisi. Ekim 2012. Sayı: 282.

481 Bayram Balcı, *"Orta Asya, ABD ve Avrupa'da Gülen Cemaati'nin gelişimi"*, Birikim Dergisi. Sayı: 282

Gülen, Mavi Marmara gemisi katliamında da İsrail'i haklı buldu. Hocaefendi İsrail'le uzlaşmadan, anlaşmadan, yani ondan izin almadan böyle bir işin yapılmasını;

> *"Faydalı sonuçlar doğurmayacak şekilde otoriteye başkaldırmak"* olarak nitelendirdi.[482]

2012 yılının Eylül ayında, Amerika'da çekilen ve Müslümanlara hakaret eden bir film Arap dünyasında olaylara neden oldu. Libya'da ayaklananlar Amerikan büyükelçiliğini bastılar ve büyükelçiyi de öldürdüler. Libya'da Amerikalıların ve Avrupalıların, Türk devletinin de işbirliği ile öldürdükleri yüzbinlerce insan için kılını kıpırdatmayan Fethullah Hoca, 14 Eylül günü bir açıklama yaptı.

> *"Olayda hayatını kaybedenlerin yakınlarına, Amerikan halkına, hassaten ABD Dışişleri Bakanı Sayın Hillary Clinton'a başsağlığı diliyorum. Acılarını yürekten paylaşıyorum"* diyordu.[483]

Hocaefendi, terörün her türünü lanetliyordu. Ama o, terörden sadece Amerika'ya ve İsrail'e karşı yapılan silahlı eylemleri anlıyordu. Kaddafi'nin, binlerce Libyalının linç edilmesi, Irak'ta yüzbinlerce çocuğun ambargo nedeniyle ölmesi ona göre terör değildi. Hocaefendi, Kahire ve Yemen'deki gösterileri *"İslam'ın ruhuna ihanet"* olarak nitelendiriyordu.

Gazeteci Yalçın Doğan, Amerika ve CIA ile Gülen hareketi arasındaki ilişkiyi, 2008 yılında şu olgularla gösteriyordu:

> *"Kefil olanlar (F. Gülen'in yeşil kart alarak Amerika'da kalabilmesi için kefil olanlar, O.T.) arasında Türkler olduğu gibi, eski CİA ajanları, Amerikan üniversitelerinden bol bol teoloji öğretim üyeleri, papazlar ve bazı kiliseler var."*
>
> *"En olmadık, en akla gelmeyecek ülkelerde okul açan Fethullah'a, o ülkelerin okul izni Amerikan vizesinden geçiyor. Okullar dünyada onun için bu kadar yaygın."*[484]

12 Temmuz 2012 tarihli Fırat Haber Ajansının internet sitesinde yer alan bir haber şöyleydi:

> *"FBI: Gülen ile birlikte çalışıyoruz."*[485]

---

482 Birikim Dergisi yag. sayı. sf. 50

483 15 Eylül 2012 tarihli gazeteler.

484 Yalçın Doğan, *"El Kaide'ye karşı Fethullah"*, Hürriyet, 27 Haziran 2008

485 Haberin alındığı kaynağın sitesi şöyleydi: http:/www.fbi.gov/hauston/news-and-outreach/in-your-community/outreach

Özetle; Amerikan emperyalizmiyle Gülen hareketinin organik ilişkisi, emperyalizmin gizli, açık kurumlarıyla iç içe çalıştığı, apaçık ortada olan bir olgudur.

Gülen hareketinin nasıl bir örgütlenmeye sahip olduğu bilinmemektedir. Hareket içinde açık alanda öne çıkan kişiler de örgütsel yapıyı özenle gizlemeye çalışmakta, bir *"hizmet hareketi"* olduklarını iddia etmektedirler. Ama birçok ülkede, değişik alanlarda son derece başarılı ve koordine bir çalışma yürüten Gülen hareketinin hiyerarşik, kendi içinde son derece disiplinli çalışan bir örgütlenmeye sahip olduğu aşikardır.

Gülen hareketinin bir diğer bilinmeyeni de, dünya çapında, çok çeşitli alanlarda yürütülen faaliyetlerin nasıl finanse edildiğidir. 2009 yılında harekete bağlı okul, vakıf, şirket ve medya organlarının değerinin 26 milyar dolar olduğu ifade ediliyordu.

Fethullah Gülen, değişik zamanlarda bu konuda açıklamalar yaptı. Ama bugüne kadar ikna edici olamadı. Bundan sonra da ikna edici bilgiler, belgeler sunabileceğini hiç zannetmiyoruz. Çünkü Hocaefendi'nin bu konudaki açıklamaları gerçekleri açıklamaya değil, gizlemeye, konuyu saptırmaya yönelik açıklamalardı.

Hocaefendi kendisinin *"dikili taşı"* olmadığını söylüyordu. Sorun da zaten buydu. Sıradan bir emekli vaiz bu kadar parayı nereden buluyordu, ya da onun adına bu kadar para nereden bulunuyordu?

Nevval Sevindi'nin yaptığı röportajda bu tür bir soru üzerine F. Gülen, *"Halkın, İstiklal Savaşı ruhuyla okullara sahiplendiğini"* söyledi. [486] Yani, konuyu, *"Vatan, millet, Sakarya"* edebiyatına getirip, gerçeği gizlemeye çalıştı.

*"İstiklal Savaşı"*nın merkezi kurumlarının Amerikada bulunması, *"İstiklal savaşı ruhuna"* Amerika'nın, Musevi kuruluşu ADL'nin, Papanın daha çok sahiplenmesi, Fethullah'ın bizzat kendinin *"dünyanın dümeninde duran Amerika'nın"* onayı ve desteği olmadan hiçbir işin olamayacağına inanması, bunun demagojik bir söz olduğunu yeterince gösterir.

Zaman gazetesinde yayınlanan bir söyleşisinde de F. Gülen, sorumluluğu milletin sırtına yıkmaya çalıştı:

> *"Asya'daki okulları milletimiz finanse ediyor. Şimdilerde alternatif himmet meselesi Çırağanlarda, Hiltonlarda yapılıyor. Ve bu işe sahip çıkılıyor. Türk müteşebbisleri Asya'da yatırım yapıyor. (...) Bu okullara sahip çıkıyorlar."* [487]

486 Nevval Sevindi, Yeni Yüzyıl, 20 Temmuz 97.

487 *"Değirmenin suyu nereden?"* Zaman, 6 Nisan 1997.

Para sorununun "*milletin himmetiyle*" (gönüllü yardımlarıyla) halledildiği cevabı da pek doyurucu değil. Çünkü masraflar pek öyle himmetle, otellerde toplanan paralarla kapatılacak cinsten değil. Gülen hareketinin faaliyet alanları, bu küçük ve ortaboy İslami şirketlerin altından kalkabileceği cinsten değildir. Sadece görünen yüzüyle 26 milyar dolardan söz ediliyor. Ama masraflar sadece göze görünen kurumlara ve buralarda çalışanlara harcananlardan ibaret olmamalıdır.

Bu faaliyetler Amerika'nın desteği ile sürdürülebildiği için, bunların finansmanını da sadeceTürkiye sınırları içinde düşünmemek gerekir. Gülen örgütlenmesinin faaliyetlerini ılımlı İslam'ın, Yeşil Kuşak projesinin finansmanı çerçevesinde değerlendirmek daha doğru görünmektedir.

Yeşil Kuşak projesiyle birlikte, İslami faizsiz(!) finans kurumları da ortaya çıktı.Yeşil Kuşak projesinin, Afganistan'da ekilen haşhaşın Pakistan'da eroine çevrilip dünya pazarına sürülmesi ile finanse edildiği genel kabul gören bir gerçektir. Aynı Pakistan 1981 yılında İslami bankacılığa geçti.

Dikkati çeken bir diğer husus, dünyaya faizsiz finans kurumlarını yayan Suudi Arabistan'ın, kendi ülkesinde bunlara izin vermemesiydi.

> *"Suudi Arabistan'da faaliyet gösteren bütün bankalar faizli sisteme göre çalışmaktadır. Muhammed Faysal, Suudi Arabistan'da faizsiz banka kurmak isteği ile 1981 yılında Merkez Bankası'na müracaat etti. Halk Suudi Arabistan'daki bankaları İslami banka zannediyor. Halbuki faizle çalışırlar. (...) 16 yıldır Faysal'ın teklifini cevapsız bıraktılar."*[488]

Türkiye'de faizsiz finans kurumları 12 Eylül cuntasından sonra açıldı. 1983 yılı sonunda ANAP hükümeti Suudi kökenli finans kurumları ile ilgili kararnameyi Resmi Gazetede yayınladı. Bu kurumlara özel ayrıcalıklar da tanındı. Örneğin, bu kurumların iflas ya da tasfiyesi durumunda Türk Ticaret Kanunu, İcra İflas Kanunu ve mevzuatı ile ilgili işlemler uygulanmayacaktı. Uğur Mumcu bu durumu;"*bir çeşit 'kapitülasyon'dur bu*" diye nitelendiriyordu.[489]

10-16 Eylül 1995 tarihli *Nokta* dergisinde şu manşet vardı:

> *"Her Türlü Yasadışı İşe Karıştığı İddia Ediliyor. Faisal Finans Kabusu!"*

Kurucuları arasında, Gülen'in arkadaşı Salih Özcan'ın da bulunduğu Faisal Finans, ünlü "*Mercümek olayı*"na da karışmıştı. Bosna'ya toplanan

488 "*Zaim'den iktisat dersleri*", Zaman, 11 Mayıs 1997.
489 Uğur Mumcu , Tarikat Siyaset Ticaret, Sf. 74

yardım paralarını başka alanlara aktaran Mercümek, bu işi Konya'dan Faisal Finans Kurumu üzerinden yapmıştı.

Gülen hareketi 90'lı yılların ortasında bu alana da girdi. 1996 yılında Asya Finans (sonradan Asya Bank oldu) ve Işık Sigorta kuruldu. Fethullah Gülen bu kurumlar ile ilgili soruları, *"Arkadaşlar ilgileniyorlar, benim bir alakam yok"* türünden cevaplarla geçiştirmişti.

1997 yılında Türkiye'de altı özel finans kurumu faaliyet gösteriyordu: Faisal Finans, Al Baraka, İhlas Finans, Anadolu Finans, Kuveyt Türk, Asya Finans. Yolsuzlukla ünlecek olan Deniz Feneri Derneği de 1998 yılında kuruldu. Özetle, Gülen'in adıyla özdeşleştirilmiş olan bu yapılanmanın örgütsel ve mali yapısı, nerede ne yaptığı tam bilinmemektedir.

III) AKP Hakkında Özet Bilgi

AKP'yi kuran *Yenilikçiler* kendilerine *Erdemliler Hareketi* adını da takmışlardı. Başlangıçta Yenilikçilerle çalışan MHP'li Meral Akşener bir süre sonra bunlardan ayrıldı ve *Erdemliler* hakkında şunları söyledi:

> *"Bunlar kendilerine erdemliler hareketi diyordu. Size soruyorum. İki gün önce Saadet Partisi'nin kurucular listesine giren, Saadet Partisi'nin kuruluşu için imza atan kişiler, 24 saat geçmeden imzalarını çekerek 'biz yenilikçi oluşumdayız' diyenlerle mi erdem olacak? Erdem bunun neresinde?"* [490]

Erdemli Tayyip, FP kongresinde seçimi kaybettikten sonra; *"65 yaşın yukarısındakilere siyaset yasağı getirelim"* diyordu.[491] Yani Tayyip'in koltuk hırsı, önünde engel olarak gördüğü Erbakan'a duyduğu kin, bütün erdemlerin önüne geçmişti. Tayyip'in bu hırsını gören Nuray Mert, bir yazısını şu cümleyle bitirmişti:

> *"Gözünü hırs bürüyerek siyaset yapanlardan ürküyor, tiksiniyorum."* [492]

Necati Tuncer de, AKP'ye koşturan eski RP ve FP'li erdemliler için şunları yazdı:

> *"83'deki ANAP yükselirken, ANAP içindeydiler; Refah yükselirken, Refah'ın koltuklarını paylaştılar; bugün ise kartel desteğinin AKP'de olacağını belki herkesten biraz*

490 *"Akşener'den 'Erdem' dersleri"*, Milli gazete, 17 Ağustos 2001
491 Nokta, 10-16 Eylül 2000
492 *"Vahşetin çağrısı"*, Radikal, 31 Ağustos 2001

önce kestirerek istikballerini garantilediler.Ne burun varmış bunlarda; bu ne kokuşmuş böyle."[493]

Erdemli olanlar sadece siyasi kadrolar değildi. İslami hareket içinde yer alan bir çok aydın, bir yandan AKP'ye, bir yandan Gülen örgütlenmesine uygun teoriler geliştirebilmek için seferber oldu. Bu İslami aydın kesim, AKP'nin ve Gülen'in İslami hareket içinde meşrulaştırılmasında, çekim merkezi olmasında egemen sınıflar namına gerçekten önemli işler gördüler.

Örneğin, Ali Bulaç, yazdığı makaleler ve kitaplarla AKP'ye ve Gülen hareketine bir derinlik kazandırmaya çalıştı. Bunu da eleştiri oklarını, devletin, emperyalizmin tasfiye etmeye çalıştığı Milli Görüş'e yönelterek yaptı. Ali Bulaç, Milli Görüş'ü emperyalizmin ve egemen sınıfların bakışıyla eleştirdi.Daha doğrusu bu kesimlerin Milli Görüş'e yaklaşımlarına İslami teorik bir biçim vermeye çalıştı.

Bulaç, 28 Şubat sürecinde Gülen'in *Zaman* Gazetesinde yazıyordu. 1997 yılında yazdığı bir makalede RP yönetici kadrosunu; *"üçüncü dünyacı, millici, kalkınmacı ve sığ din anlayışı"* yüzünden, İslam dünyası için büyük bir değişim modeli olabilecek RP projesini heba etmekle itham ediyordu.[494]

Ali Bulaç, bu görüşlerini daha sonra kitap haline de getirdi. Orada da;

"Bu dönem (MNP-MSP deneyimi, O.T.) millici, kalkınmacı ve biraz da üçüncü dünyacıydı" diye yazdı.[495]

"RP, Türkiye ve İslam dünyası için büyük bir değişim modeli olacakken, yönetici kadrosunun demokrasiye ve siyasi iktidara olan hazırlıksızlığı, soğuk savaş döneminden kalma üçüncü dünyacı, millici, kalkınmacı ve sığ din anlayışı ile kendi örgütlenmesi dışında duran tefekkür ehline olan aldırışsızlığı yüzünden bu fırsatın heba olmasına sebep oldu."[496]

Ali Bulaç, kitabında, RP'yi dünyadaki değişmelere, globalleşmeye ayak uyduramamakla da eleştiriyordu:

"İktidar (Refahyol), yeni toplumsal dinamiklerin niteliklerini ve dünyada artık iyiden iyiye kendini hissettiren küresel eğilimleri okumakta ve ona göre politik pozisyonlar geliştirmekte başarılı olamadı."[497]

493 Necati Tuncer, *"Beklediğim bu değildi"*, Milli gazete, 5 Kasım 2002
494 *"RP'den AK PARTİ'ye"* Zaman, 18 Ağustos 2001.
495 Ali Bulaç, Göçün ve Kentin Siyaseti (MNP'den SP'ye Milli Görüş Partileri), sf. 58
496 Ali Bulaç, age sf. 598
497 Ali Bulaç, age sf. 534

Yani, Ali Bulaç'ın kişisel olarak gösterdiği başarıyı (!) Refahyol gösteremişti.

Bulaç'a göre Türkiye, Avrupa Birliğine de uyum sağlamalıydı:

> *"Türkiye AB sürecinde din, laiklik, dini ifade özgürlüğü, din-devlet ilişkisi ve dini kimlikle kamusal hayat arasındaki sorunları çözmek, AB standartlarına uygun yeni bir konsepte oturmak durumundadır."*[498]

Ali Bulaç, AKP için de şunları yazdı:

> *"Programına, tüzüğüne, geliştirdiği dil ve gramere, sahip çıkmaya çalıştığı üsluba, Türkiye'yi ve dünyayı okuma biçimine baktığımda kendimden, yıllardır savunduğum düşüncelerden çok şeyler buluyorum."* [499]

Ali Bulaç, Gülen'i de, çoğulculuğu, farklı yaşam biçimlerini savunan sivil İslam dininin yaşayan en önemli temsilcisi olarak görüyordu.[500]

Ali Bulaç, kitabında, 28 Şubat sürecinde yakın çevresinde bulunan arkadaşlarından bazılarının yeni saflara koştuklarını, Milli Görüş içinde revizyon yapmaya çalışan generallerle ilişki içinde olduklarını, hatta Batı Çalışma Grubu içinde yer aldıklarını da yazdı.[501]

28 Şubat süreci sonrasının üzerinde pek fazla durulmayan önemli olaylarından biri de iktidarda bulunan Ecevit'in ve DSP'nin tasfiyesidir.

28 Şubat sürecinde RP-DYP koalisyonunun düşürülmesi için seferber olan bütün patron kuruluşları şimdi DSP'nin ve Ecevit'in düşürülmesi için el ele vermişlerdi. Farklı olarak aralarına MÜSİAD da katılmıştı. Önce TÜSİAD ; *"Hükümet ülkeyi sahipsiz bıraktı"* diye çıkış yaparak erken seçim istedi. İki gün sonra da TOBB başkanı Rifat Hisarcıklıoğlu, *"Bu kötü gidişe artık tahammülümüz kalmadı"* açıklamasını yaptı. MÜSİAD ise TÜSİAD'a *"günaydın"* diyordu. MÜSİAD Genel Başkanı Ali Bayramoğlu, TÜSİAD'ı MÜSİAD'ın iki yıl gerisinden gelmekle eleştiriyordu.[502]

31 Ekim 2001 tarihli Radikal gazetesinde; *"Ecevit gitsin, Özkan gelsin"* başlığı atılırken,

498 Ali Bulaç, age sf. 553
499 Ali Bulaç, age sf. 597
500 Hamza Türkmen, age sf. 174, 175, 179
501 Ali Bulaç, Göçün ve Kentin Siyaseti sf. 593
502 *"TÜSİAD'dan sonra TOBB da patladı. Tahammül kalmadı"* Milli Gzt. 30 Eylül 2001.

"4 Kasım tarihli Hürriyet Gazetesinin manşeti: 'Financial Times'tan inanılmaz iddia;' yardım yaparız ama Ecevit'i değiştirin!' "şeklindeydi.[503]

Ecevit ve DSP'nin tasfiyesinde bir başka yenilik, esnafın kışkırtılmasıydı. Esnaf, tarihimizde ilk kez tek başına eylemlere başladı. Düzen gazeteleri ve köşe yazarları esnafın *"Hükümet istifa"* isteğini sayfalarına taşıyıp eyleme katkı sunmaya çalışıyorlardı. Bunlardan biri *Yeni Şafak*'ta yazan Cengiz Çandar'dı.

> *"Esnaf gösterileri, tıpkı bir 'Bozkır yangını' gibi dalga dalga Türkiye'ye yayılıyor. Önce İstanbul ve Ankara'da mevzii olarak başlamıştı. Sonra Bursa'ya sıçradı. Derken, İstanbul ve Ankara'da çapını genişletti ve Konya'da olaylı bir hal aldı." (Eylemler daha sonra İzmir'e, Kırıkkale'ye, Nevşehir'e, Urfa'ya ve Diyarbakır'a sıçradı. O.T.)*
>
> *"Bu ülkede bugüne dek yıllardır öğrenci yürüdü, işçi yürüdü, memur yürüdü ama esnaf ilk kez yürüyor. Üstelik bu bir 'ideolojik' yürüyüş değil (...) Türkiye'nin her bölgesi, her önemli şehrinin her köşesi 'hükümet istifa' haykırışlarıyla yankılanıyor."*

Çandar, daha sonra olacakları da yüzde yüz bir isabetle önceden haber veriyordu:

> *"Türkiye sathındaki esnaf 'intifadası' Parlamentonun içine sıçrar ve 'genel başkan memurlarının intifadasına' dönüşürse, (...) bu hükümet çatlar ve nihayetinde çöker. ANAP ve DSP'de 'başkaldırı sesleri' işitilmeye başlandı. (...)*
>
> *Hükümet giderse ne olur?*
>
> *Anayasa'ya göre Cumhurbaşkanı, yeni hükümeti kurmakla bir TBMM üyesini görevlendirir. Sonra? Bekleyin her şeyin bir sırası var. Önce bu hükümetin gönderilme yönteminde anlaşalım. Ama şurası kesin: Türkiye'de yeni bir 'siyasi süreç' başlar. Sinirler bir nebze yatışır. Esnaf dükkanına döner."*[504]

Oktay Gönensin de Sabah Gazetesindeki köşesinde, provokatör aranmamasını istiyor ve;

---

503 Turgay Türker, *"Demokratik Sol Parti'de kopuşun perde arkası. Irak'tan önce DSP'mi vuruldu?"*, Nokta. 19 Temmuz-1 Ağustos 2002

504 Cengiz Çandar, *"Esnaf İntifadası"*, Yeni Şafak, 7 Nisan 2001.

"İnsanlar sokağa kendi kendilerine örgütlenerek çıkmaktadırlar."

"Gerçek ise aynen göründüğü gibidir. Türk halkı 'bu yönetimi' istemediğini haykırmaktadır." diyordu.[505]

Bütün bunlar olurken Ecevit, Mehmet Haberal'ın kurucusu ve Rektörü olduğu Başkent Üniversitesi hastanesinde ölüm kalım savaşı veriyordu. M. Haberal, tedavideki yanlışları gören ve müdahale etmek isteyen radyolog milletvekili Gaffar Yakın'a şöyle çıkışıyordu:

"Biz sizin kanun yapmanıza karışıyor muyuz?" [506]

DSP parçalandı. Ayrılanlar 2002 Temmuzunda *Yeni Türkiye Partisi'ni* kurdular. 3 Kasım 2002'de seçimler yapıldı. DSP oyları yüzde 22'den (1999 seçimi) yüzde 1.2'ye düştü. Meclise iki parti, AKP (yüzde 34) ve CHP (yüzde 19) girebildi. MHP (yüzde 8) ve DYP (yüzde 9) kıl payı barajın altında kaldılar. Eğer Cem Uzan'ın *Genç Partisi* (GP) olmasaydı ikisi de meclise girecek ve çok farklı bir bileşim ortaya çıkacaktı. GP yüzde 7 oy aldı. AKP'yi iktidara götüren yoldaki taşlar böyle temizlendi.

AKP, herhangi bir cemaatin partisi olarak, cemaatler tarafından kurulmadı. Hatta başlangıçta büyük cemaatler AKP'ye muhalif bir tavır aldılar. Kısaca hatırlarsak:

İskenderpaşa Cemaati, E. Coşan öldükten sonra kendi partisini, Sağduyu Partisi'ni kurdu. 2002 seçimlerinde AKP'ye şartlı destek verdi. İsmailağa Cemaati AKP'ye de Gülen'e de tepkiliydi. Süleymancılar liderlerinin ölümünden sonra bölündü. Ana grubu temsil eden Ahmet Arif Deniz Denizolgun 2007 yılına kadar ANAP'ta kaldı. Daha sonra DP'ye geçti. Yani bu grup AKP'yi desteklemedi. Mehmet Beyazıt Denizolgun grubu ise daha baştan AKP destekçisi oldu. M. Beyazıt Denizolgun 2002 seçimlerinde AKP'den İstanbul milletvekili seçildi. Nurcu Yeni Asya grubu AKP'li olmadı ve DYP çizgisinden şaşmadı. Işıkçılar ise ANAP ve DYP destekçiliğinden sonra 1990'larda RP'ye kaymışlardı. Bunlar 28 Şubatın hedefi oldular ve dini bir cemaat olmaktan tümüyle çıktılar.

Menzil ve Erenköy ise her zaman olduğu gibi devletçi cemaatler olarak AKP sürecinde de bir problem çıkarmadılar. Gülen örgütlenmesi AKP'nin yanındaydı. Hemen hemen bütün İslami çevrelerin AKP etrafında kenetlenmesi, bu partiye kendi örgütü olarak sahiplenmesi, AKP'nin ikinci iktidar döneminden sonra oldu.

505 Oktay Gönensin. Sabah gazetesi. 12 Nisan 2001.

506 Turgay Türker, *"Demokratik Sol Parti'de kopuşun perde arkası. Irak'tan önce DSP'mi vuruldu?"*, Nokta, 19 Temmuz- 1 Ağustos 2002.

EK -11

NEREDE O ESKİ CEMAATLER? [507]

Eskiden "Süleymancılar", hem Diyanet İşleri Başkanlığı'na, hem de imam-hatip mekteplerine karşı savaş verirdi... Diyanet İşleri Başkanlığı da "Süleymancı saldırısı"na, "Ben bir Süleymancı idim" başlıklı "itirafçı" kitaplarını cami bahçelerinde ücreti mukabilinde sattırarak yanıt verirdi...

Eskiden "Nurcular", yedi ayrı zümreye ayrılmıştı... "Yazıcılar Grubu", "Okuyucular Grubu"na ifrit olur; "Okuyucular Grubu", "Med-Zehra Grubu"na gıcık olurdu... "Yeni Asyacılar" ise hafiften palazlanmaya başlayan "Fethullahçılar Grubu"na kıl olurdu...

Eskiden acayip çeşitlilik vardı memleketimizin "Tarikatlar, cemaatler, gruplar evreni"nde... "Radikaller" vardı... "Selefiler" vardı... "Tefsirciler" vardı... "Gruplar üstü entelektüeller" vardı... "İbn-i Teymiyyeciler" vardı... "Tasavvufçular" vardı... "Mutezileciler" vardı... "Sezai Beyciler" vardı... Hatta "İsmetçiler" bile vardı...

* * *

Sonra bir şey oldu, tuhaf bir şey...

"Yüzde 34" ve "yüzde 47" şiddetinde iki patlama oldu...

Ve bu patlamalardan sonra...

Cemaatler, gruplar, tarikatlar...

Aynı safta buluşuverdi...

O "muazzam çeşitlilik" söndü... O "muhteşem farklılıklar"

bitti...

En gelenekselinden en özgününe...

En kuvvetlisinden en güçsüzüne...

En sıra dışından en statükocusuna...

En dava delisinden en fırsatçısına...

Alayı bir anda AKP'li olup, "Allah razı olsun Tayyip Bey'den" demeye başladı...

Ve şimdi...

"Süleymancılar" ile "Diyanetçiler"

507 Başlığı biz koyduk.

"İsmailağacılar" ile "Menzilciler"

"Yeni Asyacılar" ile "Fethullahçılar"

Aralarındaki tüm ihtilafları, çekişmeleri, savaşları, itirazları kocaman bir paranteze alarak omuz omuza geçinip gidiyorlar...

"Şikayet" yok... "Gammazlama" yok... "Denetim" yok... "Teftiş" yok... "Baskın" yok... "Çekememezlik" yok... "Balans ayarı" yok...

O onun tavuğuna "kış" demiyor, bu da onun tekerine çomak sokmuyor...

O onun "imam-hatip mektebi"ne karışmıyor, bu da onun "yurt" adı altında işlettiği kaçak "Kuran Kursu"na...

* * *

Velhasıl-ı kelam...

Eskiden adamakıllı bir "denetim mekanizması" olmasa da...

Bir "ihtilaf" vardı...

Bu ihtilaftan da "rahmet" doğardı...

Biri birinin mektebini şikayet eder, öbürü diğerinin "yurt" adı altındaki kursunu gammazlar ve böylece iyi kötü bir "denetim mekanizması" işletilirdi...

Fakat ne yazık ki...

Artık bu kadarı bile kalmadı..."[508]

Ahmet Hakan

AKP'nin kurulması ve iktidara gelebilmesi için en çok çaba gösterenler arasında ABD ve TÜSİAD vardı. AKP, ANAP benzeri bir koalisyon olarak kuruldu. Emperyalizm ve işbirlikçi egemen sınıflar, kendi ılımlı İslam anlayışlarına çektikleri, ikna ettikleri İslami çevrelerle yeni bir koalisyon kurdular. Bu koalisyonda eski Milli Görüş'ten devşirilen kadrolar, MÜSİAD gibi İslami sermaye kuruluşları, tevhidi hareketin aydınları, Gülen çevresi, MHP, ANAP ve DYP'den aktarılan siyasi kadrolar, liberal aydınlar yer alıyordu. AKP, MNP-MSP-RP geleneğinin doğrudan bir devamı değildi.

AKP'yi, *"Milli Görüş gömleğini çıkaran"* yani geçmişinden kopan, emperyalizmin politikaları için çalışmaya yeminli kadrolar kurdular. Eski RP'li Mehmet Bekaroğlu, Tayyip Erdoğan'dan şunları aktarıyordu:

508 Ahmet Hakan. *"18 küçük ölü kız için otopsi raporu."* Hürriyet. 3 Ağustos 2008

"Başbakan tercihini ve yönünü açıkça ifade ediyor: 'Ben milli görüş gömleğini çıkardım, ideolojik bir zeminde siyaset yapmıyorum, biz merkez sağ bir partiyiz, muhafazakar ve demokratız, İslam ortak pazarı da coğrafyaya dayalı başka ortaklıklar da olmaz, paranın dini ve bölgesi yoktur. Avrupa Birliği bir modernleşme projesi ve bizim milli hedefimizdir, IMF ve liberal ekonomiye karşı çıkanlar başka galaksilerde yaşıyorlar, ABD stratejik müttefikimizdir.'"[509]

Vatan gazetesi yazarı Güngör Mengi, 2004 yılında değişimi şöyle özetliyordu:

"Erdoğan, Amerika ve AB karşıtı bir siyasi çekirdeği, ateşli bir ABD, IMF ve AB savunucusu iktidara dönüştürmenin mucizesini yaratmıştır."[510]

AKP iktidarları döneminde İslami sermaye daha da büyüdü. Bu duruma bakarak, AKP'yi sadece Yeşil sermayenin dostu, *"Beyaz sermaye"* ismi takılan geleneksel egemen sermayenin düşmanı olarak görmek yanlıştır. Bu büyüme işbirlikçi tekelci sermayenin zararına, onu gerileten bir büyüme değildi. Tersine, İslami sermaye büyürken işbirlikçi tekelci sermayenin pazarını da genişletti, ona yeni iç ve dış pazarlar açtı. Bu süreçte işbirlikçi tekelci sermayenin büyüme hızı gerçekten *"Maşallah"* dedirtecek cinstendi.

Örneğin, Koç grubu 10 yıllık AKP iktidarları döneminde Türkiye ortalamasının kat kat üzerinde büyük bir büyüme gerçekleştirdi. 2013 yılı için de Mustafa Koç; *"2013 yılında Türkiye (tahminen) yüzde 5 büyür, biz ise grup olarak bunun 1,5-2 katı büyürüz"* diyordu.[511]

Özelleştirmelerin aslan payı da işbirlikçi tekelci sermayeye gitti.

"Bugüne kadar (2008 yıl, O.T.) gerçekleştirilen 36 milyar dolarlık özelleştirmenin yüzde 80'i 13 gruba yapılmıştır ve bunların arasında en büyükleri şöyle eşleşmiştir; Koç (Tüpraş), Erdemir (Oyak), PO (Doğan), KGM Levent

509 Mehmet Bekaroğlu, *"Kahrolsun Amerika, Kahrolsun İsrail"*, Gerçek Hayat Yazıları, sf. 174. Ocak- Şubat 2004

510 Akt. Mehmet Bekaroğlu, Gerçek Hayat Yazıları sf. 151

511 Mustafa Karaalioğlu, *"AK Parti ve Koç Holding"*, Star gazetesi. 15 Kasım 2012. M. Karaalioğlu'nun, 10 yılda Koç Holding'in büyümesiyle ilgili olarak verdiği bazı rakamlar şöyleydi:*"2002 yılında holdingin (borsa üzerinden) piyasa değeri 2.1 milyar dolar iken, 2011 sonunda bu değer 11.8 milyar doları buldu. 2002 yılında toplam varlıkları 681 milyon lira görülürken, 2011 yılı bittiğinde bu rakam da 98 milyar lirayı aştı. (Neredeyse 100 katı bir büyüme, O.T.) Bir rakam daha... 2002'de iki haneli milyonlar seviyesinde olan yıllık net karı 2011'de 3 milyar 148 milyon lira olarak kaydedildi."* Yani kar da en az 50-60 kat artmış.

(Zorlu), Araç Muayeneleri (Doğuş)...Para parayı çeker!... Bunu AKP de önleyemez... "[512]

AKP sayesinde büyüyen Çalık, Koza, Albayrak gibi gruplar, ekonomik büyüklük olarak Koç, Sabancı, Eczacıbaşı, OYAK ile karşılaştırıldığında küçük kalırlar.

AKP iktidarları o zamana kadar uygulanan emperyalizme bağımlı iç ve dış politikalarda bir kopuşu değil, tersine sürekliliği ifade ediyordu. Politikalar aynıydı ama bunları uygulamak için eskilerinden farklı yeni bir araç kullanılıyordu.

Dış politikadaki süreklilik, Haluk Gerger'in, *Türk Dış Politikasının Ekonomi Politiği* isimli çalışmasında ayrıntılarıyla anlatılıyor[513] Politikalardaki süreklilik AKP etrafında ittifak oluşturan taraflar arasında bir sorun olmadığı anlamına gelmiyordu. Sorunlar, süreç içinde AKP'nin İslami sermayenin ve geleneksel cemaat İslamcılığının etkisi altına daha çok girmesiyle kendini gösterdi.

Cemaatlerin önemli bir kısmı başlangıçta AKP'ye mesafeli durdular. Ama süreç içinde bu partiyi kendi partileri olarak benimsediler. Bu durum yani cemaatlerin AKP'yi sahiplenmesi, AKP yöneticilerini de cemaatlere bağımlı hale getirdi. Karşılıklı bir etkileşim doğdu. Hem kendi geçmişinde cemaatçilik olan, hem de cemaatlerin sanki AKP'nin siyasi uzantılarıymış gibi hareket ettiğini gören AKP yönetimi siyasi ve ideolojik olarak cemaat İslamcılığına (daha önce gördüğümüz gibi milliyetçi, muhafazakar, Osmanlıcı bir anlayıştı bu) daha çok yaslandı. Özellikle Gülen örgütlenmesine karşı cemaatlere yaslanarak bir denge sağlamaya çalıştı.

Amerikan emperyalizmi de, TÜSİAD'da, orduda ve devlet bürokrasisinde temsil edilen vesayetçi, Atatürkçü laik ideolojiye karşı, cemaat İslamcılığından, AKP'den yana tavır aldı. AKP eliyle askeri ve bürokratik vesayetin kırılma çabaları emperyalizm tarafından desteklendi. ABD, bu vesayeti korumaya yönelik girişimlere yüz vermedi.

---

512 Mustafa Sönmez, " *'Anadolu Kaplanları' Efsane, AKP İstanbul'u ve TÜSİAD'ı İstiyor"* 17 Eylül 2008. http://www.bianet.org/bianet/siyaset/109773-anadolu-kaplanlari-efsane-akp-istanbulu-ve-tusiadi-istiyor

513 AKP ve Tayyip Erdoğan hakkında çok kitap yazıldı. Biz AKP'yi bilimsel olarak anlamak isteyen okura Haluk Gerger'in, Türk Dış Politikasının Ekonomi Politiği (Yordam Kitap 2013) başlıklı kitabının 3. Baskısını tavsiye edeceğiz. Bu kitabın konusu esas olarak AKP değil. Kitap ,Türk dış politikasını kendine konu edinmiş. Ama 3. Baskıya eklenen; *"Şiddet ve Çürüme Sarmalından Krize ve Çöküşe"* başlıklı bölüm, AKP'yi anlayabilmek için hem doğru bir yöntem, hem de somut kalkış noktaları veriyor. AKP'yi Marksist açıdan eleştiren, değerlendiren, sınıflar mücadelesi içine ve tarihi yerine oturtmaya çalışan bir çalışma bu. Haluk Gerger kitabını; *"yazılış amacı ve içeriği itibarıyla özünde, bir ideolojik müdahale"* (sf. 12) olarak nitelendiriyor.

Türkiye içinde bütün İslami çevrelerin desteğini almayı başaran, genel olarak işbirlikçi İslam dünyasında da sempatiyle karşılanan AKP yönetimi, TÜSİAD'a, orduya, resmi ideolojiye karşı Amerika'yı da yanında görünce, çizgileri zorlamaya başladı.

Haluk Gerger, İslami sermayenin bu eğilimini şöyle ifade ediyor:

> *"Esnaf-tüccar kırması yeniyetme bu holding burjuvasının içeride iktidar olma dışında hırsları yok mudur?"*
>
> *"AKP dış politikasında bu faktörü yok saymak mümkün değildir"*
>
> *"Bugün, küreselleşme, kriz, Kürt sorunu gibi çeşitli etmenler sonucu egemen blokta ortaya çıkan çatlak ve iktidar kavgası ortamında, yığınlar nezdinde ideolojik etkiye ve 'değerler hegemonyasına' sahip 'İslam' etiketli yeni yükselen tekelci sermaye grupları, kendi egemen ideolojisini inşa ediyor. Bu, olgun olmayan, bağımlı, çarşıdan kalkıp yağmacı küreselleşme piyasasına eklemlenmiş esnaf-tüccar kökenli kesim, palazlanıp holdingleştiği ölçüde kendi 'sınıfsal hırsları'nı devreye sokuyor.(...)*
>
> *Türkiye bu hırsıyla 'emperyal' bir role oynar gibi yapıyor. Türkiye'yi Ortadoğu'ya iten Batı basıncından gaz alan yeni burjuvazi, bu hengamede kendi özel hırslarını da gerçekleştirebileceği bir ortamın yaratılabileceğini sanmakta, AKP'ye destek olmaktadır."*[514]

AKP'nin, İslami sermayenin bu eğilimleri emperyalizm tarafından da desteklendi. Çünkü bu İslami iktidar ve İslami sermaye ile Ortadoğu ve Arap dünyasına derinlemesine girebilmenin imkanları ortaya çıkmış gibi görünüyordu. O zamana kadar tıpkı İsrail gibi bölge için bir dış güç olan Türkiye, şimdi bir Truva atı olarak kullanılabilirdi.

Ama başarılı gibi görünen bazı denemelerden sonra ortaya çıkan durum tam bir hayalkırıklığı idi. Türkiye, Ortadoğu ve İslam ülkelerine derinlemesine girmek şöyle dursun, neredeyse düşman hale getirmediği bir devlet bırakmadı. Ahmet Davudoğlu'nun *"stratejik derinlik"* politikası, H. Gerger'in deyimiyle *"stratejik bataklığa"* dönüştü.

Böyle olması kaçınılmazdı. Çünkü Amerikan saldırganlığının ve Batı emperyalizminin bir uzantısı olan bir devletin, bölge halklarıyla sorunsuz yaşayabilmesi, kaynaşabilmesi mümkün değildi.[515]

514 Age sf. 293, 294
515 H. Gerger, age sf. 294

"Bu haliyle Türkiye'nin, aynen İsrail gibi, bölgeye yabancı bir unsur olduğu gerçeği bir kez daha açığa çıktı.(...)

Türkiye'nin bölgedeki durumu trajik bir varoluş halidir; yabancı, ruhen kopuk, lanetli bir tecrit, dışsal bir uzantı, bir ajan konumlanması, bir düşman koçbaşı"[516]

AKP iktidarına uyumlu hale getirilmiş, işbirlikçi cemaat İslamcılığı sadece dış politikada değil, iç politikada da fena halde halk duvarına tosladı. Sistemin çözemediği yapısal sorunlar, toplumu zorla dini kalıba sokma projelerinin ürettiği yeni çelişkiler, Türkiye Cumhuriyet tarihinin en büyük halk ayaklanmasını ortaya çıkardı.

31 Mayıs günü Taksim Gezi olayı ile başlayan ve 81 ilin 79'una yayılan eylemler, egemen kesimler arasındaki saflaşmayı tekrar açığa çıkardı.

Geleneksel cemaatlerin tümü; İsmailağa, İskenderpaşa, Nurcu çevreler, Erenköy, Menzil vs. açıkça AKP'nin yanında tavır aldılar. Milli Görüş'ten arta kalan Saadet Partisi, Nurcu Yeni Asya çevresi gibi İslami çevreler ortada durur gibi yapıp AKP'ye destek verdiler.

Cemaat sermayesinin ve genel olarak İslami sermayenin kurumları, yaptıkları tek tek ve ortak açıklamalarla AKP'nin yanında saf tuttular. TOBB (Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği), TZOB (Türkiye Ziraat Odaları Birliği), TESK (Türkiye Esnaf ve Sanatkarlar Konfederasyonu) da gene iktidarın yanında yer alan önemli kurumlardı. Ülkemizde sendikal örgütlülüğün önemli bir kesimini temsil eden Türk-İş ve Hak-İş yönetimleri de gösterilere katılan halka karşı AKP'nin yanında tavır aldılar.

Hak-İş Genel Başkanı Mahmut Arslan, 4 Haziran 2013 tarihinde yaptığı yazılı açıklamada:

"HAK-İŞ Konfederasyonu olarak Taksim Gezi Parkı ile başlayan ve yaygınlaşan olaylar nedeniyle büyük üzüntü ve kaygı içerisindeyiz.

Taksim Gezi Parkında çevre duyarlılığı nedeniyle 31 Mayıs 2013 tarihinde başlayan demokratik tepkiler, art niyetli kişi ve grupların dahil olmasıyla bugün amacını aşan bir hal kazanarak, ülkemizin huzurunu hedef alan bir boyuta gelmiştir. "[517] dedikten sonra;

"Başta gençlerimiz olmak üzere tüm vatandaşlarımız itidal içinde olmalıdır" diyerek eylemlere katılmama çağrısı yapıyordu. Hak-İş'in esas amacının, işçi sınıfının sendika-

516 H. Gerger age sf. 294

517 http://www.hakis.org.tr/index.php?option=com_content&view=article&id=542:arslan-qguec-lue-tuerkye-buguenler-saduyu-le-aacaktirq&catid=9:basn-acklamas&Itemid=21

larda örgütlü kesimini bu eylemlerin dışında tutmak olduğu açıktı.

Türk-İş, TESK, TZOB, Hak-İş, TOBB, Memur-Sen 6 Haziran 2013 günü yaptıkları ortak açıklamada; "*Gösteri hürriyeti kapsamında vatandaşlarımızın çevre duyarlılığı ile başlattığı demokratik hakların kullanılmasını destekliyoruz*" deniliyor ve gösteri yapanlar AKP ağzıyla suçlanıyordu:

> *"Ancak son günlerde gösterilerin, marjinal gruplar tarafından farklı mecralara çekilmek istendiğini; gelişmelerin ülkemiz üzerinde kötü emelleri olanlara hizmet etmeye zemin hazırladığını üzülerek görüyoruz.*
>
> *(...)*
>
> *Hiçbir hak arayışı, vatandaşımızın can ve mal güvenliğinin tehlikeye sokulmasına, esnafın tüccarın mağduriyetine ve vatandaşlarımızın vergileriyle temin edilen kamu mallarına zarar verilmesine gerekçe olamaz.*
>
> *Samimi vatandaşlarımız bu hususta duyarlılık içerisinde olmalı ve yakma, yıkma gibi suç teşkil eden fiillerin hak ve özgürlükleri gölgelemesine izin vermemelidir.*
>
> *Demokrasi içinde ve demokratik kurum ve kurallara saygılı olarak hareket edilmelidir.*
>
> *Devletimiz ve kurumlarımız da, samimi vatandaşlarımızın, demokratik haklarını kullanmalarına sonuna kadar imkan sağlamalıdır.*
>
> *Türkiye, demokrasisi ve hukuk standartlarıyla bu olayları kısa sürede atlatacak güçtedir. Aziz milletimizin tarihsel tecrübesi ve sağduyusu bizleri parlak yarınlara taşıyacaktır."* [518]

19 Haziran 2013 günü aralarında, Hak-İş, Türk-İş, Memur-Sen, TESK, MÜSİAD, TZOB, TOBB gibi kurumların yanısıra TÜMSİAD (Tüm Sanayici ve İşadamları Derneği), TİM (Türkiye İhracatçılar Meclisi), TÜGİAD (Türkiye Genç İşadamları Derneği), TÜGİK (Türkiye Genç İşadamları Konfederasyonu), TBB (Türkiye Bankalar Birliği), TKBB (Türkiye Katılım Bankaları Birliği), TÜRSAB (Türkiye Seyahat Acentaları Birliği), TUSKON (Türkiye İş Adamları ve Sanayiciler Konfederasyonu) gibi ekonomik örgütlerin yer aldığı 16 kurum gazetelere verdikleri ilanda vatandaşları evlerine işlerine dönmeye çağırdılar:

518 http://www.hakis.org.tr/index.php?option=com_content&view=article&id=544:hak-tobb-tuerk-tzob-tesk-memursen-ortak-aciklama&catid=9:basn-acklamas&Itemid=21

"Herkes sözünü söyledi. Bundan sonra sokakta atılacak her adım, sadece Türkiye'nin imajını ve gücünü zedelemek isteyenlere fırsat verecektir."

"Vatandaşlarımızın gündelik hayatlarına geri dönmeleri, Türkiye'nin ihtiyaç duyduğu diyalog ortamının ve ilerlemenin sürdürülebilir kılınması açısından önemlidir"[519]

Amerika, Avrupa Birliği ve geleneksel işbirlikçi sermaye, Gezi olaylarına açıkça karşı çıkmadılar. Belli ki T. Erdoğan'ın ve AKP hükümetinin yıpranması işlerine geliyordu. Gezi eylemleri patlak verdiğinde bu kesimlerin AKP ile arası zaten iyi değildi. Ama olaylar bütün ülkeye yayılıp, devrimci sosyalist örgütler inisiyatifi ele alma çabasına girince ve de Kandil'den, İmralı'dan gelen açıklamalarla Kürt hareketi de olaylara dahil olmaya başlayınca tutumları değişti.

TÜSİAD Başkanı Muharrem Yılmaz, 17 Haziran'da Tayyip Erdoğan'la görüştü ve ardından Gezi Parkı eylemlerinde yakıp yıkma olaylarını kınadıklarını belirterek,

"Biz bütün bu olaylara Türkiye'de toplumun demokratik katılım kanallarından ülkesinin, şehrinin, semtinin meselelerine sahip çıkmanın ötesinde bir yere gitmesine sıcak bakmıyoruz" dedi.

19 Haziran günü de ABD'nin Ankara Büyükelçisi Francis Ricciardone AKP toplantına gitti. Ricciardone, daha sonra yaptığı açıklamada şunları söyledi:

"Bizler hem tansiyonun yüksek hem de düşük olduğu zamanlarda Türkiye'nin dostları ve müttefikleriyiz. Dost ve müttefik olarak gerçekten önemli ortak çıkarlarımız bulunmaktadır. "

"Türk demokrasisini, paylaştığımız ifade özgürlüğüyle ve barışçıl toplanma hakkıyla ilgili prensipleri desteklediğimizi tekrar dile getirdim. Bu konular hakkında bizim ve hükümetin arasında hiçbir fark bulunmamaktadır."[520]

Amerika'nın ve geleneksel sermayenin resmi cemaati durumundaki Gülen hareketinin Gezi eylemlerine karşı tavrı, ABD büyükelçisinin ve TÜSİAD'ın tavırlarıyla parelellik gösteriyordu.

Fethullah Gülen, 6 Haziran'da bir açıklama yaptı. Bu açıklama da hem eylemciler hem de hükümet eleştiriliyordu. Eylemlere açıktan karşı çıkılmı-

519 http://www.hakis.org.tr/index.php?option=com_content&view=article&id=547:hak-le-brlkte-16-stkdan-lanli-saduyu-carisi&catid=9:basn-acklamas&Itemid=21

520 http://www.hurriyet.com.tr/gundem/23541738.asp

yor, hükümete de sahiplenilmiyordu. Fakat, AKP etrafında kenetlenen cemaatler ve İslami sermaye kesimleri, Gülen hareketinin tavrını eyleme destek ve AKP düşmanlığı olarak değerlendirdiler. AKP, iktidarı birlikte paylaştıkları, muhaliflere karşı her tür gayrı meşru yöntemlerle birlikte mücadele verdikleri Cemaatin tam desteğini yanında bulamayınca tedirgin olmuştu.

6 Haziran 2013 tarihli Milliyet gazetesinde F. Gülen'in Gezi olayları ile ilgili değerlendirmeleri vardı. Gülen, nesillerin düzeltilmesi gerektiğini söylüyordu:

> *"Meselenin dipten ele alınmasına, çerik-çürük hale gelmiş, enkaz halindeki bir neslin yeniden elden geçirilmesine, restorasyona tabi tutulmasına ihtiyaç var.*
>
> *Asırlardan beri, gelen bir tarafını yıkmış, giden bir tarafını yıkmış, böyle bir kalenin tamiriyle mükellefiz. Onun sorumluluğuyla karşı karşıya bulunuyoruz. Sorumluluğumuzu çok iyi kavramamız lazım. Mesele dipten ele alınmazsa, nesillerin ıslahıyla işe başlanmazsa; o nesillere, o masum nesillere, ruh ve mana köklerinden akıp gelen şeyler tanıttırılmaz, duyurulmaz, ruhlarına içirilmezse; beyinleri onların elden geçirilmezse, nöronlarına onların yeni bir adab u erkan talim edilmezse, bu azgınlıklar devam eder."*

Gülen, banka şubelerinin bile tahrip edilmesini gayr-ı insanilik olarak görüyordu:

> *"Beri tarafta da birileri... Niye vuruyorlar? Niye öldürüyorlar? Niye zayiata sebebiyet veriyorlar? Ne günahı var o masum insanların ki camlarını kırıyorlar; molotof kokteyli atıyorlar yurtlara, pansiyonlara, evlere, okullara, üniversitelere, hatta banka şubelerine!.. Öyle bir mantıksızlık, gayr-i insanîlik alıp gidiyor."*

Kabahatın sokakları harp meydanlarına çevirenlerde mi, yoksa her şeyi hafife alıp geçiştirenlerde mi, ya da sistemde mi olduğunu soran Gülen, esas kabahatın sistemde olduğunu söylüyordu:

> *"Meseleye bu zaviyeden yaklaşınca zannediyorum, biz de bakış zaviyemizi bir kere daha gözden geçirmemiz lazım. Acaba kabahat bu meselelere karşı umursamazlık içinde bakan, her şeyi hafife alan, 'şuydu, buydu' deyip geçiştirende mi? Yoksa sokakları bir yönüyle harp meydanlarına çeviren insanlarda mı? Ya da bütün bunların kabahati, sistemde mi? Bizim iyi nesiller yetiştiremeyişimizde mi?*

Onlara yürekten sahip çıkamayışımızda mı? O zaman sistemin gözden geçirilmesi lazım."[521]

Fakat, 19 Haziran günü on altı kurumun gazetelere verdiği, hükümeti destekleyen ilanın (yukarıda değindik) altında, Gülenci şirketleri bünyesinde toplayan TUSKON'un da (Türkiye İş Adamları ve Sanayiciler Konfederasyonu) imzası vardı.

Gülen'in basındaki sözcüsü olarak bilinen Hüseyin Gülerce, 21 Haziran 2013 günü yazdığı, "*Bunu Erdoğan'a neden yapıyorlar?*" başlıklı makalesinde Tayyip Erdoğan'a açıkça sahip çıktı.

Gülerce, şunları yazdı:

"Gezi Parkı olaylarının başlattığı sürecin, AK Parti'ye ve Sayın Başbakan'a karşı on bir yıldır biriken öfke ve tepkiyi organize eden bir operasyon olduğu besbelli.

Muhalefet yetersiz kaldığı için devreye iyi saatte olsunlar girdi. Hiçbir istihbarî bilgi olmasa bile bütün AK Parti karşıtlarının bir anda, en hızlı şekilde sahaya inmesi, devreye girmesi, medyasıyla, iş dünyasıyla, ABD'si, AB'siyle, yabancı basınıyla büyük bir koronun sahne alması, neyin ne olduğunu anlatmaya yeter."

"Gezi Parkı olayları bahane edilerek Erdoğan'a yapılmak istenen ve sadece onun şahsını ilgilendiriyormuş gibi takdim edilen operasyon, asla masum değildir. Asla Sayın Erdoğan'ın şahsıyla ilgili değildir. Erdoğan'a yapılana sessiz kalınırsa, AK Parti zaafa düşecektir. AK Parti'nin zaafı siyasi-ekonomik yapıyı zaafa sürükleyecek ve kaybeden Türkiye olacaktır...

Erdoğan'a ve AK Parti'ye yönelik tepkinin, demokrasiyi katletmesini onaylayamayız."[522]

Gezi eylemleri ile birlikte ortaya çıkan ve aylarca süren eylem dalgası geri çekildikten sonra, İslami sermaye ve geleneksel cemaatlerle, emperyalizm ve geleneksel sermaye arasındaki anlaşmazlıklar tekrar öne çıktı. Bu satırlar yazıldığı sırada çatışma, Gülen cemaati ile AKP arasında bir hükümet mücadelesi biçiminde sürüyordu.

---

521 http://www.fgulen.com/tr/turk-basininda-fethullah-gulen/fethullah-gulen-hakkinda-haberler/fethullah-gulen-hakkinda-2013-haberleri/35859-milliyet-fethullah-gulenin-gezi-yorumu-cok-tartisilacak

522 http://www.zaman.com.tr/huseyin-gulerce/bunu-erdogana-neden-yapiyorlar_2102811.html

SONUÇ

Türkiye'de İslami hareketi oluşturan ana kolların, 1960'lardan günümüze gelişimlerini şöyle özetleyebiliriz:

Resmi İslam

1960'larda dini işlerin önemli bir bölümünü cemaatlere bırakmış bir devlet vardı. Devlet, din görevlisi ihtiyacını cemaatlerin Kur'an kurslarından yetişen kadrolarla karşılıyordu. Devlet ayrıca, yükselen antiemperyalist, devrimci harekete ve hızla yayılan sosyalist ideolojiye karşı gene cemaatlerle birlikte mücadele veriyordu.

Daha sonraki süreçte devlet, Diyanet İşleri Başkanlığı yasasında yapılan değişiklikler, art arda açılan İmam Hatipler, İlahiyat Fakülteleri ile ve cemaatlerin yetiştirdiği din adamlarını devlet kadrosuna alarak, dini alandaki eksikliğini tümüyle giderdi. Dini alanda en etkili, en örgütlü güç haline geldi.

Günümüzde sadece din görevlisi yetiştirmekle kalmayan, dini ilkeleri hayatın her alanına uygulamaya çalışan, bürokrasiye, siyasete, her mesleğe uygun muhafazakar kadrolar yetiştiren bir devlet var.

Hatta Diyanet, sadece Türkiye'ye değil tüm dünyaya din görevlisi gönderebilen, değişik ülkelerde dini eğitim verebilen, dünya çapında örgütlü, anonim şirketlere sahip devasa bir kuruma dönüştü.

1960'larda devlet uluslararası İslami örgütlenmelere açıkça katılmayı, bunlara açıktan angaje olmayı sakıncalı görürdü. Bu tür toplantılara devlet düzeyinde katılmaz, Salih Özcan gibi gayrı resmi temsilciler gönderilirdi. Artık bu tür toplantı ve örgütlenmelere devlet düzeyinde katılmakla kalınmıyor, bizzat devlet, örneğin Avrasya Din Şurası türünden faaliyetler organize ediyor.

Geçmişten günümüze Türkiye'de uygulanan resmi İslam politikalarında da değişiklikler oldu. AKP iktidarlarına kadar resmi İslam laiklik olarak dayatılıyordu. Resmi bürokrasi, ordu bu Atatürkçü laikliğin bekçisi idi. ABD'nin de desteğiyle bu resmi İslam geri çekildi, onun yerine ılımlı İslam

geçirildi. Fakat İslam alemine örnek olarak da düşünülen bu proje tıkanmış bulunuyor.

Cemaatler

Bir lokma, bir hırka, bir de Mercedes!

1960'larda ve 70'lerde küçük ve orta boy işletmeler durumunda olan cemaat şirketleri ve cemaatleri destekleyen İslami şirketler, 12 Eylül'den sonra hızla büyüdüler ve holdingleştiler. Bunlar, 2000'li yıllarda Türkiye'de ve dünyanın değişik ülkelerinde uluslararası tekellerle işbirliği, dayanışma içinde yatırımlar yapan nispeten büyük sermaye grupları oldular.

İslami sermaye holdingleşmeden önceki birikimlerini, Özal döneminin; memurların işlerini bildikleri (!), banker skandallarının birbirini izlediği, vurgun ve yolsuzluğun felsefe haline getirildiği koşullarda yaptılar. Bu birikim henüz incelenmemiştir. Ama incelenmeye muhtaçtır.

İsmail Kara, 12 Eylül sonrası, cemaatlerin maddi durumlarında ve buna bağlı olarak yaşam biçimlerinde meydana gelen değişimi şöyle özetliyor:

> *"Cemaat ve tarikatların şirketlere, giderek holdinglere, gazete ve dergi gruplarına, televizyonlara, (faizsiz?) finans kurumlarına sahip olmaları süratle gerçekleşti ve kısa zaman içinde oldu bitti. (...) 'İslam iktisadı' arayışları kolaylıkla 'kar'a tahvil edildi; bu sahada ilmi ve fikri çalışma yapanlar finans kurumlarında itibarlı ve bol kazançlı yerler buldu. Ardısıra tüketim alışkanlıkları, ikamet ve tatil semtleri, yaşam biçimleri, markalar, tipler, edalar değişti. Toplantılar, davetler, düğünler hatta iftarlar beş yıldızlı otellere taşındı. Tesettür defileleri yapıldı.(...) Türkçede zühtü, tevekkülü ve dervişmeşrepliği, tasavvufu çağrıştıran 'bir lokma bir hırka' deyiminin hemen yanına ironik ve istihzai bir eda ile 'bir mercedes' figürü de bu sırada dillere bulaştı."*[523]

Tabii bu değişimden çok memnun olan ve işin teorisini yapanlar da vardı. Hekimoğlu İsmail, bunlardan biriydi:

> *"Varlıklı olmayan Müslüman İslama ne ile hizmet edecek?(...) Bizler ne Said Nursi'yiz, ne de 50 sene evvelki devri yaşıyoruz. Biz ancak para ile, mal ile İslama hizmet ederiz. Bunun dışında İslamiyet nazariyede kalır."*[524]

---

523 İsmail Kara, Cumhuriyet Türkiyesi'nde Bir Mesele Olarak İslam, Sf. 330, 331

524 Hekimoğlu İsmail *"Barla'da Gördüklerim"*, Zaman. 7 Eylül 1991. Akt. İ. Kara age. sf. 332

Böylece cemaat yönetimleri sınıf atladılar. Bunlar küçük ve orta boy ticari, sınai örgütler olmaktan çıkıp, işbirlikçi sermaye örgütlerine dönüştüler. Bu dönüşüm sadece zenginleşen muhafazakar ailelerin yaşam biçimlerinde değişiklikler meydana getirmekle kalmadı. İdeolojik olarak da genel bir kırılma yaşandı. Cemaatlerin AKP iktidarlarıyla birlikte AB yanlısı, Amerikan yanlısı dış ve iç politikaları kabul etmelerinde, bu yapıların sınıf atlamalarının önemli payı vardı.

Cemaatler, AKP iktidarlarıyla birlikte tarihlerinde hiçbir zaman sahip olmadıkları bir siyasi güce de eriştiler. Cemaat İslamcılığı neredeyse resmi ideoloji haline geldi.

Cemaatler, bu değişimlerle birlikte, dayandıkları esnaf, küçük burjuva kitlesinden, etkiledikleri yoksul yığınlardan ekonomik olarak, ideolojik olarak ve yaşam biçimleri itibarıyla koptular. Onların dini muhalif sesi olmaktan çıktılar.

İdeolojik gelişmeler

1960'lardan 2000'li yıllara kadar geçen süre içinde, İslami kesim Türkiye'de ideolojik olarak önemli gelişme sağladı. 1960'ların cemaatlerinin din anlayışındaki, dünyayı ve Türkiye'yi kavrayışındaki darlıklarla birlikte, o yılların ortalama din adamını karikatürize biçimde sembolize eden, "*yobaz*" tipi de tarihe karıştı.

1950'li, 1960'lı yılların ortalama din görevlisi doğru dürüst eğitim görmemişti, kulaktan dolma bilgilere sahipti ve okumazdı. Çünkü, hem böyle bir alışkanlığı yoktu hem de ona hitap eden okuyabileceği yayınlar yoktu. İslami kesim bu süre içinde ideolojik olarak kendini yeniledi.

Sıradan din adamlarının bu geriliğinin yanı sıra, II. Meşrutiyetten sonra İslami ilimleri bilen, genel kültür düzeyi yüksek İslami düşünür yetişmemişti. Cemaatleri kuran liderler bile (Saidi Nursi, Süleyman Hilmi Tunahan, Kotku, Hüseyin Hilmi Işık gibi) bu vasıflara sahip değillerdi. 1960'lı yıllarda bile, İslami yanlarından çok milliyetçi yanları önde olan aydınlar, aynı zamanda İslami düşünür boşluğunu da dolduruyorlardı. Sonraki süreçte bu durum da değişti.

1960'lı yıllarda egemen olan ve dini, İslamın beş şartını yerine getirmek olarak kavrayan anlayış aşıldı. Kulaktan dolma bilgi sahibi din adamlarının yerini, dil bilen, okuyan, tartışan İslami aydınlar, gençler aldılar. Din görevlisi kadroları da cemaatlerin kurs mezunlarıyla değil, Diyanetin eğittiği imam hatipliler, ilahiyat fakültesi mezunlarıyla dolmaya başladı.

12 Eylül cuntası geldiğinde İslami hareket genel olarak cemaatçi anlayışı aşmış, yeni bir İslami aydın kuşağı yetiştirmiş, belli toplumsal dinamikler üzerine oturmuş durumdaydı. Bu nedenle 12 Eylül sonrasında İslami hareketin hızla gelişmesi, sadece cuntanın, ANAP hükümetlerinin uygun koşullar yaratması değildi. Eğer 1970'lerde kazanılan dinamizm, ideolojik olarak sağlanan kendine güven olmasaydı gelişme bu kadar hızlı olmazdı. Örneğin, cemaatler, 1980'li yıllarda yayın organı çıkarmaya başladıklarında hiç kadro sıkıntısı çekmediler. Bütün dergilere, gazetelere yetecek sayıda İslami aydın elde hazırdı. Hatta bazı İslami aydınlar bu dönemden itibaren kendi telif eserlerini vermeye başlamışlardı.

Genel olarak İslami hareket ve İslami kadrolardaki bu yenilenme ve değişim, bazı alanlarda yobazlığa varan bir muhafazakarlaşma, dindarlaşma ile birlikte gelişti. Bu durum özellikle kadın hakları, giyim kuşam, başkalarının yaşam tarzına ve farklı inanç gruplarına tahammülsüzlük, İslamın günümüzün ihtiyaçlarına cevap verecek biçimde yorumlanıp geliştirilmesinde, reforme edilmesinde tutuculuk biçiminde kendini gösterdi. İslamın bağnazlıklardan, hurafelerden, bidatlardan, yobazlıktan kurtarılması konusunda II. Meşrutiyet döneminde ortaya çıkan Osmanlı İslamcılığının seviyesine bile gelinemedi. Aynı gerilik, farklı inanç gruplarına tavır konusunda da geçerliydi. Bırakalım gayrımüslimleri, İslami çevrelerin hemen hemen tümü Alevi katliamlarını, bu kesim üzerindeki baskı ve yasakları onlara müstehak olarak gördüler. 1960 ve 70'li yıllarda cemaatçi anlayış için en önde gelen sorunlar, Ayasofya'nın cami yapılması, Taksim'e, Çankaya'ya cami, içkinin yasaklanması, kadınların tesettüre girmesi, toplumsal alanların haremlik selamlık olarak ayrılması, çıplaklığın yasaklanması, tiyatro ve heykel başta olmak üzere sanatın engellenmesi gibi biçime ilişkin problemlerdi. Bu problemler İslamcı kesimin başta gelen sorunları olmaya devam etti. Buna ek olarak İslami kesim önce etkileyebildiği yakın çevresini, AKP iktidarlarıyla da bütün toplumu zorla bu konularda değiştirmeye çalıştı. Türkiye'nin ve dünyanın yapısal ekonomik, siyasi sorunlarıyla ilgilenmeyen, bunları kabullenen, tüm gayret ve dikkatini toplumu biçimsel olarak, görünüş olarak dindarlaştırma üzerinde toplayan bir İslami aydınlar kuşağı oluştu. Son yıllarda özellikle Gezi eylemi ile birlikte seslerini duyuran Antikapitalist Müslümanlar, Devrimci Müslümanlar gibi çevreler, İslam'a getirdikleri yorumlarla, cemaatlerle ve AKP iktidarıyla bütünleşmiş olan bu kesimlerden ayrıldılar.

Sözünü ettiğimiz ideolojik yenilenme İslamcı kitlede, özellikle de gençlerde okumaya, öğrenmeye karşı büyük bir ilgi yarattı. Gençler, merak ettikleri konuyla ilgili olarak ellerine ne geçerse okudular.

Bu ideolojik yenilenmeden cemaatler de etkilendi. Onlar da 1960'lardaki anlayışlarını terkettiler. Onlar da dergiler çıkarıp, dünya, Türkiye, ekonomik

ve toplumsal sorunlar üzerine tartışmaya, görüş üretmeye başladılar. Genel eğilim olarak antiamerikancılığa doğru bir kayma oldu. Artık, NATO'ya karşı çıkanları vatan hainliği ile eşdeğer tutanlar yoktu. Hatta, İskenderpaşa'nın İslam Dergisi, NATO karşıtı dosyalar yayınlıyordu. Benzer şekilde komünizme ve sola karşı seviyesiz eleştiriler de yok oldu. İslami hareketin tarihinde ilk defa, başörtü yasağı gibi nispeten önemsiz bir konuda olsa da bir kadın hareketi ortaya çıktı.

Cemaatlerde ve İslami harekette özellikle 1970'li yıllarda başlayan bu ideolojik gelişim, AKP döneminde durdu. Bunun nedeni ekonomik olarak cemaatlerin sınıf atlaması, siyasi olarak da kendilerini ülkeyi yöneten egemen güç olarak görmeye başlamalarıydı. Özetle, muhalif niteliklerinin dumura uğramasıydı. Antiemperyalist yanlar tümüyle bir kenara bırakılıp emperyalizmin yaptığı katliamların gönüllü suç ortağı olundu. İslam'ı kavrayış olarak eski bildik muhafazakarlığa geri dönüldü. Cemaatlerden arta kalanlar, Hac, zekat, kurban işleriyle uğraşıyorlar, kurslar açıp vakıflar ve şirketler kuruyorlar. Devletten ve belediyelerden aldıkları ihalelerle keyiflerine bakıyorlar.

Günümüzde genel olarak İslami hareket bir ideolojik tıkanıklık içindedir. Daha önce değindiğimiz gibi Antikapitalist Müslümanlar, Emek ve Adalet Platformu gibi yeni yapılanmaları, bu ideolojik tıkanıklığı aşma çabaları olarak da görmek gerekir.

Tevhidi hareket

İlgili bölümlerde değindiğimiz gibi, 1960'larda ortaya çıkan Tevhidi hareket, ideolojik olarak İslami hareketi önemli ölçüde etkiledi ama kendisi ciddi, önemli bir örgütlü bir güce dönüşemedi.

1985-1995 arası dönem, Türkiye'de bu hareketin en etkili olduğu dönem oldu. 28 Şubat sürecine karşı tevhidi hareket de direndi. Ama AKP iktidarlarıyla birlikte bu hareket de Amerikancı İslam ile uzlaştı. Aslında bu hareketin uzlaşmadan başka bir seçeneği kalmamıştı. Tevhidi hareket daha önce incelediğimiz gibi yaptığı bir sürü eleştiriye rağmen cemaatçi anlayıştan ideolojik olarak kopabilmiş değildi. Buna bağlı olarak tevhidi hareket, cemaat çevresi dışındaki alanlara, dini, etnik muhalif dinamiklere, genel olarak işçi sınıfı hareketine, antiemperyalist, düzen karşıtı devrimci güçlere açılamamıştı. Tevhidi hareketin böyle bir isteği, niyeti de olmamıştı. Bu hareketin eylemi, örgütlenmesi, gücü cemaatlerin durumuna bağlıydı. Cemaatler hareketli ise tevhidi hareket de canlanıyordu.

Cemaatler 28 Şubatla hırpalanıp, AKP ile tümüyle kontrol altına alındıklarında, tevhidi hareketin içinde yüzdüğü su da çekilmiş oldu. Tevhidi

hareket suyun dışına atılmamak için kendini, cemaatlerin emperyalizme ve AKP'ye karşı izledikleri tavra uydurdu.

Tevhidi hareketin ana gövdesini oluşturan çevrelerin ve İslamcı aydınların düzenle böyle bütünleşmesinden doğan boşluk, yeni İslamcı anlayışlar, yorumlar etrafında örgütlenmeye çalışan gruplar tarafından, eskisinden farklı biçim ve yöntemlerle doldurulmaya çalışılıyor.

İslami Hareket ve Sol

Türkiye solu İslamcı hareketle ve İslamcılıkla son yıllara kadar ciddi olarak ilgilenmemiştir. 1970'li yıllarda ve yakın zamana kadar İslami hareket sivil faşist hareketin bir parçası, devletle iç içe bir örgütlenme olarak görülüyordu. Bu konu üzerine yazan aydınlar, İslami hareketten çok, İslam'ın kendisini tartışmaya açmaya çalışıyorlardı.

Türkiye solu İslamcılığa ve İslami harekete yaklaşımda Atatürkçülüğün etkilerini tümüyle üzerinden atamamıştır.

Bu etkilerin başında tarihe ve toplumsal olgulara sınıfsal temelde yaklaşmamak gelir. Genel olarak sol içinde hala, Osmanlı'da burjuvazinin olmadığını, bizde tarihi yapan esas etkenin burjuvazi ile proletarya arasındaki sınıf mücadelesi değil, asker, sivil bürokratlar, aydın zümre olduğunu iddia eden yaklaşımlar vardır. *"Bizde burjuvazi yok"* yaklaşımı, İttihatçılıktan, Osmanlı İslamcılığından tek parti dönemine, oradan da sola geçmiştir.

Kemalizme, tek parti dönemine yaklaşımda yaygın olan yanlışlardan biri, bu dönemin laiklik anlayışını, uygulamalarını neredeyse kutsallaştırmaktır. Devlet bürokrasisini, eğitimi, hukuku dinsel ögelerden arındıran, toplumsal yaşamda dini kurallar yerine modern biçimleri yerleştiren laiklik anlayışı ve uygulamaları Türkiye için önemliydi. Bugün Türkiye kağıt üzerinde de olsa laik bir ülke ise, Türkiye dinin siyasi ve toplumsal yaşamda etkileri bakımından örneğin bir Afganistan, Pakistan, Mısır vs. değilse bunları geçmişte yapılanlara borçluyuz. Ama bu dönemde yapılanların tümünü doğru olarak görüp idealleştirmek yanlıştır.

En başta Türkiye'de laiklik doğrultusundaki düşünce ve eylemler 1923-24'te başlamadı. M. Kemal bu konuda, kendinden önceki yüz yıla yakın mücadelenin son halkasıydı. Osmanlı devlet örgütlenmesi daha II. Abdülhamit döneminin sonlarında dini ögelerden epeyce kurtulmuş bulunuyordu.

Tek parti yönetimi dine ve dini oluşumlara karşı önemli hatalar da yaptı. Laiklik, örneğin dinin devlet tekeline alınmasıyla, İslam'ın Sünni yorumunun resmi din haline getirilmesiyle, din görevlilerinin devlet memuru yapılmasıyla bağdaşmaz. Laik bir devlet, belli bir inanç grubuna din görevlisi

yetiştirmekle uğraşmamalı, belli bir dini inancın eğitimini üzerine almamalı, kendi dışındaki dini oluşumlara da bu işleri yapmayı yasaklamamalıydı.

Her inanca ait dini topluluklar kendi örgütlenmesini yapabilmeli, kendi kitlesine kendisi dini eğitim verebilmeli, kendi din görevlilerini kendileri yetiştirmeli, kendi ibadethanelerini kendi imkanlarıyla kendileri yapabilmeliydi.

Kemalist yaklaşımın yanlışlarından biri de dini biçim almış her söylemi, her hareketi peşinen *"gericilik, irtica"* olarak damgalamasıdır. Bu toptancı yaklaşım, toplumsal muhalefeti, bu muhalefet içinde yer alan değişik unsurları anlamamızı engellemektedir. Yanımıza çekmemiz gereken kitleyi, bilerek isteyerek karşı devrim saflarına itmemize neden olmaktadır.

Dini istemler her zaman ve her koşulda gerici değildir. Bugün Alevilerin, Ezidilerin dini istemlerine, Süryanilerin Manastırlarına sahip çıkmak istemelerine, Hıristiyan azınlıkların dini temeldeki feryatlarına *"gericilik"*, *"irtica"* diyebilir miyiz? Benzer durum Sünnilerin dini istemleri için de geçerlidir. Dini istemlerin ilericiliği, gericiliği tarihi döneme, istemlerin hangi sınıflar tarafından ileri sürüldüğüne, o somut koşullarda egemen sınıflara karşı neyi ifade ettiğine bakılarak değerlendirilmelidir. Örneğin, İslamcılık, bütün İslam ülkelerinde ve Osmanlı'da ilk ortaya çıktığında burjuva demokratik, dönemine göre ilerici yanları olan bir ideolojiydi. Sünniler tek parti döneminin dini yasak ve baskılarına karşı çıkarken, cemaatlerini oluştururken, M. Kemal'e, Atatürkçü laikliğe kızıp köpürürken, tümüyle haksız ve gerici değillerdi.

19. yüzyılın Batılı burjuva aydınlarından kalma bir görüş, Kemalist ve sol çevrelerde yaygındır. Bu görüşe göre Müslümanların geri kalmasının nedeni İslam dinidir. İslam dini gelişmeye engel olan bir dindir. Bu anlayış nedeniyle İslami hareketlerin eleştirileri kolayca İslam'ın eleştirisine dönüşebilmekte, İslam dini esas suçlu olarak öne çıkarılabilmektedir. Örneğin, İslam dini diğer dinlerden farklı olarak, sadece vicdani alana hitap eden değil, toplumsal yaşamın bütün alanlarını kendine göre düzenlemek isteyen bir din olduğu için şeriatçı İslami hareketlerin, cemaatlerin vs. ortaya çıktığını, İslam'ın siyasallaştığını iddia eden yaygın bir anlayış vardır.

İslam ülkelerinde dinin kitlelerin günlük yaşamından, siyasetten, hukuktan, eğitimden vs. çekilmemesinin esas nedeni İslam'ın, dinin kendisi değildir. Hıristiyanlığın Batı'da genelde sadece vicdani alana çekilmesinin nedeni, burjuvazinin bu dine o dönem ihtiyaç duymaması, tersine onunla mücadele etmek zorunda kalmasıydı. İslam ülkelerinde ise ne egemen sınıflar, ne yeni sınıf burjuvazi, ne de kitleler dini düşman görmek şöyle dursun, ona daha çok sarıldılar. Reformlar din adına, şeriat adına yapıldığı gibi, ortaya çıkan reformcular da şeriat adına çıktılar. Osmanlı'da ve Türkiye'de de

böyle oldu. Örneğin, 1924 yılında halifelik kaldırılırken bile gerekçe, gerçek İslam'da böyle bir kurumun olmadığıydı. Özetle, egemen sınıfların İslam dinine duydukları ihtiyaç bu dini her alana karışan bir din haline getirdi. İslamın siyasi, ekonomik, toplumsal sorunlara cevap veren bir ideoloji haline gelmesi, İslam'ın değil, 19. yüzyıl sonlarında Müslüman burjuvazinin çalışmalarının bir ürünüydü. İslam ülkelerinde ve Türkiye'de burjuva devrim sürecinde din, Batıdan çok farklı bir ideolojik işlev üstlenmişti.

İslam dininin gericiliği, ilericiliği konusunda sol harekette istisna bir durumu belirtebilmek için, burada bir parantez açalım. Atatürkçü camia içinde İslam'a karşı genelde olumsuz bir tavır egemenken, komünist hareketin seçkin isimlerinden Dr. Hikmet Kıvılcımlı, İslam'ı neredeyse sosyalizm olarak yorumluyordu.

Dr. Hikmet Kıvılcımlı, 15 Ekim 1957 tarihinde Eyüp meydanında bir seçim konuşması yaptı. Kıvılcımlı'nın bu konuşması, Kur'an'ın cumhuriyet dönemindeki ilk tevhidi yorumu olarak kabul edilebilir. İslami hareket içinde benzer yorumları 2000'li yıllardan sonra, Antikapitalist Müslümanlar'dan ve benzeri çevrelerden duyabildik. Bu nedenle Kıvılcımlı'nın konuşması, sosyalist hareketten çok İslami hareket için tarihi önemi olan bir konuşmaydı.

Kıvılcımlı, bu konuşmada ayetleri ve hadisleri emekçiler, işçi sınıfının çıkarları açısından yorumladı. Emeğe ve emekçilere yapılan vurguları öne çıkardı. Hatta, İslam'ın, değerin tek kaynağının emek olduğunu burjuva iktisatçılardan (Adam Smith, Ricardo) daha önce keşfettiğini iddia etti. Muhammed'in; "*Ben sonuncu peygamberim*" sözünü; "*Artık kanunları kendiniz yapacaksınız*" emri olarak yorumladı. Cuma günleri camilerde toplanmayı, Batı'dan evvel "*demokrasi*"nin uygulanması olarak gördü. Halife'nin, halkın seçtiği cumhurbaşkanı olduğunu iddia etti. Doğu memleketlerinde demokrasinin 1400 yıl önce (Asr-ı Saadet'e denk geliyor) kurulduğunu söyledi.

Genel olarak bakıldığında Kıvılcımlı'nın konuşması, milliyetçi, Türkçü yanları önde olan İslamcı bir konuşmaydı. Seçimlerde kitleyi etkilemek için yapılmış olsa da, bizce bir komünist için doğru temellere oturtulmuş bir konuşma değildi bu. Ama gene de Doktor'un konuşmasını, bugünün kriterleriyle değil, o günün somut koşullarına göre değerlendirmek gerekir.

İslami hareketleri eleştirmede düşülen bir başka hata; bunların eleştirisini dinin, İslam'ın eleştirisine çevirmektir. Örneğin, AKP'nin, cemaatlerin eleştirisini İslam'ın eleştirisine dönüştürmek doğru değildir.

Dini oluşumların, hareketlerin eleştirisi, esas olarak bugünün somut koşulları ve sınıflar mücadelesi temelinde yapılmalıdır. AKP'nin halk düşman-

lığının, kadın özgürlüğüne düşmanlığının, bilime, bilimsel eğitime düşmanlığının, emperyalizm işbirlikçiliğinin faturasını İslam dinine çıkartmaya çalışmak büyük bir hatadır. Bu tür gerici politikaların ardında duran emperyalizmi ve işbirlikçi egemen sınıfları öne çıkarmak yerine, suçu 1400 yıl önce söylenmiş sözlerde, yazılmış belgelerde aramak, büyük bir politik hatadır.

Atatürkçü laikliğin özelliklerinden biri de, irticaya karşı gerçek Müslümanlığın savunulmasıdır. Laiklik bir bakıma gerçek Müslümanlık olarak kavranır. Atatürkçülerin irticai hareketi eleştirileri genelde gerçek Müslümanlığın savunulması temelindedir. Örneğin, 1960 ve 70'lerde Nurcuların, Süleymancıların *"iç yüzlerini"* anlatan broşürler böyleydi.

Her ülkeye, her toplumsal katmana ve sınıfa uyan *"Gerçek Müslümanlık"* diye soyut bir kategori yoktur. Her tarihi dönemin, her ülkedeki, devletteki egemen sınıfların ve ezilenlerin kendilerine göre Müslümanlığı vardır. Her sınıf dini kendi konumuna ve çıkarına göre yorumlar, biçimlendirir.

Türkiye solu İslam dinini ve İslami hareketleri anlamada ve bunlara karşı tavırda, burjuvazinin tarihi kazanımlarını ve bunların önemini reddetmeden, Atatürkçü önyargılardan, Atatürkçü laiklikten tümüyle kurtulmalıdır.

İslami hareket eskiden beri ve günümüzde yekpare bir bütün olmamıştır. İslami hareket değişik sınıfsal eğilimlerden oluşmaktadır. Biz, İslami hareketi resmi İslam, cemaatler ve tevhidi hareket olmak üzere üç ana grupta topladık ve inceledik. Türkiye solunun İslami harekete karşı tavrının nasıl olması gerektiği konusunda da şunları söyleyebiliriz:

Türkiye solu, Diyanet, Milli Eğitim Bakanlığı, YÖK gibi kurumlarla uygulanan resmi İslam'a karşı durmalıdır. Bu dayatmaya ve anlayışa karşı laik bir siyasi yapı savunulmalıdır. Günümüzde geleneksel resmi İslam'la, yani ordu, eski devlet bürokrasisi, TÜSİAD gibi kurumların ardında bulunduğu Atatürkçü laiklikle, İslami sermayenin, cemaatlerin, ABD'nin ardında durduğu ılımlı İslam arasında ideolojik bir mücadele sürmektedir. Türkiye solu bu mücadelede kendi safında, işçi sınıfının sosyalist, laik yerinde durmalı, her iki yanı da eleştirmelidir.

Cemaatler, eskiden beri karmaşık bir olguydu. 28 Şubatın cemaatlere vurduğu darbeler, Gülen örgütlenmesinin bunlara rakip bir yapı olarak çıkması, AKP ile siyasi iktidarda temsil imkanına kavuşmaları gibi yeni gelişmelerle bu karmaşıklık daha da arttı. Cemaatler şimdiye kadar sola, demokrasi mücadelesine karşı genelde düşmanca tavır almışlar, devletin yanında durmuşlardır. Ama buna rağmen cemaatlerin esnaf muhalefetinin bir biçimi olarak ortaya çıktıklarını ve çevrelerinde sıradan mütedeyyin kitlelerin bulunduğunu unutmamalıyız. Cemaatler birbirleriyle ve devletle çelişkileri

olan yapılardır. Cemaatler bir bütün olarak düşman saflarda görülmemeli, esnek olunmalıdır.

Tevhidi hareket yakın zamana kadar, her ne kadar cemaatleri eleştirse de onlardan ayrı ciddi bir varlık gösterememişti. Ama son dönemlerde ideolojik olarak cemaatlerden ve resmi İslam'dan tümüyle farklı yeni söylemlerle yeni İslami gruplar ortaya çıktı. Türkiye'de İslami hareketin tarihinde bu anlayış bir ilktir. Cemaatlerle aralarına ideolojik olarak önemli mesafeler koyan, İslam'ı yoksullardan, ezilenlerden yana yorumlayan, Antikapitalist Müslümanlar, Devrimci Müslümanlar, Emek ve Adalet Platformu gibi yapılanmalar, müttefik, dost gruplardır.

Son olarak dini gericiliğe karşı mücadele etmek için, öne sürmemiz gereken istemleri şöyle sayabiliriz:

Türkiye'de en büyük, en örgütlü ve en güçlü dini güç devletin, emperyalizm ve egemen sınıfların resmi İslamıdır. Türkiye'deki her tür dini gericiliğin arkasındaki güç de budur. Bu nedenle esas, hedef gerçekten laik bir siyasi yapının kurulması olmalıdır. Bunun için:

Siyasi yapı tümüyle dinden arındırılmalı, Diyanet İşleri Başkanlığı kaldırılmalı, devlet din görevlisi yetiştirmeye son vermelidir. Din adamları devlet memuru olmaktan çıkarılmalıdır. Camiler ve bütün ibadet yerleri dini topluluklara bırakılmalıdır.

Sünnilik, Alevilik, Hıristiyanlık, Yahudilik, Ezidilik, Süryanilik vs. gibi bütün inanç grupları dini işlerinde özgür olmalı, devlet bunların tümünü resmi olarak tanımalı, bunların birbirlerini aşağılamasına, dini farkların toplumsal, siyasal çatışma nedeni haline gelmesine engel olmalıdır. Farklı inanç gruplarını kötüleyen, onlara düşmanlık yaratan yayınlara (ders kitapları, Diyanetin yayınları, cemaatlerin yayın organları gibi) izin verilmemelidir.

Siyasi yapının yanı sıra eğitim de tümüyle dini ögelerden arındırılmalıdır. Zorunlu din dersleri kaldırılmalı, Milli eğitim ve YÖK bünyesinde bulunan İmam Hatip Okulları, İlahiyat Fakülteleri ve tüm dini okullar, Kur'an kursları devlet bünyesinden çıkartılmalı, cemaatlere devredilmelidir. Genel eğitim devlet bünyesinde, parasız ve laik, bilimsel temelde yapılmalıdır. Din görevlisi yetiştirmek için eğitim kurumları açma, çocuklara dini inançları öğretmek için kurslar düzenleme, sadece Sünni cemaatlere özgü bir ayrıcalık olmamalı, bütün dini inanç grupları anayasal olarak bu hakka sahip olmalıdırlar.

Bütün dini inanç gruplarının ticari faaliyetlerine, ekonomik varlıklarına belli sınırlar getirilmelidir. Bu, kapitalist sistem çerçevesinde kalan, nispeten eşitlikçi bir tedbirdir. Örneğin, toprak sahipliğinin belli bir büyüklükle sınırlandırılması gibi. Nitekim bazı İslami anlayışlar da ekonomik programlarına

böyle sınırlar koymuşlardır. Türkiye'de 1970'li yıllardaki İslami hareketi incelerken bunun örneklerini vermiştik. Pakistan'daki Cemaat-i İslami de toprak sahipliğinin belli bir büyüklükle sınırlandırılmasını istiyordu. Günümüzde Türkiye'deki tevhidi anlayışın da, zenginliğe karşı olduğunu, özel mülkiyetin eşit dağıtımından yana olduğunu görmüştük. Devlet, hiçbir dini inanç grubuna ekonomik, siyasi, ideolojik olarak destek olmamalıdır.

Dini gericilik günümüzde son derece çeşitli biçimler almıştır. İslam ülkelerinin resmi dini gericiliği bunlardan sadece biridir. Resmi dini gericilik ülkeden ülkeye değişmektedir. Örneğin Türkiye'nin, Suudi Arabistan'ın, Mısır'ın, Pakistan'ın resmi dinciliği farklıdır. Ama hepsinin ortak yanı, bunların emperyalizm işbirlikçisi olması, kendi ülkelerinde ve dünya genelinde antiemperyalist, devrimci, sosyalist mücadeleye karşı olmalarıdır.

Günümüzde dini gericiliği vahşete dönüştüren ve dünya çapında örgütlü yapılanmalar ortaya çıkmıştır. El Kaide ve Selefi anlayış bunların en gelişkinleridir. Başlangıçta emperyalizm ve işbirlikçi devletler tarafından Sovyetler Birliği ve Doğu Blokuna karşı örgütlenen bu anlayışlar denetimden çıkıp, yakıp yıkmaktan ve kendileri gibi olmayanları katletmekten başka iş yapmayan yapılara dönüşmüşlerdir. Günümüzde Müslümanları kitle halinde katleden, İslam uygarlığı ve genel olarak uygarlık adına ne bulursa yok eden güç durumundadırlar. Genel olarak Müslüman kitle tarafından destek görmeyen, ekonomik kaynakları pek bilinmeyen, emperyalizm ve gerici Arap rejimleri, ABD emperyalizmi tarafından desteklenmeye, kullanılmaya devam eden bu anlayışla mücadele edilmelidir.

Türkiye'de dini gericiliğin temsilcileri içinde cemaat İslamcılığını da saymak gerekir. Bu anlayış, gördüğümüz gibi bir yandan devlete, emperyalizme muhalif görünmüş ama sola, işçi hareketine, kadın hareketine ve genel olarak demokratik harekete karşı, Alevilere ve gayrımüslimlere karşı sürekli devletin, emperyalizmin yanında olmuştur. Bu anlayışın düzene ve emperyalizme muhalif yanları sözde kalmıştır. Bu anlayış gerçekten antiemperyalist olamadığı gibi, demokratik de olamamıştır. Bu anlayışın, kadın düşmanlığına, kültür ve sanata düşmanlığına, gayrımüslimlere ve Alevilere düşmanlığına, toplumu zorla kendi dini kalıplarına sokma çabalarına, çarpıtılmış laiklik anlayışına ve laikliğe karşı mücadeleyi esas görev bilmesine karşı çıkılmalıdır.

Genel olarak amacımız dini farklılıkların antiemperyalist demokratik mücadeleyi, işçi sınıfı hareketini bölmesini engellemek olmalıdır. Ayrıca dini önyargılara, dini propagandaya karşı, işçi sınıfının ve gençliğin sosyalist bilinci geliştirilmelidir.

KİTABA EK

HAK-İŞ

Hak-İş, bugün Türkiye'nin Türk-İş'ten sonra en çok üyeye sahip konfederasyonudur. Ama bu konfederasyon, neredeyse 40 yıla yakın (1976'da kuruldu) bir geçmişe sahip olmasına rağmen yeterince araştırılmamıştır. Ben, konuyla ilgili olarak, Yıldırım Koç'un Şubat 1995 tarihinde yayınlanan "*Şeriatçılar, İşçi Hakları ve Hak-İş*"[525] başlıklı çalışmasının dışında bir çalışmaya rastlamadım. Türk-İş hakkında, DİSK hakkında, kamu çalışanları sendikaları hakkında var olan onca çalışmaya rağmen, Hak-İş hakkında böyle çalışmaların yokluğu, işçi sınıfı hareketi ve sendikal hareket açısından bir eksikliktir.

Biz burada Hak-İş'le ilgili olarak geniş bir çalışma yapmayacağız. Esas olarak bu sendikanın yayın organı Hak-İş dergilerinden ve İslami basında bu konfederasyonla ilgili çıkmış haberlerden, röportajlardan ve 21-23 Ekim 2011 tarihleri arasında Ankara'da yapılan 12. Olağan Genel Kurul belgelerinden yararlanarak, sendikanın gelişimi ve sendikal anlayışı konusunda genel bir fikir vermeye çalışacağız.

Tarihi Gelişim

Hak-İş, 22 Ekim 1976'da Ankara'da kuruldu. Hak-İş kendi tarihini üç döneme ayırır: 1976-1980 dönemi, yani ilk dört yıl "*kuruluş*" dönemi; 1980-1984 arası ikinci dört yıl "*yasaklı dönem*", 1984'ten günümüze kadar da "*Hak-İş'in açılma, gelişme ve etkin faaliyet yılları*".[526]

Bize göre aşağıdaki şekilde bir gelişim şeması daha doğrudur:

1976-1980 Birinci dönem. Sendika'nın MSP'nin yan kuruluşu olduğu, İslami yanının ağır bastığı yıllar.

1980-1990'lar İkinci dönem. Sendika'nın parti denetiminden çıkıp 12 Eylül ve ANAP yönetimi ile işbirliği içinde geliştiği dönem.

---

525 Y. Koç'un çalışmasına internetten; "*yildirimkoc.com.tr/usrfile/1321049584b.pdf*" adresinden ulaşılabilir.

526 http://www.hakis.org.tr/index.php?option=com_content&view=article&id=1&Itemid=4

1990-2000'li yıllar. Üçüncü dönem. Liberalleşme dönemi. Sendikanın demokratik muhalefete yanaştığı, RP ile birlikte davrandığı dönem.

2002- Günümüz. Dördüncü dönem. AKP'li yıllar.

Hak-İş'in 1976-1980 arasını kapsayan dönemi, kuruluş ve gelişememe dönemiydi. Bu dönemde Hak-İş adı var kendi yok, bir tabela sendikası durumundaydı. Hak-İş, işçi sınıfının dinamiklerinin zorlamasıyla, bu dinamikler üzerinde yükselen bir sendika olarak kurulmadı. Örneğin, Türk-İş, II. Meşrutiyetten o güne kadar biriken ve 1946 yılında kendini dışa vuran, işçi hareketini kontrol altına almak için oluşturulmuştu. DİSK'in ortaya çıkmasında ise Türk-İş'in teslimiyetçi, emperyalizm ve patron işbirlikçisi tavrına karşı işçi sınıfında biriken tepkiler belirleyici oldu. Hak-İş, bu tür birikimler, dinamikler üzerine oturmadı.

1976 yılında işçi sınıfı hareketi içinde İslami sendikacılığı zorunlu kılacak bir mücadele birikimi yoktu. Nitekim, Hak-İş'i ve bağlı sendikaları kuran kadrolar işçilikten gelme değildi. Bunlar bürokraside, resmi kurumlarda çalışan, nispeten üst düzeyde bürokratlardı. Hak-İş, İskenderpaşa cemaatinin, MSP'nin, kadın kolu, gençlik kolu türünden, işçi kolu gibi bir örgütlenme olarak yukarıdan aşağı kuruldu. Bu sendikanın o zamanki fonksiyonu da gelişen sol sınıf sendikacılığını engellemekti. Hak-İş, örneğin MİSK gibi devletin gizli örgütleriyle iç içe faşist militan bir sendika değildi. Gene örneğin Türk-İş gibi patronlar ve devletle, emperyalizmle iç içe geçmişliği de yoktu. Ama MSP, solun işçi sınıfı içinde gelişmesini kendi dünya görüşü ve örgütlenme çabaları için tehlike olarak görüyordu. Erbakan'ın sendikal mücadeleyi Batı'dan bize bulaşmış bir hastalık olarak değerlendirdiğine ilgili bölümde değinmiştik.

İşçi sınıfının mücadele dinamiklerine oturmayan, emperyalizmle, devletle, patronlarla da bütünleşmemiş Hak-İş gelişemedi, kurulduğu gibi kaldı. Hak-İş Genel Başkanı Necati Çelik, bu dönemi 1989 yılında İslam Dergisi ile yaptığı röportajda şöyle özetliyordu:

> *"Hak-İş MSP paralelinde faaliyet göstermişti. (...) 80'lere gelmeden, örneğin, 1978'deki hükümet değişikliğiyle Hak-İş neredeyse tuz buz olmuş, fiili varlık ortadan kalkmış. (...) 1980 yılında yönetime geldiğimizde, Hak-İş hukuken varlığını sürdüren, ancak fiilen olmayan bir tabela kuruluş görünümünde idi. (...)1980'e gelindiğinde hakikaten ortada mefluç (felç olmuş, kımıldayamaz, O.T.) bir Hak-İş vardı."*[527]

527 Bu söyleşinin önemli bölümlerini aşağıda kutu içine aldık.

12 Eylül ve Hak-İş

1970'li yıllarda 15-16 Haziranı, DGM direnişlerini, 1 Mayıs 1977'yi, Yeni Çeltek gibi direnişleri gerçekleştiren işçi sınıfı 12 Eylül cuntasının baş hedeflerinden biriydi. Grev, toplu sözleşme, sendikal faaliyetler yasaklandı. Sınıf sendikacıları tutuklandı. Bu arada Hak-İş'in zaten pek olmayan faaliyetleri de durduruldu. Ama Hak-İş; *"HAK-İŞ Yöneticilerinin yaptıkları girişimler sonucu Şubat 1981'de yeniden faaliyete geç(ti)."*[528] Cunta geldiğinde Hak-İş'in başında Aziz Yılmaz vardı. Aziz Yılmaz, ünlü Şevki Yılmaz'ın ağabeyi idi ve bürokratlıktan gelmeydi. 1981 Şubatında yapılan Olağanüstü Genel Kurulda, daha önce Genel Sekreter olan Necati Çelik Genel Başkanlığa seçildi. Necati Çelik, 1995 yılında RP'den milletvekili seçilinceye kadar bu görevde kaldı. Yani, Hak-İş, 12 Eylül dönemini Necati Çelik başkanlığında geçirdi.[529]

Hak-İş, 12 Eylülden sonra 6 ay kapalı kaldı. *"Yapılan girişimler sonucu"* tekrar faaliyete başladı. Ama bu *"Girişimlerin"* ne olduğu, cuntacı generallerle neler görüşüldüğü hakkında bir şey bilmiyoruz. Necati Çelik bu konuda son derece ağzı sıkı davrandı ve bildiklerini kendiyle birlikte götürdü. Fakat N. Çelik cuntanın faaliyetine izin verdiği tek işçi kuruluşu olmakla iftihar etti. N. Çelik, 1985 sonlarında Hak-İş'in 10. Kuruluş yıldönümü ile ilgili olarak yaptığı basın toplantısında şöyle dedi:

> *"Altı aylık mali ve idari denetimden sonra aynı yönetimce denetlenen ve faaliyetlerine müsaade edilen tek işçi kuruluşu olduğumuzu iftiharla ifade etmek isterim."*[530]

Bir çok olgu Hak-İş yöneticilerinin generaller karşısında dik duramadıklarını ve baskılara boyun eğerek işbirliği yaptıklarını gösteriyor. Bunlardan bir kaçına değinelim.

---

528 *"36. Yılında Hak-İş konfederasyonu ve kurumsal kimlik"* 12. Olağan Genel Kurul Faaliyet Raporu, sf. 11

529 Necati Çelik (1955-2009) Gölcük'te doğdu. İzmit İmam Hatip'te okudu. Bir dönem ODTÜ Fen ve Edebiyat Fakültesi'ne devam etti, Ankara Eğitim Enstitüsü'nden mezun oldu. 1974 yılında çalışmaya başladı ve 1980 yılında Öz Gıda-İş Sendikası'nda profesyonel sendikacılığa başladı. Şubat 1981'de yapılan olağanüstü büyük kongrede Hak-İş Genel Başkanlığına seçildi. Refah Partisi listesinden Kocaeli milletvekili seçileceği 1995 yılına kadar 14 yıl bu görevi sürdürdü. Refahyol Hükümeti'nde (28 Haziran 1996-30 Haziran 1997) Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanı oldu. 1999 yılında Fazilet Partisi'nin İzmit Büyükşehir Belediye Başkanı adayı idi ama seçimi kaybetti. Seçimi CHP'li Sefa Sirmen kazandı. FP kapatılınca siyaseti bıraktı ve 2009 yılında 54 yaşında kalp krizinden öldü.

530 *"Hak-İş'in 10. Kuruluş Yıldönümü Münasebetiyle Yapılan Genel Başkan Necati Çelik'in Basın Toplantısı"*, Hak-İş, Sayı: 1 Ocak 1986 sf. 18, 1970 yılında kurulan, MHP'ye bağlı MİSK'in (Milliyetçi İşçi Sendikaları Konfederasyonu) faaliyetlerine de 1984 yılında izin verilmişti. Yani izin verilen tek sendika Hak-İş değildi. Ama MİSK kendini toplayamadı ve dağıldı.

1986 yılında Hak-İş yöneticilerinin Kenan Evren'e yazdıkları "*açık mektup*"ta kullanılan üslup, bu yöneticilerin Evren karşısında o yılda bile el pençe divan durduklarını göstermektedir.

Artık herkesin konuşmaya, 12 Eylül cuntasını eleştirmeye başladığı 1986 yılında, Hak-İş yöneticileri de Kenan Evren'le Anayasada yer alan, işçi haklarını engelleyen maddeleri görüşmek istediler. Bunun için girişimlerde bulundular ama kendilerine cevap bile verilmedi. Bu kayıtsızlığın Evren'den değil, çevresindekilerden kaynaklandığına inanan Hak-İş yöneticileri, Cumhurbaşkanına şu açık mektubu yazdılar:

"Sayın Cumhurbaşkanına Açık Mektup

Hak-İş (Hak İşçi Sendikaları) konfederasyonu olarak bütün faaliyetlerinizi, beyanatlarınızı, konuşmalarınızı dikkat ve hassasiyetle takip ediyoruz. Milletimizin ve vatanımızın bütünlüğüne, devamı ve bekasına olan sarsılmaz bağlılığınızı, bütünlüğümüze kast eden iç ve dış düşmanlarımıza karşı birlik ve dirliğimiz için yaptığınız ikazları takdir ediyor ve candan destekliyoruz.

Zat-ı devletlerinin de arzuladığı ve görmeyi, yaşamayı istediği demokrasi düzeninin tam işlemesini, demokrasinin tüm gerekleri ve müesseseleri ile yerleşmesini Hak-İş olarak biz de istiyoruz. Bu istikrarla 982 Anayasasındaki temel hak ve hürriyetlere aykırı düzenlemelerin ve uygulamaların kaldırılmasını istiyoruz. Anayasanın hazırlanışı sırasında belirttiğimiz endişe ve üzüntülerimizin giderilmesini arzuluyoruz.

Son olarak Rize'de 14 Nisan 1986 tarihinde yaptığınız konuşmada 'Anayasanın oluşumuna, kuruluşların serbestçe katkıda bulunması'nı teminen her türlü toplantı yapılmasına, 70 sayılı Milli Güvenlik konseyi bildirisi ile imkan tanındığını, hatta Sıkı Yönetim Komutanlıklarının da iznine bağlı kalmaksızın toplantılar düzenlenebilmesinin mümkün kılındığını beyan buyurdunuz.

Konfederasyonumuzun maruz bırakıldığı olayı Rize konuşmanız vesilesiyle Yüce dikkatlerinize arz etmek istiyoruz.

Anayasa'nın hazırlandığı dönemde Konfederasyon olarak 'Yeni Anayasa Muvacehesinde Çalışma Hayatı' konulu bir sempozyum düzenlemiştik. Sempozyum 13-14 Mart 1982

günleri Ankara'da yapılacaktı. Sempozyumda ise Prof. Dr. Orhan Aldıkaçtı, Prof. Dr. Mümtaz Soysal, Prof.Dr. Ruşen Gezici, Doç. Beşir Hamitoğulları ve benzerleri gibi tanınmış ve konusunda ihtisas yapmış yetkililer konuşacaklardı. Ancak Ankara Sıkıyönetim Komutanlığı 9 Mart 1982 tarih ve 7130-9673, 82/ 3762 sayılı yazısı ile tertiplediğimiz sempozyuma izin verilmediğini yazılı olarak tarafımıza bildirdi.

Rize'de beyan buyurduğunuz 70 sayılı M.G.K bildirisinin tanıdığı Anayasa'nın oluşumuna serbestçe katkıda bulunma imkanını bildiriye rağmen zamanın sıkıyönetim komutanlığı bize tanımadı. Bu olayı, o dönemin sizlere rağmen aksi davranışlarda bulunan yetkililerini teşhir veya hesaba çekilmeleri gibi bir maksatla zikretmiş değiliz. Halen bazı konularda Zat-ı Alinizin engin müsamahasına rağmen ve mesela şehir içi ana caddelerde ve diğer yerlerde trafiği kestirmek istemediğiniz halde trafiği kesenlerin, Cumhurbaşkanımız olarak pek çok kuruluşların yöneticilerini rahatlıkla kabul ettiğiniz halde size ulaşma müracaatımıza cevap dahi vermeyenlerin bulunduğunu bilgilerinize arz etmek için olayı açıkladık.

Müteaddit başvurularımıza rağmen makamınıza ulaşamadık ve cevap verme lütfunda dahi bulunulmadı. Türkiye'de 150 bin işçiyi temsil eden ikinci büyük işçi kuruluşu olarak çalışma hayatında yaşanılan sıkıntıları, sorunları ve taleplerimizi, herkesi dinleyen, her derde çare bulunmasını isteyen, milletimizin bütün fertleri ve dertleri ile çok yakından ilgilenen Zat-ı Alinize arz etmek istiyoruz. Görüşme talebimizin Makamınıza arzedilmediği kanaatına varmak, talebimizin reddedildiği kanaatından daha kuvvetli görünüyor."[531]

Hak-İş'in *"açık mektubunun"* biçimi ve içeriği Türk-İş yönetiminin, 12 Eylül darbesini desteklemek için MGK'ya yolladığı destek mesajı ile aynıydı. O mesajda Türk-İş şöyle diyordu:

"Türk-İş Topluluğu, Zat'ı Devletlerinizin bildirisinde açıkça yer aldığı üzere, ülkemizin huzuru, devletimizin

531 Hak-İş Dergisi. Mayıs 1986. Sayı: 5. Hak-İş yöneticileri bu mektubu çok beğenmiş olacaklar ki, Eylül 91 tarihli 16. Sayıda, Hak-İş'in mücadelelerinin anlatıldığı bir yazıya, bu mektubu tekrar koymuşlardı. Küpürün altındaki satırda; *"Hak-İş faaliyete geçtiğinde karşılaştığı birçok engelleri aşma çabasını sürdürdü"* yazıyordu.

bölünmezliğini sağlamak amacıyla, Türk Silahlı Kuvvetlerimizi yönetimi bütünü ile el koyma mecburiyetinde bırakan bir gerçekle karşı karşıya bırakıldığının bilinci içindedir." [532]

1986 yılında, yani darbeden 6 yıl geçtikten sonra, partilerin kurulup muhalefete başladıkları, işçi sınıfının tekrar meydana çıkmaya başladığı koşullarda bile Hak-İş yöneticilerinin cunta şefine karşı kendilerini böyle bir üslup kullanmak zorunda hissetmeleri dikkat çekicidir. Bu yöneticilerin bir de 12 Eylül cuntasının terör estirdiği günlerde, cunta şefinin karşısında nasıl durduklarını gözümüzün önüne getirmeye çalışalım! Açık mektubun ilk iki paragrafı, Evren'in şahsının yanı sıra, 12 Eylül darbesine övgü olarak okunabilir.

Hak-İş, 1982 anayasasına *"Evet"* dedi. Ama sonraki yıllarda bu anayasayı ve Türk-İş Genel Sekreteri Sadık Şide'nin cuntanın bakanı olmasını bol bol eleştirdi. [533]

Hak-İş yöneticilerinin 12 Eylül geldiğinde yüz yüze kaldıkları baskıları tahmin edebilmek için, cuntanın cemaatlere yaptığı baskıları ve işbirliği tekliflerini tekrar hatırlamamız gerekir. Cunta, cemaatlere emperyalizm işbirlikçisi devlet dindarlığını dayatıyor ve bu konuda işbirliği teklif ediyordu. Bu girişimleri Nurcu *Yeni Asya* grubu lideri Mehmet Kutlular'ın anılarından aktarmıştık. Aynı teklif ve baskıların Hak-İş'e de yapıldığını kabul etmemek için hiçbir sebep yok. Hak-İş'in yeniden faaliyete geçmesini sağlayan *"Girişimler"* de bu nitelikte olmalı. Ortaya çıkan sonuç, Hak-İş yöneticilerinin cuntayla işbirliğini kabul ettiklerini gösteriyor.

Hak-İş yöneticilerinin basına daha sonraları yansıyan bazı sözlerinden, generallerin sendika yöneticilerine yaptıkları en önemli dayatmanın, cemaatle (İskenderpaşa) ve partiyle (MSP) ilişkilerini kesmeleri, 1980 öncesi sendikal anlayışı terketmeleri olduğu anlaşılıyor. Necati Çelik'in basınla yaptığı röportajlarda ve Hak-İş dergisinde çıkan bazı yazılarda, geçmişten duyulan pişmanlık çok açık biçimde ifade edilmişti.

Necati Çelik, 1989 yılında 12 Eylül dönemi sonrası için; *"Hak-İş'in geçmişini tabiri caizse güzelleştirmek, bıraktığı kötü şöhreti silmek"*ten söz ediyordu. N. Çelik'e göre;

"Kamuoyuna verilen MSP-Hak-İş beraberliğini ortadan kaldırmak, büyümek için şarttı." (bkz. Ek 12)

---

532 Y. Koç'tan aktaran Hak-İş dergisi. Mart 95. Sayı: 35. *"O o zaman Türk-İş'te çalışmıyordu"* başlıklı yazı.

533 Hak-İş Dergisi, Ocak 1986 sayı: 1 *"Eylem mi, Nasıl?"* başlıklı yazıdaTürk-İş, askeri yönetime bakan verdiği ve çıkarılan anti demokratik yasalara ortak olduğu için eleştiriliyordu.

Hak-İş Dergisinin Mart 1995 tarihli 31. sayısında Ebubekir Doğan imzalı, *"O o zaman Türk-İş'te çalışmıyordu"* başlıklı bir yazı yayınlandı. Yazıda, Yıldırım Koç'un; *"Tarihimizden: Hak-İş konfederasyonu (1976-1980)"* başlıklı yazısına [534] cevap veriliyordu. Yazar, Y. Koç'u şöyle suçluyordu:

> *"Hak-İş'in kuruluş yıllarında sarfedilmiş bazı sözleri gerekçe gösterip Hak-İş'i 'kendi çarpık kafasına uygun olmamak' suçu ile mahkum ediyor."*

Yıldırım Koç'un görüşlerini bir yana bırakıp, onun şahsını hedef tahtasına koyan yazı şu kızgın soruyla bitiyordu:

> *"Hak-İş'i neden eskiden söylenmiş sözlerle yargılıyorsun?"*

7 Mayıs 1983'te Sendikalar, TİS Grev ve Lokavt kanunu yürürlüğe girdi. 1984 yılında da sendikal faaliyetler başladı. Sendikal faaliyetlerin serbest bırakıldığı 1984 yılı başlarında Hak-İş'in 5 sendikası ve 100 bin üyesi olmuştu. Genel Başkanı N. Çelik'in anlatımıyla 12 Eylül geldiğinde adı var kendi yok bir tabela sendikası durumunda olan Hak-İş, yasaklı dönemde ikinci konfederasyon haline gelmişti. N. Çelik'in söylediğine göre (bkz. Ek 12) bu sayılar 1989 yılında 7 sendikaya ve 250 bin üyeye çıkmıştı. Elbette bu rakamlar gerçeği yansıtmıyordu. Yasanın açıklarından faydalanılarak üye sayısı yüksek gösteriliyordu.

Gene Necati Çelik'in anlatımlarına göre bu büyüme, Türk-İş'ten Hak-İş'e üye kaydırılmasıyla gerçekleşmişti. N. Çelik 1988 yılında *Zaman* gazetesine şöyle diyordu:

"Türk-İş üye kaybına maruz kalmaktadır. Hak-İş de büyümesini bu üye akınından sağlamaktadır."[535]

1982 anayasasına *"Evet"* diyen Hak-İş daha sonraki süreçte Özal'ı ve ANAP'ı destekledi. N. Çelik, 1988 yılında Özal'la birlikte Türk-İş'e yükleniyordu. Türk-İş'i, seçimlerde ANAP'a oy vermeyin kampanyası açtığı için eleştiriyordu. ANAP'ın Çalışma Bakanı İmren Aykut'a da övgüler yağdırıyordu:

> *"İmren Hanım hemen hemen ömrünün büyük bir bölümünü işçi ve işveren kesiminin içinde geçirmiş.(...) Sayın Bakanı eğer kendi haline bırakırlarsa meselelerin üstesinden geleceğine inanıyorum.(...) Ben sayın Bakanı çalışanlar için büyük şans olarak görüyorum. Kendisinden*

534 Türk-İş dergisi, Aralık 1994. Sayı: 32.

535 Zaman Gzt. 8 Şubat 1988. *"Hak-İş Genel Başkanı Necati Çelik'le sohbet. Çalışma hayatının yükselen kuvveti: HAK-İŞ"* Röportaj: Nuh Gönültaş.

çok şey bekliyoruz.(...) Yani İmren Hanım bu iş için iyi seçilmiş." [536]

Aradan 3 yıl geçti. Turgut Özal Cumhurbaşkanı oldu. İmren Aykut Çalışma ve Sosyal Güvenlik bakanlığında duruyordu. Haziran 1991 tarihli Hak-İş dergisinin 15. Sayısının renkli kapağına şu manşet atılmıştı:

"Çelik: Özal hep sermayeden yana tavır koymuştur."

Hak-İş, 1991 yılında RP-IDP-MHP ittifakını destekledi. [537]

12 Eylül cuntasının emperyalizm işbirlikçisi resmi İslam'ı geliştirebilmek için çok yönlü bir faaliyet içinde olduğunu görmüştük. Dinin sendikal alanda da kullanılması, bu faaliyetlerden biriydi. Bu faaliyet sadece Hak-İş'in eski ideolojisinden, cemaatinden, partisinden koparılıp, ona işbirlikçiliğin dayatılmasıyla sınırlı değildi. Türk-İş'e bağlı bazı sendikalar da bu alanda üzerlerine düşen vazifeyi yerine getirdiler. Bu sendikalar çalışma saatlerini Cuma namazına göre ayarlama, işyerlerine mescit açma gibi dini konularda seferber oldular. 12 Eylül'e kadar belki de alnı secdeye gelmemiş sendika başkanları, şube başkanları işçilere dinini öğreten imam kesildiler. İşyerlerinde mescit olmaması, işçilerin Cuma namazı kılamamaları onları perişan etmeye başladı. Tıpkı Sakıp Sabancı gibi onlar da ülkenin maddi kalkınmasının manevi kalkınmayla birlikte olması gerektiğini keşfettiler.

Türk Metal Sendikası İstanbul Şube Başkanı Erdoğan Aslıyüce, Erenköy Cemaatinin yayın organı *Altınoluk* dergisine verdiği röportajda şunları söylüyordu:

"Biz işçilerin Cuma namazlarını kılabilmeleri için ilk defa 1984 yılı sözleşmelerinde hüküm koyduk. Bize bu yolda işçilerden talep gelen yerlerde Cuma namazı vakitlerini ayarlama yoluna gittik. Vakit namazı kılmak isteyen üyelerimiz için de işverenlerimizin yer hazırlamaları yolunda temaslarımız oluyor. Bir ülkenin maddi ve manevi kalkınmasını birlikte yapması gerektiğine inanıyoruz.(...) Biz fabrika bacalarının yanında minarelerin de yükselmesini istiyoruz." [538]

Aynı derginin aynı sayısında Dok Gemi-İş Sendikası Genel Başkanı Nazım Tur, Cuma namazı ve genel olarak namazlar üzerine toplu sözleşmelere madde konulup konulmadığı sorusu üzerine; kamu sektöründe bir problemin olmadığını, 6 tersanenin tümünde Cuma namazı kılınacak mescitlerin

536 Zaman Gzt. age. Nuh Gönültaş röportajı.
537 *"Hak-İş seçimlere ilgisiz kalmayacak"*, Hak-İş, Eylül 1991.
538 Altınoluk, Nisan 1988. Sayı: 26

bulunduğunu söylüyordu. Özel sektörde ise sözleşmelere ayrı hükümler koymuşlardı:

> *"İşçilerin günlük ibadeti sebebiyle ücretinden kesinti yapılamaz. İşçiler de ibadet sebebiyle işi inkitaa uğratamaz, istismar edemez. Bunlardan başka bir de benim yaptığım sözleşmelerin hepsinde ayrıca işyerlerinde bir mescid açılması zorunluğu yer almıştır."* [539]

Aynı dergide kendisiyle yapılan röportajda Necati Çelik de; *"Cuma namazı için mesailerin ayarlanması temel insan haklarındandır."* diyordu.

EK 12

12 Eylül'den Önce ve Sonra Hak-İş

İslam dergisinin Haziran 1989 tarihli sayısında Hak-İş Genel Başkanı Necati Çelik ile yapılmış bir röportaj yayınlandı. Röportajı yapan Salih Gülcan'ın ilk sorusu "Türk sendikacılık hareketinin tarihi gelişimini kısaca anlatır mısınız?" şeklindeydi. Necati Çelik bu soruyu şöyle yanıtladı:

"Bizim Türkiye'de 24 Temmuz 1963 yılında, 274, 275 sayılı yasaların yürürlüğe girmesiyle aktif sendikacılığa geçilmiş. Ancak Türkiye'de sendikacılık hareketi 1963'ten daha önce, 1952'de Türk-İş'in kurulmasıyla faaliyete başlamış. Daha önce Ameleperver cemiyetinin kurulmasıyla yanlış hatırlamıyorsam -1947 yılında bir çalışma başlatılmış, ama kanunların batılı anlamda öngördüğü sendikacılık hareketi 1963 koalisyon hükümet döneminde ve Bülent Ecevit'in Çalışma Bakanlığı döneminde oluşturulmuştur. 1963 yılında 274 ve 275 sayılı sendikalar kanunuyla Toplu İş Sözleşmesi, grev ve lokavt kanunu yürürlüğe konulmuştur."

Aktardığımız sözlerden anlaşılabileceği gibi, Hak-İş Genel Başkanı N. Çelik, Türkiye işçi sınıfı hareketinin ve sendikal mücadelenin geçmişi konusunda kulaktan dolma, yalan yanlış bilgilere sahipti. Daha doğrusu sendikal mücadelenin, işçi sınıfı mücadelesinin tarihi geçmişi hakkında tam bir karacahildi. Ama bunları düzeltmenin yeri burası değil.

Fakat, N. Çelik bu söyleşide, Hak-İş konusunda dikkate değer bilgiler verdi. N. Çelik'in verdiği bu bilgileri röportajdan bölümler halinde aşağıya alıyoruz.

"Hak-İş Genel Başkanı Necati Çelik'le 'İşçi Sorunları' Üzerine"

539 Altınoluk, yag. sayı.

"Hak-İş, MSP paralelinde faaliyet göstermişti. (...) O günün şartlarında belki o doğruydu. Ama ben şahsen partilerle işçi kuruluşlarının bu kadar içiçeliğine taraftar değilim. O günün şartlarında bir kısım zorlamalarla Hak-İş 1980'lere gelmiş. Hak-İş oyunun kurallarıyla götürülmek yerine bir kısım gönül bağı olan insanların desteğiyle, yardımıyla, iteklemesiyle 80'lere gelmiş ve 80'lere gelmeden örneğin 1978'deki hükümet değişikliğiyle Hak-İş neredeyse tuz buz olmuş, fiili varlık ortadan kalkmış. Bu tabii suni bir oluşum sonucudur. Bir görüş sizi şişirirse o destekler çekilince, şişirmeler ortadan kalkınca siz bir balon gibi sönüp gidersiniz. 1979'da Hak-İş adeta böyle bir gerçekle karşı karşıya kalmış. 1980 yılında yönetime geldiğimizde, Hak-İş hukuken varlığını sürdüren, ancak fiilen olmayan bir tabela kuruluş görünümünde idi. Dediğim gibi, gayet tabii bir kısım zorlanmalar olmuştur. Bunlara dirayetle karşı çıkılmamış, o günün iktidarının nimetleri adeta gözönünde bulundurularak oralarda bulundurulmuş, iktidarlar değişince herkes işine bakar hale gelmiş. Hak-İş terkedilmiş. 1980'e gelindiğinde hakikaten ortada mefluç (felç olmuş, kımıldayamaz, O.T) bir Hak-İş vardı. O şartlarda biz yönetime geldik ve geldikten birkaç ay sonra 12 Eylül harekatı oldu. Tekrar bir 6 ay daha kapalılık dönemi. Bu 6 aylık kapalılık döneminden sonra yeniden MGK'nın 45 nolu kararıyla faaliyetimize müsaade edilmiştir. O günden bu güne hem Hak-İş'in geçmişini tabiri caizse güzelleştirmek, bıraktığı kötü şöhreti silmek ve yeni dönemde hazırlanacak muhtemel anayasa, kanunlar çerçevesinde teşkilatı yeniden örgütlemek gibi ciddi programlar yapmak mecburiyetimiz oldu. (...)

1983 7 Mayıs'ında çıkan yasalar çerçevesinde huzurlu bir çalışmayla, büyük bir gayretle konfederasyonumuz 1984 yılı başına gelindiğinde 5 sendikasıyla ve 100 bin üyesiyle çalışma hayatında tersine görevini yerine getirmeye çalışıyordu. Gayet tabii oralara geliş fevkalade zor şartlarda olmuştur. Çünkü gelir gider dengesi 1980 senesi fevkalade bozulmuştu. Hatta gelir yok gider var. Dolayısıyla tabi bu dengeleri yeniden kurmak ve kamuoyuna verilen MSP-Hak-İş beraberliğini ortadan kaldırmak, büyümek için şarttı. Zanlı (şanlı olmalı bn) bir mücadeleyle şu sıra (1989 Haziran, O.T.) 250 bine yaklaşan üyemiz söz konusudur ve 7 sendikayla faaliyet gösteriyoruz. Tabii eskiye göre sıkıntılar büyük bir bölümüyle aşılmıştır."

Necati Çelik, röportajın başlarında, 1989 yılındaki genel sendikal durumu şöyle özetliyordu:

"12 Eylül 1980 ihtilalinde Türk-İş hariç diğer konfederasyonların faaliyeti durdurulmuştur. Ancak konfederasyonumuzun 6

aylık mali ve idari bir denetimden sonra yargılamadan tekrar faaliyetine müsaade edildi. DİSK hala yargılanmakta, MİSK'te birkaç ay önce valilik tarafından tasfiye edildi. Dolayısıyla çalışma hayatını şu an Türk-İş ve Hak-İş doldurmaktadır. İki konfederasyonun faaliyeti söz konusudur."

"İşçiye bakış açınız, hizmet anlayışınız nedir?

(...) Hak-İş'in düşüncesinde işçi-işveren her ne kadar ayrı ayrı kuruluşlar ise de bunlar esasta birbirlerine muhtaç, birbirini tamamlayan kuruluşlardır. Yani ne sermayenin emeksiz, ne de emeğin sermayesiz olması düşünülemez. Bunları beraber düşünürseniz bir mana ifade eder. Bizim düşüncemizde emek önceliklidir. (...) Peygamberimiz (S.A.V.)'in 'Veren el alan elden üstündür' hadis-i şerifi gereğince biz veren el konumundayız. Üretenler, çalışanlar, veren el durumundadır. Dolayısıyla emek üstündür, emek yücedir."

(...) sermayeye bakışınız nasıldır?

Biz sermayeye, netice itibarıyla meşru kazanca her zaman açığız. Biz haksızlığa karşıyız. Sömürüye, hırsızlığa, yolsuzluğa karşıyız. Bir insan hakikaten, emek sarfederek, alınteri dökerek bileğinin, kafasının gücüyle kazanırsa bu sermayeye ve bu anlamda mülkiyete taraftarız.(...) Biz özel mülkiyetin bir sömürü aracı olduğu düşüncesinde değiliz. Kapitalist sistemlerde doğrudur. Özel mülkiyet bir noktada sömürü demektir."

"Bugün işçi meşru platformda hak arama mücadelesini sürdürmektedir. Bu mücadele münhasıran hak almaya ve hak aramaya yönelik olmalıdır. Yoksa bu haklı gerekçeden hareketle bir kısım yanlışlar yaparsanız örneğin; fabrikaları tahrip eder hale gelirseniz veya hazır sokağa çıkmışken bölücü sloganlar atalım, ülkenin bölünmez bütünlüğüne halel getirici hal ve hareketler içinde bulunalım denirse gayet tabii yanlış olur. Herkesin demokrasinin gereği olarak siyaset yaparken ülkenin üstün menfaatleri, milletin bölünmez bütünlüğü ön planda tutulmalıdır. Ayrıca ülkenin huzuru, barışı da ön planda tutulmalıdır. Bu yüksek düşünceler halkımızın bütün kesimlerine hakim olduğunda, her kesimin siyasete katılmasında ülkenin yararı olduğu kanaatindeyim.

Biliyorsunuz, bir süredir işçiler sokakta eylem halindeler.[540] Hak-İş'e bağlı işçiler neden ortada görünmüyor?

540 Röportajın yapıldığı dönem, ünlü "*Bahar Eylemleri*"nin yaşandığı, Zonguldak maden işçilerinin ayakta olduğu günlerdir.

Hak-İş sessiz kalmıyor.(...) Sokağa çıkan işçinin hemen tümü kamu işçisidir. (...) Kamuda Türk-İş var. Biz özel sektörde ağırlıktayız."

1990'lı Yıllar: Liberalleşme

Hak-İş Genel Başkanı Mahmut Arslan, 2010 yılında yaptığı bir konuşmada, Hak-İş'i Türkiye'nin ilerici, demokratik güçleri arasında sayıyordu: *"Ülkenin demokratik ve ilerici güçleri olarak bizler, haklar ve özgürlükler yolunda ilerleme için baskı yapmaya devam etmeliyiz"* diyordu.[541]

Hak-İş dergisinin Mart 1989 tarihli 12. sayısının renkli arka kapağında Hak-İş'in yeni amblemi vardı. Amblem çark, zeytin dalı ve hilalden oluşuyordu.[542] Eski amblem, fabrika bacasının yanında cami minaresi idi.[543] Yani 1970'lerde MTTB'de yaşananın tersi bir durum ortaya çıktı. Dindar gençler MTTB'de etkin olunca amblemdeki bozkurtun yerine kitap koymuşlardı. Yani, İslamı vurgulayan simgeler revaçtaydı. Hak-İş de cami minaresini seçmişti. Şimdi ise işçi sınıfının ve toplumun devlet eliyle dindarlaştırılmaya çalışıldığı, Hak-İş'in ANAP yerine RP'ye kaydığı bir ortamda bu amblem terkediliyordu.

Hak-İş'teki liberalleşme en göze çarpar haliyle 1 Mayısların kutlanmasında ve demokratik platformlarda Hak-İş'in de yer almasıyla kendini gösterdi. Bunların yanısıra Hak-İş, düzenlediği panellere Alpaslan Işıklı gibi Atatürkçü, Haluk Gerger gibi sosyalist aydınları da çağırıyordu. İslami kesimin aydınlarına buralarda pek rastlanmıyordu.

Necati Çelik, 1991 yılında, 1 Mayıs'a *"Komünist günü"* olarak yaklaşmanın yanlış olduğunu söylüyordu. 1 Mayıslar şimdiye kadar amaca uygun kutlanmamıştı:

> *"Hak-İş, her zaman olduğu gibi 1 Mayıslarda da sınıflar arası çatışmayı körüklemek yerine 'insan onurunu önde tutan ve emeğin kutsiyetini yücelten' özgün bir düşünceyle asil bir davanın barışçıl kavgasını verecektir."*[544]

Hak-İş, 1 Mayısı ilk defa diğer konfederasyonlarla birlikte 1992 yılında Ankara'da salonda kutladı. Daha sonra arkası geldi.

---

541 21-25 Haziran 2010'da yapılan ETUC 2. Kongresinde Mahmut Arslan'ın yaptığı konuşma. *"12. Olağan Genel Kurul Faaliyet Raporu"* içinde sf. 205

542 *"Yeni amblemimiz"* başlıklı kapakta, simgelerin anlamları da şöyle yazılmıştı: *"Çark: Emek, ekmek. Zeytin dalı: Barış ve yaşam. Hilal: Milli birlik, bağımsızlık ve özgürlük. Kırmızı zemin: Bilinçli mücadele ve bu uğurda verilen kan."*

543 Hak-İş, Mart 1990. Sayı: 13

544 Hak-İş, Nisan 1991. Sayı: 14

Hak-İş 1993 yılında Türk-İş, DİSK, demokratik kitle kuruluşları, meslek odaları tarafından oluşturulan Demokrasi Platformuna katıldı. Platform, o zaman özelleştirmeye ve terörle mücadele yasasına karşı mücadele veriyordu.

Hak-İş 1993 yılında ETUC ve ICFTU'ya üyelik için başvurdu. Hıristiyan Batı kurumlarına üyelik için başvurmak da Hak-İş'teki liberalleşmenin bir göstergesiydi. Ama bu başvurular, Türk-İş'in engellemeleri nedeniyle uzun süre kabul edilmedi. [545] 1994 yılında İstanbul'da Hak-İş'le de görüşen ETUC temsilcisi, Hak-İş'in Demokrasi Platformunda yer almasını, 1 Mayıs kutlamalarına ortak olmasını övüyordu. [546]

1997 Aralık ayında yapılan ICFTU Yönetim Kurulu toplantısında Türk-İş itirazını geri çekti ve Hak-İş'in ICFTU üyeliği kabul edildi. Ardından da ETUC, Hak-İş'i üyeliğe kabul etti.

Hak-İş, bu yıllarda sadece Batı'ya ve demokratik güçlere açılmadı. İslam dünyasına da açıldı. 1992 yılında "*İran İşçi Evi*"nden (İran'daki işçi örgütü) bir heyet Hak-İş'in davetlisi olarak Türkiye'ye geldi ve bir hafta (14-21 Şubat) kaldı.

26 Aralık 1992'de Kazakistan Sendikaları Federasyonu ile Hak-İş arasında ikili sözleşme imzalandı. Bu sözleşme daha sonra bütün Türki cumhuriyetlerin sendikalarıyla imzalandı.[547]

Hak-İş, 26-28 Nisan 92 tarihleri arasında Pakistan'da düzenlenen "*İslam'da Endüstriyel İlişkiler Sistemi*" isimli uluslararası konferansa katıldı. Heyette Prof. Sabahattin Zaim de vardı.

1993 yılında yapılan 7. Genel Kurula konuşmacı olarak bütün Türki cumhuriyetlerden ve İran'dan sendika temsilcileri katıldı.[548]

Hak-İş, 17-19 Nisan 93 tarihlerinde Karaçi'de düzenlenen "*İslam'da İşçi Hareketi Modeli*" konulu uluslararası toplantıya katıldı. O zaman Hizmet İş Genel ekreteri olan Mahmut Arslan, burada yaptığı konuşmada, sorunların en iyi çözümünün İslam'da olduğunu anlattı. [549]

Özetle hem liberal hem dini yanını birlikte sürdürmeye çalıştı Hak-İş. Müslümanlarla yüz yüze gelindiğinde İslami yanını ön plana çıkarmaya, Avrupa'da ve Türkiye'de yapılan toplantılarda da liberal yanını öne çıkarmaya çalıştı.

---

545 "*Türk-İş, Hak-İş'in ICFTU üyeliğini engelliyor!*", Hak iş. Temmuz 96. Sayı: 37. Bayram Meral Eylül 96 ve Mayıs 96'da ICFTU'ya iki mektup yazarak üyeliğin geciktirilmesini istedi.

546 Hak-İş, Mayıs 1994

547 Hak-İş, Mart 1993. Sayı: 21

548 Hak-İş, Mart 1993

549 Hak-iş, Haziran 1993. Sayı: 22.

Hak-İş'in Liberalleşmesinin Nedenleri

Hak-İş'in İşçi Tabanından Etkilenmesi

Hak-İş, tabela sendikası olmaktan çıkıp gerçekten işçi sınıfı tabanında örgütlü bir sendikaya dönüştüğünde, bu tabanın özelliklerine, istemlerine kulak vermek zorunda kaldı. Bu nedenle, Hak-İş, bazı işyerlerinde greve de çıktı. Hatta grev nedeniyle zaman zaman aynı dünya görüşünü paylaştıkları MÜSİAD ve FP'liler ile de karşı karşıya geldiler. Örneğin, 1995 yılında Öz İplik-İş, Bursa MÜSİAD Şube Başkanı Osman Birkan'a ait fabrikada örgütlendi. Ardından işverenin silahlı adamları sendikanın Bursa şubesini basıp içerdekileri tartakladılar ve tehdit ettiler.[550] 1998 yılında Hak-İş, Fazilet Partili Ankara Belediyesinde greve gitti. Grev 22 gün sürdü. FP'li belediye bu grevden sonra işçileri başka sendikaya üye olmaya zorladı. Hak-İş, FP'nin bu tavrını şöyle eleştirdi:

> *"Fazilet Partisi, emek ve hak konusundan iyi bir sınav verememiştir. Sessiz kalmak, uzaktan seyretmek, belediyeden çok sendikayı tavize zorlamaktan öteye gitmemiştir."* [551]

Ama bunlar istisnai olaylar olarak kaldılar. Hak-İş, hiçbir zaman mücadeleci bir sendika olmadı. Anlayış olarak da zaten böyle bir şeyi reddediyordu. Nitekim Hak-İş, örneğin FP'li ve AKP'li belediyelerle uzlaştı. Bu sayede de bu iş kolunda hızla büyüdü. Hak-İŞ Dergisinin Eylül 97 tarihli 43. sayısında, İstanbul'da İETT işçilerinin, 7 Ağustos 97'de Belediye-İş'ten Hak-İş'e geçtikleri haberi vardı. Bu sırada Recep Tayyip Erdoğan Belediye Başkanıydı.

1990'lı yıllara gelindiğinde işçi sınıfı bahar eylemleriyle, kömür işçilerinin direnişiyle, büyük grevlerle ayaktaydı. Kamu çalışanları yasal değil ama meşru hakları için kıyasıya bir mücadele veriyorlardı. Öğrenciler, gençlik de aynı durumdaydı. Hak-İş, işçi sınıfının bu durumunu dikkate almak zorundaydı.

İşçi sınıfının bu hareketli genel durumunun yanı sıra Hak-İş, Türkiye işçi sınıfının genel ideolojik ve siyasi yapısını da dikkate almak zorundaydı.

Türkiye işçi sınıfı o yıllarda ideolojik olarak dindarlığı ağır basan bir sınıf değildi. Hatta işçi sınıfı genel olarak laik bir anlayışa sahipti. O dönemde işçi sınıfı sola eğilimli bir sınıftı. Hak-İş, bu özelliği göz ardı edemezdi. Mücadele eden güçlerin, demokratik hareketin yanında durmak yerine doğrudan karşısına geçseydi, Hak-İş eski MİSK gibi marjinal bir grup olurdu.

---

550 *"Öz İplik İş'e saldırı!"*, Hak-İş, Mart 95. Sayı: 31

551 Aydın Ünal, *"Bir Grev'in ardından..."* Hak-İş, Ekim 98. Sayı: 47

Hükümet Desteğinden Yoksun Kalma

1990'lı yıllara gelindiğinde Hak-İş hükümet desteğinden yoksun kalmıştı. Hak-İş, ANAP'tan kopmuş, RP'yi desteklemeye başlamıştı. Dolayısıyla Türk-İş'te örgütlü kamu kurumlarındaki işçiler eskiden olduğu gibi Hak-İş'e geçirilmiyordu. Hak-İş, 1990'ların başında muhalif bir pozisyondaydı.

DİSK'in Açılması

Hak-İş açısından bu olumsuzluklara bir başkası daha eklenmişti. DİSK'in açılacağı belli olmuş ve 1992'de DİSK yeniden faaliyete başlamıştı.[552] Sendikal alana Türk-İş ve Hak-İş'in yanı sıra üçüncü bir sendikanın girme ihtimali Hak-İş'i fena halde rahatsız etti.

Cumhurbaşkanı Özal 1989 yılı sonunda, sendikal alanın rekabete açılması gerektiğini ileri sürerek, ILO'nun (Uluslararası Çalışma Örgütü) isteği doğrultusunda *"Sendikalara yüzde 10 baraj kaldırılmalı"* dedi.[553] Bunun üzerine Necati Çelik, sendikanın yönetim kurulu üyelerini de yanına alarak apar topar Özal'a gitti ve onunla bir saat süren basına kapalı bir görüşme yaptı. Necati Çelik, Özal'a, sendikal alanda 12 Eylül'ün izlerinin kaldırılması gerektiğini ama güçlü sendikacılıktan yana olduklarını, sendika enflasyonunu tasvip etmediklerini söyledi. Özal'dan istediği de şuydu:

> *"Samimi inancım olarak ifade etmek istiyorum ki, yapılacak iyileştirmelerle sendika enflasyonuna da fırsat verilmeden rekabete dayalı ve her işkolunda iki sendikanın faaliyetine imkan tanıyan yeni düzenlemeler yapmak mümkündür."*[554]

Necati Çelik, Hak-İş dergisinin Haziran 91 tarihli 15. sayısında yer alan, *"Bölünmemek yönetilmemek"* başlıklı yazısını da bu konuya ayırdı. N. Çelik, tek tip sendikacılığa karşıydı ama Türkiye'ye üç sendikayı da çok buluyordu. Türk-İş ve Hak-İş yeterdi. Hükümet, Türk-İş'te örgütlü kamu işçilerinin Hak-İş'e geçmelerini sağlayacak düzenlemeler yapmalıydı. Bunun için öncelikle ilgili yasanın maddelerinde değişiklik yapılarak, *"müesseselerin işletme kabul edilmesi"* sağlanmalıydı. Şöyle yazıyordu Necati Çelik:

> *"Türk sendikal hareketinin rekabete açılması keyfiyeti, 980 öncesi olduğu gibi sendika enflasyonuna sebebiyet verir ki hedeflenenin bu olmadığı düşünmekteyiz.*

552 10 yıl 10 ay süren DİSK davası, 16 Temmuz 1991'de beraatle sonuçlandı. 18-19 Ocak 1992'de DİSK 8. Olağan Genel Kurulunu yaptı ve Kemal Nebioğlu Genel Başkan seçildi. DİSK, 12 yıl kapalı kalmıştı.

553 Haber, 13.12. 1989 tarihli Güneş Gazetesinde çıktı.

554 *"Güçlü sendikacılığa evet, tek tip sendikacılığa hayır"*, Hak-İş, Mart 1990. Sayı: 13.

Çalışma hayatının rekabete açılması Türk-İş ve Hak-İş'in eşit şartlarda mücadeleye koşulması olarak değerlendirilmelidir. Samimi kanaatim olarak ifade etmeliyim ki çalışan kesim bir üçüncü konfederasyona ihtiyaç duymamaktadır.Sıkıntı, özellikle KİT'lerde çalışanların arzuladıkları halde sendika değiştirememelerinden doğmaktadır."

Özetle, 1990'lı yıllara gelindiğinde Hak-İş için generallerle, hükümetlerle ve patronlarla işbirliği içinde sürdürülen tatlı su sendikacılığı geride kalmıştı. Yeni şartlar Hak-İş'i liberalleşmeye zorluyordu.

1995 genel seçimlerinde Hak-İş Genel Başkanı Necati Çelik RP listesinden milletvekili seçildi. Onun yerini Salim Uslu aldı. 1996 yılında Mecliste iki eski Hak-İş Genel Başkanı bulunuyordu. İlk kurucu genel başkanlardan Yasin Hatipoğlu ve son Genel Başkan Necati Çelik. Yasin Hatipoğlu, aynı zamanda Meclis Başkan Vekiliydi. Necati Çelik ise Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanı yapılmıştı.

Hak-İş, o zamana kadar, yüzde 10 işkolu barajının, hak grevi ve dayanışma grevi yasağının kalkmasını, grev sırasında işverene tanınan grev kırma haklarının kaldırılmasını istiyordu. Bir işyerinin tamamını örgütlemiş olsa bile, yüzde 10 barajını geçemeyen sendikaların aidat toplayamamasına karşı çıkıyordu. Ayrıca sendikalı işçilerin yüzde 50'sinin grev yasağı kapsamında olmasından şikayetçiydi. Hak-İş, '82 Anayasası'na da karşıydı.

Fakat ne RP ne de önemli görevlerde bulunan eski Hak-İş Genel Başkanları bu istemleri gerçekleştirmek için ciddi hiçbir faaliyette bulundular. Bu istemlerinde samimi olmadıklarını gösterdiler.

Hak-İş, tahmin edilebileceği gibi 28 Şubat'a karşı çıktı. Ama karşı çıkarken RP ve Erbakan'ı da epey eleştirdi. Tarikat liderlerinin yemeğe çağrılmasını, Çankaya'ya cami tartışmalarını gerginliğe destek olarak değerlendirdi. Erbakan'ın ordudan atılmalara imza atmasını, başörtüsü konusunda suskun kalmasını, memura yüzde 30 zammı çok bulurken askere yüzde 70, polise yüzde 50 zam yapmasını yanlış buldu.

Hak-İş'in Erbakan'a ve RP'ye yönelttiği eleştiriler içinde işçi haklarıyla, sendikalaşmaya ve grev yapmaya konulan yasaklarla ilgili itirazlar yoktu.[555] Ama işçilere konulan yasaklarla pek ilgilenmeyen Hak-İş, İslami bazı şirketlere konulan ambargoya karşı çıktı ve Anadolu Kaplanlarını savundu.[556]

Hak-İş Dergisinin Nisan 97 sayısında (sayı: 41), 4 Şubat 1997 günü ABD Büyükelçiliği Çalışma Ateşesinin, Genel Başkan Salim Uslu'yu ziyaret ettiğini duyuran bir haber vardı.

555 Hak-İş, Şubat 97. sayı: 40
556 Hak-İş, Haziran 97. sayı: 42

Hak-İş, bir yandan 28 Şubat'a karşı çıkarken, diğer yandan 1999 yılında yaptığı 9. Genel Kurulda tüzüğünün 3. Maddesini şöyle değiştirdi:

> *"MADDE 3 –AMAÇ " (...) İnsan haklarına, temel hak ve hürriyetlere dayalı demokratik değerlere, laiklik ve sosyal hukuk devletine ve ülke bütünlüğüne içtenlikle inanır (...)"*

Bu Genel Kurulda bir de şu karar alındı:

> *"HAK-İŞ; demokratik, laik, liberal ve cumhuriyet değerlerinin birbirini tamamlayan çağdaş değerler olduğunu ve bu nedenle hepsinin birlikte güçlenmesini savunur."* [557]

Özelleştirme ve Hak-İş

Hak-İş, *"Sermayenin tabana yayılması"*, *"Devletin kamburlardan kurtulması"* gibi propagandalar eşliğinde, özelleştirme adıyla yapılan yağma ve talana karşı çıkmadı, biçime ilişkin itirazları oldu.

Hak-İş, özelleştirmeyi, patronların mantığıyla savundu:

> *"Bilindiği gibi özelleştirme kısaca, devletin elindeki işletmeleri halka devretmesi, diğer bir ifadeyle sermayeyi tabana yaymasıdır. Böylece daha yüksek bir refah seviyesinde adaletli gelir dağılımı amaçlanmaktadır. KİT'lerin vatandaşların sırtında kambur olmaktan kurtarılması ve rasyonel bir yönetime kavuşturulması bu yolla sağlanır."* [558]

Hak-İş, bu konuda işçilerin haklarını savunmak ile patronlarla devletle ters düşmemek arasında bocaladı durdu. Özelleştirme aynı zamanda kamu kurumlarının kapatılması, buralardaki işçilerin sokağa atılması, taşeronlaşma, sendikal örgütlülüğün dağıtılması demekti. Emperyalizmin ve egemen sınıfların, en önemli saldırı politikası olan, IMF, Dünya Bankası gibi emperyalist kurumlarca da dayatılan özelleştirmeye Hak-İş açıktan karşı çıkabilecek durumda değildi. Çünkü, işçi sınıfından önce sermayeyi düşünen, *"Sorumlu sendikacılık"* anlayışı buna engeldi.

Hak-İş'in kuruluşundan itibaren yoğrulduğu dindar anlayış da, zaten özelleştirmeye karşı değildi. Hak-İş'in özelleştirmeye karşı tavrı, genel olarak cemaatlerin mülkiyete yaklaşımları ile uyum içindeydi. Cemaatler, ateşli birer kapitalist özel mülkiyet yanlısıydılar. Bunun yanı sıra cemaatler, Türkiye'deki kapitalist devlet mülkiyetine de sıcak bakmıyorlardı. Çünkü, bunun cemaatlere, yani küçük ve orta mülk sahiplerine bir faydası olmadığı gibi, onların gelişimini engelleyen etkileri de oluyordu. Bu noktada Erbakan'ın

557 Hak İş, Ocak 2000. Sayı: 53

558 Turan Atlamaz, *"Sömürgecilik mi Özelleştirme mi?"*, Hak-İş, Mart 1989. Sayı: 12.

ve MSP sözcülerinin yani İskenderpaşa Cemaatinin, bu konudaki görüşlerini tekrar hatırlamakta yarar var.

Milli Görüşün önerdiği tarım reformunda önce devlet çiftliklerinin yağması vardı. Dolayısıyla Süt Endüstrisi Kurumu, EBK gibi KİT'lerin özelleştirilmesi bu reforma uygundu. Süleyman Arif Emre, o zamanlar devletin ekonomik görevini şöyle tanımlıyordu:

> *"Devlet vatandaşın kalkınması için bütün gücüyle çalışacak, her türlü imkan ve şartları hazırlayacak ve fakat tesislerin sahibi olmayacak, kazancını talep etmeyecektir."*[559]

MSP Genel Başkanı S. Arif Emre, 1973 seçimleri öncesinde işçilere, yatırım ve tesislerde hisse sahibi olarak kazançtan pay alacaklarını ve zenginleşeceklerini vaat ediyordu.[560] 1973 seçimi sonrasında Genel Sekreter olan Oğuzhan Asiltürk:

> *"MSP, işçi kardeşlerimizi fabrika sahibi yaparak kalkınmayı tabandan başlatmayı prensip edinen tek partidir"* diye övünüyordu.[561]

Bu görüşler diğer cemaatler için de geçerlidir. Yani, cemaatler, daha özelleştirme furyası başlamadan yıllar önce, kamu kurumlarının yağmalanmasını önlerine amaç olarak koymuşlardı. Bu yaklaşımlar Hak-İş'in EBK'ya talip olması, Karabük Demir Çelik'i kurduğu bir ortaklıkla satın alması ile tümüyle uyum içindeydi. Özetle Hak-İş, özelleştirme konusunda olaya işçi sınıfı penceresinden değil, cemaatlerin penceresinden, küçük ve orta mülk sahiplerinin çıkarları açısından bakıyordu.

Bu burjuva kesim özelleştirmeyi, yani devlet mallarının yağmalanmasını doğru buluyor ama bunların yabancılara ve büyük sermayeye değil, kendilerine verilmesini istiyordu.[562] Hak-İş de aynı fikirdeydi. Kendisi de satılan kurumlara talipti. Hak-İş'e bağlı Öz Gıda-İş 1994 yılında EBK (Et ve Balık Kurumu), TSEK (Türkiye Süt Endüstrisi Kurumu) ve Yem Sanayı A.Ş.ne,

yetkili olduğu işyerlerinde talip oldu. Bu konuda hükümete teklif verdi.[563] 1995 yılında da Öz Gıda-İş sendikasının öncülük ettiği Ortak Girişim Grubu EBK'yı satın aldı. Ama bu satış büyük tepki uyandırdı ve EBK'nın

---

559 Alıntıları; *"e)Nakşibendi Cemaatler ve İskenderpaşa Cemaati"* başlıklı bölümün, *"4)Milli Görüş'ün Ekonomiye İlişkin Görüşleri"* başlıklı kısmından yaptık.

560 S. Arif Emre ile röportaj, Milli Gzt. 6 Ekim 1973, *"Tek yol"* başlıklı köşe

561 Milli Gzt. 12 Aralık 73

562 Hak-İş. Nisan 92. Sayı: 18. MÜSİAD Genel Başkanı Erol Yarar'la bu konuda bir söyleşi var. E. Yarar, fabrikaların yabancılara ve Türkiye'deki büyük sermayeye satılmasının çok zararlı olacağını, orta sanayicilere ve orada çalışanlara satılırlarsa, vatan ve milletin yararına olacağını söylüyordu.

563 *"Öz Gıda-İş üç KİT'e talip"*, Hak-İş, Mayıs 1994 Sayı: 29

Ortak Girişim Grubuna devri Resmi Gazete'de yayınlandıktan üç gün sonra iptal edildi. Hak-İş dergisi tekelci sermayenin, tekelci basının, DİSK'in, Demokrasi Platformu'nun, siyasi partilerin bu satışa tavır aldıklarını yazıyordu. [564]

Ama Hak-İş'e bağlı Öz Çelik-İş sendikası öncülüğünde kurulan KARDEMİR A.Ş. Karabük Demir Çelik Fabrikasını almayı başardı. Şirkette işçilerin yanı sıra esnaf, tüccar, sanayici ve yöre halkı da vardı. [565]

Hak-İş'in Aralık 1995'te yapılan 8. Olağan Genel Kurulunda, özelleştirme ile ilgili olarak alınan kararda, devletin küçülmesi, serbest piyasa ekonomisinin gelişmesi destekleniyor ama özelleştirmenin biçimine karşı çıkılıyordu. Özelleştirme çalışanlarla ve sendikalarla uzlaşılarak yapılmalıydı. [566]

1999 yılının Kasım ayında yapılan 9. Genel Kurulda, *"Hak-İş ve Özelleştirme"* başlığı altında şu karar vardı:

> *"HAK-İŞ, ekonomide serbest girişimciliği ve piyasa ekonomisinin gelişmesini devletin ekonomide dengeli bir şekilde küçültülmesini ilke olarak kabul etmektedir." Ama özelleştirmeler, "sendikalar ve çalışanlar ile uzlaşılarak açıklık yöntemi izlenerek yapılmalıdır."* [567]

AKP iktidar olduktan ve Hak-İş de AKP ile birlikte çalışmaya başladıktan sonra, özelleştirmeyle ilgili bu eleştiriler de son buldu. 2011 yılının Ekim ayında yapılan 12. Genel kurulda, özelleştirmenin lafı geçmedi. Tersine, yabancı sermayeyi Türkiye'ye çekecek tedbirler alınması istendi. En büyük özelleştirmelerin yapıldığı, büyük kamu kurumlarının, yabancı tekellere ve işbirlikçilerine peşkeş çekildiği AKP hükümetlerine bu konuda bir eleştiri getirmedi Hak-İş. 12. Genel Kurulda sadece, taşeronlaşma üzerine; *"Taşeronlaşma çalışma hayatının dengelerini bozmaktadır"* başlıklı bir karar alındı. [568]

564 Hak-İş, Mart 1995. Sayı: 31
565 *"Karabük Karabüklü'ye devredildi"*, Hak-İş, Temmuz 95. Sayı: 32.
566 Hak-İş, Ocak 96. Sayı 34
567 Hak-İş, Ocak 2000. Sayı: 53
568 Hak-İş, Ocak 2012. Sayı: 61. *"Genel Kurul Kararları"* sf. 97

Avrupa Birliği, Gümrük Birliği ve Hak-İş

Hak-İş, Avrupa Birliğine üyelik konusunda da orta burjuva kesimlerin anlayışını savundu. Bu kesimlerin bu konudaki anlayışlarının değişimine parelel olarak Hak-İş'in de konuya yaklaşımı değişti. AKP iktidarı ile birlikte de bu konuda resmi görüşün savunucusu oldu.

Necati Çelik, 1987 yılında yaptığı bir konuşmada AET üyeliğini:

> *"50 milyon Müslüman Türkiye'nin, 500 milyonluk hıristiyan potasında eritilmesinden başka bir şey değildir. (...) AET'ye müracaat tartışılmalıdır, halk karar vermelidir."*[569]
> sözleriyle değerlendiriyordu.

Hak-İş Genel Eğitim Sekreteri Salim Uslu da, Aydınlar Ocağı'nın 24-27 Nisan 87 günlerinde İstanbul'da düzenlediği bir kurultayda yaptığı konuşmada, AT'ye girişi olumlu bulan görüşleri eleştiriyor ve AT'ye karşı olduklarını söylüyordu. Salim Uslu'ya göre, siyasi, ekonomik ve kültürel mahzurlar üzerinde durulmuyordu, AT'ye girmenin Türk kültürünü ne yönde etkileyeceği ve alınması gereken önlemler göz ardı ediliyordu. Salim Uslu'ya göre de bu konuda halk oyuna gidilmeliydi. [570]

1994 yılında Gümrük Birliği'ne girme tartışmaları yapıldığı sırada bu red tavrı, bir orta yol bulma tavrına dönüştü. Necati Çelik'e göre, Gümrük Birliğine girilirse, küçük firmalar iflas edecek, işsizlik artacak, ülkenin bağımsızlığı ipotek altına alınacaktı. Ama Necati Çelik, yanlış anlaşılmak da istemiyordu:

> *"Bütün bu uyarılarımızın ardından demagojik bir tavırla 'Bunlar zaten Avrupa Gümrük Birliği'ne girmemize karşıdır' gibi bir anlam çıkarılmasın. Öncelikle biz böyle bir görüşü savunmuyoruz.(...) Dolayısıyla bizim daha çok endişe ve riskleri ortaya koyan tutumumuzu gümrük birliği karşıtlığı şeklinde anlamak her halde iyi niyet ürünü olamaz."*[571]

2000 yılına gelindiğinde holdingleşen cemaatlerin, emperyalizmle işbirliğini daha da geliştirmek isteyen MÜSİAD'çıların değişen tavrına paralel olarak Hak-İş de bu konuda netleşmişti. 9. Genel Kurulda alınan kararlar içinde AB'nin desteklenmesi de vardı:

---

569 *"Hak-İş atakta"*, Hak-İş, Temmuz 1987, Sayı: 10 sf. 11.
570 *"Bir Kurultay'ın ardından"*, Hak-İş, Temmuz 1987. Sayı: 10.
571 Necati Çelik'in Başyazısı, Hak-İş. Ağustos 1994. Sayı: 30.

"Hak-İş Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne tam üye olmasını istemekte ve bu yöndeki siyasi çabaları desteklemektedir."[572]

2011 yılındaki 12 Genel Kurulda konuyla ilgili olarak alınan 16 nolu kararda da:

AB'ne Üyelik Hedefi Kararlı Adımlarla Sürdürülmelidir" deniyordu.

Bu başlık altında yapılan açıklamalarda, küçük üreticilerin iflas edeceğine, Müslümanların hıristiyan potasında eritileceğine, ülkenin bağımsızlığının ipotek altına alınacağına dair tek kelime yoktu. Tersine, Hak-İş artık, ekonomik krize karşı yabancı sermayeyi Türkiye'ye çekecek inisiyatifler geliştirilmesini öneriyordu. [573]

Bu arada Türkiye'nin Gümrük Birliğine girmesinden ve tarımda uygulanan özelleştirmeci politikalardan (EBK, TSEK, Yem Sanayi gibi kamu kurumlarının satışı, tarım kooperatiflerinin etkisiz hale getirilmesi, destekleme alımlarının, taban fiyat uygulamasının kaldırılması, tarıma ucuz kredi, ucuz girdi sağlama politikalarına son verilmesi, pancar, tütün gibi bazı ürünlere kota getirilerek üretimlerinin yasaklanması gibi) sonra ilk çöken tarım ve hayvancılık sektörü olmuştu.

Hak-İş'in Sendikal Anlayışı ve Günümüzde Hak-İş

Hak-İş, 1986 yılının Ocak ayından itibaren dergi çıkarmaya başladı. 1986 yılı, cemaatlerin de dergi çıkarmaya başladığı bir dönemin başlangıcıydı. Hak-İş'in sendikal anlayışı derginin sayfalarında değişik zamanlarda ifade edildi.

Necati Çelik, ilk sayıda *"Başkandan"* isimli köşesinde; Hak-İş'in hiçbir dönemde emekle sermayeyi düşman olarak görmediğini, birbirini tamamlayan unsurlar olarak gördüğünü yazdı. Grev yaptıklarını ama fabrika yakmadıklarını belirtti.

Salim Uslu da gene birinci sayıda (Ocak 1986), *"Alınteriyle"* isimli köşesinde, Hak-İş'in sermaye ile dostluğunu, uzlaşmacılığını vurguluyordu:

"Hak-İş milli serveti tahrip etmemiş, hiçbir zaman meşru sermayeye düşmanlığı meslek edinmemiştir. Bilakis nimet,

572 Hak-İş, Ocak 2000. Sayı: 53

573 Hak-İş 12. Olağan Genel Kurul Faaliyet Raporu. *"Kriz ve Hak-İş Önerileri"* başlığı altında. Sf. 81

külfet dengesine dayanan işçi-işveren kardeşliğini ana prensibi ittihaz etmeye devam edecektir."

"*Hak-İş Konfederasyonu'nun Amaç ve Prensipleri"* başlığı altında şu cümle vardı:

"Hak-İş, sınıf sendikacılığına iltifat etmemenin yanısıra iş barışının tesisi için, işçi-işveren çatışmasını değil işçi-işveren ilişkilerinin en iyi bir düzeyde ve yasal biçimde sürdürülmesi" için gayret sarfeder. [574]

Hak-İş Ana tüzüğünde Hak-İş'in gayesi şöyle ifade edilmişti:

"Milli manevi değerlere saygıyı, Hak-'ka ve sosyal düzen kurallarına bağlılığı, işçi-işveren arasında iş ahengi ve iş barışını sağlamayı, işçilerin refah seviyesinin yükseltilerek, insan hak ve hürriyetlerini mutlak manada kullanmalarının teminini, milli birlik ve beraberliğe dayanan mutlu ve aydınlık günlere erişmiş ve her yönden kalkınmış bir Türkiye kurmayı ve bunların gerçekleşmesi için her türlü gayreti sarfetme." [575]

"*Hak"* kelimesi, adalet, emek, gerçek, insaf, pay ve emek karşılığı anlamları taşıyordu.

Hak-İş, Osmanlı'da da günümüz Türkiye'sinde de sınıflar mücadelesinin varlığını kabul etmiyordu.

Necati Çelik'e göre Osmanlı'da sınıflar ve Batıdaki gibi sınıf mücadeleleri yoktu.

"Çalışma şartları İslam'a göre tanzim edildiği için diğer çarpık sistemlerde olduğu gibi 'ezen ve ezilen", 'sömüren ve sömürülen' hadisesi Osmanlı toplumunda görülmemiştir" [576] diyordu.

Bu nedenle olsa gerek, N. Çelik, Türkiye'de sendikal hareketi 1946 yılından itibaren başlatıyordu.

Hak-İş'e göre günümüzde de sınıf mücadelesi yoktu:

"Emek mücadelesi sınıf çelişkisi üzerine değil haklı-haksız, doğru-yanlış, iyi-kötü, güzel-çirkin çelişkisine dayanır." [577]

---

574 "*Hak-İş Konfederasyonu'nun Amaç ve Prensipleri"*, Hak-İş, Kasım 95. Sayı: 33

575 "*Hak-İş Konfederasyonu'nun Amaç ve Prensipleri"*, Hak-İş, Kasım 95. Sayı: 33

576 Hak-İş, Ocak 1986. sayı 1 sf. 17

577 "*Farklı Bir Sendikal Hareketin Anatomisi"*, "*Emek Mücadelesi ve Hak-İş"* ara başlığı, Hak-İş, Kasım 95. Sayı: 33 sf. 12

Hak-İş'in tarihe bakışı cemaatlerin bakışı ile aynıydı. Hak-İş, bir işçi örgütü olduğu halde kendini, Osmanlı işçi sınıfının, ezilen, yönetilen yığınların devamcısı olarak değil, Osmanlı devletini elinde bulunduran padişahın ve çevresinde toplanmış egemen sınıfların mirasçısı olarak görüyordu.

Cemaatler gibi Hak-İş de Osmanlıcı, fetihçi, diğer uluslar ve dini inançlar üzerinde hükümran olmak isteyen bir kafa yapısına sahipti. Doğu Bloku dağıldıktan sonra Hak-İş de, işbirlikçi egemen sınıflarla birlikte yeni Osmanlı rüyaları görmeye başladı. Necati Çelik, Hak-İş Dergisinin Eylül 1993 sayısında yayınlanan "*Yeni Dünya Düzeni, Yeni Türkiye*" başlıklı yazısında, yeni dünya düzenini eski güçlerin kuramayacağını söylüyor ve şöyle diyordu:

> *"İşte Yeni Dünya Düzenini de ancak böyle bir Türkiye ve Türkiye ile tarihi ve coğrafi yakınlıkları bulunan ülkelerle birlikte Türkiye kuracaktır. Çünkü Türkiye, yeryüzünde adaletle, hakikatle hüküm sürmüş bir dünya devleti olan Osmanlı'nın birikimine sahiptir."* [578]

1995 yılında da Hak-İş aynı özlemini tekrarladı:

> *"Hak-İş, Türkiye'nin Osmanlı'nın doğal mirasçısı büyük bir devlet, toplumumuzun da büyük bir millet olduğuna, geleceğimizin geçmişimizden bağımsız düşünülemeyeceğine, Türkiye'nin coğrafi konumuna, tarihi misyonuna yakışan bir bölgesel güç olarak, tarihi, dini ve kültürel yakınlık taşıdığı toplumlar için de öncü bir misyon yüklenmesi gerektiğine inanmaktadır."* [579]

Patronlar da Hak-İş'ten son derece memnunlardı.

Zamanın (1995 yılı) TİSK (Türkiye İşveren Sendikaları Konfederasyonu) Başkanı Refik Baydur, Hak-İş'in uzlaşmacı anlayışını, özelleştirmeye karşı olmamasını övüyordu. Baydur, Hak-İş'in "*Uzun yıllar radikal dinci bir düşüncenin ve teokratik devlet anlayışının temsilcisi olarak*" görüldüğünü, son yıllarda bu imajı zayıflatan gelişmelere şahit olduklarını söylüyordu. Baydur;

> *"Bizce Hak-İş, bugünkü hüviyetiyle, demokratik ve parlamenter laik iradeden yana bir çizginin üzerindedir"* diyordu. [580]

Yakın dönem tarihçilerinden İlber Ortaylı, 1990'lı yıllarda, bir yandan Diyanetin düzenlediği İslam şuralarına koşturup Osmanlıyı över, devletin resmi politikasına destek verirken, Hak-İş'i de takdir etti. İlber Ortaylı; Hak-

578 *"Başkandan"*, Hak-İş, Eylül 93 sayı 24.
579 *"Farklı Bir Sendikal Hareketin Anatomisi"*, Hak-İş, Kasım 95, sayı 33, sf. 14
580 *"Hak-İş'i konuşmak"*, Hak-İş, Kasım 95, Sayı: 33

İş'i yakın olduğu iddia edilen siyasi, ideolojik cereyanlardan ayrı düşünmek gerekir, "*Hak-İş onların ilerisindedir*" diyordu.

İslami hareketin finansörlerinden İbrahim Bodur ise, Hak-İş Dergisinin sayfalarında, Erbakan'ın 1978 MSP Genel Kurulunda söylediklerinin tekrarı olan şu sözleri sarfediyordu:

> *"İşyerlerimizin tamamında herkes 'Çalışmak ibadettir' esasına göre hizmet vermektedir. Hepimizin yürekten bağlı olduğu bu esas yanında işveren durumunda olan bizler için 'Çalışana hakkını alın teri kurumadan öde' kuralı geçerlidir."* [581]

1990'lara, yani Hak-İş'in liberalleşme dönemine kadar sol düşmanlığı öndeydi. Örneğin, Hak-İş Dergisinin Mayıs 86 tarihli 5. sayısında yasal komünist parti kurma çalışmaları haber yapılmıştı. Konuyla ilgili yazının başlığı; "*Türkiye sosyalizminin papazları*" idi. Yazıda, solculara bol bol hakaret ediliyordu.

Azınlık ve bunlar içinde Ermeni düşmanlığı da o yıllarda Hak-İş anlayışının ayrılmaz bir parçasıydı. Hak-İş, 20 Mayıs 1984 günü "*Ermeniler ve Ermeni terörünün içyüzü*" başlıklı bir sempozyum düzenledi. Bu konuşmalar Hak-İş dergisinin Nisan 1986 tarihli 4. sayısında yayınlandı. Bunlarda resmi şovenist tezler tekrar ediliyordu.

Hak-İş dergisinin Nisan 94 tarihli 28. sayısında; "*Hizmet-İş Kayseri Şubesinden Azerbaycan'a yardım kampanyası*" başlıklı haberde, cephede çarpışanlar için "*Mermi parası*" toplandığı bildiriliyordu:

> *"Topladığımız bu parayı Azerbaycan'da kahpe Ermenilere karşı vatanlarını koruyan dindaşlarımızı ve soydaşlarımızı yalnız bırakmayacağız."*

Hak-İş'in sınıf mücadelesini reddeden, patronla işçiyi kardeş gören, patronların sorunlarını çözerek işçilerin dertlerini halletmeye çalışan (patron kazanmalı ki işçiye de verebilsin, ücretlerin artabilmesi için önce karların artması lazım mantığı), sorunların devlet, işveren, sendika (işçi değil, sendika) üçlüsü arasında güzellikle çözülmesi gerektiğine inanan anlayışını hiç değiştirmedi. Ama azınlıklara, Kürtlere, sola, demokratik kurumlara karşı tavır, hükümetlerin, devletin politikalarındaki değişime uygun olarak değişti.

---

581 "*Bir işveren İbrahim Bodur. 'Alınterinin hakkını vermeye çalışıyoruz'*", İslam Dergisi, Mayıs 87.

AKP ve Hak-İş

Hak-İş, kurulduğu günden itibaren savunduğu, sınıfların ve sınıf mücadelesinin reddine, emekçi ile patronun birbirine muhtaç iki taraf olduğuna dayanan, önce sermayeyi düşünen işbirlikçi anlayışı bugün de sürdürmektedir. Anlayış böyle olunca, Hak-İş'in faaliyetleri de işçi sınıfının çıkarlarına göre değil, genel olarak sermayenin ihtiyaçlarına göre belirlendi. Bunun en açık örnekleri AKP döneminde yaşandı.

Hak-İş, 12. Genel Kurulda, sendika siyaset ilişkisine *"Lobi"* kavramını *"Sosyal diyalog"* kavramını getirmiş olmakla övünüyordu.[582] Hem bu kavramlar, hem de Hak-İş'in son dönem faaliyetlerinin önemli bir kısmını oluşturan *"İş gücünün niteliklerinin yükseltilmesi amacıyla yapılan"* eğitim ve proje çalışmaları, sermayenin bu dönemdeki ihtiyaçlarına göre biçimlenmiş olgulardı.

12. Genel Kurul Faaliyet Raporunda, patronla işçinin çıkarlarının ortak olduğu anlayışı bir kere daha vurgulandı:

> *"HAK-İŞ, yerellik, millilik, manevi değerler, hukuk, adalet gibi temel değerlerin içeriğine vurgu yaparak kurulmuştur.(...)*
>
> *HAK-İŞ, 'uzlaşma', 'menfaat parelelliği', sivil toplum örgütlerinin birlikte 'ortak girişim grupları' kurması gereği, demokrasinin sivil inisiyatiflerin artmasıyla güçleneceğine olan inancını bütün zeminlerde ve kendi platformlarında dile getirmiştir."*[583]

12. Genel Kurul Faaliyet Raporunda, *"sosyal diyalog"* kavramını; *"sorunların çözümü için temel bir yaklaşım olarak değerlendiriyoruz"* deniyordu.[584] Bu yaklaşım, şöyle gerekçelendirmişti:

> *"Geçmişte sosyal 'taraflar' arasında menfaat çatışması temeline dayalı olan geleneksel endüstri ilişkileri sistemi, sosyal 'ortaklar' arası uzlaşma ve işbirliği esasına dayanan yeni bir yapılanma süreci içine girmiştir. İşçi ve işverenlerin sadece toplu sözleşme ve grev masasında bir araya gelmeleri gibi bir anlayış artık çok gerilerde kalmıştır. İşçi ve işverenin ortak akıl kullanmaları konusunda yeni bir anlayış süreci gelişmiştir. Çalışma hayatında refleks*

582 *"Sendika siyaset ilişkisinde lobi kavramını getirdik"* (12. Olağan Genel Kurul Faaliyet Raporu. s.16)

583 Ag. rapor. *"Kurumsal Kimlik"* sf. 12

584 Ag. rapor. *"Çalışma Hayatı ve Sosyal Diyalog"* sf. 219

olarak 'çatışma ve vuruşmanın' yerini 'konuşma ve uzlaşma'nın almakta olduğunu düşünüyoruz." [585]

Hak-İş'in; *"artık işçilerle işverenin grev ve toplusözleşme masasında bir araya gelmeleri zamanı geçti, çatışma ve vuruşmanın yerini konuşma ve uzlaşma aldı"* dediği günümüzün koşullarına baktığımızda durum şudur:

Hem uluslararası alanda hem de Türkiye'de, sermaye işçi sınıfına pervasızca saldırmakta, eski kazanımlar zorla geri alınmakta, sosyal devlet anlayışı tarihe karışmakta, taşeronlaşma, esnek çalışma gibi uygulamalarla sendikal örgütlülük darmadağın edilmekte, işçi sınıfı örgütsüz, eli kolu bağlı bir durumda, çaresiz bırakılmak istenmektedir. İşçi sınıfının; yaşam ve çalışma koşulları, çalışma süreleri, ücretler bakımından 19. yüzyılın vahşi kapitalizmine geri döndürüldüğü bir süreçte, Hak-İş, artık çatışma, vuruşma zamanı geçmiştir diyor. Karşı taraf açıkça savaş ilan etmiş ve hiçbir kural tanımıyor, bizimkiler de onları lafla hizaya getirmeyi öneriyorlar.

"Yerellik, millilik, manevi değerler" üzerine kurulduğunu iddia eden Hak-İş, bu konuda Avrupa'yı örnek alalım diyor.

"Avrupa Birliği'nde endüstri ilişkileri öteden beri işçi ve işveren kuruluşları arasındaki diyaloga dayanmakta, sosyal politikalar bu yolla geliştirilmektedir."

Doğru. Ama Avrupa'daki konfederasyonların genelde işbirlikçi sendikalar olduklarını, emperyalist sömürüden sendikacıların da pay aldıklarını, bunların yüksek sendikal maaşlar yanında bir çok resmi, sivil kurumların yönetimlerine de üye olup maaşlar aldıklarını, görevlerinin devletin emekçi karşıtı politikalarına işçileri ikna etmek olduğunu, sosyal devlet anlayışının kalkmasının, işçi haklarının yüz yıl geriye gitmesinin baş sorumlularından birinin bu sendikalar olduğunu kim bilmez? Hak-İş, bunlara sahip çıkacağına, bu işbirlikçi sendikaları örnek göstereceğine, Avrupa işçi sınıfının tarihi mücadelelerine, o hakları nasıl aldıklarına sahip çıksa, üyelerine işbirlikçi Avrupa sendikalarını örnek göstereceğine bunları anlatsa daha iyi olmaz mı?

Hak-İş'in sendikal anlayışı, *"Yerel, milli"* kendine özgü vs. değildir. Bu anlayış Avrupa'da ve dünyada emperyalist tekellerin işçi sınıfına dayattığı anlayıştır. AKP'nin uyguladığı ekonomik politikalar ve dış politika ne kadar yerli ve milli ise Hak-İş'in sendikal mücadele anlayışı da o kadar yerlidir.

AKP hükümetleriyle birlikte işçi sınıfının örgütlülüğü dağılır, sendikalar güç kaybederken Hak-İş gelişmiştir. Örneğin, Hak-İş konfederasyona üye sendika sayısı, 2007'den sonra 9'dan 13'e çıkmıştı.

585 Yag rapor aynı yer.

Üç yeni sendika; Öz-İş, Öz Büro-İş ve Öz Maden-İş isimleriyle yeni sendikalar kurulmuş, DİSK'e bağlı Oleyis sendikası da Hak-İş'e katılmıştı. Hizmet-İş 2007-2011 yılları arasında Türkiye'nin 3. Büyük sendikası haline gelmişti. [586]

Ama bu gelişme hiç de işçi sınıfının yararına bir durum ortaya çıkarmadı. Hak-İş büyürken işçi sınıfının durumu kötüleşti, genel olarak sendikal örgütlülük ve sendikal mücadele fena biçimde geriledi. Yaşam koşulları, çalışma koşulları ağırlaştı. Hakları elinden alındığı, geriye götürüldüğü halde işçi sınıfı hiç bu kadar çaresiz, bu kadar uzun süre suskun kalmamıştı.

Hak-İş, kendisini AKP eliyle gerçekleştirilmeye çalışılan toplumsal değişim, yani toplumu dindarlaştırma politikasının parçası ilan etti. Genel Başkan Mahmut Arslan, 12 Genel Kurulda bu durumu şöyle ifade etti:

> *"Türkiye, bir dönüşüm süreci içerisindedir ve HAK-İŞ, Türkiye'nin gelişme yönündeki toplumsal dönüşüm sürecine katkısını sürdürmektedir."* [587]

M. Arslan, aynı Genel Kurulda:

> *"Genel Başkanımız Salim Uslu'nun Başbakan Recep Tayyip Erdoğan'ın daveti üzerine siyasete girmesini, emeğe, emekçiye ve HAK-İŞ'e gösterilen itibarın bir göstergesi olarak değerlendiriyoruz"* diyordu.

Ama aynı Hak-İş, 12 Eylül cuntasına Sadık Şide'yi bakan olarak verdi, antidemokratik yasalara ve uygulamalara ortak oldu diye, Türk-İş'i fena halde eleştirmişti. Salim Uslu o dönemde Hak-İş'te görevliydi. Salim Uslu o zaman generallerin Sadık Şide'yi bakan yapmasını emeğe ve emekçilere saygı olarak görmemişti.

M. Arslan, T. Erdoğan'ın rağbetinin neden başka sendikalara değil de HAK-İş'e olduğu üzerinde hiç düşünmüyor. T. Erdoğan'ın Salim Uslu'yu milletvekili yapmasına, patronun kendine sadık sendikacısını yanına aldırması olarak da bakılabilir. Çünkü daha öncesinde T. Erdoğan İstanbul Büyük Şehir Belediye Başkanı, yani patron iken, Salim Uslu da belediyede örgütlü sendikanın (Hizmet-İş) üye olduğu konfederasyonun başındaydı.

Hak-İş, AKP ne yaptıysa tümünü, Ergenekon ve Balyoz sürecini, Anayasa referandumunu, Kürt, Alevi ve Roman açılımını vs. eleştirisiz destekledi.

---

586 *"Hizmet-İş Sendikası 2007-2011 yılları arasındaki son dört yıllık faaliyet dönemi içerisinde yoğun bir örgütleme faaliyeti yürütmüş, ülkemizin 3. büyük sendikası konumuna yükselmiştir."* 12. Olağan Genel Kurul Faaliyet Raporu. sf. 301

587 12. Olağan Genel Kurul Faaliyet Raporu. 21-23 Ekim 2011 Ankara."*Sunuş"* yazısı.

Ama Hak-İş, kendisine AKP yanlısı diyenlere, Hak-İş'in büyümesiyle AKP arasında ilişki kuranlara da çok kızdı. Hatta bu tür eleştirileri kınayan bir basın açıklaması bile yaptı. [588]

ICATU (Uluslararası Arap İşçi Sendikaları Konfederasyonu) 19.6.2011'de Hak-İş'e bir mektup yollayarak, Türkiye'nin, Arap isyanları ile ilgili politikalarını eleştirdi. ICATU, Dışişleri Bakanı ve Başbakanın açıklamalarını çelişkili buluyordu ve AKP'nin sözlerine güvenilmeyeceğini belirtiyordu. Genel Başkan M. Arslan cevaben yazdığı 22. 7. 2011 tarihli mektupta; değerlendirmelerin *"yanlış-bilgi, yanlış-anlama ve yanlış-yorumdan kaynaklanmakta olduğunu"* belirtip AKP'yi ve uygulanan dış politikayı savundu. M. Arslan;

> *"Biz, Türkiye'nin (...) Arap ülkelerini desteklemek için elinden gelenin en iyisini yerine getirdiğine inanıyoruz"* diyordu. [589]

AKP döneminde yaşanan hak kayıpları için ciddi bir iş yapmayan Hak-İş, 2009 yılında Türkiye burjuvazisinin de krizden etkilenmesi üzerine, işveren kurumlarıyla birlikte seferber oldu. 28 Şubat sürecinde işçi sorunlarını bir yana bırakıp Anadolu Kaplanları'nı savunan Hak-İş, bu sefer de, TOBB, Türk-İş, TESK, TİSK, KAMU-SEN, TÜSİAD, MÜSİAD ve TİM'le birlikte, iç tüketimin artırılması için kampanya başlattı. Slogan; *"Eve kapanma pazara çık"* idi.

Hak-İş'in 34. Kuruluş yıldönümü toplantısına katılan R. T. Erdoğan, (2010 yılı) Hak-İş'i şu cümlelerle övdü:

> *"HAK-İŞ 34 yıl boyunca uyguladığı farklı sendikacılık anlayışıyla, modern anlayışla emek mücadelesinin sadece ve sadece ücret pazarlığından ibaret olmadığını gösterdi. HAK-İŞ, sendikacılığın sadece ve sadece eylemden, grevden ibaret olmadığını da gösterdi."* [590]

Tayyip Erdoğan gerçekten haklı. İşçi sınıfını unutup, patronların, sermayenin sorunları karşısında onlardan daha çok dertlenen, durumdan vazife çıkaran, siyasi iktidarla arasında hiçbir mesafe bırakmayıp özdeşleşen bir işçi sendikası Türkiye'de ilkti. Türkiye'de işçi sınıfının durumu kötüleştikçe ve işçi hareketi zayıfladıkça, Hak-İş'in büyümesinin sırrı da bu olmalıydı.

Hak-İş'in sermayeye duyduğu sorumluluk sadece, Anadolu Kaplanları'nı sahiplenmeyle, *"Eve kapanma pazara çık"* kampanyalarıyla sınırlı kalmadı. Hak-İş, patronlar için, üzerine vazife olmayan bir sürü teknik eğitim projesi geliştirdi. Hak-İş dergilerine yansıdığı kadarıyla, Hak-İş'in eğitim

588 Bu basın açıklaması 12. Olağan Genel Kurul Faaliyet Raporu sf. 37, 38'de yayınlandı..
589 12. Olağan Genel Kurul Faaliyet Raporu. Sf. 208, 209
590 12. Olağan Genel Kurul Faaliyet Raporu. Sf. 16

çalışmaları, teknik eğitime dönüştürüldü. Hak-İş'in bir sendika olarak görevi, üyelerini, sendikal ve sınıfsal mücadele konularında eğitmekti. Bunun için onlara örneğin, sendikal mücadelenin ne olduğunu, dünyadaki ve Türkiye'deki geçmişini anlatmak, patronların bu mücadeleye karşı geliştirdikleri taktikleri anlatmak gerekirdi. İşsizliğin, geçim sıkıntısının, insanların zengin fakir diye gruplara ayrılmasının esas nedenleri gösterilmeliydi. Sürekli değişen iç ve dış politikalar, bu politikaları uygulayan hükümetlerin, hangi kesimlere hizmet ettiği, bunlara karşı nasıl mücadele edilip, hakların korunabileceği, geliştirilebileceği anlatılmalıydı. Özetle, işçilerin içinde yaşadıkları toplumu, olayları anlayabilmelerini sağlamak, bunlar karşısında kendilerini koruyabileceklerini onlara göstermek gerekirdi. Ama Hak-İş'in sorunu, işçi sınıfını 19. yüzyıl koşullarına geri götürmeye çalışan emperyalist politikalara, yerli sermayeye karşı dişe diş, örgütlü mücadele veren bir sınıf hareketi yaratmak değil, tersine bunun ortaya çıkmasını engellemekti.

Bu nedenle Hak-İş'in eğitim çalışmaları, üyelerine, yasalar, yasalarda yapılan değişiklikler, bunların uygulanması vs. konusunda teknik bilgiler veren, yani işçilere oynayabilecekleri alanın sınırlarını gösteren çalışmalardı. Hak-İş'in *"İş gücünün niteliklerinin yükseltilmesi amacıyla" yaptığı bu "eğitim-öğretim çalışmalarında"*;

"Bireyin hukuka ve demokratik hak ve özgürlüklere saygılı" [591] olarak yetiştirilmesi de amaçlanmaktaydı. Hak-İş; *"Teknolojiyi anlayan, uygulayabilen, verimli ve keliteli mal ve hizmet üretebilen işgücüne tale(bi)"*[592] karşılayabilmek için, değişik şehirlerde ticaret ve sanayi odaları ile birlikte birçok projeler geliştirdi.

Örnek olarak Hatay'da, *"Demir Çelik Sektörüne Genç İşgücü Yetiştirme Projesi"*, Çorum'da,*"CNC Torna Tasarım ve Üretim Operatörü Yetiştirme Projesi"*, Kastamonu ve Sinop'ta, *"Yenilikçi Mesleki Eğitim Modülleriyle Orman İşçisi Yetiştirme Projesi"* sayılabilir. [593]

12. Olağan Genel Kurul Faaliyet Raporunda, Hak-İş;

> *"Sosyal diyalog yoluyla işçi-işveren-eğitim kurumu işbirliği ile yerel ve sektörel ihtiyaçlar, işgücü arz ve talebi göz önünde bulundurularak istihdam odaklı mesleki eğitim*

591 12. Olağan Genel Kurul Faaliyet Raporu, *"Konfederasyon Eğitimleri ve Proje Çalışmaları"* başlıklı bölüm, sf. 241

592 Yag. rapor, Aynı yer.

593 12. Genel Kurul Faaliyet Raporunun *"Konfederasyon Eğitimleri ve Proje Çalışmaları"* bölümünde bu tür proje çalışmaları ve iş sağlığı, iş güvenliği, kayıt dışı istihdam, yeni anayasa, AB süreci, yeni sendika kanunu gibi konularda yapılan eğitimler, seminerler tek tek ve ayrıntılarıyla anlatılıyor.

modelleri geliştirilmesi ve uygulanmasını temel bir öncelik olarak görmektedir" deniyordu.[594]

Patronlara kalifiye iş gücü yetiştirmek sendikaların işi değildir. Kalifiye eleman yetiştirmek kısa kurslarla, seminerlerle çözülebilecek bir sorun da değildir. Bu iş için devletin ya da şirketlerin köklü yatırım yapmaları, sürekli kurumlar ve uygun tesisler kurmaları gerekir. İşçilerden toplanan aidatların, mücadelenin, örgütlenmenin güçlendirilmesi, işçilerin sınıf bilincinin artırılması yerine, dolaylı yoldan patronlar için harcanması doğru değildir.

Hak-İş hakkında anlattıklarımızı şöyle özetleyebiliriz:

Hak-İş, sınıf mücadelesi temeline dayanan devrimci sendikacılığa karşı kuruldu. Hak-İş, 1976 yılında kurulduğunda antikomünist, devrimcilere, solculara düşman bir anlayıştaydı. Hak-İş, başlangıçta Nakşi cemaat örgütlenmesinin işçi sınıfı içinde bir uzantısı olarak planlandı. Hak-İş'in sendikal mücadele anlayışı cemaat tarafından belirlendi. Yani, Hak-İş, sendikal mücadele içinde esnaf anlayışını, orta sınıf anlayışını temsil ediyordu. Felsefe olarak sınıfları ve sınıf mücadelesini reddeden, patronla işçiyi birbirine muhtaç iki Müslüman kardeş olarak gören, işçileri *"İbadet aşkıyla çalışan"* kullar olarak görmek isteyen, patronların vicdanlı, merhametli davranmasıyla, işçiye hakkının alınteri kurumadan verilmesiyle sorunların çözüleceğine inanan bir anlayıştı bu. Bu anlayış işçiyi patron karşısında merhamet dilenen bir çaresiz durumuna düşürüyordu.

İşçi sınıfı dinamiklerine dayanmayan, mücadeleci değil teslimiyetçi bir çizgi öneren Hak-İş gelişemedi.

12 Eylül cuntası sosyalizme, sol harekete ve sınıf sendikacılığı anlayışına düşman bu örgütü kaldırıp atmadı. Riskli yanlarını törpüleyip, daha da işe yarar hale getirdi. Bunun için Hak-İş'in cemaatle ve partiyle bağları koparıldı. Muhalif yanları ortadan kaldırıldı. Hak-İş, başlangıçta sahip olduğu dini yanlar ön planda olmayan, hatta dıştan bakıldığında fark bile edilmeyen, o dönemin işçi sınıfının siyasi, ideolojik yapısı ile uyumlu bir sendikaya dönüştürüldü. Hak-İş hiçbir zaman, göstermelik *"İrticaya karşı mücadele"* kampanyalarının hedefi olmadı. Bütün cemaatler bu tür saldırılardan nasibini alırken, Hak-İş'in adı bile geçmedi.

Devrimci örgütlenmenin ve sınıf sendikacılığı anlayışının ağır bir baskı altına alınması ve hükümet destekleri sayesinde Hak-İş, sendikal hareket içinde ciddi bir güç haline geldi. Hak-İş'teki büyümenin en göze çarpan yanı, bu büyümenin hep siyasi iktidarla işbirliği içinde sağlanabilmesiydi. 12 Eylül ve ANAP iktidarlarından sonra Hak-İş, RP-DYP koalisyonu döneminde, özellikle de yerel yönetimlerin desteğiyle büyüdü.

---

594 Ag. rapor. Sf. 191

AKP'nin iktidar olmasından sonraki gelişme ise ortada. Hak-İş, günümüzde, işçi sınıfını emperyalizmin ve egemen sınıfların politikalarına razı etmeye çalışan, Avrupa Birliği ile ortak projeler geliştiren, eğitim programlarıyla patronlara kalifiye eleman yetiştirmeye yardımcı olan bir kuruma dönüştü.

Bütün bunları söylerken, Hak-İş'in Türk-İş benzeri kozmopolit bir yapıya sahip olduğunu de özellikle belirtmeliyiz. Bilindiği gibi Türk-İş devletçi, ulusalcı, AKP yanlısı sendikaların ve sendikacıların yanı sıra, devrimci, sosyal demokrat sendika ve sendikacıları da içinde barındırmaktadır. Bu bakımdan Hak-İş'in, Türk-İş'e benzeyen yanları vardır. Hak-İş varlığını AKP'ye borçlu bir sendika değildir. Hak-İş içinde örneğin Oleyis, Çelik İş gibi AKP'li olmayan sendikalar da vardır. Hak-İş bu sendikaların iç işlerine pek karışmamaktadır. Onların da şu aşamada Hak-İş'in politikalarıyla pek ilgilenmedikleri görülmektedir.

KAYNAKLAR

- Albayrak Sadık / Türk Siyasi Hayatında MSP Olayı / Selamet Yayınevi, Mart 1989
- Altun Fatmanur / Seyyid Kutub / İlke Yayıncılık, 4. Baskı, 2011
- Başer Alev Erkilet / Ortadoğu'da Modernleşme ve İslami Hareketler / Yöneliş Yayınları, 1999
- Bekaroğlu Mehmet / Gerçek Hayat Yazıları / Vadi Yayınları, Ekim 2006
- Berkes Niyazi / Türkiye'de Çağdaşlaşma / Hazırlayan Ahmet Kuyaş / Yapı Kredi Yayınları, 4. Baskı 2003
- Bulaç Ali / Göçün ve Kentin Siyaseti (MNP'den SP'ye Milli Görüş Partileri) / Çıra Yayınları, 1. Basım -Mart 2009
- Bulut Faik / Ordu ve Din. Asker Gözüyle İslamcı Faaliyetler / Tüm Zamanlar Yayıncılık
- Bulut Faik / Tarikat Sermayesi:2 Yeşil Sermaye Nereye? / Su Yayınları, Geliştirilmiş 4. Basım - Nisan 1999
- Bulut Faik / Kim Bu Fethullah Gülen Dünü-Bugünü-Hedefi / Ozan Yayıncılık, 3. Basım - Temmuz 1999. İlk basım Mart 1998
- Çakır Ruşen / Ayet ve Slogan Türkiye'de İslami Oluşumlar / Metis Yayınları, Birinci Basım 1990 ve 10. Basım
- Davudoğlu Ahmed / Dini Tamir Davasında Din Tahripçileri / Huzur Yayınevi 5. Baskı 1989
- Dökmeciyan R. Hrair / Arap Dünyasında Köktencilik / Çev. Muhammed Karahanoğlu / İlke Yayıncılık, 2. baskı 2003
- Doğan Duman-Serkan Yorgancılar / Türkçülükten İslamcılığa Milli Türk Talebe Birliği / Vadi Yayınları, Ocak 2008
- Gerger Haluk / Türk Dış Politikasının Ekonomi Politiği, "Soğuk Savaş"tan "Yeni Dünya Düzeni"ne / Genişletilmiş, Güncelleştirilmiş 3. Basım / Yordam Kitap, Eylül 2012
- Hak-İş 12. Olağan Genel Kurul 21-23 Ekim 2011 Ankara. Faaliyet Raporu / Hak-İş sendika yayını
- Hasan El-Benna / Hatıralarım (Müslüman Kardeşler) / Beka Yayınları, Çeviren: M. Beşir Eryarsoy Osman Arpaçukuru, 3. baskı 2007

- Kara İsmail / Cumhuriyet Türkiyesi'nde Bir Mesele Olarak İslam/ Dergah Yayınları 3. Baskı Mart 2009
- Karaman Hayrettin, Reşid Rıza / Gerçek İslam'da Birlik / İz Yayıncılık 2003
- Kısakürek Necip Fazıl, Doğru Yolun Sapık Kolları / Büyük Doğu yayınları. İlk basım 1978, 15. basım Ocak 2011
- Kışlakçı Turan, Mevdudi / İlke Yayıncılık / 3. baskı 2010
- Koç Yıldırım / Şeriatçılar, İşçi hakları ve Hak-İş 1995 / yildirimkoc.com.tr/usrfile/1321049584b.pdf
- Kutlular Mehmet / İşte Hayatım cilt 1 / Yeni Asya Neşriyat / 7. Baskı 2009
- Lia Brynjar / Müslüman Kardeşlerin Doğuşu 1928-1942 / Yöneliş Yayınları / Çev: İhsan Toker, Ocak 2000
- Yanardağ Merdan / Bir ABD Projesi Olarak AKP / Siyah Beyaz Kitap, Mayıs 2007
- Mevdudi Hamura / Babam Mevdudi / Çeviri: Hülya Afacan / Mana Yayınları, 2. Baskı, Mayıs 2011
- Mevdudi / İslam İnkılabının Yolu / Bengisu Yayıncılık, Eylül 1991
- Mevdudi / Kur'an'a Göre Dört Terim / Beyan Yayınları / Çev: İsmail Kaya-Doç. Dr. Osman Cilacı, Kasım 2005
- M. Çağatay Okutan / Milli Türk Talebe Birliği (MTTB) 1916-1980 / İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, Mayıs 2004
- Mumcu Uğur / Tarikat, Siyaset, Ticaret / Tekin Yayınevi, 3. Basım 1990
- Mumcu Uğur / Rabıta / um:ag Vakfı Yayınları, 21. Baskı, Mayıs 1997
- Özer Ahmed / Seyyid Salih Özcan Bediüzzaman'ın Hariciye Vekili / Işık Yayınları 2011
- Özdamar Mustafa / Hadim-ül Kur'an – Üstaz- Süleyman Hilmi Tunahan / Kırk Kandil Yayınları 2008
- Özdamar Mustafa / Mehmet Zahid Kotku / Kırk Kandil Yayınevi, Eylül 2008
- Özdemir Şennur / MÜSİAD / Vadi Yayınları, 2006

- Özkan Ercümend / Söyleşi / Ercümend Özkan İle İslami Hareket Üzerine / Abdullah Burak Bircan, Mehmet Kürşad Atalar /Anlam Yayınları, 1. Basım 1997
- Reşid Rıza / İttihad-ı Osmani'den Arap isyanına / Klasik Yayınları / Çev: Özgür Kavak, Eylül 2007
- Ruben Ester Biton / Kapitalizmin Unuttuğu İnsan / Bağlam Yayınları, Ocak 2011
- Salih El-Verdani / Mısır'da İslami Akımlar / Fecr Yayınları, 1998 / Çev: H. Acar-Ş. Duman
- S. Veli Rıza Nasr / Cemaat-i İslami / Yöneliş Yayınları / Çev: Hasan Aktaş, Aralık 1998
- Şentürk Hulusi / Türkiye'de İslami Oluşumlar ve Siyaset-İslamcılık / Çıra Yayınları, İkinci Baskı, Nisan 2011
- Seyyid Kutub / İslam-Kapitalizm Çatışması / Hikmet Neşriyat / Çev: Kamil M. Çetiner, 2007
- Seyyid Kutub / Yoldaki İşaretler / Pınar Yayınları / Çev: Abdi Keskinsoy, 11. Baskı, Ekim 2011
- Şener Nedim / Ergenekon Belgelerinde Fethullah Gülen ve Cemaat / Güncel Yayıncılık, Üçüncü Basım, Ağustos 2009
- Tanıl Bora / Türk Sağının Üç Hali. Milliyetçilik, Muhafazakarlık İslamcılık / Birikim Yayınları, 3. Baskı, 2003
- Tiftikçi Osman / İslamcılığın Doğuşu, Osmanlı'dan Günümüze Türkiye'de Gelişimi / Akademi Yayınları(Ceylan Yay,), Ağustos 2011
- Tunaya Tarık Zafer / İslamcılık Cereyanı / Baha Matbaası, 1962
- Türk-İslam Sentezi / Bozkurt Güvenç, Gencay Şaylan, İlhan Tekeli, Şerafettin Turan / Sarmal Yayınevi, Ekim 1991
- Türkmen Hamza / Türkiye'de İslamcılık ve Özeleştiri / Ekin Yayınları, 2. Baskı, Ekim 2008

DERGİ ARŞİVLERİ

1960-1980 DÖNEMİ

Büyük Doğu

Çatı

Düşünce

Hilal

Milli Gençlik

Sebilürreşad

Yeniden Milli Mücadele

1980 SONRASI DÖNEM

Altınoluk (Erenköy Cemaati)

Aksiyon (Gülen örgütlenmesi)

Furkan (İsmailağa Cemaati)

Haksöz (Tevhidi hareket)

İktibas (Tevhidi hareket)

İslam (İskenderpaşa Cemaati)

Nokta

Sızıntı (F. Gülen)

Taraf (İsmailağa İBDA-C)

GAZETE ARŞİVLERİ

1960-1980 DÖNEMİ

Bugün (Mehmet Şevket Eygi)

Milli Gazete

Yeni Asya (Mehmet Kutlular)

1980 SONRASI

Milli gazete

Yeni Asya

Yeni Yüzyıl

Tercüman

Zaman

DİZİN

12 Eylül cuntası 3, 9, 30, 31, 58, 61, 94, 103, 141, 148, 266, 304

677 sayılı kanun 18

A

AB 39, 152, 172, 188, 208, 250, 256, 263, 266, 294, 303

ABD 23, 27, 138, 142, 143, 149, 153, 163, 179, 180, 181, 183, 185, 186, 188, 196, 203, 226, 239, 242, 245, 246, 255, 256, 257, 261, 263, 264, 272, 274, 290, 306

Abdülhakim Arvasi 23, 61

Abdülhamit 49, 71, 121, 126

açık oy gizli sayım 21

Afgani 10, 139, 140

Ahmet Tevfik Paksu 26, 68, 69

Ahmet Yıldız 28

Al Baraka 39, 163, 207, 248

Alevi kültürü 17

Aleviler 17, 18, 43, 172, 194, 206

Alpaslan Türkeş 56, 167

Atatürkçülük 18

B

Baas 25

Bekir Berk 53, 55, 56, 58, 92, 151, 220

Beyanül Hak 16, 48

bilimsel 9, 157, 168, 220, 257, 271, 273

Birinci Dünya Savaşı 10, 14, 16

Bülent Ecevit, 38, 240

C

Celal Bayar 51, 52

Cemaatlerin Ortaya Çıkması 5, 19

Cemal Kutay 23

CENTO 25

CHP 18, 23, 56, 57, 70, 71, 74, 75, 77, 79, 93, 94, 95, 102, 133, 138, 152, 232, 233, 237, 253, 277

Cumhuriyetçilik 18

Çetin Özek 27

D

Demirel 42, 55, 65, 67, 93, 99, 149, 159, 187, 225, 232, 238, 239

Devletin Diyanet İşleri 21

DİB 28, 34, 35, 37, 38, 39, 44, 45, 60, 61, 148, 155

din eğitimi 22, 35, 38

dini kurumlar 16, 22, 27

Diyanet İşleri Başkanlığı 14, 16, 20, 27, 28, 34, 39, 45, 46, 60, 104, 253, 264, 273

E

egemen sınıflar 24, 67, 71, 133, 217, 218, 249, 255, 270

ekonomik 10, 13, 16, 19, 25, 33, 43, 47, 49, 71, 74, 78, 79, 80, 81, 87, 111, 120, 122, 125, 133, 138, 147, 148, 149, 153, 157, 162, 187, 188, 213, 214, 256, 260, 263, 266, 267, 268, 270, 273, 274, 291, 293, 294, 300

El Ezher 37, 38, 39

emperyalizm 16, 23, 24, 25, 41, 47, 67, 77, 80, 81, 82, 111, 112, 138, 180, 185, 190, 196, 206, 215, 216, 217, 257, 258, 263, 271, 273, 274, 276, 280, 282

Erenköy Cemaati 6, 22, 62, 156, 207, 209, 308

Erenköy Cemaatinden Eymen Topbaş 39

Eski yazının yasaklanması 22

Eşref Edip 51, 65, 69

Evren 26, 34, 40, 144, 162, 277, 278, 280

Ezidi 22

F

Faisal Finans 26, 37, 248

Fehmi Koru 41, 94, 162, 173, 185, 204, 224, 237, 239

Fethi Tevetoğlu 26

Fransız emperyalizmi 15

G

GİNTAŞ 37

Gündüz Sevilgen 68, 69

H

halife 14, 117

Haluk Gerger 11, 163, 164, 257, 286

Hasan Aksay 69

Hilal Dergisi 51, 53, 55, 85, 91, 93

Hilmi Tunahan 1939 22

Hürriyet Gazetesi 102, 103, 241

Hüsamettin Akmumcu 69

Hüseyin Hilmi Işık 22, 51, 61, 62, 88, 154, 155, 266

Hüseyin Kaplan 61

Hüsrev Altınbaşak 52, 53, 57

I

II. Abdülhamit 9, 13, 14, 126, 236, 269

II. Mahmut 14, 235

II. Meşrutiyet 9, 13, 267

İhlas Finans 37, 155

İhsan Doğramacı 39

İkinci Dünya Savaşı 9, 18, 23, 26, 59, 141

imam 17, 18, 19, 26, 28, 45, 47, 60, 61, 63, 186, 191, 253, 254, 266, 282

İngiliz emperyalizmi 14, 15

İskenderpaşa Cemaati 5, 6, 20, 30, 48, 51, 59, 62, 64, 79, 89, 118, 127, 139, 147, 154, 160, 161, 166, 171, 172, 177, 186, 191, 253, 291, 308

İslami hareket 11, 15, 24, 27, 50, 68, 69, 86, 92, 93, 99, 166, 200, 206, 249, 266, 267, 268, 269, 271, 272

İslami oluşumlar 9, 212

İslam Kongresi 26

İsviçre Medeni Kanunu 14

Jet Pa 43

K

Kemal Kaçar 60, 61, 155, 157, 158, 159, 191

kılık kıyafet devrimi 17

KOMAŞ 37

Komünizmle Mücadele Dernekleri 27, 50, 218, 236

Kuran Kursu Yaptırma ve Yaşatma Dernekleri 29

Kurs ve Okul Talebelerine Yardım Dernekleri 30

Kurtuluş Savaşı 11, 14, 15, 16, 48, 93, 183

Kürt Aleviler 18

Kürt hareketi 42, 166, 193, 261

Kürt Nakşi liderler 22

L

laiklik 13, 14, 20, 21, 41, 104, 124, 181, 185, 234, 250, 264, 269, 274, 290

M

Medeni hukuk 14

Mehmet Akif, 48

Mehmet Ali Birand 35

Mehmet Fırıncı 55, 58

Mehmet Kırkıncı 52, 53, 147, 150, 219

Mehmet Kutlular 53, 55, 57, 58, 89, 146, 148, 151, 152, 153, 219, 223, 280, 309

Mehmet Nuri Yılmaz 45

Mehmet Şevket Eygi 34, 53, 64, 66, 82, 84, 114, 120

Mehmet Zahit Kotku 20, 48, 63

Mevdudi 50, 55, 112, 118, 122, 127, 131, 139, 140, 218, 306

Mısır'da Enver Sedat 31

Milli Türk Talebe Birliği 11, 50, 68, 84, 103, 104, 105, 305

MTTB 11, 50, 54, 65, 68, 70, 75, 83, 86, 89, 93, 94, 97, 103, 104, 105, 106, 107, 108, 109, 122, 127, 129, 130, 136, 286, 306

Museviler 17

Mustafa Kemal 13

mürteci 21

N

Nakşi Korkut Özal 39

Nasır 25, 40, 127

Necip Fazıl 22, 27, 50, 61, 62, 64, 65, 69, 70, 82, 87, 90, 92, 93, 99, 100, 117, 122, 129, 139, 145, 200, 201, 203, 204, 222, 236, 306

Nokta Dergisi 35, 37, 38, 155, 159, 160, 178, 189, 191, 198, 223, 224, 229, 237

Nurcular 5, 6, 20, 22, 27, 48, 50, 51, 52, 53, 55, 56, 57, 58, 59, 63, 64, 118, 148, 151, 153, 154, 159, 207, 218, 221, 236, 253

O

Okuyucular 53, 54, 55, 56, 58, 150, 219, 253

Osmanlı İslamcılığı 16, 19, 48, 49, 139

Osman Yıldız 11

Osman Yüksel Serdengeçti 69

Özal hükümeti 39

P

padişah 17

Pakistan'da da Lahor uleması 37

Panislamizm 16

pragmatist 11, 179

R

Rabıta 25, 26, 37, 40, 41, 54, 85, 141, 217, 306

Rabıta-tül Alem El İslam 25

Rabıta ve İslam Konseyi 37

Rahmi Yıldırım 12

Resmi İslam 7, 9, 26, 27, 28, 30, 35, 39, 41, 47, 60, 103, 117, 138, 147, 183, 185, 203, 215, 216, 217, 264, 272, 273, 282

S

Sabahattin Zaim 63, 70, 86, 287

Sabancı 31, 32, 34, 165, 256, 282

Sadettin Bilgiç 55, 99

Said Nursi 22, 27, 52, 53, 54, 55, 58, 59, 60, 77, 89, 122, 151, 160, 216, 217, 218, 225, 232, 265

Salih Özcan 5, 26, 51, 54, 55, 85, 218, 220, 248, 264, 306

Sebilürreşad 16, 23, 28, 51, 52, 53, 308

Seyyid Kutub 24, 25, 50, 55, 118, 129, 130, 131, 139, 140, 143, 218, 305, 307

S. Hilmi Tunahan 22

Sırat-ı Müstakim 16, 48

Sosyalist hareket 18

Suat Parlar 12

Süleyman Arif Emre 69, 71, 72, 79, 291

Süleyman Hilmi Tunahan 22, 51, 52, 59, 60, 118, 157, 160, 266, 306

Sünni tarikatlar 17

Şelhülislamı 14

Şule Yüksel, 69

T

Takrir-i Sükun Kanunu 21

T. Altıkulaç 30, 31, 34, 61

Tanzimat 14, 20, 49, 133, 135

Tek parti dönemi 17

tevhidi hareket 1, 2, 138, 139, 210, 211, 212, 213, 268, 272

Tevhid-i Tedrisat 20, 42

Turan Dursun 43

Türk Diyanet Vakfı 37

Türkeş 50, 56, 99, 167, 177

Türkiye Cumhuriyeti devleti 13

Türkiye'de cemaatler 10

TÜRKİYE'DE İSLAMİ HAREKET 1, 2, 9

T. Zafer Tunaya 27

U

Uğur Mumcu 40, 43, 144, 248

Uluslararası Avrupa Birliği Şurası 39

Ulusu'nun 40

Ülker 37, 43, 65, 184

V

Vahdettin 14, 141

Veysel Akpınar 58, 68, 96, 102, 149

Volkan Gökçek 11

Y

Yahudi 22

Yaşar Ayaşlı, 12

Yazıcılar 53, 56, 57, 58, 68, 69, 70, 253

Yeşil Kuşak 26, 31, 141, 142, 143, 248

Yıldırım Koç 11, 275, 280, 281

Z

zaviyeler 14, 16

1960'lardan günümüze
TÜRKİYE'DE İSLAMİ HAREKET
(Resmi İslam, cemaatler, tevhidi hareket)

Osman Tiftikçi, İslamcılığın Doğuşu Osmanlı'dan Günümüze Türkiye'de Gelişimi başlıklı çalışmasında, İslamcılık akımının İslam dünyasında nasıl doğduğunu, bu akımın kurucusu Tatar Türkçü-İslamcılarını, Cemaleddin Afgani, Muhammed Abduh gibi öncülerini incelemişti. Çalışmada İslamcılık akımının Osmanlı'da 1908 İkinci Meşrutiyetle birlikte nasıl ortaya çıktığı, ayırt edici özelliklerinin neler olduğu ve Kurtuluş Savaşı'ndan sonra bu akımın nasıl tasfiye edildiği de ortaya konulmuştu.

Elinizdeki kitapta, tek parti döneminde biçimlenmeye başlayan ve özellikle 1960'lı yıllardan sonra önemli bir siyasi güç haline de gelen cemaatlerin ve İslami hareketin gelişimi inceleniyor.

Bu çalışmanın konusu İslam dini değil, Türkiye'deki İslami oluşumlar, İslami akımlardır. Çalışmada İslam dini değil, bu dinin sınıflar mücadelesinde, değişik sınıflar tarafından nasıl kullanıldığı inceleniyor.

Türkiye'de İslami akımların bilimsel bir sınıflandırmasının yapıldığını, konuyla ilgili kavramlarda bir netliğe kavuşulduğunu söyleyebilmek zor.

Bu çalışmada Türkiye'de 1960 sonrası İslami oluşumlar, sınıfsal temelde belli başlı üç grupta toplanıyor: Egemen sınıfların yani devletin resmi İslamı, başlangıçta bir esnaf hareketi, küçük burjuva hareketi olarak ortaya çıkan cemaatler ve İslamı yoksullardan, ezilenlerden yana yorumlamaya çalışan tevhidi hareket. Kitapta bu grupların Türkiye'de 1960'lar sonrası sınıflar mücadelesinde nasıl tavır aldıkları, nasıl gelişip değiştikleri, sosyalist mücadeleye etkileri bakımından inceleniyor.

Çalışma İslami oluşumları tarihi ve sınıfsal temelde, Türkiye sınıflar mücadelesinin bütünlüğü içinde ele alıyor.

ISBN 978-605-9038-03-4
9 786059 038034

THG 0348608 CHV

Ceylan Yayınları